Ibibemuwe-Num Iyiki Ifa Ru Dũya

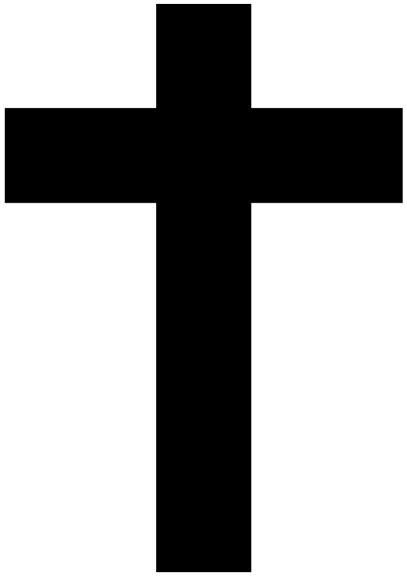

Duya: Ibibemuwe-Num Iyiki Ifa Ru Dũya (New Testament)

Ibibemuwe-Num Iyiki Ifa Ru Dũya

Duya: Ibibemuwe-Num Iyiki Ifa Ru Dũya (New Testament)

copyright © 2024 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Duya)

Translation by: Dũya Development Association

Contributor: SIL Nigeria

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2025-05-08

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 8 May 2025 from source files dated 8 May 2025
3ccd0531-8578-54e4-a023-62d4592e4b27

Contents

Umatta 1
Umarku 49
Irhuka 79
Uyohana 129
Abi Itser-Yesu 169
Uroma 216
1 Ukorinti 237
2 Ukorinti 257
Ugarhati 271
Uafisa 279
Ufirhibi 287
Ukorhosi 293
1 Utasorhonika 299
2 Utasorhonika 304
1 Utimoti 307
2 Utimoti 313
Utitu 317
Ufirhimon 320
Uibrani 322
Uyaku 339
1 Ubitru 345
2 Ubitru 351
1 Uyohana 355
2 Uyohana 361
3 Uyohana 362
Uyahuda 363
Irhi Uyohana 365

Isarhe Iyiki Ize iyi Umatta aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur Umatta

Awu Umatta atsɛng ubvur uwurɛ. Unga awu utsa Uyahuda, unying ra angwɛ̃ imesu Uyesu.

Ubvur uwurɛ udɛyiwe ugɛ Uyesu unga awu Ukiristo ha umbɔ aka abemuwa ru ibibemuwe-Num iyiki igbe, unga awu unerwi abi Uyahuda aka atsu amɛnmbɔ ugɛ ibanga. Idikinga irhɛirhɛ ubvur uwurɛ uku uyisu Uyesu ugɛ, <<Ungwɛ̃ Udauda>>. Nu ngge iki iwe ugɛ Isarhe Iyiki Ize ha isi ikpongge iyiyɛi akarhãrhã ra abi Uyahuda, rimi hã icicang ishingge Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu Ukiristo iwu iyi anera kishoo ru upfunga, ra abi Uyahuda nu abirabɛ aka asi iwembɔ abi Uyahuda.

Ru ubvur Umatta, atsɛng imesu Uyesu ra agbɛr akagɔng atɔ̃ɔ̃. Aki inggbaashia awu imesu Uyesu ni itsi igũ, iyiriyɛ iki idɛyiwe ikpũ isisei ha abika adɔsa aka isei ri ibibɛkmbɔ (arherhe aki 5—7). Ikɛi imesa iyɔɔ iwengge ri itsi itseryɛ uner itser Uyesu iki imɛ̃ɛ̃ unga akorhe (arherhe aki 10). Ikɛi atsɛngmbɔ nyaka arherhe urhɛrhɛ ri itsi iyɛrha afã (arherhe aki 13). Nu imesa ri itsi amɛnkɛ aka amɛ̃ɛ̃ uner uku udɔsa awerake nu ikpũ ifɛrhɛ ha iki imɛ̃ɛ̃ unga akorhe (arherhe aki 18). Ra arherhe aki imaataka, Umatta adɛyiwe nggaa itseryɛ Uyesu aka adzowe abika adɔsa, ngge iwu itser iyiki idzowe Isarhe Iyiki Ize.

Abinkɛ aka awe umɔ

Atoku Uyesu nu imarnga *(1.1—2.23)*
Udũwã Uyohana Uner Ubɔtisima *(3.1-12)*
Isorhu ubɔtisima Uyesu nu iviviranga *(3.13—4.11)*
Itser Uyesu ru Ugarhirhi *(4.12—18.35)*
Izizĩ Uyesu ru Urusharhima *(19.1—20.34)*
Usati Uyesu ukpu imaatak ru Urusharhima *(21.1—27.31)*
Inyinyapuwe Uyesu nu akpenga *(27.32-66)*
Isisok Uyesu nu idzidzekanga *(28.1-20)*

Ubvur atoku Uyesu

1 Ubvur unang Uyesu Ukiristo, ungwɛ̃ Udauda uwuruwi aka awu ungwɛ̃ Uibrahim.
2 Uibrahim unga awu utɛ Uishaku,
Uishaku unga awu utɛ Uyakubu,
Uyakubu unga awu utɛ Uyahuda nu angwɛ̃mbɔ,
3 Uyahuda unga awu utɛ Ufereza nu Uzera, uyisumbɔ aka awu Utamar,
Ufereza unga awu utɛ Uhezuron,
Uhezuron unga awu utɛ Uaram,
4 Uaram unga awu utɛ Uamminadab,
Uamminadab unga awu utɛ Unashon
Unashon unga awu utɛ Usarhmon,
5 Usarhmon unga awu utɛ Ubo'aza. Urahab unga amar Ubo'aza,
Ubo'aza unga awu utɛ Uobida. Urut unga amar Uobida,
Uobida unga awu utɛ Ujesse,
6 Ujesse unga awu utɛ Uyɛrhe Udauda.
Udauda unga awu utɛ Usorhomon. Utsɛrha Uriya unga amar Usorhomon,
7 Usorhomon unga awu utɛ Urhehobowam,
Urhehobowam unga awu utɛ Uabijah,
Uabijah unga awu utɛ Uasa,
8 Uasa unga awu utɛ Uyehoshafat,
Uyehoshafat unga awu utɛ Uyoram,
Uyoram unga awu utɛ Uazariya,
9 Uazariya unga awu utɛ Uyotam,
Uyotam unga awu utɛ Uahaz,
Uahaz unga awu utɛ Uhezekiya,
10 Uhezekiya unga awu utɛ Umanasse,
Umanasse unga awu utɛ Uaman,
Uaman unga awu utɛ Uyosiya,
11 Uyosiya unga awu utɛ Uyekoniya nu angwɛ̃mbɔ ri ivangyɛ umbɔ

aka akarha umbɔ azĩ abĩ akase ru
Ubabirha.
12 Umbɔ aka akarha umbɔ azĩ atsĩ
abĩ akase ru Ubabirha,
Uyekoniya unga awu utɛ Ushe-
yarhtiyerh,
Usheyarhtiyerh unga awu utɛ
Uzerubaberh,
13 Uzerubaberh unga awu utɛ Uabi-
hudu,
Uabihudu unga awu utɛ Uer-
hiyakim,
Uerhiyakim unga awu utɛ Uazor,
14 Uazor unga awu utɛ Uzadak,
Uzadak unga awu utɛ Uakim,
Uakim unga awu utɛ Uarhiyud,
15 Uarhiyud unga awu utɛ Uer-
hiyeza,
Uerhiyeza unga awu utɛ Umatana,
Umatana unga awu utɛ Uyakubu,
16 Uyakubu unga awu utɛ Uyusuf
utsaka Umaryamu, uya Uyesu,
umbɔ aki iyisa Ukiristo.
17 Kishoo andanna udzur ri
Uibrahim uba utsĩ Udauda awu usɔka
na anaa. Udzur nu Udauda uba
utsĩ ri ivangyɛ umbɔ aka akarha abi
Uisrairha azĩ abĩ akase ru Ubabirha,
andanna awu usɔka na anaa. Udzur
umɔ uba utsĩ Ukiristo, andanna awu
usɔka na anaa.

Imar Uyesu Ukiristo (Irh 2.1-7)

18 Imar Uyesu Ukiristo iwe riminɛ.
Uyanga Umaryamu awu ukarh
Uyusuf. Umbɔ anasi ipfunumbɔ, nu
umbɔ anyã unga awu ra anaa ru ubok
Ipfu Isarsatangge.
19 Ukarhnga Uyusuf arhiku uner
asi ibeenga idzowe unga atsa ra asu
anera, unga akaifɛrhkɔ iyiki ibɔre
unga ri iwɔk.
20 Bɔr unga ana akaifɛrhkɔ akɛrɛ
ha na arheyirhɔ anyã ipfu itser Utei-
jee kapɛɛng ru unga ni igɔr unga
igɛ, <<A Uyusuf ungwɛ̃ Udauda, niba
ugũo iwei iyɛi Umaryamu unga awu
utsɛ̃ngo, ubinkutsu anaa hã unga aka
akɔ̃ adzeki Ipfu Isarsatangge.
21 Awuri imar ungwɛ̃ nu ungo utare
itsoknga igburh Uyesu, ubinkutsu
unga awuri ifɔrh anernga ra
arhimmbɔ.>>
22 Kishoo akɛrɛ ha akorhe rimi ngge
itsuifɛr ubinkpi Uteijee aka arherhe
ra angwĩ uwuku usɔm Arherhu-Num
agɛ,
23 <<Unakugbĩrhĩ awuri ikɔ̃ anaa
na amar ungwɛ̃ umbɔ ayisi itsoknga
Uimmanuwerh,>> agbena agburh
<<Unum awu nggu umɛn.>>*
24 Ivangyɛ Uyusuf aka azir ru urhɔ,
unga adɔsa arherhe ha ipfu itser Utei-
jee iki irherhe na ayɛi Umaryamu
unga awea utsɛ̃nga.
25 Bɔr asi irhaa nggu unga utsɛku
unga aka amar ungwɛ̃nga. Uyusuf
atare itsoknga igburh Uyesu.

2

Abika ahwɛng ídzɛɛr adzek udiki inyɛ̃num aba iyepa

1 Ivangyɛ umbɔ aka amar Uyesu
ru uteu Ubaitarhami ru Uyahudiya
ri ivang Uhiridu aka awu uyɛrhe,
abika ahwɛng ídzɛɛr adzeki igɔ̃kpee
aba Urusharhima.
2 Na arhusa agɛ, <<Ungwɛ̃ hã
umbɔ aka amar awe rinɛɛ uyɛrhe abi
Uyahuda? Umɛn inyãmɛn idzɛrnga
ri igɔ̃kpee nu umɛn ĩba idzowe unga
igɔng.>>
3 Ivangyɛ Uyɛrhe Uhiridu aka agũ
rimi, amɛnnga adake nu kishoo abi
Urusharhima.
4 Ivangyɛ unga aka akɔng kishoo
ateiya abika adzowe idɛm-Num
nu abika amesuwe Ikpem, unga
arhusa umbɔ anangkɛ umbɔ aka imar
Ukiristo.
5 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ru uteu
Ubaitarhami ru Uyahudiya. Ubinkpi
uwuku usɔm Arherhu-Num aka
atsɛng,
6 << <Bɔr ungo, Ubaitarhami ra abĩ
Uyahuda,
ungo usi iweɔ uwuku uci ri iteu
Uyahuda.
Ubinkutsu awu ru ungo
uyɛrhu uwɔɔ aka idzeka,
uwuruwi aka idarh anermum Uis-
rairha.> >>*

* **1:23** Àka anyã ikɛi: Uish 7.14. * **2:6** Àka anyã ikɛi: Umik 5.2.

7 Məcɛ Uhiridu aghɔ̃rhã ayisa abika
ahwɛng ídzɛɛr ha arhusa abee ihwɛng
ivangyɛ umbɔ aka anyã idzɛɛr ha.
8 Məcɛ unga adene umbɔ azĩmbɔ
Ubaitarhami agɔr umbɔ agɛ, <<Àka
azĩ angwɛ̃dzɛn na arhisuwa irheng
ungwɛ̃ hã. Ivangyɛ umbi aka anyãmbi
unga, umbi aba asɔma umum nu
umum igamum izĩ indzowe unga
igɔng.>>
9 Umbɔ aka agũ arherhe uyɛrhe
amaa, umbɔ azĩmbɔ udĩmbɔ. Idzɛɛr ha
umbɔ aka anyã ri igɔ̃kpee ha izɛ̃rhã
ra asumbɔ, umbɔ adɔsa ngge utsɛku
ngge iki iba idɛ̃ɛ̃ ra anangkɛ ungwɛ̃ hã
aka awe.
10 Ivangyɛ umbɔ aka anyã idzɛɛr ha,
umbɔ agɔm anggɔm akarhãrhã.
11 Umbɔ aka atsĩ ri iya ha, umbɔ
anyã irheng ungwɛ̃ hã nggu uyanga
Umaryamu, umbɔ atararhu ra
anangnga adzowe unga igɔng. Məcɛ
umbɔ agarha akpokambɔ adzowe
ízũwã uzinarhi nu atsei umbɔ iki iyisa
ufirankisen nu umur.
12 Umbɔ aka awu ri irheyirhɔ,
Unum adɛyika umbɔ niba ibvui
azĩmbɔ ru Uhiridu. Umbɔ adɔsu udĩ
ukpɔɔ azĩmbɔ abĩmbɔ.

Atĩ azĩmbɔ Umasar

13 Umbɔ aka azĩmbɔ, Uyusuf
arheyirhɔ anyã ipfu itser Uteijee
iki igɔr unga igɛ, <<Usisok, ushupu
irheng ungwɛ̃ hã nu uyanga na atĩ
azĩmbi abĩ Umasar. Àka asei nggɔɔ
ha utsɛku umum iki indɛyiwa umbi.
Uhiridu awuri ibeenga irheng ungwɛ̃
hã na afɛre unga.>>
14 Nggee unga asok ashupu irheng
ungwɛ̃ hã nu uyanga ru untsuuka
akũ azĩã Umasar.
15 Umbɔ asei nggɔɔ ha utsɛku
Uhiridu aka akpe. Akɛrɛ ha akorhe
rimi ngge itsuifɛr ubinkpi Uteijee aka
arherhe ra angwĩ uner uwuku usɔm
Arherhu-Num agɛ, <<Umum iyisu
ungwɛ̃mum adzek ru Umasar.>>†

Afɛyiwe awɛkaci ru Uyahudiya

16 Ivangyɛ Uhiridu aka ahwɛng ugɛ
abika ahwɛng ídzɛɛr ha arhɛm unga,
unga agũ avɔm akarhãrhã. Unga
atsu umbɔ afɛyiwe irheng awɛkatsa
kishoo ru Ubaitarhami nu ikãwãngge,
udzur ra awɛkatsa abi imɛka ivaa uba
ra andzing. Unga akorha akɛrɛ ha
ubinkutsu udzur ri ivang hã abika
ahwɛng ídzɛɛr ha aka asɔme unga
imar ungwɛ̃ hã iki iwe imɛka ivaa.
17 Ivang hã niyɔ ngge iki itsuifɛr
ubinkpi uner uwuku usɔm Arherhu-
Num Uirimiya aka arherhe agɛ,
18 <<Agũmbɔ urhɛm ru Urama,
ididɔng nu ifakpe irhɛirhɛ,
Urahirha unga adɛ̃ɛ̃ iciu akpe
angwɛ̃nga,
na akpɛ̃ɛ̃ iyɛi idɔngamɛn ru
unera,
ubinkutsu aka ashembɔ.>>‡

Abvui azĩ Unazarat

19 Uhiridu aka akpe, Uyusuf
arheyirhɔ ru Umasar anyã ipfu itser
Uteijee iki igɔr unga igɛ,
20 <<Usok ushupu irheng ungwɛ̃
hã nu uyanga ukũ uzĩ abĩ Uisrairha.
Abika abee ifɛr ungwɛ̃ hã aka
akpembɔ.>>
21 Nggee unga asok, ashupu ungwɛ̃
nu uyanga akũ azĩã abĩ Uisrairha.
22 Bɔr unga aka agũ ugɛ Uarkirhayu
ungwɛ̃ Uhiridu aka anyangu ukam
utɛnga awu uyɛrhe Uyahudiya, unga
agũã iwei izĩ nggɔɔ ha. Bɔr unga aka
arheyirhɔ umbɔ agbiite atonga, unga
atsĩã ru Ugarhirhi.
23 Azĩ aseisa ru uteu ukpɔɔ umbɔ
iki iyisa Unazarat. Ngge itsuifɛr
ubinkpi abika asɔm Arherhu-Num
aka arherhe agɛ, <<Awuri iyisa unga
uner Unazarat.>>

3

Isarhe Uyohana Uner Ubɔtisima (Umar 1.1-8; Irh 3.1-18; Uyoh 1.19-28)

1 Ivang hã niyɔ Uyohana Uner
Ubɔtisima aka aba adzowe isarhe ra
arhum Uyahudiya,
2 anu igɔr agɛ, <<Àka adzipa, Iyɛrhe
afã iki iyongge!>>

† **2:15** Àka anyã ikɛi: Uho 11.1. ‡ **2:18** Àka anyã ikɛi: Uiri 31.15.

3 Uner ha nuwɔ uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya aka arherhe ra arherhanga agɛ,
<<Urhɛm uwɔɔ uyisa ra arhum ugɛ,
<Àka agbishuwe udĩ Uteijee,
àka avii atsĩndĩã uku urhirhiki ru unga!> >>*

4 Atorho Uyohana awu igwar urhakumi, abow ikpɔm ubvur nu upfurhsĩnga. Ubinghanga uwu asusu nu utoo arhum.
5 Mɔcɛ aner Urusharhima nu abi Uyahudiya kishoo nu abĩ akɔɔ ru ugbɛr Azɛ̃ Urdun adzeyi aba ru unga.
6 Adɛ̃ɛ̃ asɔm arhimmbɔ nu unga asorhuwe umbɔ ubɔtisima ra Azɛ̃ Urdun.
7 Bɔr unga aka anyã abi Ufarisi nu abi Usaduki arhɛrhɛ aka aba ra anangkɛ unga aka adɛ̃ɛ̃ isorhu ubɔtisima, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi angwɛ̃ íbvui! Ungaa adɛyiwa umbi itĩ avɔm Unum aka iba unuma?
8 Àka atɔ̃ itseryɛ iki idɛyiwe idzidzipambi.
9 Àka aneke ikaifɛrhkɔ ra amɛnmbi agɛ, <Uibrahim unga awu utɛmɛn.> Umum idɛyiwa umbi Unum awea ri ijee unga aka itsu atarh akɛrɛ ake awe awɛkaci ru Uibrahim.
10 Aka atsumbɔ anggãi ru unang acucii. Ubɛn ucucii uku usi ighwɛrmgbɔ ikpũrhã iyiki ize, awuri igbɛr umgbɔ atsu ru urha.
11 <<Umum ikorhuwa umbi ubɔtisima nggu amɛ̃ utsar idzidzipambi. Bɔr uwuruwi aka ananga umum ijee nggawɔ awuri iba ru undzingmum, abadaknga umum isi ímɛ̃ɛ̃mum ishipa. Unga awuri isorhuwa umbi ubɔtisima nggu Ipfu Isarsatangge nu urha.
12 Akpɔm nggu utaknga, awuri itsɛki ishaa itsemnga na akarha ngge atsuku ungbanga na akpĩĩwe uhweenga ru urhakpi uku usi írhimkpɔ.>>

Ubɔtisima Uyesu
(Umar 1.9-11; Irh 3.21-22)

13 Mɔcɛ Uyesu aka adzeku Ugarhirhi aba ru Uyohana asorhuwe unga ubɔtisima ra Azɛ̃ Urdun.
14 Uyohana abee ikɛn unga, agɔr agɛ, <<Umum ibee ungo usorhuwa umum ubɔtisima, ungo usok uba ru umum?>>
15 Bɔr Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uneke ngge iwe rimi icɛrɛ. Azea umɛn ikorhe ri iminɛ ngge itsuifɛr kishoo ubinkpi Unum aka abee.>> Mɔcɛ Uyohana abemuwe unga.
16 Umbɔ aka asorhuwe Uyesu ubɔtisima, unga adzeka ra amɛ̃. Kanying afã ayanga, unga anyã Ipfu-Num iki icipuwa ru nyaku unurhɛu, iba isei nu unga.
17 Mɔcɛ urhɛm udzeka afã ugɔr ugɛ, <<Uwɛrɛ unga awu Ungwɛ̃mum ukpekũ iki ibema. Nggu unga umum igũibɛn akarhãrhã.>>

4

Undenggũ adeyi Uyesu
(Umar 1.12-13; Irh 4.1-13)

1 Mɔcɛ Ipfu-Num idarh Uyesu izĩngge ra arhum ru Undenggũ adeya unga.
2 Uyesu akpem igha ubin inuma isɔka inaa nu utsuu nu atenum. Unga aka amaa, imerh ifɛr unga.
3 Mɔcɛ Undenggũ aba agɔr unga agɛ, <<Ungo uba uwu Ungwɛ̃ Unum, utsu atarh akɛrɛ awu uborodi.>>
4 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <Asi iwea ubingha ukpekũ itsu unera abɛk, bɔr ubɛn urhɛm arherhe uku udzeka ra angwĩ Unum.>*>>
5 Mɔcɛ Undenggũ ashupa unga azĩ adɛ̃ɛ̃ afafã nu usarkasar uteu ni itsi uvi Iya-Num.
6 Agɔr unga agɛ, <<Ungo uba uwu Ungwɛ̃ Unum, utersha ugba nu abĩ. Ubinkutsu itsɛng Arherhu-Num igɔrngge ugɛ,
<< <Unga awuri itsu ípfu itsernga ngge ingwɛ̃dzɛn
ni ikaa ungo,

* **3:3** Àka anyã ikɛi: Uish 40.3. * **4:4** Àka anyã ikɛi: Iva 8.3. † **4:6** Àka anyã ikɛi: Amb 91.11,12.

ngge iwuri ikpɔm ungo ra afafã ra aboknggе,
utsur ungo ukwɛrɔ undaidakngo nu utarh.>† >>
7 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Itsɛng Arherhu-Num igɔrngge ikɛi ugɛ, <Ungo niba ivirungo Uteijee Unumngo!>‡>>
8 Undenggũ ashupa unga ikɛi aden ni itsi igũ iyɔɔ iderdetangge, adɛyiwe unga iyɛrhe upfung nu igɔngngge.
9 Unga agɔr unga agɛ, <<Kishoo abina akɛrɛ umum iwuri idzaamum ungo, ungo uba utararhu nu udzaango umum igɔng.>>
10 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Usɔkɔ ru umum, Ushaitan! Ubinkutsu itsɛng Arherhu-Num igɔrngge ugɛ, <Udzowe igɔng ru Uteijee Unumngo, nu uwu ugãrhãnga ukpekũ.>§>>
11 Mɔcɛ Undenggũ abɔruka unga, nu ípfu itser-Num iba itɔ̃we unga itser.

Uyesu atirhi itsernga ru Ugarhirhi (Umar 1.14-15; Irh 4.14-15)

12 Uyesu aka agũ ugɛ umbɔ aka atsuke Uyohana ru ugborzĩ, unga abvui azĩã Ugarhirhi.
13 Abɔruka Unazarat, azĩ asesa ru Ukafanahum, ukpurukpi uku uwe nggɔɔ ra angwĩ ukau ukugɔng ra abĩ Uzeburhun nu Unaftarhi.
14 Ngge itsuifɛr ubinkpi uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya aka arherhe agɛ,
15 <<Abĩ Uzeburhun nu abĩ Unaftarhi,
aka awu utsĩndĩ ukau ukugɔng,
ugar Azɛ̃ Urdun,
Ugarhirhi aka awu atsen abi Uyahuda,
16 umɔ abika asei ru uzĩ
aka anyãmbɔ nggaa irhirhang.
Nu abirabɛ aka asei ra abĩ aki uzirhzĩ akpe,
irhirhang iki irhangngge ru umbɔ.>>
17 Udzur ri ivang hã Uyesu aka atirhi idzowe isarhe, agɔr agɛ, <<Àka adzipa, Iyɛrhe afã iki iyongge!>>

Uyesu ayisu inera inaa abika adzui abɛrh (Umar 1.16-20; Irh 5.1-11)

18 Uyesu azɛ̃rhã nu ubang Ukau Ugarhirhi nukpi, unga anyã inera ivaa angwɛ̃yi, Usiman uwuruwi umbɔ aki iyisa Ubitru nu Uandarawu ungwɛ̃mbɔ. Anu itang igber ru ukau, ubinkutsu umbɔ awu abika adzui abɛrh.
19 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aba adɔsa umum, nu umum iwuri itsu umbi awu abika adzui anera.>>
20 Ivanga unying umbɔ aneke igbermbɔ na adɔsa unga.
21 Unga aka abɔre anang hã na azĩ anyã inera ivaa angwɛ̃yi ikɛi, Uyaku ungwɛ̃ Uzabadi nu Uyohana ungwɛ̃mbɔ. Awu ru ukhukhɔɔ amɛ̃ nggu utɛmbɔ Uzabadi, adɛ̃ɛ̃ igbishi ígbermbɔ. Uyesu ayisa umbɔ.
22 Kanying umbɔ anekukumbɔ ukhukhɔɔ ha ru utɛmbɔ na adɔsa unga.

Uyesu akerhuwe abi irhãrhã (Irh 6.17-19)

23 Uyesu azɛ̃rhã amaa Ugarhirhi, amesuwe ra abã ifɛn-Nummbɔ, adzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Iyɛrhe Unum, na akerhuwe ubɛn irhãrhã nu ikpũ ighighong anera.
24 Isarhe ri itsinga itɛ̃rhã imaangge abĩ Usuriya, anera akũ abika agũ ighighong akarhãrhã na ahwa ayetnum nggu ikpũ írhãrhã, nu abi ípfu iyiki ibewe, nu abi irhãrhĩ izurh, nu abika afɔr uzɛ̃rhã adambɔ, unga akerhuwe umbɔ.
25 Anera arhɛrhɛ aka adzeku Ugarhirhi, nu iteu usɔka umbɔ iki iyisa Udikaforhi, nu Urusharhima, nu Uyahudiya nu ugar Azɛ̃ Urdun adɔsa unga.

5

Idorh ni itsi igũa (Irh 6.20-23)

1 Ivangyɛ Uyesu aka anyã ikikɔng anera arhɛrhɛ, unga afũ asei ni itsi igũa. Angwɛ̃ imesanga aba ru unga.
2 Unga atirha amesuwe umbɔ agɛ,

‡ **4:7** Àka anyã ikɛi: Iva 6.16. § **4:10** Àka anyã ikɛi: Iva 6.13.

3 <<Idorh iwu iyi abirabɛ aka awe
atsũwã ri ipfumbɔ,
ubinkutsu Iyɛrhe afã iwu iyimbɔ
4 Idorh iwu iyi abi ighongamɛn,
ubinkutsu awuri idɔngukumbɔ
amɛnmbɔ.
5 Idorh iwu iyi abika adɔɔr,
ubinkutsu ukam upfung
uwuri iwe ukpumbɔ.
6 Idorh iwu iyi abirabɛ aka agũ imerh
nu ugɔ irhirhika,
ubinkutsu umbɔ awuri ishurmbɔ.
7 Idorh iwu iyi abika acucorhe,
ubinkutsu awuri icorhukumbɔ
umbɔ.
8 Idorh iwu iyi abi amɛn aka atɛn,
ubinkutsu umbɔ awuri inyãmbɔ
Unum.
9 Idorh iwu iyi abika atsu ididɔɔr,
ubinkutsu awuri iyisa umbɔ
angwɛ̃ Unum.
10 Idorh iwu iyi abika ahwa uver ri
irhirhika,
ubinkutsu Iyɛrhe afã iwu iyimbɔ.
11 <<Idorh iwu iyimbi ivang anera iki irhena umbi, ayɔm umbi, na arherhuwa umbi ikpũ iki ibewe ri itsimum.
12 Àka agɔm akarhãrhã, ubinkutsu umbi awuri ikpo itosa irhɛirhɛ ra afã, ubinkutsu rimi hã umbɔ aka ayɔm abika asɔm Arherhu-Num abi inggbaashia.

Angwã nu irhirhang (Umar 9.50; Irh 14.34-35)

13 <<Umbi awu angwã abĩã. Bɔr angwã aba ashike nu itonga ake, awuri ikorha aguse na atsu ake awe angwã ikɛi? Awuri ishike ru ugarh, awuri ititare ake na anera azɛ̃rhã nu ake.
14 <<Umbi awu irhirhang upfung. Uteukpi uku udzin nu igũ asi ídɛ̃ɛ̃ awɔmbɔ ukpɔ.
15 Unera asi ítsu irhirhang na awɔka ngge ri ikikĩĩ. Nu ngge iki iwe rimi, awuri idene ngge idɛ̃ɛ̃ ra anang idɛ̃ɛ̃ngge nu ngge irhange ubɛn unera ri iya.
16 Rimi hã, àka aneke irhirhangmbi irhang ra anera, ngge ítsu umbɔ anyã itser iyiki izembi na akpoi Utɛmbi uwu afã.

Itsuifɛr iyi Ikpem

17 <<Niba akaimbi ifɛrhkɔ ugɛ umum ĩba ififɔ̃rhuwe Íkpem Umusa use itsɛng abika asɔm Arherhu-Num. Umum isi ĩbamum ififɔ̃rhuwe ngge, bɔr umum ĩba itsu ngge itsuifɛr.
18 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, utsɛku afã nu abĩ awuri imaa, uko ishia ra arherhe Íkpem Umusa isi ífɔ̃rhũngge utsɛku umbɔ aki itsu abina kishoo atsuafɛr.
19 Uwuruwi aka azharhuwe ungwɛ̃rhi ishia unying ri Ikpem na amesuwe anera akorha ngge, awuri iyisa unga uku ucia ri Iyɛrhe afã, bɔr uwuruwi aka adɔsa ngge na amesuwe ngge, awuri iyisa unga nggaa uner ri Iyɛrha afã.
20 Umum idɛyiwa umbi ugɛ irhirhikambi iba isi inangngge iyi abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, umbi asi ítsĩmbi ri Iyɛrhe afã.

Imesa ri itsi avɔm (Irh 12.57-59)

21 <<Umbi aka agũmbi umbɔ aka adɛyiwe atokamɛn isha agɛ, <Àka niba afɛrmbi unera,* nu uwuruwi aka afɛr uner awuri itsu uvau nu unga.>
22 Bɔr umum idɛyiwa umbi uwuruwi aka agũ avɔm nggu undɔkanga awuri itsu uvau nu unga. Ikɛi uwuruwi aka ayisu undɔkanga agɛ, <Ibɛm,> umbɔ awuri ikũna unga azĩ ra anang aka atsu uvau. Bɔr uwuruwi aka agɔr undɔkanga agɛ, <Ugugge!> unga awuri itsĩ ri igbaigba idzũũ urha.
23 <<Nggee, ungo uba udɛ̃ɛ̃ngo idzowe izũwã nu uyitta ugɛ uwɔɔ awu ra avɔm nggu ungo,
24 uneke izũwã hã ra asu ubeu ha kata. Ugbaashia uzĩ umbi agbisha nggu uner ha. Mɔcɛ nu uba adzowe izũwãngo.
25 <<Unera aba atsuka arherhe ri itsingo ru udzepurhe uku uvarha arherhe, àka agbisha nu utsĩndĩ ifetem, iba ishingge rimi unga awuri

* **5:21** Àka anyã ikɛi: Idzi 5.21.

igbopuwe ungo nggu uwuku atsu uvau, uwuku utsu uvau atsuke ungo ra abok ambow umbɔ agbange ungo ru ugborzĩ.
26 Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, ungo usi ídzekɔ umɔ utsɛku ungo iki ifai umaa ukobo ha umbɔ aka atsu ungo ififai.

Imesa ri itsi arhim itoma-dak

27 <<Umbi aka agũmbi umbɔ aka agɔr agɛ, <Niba utomungo-dak.>†
28 Bɔr umum idɛyiwa umbi ugɛ ubɛn unera aba arhisa ukutsɛrh irhi anyɔna, unga aka atomunga-dak nggu utsɛrh ha ra amɛnnga.
29 Usungo ukpu ubok ugha uba uwuri itsuka ungo ra arhim, uhor ukpɔ utare. Ugba ungo ushiɔ ru ugau ukpɔɔ ukpu iyorngo nu umbɔ aka itare iyorngo kishoo ri idzũũ urha.
30 Ubok ughango uba itsukakpɔ arhim ru ungo, uzharha ukpɔ utare. Ugba ungo ushiɔ ru ugau ukpɔɔ ri iyorngo nu iyorngo kishoo iki itsĩ ri idzũũ urha.

Izharhuwe itsɛrh (Umat 19.9; Umar 10.11-12; Irh 16.18)

31 <<Aka agɔrmbɔ ugɛ, <Uwuruwi aka itsũwe utsɛ̃nga, awu ufang unga adzowe ubvur izharhuwe itsɛrh.>‡
32 Bɔr umum idɛyiwa umbi ugɛ ubɛn unera aka atsũwe utsɛ̃nga ri ida iwe ru uvau itoma-dak, atsuke unga ru utsĩndĩ itoma-dak. Nu uwuruwi aka apfunu utsɛrh uwuku uwuwayi ha, uner ha atoma-dak.

Uyirh

33 <<Ikɛi umbi aka agũmbi umbɔ aka adɛyiwe atokamɛn agɛ, <Àka niba azharhukumbi uyirh, bɔr imɛ̃ɛ̃ngge ungo utsufɛr ubinkpi ungo uku uyirhe Uteijee.>
34 Bɔr umum idɛyiwa umbi ugɛ niba ayirhmbi uyirh. Niba ayirhmbi nggu afã, ubinkutsu afã awu anang isei Unum.
35 Niba ayirhmbi nggu upfung, ubinkutsu awu ubin uku utsorhe andaidaknga, use nggu Urusharhima, ubinkutsu awu uteu Uyɛrhe Ukugɔng.
36 Niba uyirhɔ nggu itsingo, ubinkutsu ungo usi ídɛ̃ɛ̃ utsu igwar unying iwengge iki iterha use iki ifĩrhã.
37 Imɛ̃ɛ̃ngge umbi agɔr agɛ <Ĩĩ> use <Ĩ'ĩ>. Ubɛn ubinkpi uku utɔngkpɔ rimi idzeku uwuku ubewe ha.

Ififai (Irh 6.29-30)

38 <<Umbi aka agũmbi umbɔ aka agɔr agɛ, <Unera aba atsũwũka usungo, umbɔ atsũwe usu ukpunga, nu unera aba atsũwũka unyĩĩngo, umbɔ atsũwe unyĩĩ ukpunga.>§
39 Bɔr umum idɛyiwa umbi ugɛ niba afaimbi iyiki ibewe nggu iyiki ibewe. Unera aba akwɛra ungo nu utam ubok ugha, udzipuwe utam ukpu uvaa ikɛi.
40 Unera aba atsuka arherhango ra anang aka atsu uvau na abeenga ivur atorhango, udzowe nggu atorho akagɔnga ikɛi.
41 Unera aba atsu ungo uzɛ̃rhũngo ru ukirhomita unying, uzĩ nggu unga akirhomita avaa.
42 Udzowe uwuruwi aka aba ibibee ru ungo, niba udzipukɔ undzing nu uwuruwi aka abee ikɔw ru ungo.

Àka abema anggamtsakmbi (Irh 6.27-28,32-36)

43 <<Umbi aka agũmbi umbɔ aka agɔr agɛ, <Ubemu undɔkango nu ukpɛ̃ɔ uwuku ukpɛ̃ ungo.>*
44 Bɔr umum idɛyiwa umbi ugɛ, àka abemu uwuku ukpɛ̃ umbi na afɛne-Num ru abika adzaa umbi uver.
45 Rimi hã umbi awuri iwe ru nyaka angwɛ̃ idzidzɛrhe abi Utɛmbi ra afã. Unga atsu unum urhang ra abika aze nu abika abewe, na atsu inai idoi ra abika arhurhika nu abirabɛ aka asi irhikumbɔ.
46 Umbi aba abema abirabɛ aka abema umbi ukpekũ, umbi awuri ikpo ikpũ ugbɛtu ukusong? Use abika ayɛi ikirbi abĩ asi ikorhumbɔ rimi?

† **5:27** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.14. ‡ **5:31** Àka anyã ikɛi: Iva 24.1. § **5:38** Àka anyã ikɛi: Idzi 21.24; Urha 24.20; Iva 19.21. * **5:43** Àka anyã ikɛi: Idzi 19.18.

47 Umbi aba akpurha aghwe anermbi, umbi akorhu use anang abɔɔ? Abi uzĩ asi ikorhumbɔ rimi hã?
48 Àka awe andzumunga ri irhirhika, ru nyaku Utɛmbi uwu afã aka awu undzumunga ri irhirhika.

6

Adzowe izũwã

1 <<Àka angwɛ̃dzɛn utsur itser iyi irhirhikambi iwengge iyi anera aka inyã. Umbi aba akorhe rimi, umbi asi íkpombi itosa ru Utɛmbi uwu afã.
2 <<Ngge itsu ivangyɛ ungo uku uwuri idzowe abika abubee, niba urherhungo ake ra awiya, ru nyaka abi ukpukpeta aki ikorhe ra abã ifɛn-Num nu atsĩndĩ ngge itsú anera akpoi umbɔ. Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbɔ aka ayɛi itosambɔ niyɔ.
3 Bɔr ivangyɛ ungo uku iyike uner uwuku ububee, niba uneke uner uwɔɔ ahwɛnga ubinkpi ungo uku ikorhe.
4 Ngge ítsu izũwã ungo ima iwe ri iwɔk. Mɔcɛ Utɛngo, uwuku unyã ri iwɔk, ama adzaa itosango.

Ifɛn-Num
(Irh 11.2-4)

5 <<Ivang ifɛn-Nummbi, àka niba awembi ru nyaka abi ukpukpeta, umbɔ abemi idɛ̃ɛ̃ na afɛn-Num ra abã ifɛn-Num nu atsĩndĩ ru anera anyã umbɔ. Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbɔ aka ayɛimbɔ undzumu itosambɔ.
6 Bɔr ivangyɛ ungo iki ifɛn-Num, utsĩ ru ubãngo nu ufɔme angwĩ ubãã, ufɛnu Utɛngo uwuku uwe ri iwɔk. Utɛngo uwuku unyã ri iwɔk awuri idzidzaanga itosango.
7 Ivangyɛ umbi aka ifɛn-Num, àka niba adarhumbi ider arherhe ru nyaka abirabɛ aka asi ihwɛngmbɔ Unum. Umbɔ akaifɛrhkɔ ugɛ arherhe urhɛrhɛ uwuri itsu umbɔ agũ.
8 Niba awembi ru nyaka umbɔ. Utɛmbi ahwɛnga ubinkpi umbi aka abee nu umbi adɔrha afɛna unga.
9 <<Àka afɛn-Num riminɛ,
<< <A Utɛmɛn ra afã,
atsam itsokngo isarsatake.
10 Iyɛrhango iba,
ubinkpi ungo uku ubee umbɔ akorhe ru upfung ru nyaka umbɔ iki ikorhe ra afã.
11 Uma udzaa ubinghamɛn ukpu irherɛ.
12 Uma utsũwe arhimmɛn, ru nyaka umɛn iki isaki itsũwe abika ashɔng umɛn.
13 Niba udarh umɛn uzĩɔ ru undeya, bɔr ufɔrh umɛn ri iyiki ibewe.>
14 Umbi aba atsũwũkumbi anera aka ashɔng umbi, Utɛmbi uwu afã awuri itsũwãnga umbi.
15 Bɔr umbi aba asi itsũwũkumbi anera aka ashɔng umbi, rimi hã Utɛmbi asi ítsũwũka arhimmbi.

Ikpem ighabin

16 <<Ivangyɛ umbi aka ikpem ighabin, niba asherhumbi unyɛ̃ɛ̃mbi ru nyaka abi ukpukpeta aki ikorhe, umbɔ aka isaka asherhu unyɛ̃ɛ̃mbɔ ra anera anyã umbɔ aka akpem ighabin. Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbɔ aka ayɛimbɔ undzumu itosambɔ.
17 Bɔr ivangyɛ ungo uku ukpemõ ighabin, usorh asungo nu ukpai itsingo nu udzuka atsei,
18 utsur anera ahwɛngmbɔ ungo uku ukpem ighabin, bɔr Utɛngo ukpekũ, aka awu ri iwɔk. Nu unga, Utɛngo aka anyã ri iwɔk, awuri idzidzaanga itosango.

Iwe ru ubin ra afã
(Irh 12.33-34)

19 <<Niba akɔng abin angwɛ̃mbi ru upfung, anangkɛ adzurh nu iviv5̃5̃ iki idakuwe ake, nu avɛu aki itsĩ avɛu ivɛu.
20 Bɔr àka atsu amɛnmbi ri ikpo ugbɛta ra afã, anangkɛ adzurh nggu iviv5̃5̃ asi ídakuke ake, anangkɛ avɛu asi ítsĩ avɛumbɔ.
21 Ubinkutsu, anangkɛ abinmbi aka awe, umɔ amɛnmbi aka iwe ikɛi.

Irhirhang iyor
(Irh 11.34-36)

22 <<Asu ake awu irhirhang iyor. Asungo aba akerke, iyorngo kishoo iwuri itɔk nggu irhirhang.

23 Bɔr asungo aba asi ikerke, iyorngo kishoo iwuri iwe ru uzĩ. Uba irhirhang ru ungo iwu uzĩ, nggaa uzĩ hã uwu uguse!
24 <<Unera asi ídɛ̃ɛ̃ atɔ̃wũka itser ra ateiya avaa. Unga awuri ibema unying na akpɛ̃ɛ̃ uwɔrɔ, unga awuri idzowe itsinga ru unying na akpɛ̃ɛ̃ uwɔrɔ. Ungo usi ídɛ̃ɛ̃ udzowukɔ itsingo ru Unum nu uhwɛk.

Niba agũmbi ighong (Irh 12.23-31)

25 <<Nggee umum idɛyiwa umbi, niba agũmbi ighong ru ibibɛkmbi nu ubinkpi umbi aka igha, use ubinkpi umbi aka ihwa, use atorhakɛ umbi aka itsim nu ayormbi. Urhɛ usi inangmgbɔ ubingha? Iyor isi inangge atorho?
26 Àka anyã anunu afã. Asi idoike asi igbɛrke asi ikɔng atsuke ra angban. Bɔr Utɛmbi uwu afã unga adzowe ighigha ake. Umbi asi iwu ru ugarh anangmbi ake?
27 Ungamɔ ru umbi igũ ighongnga idɛ̃ɛ̃ itomungge ivanga unying ri inumyɛ unga aka ibɛk?
28 <<Awu use utsu umbi agũ ighong atorho? Àka arhi ífur arhum iki iseng. Isi itɔ̃ngge itser use inuw abin.
29 Bɔr umum idɛyiwa umbi, uyɛrhe Usorhomon ri igɔngnga kishoo unga anasi igbɛra idzam ru nyaki ifur unying.
30 Unum aba agbɛruka idzam nu ubĩĩ arhum rimi, uku uwe irherɛ nu udã umbɔ akpĩĩwe ru urha, asi ígbɛranga umbi idzam, umbi abi imangmang iyiki ici?
31 Nggee niba agũmbi ighong agɛ, <Umɛn igha usee?> use <Umɛn ihwa usee?> use <Umɛn itsim usee?>
32 Abi uzĩ abee ikpũ abin akɛrɛ ha. Rimi hã Utɛmbi uwu afã ahwɛnga umbi abeembi abin hã.
33 Bɔr àka agbaashia abee Iyɛrhe Unum nu irhirhikanga, nu abin hã kishoo awuri idzaambɔ umbi ikɛi.
34 Nggee niba agũmbi ighong iyi udã, ubinkutsu udã uwu nggu ayetnumkpɔ. Ubɛn unuma ayetnum amɛ̃ɛ̃ke nggu ukpɔ.

7

Uneke itsu uvau ra anera (Irh 6.37-38,41-42)

1 <<Àka aneke itsu uvau ra anera, utsur umbɔ atsukambɔ umbi uvau.
2 Ikpũ uvauwi umbi aki itsuke anera, ikpũ iyi ha umbɔ aka itsuka umbi. Ugbiuwi umbi aka akũ amei, awuri ikũ umgbɔ ha amei adzaa umbi.
3 <<Awu use utsu ungo urhi umbumbin ru usu undɔkango nu usi inyãɔ̃ ungbũngkũ uku uwe ru usungo?
4 Ungo ukorhu uguse nu ugɔr undɔkango ugɛ, <Uneke umum itsũwã umbumbin ru usungo,> nggayɛ ungbũngkũwi uwu ru usu ukpungo?
5 Ungo uner ukpukpeta, utirhu utsũwe ungbũngkũ ru usungo, mɔcɛ nu urhi utai nu utsũwe umbumbin ru usu undɔkango.
6 <<Àka niba adzowukumbi íjui abin aka asar. Niba atarkumbi abinarhɔ aki imang ra arhede. Ake awuri ijang adak na adzipa anayiwa umbi.

Arhusa, abee, akwɛr angwĩ ubã (Irh 11.9-13)

7 <<Àka afɛna awuri idzaambɔ umbi. Àka abee umbi awuri ikpikpombi. Àka akwɛr angwĩ ubã awuri itsuruwambɔ umbi.
8 Ubɛn unerwi aka afɛna awuri iyɛisa, unga uwuku ububee awuri ikpoa, nu unga uwuku ukwɛr angwĩ ubã awuri itsurukumbɔ unga.
9 <<Awu ungamɔ ru umbi, ungwɛ̃nga aba arhusa uborodi, unga awuri idzowe unga utarh?
10 Use unga aba arhusu ubɛrh, unga awuri idzowe unga ibvui?
11 Umbi abi amɛn aka abewe aba ahwɛngmbi idzowe angwɛ̃mbi abin aka aze, iwuri iwe iguse Utɛmbi ra afã aka idzowe abin aka aze ra abirabɛ aka ifɛna unga!
12 Nggee ubɛn ubinkpi umbi aka abee anera akorhuwa umbi, àka akorhuwe umbɔ rimi hã. Akɛrɛ kishoo ake awu Íkpem Umusa nu abika asɔm Arherhu-Num.

Angwĩ akika apare nu akika atɛi (Irh 11.9-13)

13 <<Àka atsĩ ra angwĩ ubã aka apare. Ubinkutsu anera arhɛrhɛ abika atsĩ ra angwĩ aka atɛi nu utsĩndĩ uwuku uzĩ itsitsĩm, utɛi.
14 Bɔr angwĩ ubã akika apare nu utsĩndĩ uwuku uzĩ ibibɛk ughong uzãrhã. Abika adɔsa umgbɔ asi irhɛmbɔ.

Ucucii nu ikpũrhãngge (Irh 6.43-44)

15 <<Àka angwɛ̃dzɛn nggu abika asɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ. Umbi awuri inyã umbɔ ru nyaki ídɔi, bɔr idzidzɛrhe umbɔ awu íjui ngbako iyɛ imerh iki ifɛr akarhãrhã.
16 Umbi awuri ihwɛng umbɔ ri ikpũ itsermbɔ. Awuri idɛ̃ɛ̃ akɔɔrmbɔ ikpũrhã inebi ru ucucii ididɔk, use awuri ikpombɔ uvorhvo ri ididɔk?
17 Rimi hã ubɛn ucucii uwuku uze uku usaku ughwɛr ikpũrhã iyiki ize, bɔr ucucii uku ubewe uku usaku ughwɛr ikpũrhã iyiki ibewe.
18 Ucucii uwuku uze usi ídɛ̃ɛ̃ ughwɛrmgbɔ ikpũrhã iyiki ibewe, rimi hã ucucii uwuku ubewe usi ídɛ̃ɛ̃ ughwɛrmgbɔ ikpũrhã iyiki ize.
19 Ubɛn ucucii uku usi íghwɛrmgbɔ ikpũrhã iyiki ize, umbɔ awuri igbɛr atsuku urha.
20 Nggee, awu ikpũrhãke awuri itsu umbi ahwɛng ake.

Umum isi ihwɛng umbi (Irh 13.25-27)

21 <<Asi iwea ubɛn unera aka igɔr umum agɛ, <A Uteijee, a Uteijee,> awuri itsĩ ri Iyɛrhe afã, bɔr awu uwuruwi ukpekũ aka akorhu ubinkpi Utɛmum uwuku uwu ra afã aka abee.
22 Ru unum hã anera arhɛrhɛ awuri igɔr umum agɛ, <A Uteijee, a Uteijee! Umɛn isi isɔmmɛn Arherhu-Num ri itsokngo, nu ri itsokngo umɛn iki iwayiwe ípfu iyiki ibewe ri ikorha abin idzeu arhɛrhɛ?>
23 Mɔcɛ umum iki igɔr umbɔ ugɛ, <Umum isi ihwɛng umbi. Àka asombi ru umum, umbi abika akorhe iki ibewe.>

Uner idzin itsoi nu uguge uner idzin (Irh 6.47-49)

24 <<Nggee uwuku ugũ arherhamum na atɔ̃ itser nggu ake, unga awu ru nyaku uner itsoi uwuruwi aka adzin iyanga ni ifa.
25 Mɔcɛ inai idoi, amɛ̃ adzek, ugba uso ukwɛr iya ha. Ike isi igbake ubinkutsu, adzin ike ni ifa.
26 Bɔr uwuku ugũ arherhamum na akpɛ̃ɛ̃ itɔ̃ itser nggu ake, unga awu ru nyaku ugugge uwuruwi aka adzin iyanga nu uzuzeu.
27 Inai idoi, amɛ̃ adzek, ugba uso ukwɛr iya ha, igbigba ike ibewungge.>>
28 Ivangyɛ Uyesu aka amaa irherhe abin akɛrɛ, ikikɔnga idzedzeu imesanga,
29 ubinkutsu unga amesuwe umbɔ ru nyaku unerwi aka awe ru ijee, asi iwea ru nyaka abika amesuwe Ikpemmbɔ.

8

Uner ingbim (Umar 1.40-45; Irh 5.12-16)

1 Ivangyɛ Uyesu aka acipuwa ri igũ hã, anera arhɛrhɛ aka adɔsa unga.
2 Uner ingbim uwɔɔ aba atararhu ra anangnga na agɔr agɛ, <<A uteiya, ungo uba ubemungo, ungo udɛ̃ɛ̃ usarango umum.>>
3 Uyesu aberu uboknga abanga unga na agɛ, <<Umum ĩbeemum, usar! >> Kanying ingbimnga ikerhungge.
4 Mɔcɛ Uyesu agɔr unga agɛ, <<Niba udɛyikɔ unera. Bɔr uzĩ, udɛyiwe itsingo ru uwuku udzowe idɛm-Num, nu udzowe izũwã ru nyaki Íkpem Umusa iki itsu. Ngge iwe ideka ru umbɔ ugɛ ungo uku ukerhungo.>>

Imangmang unggbaashi abi iwa Uroma (Irh 7.1-10; Uyoh 4.43-54)

5 Ivangyɛ Uyesu aka atsĩ ru Ukafanahum, uteiya abi iwa Uroma uwɔɔ aba ashɔ̃rhũ Uyesu ama ayike unga.

6 Agɛ, <<A uteiya, ugãrhãmum ashai
iyor awe ri iya, anu igũ ighong
akarhãrhã.>>
7 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum
iwuri iba ikerhukũ unga.>>
8 Unggbaashi abi iwa Uroma
ha agɔr agɛ, <<A uteiya, umum
isi imɛ̃ɛ̃mum ungo iki iba ri iya-
mum. Bɔr urherhu urhɛm ukpekũ,
ugãrhãmum hã awuri ikerhunga.
9 Umum iwe ru ubok ijee, abi iwa
abɔɔ awu ru ubokmum. Igɔr uwɛrɛ
inggɛ, <Uzĩ,> unga azĩã, nu uwɔrɔ
inggɛ, <Uba,> unga abanga. Umum
iba igɔr ugãrhãmum inggɛ, <Ukorhe
riminɛ,> unga akorhe.>>
10 Ivangyɛ Uyesu aka agũ rimi,
unga adzeidzeu na agɔr abika adɔsa
unga agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi
idzidzɛrhe, ru Uisrairha kishoo
umum inasi ikpomum uwuku uwe ru
imangmang ikerketangge ru nyaki
iyɛrɛ ha.
11 Umum igɔr umbi ugɛ anera
arhɛrhɛ awuri idzeki igɔ̃kpee nu
udiku urhɛɛ, aba asei nggu Uibrahim,
Uishaku nu Uyakubu agha irhowa ri
Iyɛrhe afã.
12 Bɔr awuri itare irhɛ abi Uisrairha
ra awiya ru uzĩ, anangkɛ umbɔ aka
iciu akpe nggu itãi anyĩ.>>
13 Mɔcɛ Uyesu agɔr uteiya abi iwa
Uroma hã agɛ, <<Uzĩ! Iwuri iko-
rhungge ru nyaka ungo uku uwe ru
imangmango.>> Kanying ugãrhãnga
akerhunga ri ivang hã.

Uyesu akerhuwe anera arhɛrhɛ (Umar 1.29-31; Irh 4.38-39)

14 Ivangyɛ Uyesu aka atsĩ ri iya Ubi-
tru, unga anyã uya utsɛrha Ubitru
anu nu ukoma iyora imani.
15 Unga abangu uboknga imani
iyor ha inekungge unga. Uya ha asok
akorhuwe unga ubingha.
16 Urhɛɛ uku uwe, umbɔ akũ anera
arhɛrhɛ abika awe ru ípfu iyiki ibewe
aba ru unga. Unga akũ irhɛm
awayiwe ngge na akerhuwe abi
irhãrhã kishoo.
17 Akorha akɛrɛ ngge itsuifɛr
ubinkpi umbɔ aka arherhe ra angwĩ
uner uwuku usɔm Arherhu-Num
Uishaya agɛ,
<<Unga nyanguwe irhãrhãmɛn,
unga akerhuwe ighongamɛn.>>*

Ayetnum akika adɔsu Uyesu (Irh 9.57-62)

18 Ivangyɛ Uyesu aka anyã nggaa
ikikɔng anera iki idzipa unga, unga
atsu umbɔ agar ukau ha azĩ ugar
ukpɔrɔ.
19 Mɔcɛ uner uwuku umesuwe
Ikpem aba agɔr unga agɛ, <<A
umarhem, umum idɔsa ungo izĩ ubɛn
anang ungo iki izĩ.>>
20 Uyesu adzipa agɔr unga agɛ,
<<Íjui ngbako iyiki ici iwengge ri
ingwĩngge, anunu ikɛi aweke ra
ashiyake, bɔr Ungwɛ̃-Ner ashia ra
anangkɛ unga aka itsu itsinga.>>
21 Ungwɛ̃ imesa uwɔɔ agɔr unga
agɛ, <<A uteiya, uneka umum ingg-
baashia izĩ ĩdzake utɛmum.>>
22 Bɔr Uyesu agɔr unga agɛ, <<Udɔsa
umum, uneke abika akpe adzake
abika akpembɔ.>>

Uyesu adɔɔte ugba inai (Umar 4.35-41; Irh 8.22-25)

23 Mɔcɛ unga atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃,
angwɛ̃ imesanga adɔsa unga.
24 Kanying ugba ukerketakpɔ usoyi
ru ukau amɛ̃ hã, amɛ̃ asoyi atsĩrhã ru
ukhukhɔɔ ha. Bɔr Uyesu awu ru urhɔ.
25 Angwɛ̃ imesa azĩ azita unga, agɔr
agɛ, <<A uteiya, ufɔrha umɛn! Umɛn
iki iwuri itsĩmmɛn!>>
26 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi abi
imangmang iyiki ici, awu use utsu
umbi agũ iwei rimi? >> Mɔcɛ unga
asok atsɛrhu ugba nu ubvun ukau ha.
Ukpɔ kishoo udɔɔr uku utata.
27 Anera adzeidzeu na arhusa agɛ,
<<Awu ikpũ uner uwukusong nuwi?
Ugba nu ubvun ukau ikɛi agũna unga!
>>

Ikikerhuwe inera ivaa abi ipfu iyiki ibewe

28 Ivangyɛ unga aka atsĩ ugar
ukpɔrɔ ra abĩ abi Ugadara, inera
ivaa abi ipfu iyiki ibewe aka adzek
ra anang adzak anera agbopa unga.

* **8:17** Àka anyã ikɛi: Uish 53.4.

Umbɔ awu ubin iwei akarhãrhã, ngge itsu anera asi idɛ̃ɛ̃ adɔsumbɔ utsĩndĩ hã.
29 Umbɔ atsu ivum agɛ, <<A Ungwɛ̃ Unum, ungo uba itser use ru umɛn? Ungo uba idzaa umɛn uver ri ivanga idɔrhi iwe?>>
30 Ukhapa ru umbɔ, ukpui arhede arhɛrhɛ udɛ̃ɛ̃ ughãwã.
31 Ípfu iyiki ibewa ha ishõrhũ Uyesu igɛ, <<Ungo uba uwayikɔ umɛn, utsu umɛn itsĩ ru ukpui arhede ukpɔrɔ.>>
32 Mɔcɛ unga agɔr ngge agɛ, <<Àka azĩ!>> Ngge idze izĩ ru ukpui arhede ha, ake asok atĩ acipa nu ughoghor abang ukau ha agba atsĩ ra amɛ̃ akpeke.
33 Abi ughãwã arhede ha atĩ atsĩ ru utepa adzowe isarhe ha kishoo, nu ubinkpi uku ukorhe ra abi ipfu iyiki ibewa ha.
34 Mɔcɛ kishoo anera ru utepa adzek agbangu Uyesu. Ivangyɛ umbɔ aka anyã unga, umbɔ ashõrhã unga ama asoka ra abĩmbɔ.

9

Uyesu akerhuwe uner ushayi iyor (Umar 2.1-12; Irh 5.17-26)

1 Uyesu atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃, agar azĩ uteunga.
2 Aner abɔɔ akũ uner ishayi iyor aba ru unga, anu nu ufar. Ivangyɛ Uyesu aka anyã imangmangmbɔ, unga agɔr ushayi iyor ha agɛ, <<Niba ugũo ighong ungwɛ̃ ha, umbɔ aka atsũwãmbɔ arhimngo.>>
3 Mɔcɛ abɔɔ abika amesuwe Ikpem agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Utsak uwurɛ arhenu Unum!>>
4 Bɔr Uyesu ahwɛnga ubinkpi umbɔ aka akaifɛrhkɔ, unga agɛ, <<Awu use utsu umbi akaifɛrhkɔ iyiki ibewe ra amɛnmbi rimi?
5 Akasong asi ighongke irherhe, igɔr ugɛ, <Umbɔ aka atsũwãmbɔ arhimngo,> use igɔr ugɛ, <Usisok uzɛ̃rhã?>
6 Bɔr umum ibee umbi ahwɛng ugɛ Ungwɛ̃-Ner awea ri ijee iyiki itsũwe arhim ru upfung.>> Mɔcɛ unga agɔr ushayi iyor ha agɛ, <<Usisok ufetu ufarngo uzĩ ri iya.>>
7 Nu utsa ha asok azĩã ri iyanga.
8 Ivangyɛ ikikɔng anera iki inyã rimi iwei ifɛr umbɔ. Umbɔ akpoi Unum, aka adzowe anera ikpũ ijee ha.

Uyesu ayisu Umatiyu (Umar 2.13-17; Irh 5.27-32)

9 Uyesu awu ru azɛ̃rhã na anyã utsawɔɔ agburh Umatiyu asei ra anang aka ayɛi ikirbi abĩ. Uyesu agɔr unga agɛ, <<Udɔsa umum.>> Mɔcɛ Umatiyu asok adɔsa unga.
10 Uyesu asei ighabin ri iya Umatiyu, abika ayɛi ikirbi abĩ nu abirabɛ umbɔ aka anyanga umbɔ awu abi arhim arhɛrhɛ, aba agha nggu unga nu angwɛ̃ imesanga.
11 Ivangyɛ abi Ufarisi aka anyã rimi, umbɔ arhusa angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Awu use utsu umarhemmbi asei igha ubingha nggu abika ayɛi ikirbi abĩ nu abi arhim?>>
12 Ivangyɛ Uyesu aka agũ rimi, unga agɛ, <<Abika aker asi ibeembɔ uner agɔu, bɔr abi irhãrhã abee.
13 Àka azĩ amesa agben itsɛng Arherhu-Num akirakɛ aka agɔr ugɛ, <Umum ibee umbi awe ra atorh, isi ĩbeemum idɛm-Num.>* Umum isi ĩbamum iyisa abika akaifɛrhkɔ ugɛ umbɔ arhika, umum ĩba iyisa abirabɛ aka ahwɛng ugɛ umbɔ awu abi arhim.>>

Arhusa arherhe ikpem ighabin (Umar 2.18-22; Irh 5.33-39)

14 Mɔcɛ angwɛ̃ imesa Uyohana aba arhusa unga, agɛ, <<Umɛn nggu abi Ufarisi ikpemmɛn ighabin, bɔr awu use utsu angwɛ̃ imesango asi ikpemmbɔ?>>
15 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use itsu awɛrhu uner utsɛrh uwuku ufa awe ru idamɛn nu uner ha ana awe nggu umbɔ? Ivanga niyɔ ibarɔ awuri inyãnguwe uner utsɛrh uwuku ufa ha na abɔre umbɔ. Ivang hã niyɔ umbɔ aka ikpem ighabin.
16 <<Unera asi íkũ atorho aka afa asɔr abipa atorho aka agbe.

* **9:13** Àka anyã ikɛi: Uho 6.6.

Ubinkutsu, aka afa ha awuri ishĩrhã avaate aka agbe ha. Ivivaar ha iwuri inangge iyi inggbaashia.

17 Ikɛi unera asi ítsuka amɛ̃ inebi aka afa ra ambãĩ aka agbe. Umbɔ aba akorhumbɔ, ambãĩ hã awuri iyar. Amɛ̃ inebi ha awuri igba, ambãĩ hã awuri iwe ibɛm. Ĩ'ĩ, aka isaka atsu amɛ̃ inebi aka afa ra ambãĩ aka afa, nu ake asi íyarke ra amɛ̃ inebi adzek agbake.>>

Ukom unakutsɛrh nu ukutsɛrh uwuku ughong
(Umar 5.21-43; Irh 8.40-56)

18 Uyesu anu isɔme umbɔ akɛrɛ ha, unggbaashi uwɔɔ ru ubã ifɛn-Nummbɔ aba atararhu ra anangnga na agɛ, <<Unapmum anai ikpe. Bɔr uba utsorhu ubokngo nu unga awuri ibɛka.>>

19 Uyesu asok azĩã nggu unga, nu angwɛ̃ imesanga adɔsa unga.

20 Mɔcɛ utsɛrh uwɔɔ aka atsĩã imɛka usɔkdũmɛn nggu irhãrhã umɛ̃ɛ̃ aba ra andzing aba abangu ifɛn atorho Uyesu.

21 Unga agɔr ra amɛnnga agɛ, <<Umum ĩba ĩbangumum ifɛn atorhanga umum iwuri ikerhumum.>>

22 Ivangyɛ Uyesu aka adzipa anyã unga. Unga agɛ, <<Niba ugũo ighong unapmum. Imangmangngo ngge ikerhuwa ungo.>> Kanying utsɛrh ha akerhunga.

23 Ivangyɛ Uyesu aka aba atsĩ ri iya unggbaashi ha, anyã abika abar aserhwa nu ikikɔng anera iki igwarha arherhe.

24 Unga agɛ, <<Àka asombi. Una hã anasi ikpea bɔr awe ru urhɔ.>> Bɔr umbɔ anyĩrhã unga.

25 Anera aka adzek amaa, unga atsĩ adzur ubok una hã, una hã asok adɛ̃ɛ̃.

26 Isarhe arherhe ha itɛ̃rhã imaangge abĩ hã.

Uyesu akerhuwe uner ibvuta nu igbau

27 Uyesu aka azɛ̃rhã aneke anang hã, abi ibvuta avaa adɔsa na atsarhi irhakmbɔ agɔr agɛ, <<Ucorhuwa umɛn Ungwɛ̃ Udauda!>>

28 Ivangyɛ Uyesu aka atsĩ ri iya, abi ibvuta ha aba ru unga, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi awembi ri imangmang ugɛ umum idɛ̃ɛ̃ ikorhuwamum akɛrɛ?>>

Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee.>>

29 Unga abanga asumbɔ na agɛ, <<Ri imangmangmbi neke ngge ikorhe ru umbi.>>

30 Asumbɔ ayanguke. Uyesu agbiite atombɔ akarhãrhã agɛ, <<Niba adɛyikumbi unera akɛrɛ ha.>>

31 Bɔr umbɔ adzek atɛ̃rhã arherhe ha amaa kishoo abĩ hã.

32 Umbɔ aka adzek ra awiya, umbɔ akũ uner uwɔɔ aka awe ru ipfu iyiki ibewe iki ikɛnngge unga arherhe aba ru Uyesu.

33 Ivangyɛ umbɔ aka awayiwe ipfu iyiki ibewe ha idze, uner igbau ha atirhunga arherhe. Ikikɔng anera idzedzeu ni igɔr igɛ, <<Anasi inyãmbɔ ikpũ ifɛrhɛ rimi ru Uisrairha.>>

34 Bɔr abi Ufarisi agɛ, <<Nggu ijee uyɛrhe ípfu iyiki ibewe unga iki ikũ atsusuwe ípfu iyiki ibewe.>>

Abi itsera awu ukunjiir

35 Uyesu adɔsi iteu iyiki igɔng nu iyiki ici kishoo, amesuwe ra abã ifɛn-Nummbɔ. Adzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Iyɛrhe afã, na akerhuwe anera ru kishoo ikpũ irhãrhã nu ighighong.

36 Ivangyɛ unga aka anyã anera aka akɔng arhɛrhɛ, unga agũ atorh umbɔ, ubinkutsu, umbɔ awe ru uver akarhãrhã na ashimbɔ ru uner uwuku uyike. Umbɔ awe ru nyaki ídɔiyɛ iki ishingge ru uner idzɛu.

37 Mɔcɛ unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Igbɛra abin iwe irhɛirhɛ, bɔr abi itsera awe ukunjiir.

38 Àka ashɔ̃rhũ Uteijee uwu igbɛra abin, unga adene abi itser ri icang igbɛra abinnga.>>

10

Uyesu ayisa angwɛ̃ imesanga
(Umar 3.13-19; Irh 6.12-16)

1 Unga aka ayisa angwɛ̃ imesa usɔkdũmɛn aba ru unga, unga adzowe umbɔ ijee iyiki itsũwe ípfu

iyiki ibewe na akerhuwe ubɛn ikpũ irhãrhã nu ighighong.

2 Atsok abi itser Uyesu ha akɛ usɔkdũmɛn hã, uwu inbgaashia, Usiman uwu umbɔ iki iyisa Ubitru, nu Uandarawu ungwɛ̃mbɔ, Uyaku ungwɛ̃ Uzabadi nu Uyohana ungwɛ̃mbɔ,
3 Ufirhibu, Ubatorhomi, Utoma nu Umatiyu uner uwuku uyɛisu ikirbi abĩ, Uyaku ungwɛ̃ Uharhfa, Utaddiyu,
4 Usiman uner Ukan'ana nu Uyahuda Uiskariyoti, uwuku ugha adaknga.

Uyesu adene angwɛ̃ imesanga (Umar 6.7-13; Irh 9.1-6)

5 Uyesu adene usɔkdũmɛn hã agɛ, <<Niba azĩmbi ra atsen abi Uyahuda use atsĩ ru ubɛn uteu Usamariya.
6 Àka azĩ ri ídɔi iyiki igwir iyi Uisrairha.
7 Ri izizĩmbi, àka adzowe isarhe iyɛrɛ agɛ, <Iyɛrhe afã iki iyongge.>
8 Àka akerhuwe abi irhãrhã, àka azituwe abika akpe, àka asare abi ingbim, àka atsusuwe ípfu iyiki ibewe. Umbi ayɛi ijee ha izũwã, àka atɔ̃ itser nggu ngge izũwã.
9 Niba akpɔmmbi uzinarhi use uazurhfa use ubinkpi uku uwu ru nyaku uhwɛk ri ibvukmbi.
10 Niba nyangumbi ukpoka ru uzɛ̃rhã hã, use atorho avaa, use abadak avaa use igbong, ubinkutsu, uner itser amɛ̃ɛ̃ ikpo ubingha.
11 <<Ubɛn uteu ukugɔng use uku uci umbi aka itsĩ, àka abee uner uwuku urhurhika umɔ. Àka asei ri iyanga utsɛku isisokmbi.
12 Ivangyɛ umbi aka itsĩ ri iya ha, àka aghwe umbɔ.
13 Iya ha iba ibemuke umbi, neke ididɔɔrambi iwe umɔ, bɔr ike iba isi ibemuke, ididɔɔrambi ibvui iba ru umbi.
14 Unera aba asi iyɛisa umbi use akpea ato ra arherhambi, àka awashuwe uzurhu uwu adakmbi ivangyɛ umbi aka idze ri iya ha use uteu ha.
15 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, uver uteu ha use iya ha uwuri unangkpɔ ukpu aner Usɔdɔm nu Ugomora ru unum ukpuku uvarha arherhe.

Ayetnum akɔ abarɔ (Umar 13.9-13; Irh 12.11-12; 21.12-19)

16 <<Umum idena umbi adzek ru nyaka ídɔi ra ateu íjui ngbako. Nggee àka awe ru itsoi ru nyaki íbvui na ashimbi ri iki ibewe ru nyaka anurhɛu.
17 <<Àka akpɔm amɛnmbi nggu anera, umbɔ awuri iden umbi ra ateu akakũ na akwɛr umbi ra abã ifɛn-Nummbɔ.
18 Ri itsimbi aka adɔsa umum, umbɔ awuri ikũna umbi azĩ ra asu agomna nu ayɛrhe ru nyaka abi idekamum ru umbɔ nu atsen abi Uyahuda.
19 Bɔr ivangyɛ umbɔ aka idzur umbi, niba agũmbi ighong ubinkpi umbi aka irherhe use umbi irherhe uguse. Ri ivang hã awuri idzaambɔ ubinkpi umbi aka irherhe.
20 Asi íwea umbi irherhe, bɔr Ipfu Utɛmbi ngge irherhe ra angwĩmbi.
21 <<Ungwɛ̃yi awuri idzowe ungwɛ̃mbɔ umbɔ afɛre, utei ikɛi awuri idzowe ungwɛ̃nga. Awɛkaci ikɛi awuri iwu ri igamtsak nggu ateimbɔ utsɛku umbɔ aka itsu umbɔ afɛre umbɔ.
22 Anera kishoo awuri ikpɛ̃na umbi ri itsokmum. Bɔr kishoo uwuku ubima utsɛku imimasha awuri ikpoa ififɔrh.
23 Umbɔ aba adzaambɔ umbi uver ra anang akɔɔ, àka atĩ azĩ anang akɔɔ. Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, Ungwɛ̃-Ner awuri ibanga nu umbi anasi imaambi itsĩrhĩ iteu Uisrairha kishoo.
24 <<Ungwɛ̃ imesa asi inanga umarhemnga, use ugãrhã ananga uteiyanga.
25 Ungwɛ̃ imesa awe ra anggɔm unga aka awe ru nyaku umarhemnga nu ugãrhã ru nyaku uteiyanga. Umbɔ aba ayisa umum iki iwe uteiyambi ugɛ Uba'arhzaburh

uyɛrhe ípfu iyiki ibewe, awuri iyisa umbi nggu itsok ha anangmbɔ umum!

Unerwi aka amɛ̃ umbɔ agũ iwei unga (Irh 12.8-9)

26 <<Nggee niba agũmbi iwei umbɔ. Ubin ushikpɔ umbɔ aka afɔm, ukpɔ uku usi ídzekpɔ, use ri iwɔk umbɔ aka asi íhwɛngmbɔ.
27 Abinkɛ umum iki isɔma umbi ru uzĩ, àka asɔme ake ri irhirhang. Abinkɛ aka akhɛwa ra atombi, àka adũwã ake ra atsi uvi.
28 Niba agũmbi iwei abika afɛre iyor bɔr asi ídɛ̃ɛ̃ afɛrmbɔ ipfu. Nu ngge iki iwe rimi, aka agũ iwei uwuruwi aka idɛ̃ɛ̃ afɛre iyor nu ipfu kishoo ri idzũ urha.
29 Asi iwea ahwirhgɔm avaa umbɔ aki igoshe ukobo unying? Nggee unying usi ígbamgbɔ ra abĩ Utɛmbi aka asi íhwɛnga umgbɔ.
30 Nu uko ígwar itsimbi umbɔ aka avuvarha ngge.
31 Nggee niba agũmbi iwei, umbi anangmbi ahwirhgɔm ugarh idiki irhɛirhɛ.
32 <<Ubɛn unera aka adɛyiwe itsinga ugɛ unga awu uwu umum ra asu anera, umum iwuri idɛyikũ unga awu uwu umum ra asu Utɛmum ra afã.
33 Bɔr ubɛn unera aka atsɛyinga ihwɛng umum ra asu anera, umum iwuri itsitsɛyimum ihwɛng unga ra asu Utɛmum ra afã.

Asi iwea ididɔɔr bɔr awu ifuw (Irh 12.51-53; 14.26-27)

34 <<Niba akaimbi ifɛrhkɔ ugɛ umum ĩba itsu ididɔɔr ru upfung. Umum isi ĩbamum itsu ididɔɔr, bɔr ikũ ifuw.
35 Ubinkutsu, umum ĩba itsu ifuw ru,
<< <ungwɛ̃ nu utɛnga,
unai nu uyanga,
utsɛn ungwɛ̃ nu ukokanga.
36 Anggamtsak unera awuri iwe abi iyanga.>*
37 <<Uwuruwi aka abemu uyanga use utɛnga ananga umum asi imɛ̃ɛ̃ iwe uwu umum. Uwuruwi aka abemu ungwɛ̃nga use unapunga ananga umum, asi imɛ̃ɛ̃ iwe uwu umum.
38 Ubɛn unera aka asi ishupu igãrhãmau ucuciianga adɔsunga umum, asi imɛ̃ɛ̃ iwe uwu umum.
39 Uwuruwi aka akpo urhɛnga, unga awuri igwirhe umgbɔ, nu uwuruwi aka agwirhuwe urhɛnga ri itsimum, awuri ikpoa umgbɔ.

Itser itosa (Umar 9.41)

40 <<Uwuruwi aka ayɛi umbi, ayɛi umum. Uwuruwi aka ayɛi umum ayɛi uwuku udena umum.
41 Uwuruwi aka ayɛi uwuku usɔm Arherhu-Num ri itsernga, awuri iyɛisa itosa uner uwuku usɔm Arherhu-Num. Nu ubɛn uwuku uyɛi uner uwuku urhika ri irhirhikanga awuri iyɛisa itosa iyi uner uwuku urhika.
42 Nu uwuruwi aka adzowe uko ukpɛwa amɛ̃ aka aghɛnga ru ubɛn unera ra abɛrɛ aka awe angwɛ̃ imesamum, umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, awuri ikpoa itosanga.>>

11

Uyesu nu Uyohana Uner Ubɔtisima (Irh 7.18-35)

1 Uyesu aka amaa imesuwe angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn hã, unga adzek umɔ azĩ amesuwe na adzowe isarhe ra abĩ Ugarhirhi.
2 Ivangyɛ Uyohana ru ugborzĩ aka agũ abinkɛ Ukiristo aka akorhe, unga adene angwɛ̃ imesanga
3 azĩ arhusa unga agɛ, <<Awu ungo uwu uwuku ububa ha, use umɛn itsu asumɛn ru uwɔɔ?>>
4 Uyesu adzipa agɛ, <<Àka abvui azĩ adɛyiwe Uyohana ubinkpi umbi aka agũ na anyã.
5 Abi ibvuta anyãmbɔ, akatarhu azɛ̃rhũmbɔ uzɛ̃rhã, abi ingbim akerhumbɔ, abi igbau agũmbɔ, ikom isongge nggu urhɛ, adzowukumbɔ Isarhe Iyiki Ize ra atsũwã.

* **10:36** Àka anyã ikɛi: Umik 7.6.

6 Idorh iwu iyi uwu ha aka asi ikpɛ̃ɛ̃
umum ri itsi abinkɛ umum iki iko-
rhe.>>
7 Ivangyɛ awɛ imesu Uyohana aka
azĩmbɔ, Uyesu atirha arherhe nggu
ikikɔnga ri itsi Uyohana agɛ, <<Umbi
azĩ izɛrhu use ra arhum? Ubĩĩ uku
uder ugba iki ifɛu?
8 Iba ishingge rimi, ude umbi adzek
azĩ izɛrhu use? Utsa uwɔɔ aka at-
sim atorho aka aze? Ĩ'ĩ, abika at-
sim atorho aka aze asei ra adzepurhe
iyɛrhe.
9 Ude umbi adzek azĩ izɛrhu use?
Uwuku usɔm Arherhu-Num? Ĩĩ,
umum idɛyiwa umbi, ananga uwuku
usɔm Arherhu-Num.
10 Unga hã uwi umbɔ aka atsɛng ra
Arherhu-Num ri itsinga agɛ,

<< <Umum iwuri idene ungwɛ̃ itser-
mum agbaashia ru ungo.
Unga awuri igbishuwa atsĩndĩngo.>*

11 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
ra abirabɛ akatsɛrh aka amar asi
itsĩmbɔ Uyohana Uner Ubɔtisima. Bɔr
uwuruwi aka awu uku ucia ri Iyɛrhe
afã, ananga unga.
12 Udzur ri ivang Uyohana Uner
Ubɔtisima uba utsĩ irherɛ, Iyɛrhe afã
iwe ru uver, abika adzowe uver ha
umbɔ abee ivur ngge ri iker.
13 Ubinkutsu kishoo itsɛng abika
asɔm Arherhu-Num nu Íkpem Umusa
irherhungge arherhe akɛrɛ utsɛku
ivang Uyohana.
14 Umbi aba ibemumbi ubinkpi
umum iki irherhe, Uyohana unga
awu Uirhiya ha umbɔ aka arherhe
ugɛ unga awuri ibanga.
15 Neke uner uwuku uwu ra ato aka
agũ, unga agũ.
16 <<Umum ikpangu udan ukpirɛ
nggu use? Awu ru nyaka awɛkaci iki
isei ra anang izɛɛ na ayisa abɔɔ agɛ,
17 << <Umɛn ibara umbi aserhuwa,
umbi akpɛ̃mbi izer.
Umɛn itsũ ubom akpe,
umbi akpɛ̃mbi iciu akpe.>
18 Uyohana aka aba, asi itsuka
amɛnnga ri ighigha nu ihwihwa,
umbɔ agɛ, <Unga awe ru ipfu iyiki
ibewe.>
19 Ungwɛ̃-Ner aka aba agha na
ahwa, umbɔ agɛ, <Àka anyã uner
uwuku ubvun igha abin nu ihwihwa
akarhãrhã, uwɛrhɛ abika ayɛi ikirbi
abĩ nu abi arhim! > Bɔr awu itser
unera iwuri idɛyiwe ugɛ unga awea
ri itsoi.>>

Atorh iteuyɛ iki inasi idzipungge (Irh 10.13-15)

20 Mɔcɛ Uyesu aka atirhi itsɛyi
iteuyɛ unga aka akorhe irhɛ abin
idzeu ri ngge, ubinkutsu, anera asi
idzipumbɔ.
21 <<Atorhngo, Ukorazin! Atorhngo
Ubetsaida! Agɛ itser idzeu ha umbɔ
aka atɔ̃ ru umbi, umbɔ atɔ̃mbɔ ngge
ru Utaya nu Usidon, umbɔ awuri
idzipumbɔ iki ifitem, umbɔ awuri
itsim ashaka atorho, na asei ra atɔɔ.
22 Bɔr umum idɛyiwa umbi, ru
unum ukpuku uvarha arherhe,
uvermbi uwuri inangkpɔ ukpu Utaya
nu Usidon.
23 Ungo igango, Ukafanahum, ungo
ukaifɛrhkɔ ugɛ awuri ibera ungo afũ
afã? Ĩ'ĩ, awuri ikũna ungo acipa
ra anang isei abika akpukpe. Itser
idzeuyɛ umbɔ aka atɔ̃ ru ungo umbɔ
aba atɔ̃ ngge ru Usɔdɔm, ukpɔ uba
uwe umɔ utsɛku irherɛ.
24 Bɔr umum idɛyiwa umbi ru
unum ukpuku uvarha arherhe,
uvermbi uwuri inangkpɔ ukpu
Usɔdɔm.>>

Àka aba ru umum na akpo iwi-wosha (10.21-22)

25 Ri ivang hã Uyesu awu ra
anggɔm ri Ipfu Isarsatangge, agɔr agɛ,
<<Umum ikpoi ungo Utɛ, Uteijee uwu
afã nggu abĩ, ungo uku uwɔkɔ ifɛrhɛ
iyɛrɛ ru abi itsoi nu abi idzursu, nu
usɔme ake ra awɛkaci.
26 A Utɛ, akɛrɛ ha awu ubinkpi ungo
uku ugũibɛn ikorha ukpɔ.
27 <<Utɛmum adzaa abina kishoo
ru umum. Unera asi ihwɛnga amɛn
Ungwɛ̃ɛ̃, Utɛ ikiyikanga ahwɛng.
Unera asi ihwɛngnga amɛn Utei,

* **11:10** Àka anyã ikɛi: Umrh 3.1.

Ungwɛ̃ɛ̃ ukpekũ nu uwuruwi Ungwɛ̃ hã aka isɔme unga.

28 <<Àka aba ru umum, kishoo umbi abika agũ azhe na agũ imor, umum iwuri idzaamum umbi iwi-wosha.
29 Àka adzowe atsimbi na amesa ru umum, ubinkutsu, umum iwu uner inna nu ididɔɔr ra amɛnmum, nu umbi awuri ikpombi iwiwosha ra amɛnmbi.
30 Ubinkutsu, idzowe itsimbi ru umum asi iwea ubin uku ughong, abinmum asi imorke.>>

12

Uteijee uwu unum ukpuku uwosha (Umar 2.23-28; Irh 6.1-5)

1 Ri ivang hã Uyesu azɛ̃rhã atɔng ri ícang uarhkama ru unum ukpuku uwosha. Angwɛ̃ imesanga agũ imerh umbɔ atirhi igbiu isha arhkama hã atãi.
2 Ivang abi Ufarisi aka anyã rimi, umbɔ agɔr unga agɛ, <<Unyã! Angwɛ̃ imesango aka azharhuwe Ikpem unum ukpuku uwosha.>>
3 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi anasi ivarhumbi ubinkpi Udauda aka akorhe ri ivangyɛ unga nggu awɛrhu uzɛ̃rhãnga aka agũ imerh?
4 Unga aka atsĩ ru Iya-Num anyangu usarkasar uborodi atãi nggu awɛrhu uzɛ̃rhãnga, ukpurukpi ri Ikpem awu abika adzowe idɛm-Num ukpekũ iki itãi.
5 Use umbi anasi ivarhumbi ri Íkpem Umusa ugɛ abika adzowe idɛm-Num ri itser unum ukpuku uwosha ri Iya-Num aka adakuwe unum ukpuku uwosha na ishimbɔ ru uvau?
6 Umum idɛyiwa umbi uwuruwi aka ananga Iya-Num awu nggimi.
7 Umbi aba ahwɛngmbi agben itsɛng Arherhu-Num hã iki igɔr igɛ, <Umum ibee umbi awe ra atorh, isi ĩbeemum idɛm-Num,>* Umbi aba asi itsumbi uvau ra abika asheru uvau.
8 Ubinkutsu Ungwɛ̃-Ner awu Utei-jee unum ukpuku uwosha.>>

Uner ushayi ubok (Umar 3.1-6; Irh 6.6-11)

9 Adzeka anang hã unga atsĩã ru ubã ifɛn-Nummbɔ.
10 Uner uwɔɔ uboka uku ushayi awu umɔ. Umbɔ abee udĩkpi umbɔ aka ikpo Uyesu nggu uvau, umbɔ arhusa unga agɛ, <<Ri Ikpem imɛ̃ngge umbɔ akerhuwe ru unum ukpuku uwosha?>>
11 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Unera ru umbi aba awuri idɔi ngge igba ru ughwee ru unum ukpuku uwosha, uner idɔi ha asi ídzur akpɔm ngge atsũwũka?
12 Unera ananga idɔi akarhãrhã! Nggee asi iwea izharhuwe Ikpem ri ikorhi iyiki ize ru unum ukpuku uwosha.>>
13 Mɔcɛ unga agɔr utsak ha agɛ, <<Unamu ubokngo udzek.>> Nggee unga anamu ubokngа udzek, ukpɔ ukerhe uwe ru nyaku ukpu uvaa.
14 Bɔr abi Ufarisi adzek akɛki itsũwã umbɔ aka ifɛre Uyesu.

Itsuifɛr isɔm Arherhu-Num Uishaya

15 Ivang Uyesu aka ahwɛng rimi, unga abɔruka anang hã. Arhɛrhɛ aka adɔsa unga, unga akerhuwe irhãrhãmbɔ.
16 Unga agbiite atombɔ ugɛ niba adɛyikumbɔ iwiwenga ru unera.
17 Akɛrɛ ake atsuafɛr ubinkpi uku urherhe ra angwĩ uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya agɛ,
18 <<Unyã ugãrhãmum uwi umum iki isɛng,
uwu umum iki ĩbema,
ru unga umum iki igũibɛn.
Umum iwuri itsuke Ipfumum nu unga,
nu unga atsu abĩã ahwɛng irhirhika.
19 Asi ísoyinga isa use itsuyi ivum,
asi ígũmbɔ urhɛmnga nu atsĩndĩ.
20 Asi íbvũã ugamwi uku uwuri ibvũ,
utɔngviwi uku uwuri irhim,
unga asi írhĩwũka.
Unga awuri ikorha akɛrɛ

* **12:7** Àka anyã ikɛi: Uho 6.6. † **12:21** Àka anyã ikɛi: Uish 42.1-4.

utsɛku unga aka itsu irhirhika
igha inggbaashi.
21 Abĩã awuri ifosa ri itsoknga.>>†

Uyesu nu Uba'arhzaburh (Umar 3.20-30; Irh 11.14-23)

22 Məcɛ umbɔ akũ uner ibvuta aka afɔr arherhe adaka awe ru ipfu iyiki ibewe aba. Uyesu akerhuwe unga, ngge itsu unga arherha arherhe na anyã ikɛi.
23 Anera kishoo adzeidzeu na agɛ, <<Awu Ungwɛ̃ Udauda nuwi?>>
24 Bɔr abi Ufarisi aka agũ akɛrɛ ha, umbɔ agɛ, <<Nggu ijee Uba'arhzaburh uyɛrhe ípfu iyiki ibewe utsak uwurɛ aka isaka akũ atsusuwe ípfu iyiki ibewe ha.>>
25 Uyesu ahwɛnga ifɛrhkɔmbɔ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Ubɛn iyɛrhe iki igau agbɛra avaa iwuri itsĩm, nu ubɛn uteu use iya iki igau nggu adɔkake isi ídɛ̃ɛ̃ke.
26 Ushaitan aba atsũwũka Ushaitan, awe ri ifuw nggu itsikamnga. Iyɛrhanga idɛ̃ɛ̃ iguse?
27 Umum iba ikũ ijee Uba'arhzaburh itsusuwe ípfu iyiki ibewe, abimbi akũ ijee iyikisong atsusuwe? Angwɛ̃ imesambi awuri itsuka umbi uvau ra arherhe akɛrɛ.
28 Umum ĩba ikũ ijee Ipfu-Num itsusuwe ípfu iyiki ibewe, məcɛ Iyɛrhe Unum iki ibangge ru umbi.
29 <<Use ikɛi, unera awuri ikorha aguse na adɛ̃ɛ̃ atsĩ ri iya uner uwuku uker avur abinnga? Awuri igbaashia abow unga kata na adɛ̃ɛ̃ akarha abin iyanga.
30 <<Uwuruwi aka asi iwea nggu umum, akpɛ̃ɛ̃ umum. Uwuruwi aka asi ikɔnga nggu umum, asusituwe.
31 Nggee umum ĩdɛyiwa umbi, awuri itsũwũkumbɔ anera ru kishoo ikpũ arhim nu urhena ru Unum, bɔr uwuruwi aka arhenu Ipfu-Num, asi ítsũwũkumbɔ arhimnga.
32 Ubɛn unera aba arherhunga urhɛm uku ubewe ri itsi Ungwɛ̃-Ner, awuri itsũwũkumbɔ unga, bɔr uwuruwi aka arheni Ipfu Isarsatangge, asi ítsũwũkumbɔ unga icɛrɛ use ivang iyiki ibiba.
33 <<Ucucii uku uze uku isaku ughwɛr ikpũrhã iyiki ize, ucucii uku ubewe uku isaku ughwɛr ikpũrhã iyiki ibewe. Aka isaka ahwɛng ucucii ri ikpũrhãngge.
34 Umbi abi amɛn íbvui, umbi awuri ikorha uguse na adɛ̃ɛ̃ arherhe iyiki ize nggu amɛn aka abewambi? Ubinkpi uku uwe ra amɛn, ukpɔ uku idzeyiwa ra angwĩ.
35 Uner uwuku uze aka isaka akũ abin aka aze adzeka ra anang aka aze unga aka angwɛ̃ ru unga. Uner uwuku ubewe aka isaka akũ abin aka abewe adzeka ra anang aka abewe unga aka angwɛ̃ ru unga.
36 Umum idɛyiwa umbi ugɛ ru unum ukpuku uvarha arherhe, awuri ivarhukumbɔ ubɛn unera ra arherhe akatãrhãkɛ unga aka arherhe.
37 Ubinkutsu, irhɛm arherhango ake itsu ungo ushɔɔr, ake itsu ungo utsĩm.>>

Utsar ukpu Uyunana (Umar 8.11-12; Irh 11.29-32)

38 Məcɛ abi Ufarisi abɔɔ nu abika amesuwe Ikpem agɔr unga agɛ, <<A umarhem, umɛn ibee inyã utsar idzeu ru ungo.>>
39 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Abika abewe, abika asheru Unum, abi undan ukpirɛ arhusu utsar idzeu! Bɔr asi ídɛyikumbɔ umbɔ utsar, akpurha adɛyiwe utsar ukpu uwuku usɔm Arherhu-Num Uyunana.
40 Ru nyaku Uyunana aka amaa inuma itaar utsuu nu atenum ra anaa ubɛrh ukugɔng, rimi hã Ungwɛ̃-Ner aka imaa inuma itaar utsuu nu atenum awe ru anɔnɔr abĩ.
41 Aner Unineba awuri iso adɛ̃ɛ̃mbɔ ru unum ukpuku uvarha arherhe nggu udan ukpirɛ na awuri itsu uvau ru ukpɔ, ubinkutsu, umbɔ adzipumbɔ ri udũwã Uyunana. Icɛrɛ uwuku unang Uyunana uwi nggimi.
42 Ru unum ukpuku uvarha arherhe Usarauniya uwu Unɔr awuri iso adɛ̃ɛ̃ nggu undan ukpirɛ na atsuke uvau ru ukpɔ, ubinkutsu unga adzeka anang akika ader aba igũ itsoi

Usorhomon. Nggayɛ uwuruwi aka anangnga Usorhomon awu nggimi.

Ibiba ipfu iyiki ibewe (Irh 11.24-26)

43 <<Ivangyɛ ipfu iyiki ibewe iba idzek ru unera, iki isaki iyarhe ri inang iyiki ikoi ibee ikpo iwiwosha ni isi ikpongge.
44 Ngge igɔr igɛ, <Umum ibvui izĩ ri iyakɛ umum iki idzek.> Ngge iba ikpo unera ashia umɔ ri iya ha, ngge inyã umbɔ aka ayar na agbishumbɔ iya ha.
45 Mɔcɛ ngge ibvui izĩ ikarhe ípfu iyiki ibewe iyɔɔ utɔɔva, iyiriyɛ iki ibewe inangngge ngge, ngge kishoo iba isei umɔ. Isisei utsa ha iyi imaataka iwuri ibewe inangge iyi inggbaashia. Iwuri iwe rimi nggu undan ukpuku ubewe ukpirɛ.>>

Uya nu angwɛ̃mbɔ Uyesu (Umar 3.31-35; Irh 8.19-21)

46 Uyesu aka awe ra arherhe nggu ikikɔng, uyanga nu angwɛ̃mbɔ aba adɛ̃ɛ̃ ra awiya, abee arherha arherhe nggu unga.
47 Uwɔɔ agɔr unga agɛ, <<Uyango nu angwɛ̃mbi adɛ̃ɛ̃ ra awiya, abee irherha arherhe nggu ungo.>>
48 Unga agɔr unga agɛ, <<Uwukusong awu uyamum, nu abikasong awu angwɛ̃mɛn?>>
49 Ayottu uboknga ra angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Unyã uyamum uwi nu angwɛ̃mɛn.
50 Ubɛn unerwi aka akorhu ubinkpi Utɛmum ra afã aka abema, unga awu ungwɛ̃mɛn nu unapumɛn nu uyamum.>>

13

Unyaka arherhe uner uwuku udoi abin (Umar 4.1-20; Irh 8.4-15)

1 Ru unum hã Uyesu adzeki iya azĩ aseisa ru ubang ukau.
2 Ikikɔng anera irhɛirhɛ iki ikɔng idziranga, itsu unga atsĩ ru ukhukhɔɔ amɛ̃ asei umɔ. Ikikɔnga idɛ̃ɛ̃ ru ubang ukau ha.
3 Mɔcɛ unga adɛyiwe umbɔ abina arhɛrhɛ ru unyaka arherhe agɛ, <<Uner irham azĩ inna ikpũnga.
4 Unga adɛ̃ɛ̃ inna ikpũ hã, ikpũ iyɔɔ igbei nu utsĩndĩ anunu aba akpɔuke iyi ha kanying.
5 Iyɔɔ igbei ru ukpɔrha, abĩ asi iweke akarhãrhã. Ngge imɛr kanying ubinkutsu, abĩ anang hã asi ighorke.
6 Bɔr ivangyɛ unum uku umani iyi ha ikoingge, ubinkutsu, ngge iki ishingge ra anũnang.
7 Ikpũ iyɔɔ igbei ri ididɔk, ngge isɛng itong ngge iyi ha.
8 Ikpũ iyɔɔ igba ra abĩ aka aze, anangkɛ ngge iki ighwɛr ikpũrhã ananaka, iyɔɔ isɔka utõtõĩ use isɔka itaitaar.
9 Unga uwuku awe ra ato, neke unga agũ.>>
10 Angwɛ̃ imesa ha aba arhusa unga agɛ, <<Awu use utsu ungo urherhuwe anera arherhe ru unyaka arherhe?>>
11 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Ihwɛng abinkɛ aka awɔk aki Iyɛrhe afã aka adzaa ru umbi, bɔr asi iwea umbɔ.
12 Uwuruwi aka awe ru ihwihwɛng awuri itomuwe unga akpo arhɛrhɛ. Uwuruwi aka ashia, awuri iyɛse ungwɛ̃rhĩ ihwihwɛng ha unga aka awerangge.
13 Umum irherhuwe umbɔ arherhe nggu unyaka arherhe ubinkutsu,
<<Umbɔ awuri irhimbɔ,
bɔr asi ínyãmbɔ,
na awuri igũmbɔ,
bɔr asi íhwɛngmbɔ.
14 Irhɛm uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya iki itsuifɛrngge ra atsimbɔ. Iki igɔr igɛ,
<< <Umbi awuri igũmbi
na asi íhwɛngmbi,
umbi awuri irhimbi
na asi ínyãmbi.
15 Ubinkutsu, amɛn anera abɛrɛ awe akerketake,
aghong umbɔ agũ nggu atombɔ,
aka abvurkumbɔ asumbɔ.
Iba isi iwengge rimi, umbɔ awuri anyãmbɔ nggu asumbɔ,
umbɔ awuri igũmbɔ nggu atombɔ,

* **13:15** Àka anyã ikɛi: Uish 6.9,10.

na ahwɛngmbɔ nggu amɛnmbɔ,
na adzipa aba ru umum ikerhuwe
umbɔ.>*
16 Bɔr idorh iwe iyi asumbi
ubinkutsu, ake adɛ̃ɛ̃ anyãke, nu
atombi ubinkutsu ake adɛ̃ɛ̃ agũke.
17 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
abika asɔm Arherhu-Num nu abika
arhurhika arhɛrhɛ aka abee inyã
ubinkpi umbi aka anyã bɔr asi
inyãmbɔ, use agũ ubinkpi umbi aka
agũ, bɔr asi igũmbɔ.
18 <<Àka akpeto na agũ agben un-
yaka arherhe uner uwuku unna ikpũ
abin hã.
19 Ivangyɛ ubɛn unera aka agũ
arherhe Iyɛrhe afã na asi ihwɛnga
ake, Undenggũ unga aka isaka aba
avur ubinkpi umbɔ aka adoi ra
amɛnnga. Iwu ikpũ iyiki igba ru
utsĩndĩ.
20 Iyiriyɛ iki igba ra ukpɔrha, iwe ru
nyaku uwuku ugũ arherhe ha na ayɛi
nggu anggɔm.
21 Bɔr unga aka ashia ra anũnang,
asi idãrhũnga. Ivang arherhe ha aki
ikũ uver nggu ayetnum uba, unga
awuri izĩ ra andzing.
22 Iyiriyɛ iki igba ra anang ididɔk
ngge iwe ru nyaku uwuku ugũ
arherhe ha, bɔr iwãrhãna abin up-
fung ri ibee iwe ru ubin ibɛrh ni
ikɛnngge arherhe ha ighwɛr ikpũrhã.
23 Bɔr iyiriyɛ iki igba ra abĩ aka aze
iwe ru nyaku uwuku ugũ arherha
ha na ahwɛnga ake. Unga aghwɛr
ikpũrhã, ananaka, isɔka utɔ̃tɔ̃ĩ, use
isɔka itaitaar idikunga nggu ubinkpi
umbɔ aka adoi.>>

Unyaka arherhe ubĩĩ ri itsem

24 Uyesu abvui adzowe umbɔ un-
yaka arherhe akɔɔ agɛ, <<Iyɛrhe afã
iwu ru nyaku unerwi aka anna ikpũ
iyiki ize ri icangnga.
25 Bɔr ivangyɛ anera kishoo aka
awu ru urhɔ, unggamtsaknga azĩ
adoi ikpũ ubĩĩ ri icang itsem hã na
azĩã.
26 Ivangyɛ ikpũ abin hã iki imɛr,
umɔ ubĩĩ igakpɔ umɛr.
27 <<Agãrhũ uner icang hã aba agɔr
unga agɛ, <A uteiya, ungo usi idosɔ
ikpũ iyiki ize ri icangngo? Ubĩĩ
udzekɛ ukpɔ?>
28 <<Unga agɛ, <Awu unggamtsak-
mum unga akorha aki ha.>
<<Agãrhã ha agɛ, <Ungo ubeengo
umɛn izĩ izɔnge ubĩã hã?>
29 <<Unga agɛ, <Ĩ'ĩ, ubinkutsu, umbi
aba awuri izɔngmbi ubĩĩ ri itsem hã,
umbi adɛ̃ɛ̃ abvurhkumbi itsema nggu
ubĩã hã.
30 Àka aneke ake aseng urhɔnga
utsɛku ivang iyiki ititeng. Ri ivang
hã umum iwuri ĩdɛyikũ abi aka ateng
hã, umbɔ agbaashia ateng ubĩã hã ap-
fuma, aboyi atsã atsã, umbɔ akpĩĩwe,
bɔr akarhi itsema aba atsuku ung-
banmum.> >>

Unyaka arherhe ishaa ikpũ iyiki ici (Umar 4.30-32; Irh 13.18-19)

31 Unga abvui adɛyiwe umbɔ un-
yaka arherhe akɔɔ agɛ, <<Iyɛrhe afã
iwe ru nyaki ishaa ikpũ iyiki ici, utsa
uwɔɔ aka anyanga adoi ri icangnga.
32 Ngge iwu iyiki icia ri ikpũ abin,
bɔr ngge iki imɛr iseng, ngge iwu
ucucii uwuku ugɔng, anunu akang
ashiyake ra aboka.>>

Unyaka arherhe aki uga (Irh 13.20-21)

33 Unga abvui adzowe umbɔ un-
yaka arherhe akɔɔ agɛ, <<Iyɛrhe
afã iwu ru nyaku ungwɛ̃rhũ uga
ukutsɛrh aka akayi nggu agbiu isɔka
ivaa aki akɔ̃ abvurh, umgbɔ ufuyiwe
kishoo agbiu ha.>>
34 Uyesu adɛyiwe ikikɔng anera
kishoo abin akɛrɛ nggu unyaka
arherhe. Unga asi irherhunga ubin
ukpɔɔ umɔ uku usi iwekpɔ unyaka
arherhe.
35 Ngge itsuifɛr ubin uwuku usɔm
Arherhu-Num aka arherhe agɛ,
<<Umum irherha arherhe nggu un-
yaka arherhe,
abinkɛ aka awɔk utirhi ri im-
imunu upfung.>>†

Agben unyaka arherhe ubĩĩ ru itsem

† **13:35** Àka anyã ikɛi: Amb 78.2.

36 Məcɛ unga abɔre ikikɔng anera
na atsĩã ri iya. Angwɛ̃ imesanga aba
agɔr unga agɛ, <<Udɛyiwa umɛn ag-
ben unyaka arherhe ubĩĩ ri icang it-
sem.>>
37 Unga agɛ, <<Uwuruwi aka adoi
ikpũ iyiki ize awu Ungwɛ̃-Ner.
38 Icang hã ngge iwe upfung, ikpũ
iyiki ize ha iwe angwɛ̃ Iyɛrhe afã. Ubĩĩ
uwe angwɛ̃ Undenggũ.
39 Nu unggamtsak uwuku udoi ubĩĩ
hã, awu Undenggũ. Ivang iyiki
iteng hã, awe imimaa upfung, abika
atuteng hã awe ípfu itser-Num.
40 <<Ru nyaka umbɔ iki ikarhu ubĩĩ
akpĩĩwe ru urha, iwuri iwe rimi ri
imimaa upfung.
41 Ungwɛ̃-Ner awuri idene ípfu it-
sernga ngge idze, iwuri ikpotuwe
Iyɛrhe afãnga ubɛn ubin uku utsu
igba ra arhim nu kishoo abika akorhi
iyiki ibewe.
42 Umbɔ awuri itare abika abe-
wunga ri ikon urha, ra anangkɛ umbɔ
aka iciu akpe na atãi anyĩ.
43 Məcɛ abika arhika awuri irhang
ru nyaki ishaa unum ri Iyɛrhe
Utɛmbɔ. Unga uwuku awe ra ato,
neke unga agũ.

Unyaka arherhe abin ugarh ri iwɔk

44 <<Iyɛrhe afã iwu ru nyaka abin
ugarh aka awɔk ri icang. Ivangyɛ
unera aka akpo ake, unga awɔke ake
ikɛi, agɔm na azĩ agoshe kishoo abin-
nga na agoi icang hã.

Unyaka arherhe utarh ukpuku uwe ru ugarh

45 <<Iyɛrhe afã iwu ru nyaku uner
igoi uwuku ubee atarhkɛ aka awu ru
ugarh.
46 Ivangyɛ unga aka akpo utarh
ugarh ha akarhãrhã, unga azĩ
agoshuka kishoo abinkɛ unga aka
awe ra ake na agoi utarh ugarh ha.

Unyaka arherhe itang igber

47 <<Iyɛrhe afã iwe ru nyaki itang
igber iyiki idzui abɛrh. Umbɔ iki itang
ru ukau ukugɔng ngge idzui kishoo
ikpũ abɛrh.
48 Ivangyɛ ngge iki itɔk, abi udɛm
agbiir azĩ ru ubang ukau ukugɔng
hã. Məcɛ umbɔ asei na atɛng abɛrh
aka azea atsuku uzing na atare akika
abewe.
49 Iwuri iwe rimi ri imimashu
upfung. Ípfu itser-Num iwuri iba
igashuwe abika abewe nggu abika
arhurhika.
50 Umbɔ awuri itare abika abe-
wunga ri ikon urha, ra anangkɛ umbɔ
aka iciu akpe na atãi anyĩ.>>
51 Uyesu arhusa agɛ, <<Umbi
ahwɛngmbi akɛrɛ ha kishoo?>>
Umbɔ agɛ, <<Ĩĩ.>>
52 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Nggee
ubɛn uwuku umesuwe Ikpem umbɔ
aka adɛyiwe unga Iyɛrhe afã, awe ru
nyaku utei iya aka akũ abin adzeka
ru angbannga aka afa nu aka agbe.>>

Akpɛ̃mbɔ Uyesu ru Unazarat (Umar 6.1-6; Irh 4.16-30)

53 Ivangyɛ Uyesu aka amaa unyaka
arherhe akɛrɛ, unga abɔruka anang
hã.
54 Ivangyɛ unga aka aba utepunga,
unga atirhi imesuwe anera ru ubã
ifɛn-Nummbɔ. Umbɔ adzeidzeu na
arhusa agɛ, <<Utsak uwurɛ akpo itsoi
iyɛrɛ rinɛɛ rimi nu ijee iyiki ikorha
abin idzeu?
55 Asi iwea uwɛrɛ ha awu ungwɛ̃
ukapinta ha? Asi iwea uyanga
umbɔ iki iyisa Umaryamu? Asi iwea
angwɛ̃mbɔ rabɛ, umbɔ Uyaku nu
Uyusuf nu Usiman nu Uyahuda?
56 Asi iwea kishoo anapumbɔ rabɛ
nggu umɛn? Awu rinɛɛ unga aka
akpo kishoo abin akɛrɛ ha?>>
57 Məcɛ umbɔ agũ avɔm nggu unga.
Bɔr Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Awu ru
ubɛn unera aka adzowe uner uwuku
usɔm Arherhu-Num igɔng, bɔr asi
iwea abi utepunga, nu abi iyanga.>>
58 Awu ida imangmangmbɔ itsu
unga asi ikorhunga abin idzeu
arhɛrhɛ nggɔɔ ha.

14

Akpe Uyohana Uner Ubɔtisima (Umar 6.14-29; Irh 9.7-9)

1 Ri ivang hã Uyɛrhe Uhiridu aka agũ arherhe ri itsi Uyesu.
2 Unga agɔr abika atɔ̃we unga itser agɛ, <<Awu Uyohana Uner Ubɔtisima unga asok ra akpe! Ngge itsu unga awuri ijee iyiki ikorha abin idzeu akɛrɛ.>>
3 Ubinkutsu Uhiridu aka adzur Uyohana agbang ru ugborzĩ ri itsi Uhirudiya utsɛrha ungwɛ̃mbɔ Ufirhibu.
4 Ubinkutsu Uyohana adɛyiwe Uhiridu agɛ, <<Isi imɛ̃ngge ungo uku upfunu Uhirudiya!>>
5 Uhiridu abee ifɛre Uyohana, bɔr agũ iwei anera, ubinkutsu umbɔ aka anyangu Uyohana awu uwuku usɔm Arherhu-Num.
6 Unum imar Uhiridu uku uba uwe, unapa Uhirudiya azer azer ri irhowa ha atsu Uhiridu agũibɛn akarhãrhã.
7 Nggee unga ayirh na abemuwe idzowe una hã kishoo ubinkpi unga aka ifɛna.
8 Uyisa una hã adzowe itsũwã, agɛ, <<Udzaa umum itsi Uyohana Uner Ubɔtisima ri itɛ̃rhãzɔu.>>
9 Amɛn uyɛrhe aghong, bɔr ri itsi atsen irhowa ha nu uyirh ha utsu unga atsu umbɔ adzowe ubinkpi una hã aka abee.
10 Unga adene umbɔ azĩ azharhukumbɔ itsi Uyohana ru ugborzĩ.
11 Akũ itsi ha nu itɛ̃rhãzɔu aba adzowe ru una hã, unga atsã akowuka uyanga.
12 Angwɛ̃ imesu Uyohana aba ashupu ukomnga adzake. Mɔcɛ umbɔ azĩ asɔme Uyesu.

Uyesu adzowe ubingha inera anakagɔnga atɔ̃ɔ̃
(Umar 6.30-44; Irh 9.10-17; Uyoh 6.1-14)

13 Ivang Uyesu aka agũ rimi, unga asok atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ agar azĩã anangkɛ anera aka ashimbɔ awe ikiyikanga. Bɔr ikikɔng anera iki igũ rimi, umbɔ adzeka ri íteu adɔsa unga ra adak.
14 Ivangyɛ unga aka adzeku ukhukhɔɔ ha anyã anera aka akɔng arhɛrhɛ, unga agũ atorh umbɔ na akerhuwe abi irhãrhãmbɔ.
15 Urhɛɛ uku uwe, angwɛ̃ imesanga aba agɔr unga agɛ, <<Anang akɛrɛ ashike ru uner, nggayɛ urhɛɛ uku uwekpɔ. Usoyiwe ikikɔnga umbɔ azĩmbɔ, ngge itsú umbɔ atsĩ ri iteu azĩ agoi ubingha.>>
16 Uyesu agɛ, <<Isi imɛ̃ngge umbɔ azĩmbɔ. Àka adzowe umbɔ ubin umbɔ agha.>>
17 Umbɔ agɔr agɛ, <<Umɛn ikpurhi iwe ru ípo uborodi itɔ̃ɔ̃ nu abɛrh avaa.>>
18 Unga agɛ, <<Àka akũwã ake ru umum nggimi.>>
19 Na agɔr anera asei nu ubĩĩ. Unga anyangu ípo uborodi atɔ̃ɔ̃ hã na abɛrh ha ikivarhake. Abera asunga arhi afã, atar uwɛɛ ru Unum. Unga atsɔka adzowe ra angwɛ̃ imesanga, umbɔ agashuwe ra anera.
20 Umbɔ kishoo agha ashur, nu angwɛ̃ imesanga arhɔ̃yĩ awushunga. Ake atɔk azĩnga usɔkdũmɛn.
21 Irhɛɛ anera aka agha ubingha ha akatsak atsĩmbɔ anaka agɔnga atɔ̃ɔ̃, asi ivarhumbɔ akatsɛrh nu awɛkaci.

Uyesu azɛ̃rhũ uzɛ̃rhã nu amɛ̃
(Umar 6.45-52; Uyoh 6.15-21)

22 Kanying Uyesu atsu angwɛ̃ imesanga abɔre unga na atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ agbaashia azĩmbɔ ugar ukpɔrɔ. Unga asoyiwe ikikɔnga.
23 Unga aka asoyiwe umbɔ amaa, unga afũã ni itsi igũa ikiyikanga azĩã ifɛn-Num. Urhɛɛ uwekpɔ, unga awe ru nggɔɔ ha ikiyikanga.
24 Ri ivang hã ukhukhɔɔ ha uku uzĩ udermgbɔ ru ukau ukugɔng hã, ugba unyaikpɔ utsu amɛ̃ uni ikwɛr umgbɔ.
25 Ivanga iwu akara ataar aki utsuu, umbɔ anyã Uyesu aka azɛ̃rhã nu amɛ̃ ukau ukugɔng azĩã ru umbɔ.
26 Ivang angwɛ̃ imesanga aka anyã unga azɛ̃rhã nu afafã amɛ̃, umbɔ agũ iwei. Agɛ, <<Awu imãrhã! >> Atsu ivum iwei iki ifɛrmbɔ.
27 Kanying Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aker amɛnmbi! Awu umum. Niba agũmbi iwei.>>
28 Mɔcɛ Ubitru agɔr unga agɛ, <<A Uteijee, aba awu ungo, utsu umum izɛ̃rhã nu afafã amɛ̃ ĩba ru ungo.>>

29 Uyesu agɛ, <<Uba.>>
Məcɛ Ubitru adzeku ukhukhɔɔ ha,
atirhu uzɛ̃rhã nu afafã amɛ̃ azĩã ru
Uyesu.
30 Bɔr unga aka anyã ugba, unga
agũ iwei na atirhunga ididɛɛ. Unga
atsu ivum, agɛ, <<A Uteijee, ufɔrh
umum!>>
31 Kanying Uyesu anamu uboknga
adzur unga, agɛ, <<Ungo uner imang-
mang iyiki ici, awu use utsu ungo
ucang?>>
32 Ivangyɛ umbɔ aka atsĩ ukhukhɔɔ
ha, ugba ha ukpe unu.
33 Məcɛ abirabɛ aka awe ru
ukhukhɔɔ ha adzowe unga igɔng,
agɛ, <<Idzidzɛrhe ungo uwu Ungwɛ̃
Unum.>>

Uyesu akerhuwe abi irhãrhã ru Ujanisarat (Umar 6.53-56)

34 Ivangyɛ umbɔ aka agar ukau ha,
umbɔ acipa ru abĩ Ujanisarat.
35 Aner ha ahwɛngmbɔ ugɛ Uyesu
awu umɔ, umbɔ adene umbɔ adɛyiwe
anera aka awu ra abĩ hã. Umbɔ akũ
kishoo abi irhãrhã aba ru unga.
36 Umbɔ ashɔ̃rhã unga aneke abi
irhãrhã amaa abangu ifɛn atorho
akagɔnga. Nu kishoo abirabɛ aka
abanga ake, akerhumbɔ.

15

Isisar nu ida isisar (Umar 7.1-13)

1 Məcɛ abi Ufarisi abɔɔ nu
abika amesuwe Ikpem adzeku
Urusharhima aba ru Uyesu arhusa
agɛ,
2 <<Awu use utsu angwɛ̃ imesango
azharhuwe agbeyi atokamɛn? Asi
isorhmbɔ abokmbɔ na adɔrha agha
ubingha.>>
3 Bɔr Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Awu
use utsu agbeyambi atsu umbi
azharhuwe Ikpem Unum?
4 Ubinkutsu Unum agɛ, <Udzowe
imor ru utɛngo nu uyango,>* nu
<Ubɛn unera aka arhenu utɛnga
use uyanga awu ufang umbɔ afɛre
unga.>†
5 Bɔr umbi amesuwe ugɛ ubɛn
unera aba awea ru ubinkpi unga aka
iyike utɛnga use uyanga, na adɛ̃ɛ̃ agɔr
umbɔ agɛ, <Ubin hã uwu izũwã iyi
Unum.>
6 Rimi hã umbi agɛ asi iwea ufang
unga idzowe imor utɛnga nggu
ukpɔ. Agbeyambi atsu umbi anyanga
Arherhu-Num awe ibɛm.
7 Umbi abi ukpukpeta! Irhikungge
uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya
aka asɔm arherhe ri itsimbi agɛ,
8 << <Aner abɛrɛ adzaa umum igɔng
nggu angwĩmbɔ ukpekũ,
bɔr amɛnmbɔ aderke nggu
umum.
9 Umbɔ adzaa umum igɔng ibɛm,
anu imesuwe ikpem anera ugɛɛ
Unum adzowe umbɔ.> ‡>>

Abinkɛ aka awuri itsu ida isisar (Umar 7.14-23)

10 Uyesu ayisi ikikɔnga iba ru unga
agɔr umbɔ agɛ, <<Àka akpeto na
ahwɛng.
11 Asi iwea ubinkpi iki itsĩ ra angwĩ
unera itsu unga asi isara, bɔr ubinkpi
uku idzeka ra angwĩnga, ukpɔɔ utsu
unga <asi isara.> >>
12 Məcɛ angwɛ̃ imesanga aba ru
unga arhusa agɛ, <<Ungo uhwɛngngo
abi Ufarisi agũ avɔm umbɔ aka agũ
arherha akɛrɛ?>>
13 Unga agɛ, <<Ubɛn ubinkpi
Utɛmum ra afã aka asi idosa, awuri
ibvurhuwe.
14 Àka aneke umbɔ, umbɔ awu
abi ibvuta abika adarh abi ibvuta.
Uner ibvuta aba adarha uner ib-
vuta, umbɔ ikivarhambɔ awuri igba
ru ughwee.>>
15 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Usɔma
umɛn agben unyaka arherhe ha.>>
16 Məcɛ Uyesu agɛ, <<Umbi anasi
ihwɛngmbi?
17 Umbi asi ihwɛngmbi ubɛn
ubinkpi uku utsĩ ra angwĩ unera, utsĩ
ra ananga nu udzekpɔ ri iyornga?
18 Bɔr ubinkpi uku idzeka ra angwĩ,
udzeka ra amɛnnga, ukpɔɔ ha utsu
unera asi isara.

---

* **15:4** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.12; Iva 5.16. † **15:4** Àka anyã ikɛi: Idzi 21.17; Urha 20.9. ‡ **15:9** Àka anyã ikɛi: Uish 29.13.

19 Ubinkutsu, ifɛrhkɔ iyiki ibewe iki
isaki idzeyiwa ra amɛn unera, ifɛr
uner, itoma-dak, iyiki itãrhã, ivɛu,
igbɛrangwĩ, nu idakuwe itsok unera.
20 Akɛrɛ atsu unera asi isara, bɔr
igha ubin nggu abok aka ada isisorh
asi ítsu unera asi isara.>>

Imangmang utsɛrh uwɔɔ (Umar 7.24-30)

21 Uyesu aka abɔre anang hã na
azĩã abĩ Utaya nu Usidon.
22 Utsɛrh Ukan'ana aka asei ra abĩ
hã aba ru unga, na atsarhi irhaknga
agɛ, <<Ucorhuwa umum! Uteijee,
Ungwɛ̃ Udauda, ipfu iyiki ibewe inu
idzowe unapmum uver.>>
23 Uyesu asi iyanuka urhɛm. Nggee
angwɛ̃ imesanga aba ashɔ̃rhã unga
agɛ, <<Udene unga azĩã, ubinkutsu
arharuwe atomɛn nggu ivum adɔsa
umɛn.>>
24 Mɔcɛ Uyesu agɔr utsɛrh ha agɛ,
<<Adena umum ri ídɔi Uisrairha iki
igwir ukpekũ.>>
25 Bɔr utsɛrh ha aba atararhu ru
unga, agɛ, <<A Uteijee, uma uyika
umum!>>
26 Uyesu agɛ, <<Isi irhikungge
umbɔ anyangu ubingha awɛkaci
atsuke íjui.>>
27 Unga agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee, bɔr íjui
iki isaki ighangge awushu ubingha
aki idzeku utebur iyi uteiya agbei nu
abĩ.>>
28 Mɔcɛ Uyesu agɔr unga agɛ,
<<A atsɛrh ha, imangmango iwe
akarhãrhã! Ibibeeango ikpongge.>>
Kanying unapunga akerhunga.

Uyesu akerhuwe anera arhɛrhɛ

29 Uyesu abɔre umɔ na adɔsu udiku
ubang Ukau Ugarhirhi. Mɔcɛ unga
afũ igũ aseisa.
30 Nggaa ikikɔng iba ru unga,
akũ akatarhu, nu abi ibvuta, nu
abika akaikai, nu abika afɔr arherhe
adambɔ, nu abɔɔ arhɛrhɛ, aden umbɔ
ra adaknga, nu unga akerhuwe
umbɔ.
31 Anera adzeidzeu umbɔ aka
anyã agbau arherha arherhe,
abika akaikai ayormbɔ akerhuke,
akatarhu azɛ̃rhũmbɔ uzɛ̃rhã, abi
ibvuta anyãmbɔ. Nu umbɔ kishoo
akpoi Unum uwu Uisrairha.

Uyesu afuka anera anakagɔnga anaa (Umar 8.1-10)

32 Uyesu ayisa angwɛ̃ imesanga aba
ru unga na agɛ, <<Umum icorhuwe
aner abɛrɛ. Awu unum untaar nukpi
umbɔ aka awe nggu umum ashimbɔ
ru ubingha. Umum isi ĩbeemum
isoyiwe umbɔ nggu imerh, utsur
umbɔ agbeimbɔ ru udĩ.>>
33 Angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Umɛn
ikpo ubingha ri inɛɛ ra arhum akɛrɛ
uku imɛ̃ ifuka arhɛrha anera abɛrɛ?
>>
34 Uyesu arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi
awe ru ípo uborodi isong?>>
Umbɔ agɛ, <<Utɔɔva nu ungwɛ̃rhã
abɛrh ukunjiir.>>
35 Unga atsu ikikɔnga iseisa abĩ.
36 Mɔcɛ unga anyangu ípo uborodi
ha utɔɔva nu abɛrh ha, unga aka
atar uwɛɛ ru Unum. Mɔcɛ na atsɔka
ukpɔ adzowe angwɛ̃ imesanga, umbɔ
agashuwe ikikɔng anera.
37 Kishoo agha ashur. Angwɛ̃ ime-
sanga arhɔ̃yĩ awushunga ra abĩ ake
atɔk azĩnga utɔɔva.
38 Abirabɛ aka agha akatsak awu
anakagɔnga anaa, asi ivarhumbɔ
akatsɛrh nu awɛkaci.
39 Uyesu aka asoyiwe ikikɔng anera
amaa, unga atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩã
abĩ Umagadan.

16

Umbɔ abee utsar (Umar 8.11-13; Irh 12.54-56)

1 Abi Ufarisi nu abi Usaduki aba
aviru Uyesu, arhusa unga ugɛ unga
akorhu ubin idzeu ukpu uwu utsar
uku udzeka afã.
2 Unga agɛ, <<Urhɛɛ uba uwekpɔ,
umbi aka isaka agɔr agɛ, <Ananga
awuri izeke udã, afã awe uku
uzhããĩ.>
3 Nu unkpeeka umbi aba anyã
afã awe uku uzhããĩ na atsir nggu
ufin inai, umbi aka isaka agɔr agɛ,
<Irherɛ inai iwuri idoingge.> Umbi
adɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbi agben afã, bɔr umbi

asi ihwɛngmbi atsarkɛ aka idɛyiwe agben abinkɛ aka anu ikorhe inum iyɛrɛ.
4 Abika abewe, abika asheru Unum, abi undan ukpirɛ arhusu utsar idzeu! Bɔr asi ídɛyikumbɔ umbɔ utsar, akpurha adɛyiwe utsar ukpu uwuku usɔm Arherhu-Num Uyunana.>> Uyesu abɔre umbɔ na azĩã.

Uga abi Ufarisi nu uwu abi Usaduki (Umar 8.14-21)

5 Ivangyɛ umbɔ aka agar ukau ha, angwɛ̃ imesa ayirukumbɔ ikpɔm uborodi.
6 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka angwɛ̃dzɛn, àka akpɔm amɛnmbi nggu uga abi Ufarisi nu abi Usaduki.>>
7 Umbɔ arherhe nggu adɔkambɔ agɛ, <<Unga arherhe rimi ubinkutsu, awu umɛn iki isi ikpɔmmɛn uborodi.>>
8 Uyesu ahwɛnga ubinkpi umbɔ aka anu irherhe unga arhusa agɛ, <<Umbi abi imangmang iyiki ici, awu use utsu umbi arherhe nggu adɔka ugɛ umbi ashimbi ru uborodi?
9 Utsɛku icɛrɛ umbi anasi ihwɛngmbi? Umbi aka ayirukumbi umum iki ikũ ípo uborodi itõõ ifuka anera anakagɔnga atõõ? Azĩnga asong umbi aka arhõyĩ atɔk?
10 Ikɛi ípo uborodi utɔɔva uku uwe ubingha anera anakagɔnga anaa. Azĩnga asong umbi aka arhõyĩ atɔk?
11 Awu use utsu umbi asi idɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbi ugɛ umum isi irherhumum arherhe uborodi? Umum igɔr ugɛ àka akpɔm amɛnmbi nggu uga abi Ufarisi nu abi Usaduki.>>
12 Mɔcɛ umbɔ aka ahwɛng ugɛ asi igɔra umbɔ ikpɔm amɛn ru uga uborodi, bɔr agɔr umbɔ ikpɔm amɛn ri imesa abi Ufarisi nu abi Usaduki.

Ubitru adekuwe Uyesu unga awu Ukiristo (Umar 8.27-30; Irh 9.18-21)

13 Ivangyɛ Uyesu aka aba ra abĩ abi Ukaisariya Ufirhibi, unga arhusa angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Anera ani igɔr ugɛ Ungwɛ̃-Ner awu ungamɔ?>>
14 Umbɔ agɛ, <<Abɔɔ agɔr ugɛ Uyohana Uner Ubɔtisima, abɔɔ agɛ Uirhiya, abɔɔ agɛ Uirimiya use uwɔɔ ra abika asɔm Arherhu-Num.>>
15 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Bɔr umbi agɔr ugɛ umum iwu ungamɔ?>>
16 Ubitru agɛ, <<Ungo uwu Ukiristo Ungwɛ̃ Unum uwu urhɛ.>>
17 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo uwu uner idorh, Usiman ungwɛ̃ Ujona! Asi iwea unera adɛyiwa ungo akɛrɛ ha, awu Utɛmum uwuku uwe ra afã.
18 Umum idɛyiwa ungo ugɛ ungo uwu Ubitru, agbena agɛ ifa. Nu ifa iyɛrɛ umum iki idzin ikikɔng abika adɔsa, iyiriyɛ ijee akpe isi ínangge ingge.
19 Umum iwuri ĩdzaamum ungo ijee iki idzeki Iyɛrhe afã. Ubɛn ubinkpi ungo iki ibow ru upfung, awuri ibow ukpɔ ra afã. Ubɛn ubinkpi ungo iki igarhuwe ru upfung, awuri igarhuwe ukpɔ ra afã.>>
20 Mɔcɛ unga agbiite ato angwɛ̃ imesanga utsur umbɔ adɛyikumbɔ unera agɛ unga awu Ukiristo.

Uyesu asɔm ikpũ akpenga aka ikpe (Umar 8.31—9.1; Irh 9.22-27)

21 Udzur ri ivang hã Uyesu atirhi idɛyiwe angwɛ̃ imesanga ugɛ awu ufang unga awuri izĩ Urusharhima na ahwa ayetnum ra abina arhɛrhɛ ru abok akakũ, nu ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu abika amesuwe Ikpem. Awu ufang umbɔ afɛre unga, ru unum untaar unga awuri isok abɛka.
22 Ubitru agbiira unga azĩ ri ifɛna atirhi itsɛrha unga agɛ, <<Ishingge Uteijee! Akɛrɛ asi íkorhuke nggu ungo! >>
23 Uyesu adzipa agɔr Ubitru agɛ, <<Usɔkɔ ru umum Ushaitan! Ungo uwu utarh ukpuku ukwɛr itok ru umum, ifɛrhkɔngo iwe ru nyaki iyi anera, isi iwengge ru nyaki iyi Unum.>>
24 Mɔcɛ Uyesu agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Uba unera abeenga

idɔsa umum, awu ufang unga akpɛ̃ɛ̃ itsikamnga, na ashupu igãrhãmau ucuciianga adɔsa umum.
25 Ubɛn unerwi aka abee ifɔrh urhɛnga, umgbɔ uwuri igwirmgbɔ. Bɔr uwuku ugwirhuwe urhɛnga ru umum awuri ikpoa umgbɔ.
26 Awu use izea unera aki ikpo abin upfung kishoo na ashia ru urhɛ uwu ugbagbaa? Use unera awuri ikũ use afaru urhɛnga uwu ugbagbaa?
27 Ungwɛ̃-Ner awuri ibanga nggu ikpikpoi Utɛnga nggu ípfu itsernga, mɔcɛ unga aka ifai ubɛn unera itsernga aka atɔ̃.
28 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, abɔɔ rabɔ adɛ̃ɛ̃ nggimi asi íkpembɔ utsɛku umbɔ aka inyã ibiba Ungwɛ̃-Ner ri Iyɛrhanga.>>

17

Idzidzipu iyor Uyesu
(Umar 9.2-13; Irh 9.28-36)

1 Inuma utɔ̃ĩ iki imaa Uyesu akũ Ubitru, Uyaku nu Uyohana ungwɛ̃mbɔ Uyaku, umbɔ azĩ ni itsi igũ iyɔɔ iderdetangge, anangkɛ umbɔ aka awe ikiyikambɔ.
2 Umɔ unga adzipa awuwea ra asumbɔ. Asunga arhang ru nyaki ishaa unum, atorhanga awe aka aterha uku upɛ̃rhɛng ru nyaki irhirhang.
3 Kanying Umusa nu Uirhiya akapɛɛng ru umbɔ, adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu Uyesu.
4 Ubitru agɔr Uyesu agɛ, <<A Uteijee, izengge umɛn iki iwe nggimi. Ungo uba ubeengo, umum itar atsurha ataar nggimi, unying uwu ungo, unying uwu Umusa nu unying uwu Uirhiya.>>
5 Adɛ̃ɛ̃ ra arherhe nukpi nggaa amɛɛ aka arhang atsire umbɔ, nu urhɛm ra amɛɛ ha uku ugɔr ugɛ, <<Uwɛrɛ awu Ungwɛ̃mum, uwuruwi umum iki ibema. Amɛnmum agũibɛn nggu unga akarhãrhã. Àka akpeto ru unga! >>
6 Ivang angwɛ̃ imesa ha aka agũ rimi, iwei ifɛr umbɔ, umbɔ akwɛr asumbɔ atsim ra abĩ.
7 Bɔr Uyesu aba abanga umbɔ agɛ, <<Àka asisok. Niba agũmbi iwei.>>
8 Umbɔ aka abera atsimbɔ asi inyãmbɔ uner uwɔɔ, akpurha anyã Uyesu.
9 Umbɔ aka awe ru utsĩndĩ uwuku ucipuwa ni itsi igũ hã, Uyesu atsu umbɔ agɛ, <<Niba adɛyikumbi unera ubinkpi umbi aka anyã utsɛku Ungwɛ̃-Ner aka isok ra akpe.>>
10 Angwɛ̃ imesa ha arhusa unga agɛ, <<Awu use utsu abika amesuwe Ikpem agɔr ugɛ awu ufang uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya aka igbaashia aba?>>
11 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu idzidzɛrhe Uirhiya aka iba, unga igbishu ubɛn ubin.
12 Bɔr umum idɛyiwa umbi, Uirhiya aka abanga, bɔr umbɔ asi ihwɛngmbɔ unga, na akorhuwe unga ubinkpi umbɔ aka abee. Rimi hã Ungwɛ̃-Ner aka ihwa ayetnum ru ubokmbɔ.>>
13 Mɔcɛ angwɛ̃ imesa ha ahwɛng ugɛ unga arherhe arherha ha ri itsi Uyohana Uner Ubɔtisima.

Ikerhuwe uwɛkuci ri ipfu iyiki ibewe
(Umar 9.14-29; Irh 9.37-43a)

14 Ivangyɛ umbɔ aka azĩ atsĩ ra anang ikikɔnga, uner uwɔɔ aba ru Uyesu atararhu ra anangnga.
15 Na agɛ, <<A Uteijee, uma ugũ atorh ungwɛ̃mum, awuri irhãrhĩ unggbunggbuwa, aka ahwa uver akarhãrhã. Idikunga irhɛirhɛ unga iki igbei ru urha use ra amɛ̃.
16 Umum iki ikũna unga izĩ ra angwɛ̃ imesango, bɔr umbɔ asi idɛ̃ɛ̃ akerhukumbɔ unga.>>
17 Uyesu agɛ, <<Umbi abi udan ukpirɛ, abika asheri imangmang, abi amɛn aka abewe. Umum iki isei ĩdãrhũmum nggu umbi, ukang umbi aka awe ru imangmang ru umum? Utsɛku ukang umum iki ibima nggu ida imangmangmbi? Ukũ ungwɛ̃ hã uba nggɛɛ ru umum.>>
18 Uyesu atsɛrhi ipfu iyiki ibewa ha idzengge ru ungwɛ̃ hã. Kanying ungwɛ̃ hã akerhunga.

19 Mɔcɛ angwɛ̃ imesa ha aba ru
Uyesu ri ivangyɛ anera aka ashimbɔ
nggu unga, agɔr unga agɛ, <<Awu use
utsu umɛn ifɔr itsũwe ipfu iyiki ibewa
ha idamɛn?>>
20 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Imang-
mangmbi iwe ukunjiir ngge itsu.
Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
umbi aba awembi ri imangmang
ukunjiir ru nyaki ishaa umastad,
umbi adɛ̃ɛ̃ agɔrmbi igũ iyɛrɛ agɛ,
<Usoku nggɛɛ uzĩ ru nggɔɔ,> ngge
iwuri iso izĩngge. Ubin usi ínangkpɔ
umbi.>>*

Uyesu arherha arherhe akpenga ikɛi (Umar 9.30-32; Irh 9.43b-45)

22 Ivangyɛ angwɛ̃ imesa ha aka
akɔng ra abĩ Ugarhirhi, unga agɔr
umbɔ agɛ, <<Awuri ighambɔ adak
Ungwɛ̃-Ner adzowe unga ra abok an-
era.
23 Umbɔ awuri ifɛre unga, ru unum
untaar unga awuri isok abɛka.>>
Amɛn angwɛ̃ imesa ha aghong.

Ifai ikirbi Iya-Num

24 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga aka
atsĩ ru Ukafanahum, abika ayɛi ikirbi
Iya-Num akpo Ubitru arhusa unga
agɛ, <<Umarhemmbi asi ífaisa ikirbi
Iya-Num?>>
25 Unga agɛ, <<Afasa.>>
Ivangyɛ Ubitru aka aba ri iya,
Uyesu atirhi arherha arherhe nggu
unga agɛ, <<Ungo unyã uguse Usi-
man? Ayɛrhe ayɛi ikirbi abĩ ru
ungamɔ, ra awɛkacimbɔ use ra
abikase?>>
26 Ubitru agɛ, <<Ra abikase.>>
Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Awɛkacimbɔ asi
ífaimbɔ nukpɔ.
27 Bɔr utsur umɛn iwemɛn ru uvau
ra anera abɛrɛ, uzĩ ru ukau ukugɔng
utang igber. Uyanga angwĩ ubɛrh ha
ungo uku utirhu udzur. Ungo ikpoɔ
ishaa imang uazurhfa. Ukũ ishaa
imang uazurhfa ha ufai imang iyi
Iya-Numngo nggu iyi umum.>>

18

Uwuku ugɔnga ri Iyɛrhe afã (Umar 9.33-37,42-48; Irh 9.46-48; 17.1-2)

1 Ri ivang hã angwɛ̃ imesa ha aba
arhusu Uyesu agɛ, <<Ungamɔ awu
uwuku ugɔnga ri Iyɛrhe afã?>>
2 Unga ayisu ungwɛ̃rhũ uwɛkuci
atsu unga adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ,
3 na agɛ, <<Umum idɛyiwa umbi
idzidzɛrhe umbi aba asi idzipa
awembi ru nyaka awɛkaci, umbi asi
ítsĩmbi Iyɛrhe afã.
4 Nggee, uwuruwi aka arhɛrhi
itsinga ru nyaku ungwɛ̃ uwurɛ unga
awu uwuku ugɔnga ri Iyɛrhe afã.
5 <<Ubɛn unera aka ayɛisa
ungwɛ̃rhũ uwɛkuci ru nyaku uwɛrɛ
ri itsokmum, ayɛi umum.
6 Bɔr uwuruwi aka atsu unying
ra awɛkaci abɛrɛ abika awe ru
imangmang ru umum atsĩã ra arhim,
ugba umbɔ abope nggaa ukɔ igɔ ru
urhɔknga na atare unga atsĩ ru ukau
ukugɔng.
7 <<Atorh upfung ri itsi abinkɛ aka
atsu anera atsĩ ra arhim! Awu ufang
abin hã aka iba, bɔr atorh uwu ha aka
itsu ake aba.
8 Uba ubokngo use udakngo uni
itsu ungo utsĩ ra arhim, uzharha ukpɔ
utare. Ugba ungo utsĩ ru urhɛ ukpu
ugbagbaa nggu ubokngo unying use
udakngo unying nu umbɔ aka itare
ungo utsĩ ru urha ukpu ugbagbaa
nggu aboka avaa use adaka avaa.
9 Nu usungo uba itsu ungo utsĩ ra
arhim, ukhor utare. Ugba ungo utsĩ
ru urhɛ ukpu ugbagbaa nggu usua
unying nu umbɔ aka itsuke ungo ri
idzũ urha nggu asua avaa.

Unyaka arherhe aki idɔi iyiki igwir (Irh 15.3-7)

10 <<Àka arhi anyã niba akwɛɛrkumbi
unying ra angwɛ̃rhã awɛkaci abɛrɛ.
Umum idɛyiwa umbi, ípfu itsermbɔ
ubɛn unum ini irhi asu Utɛmum
uwuku uwe ra afã.*

* **17:20** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 21 *Bɔr ikpũ ipfu iki ibewe iyɛrɛ isi ídzengge, awu ikpem igha ubin nu ifɛn-Num ukpekũ iwuri itsu ngge idzek.* * **18:10** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 11 *Nu Ungwɛ̃-Ner aba ifɔrh abirabɛ aka agwir.*

12 <<Umbi akaifɛrhkɔ aguse? Unera
aba awe ru ídɔi unaka, unying
igwirngge, unga asi ínekuka isɔka
utɔɔrha nu utɔɔrha ra abang igũa na
azĩã abee unying hã iki igwir?
13 Unga aba anyã ngge, umum
indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, unga
awuri igɔm iyi ha iki iyikangge
ananga isɔka utɔɔrha nu utɔɔrha iki
isi igwirngge.
14 Rimi hã asi iwea ibibemu Utɛmbi
ra afã unying ra awɛkaci abɛrɛ agwir.

Uba ungwɛ̃mbi agbaa uvau ru ungo (Irh 17.3)

15 <<Ungwɛ̃mbi use unapumbi aba
agbaa uvau ru ungo, uzĩ usɔme unga
uvaunga, ungo nu unga ukpekũ.
Unga aba agũã, ungo uku ubvui ukũ
unga ubango ri iwɛrhɛ nggu ungo.
16 Bɔr unga aba asi igũã, ungo ubee
unera unying use ivaa umbi azĩ, ngge
itsú ideka iyi inera ivaa use itaar
imɛ̃ngge ifɛr arherhe.†
17 Ungwɛ̃mbi aba akpɛ̃ɛ̃ igũ umbɔ,
ungo udɛyiwe ikikɔng abika adɔsa,
unga aba akpɛ̃ɛ̃ igũ ikikɔng abika
adɔsa ha, unyanga unga ru nyaku
unerwi aka asi idɔsunga Unum use
uwuku uyɛi ikirbi abĩ.
18 <<Umum indɛyiwa umbi
idzidzɛrhe, ubɛn ubinkpi umbi aka
abow ru upfung awuri ibow ukpɔ
ra afã. Ikɛi ubɛn ubinkpi umbi
aka agarhuwe ru upfung awuri
igarhuwe ukpɔ ra afã.
19 <<Umum ibvui idɛyiwa umbi, in-
era ivaa ru umbi ru upfung ukpirɛ
aba ibema ifɛnu ubin ru Utɛmum
uwu afã, awuri ikorhuka umbɔ.
20 Ubinkutsu inera ivaa use ataar
aba akɔngmbɔ ri itsokmum, umum
iwu nggu umbɔ.>>

Unyaka arherhe ugãrhã uwuku ushe ra atorh

21 Mɔcɛ Ubitru aba agɔr Uyesu
agɛ, <<A Uteijee, idikunga isong
ungwɛ̃mɛn aka igba uvau ru umum,
umum itsũwe unga? Awu idikunga
utɔɔva?>>
22 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum
idɛyiwa ungo, asi iwea idiku utɔɔva,
bɔr isɔka utɔɔva nu utɔɔva.
23 <<Nggee, Iyɛrhe afã iwe ru nyaku
uyɛrhe uwɔɔ aka abee ivarha abin-
nga aka awe ra abok agãrhãnga abee
umbɔ afase.
24 Uyɛrhe ha aka atirhi avarhe,
umbɔ akũ uner uwɔɔ aba ru unga,
uwuruwi aka angwɛ̃ uvɛrh nggaa ibɛi
uazurhfanga iyi anaka agɔnga usɔka.
25 Unga aka afɔr ifai adaka, uyɛrhe
ha agɛ agoshe unga nu utsɛ̃nga, nu
awɛkacinga, nu kishoo abinkɛ unga
aka awurake na akũ afase uvɛrhnga.
26 <<Ugãrhã hã atararhu ra asu
uyɛrhe ha ashɔ̃rhã agɛ, <Umaa udɔng
amɛnngo nggu umum, umum iwuri
ifasamum abina kishoo.>
27 Uyɛrhe ha agũ atorh unga,
afɔ̃rhũwe uvɛrh ha na atsũwe unga
azĩã.
28 <<Bɔr utsak ha aka adzek, anyã
ugãrhũ itsernga aka angwɛ̃ uvɛrh
unga íshaa imang unaka unying
ukpekũ. Unga adzur urhɔk utsak ha
akpɔm na agɛ, <Ufai ubinkpi umum
iki idɔsa ungo.>
29 <<Udɔki itsernga atararhu na
ashɔ̃rhã unga agɛ, <Udɔng amɛnngo
nggu umum, umum iwuri ifasamum
uvɛrhngo.>
30 <<Bɔr unga akpɛ̃ɛ̃. Akũ utsak
ha azĩ agbanguka ru ugborzĩ utsɛku
unga aka ifai uvɛrh ha.
31 Ivangyɛ andɔki itsernga abɔɔ
aka anyã ubinkpi unga aka ako-
rhe, umbɔ asi igũmbɔ ibɛn, umbɔ
azĩ asɔmukumbɔ uyɛrhe ha kishoo
ubinkpi uku ukorhe.
32 <<Mɔcɛ uyɛrhe ayisu ugãrhã hã
agɛ, <Ungo uwu ugãrhũ uwu amɛn
aka abewe, umum itsũwũkũ kishoo
uvɛrhngo ri ishishɔ̃rhãyɛ ungo uku
ushɔ̃rhã umum.
33 Isi imɛ̃ngge ungo uku igũ atorh
udɔki itserngo ru nyaka umum iki igũ
atorh ungo?>
34 Uyɛrhe agũ avɔm akarhãrhã, atsu
umbɔ adzowe unga ayetnum utsɛku
unga aka ifai uvɛrh ha.

† **18:16** Àka anyã ikɛi: Iva 19.15.

35 <<Rimi hã Utɛmum ra afã aka ikorhe nggu uwuku ukpɛ̃ɛ̃ itsũwe undɔka ra amɛnnga.>>

19

Ifɛre itsɛrh (Umar 10.1-12)

1 Ivangyɛ Uyesu aka amaa irherha akɛrɛ, unga abɔruka abĩ Ugarhirhi na azĩã abĩ Uyahudiya aka awu ugar Azɛ̃ Urdun.
2 Nggaa ikikɔng anera idɔsa unga, unga akerhuwe umbɔ.
3 Abi Ufarisi abɔɔ aba ru unga avira unga. Arhusa unga agɛ, <<Ri ikpemmɛn imɛ̃ngge unera awayiwe utsɛ̃nga ri ikorhe ubɛn ubin?>>
4 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi anasi ivarhumbi itsɛng Arherhu-Num? Atsɛng ri inggbaashia ugɛ, <Unum amuna umbɔ ukutsak nggu ukutsɛrh,>*
5 na agɛ, <Ngge iki iwe rimi, unera awuri ineke utɛnga nu uyanga na awu nggu utsɛ̃nga, umbɔ iki-varhambɔ awuri iwu iyora unying>†?
6 Nggee umbɔ asi iwembɔ ivaa, bɔr umbɔ awe iyora unying. Nggee, ubinkpi Unum aka agbopa, unera niba agashuka.>>
7 Umbɔ arhusa agɛ, <<Awu use utsu Umusa atsu ugɛ adzowe ubvur uwuku ufɛr itsɛrh awayiwe utsɛrh ha azĩã?>>
8 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umusa abemuwa umbi igau itsɛrh ubinkutsu amɛn aka akermbi atsu. Bɔr isi iwengge rimi ri inggbaashia.
9 Umum idɛyiwa umbi ugɛ ubɛn unera aka awayiwe utsɛ̃nga aka asi itomunga-dak, na apfunu utsɛrh uwukuse, atoma-dak.>>
10 Angwɛ̃ imesa ha agɔr unga agɛ, <<Iba iwe rimi arherhe ukutsak nggu utsɛ̃nga, ida ipfuna ngge inang.>>
11 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Asi iwea ubɛn unera awuri idɛ̃ɛ̃ ayɛi arherhe akɛrɛ, bɔr abirabɛ Unum aka adzowe ngge.
12 Ubinkutsu abɔɔ awu akpirh, amar umbɔ rimi. Abɔɔ, anera akorhuwe, asi idɛ̃ɛ̃ apfunumbɔ. Abɔɔ Iyɛrhe afã itsu umbɔ akpɛ̃mbɔ ipfuna. Uwuku udɛ̃ɛ̃ ayɛi arherhe akɛrɛ unga ayɛi.>>

Uyesu atsuke idorh ra awɛkaci (Umar 10.13-16; Irh 18.15-17)

13 Mɔcɛ umbɔ akũ angwɛ̃rhã awɛkaci aba ru Uyesu atsorhuwe aboknga nu umbɔ na afɛne-Num ru umbɔ. Bɔr angwɛ̃ imesanga atsɛrha abika akũ awɛkaci ha aba.
14 Uyesu agɛ, <<Àka aneke angwɛ̃rhã awɛkaci aba ru umum. Àka niba akɛnmbi umbɔ, Iyɛrhe afã iwu iyi ikpũmbɔ.>>
15 Unga atsorhuwe umbɔ aboknga, mɔcɛ unga azĩã.

Uwɛdzɛm uner ubin (Umar 10.17-31; Irh 18.18-30)

16 Mɔcɛ uner uwɔɔ aba ru Uyesu arhusa agɛ, <<A umarhem, ubin uku uze ukusong umum iki ikorhe ni ikpo urhɛ uwu ugbagbaa?>>
17 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo urhusa umum ubin uwuku uze? Ubin uwuku uze uwu unying. Ungo uba ubeengo ikpo urhɛ uwu ugbag-baa, ungo udɔsi íkpem.>>
18 Unga arhusu Uyesu agɛ, <<íkpem iyikisong?>>
Uyesu agɛ, << <Niba ufɛrɔ unera, niba utomungo-dak, niba uvɛpɔ ivɛu, niba ugbɛrɔ angwĩ utsukukɔ unera,
19 udzowe imor ru utɛngo nu uyango,>‡ nu <ubemu udɔkango ru nyaki itsikamngo.> §>>
20 Uwɛdzɛm hã agɛ, <<Umum iki idɔsumum akɛrɛ kishoo. Umum ĩbɔr use?>>
21 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo uba ubeengo iwe undzumunga, ungo uzĩ, ugoshe abinngo, udzowe uhwɛka ra atsũwã, nu uba udɔsa umum. Mɔcɛ ungo iweɔ ru ugbɛta urhɛrhɛ ra afã.>>
22 Ivangyɛ uwɛdzɛm ha aka agũ rimi, unga azĩ nggu ighongamɛn, ubinkutsu awe ru ubin akarhãrhã.

---

* **19:4** Àka anyã ikɛi: Ing 1.27. † **19:5** Àka anyã ikɛi: Ing 2.24. ‡ **19:19** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.12-16; Iva 5.16-20. § **19:19** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18.

23 Məcɛ Uyesu agər angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, aghong uner ubin aka itsĩ ri Iyɛrhe afã.
24 Ikɛi umum idɛyiwa umbi, ugba urhakumi utsĩ ra angwĩ inepurha nu uner ubin aka itsĩ ri Iyɛrhe-Num.>>
25 Ivang angwɛ̃ imesa ha aka agũ rimi, umbə adzeidzeu akarhãrhã, na arhusa agɛ, <<Ungamə awuri idɛ̃ɛ̃ akpo ififərh?>>
26 Bər Uyesu arhi umbə na agɛ, <<Anera asi ídɛ̃ɛ̃ akorhumbə akɛrɛ, bər Unum adɛ̃ɛ̃ akorhunga abina kishoo.>>
27 Ubitru agər unga agɛ, <<Nggayɛ umɛn ineke abina kishoo ni idəsa ungo! Umɛn iwuri ikpo usemɛn?>>
28 Uyesu agər umbə agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ru unumkpi umbə aka itsu abina kishoo awe aka afa, ivang Ungwɛ̃-Ner aka isei ru anang isei aki ijee iyi ikpikpoi, umbi abika adəsa umum, awu umbi awuri isei nu anang isei ijee usəkdũmɛn, umbi awuri itsu uvau anui usəkdũmɛn aki Uisrairha.
29 Nu ubɛn unerwi aka aneke iyanga, use angwɛ̃mbə, use anapumbə, utei use uyi, use awɛkaci, use ícang ri itsimum awuri ikpo ananga rimi hã idikunga unaka, ikɛi unga awuri ikpoa urhɛ uwu ugbagbaa.
30 Bər anera arhɛrhɛ aka awu anggbaashi, awuri iwe amaata, amaata ikɛi awuri iwe anggbaashi.

20

Unyaka arherhe abi itser imang ri icang

1 <<Iyɛrhe afã iwe ru nyaku uteiya icang aka adzek ru unkpeeka atsu abi itser imang ri icangnga.
2 Unga abemuwe ifai ishaa imang iki iwe imang itser unuma unying, na adene umbə azĩmbə ri icangnga.
3 <<Ra akara utəərha aki ukpee ikɛi unga adzek anyã abəə aka asei ibɛm ra angwĩ izɛɛ,
4 unga adɛyiwe umbə agɛ, <Umbi ikɛi àka azĩ atõ itser ri icangmum, umum ifasũ umbi ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃.>
5 Nggee umbə azĩmbə.
<<Unga adzek ra atenuma ra akara usəkdũmɛn, ikɛi ra akara ataar akorhe rimi hã.
6 Ra akara atõõ unga abvui adzek anyã abəə aka adɛ̃ɛ̃ ibɛm. Unga arhusa umbə agɛ, <Awu use utsu umbi adɛ̃ɛ̃ asi itõmbi itser?>
7 <<Umbə agər unga agɛ, <Unera asi idzaanga umɛn itser iyiki itõ.>
<<Unga agər umbə agɛ, <Umbi ikɛi àka azĩ atõ itser ri icangmum.>
8 <<Urhɛɛ uku uwe, uteiya icang hã ayisu uwuku uyike unga agɛ, <Uyisa abi itser icang hã, ufase umbə imang itsermbə. Utirhi ra amaataka uzĩ ra anggbaashia.>
9 <<Abi itserbɛ aka azĩ ra akara atõõ aba, umbə afai umbə ishaa imang.
10 Abirabɛ aka agbaashia azĩ, afosi iyɛi anangmbə rimi. Bər ubɛn unera ayɛi ishaa imang.
11 Ivangyɛ umbə aka ayɛi ngge, umbə abvun arherhe ru uteiya icang hã.
12 Agɛ, <Abirabɛ aka aba ri imaata, atõ itser iyi ukara unying ukpekũ, nu ungo ufai umbə uku kpengkpeng nggu umɛn iki ihwa uver itõ itser ru imani unuma.>
13 <<Bər unga agər unyinga umbə agɛ, <A uwee, umum isi ighamum urha ungo. Umɛn isi ikpangmɛm umum ifai ungo ishaa imang?
14 Uyɛi imangngo uzĩə. Umum ibee ifai abika aba imaata uku kpengkpeng nggu ungo.
15 Use ishimum ri ijee iyiki ikorhu ubinkpi umum iki ibee nggu imangmum? Use ungo ugũ unyɛ̃ɛ̃ umum iki idzise izũwã akarhãrhã?>
16 <<Rimi hã amaataka aka awe anggbaashia, nu anggbaashia awe amaataka.>>

Ikɛi Uyesu arherha arherhe ra akpenga
(Umar 10.32-34; Irh 18.31-34)

17 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga aka azɛ̃rhã azĩ ufã Urusharhima. Unga agbiira umbə azĩ ri ifɛna ikiyikambə, agər umbə agɛ,

18 <<Umɛn izĩ ifũrhũwe Urusharhima.
Awuri ighadak Ungwɛ̃-Ner adzowe
unga ru ubok ateiya abika adzowe
idɛm-Num nu abika amesuwe Ikpem.
Umbɔ awuri itsu unga ufai akpe.
19 Mɔcɛ umbɔ aka idzowe unga ra
atsen abi Uyahuda. Umbɔ ayɛia unga,
akũ asharhe akwɛr unga, anyapuwe
unga. Ru unum untaar unga awuri
isoka ra akpe.>>

Ifɛn iyi uyambɔ Uyaku nu Uyohana (Umar 10.35-45)

20 Mɔcɛ uya angwɛ̃ Uzabadi aba ru
Uyesu nggu angwɛ̃nga, atararhu ra
anangnga na afɛnu ubin ukpɔɔ.
21 Unga arhusa unga agɛ, <<Ungo
ubee use? >> Unga agɛ, <<Utsu
awɛkaci abɛrɛ ikivarhambɔ asei,
unying ru ubok ughango, uwu uvaa
nu ubok uferango ri Iyɛrhango.>>
22 Bɔr Uyesu agɔr umbɔ agɛ,
<<Umbi asi ihwɛngmbi ubinkpi umbi
aka afɛna. Umbi adɛ̃ɛ̃ ahwambi ru
ukpɛwa ha uwu ayetnumkɛ umum
iki ihwa?>>
Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umɛn
imɛ̃mɛn.>>
23 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Idzidzɛrhe
umbi awuri ahwambi ru ukpɛwamum,
bɔr isei ru ubok ugha nu ubok ufer-
amum asi iwea umum itsũ idzowe.
Anang hã awe aki abi Utɛmum ra afã
aka agbishuwe.>>
24 Ivang angwɛ̃ imesa abɔrɔ usɔka
aka agũ, umbɔ agũ avɔm abɔrɔ ha
ikivarhambɔ.
25 Bɔr Uyesu ayisa umbɔ ananga
unying na agɛ, <<Umbi ahwɛngmbi
ayɛrha atsen abi Uyahuda aki isaka
adɛyiwe iyɛrhe ri itsi anermbɔ, angg-
baashimbɔ adɛyiwe umbɔ ijee.
26 Bɔr isi íwengge rimi ru umbi.
Ubɛn uwuku ubee igɔng ru umbi awu
ufang unga awu ugãrhãmbi.
27 Nu uwuruwi aka abee iwu ungg-
baashi ru umbi, awu ufang unga awu
ugãrhãmbi.
28 Ru nyaku Ungwɛ̃-Ner asi ibanga
umbɔ atɔ̃we unga itser, bɔr unga
awuri iwu ugãrhã, na adzowe
urhɛnga afɔrh anera arhɛrhɛ.>>

Abi ibvuta avaa akpombɔ inyã anang (Umar 10.46-52; Irh 18.35-43)

29 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga aka
abɔre Ujeriko, nggaa ikikɔng anera
adɔsa unga.
30 Abi ibvuta avaa aka asei nu
ubang utsĩndĩã. Ivangyɛ umbɔ aka
agũ ugɛ Uyesu unga atɔng, umbɔ
atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<A Uteijee,
Ungwɛ̃ Udauda! Ugũ atorh umɛn!>>
31 Ikikɔnga itsɛrha umbɔ ugɛ umbɔ
anukutata, bɔr umbɔ atoma atsarhi
irhakmbɔ agɛ, <<A Uteijee, Ungwɛ̃
Udauda! Ugũ atorh umɛn!>>
32 Uyesu adɛ̃ɛ̃ na ayisa umbɔ agɛ,
<<Umbi abee umum ikorhuwa umbi
use?>>
33 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<A Uteijee,
umɛn ibee inyã anang.>>
34 Uyesu agũ atorh umbɔ na abanga
asumbɔ. Kanying umbɔ anyã ananga
na adɔsa unga.

21

Itsitsĩ iyi ininang (Umar 11.1-11; Irh 19.28-40; Uyoh 12.12-19)

1 Umbɔ aka akhapa ru Urusharhima
aba atsĩ Ubetafaji nú Igũ Acucii Uza-
itun. Uyesu adene angwɛ̃ imesanga
avaa,
2 agɔr umbɔ agɛ, <<Àka atsĩ ru uteu
uku uci ha ra asumbi, utɛm itsitsĩmbi,
umbi awuri inyãmbi uzhika umbɔ
aka abow nggu ungwɛ̃mgbɔ. Àka
agarha ake akũwã ru umum.
3 Unera aba arhusunga umbi, àka
adɛyiwe unga agɛ, <Uteijee unga abee
ake,> awuri idzaanga ake kanying.>>
4 Akɛrɛ akorhe rimi ngge itsuifɛr
ubinkpi uner uwuku usɔm Arherhu-
Num aka arherhe agɛ,
5 <<Àka asɔme aner Urusharhima,
<Àka anyã, uyɛrhambi uwi aba
ru umbi!
Unga adɔɔr, awu idzui uzhika,
nú undzing ungwɛ̃ uzhika.> >>*
6 Angwɛ̃ imesa ha azĩ akorhe ru
nyaka Uyesu aka agɔr umbɔ.

* **21:5** Àka anyã ikɛi: Uzak 9.9.

7 Umbɔ akũ uzhika ha nggu
ungwɛ̃mgbɔ aba, abɛtuwe atorhambɔ
nú ungwɛ̃ɛ̃, Uyesu afũ asei.
8 Anera arhɛrhɛ aka abɛtuwe
atorhambɔ nú utsĩndĩã, abɔɔ agbɛyi
abok acucii abɛtuwe nú utsĩndĩã.
9 Anera abika awu ra asunga nu
abirabɛ aka adɔsa unga ra andzing
atsarhi irhakmbɔ agɛ,
<<Ikpikpoi iwe† nggu Ungwɛ̃
Udauda!
Idorh iwe nggu uwuku uba ri it-
sok Uteijee!
Ikpikpoi iwe afafã ra afã!>>
10 Ivangyɛ Uyesu aka atsĩ
Urusharhima, utepa kishoo udzunukpɔ
nu urhusa ugɛ, <<Awu ungamɔ nuwi?
>>
11 Anera agɛ, <<Uwɛrɛ awu Uyesu
uwuku usɔm Arherhu-Num aka
adzeku Unazarat ukpu Ugarhirhi.>>

Uyesu asare Iya-Num (Umar 11.15-19; Irh 19.45-48; Uyoh 2.13-22)

12 Uyesu atsĩ ri Iya-Num awayiwe
kishoo abika agoyiwe nu abika agu-
goyi umɔ. Ayii atebur iyi abika afaru
uhwɛk akwɛr atsĩme, nu atebur abika
agoyiwe anurhɛu iya.
13 Agɔr umbɔ agɛ, <<Itsɛng
Arherhu-Num igɔr igɛ, <Awuri iyisi
iyamum iwu iya ifɛn-Num,>‡ bɔr
umbi adzipa ake iwe anang awoi
avɛu.§>>
14 Abi ibvuta nu akatarhu aba ru
unga ri Iya-Num, unga akerhuwe
umbɔ.
15 Bɔr ivang ateiya abika adzowe
idɛm-Num nu abika amesuwe Ikpem
anyã abin idzeukɛ unga aka akorhe,
na anyã awɛkaci atsui ivum ri Iya-
Num agɛ, <<Ikpikpoi iwe nggu Ungwɛ̃
Udauda,>> umɔ umbɔ agũ avɔm.
16 Agɔr unga agɛ, <<Ungo ugũo ubin
awɛkaci abɛrɛ aka adɛ̃ɛ̃ arherhe?>>
Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ĩĩ, umbi
anasi ivarhumbi ri itsɛng Arherhu-
Num iki igɔr ugɛ,
<< <Awu ungo umesuwe angwɛ̃rhã
awɛkaci
nu írheng awɛkaci
umbɔ akpoi ungo?>*>>
17 Mɔcɛ unga abvui azĩã Ubetani,
anangkɛ unga aka arha nu untsuua
ha.

Ikponum ucucii uvorhvo (Umar 11.12-14,20-24)

18 Ri igɔ̃kpeeka, unga awu ru
utsĩndĩ uwuku ubvui uba utepa,
imerh ifɛr unga.
19 Unga aka anyã ucucii uvorhvo
nu ibang utsĩndĩã, unga azĩ ru ucucii
ha asi ikpoa ubin akpurha anyã ay-
erhe. Mɔcɛ unga agɔr ucucii ha agɛ,
<<Ungo usi íbvui ughwɛrɔ ikpũrhã!>>
Kanying ucuciia ha ukoyimgbɔ.
20 Ivang angwɛ̃ imesanga aka anyã
rimi, umbɔ adzeidzeu akarhãrhã.
Agɛ, <<Awu use utsu ucuciia ha udiki
ikoyi iki ifefetem?>>
21 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum
indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbi
aba awembi ri imangmang na
asi icangmbi, umbi adɛ̃ɛ̃ akorha
anangmbi ubinkpi umum iki iko-
rhuwe ucucii uvorhvo uwurɛ. Uko
umbi adɛ̃ɛ̃ agɔrmbi uko igũ iyɛrɛ
agɛ, <Ugɔ̃rhũ itsingo utsĩ ru ukau
ukugɔng,> ngge iwuri ikorhungge.
22 Umbi aba awembi ri imang-
mang, ubɛn ubina umbi aka ifɛna ri
ifɛn-Num, umbi awuri ikpombi.>>

Arhusu ijee Uyesu (Umar 11.27-33; Irh 20.1-8)

23 Uyesu aka atsĩ ru ufɔm Iya-Num
na adɛ̃ɛ̃ imesuwe, mɔcɛ ateiya abika
adzowe idɛm-Num nu akakũ anera
aba ru unga. Arhusa unga agɛ,
<<Ungo ukũ ijee iyikisong ukorha
abin akɛrɛ? Ungaa adzaa ungo ijee
ha?>>
24 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum
irhusa umbi ubina unying. Umbi
aba adɛyiwambi umum, umum
idɛyiwamum umbi ijee iyikisong
umum iki ikũ ikorha abin hã.
25 Ubɔtisima Uyohana udzek ri inɛ̃ɛ̃
umgbɔ? Udzek ra afã, use udzek ra
anera?>>
Umbɔ arherhe nggu adɔka agɛ,
<<Umɛn iba igɔr ugɛ, <Udzek ra afã,>

† **21:9** Àka anyã ikɛi: Amb 118.26. ‡ **21:13** Àka anyã ikɛi: Uish 56.7. § **21:13** Àka anyã ikɛi: Uiri 7.11.
* **21:16** Àka anyã ikɛi: Amb 8.2.

unga awuri irhusa umɛn agɛ, <Awu use utsu umbi ashimbi ri imangmang ru unga?>
26 Bɔr umɛn iba igɔr ugɛ, <Udzek ra anera,> umɛn igũ iwei anera abɛrɛ, ubinkutsu, umbɔ anyangu Uyohana awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num.>>
27 Nggee umbɔ agɔr Uyesu agɛ, <<Umɛn isi ihwɛngmɛn.>>
Mɔcɛ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum igamum isi ídɛyiwamum umbi umum ikũ ijee iyikisong ikorha abin hã.

Unyaka arherhe aki uner awɛkatsa avaa

28 <<Umbi anyã aguse? Unera nuwɔ awu ra awɛkaci avaa akatsa. Unga azĩ ru uwu inggbaashia agɛ, <A ungwɛ̃mum, irherɛ uzĩ utɔitser ri icang inebi.>
29 <<Ungwɛ̃ hã agɛ, <Umum isi ízĩmum,> bɔr unga abvui akaifɛrhkɔ ra amɛnnga na asok azĩã.
30 <<Mɔcɛ utɛmbɔ azĩã ru uwu uvaa, arherhe rimi hã. Ungwɛ̃ hã agɛ, <Ĩĩ, umum izĩmum,> bɔr asi izĩã.
31 <<Uwukusong akorhu ubinkpi utɛmbɔ aka abee?>>
Umbɔ agɛ, <<Uwu inggbaashia.>>
Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, abika iyɛi ikirbi abĩ nu anggoyi awuri igbaashia atsĩmbɔ ri Iyɛrhe afã ru umbi.
32 Ubinkutsu, Uyohana aba adɛyiwa umbi utsĩndĩ uwuku urhurhika, umbi ashimbi ri imangmang ru unga, bɔr abika ayɛi ikirbi abĩ nu anggoyi awembɔ ri imangmang ru unga. Umbi uko umbi aka anyã akɛrɛ, asi idzipumbi na iwembi ri imangmang ru unga.

Unyaka arherhe abi irham imang (Umar 12.1-12; Irh 20.9-19)

33 <<Àka akpeto ru unyaka arherhe akɔɔ. Unera nuwɔ akau icang inebi. Adzin ufɔm adzipu icanga, asim ughwee ri ifa ukpuku upayi amɛ̃ inebi ha ri ngge, na atar akang utsurha udedetamgbɔ uwu idzɛu. Adzowe icanga ra abi irham imang, na azĩã uzɛ̃rhã.
34 Ivang iyiki igbigbɛr iki iwe, unga adene agãrhãnga umbɔ azĩmbɔ ra abi irham imang hã ayɛise ikpũrhã icangnga.
35 <<Abi irham imang hã adzur agãrhũ utsak ha akwɛr unying, na afɛre unying, na atang atarh ru uwu untaar.
36 Mɔcɛ unga abvui adene agãrhã abɔɔ ru umbɔ aka anangmbɔ abi inggbaashia. Bɔr abi irham imang hã akorhe ru nyaka umbɔ aka akorhe nggu abi inggbaashia.
37 Ri imimasha kishoo, unga adene ungwɛ̃nga, agɛ, <Awuri idzowukumbɔ imor ru ungwɛ̃mum.>
38 <<Bɔr abi irham imang hã aka anyã ungwɛ̃ hã, umbɔ agɔr adɔkambɔ agɛ, <Uwɛrɛ unga awu ru ukam icang hã. Umɛn ifɛre unga ni icanga iwu iyimɛn!>
39 Nggee umbɔ adzur unga, atare unga ru undzing ufɔm icang hã, afɛre unga.
40 <<Nggee, ivang uner icang hã aba abanga, unga awuri ikorha aguse nggu abi irham imang hã?>>
41 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Awuri ifɛruka abika abewa ha, na adzowe icanga ra abi irham imang abɔɔ, abirabɛ aka awuri idzowe ugau ikpũrhã icangnga ri ivangngge.>>
42 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi anasi ivarhumbi ri itsɛng Arherhu-Num? Igɔr ugɛ,
<< <Utarhkpi abi idzin aka akpɛ̃,
ukpɔ uwu utarh ãgboki idzina.
Akɛrɛ awu ubinkpi Uteijee aka akorhe,
na awu ubin idzeu ra asumɛn.>
43 <<Nggee umum idɛyiwa umbi, awuri ivurmbɔ Iyɛrhe Unum ru umbi na adzowe abika aghwɛr ikpũrhã iyi Iyɛrhe Unum.
44 Uner ha aka igba ni itsi utarh iyɛrɛ, akpurha ashaka. Nu uwuruwi utarh ha uku igba nú unga, ukpurhu ugɔke unga.>>
45 Ivang ateiya abika adzowe idɛmNum nu abi Ufarisi aka agũ unyaka arherhe Uyesu aka adzowe, umbɔ ahwɛngmbɔ ugɛ arherhe ri itsimbɔ.

46 Umbɔ abee udĩ ukpuku udzur unga, bɔr umbɔ agũ iwei, ubinkutsu, ikikɔng anera anyanga unga awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num.

22

Unyaka arherhe aki irhowu ipfuna (Irh 14.15-24)

1 Uyesu abvui arherhuwe umbɔ unyaka arherhe agɛ,
2 <<Iyɛrhe afã iwu ru nyaku uyɛrhe uwɔɔ aka akorhuwe irhowa ipfuna ru ungwɛ̃nga.
3 Adene agãrhãnga azĩ ayisuwe abirabɛ umbɔ aka aghwi umbɔ ipfuna hã aba, bɔr umbɔ akpɛ̃mbɔ ibibanga.
4 <<Mɔcɛ unga abvui adene agãrhã abika arhɛɛ agɛ, <Àka adɛyiwe abirabɛ umbɔ aka aghwi ugɛ umum iki ikorhumum ubinghaa. Iki ingwã ínak iyiki itsak nggu angwɛ̃ inak aka agɔnga, abina kishoo iki igbisha imaamum. Àka aba irhowa ha!>
5 <<Bɔr umbɔ asi inyãmbɔ ngge iwengge ifɛrhɛ, na azĩmbɔ. Uwɔɔ azĩã usinga, uwɔɔ azĩã igoyi igoi ri izɛɛ.
6 Abɔɔ adzur agãrhãnga, ayɔm na afɛre umbɔ.
7 Uyɛrhe ha agũ avɔm. Unga adene abi iwanga, umbɔ afɛrkumbɔ umbɔ abika afɛyi aner ha na akpĩĩwe uteumbɔ kishoo.
8 <<Mɔcɛ unga agɔr agãrhãnga agɛ, <Aka amaambɔ izek irhowa ha, bɔr abirabɛ umum iki ighwi isi imɛ̃ngge umbɔ aba.
9 Àka adzek adɔsa atsĩndĩ aka agbopa ayisa kishoo abirabɛ umbi aka akpo, umbɔ aba irhowa ha.>
10 Nggee agãrhã hã adzek adɔsa atsĩndĩã ayisa kishoo abirabɛ umbɔ aka akpo, abika aze nu abika abewe, anang irhowa ha atɔk nggu atsen.
11 <<Bɔr ivangyɛ uyɛrhe aka atsĩ abee inyã abi irhowa ha, umɔ unga anyã uner uwɔɔ aka asi itsima atorho irhowa.
12 Uyɛrhe arhusu uner ha agɛ, <A uwee, ungo ukorhu uguse nu utsĩwã nggimi ushiɔ ra atorho irhowa?> Bɔr uner ha asi idzipunga urhɛm.
13 <<Mɔcɛ uyɛrhe agɔr abi itsernga agɛ, <Àka abow aboknga nu adaknga, na atare unga adzek atsĩ ru uzĩ, anangkɛ anera aka iciu akpe na atãi anyĩ.>
14 <<Ubinkutsu awuri ighwi anera arhɛrhɛ, bɔr ukunjiir umbɔ aka isɛng.>>

Irhusu ifai ikirbi abĩ ru Ukaisar (Umar 12.13-17; Irh 20.20-26)

15 Mɔcɛ abi Ufarisi adzek akɛki itsũwãyɛ umbɔ aka ideya unga ru irhɛmnga.
16 Umbɔ adene angwɛ̃ imesambɔ nggu aner Uhiridu agɛ, <<A umarhem, umɛn ihwɛngmɛn ungo uwu uner idzidzɛrhe, ikɛi ungo uni imesuwe ubinkpi Unum aka abee nggu idzidzɛrhe. Ubinkutsu ungo usi itsukɔ amɛnngo ri ifɛrhkɔ anera use ubinkpi umbɔ aka awe.
17 Udɛyiwa umɛn, imɛ̃ngge umɛn ifai ikirbi abĩ ru Ukaisar, use isi imɛ̃ngge?>>
18 Bɔr Uyesu ahwɛnga ifɛrhkɔ iyiki ibewambɔ, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi abi ukpukpeta, awu use utsu umbi adeya umum?
19 Àka adɛyiwa umum ishaa imangyɛ umbi iki ikũ afai ikirbi abĩ.>> Umbɔ akowe unga ishaa imang hã,
20 unga arhusa umbɔ agɛ, <<Uzirhzĩ ukpi nu itsok ikɛrɛ iwu iki ungaa?>>
21 Umbɔ agɛ, <<Iki Ukaisar.>> Mɔcɛ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka adzowe Ukaisar abinkɛ aka awe aki Ukaisar, ikɛi àka adzowe Unum abinkɛ aka awe aki Unum.>>
22 Umbɔ aka agũ rimi, umbɔ adzeidzeu. Nggee umbɔ abɔre unga na azĩmbɔ.

Irhusa isisok ra akpe (Umar 12.18-27; Irh 20.27-40)

23 Ru unum hã abi Usaduki, abika agɔr ugɛ isok ra akpe ishingge, aba ru unga arhusa agɛ,
24 <<A umarhem, Umusa agɔr agɛ, <Unera aba akpe na ashia ra awɛkaci, awu ufang ungwɛ̃mbɔ apfunu utsɛrh ha amare awɛkaci ru unga.>

25 Umɔ abɔɔ rabɔ awu angwɛ̃yi utɔɔva ru umɛn. Uwu inggbaashia apfuna na akpea, asi imara awɛkaci, abɔruka utsɛrh ha ru ungwɛ̃mbɔ.
26 Rimi hã iki iwe nggu ungwɛ̃mbɔ uwu uvaa nu uwu untaar, uzĩ itsĩ ru uwu utɔɔva.
27 Ri imimasha utsɛrh ha akpea.
28 Ru unumkpi abika akpe aka isok ra akpe, utsɛrh ha awuri iwu uwu ungaa ru umbɔ utɔɔva ha? Ubinkutsu, kishookambɔ utɔɔva aka apfuna unga.>>
29 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi agba irhak, ubinkutsu, umbi asi ihwɛngmbi itsɛng Arherhu-Num use ijee Unum.
30 Ri isok ra akpe anera asi ípfunumbɔ, asi ídzowukumbɔ ipfuna. Anera awuri iwe ru nyaka ípfu itser-Num ra afã.
31 Bɔr arherhi isisok abika akpukpe, umbi anasi ivarhumbi ubinkpi Unum aka adɛyiwa umbi?
32 Unga agɔr agɛ, <Umum iwu Unum uwu Uibrahim, Unum uwu Uishaku, nu Unum uwu Uyakubu.>* Unga asi iwea Unum uwu abika akpukpe bɔr awu Unum uwu abi urhɛ.>>
33 Ivangyɛ ikikɔnga iki igũ rimi, umbɔ adzeidzeu imesanga.

Ikpem iyiki igɔnga (Umar 12.28-34; Irh 10.25-28)

34 Abi Ufarisi aka agũ ugɛ Uyesu aka atsu abi Usaduki awu uku uvep, umbɔ akɔng.
35 Unying ru umbɔ uwuku uhwɛng Ikpem akarhãrhã, avira arhusa unga agɛ,
36 <<A umarhem, ikpem iyikisong iwu iyiki igɔnga ri Íkpem Umusa?>>
37 Uyesu agɔr unga agɛ, << <Ubemu Uteijee Unumngo nggu amɛnngo kishoo nu ipfungo kishoo nu adzɛnngo kishoo.>†
38 Ikpem iyɛrɛ ngge iwu iyi inggbaashia nu iyiki igɔnga.
39 Nu iyi uvaa iwu ru nyaki iyi unggbaashi ha igɛ, <Ubemu undɔkango ru nyaki itsikamngo.>‡
40 Kishoo Íkpem Umusa nu imesa abika asɔm Arherhu-Num iyurhi nú atsi íkpem iyɛrɛ ikivarhangge.>>

Ukiristo awu ungwɛ̃ ungaa? (Umar 12.35-37; Irh 20.41-44)

41 Ivangyɛ abi Ufarisi aka akɔng ananga unying, Uyesu arhusa umbɔ agɛ,
42 <<Ifɛrhkɔ umbi iwu use ri itsi Ukiristo? Unga awu ungwɛ̃ ungamɔ? >>
Umbɔ agɛ, <<Ungwɛ̃ Udauda.>>
43 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu Udauda ri ijee Ipfu-Num ayisa unga agɛ, <Uteijee>? Ubinkutsu, unga agɛ,
44 << <Uteijee agɔr Uteijeemum agɛ,
<<Usei ru ubok ughamum,
utsɛku umum iki itsu anggamtsakngo
ru andaidakngo.>> >§
45 Udauda aba ayisu Ukiristo agɛ, <Uteijee,> awu use utsu Ukiristo awu ungwɛ̃nga?>>
46 Unera asi idɛ̃ɛ̃ adzipuka unga urhɛm. Udzur ru unum hã, asi ikpombɔ unera aka abvui arhusa unga arherhe.

23

Ifakpe utɔɔva (Umar 12.38-40; Irh 11.37-54; 20.45-47)

1 Mɔcɛ Uyesu agɔr ikikɔnga nu angwɛ̃ imesanga agɛ,
2 <<Abika imesuwe Ikpem nggu abi Ufarisi asei nú anang isei Umusa.
3 Nggee awu ufang umbi adɔsa umbɔ na akorhe ubɛn ubinkpi umbɔ aka amesuwa umbi. Bɔr àka aneke ikorhe abinkɛ umbɔ iki ikorhe. Umbɔ asi ikorhumbɔ abinkɛ umbɔ iki imesuwe.
4 Umbɔ aka isaka abow abin aka amor atsake nú acɛi anera, bɔr umbɔ nibikambɔ asi ikũ itokmbɔ ayikukumbɔ umbɔ.
5 <<Ubɛn ubinkpi umbɔ aka ikorhe abee anera anyã. Abinkɛ umbɔ aka

* **22:32** Àka anyã ikɛi: Idzi 3.6. † **22:37** Àka anyã ikɛi: Iva 6.5. ‡ **22:39** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18.
§ **22:44** Àka anyã ikɛi: Amb 110.1.

aboyi nú ashimbɔ nu abokmbɔ awe aki Arherhu-Num, unyã umbɔ aka akorha ake agɔgɔng. Nu arhurhukɛ umbɔ aka asɔr ri ifɛn atorhambɔ, atsu ake adeder.
6 Umbɔ abee anang isei akagɔng ri irhowa nu ra abã ifɛn-Num.
7 Na agɔm anera aghwe umbɔ ri inang izɛɛ, na agɔm umbɔ ayisa umbɔ agɛ, <Amarhem.>
8 <<Bɔr umbi, awu ufang umbɔ asi íyisumbɔ umbi <Amarhem,> ubinkutsu, umbi awu ru uwuku umesuwe unying, umbi awu angwɛ̃yi.
9 Àka niba ayisumbi unera ra abĩ agɛ, <Utɛ,> ubinkutsu, umbi awu ru Utɛ unying, unga awu ra afã.
10 Use ayisa umbi agɛ, <Uwuku umesuwe,> ubinkutsu, umbi awu ru uwuku umesuwa umbi unying, Ukiristo ha.
11 Uwuruwi aka uwu ukugɔnga ru umbi, awu ufang unga awu ugãrhãmbi.
12 Ubɛn unerwi aka aberi itsinga, awuri irhɛrhuwe ike. Bɔr uwuruwi aka arhɛrhuwe itsinga, awuri ibiberuwe ike.
13 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi afɔmukumbi angwĩ aka atsĩ ru Iyɛrhe afã ra asu anera. Umbi nibikambi asi itsĩmbi, na akɛnmbi abika abee itsitsĩ.*
15 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi aka isaka azɛ̃rhã ra akau akagɔng nú abĩ azĩmbi ibee uner uwuku udzipa unying. Ivangyɛ umbi aka ikpo unying, umbi atsu unga ada idiki ivaa ananga umbi aka awe abi idzũũ urha.
16 <<Atorhmbi, abi ibvuta abika adarh anera! Umbi iki igɔr agɛ, <Ubɛn uwuku uyirh Iya-Num, asi iwea ifɛrhɛ. Bɔr ubɛn uwuku uyirh nggu uzinarhi ukpu Iya-Num, awu ufang unga iki ikorhu ubinkpi unga aka ayirh.>
17 Umbi agugge abi ibvuta! Ukpuku usong unang, uzinarhi use Iya-Num iki isare uzinarhi hã?
18 Ikɛi umbi aki igɔr agɛ, <Ubɛn uwuku uyirh nggu ubeu Iya-Num, asi iwea ifɛrhɛ. Bɔr ubɛn uwuku uyirh nggu izũwãyɛ umbɔ aka angwɛ̃ nú ubeu ha, awu ufang unga akorhu ubinkpi unga aka ayirh.>
19 Umbi abi ibvuta! Uwukusong anang, izũwã, use ubeu uwuku utsu izũwã isar?
20 Nggee, uwuku uyirh nggu ubeu ayirh nggu umgbɔ nu ubɛn ubin uku unu umɔ.
21 Nu unga uwuku uyirh nggu Iya-Num, ayirh nggu ike nu unga uwuruwi aka asei umɔ.
22 Nu ubɛn uwuku uyirh afã, ayirh anang isei Unum nu uwuku usei nú ake.
23 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem Umusa nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi aka isaka adzowe izũwã abin akaci, ru nyaka ayerhu udzau akaci. Na akwɛɛrkumbi abin aka amora ri Íkpem Umusa, ru nyaki izharha arherhe idzidzɛrhe, atorh, nu imangmang. Imɛ̃ɛ̃ngge umbi akorha abina akɛrɛ na asi ikwɛɛrkumbi akɔɔ.
24 Umbi abika adarh anera ri ibvuta, umbi aki isaka asɛkmbi amurhu, bɔr angurhũmbi arhakumi!
25 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi aka isaka asorhe andzing akpɛwa nu atɛ̃rhãzɔu. Bɔr ru unɔrkang atɔk nggu abinkɛ umbi aka akpo ri inggang nu ibemitsi.
26 Ungo uner ibvuta, Ufarisi! Ugbaashia usorh unɔrkang ukpɛwa nu itɛ̃rhãzɔu. Ungo uba ukorhungo rimi, awiya awuri iwu atɛtɛn.
27 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi awe ru nyaka adzakɛ umbɔ iki itsu abĩ aka aterha, aka aze izɛrhe ra awiya, bɔr ru unɔrkang atɔk nggu

* **23:13** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 14 *Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, umbi abi ukpukpeta! Umbi aka isaka abvur abin atsɛ̃rhãpfu, ikɛi umbi agɔm ifɛn-Num iyiki ider ra anera anyã ugɛ umbi awu abika aze. Unum awuri itsuka umbi uvau akarhãrhã.*

apfupfu ikom anera nu ubɛn ikpũ arhim.
28 Rimi hã, anera aka isaka anyã umbi awu abika arhurhika ra awiya, bɔr ru unɔrkang umbi awu abi ukpukpeta nu iki ibewe.
29 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi aka isaka adzin adzak aki abika asɔm Arherhu-Num na agberhe idzam adzak abika arhurhika.
30 Nu umbi aka isaka agɔr agɛ, <Agɛ umɛn iwe ri ivang atokamɛn, umɛn ĩba isi itsĩmɛn ubok ri ifɛr abika asɔm Arherhu-Num.>
31 Rimi hã umbi adekuwe atsimbi ugɛ umbi awu angwɛ̃ abika afɛr abika asɔm Arherhu-Num.
32 Àka amasha amɛn aka atãrhã aki atokambi aka atirhi!
33 <<Umbi íbvui! Umbi angwɛ̃ ighwɛr! Umbi awuri ikorha aguse na adzek ru uvau idzũ urha?
34 Nggee umum idene abika asɔm Arherhu-Num nu abi itsoi nu abi imesa aba ru umbi. Abɔɔ umbi awuri ifɛr na anyapuwe, abɔɔ umbi awuri ikwɛr ra abã ifɛn-Nummbi na akɛn umbɔ atsĩrhĩ íteu.
35 Nggee awuri itsuke adzirh abika arhurhika kishoo umbɔ aka afɛr ru upfung abvui aba ra atsimbi, udzur ra adzirh Uhabirha uner uwuku urhika uba utsĩ Uzakariya ungwɛ̃ Uberikiya, uwuruwi umbi aka afɛr ra ateu Iya-Num nu ubeu idɛm-Num.
36 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, kishoo akɛrɛ awuri ikorhe nggu aner ivang iyɛrɛ.

Amɛn Uyesu aghong ru Urusharhima (Irh 13.34-35)

37 <<Oka Urusharhima, Urusharhima! Ungo ufɛr abika asɔm Arherhu-Num nu utang atarh ra abirabɛ umbɔ aka adene umbɔ aba ru umbi. Idiki isong umum iki ibee ikɔng angwɛ̃mbi ananga unying, ru nyaki inũ iki isaki ikɔng angwɛ̃ngge ra afɛkngge, bɔr umbi akpɛ̃mbi.
38 Unyã ucɛ, aneke iyambi arhanga.
39 Umum idɛyiwa umbi, umbi asi íbvui anyãmbi umum utsɛku umbi aka igɔr agɛ, <Idorh iwe nggu uwuku uba ri itsok Uteijee.> †>>

24

Atsar aki imimasha upfung (Umar 13.1-37; Irh 21.5-33)

1 Uyesu aka adzek ri Iya-Num azɛ̃rhã azĩã, ri ivang hã angwɛ̃ imesanga aba ru unga, adɛyiwe unga ídzin Iya-Num.
2 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi anyãmbi abin akɛrɛ kishoo? Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, utarh unying asi íneke ukpɔ utsorhukpɔ nú udɔka. Ubɛn unying awuri isisipuwe.>>
3 Uyesu aka asei ni Igũ Acucii Uzaitun, angwɛ̃ imesanga ikiyikambɔ aba agɔr unga agɛ, <<Usɔma umɛn, ifɛrhɛ ha iwu ri ivang iyiki isong? Awu use uwu utsar ibibango nu im-imaa upfunga?>>
4 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka arhi, utsur unera arhɛma umbi.
5 Anera arhɛrhɛ awuri iba ri it-sokmum, awuri igɔr agɛ, <Umum iwu Ukiristo,> awuri irhɛm anera arhɛrhɛ.
6 Umbi awuri igũmbi isarhe iwa nu ugbugbewangge, bɔr niba agũmbi iwei. Awu ufang ikpũ abin hã akorhe, bɔr imimaa ina ishingge.
7 Abĩ akɔɔ asok adɛ̃ɛ̃ ifuw nggu abĩ akɔɔ, iyɛrhe iso idɛ̃ɛ̃ ifuw nggu iyɛrhe iyɔɔ. Ukoi uwuri itsu imerh ri inanga irhɛrhɛ. Nu upfunga uwuri izizusa ri inanga irhɛrhɛ.
8 Kishoo akɛrɛ ha awu ititirhi uver imar.
9 <<Mɔcɛ umbɔ aka idzowe umbi umbɔ adzaa umbi uver na afɛre umbi. Abĩã kishoo awuri ikpɛ̃ke umbi ri itsimum.
10 Ri ivang hã anera arhɛrhɛ imang-mangmbɔ iwuri iwe uku ughɛɛng, umbɔ awuri ighadak na akpɛ̃na adɔka.
11 Abika asɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ awuri idzeka na arhɛm anera arhɛrhɛ.

† **23:39** Àka anyã ikɛi: Amb 118.26.

12 Ititoma iyiki ibewe iwuri itsu
ibibema anera arhɛrhɛ iwe uku
ughɛɛng.
13 Bɔr uwuku ubima utsɛku imi-
masha awuri ikpoa ififɔrh.
14 Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ iyi Iyɛrhe,
awuri idũwã ngge ru upfunga kishoo,
ngge iwe ideka ra abĩã kishoo, mɔcɛ
imimasha iba.
15 <<Umbi aba anyãmbi ubin uku
utãrhã uku udakuwe anang, ukpu-
rukpi uner uwuku usɔm Arherhu-
Num Udaniyɛrh aka arherhe,
udɛ̃ɛ̃kpɔ ri Iya-Num, neke uner
uwuku uvarhe ahwɛng.
16 Mɔcɛ abirabɛ aka awe ru
Uyahudiya atĩ azĩ ri igũ.
17 Uwuruwi aka awu afafã ni itsi
uvi niba acipuwanga inyãngu ubin
uku uwe ri iya.
18 Uwuruwi aka awe ra arhum niba
abvui abanga inyãngu untamanga.
19 Atorhmbi akatsɛrh abika awu ra
ana nu abika akpɔm awɛkaci ri ivang
hã!
20 Àka afɛn-Num utsur utser ha
uwekpɔ ri ivang ighɛnga use unum
ukpuku uwosha abi Uyahuda.
21 Ubinkutsu, umbɔ awuri inyãmbɔ
ayetnum akarhãrhã akirakɛ umbɔ
aka anasi inyãmbɔ ake udzur ri im-
imunu upfunga uba utsĩ icɛrɛ. Asi
íbvui anyãmbɔ akɔɔ aka anangke aki
ha.
22 Agɛ umbɔ asi izharhukũmbɔ
inum hã uku ugbim, unera asi íbɛka,
bɔr ri itsi abirabɛ umbɔ aka asɛng
umbɔ awuri izharhukũmbɔ inum hã.
23 <<Ri ivang hã unera aba agɔra
umbi agɛ, <Àka anyã, Ukiristo uwi!>
use <Nggawɔ nggɔɔ!> niba awembi ri
imangmang.
24 Ubinkutsu akiristo igbɛrangwĩ
nu abika asɔm Arherhu-Num
igbɛrangwĩ awuri idzekambɔ, umbɔ
awuri ikorhumbɔ atsar akagɔng nu
abin idzeu arhɛm anera nu abirabɛ
Unum aka asɛng, ngge iba idɛ̃ɛ̃
iwengge.
25 Àka anyã, umum iki idɛyiwamum
umbi ngge idɔrhi iwe.
26 <<Nggee unera aba agɔra umbi
agɛ, <Unggawɔ ra arhum,> niba
adzembi, use agɔr umbi agɛ, <Nggawi
ru ubã,> niba awembi ri imangmang.
27 Ubinkutsu, ibiba Ungwɛ̃-Ner
iwuri iwe ru nyaki irhirhang iki
irhange afã kishoo udiki igɔ̃kpee izĩ
itsĩ udiku urhɛɛ.
28 Anangkɛ ukom uku uwe, anang
hã amgbɛpɛ iki ikɔng.
29 <<Kanying inum ayetnum hã aki
imaa,
<< <ishaa unum iwuri iwu uzĩ,
nu ufɛ̃ usi írhangmgbɔ,
nu ídzɛr idzek afafã igba,
nu umbɔ awuri izusa abin aka
amor aka awu ra afã.>*
30 <<Mɔcɛ utsar ukpu Ungwɛ̃-Ner
uku idzeka afafã, nu idũa ru upfunga
kishoo awuri ididɔng. Umbɔ awuri
inyãmbɔ Ungwɛ̃-Ner aka iba ra amɛɛ
nggu ijee nu ikpikpoi akarhãrhã.
31 Nu unga awuri idene ípfu it-
sernga nggu atsom aki irhak ayisa, na
awuri ikɔng abirabɛ umbɔ aka asɛng
ra anggbokunga anaa, udiku igɔ̃kpee
nu udiku urhɛɛ nu unɔr nu ufã, udzur
ru ubandzin upfunga udiku ukpɛrɛ
uzĩ udiku ukpɔrɔ.
32 <<Àka amesu ubin ru ucucii
uvorhvo, ivangyɛ aboka aka ipfum
adzeka na aghwɛr ayerhe aka afa,
umbi ahwɛng ugɛ idoi iki iyongge.
33 Iwu rimi ikɛi, ivangyɛ umbi
aka anyãmbi kishoo abin hã, umbi
ahwɛng ugɛ ivanga iki iyongge, idɛ̃ɛ̃
ra angwĩã.
34 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
udan ukpirɛ usi ítɔngkpɔ utsɛku
ifɛrhɛ ha kishoo iki ikorhe.
35 Afã nggu abĩ awuri itɔngke, bɔr
arherhamum asi ítɔngke.
36 <<Unera asi ihwɛnga unum hã
use ivang hã, ípfu itser-Num ra afã isi
ihwɛngngge, Ungwɛ̃-Ner asi ihwɛnga,
Utɛ ukpekũ unga ahwɛng.
37 Ru nyaku inum Unuhu iki iwe,
ngge iwuri iwe rimi ri ibiba Ungwɛ̃-
Ner.
38 Ri inumyɛ amɛ̃ isok upfung aka
awe, anera agha na ahwa, apfuna na

* **24:29** Àka anyã ikɛi: Uish 13.10; 34.4.

adzise ipfuna, utsɛku unumkpi Unuhu aka atsĩ ru ukhukhɔɔ amɛ̃.
39 Umbɔ asi ihwɛngmbɔ utsɛku amɛ̃ aka aba akarha umbɔ. Ngge iwuri iwe rimi hã ru unum ibiba Ungwɛ̃-Ner.
40 Inera ivaa iwe ru usi, awuri inyãnguwe unying na aneke unying.
41 Akatsɛrh ivaa awuri idɛ̃ɛ̃ igɔ nu ukɔ igɔ urhɔnga, awuri inyãnguwe unying na aneke unying.

42 <<Nggee, àka adɛ̃ɛ̃ adzɛu, umbi asi ihwɛngmbi awu unum ukusong Uteijee aka iba.
43 Bɔr àka ahwɛng ugɛ uner iya aba ahwɛnga ivangyɛ uvɛu aka iba ru untsuuka, unga awuri isei uku urhi asi íneke umbɔ atsĩ ayarmbɔ iyanga.
44 Nggee umbi igambi awu ufang umbi adzɛu, ubinkutsu, Ungwɛ̃-Ner awuri iba ri ivangyɛ umbi aka asi ikaimbi ifɛrhkɔ.

Ugãrhã uwuku urhika nu uwuku uda irhirhika (Irh 12.41-48)

45 <<Ungamɔ ucɛ, awu ugãrhã uwuku urhurhika nu uwu itsoi, uwuruwi uteiyanga aka atsu unga idzɛu agãrhã iyanga, unga adzise ubinghambɔ uku kpengkpeng ri ivangngge?
46 Anggɔm awe aki ugãrhã hã uteiyanga aka iba anyã unga adɛ̃ɛ̃ itsernga rimi hã.
47 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, awuri itsuke ugãrhã hã arhise abinnga kishoo.
48 Bɔr ugãrhã hã aba awu uku ubewe, unga awuri igɔr itsinga agɛ, <Uteiya asi íbanga ifetem.>
49 Mɔcɛ unga atirhi ikwɛr agãrhã abɔrɔ, unga agha na ahwa nggu abi afĩrhã.
50 Uteiya ugãrhã hã aba ru unumkpi unga aka asi itsara. Ri ivangyɛ unga aka asi ihwɛngnga.
51 Uteiya awuri ikwɛr unga iyiki ibewe na agbange unga nggu abi ukpukpeta, umɔ umbɔ aka iciu na atãi anyĩmbɔ.

25

Unyaka arherhe aki anakagbĩrhĩ usɔka aka anasi ihwɛngmbɔ ukutsak

1 <<Mɔcɛ Iyɛrhe afã iwuri iwe ru nyaka anakagbĩrhĩ usɔka aka anasi ihwɛngmbɔ ukutsak anyangu írhirhangmbɔ azĩ igbangu utsak uku ufa.
2 Atõõ ru umbɔ awu agugge nu atõõ awu abi itsoi.
3 Agugge ha anyangu írhirhangmbɔ bɔr asi inyangumbɔ atsei.
4 Abi itsoi ha igambɔ anyangu írhirhangmbɔ nggu atsei ra andzoma.
5 Utsak uku ufa ha asi ibanga ifitem, kishoo agbɛu na arhambɔ urhɔ.
6 <<Ri ikɔtsuuka umbɔ agũ urhɛm ukerketakpɔ uku ugɔr ugɛ, <Utsak uku ufa ha uwi aka abanga! Àka aba agbanga unga!>
7 <<Mɔcɛ anakagbĩrhĩ usɔka ha asok agbishi írhirhangmbɔ.
8 Agugge ha agɔr abi itsoi ha agɛ, <Àka ama adzaa atseimbi ukunjiir, írhirhangmɛn iki iwuri irhim.>
9 <<Abi itsoi ha agɛ, <Ĩ'ĩ, asi ímɛ̃ke umɛn nggu umbi. Ugba umbi azĩ ru abika agoyiwe atsei agoi akimbi.>
10 <<Bɔr ivangyɛ umbɔ aka adzek azĩ igoi atsei ha, utsak uku ufa ha atsĩwãnga. Anakagbĩrhĩ aka agbisha abinmbɔ atsĩmbɔ irhowa nggu unga na afɔmukumbɔ angwĩ ubãã.
11 <<Kata abɔrɔ adɔrha aba agɛ, <A uteiya! A uteiya! Uma utsuruwa angwĩ ubãã!>
12 <<Bɔr unga agɛ, <Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umum isi ihwɛng umbi.>
13 <<Nggee, àka adɛ̃ɛ̃ adzɛu, umbi asi ihwɛngmbi unuma use ivanga.

Unyaka arherhe agãrhã ataar (Irh 19.11-27)

14 <<Ikɛi, Iyɛrha afã iwuri iwe ru nyaku unera aka izĩ uzãrhã, na ayisa agãrhãnga agashuwe umbɔ uhwɛk.
15 Utsa ha ahwɛnga ubinkpi agãrhãnga aki idɛ̃ɛ̃ akorhe, nggee unga adzowe unying ibɛi uazurhfa

itõ̃õ̃, uwu uvaa ikɛi ibɛi uazurhfa ivaa, uwu untaar ibɛi uazurhfa unying. Məcɛ unga azĩã uzɛ̃rhãnga.
16 Utsa ha aka ayɛi ibɛi uazurhfa itõ̃õ̃ hã kanying kanying unga akũ azĩ agoyi igoi adzipa nggu uhwɛk ha, akpo ighigha ibɛi uazurhfa itõ̃õ̃.
17 Nggee ikɛi, uwu ibɛi uazurhfa ivaa ha, akpo ighigha ibɛi uazurhfa ivaa.
18 Bər uwu ha aka ayɛi ibɛi uazurhfa unying hã azĩ asim abĩ awəkuka uhwɛk uteiyanga.
19 <<Ivanga iki iderngge, uteiya agãrhã hã aba ayisa agãrhãnga umbɔ avarhuwe ubinkpi umbɔ aka akorhe.
20 Uner uwuku uyɛi ibɛi uazurhfa itõ̃õ̃ akũ ibɛi uazurhfa itõ̃õ̃ aba agɛ, <A Uteiya, ungo udzaa umum ibɛi uazurhfa itõ̃õ̃. Unyã, umum ikpo ighigha ibɛi uazurhfa itõ̃õ̃ itoma.>
21 <<Uteiyanga agɛ, <Ungo udɛ̃ɛ̃, ugãrhã uwuku uze uwu idzidzɛrhe! Ungo uweɔ ri idzidzɛrhe ru ubin uku uci. Umum indzaamum ijee iyiki ikpɔm abina arhɛrhɛ. Uba ugɔmanggɔm nggu uteiyango.>
22 <<Uner uwuku uyɛi ibɛi uazurhfa ivaa ha ikɛi aba agɛ, <A Uteiya, Ungo udzaa umum ibɛi uazurhfa ivaa. Unyã nggayɛ umum ikpo ighigha ibɛi uazurhfa ivaa itoma.>
23 <<Uteiyanga agɛ, <Ungo udɛ̃ɛ̃ ugãrhã uwuku uze uwu idzidzɛrhe! Ungo uweɔ ri idzidzɛrhe nggu ubin uku uci. Umum indzaamum ijee iyiki ikpɔm abina arhɛrhɛ. Uba ugɔmanggɔm nggu uteiyango!>
24 <<Məcɛ uner uwuku uyɛi ibɛi uazurhfa unying hã aba agɛ, <A Uteiya, umum ihwɛng amɛnngo aghong ifɛrhɛ. Ungo udɛ̃ɛ̃ ugbugbɛrɔ ra anangkɛ ungo uku usi idosɔ. Ungo udɛ̃ɛ̃ urhõĩngo ra anangkɛ ungo uku usi inãngo ikpũ.
25 Nggee umum igũ iwei izĩ iwɔke ibɛi uazurhfango ra abĩ. Unyã ibɛi uazurhfango iyɛ.>
26 <<Uteiyanga agɛ, <Ungo ugãrhũ uwuku ubewe, ughɛrha! Ungo uhwɛngo umum iki isaki ĩgbɛtũ ra anangkɛ umum iki isi idoimum ni irhõĩmum ra anangkɛ umum iki isi inãmum ikpũ.
27 Azea məcɛ, ugɛ ungo uba utsuke uhwɛka ru ubanki. Ivangyɛ umum iki ibvui iba, umum itsũ ngge nggu ighigha!
28 << <Àka ayɛise ibɛi uazurhfa unying hã ru unga, aka atomuwe ru uwərɔ uwu ibɛi uazurhfa usɔka.
29 Uwuruwi aka awe ru ihwihwɛng awuri itomuwe unga akpo arhɛrhɛ. Uwuruwi aka ashia, awuri iyɛse ungwɛ̃rhĩ ihwihwɛng ha unga aka awerangge.
30 Na atare ugãrhã ibɛm hã ra awiya ru uzĩ uku ugburhuk. Umɔ umbɔ aki iciu akpe nggu itãi anyĩ.>

Ídəi nggu íbũ

31 <<Ivangyɛ Ungwɛ̃-Ner aka iba ri ikpikpoinga nggu ípfu itsernga kishoo, unga awuri isei nú anang isei iyɛrhe aki ikpikpoi.
32 Awuri ikəng abi upfung ukpirɛ kishoo ra anangnga, unga awuri igasha umbɔ awuwembɔ ru nyaku uner ughãwã aka igashi ídəi nggu íbũ.
33 Unga awuri itsu ídəi ru ubok ugha na atsu íbũ ru ubok uferanga.
34 <<Məcɛ Uyɛrhe awuri igər abika awe ru ubok ughanga agɛ, <Àka aba, umbi abi Utɛmum aka atsuka umbi idorh. Àka ayɛi ukamkpi Unum aka igbishuwa umbi udzur ri imimunu upfung.
35 Umum iki igũ imerh, umbi adzaa umum ubingha, umum iki igũ ugõ amɛ̃, umbi adzaa umum ubin umum ihwa, iwu utsen, umbi ayɛi umum ra ayambi.
36 Umum ishimum ra atorho, umbi adzaa umum atorho, aghonga umum, umbi anɛta umum, iwe ru ugborzĩ, umbi aba ayepa umum.>
37 <<Məcɛ abika arhurhika awuri igər agɛ, <A Uteijee, ukang umɛn iki inyã ungo ugũ imerh ni ĩdzaa ungo ubingha, use ungo ugũ ugõ amɛ̃, umɛn ĩdzaa ungo ubin ungo uhwa?
38 Ukang umɛn iki inyã ungo uku uwu utsen ni iyɛi ungo, use ungo

ushiɔ ra atorho, umɛn indzaa ungo atorho?
39 Ukang ungo uku ughong iyor use ungo uwe ru ugborzĩ umɛn izĩ iyepa ungo?>
40 <<Mɔcɛ Uyɛrhe awuri igɔr umbɔ agɛ, <Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubɛn ubinkpi umbi aka akorhuwe unying ra angwɛ̃mɛn use anapumɛn abika asheru ugarh ru umbi, umbi akorhuwa umum.>
41 <<Mɔcɛ unga awuri igɔr abɔrɔ ru ubok uferanga agɛ, <Àka asombi ru umum umbi abi ikponum. Àka azĩ atsĩ ru urha ukpu ugbagbaa umbɔ aka ataiwe Undenggũ nggu ípfu itsernga.
42 Umum iki igũ imerh, umbi asi idzaambi umum ubingha, umum iki igũ ugɔ̃ amɛ̃, umbi asi idzaambi umum ubin umum ihwa.
43 Iwu utsen, umbi asi iyɛi umum atsĩmbi ri iya, ishimum ra atorho umbi asi idzaambi atorho ru umum, aghonga umum, ikɛi umum iwe ru ugborzĩ, umbi asi iba ayepumbi umum.>
44 <<Umbɔ ikɛi awuri igɔr agɛ, <A Uteijee, ukang umɛn iki inyã ungo ugũ imerh use ugɔ̃ amɛ̃ use ungo uwu utsen use ungo ushiɔ ra atorho use aghonga ungo use ungo uwe ru ugborzĩ, umɛn isi iyikamɛn ungo?>
45 <<Unga awuri igɔr agɛ, <Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubɛn ubinkpi umbi aka asi ikorhukumbi unying ra abɛrɛ aka asheru ugarh, umbi asi ikorhuwambi umum nukpɔ.>
46 <<Mɔcɛ umbɔ awuri ikpo ayetnum aki ugbagbaa, bɔr abika arhurhika awuri ikpo urhɛ uwu ugbagbaa.>>

26

Umbɔ akɛki ifɛre Uyesu (Umar 14.1-2; Irh 22.1-2; Uyoh 11.45-53)

1 Ivangyɛ Uyesu aka amaa irherha abina akɛrɛ ha kishoo, unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ,
2 <<Umbi ahwɛngmbi, Irhowa Iyiki Igar Utɔng ibɔr inuma ivaa, umɔ awuri idzowe Ungwɛ̃-Ner umbɔ anyapuwe unga.>>
3 Mɔcɛ ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ anera akɔng ri iya Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, itsoka igburh Ukayafa.
4 Umbɔ avarhe idzur Uyesu ri iwɔk afɛre unga.
5 Bɔr umbɔ agɛ, <<Asi íwea ri ivang irhowa, utsur anera asoyimbɔ amɛn.>>

Adzukuwe Uyesu atsei ru Ubetani (Umar 14.3-9; Irh 7.37-38; Uyoh 12.1-8)

6 Ivangyɛ Uyesu aka awe ru Ubetani ri iya Usiman uwuruwi ingbimnga iki ikerhe,
7 utsɛrh uwɔɔ aba ru Uyesu nggu undzoma utarh uku utɔk nggu atsei isung aki imang akarhãrhã. Unga awupuwe atsei ha ri itsinga ri ivangyɛ unga aka asei nu anang ubingha.
8 Ivang angwɛ̃ imesanga aka anyã rimi, umbɔ agũ avɔm na arhusa adɔkambɔ agɛ, <<Akɛrɛ awu inyar!
9 Imɛ̃ɛ̃ngge umbɔ agoshe atsei isung hã ru uhwɛk urhɛrhɛ na adzowe atsũwã.>>
10 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi ayɔm utsɛrh ha? Unga akorhuwa umum ubin uku uze.
11 Atsũwã awu nggu umbi ubɛn ivang, bɔr umum isi íwemum nggu umbi ubɛn ivang.
12 Atseikɛ unga awupuwa umum, unga agbishuwa iyormum umbɔ aka idzake.
13 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, kishoo anangkɛ umbɔ aka idzowe Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ ru upfunga, umbɔ awuri isɔmmbɔ ubinkpi utsɛrh uwurɛ aka akorhe ri ayita unga.>>

Uyahuda abemuka ighadak Uyesu (Umar 14.10-11; Irh 22.3-6)

14 Mɔcɛ unying ru umbɔ usɔkdũmɛn hã itsoknga igburh Uyahuda Uiskariyoti, azĩ ra ateiya abika adzowe idɛm-Num,

15 arhusa agɛ, <<Umbi awuri idzaa
umum use umum ĩba ĩdzaamum unga
ru umbi?>> Nggee umbɔ avarhuwe
unga íshaa imang uazurhfa isɔka
itaar.
16 Udzur ri ivang hã Uyahuda abee
udĩkpi unga aka ighadak Uyesu.

Ubingha Uteijee (Umar 14.12-26; Irh 22.7-23; Uyoh 13.21-30; 1Uko 11.23-26)

17 Ru unum inggbaashia ukpu
Irhowu Uborodi ukpuku Usheru
Uguga, angwɛ̃ imesa aba ru Uyesu
arhusa unga agɛ, <<Ra anang aka-
song ungo uku ubee umɛn igbishuwa
ungo ugha Irhowa Iyiki Igar Utɔng?
>>
18 Unga agɛ, <<Àka atsĩ ru utepa,
àka azĩ ru utsa uwɔɔ, àka agɔr unga
agɛ, <Umarhem agɛ, ivangmum iki
iyongge. Umum igha Irhowa Iyiki
Igar Utɔng ri iyango nggu angwɛ̃ ime-
samum.> >>
19 Nggee angwɛ̃ imesanga akorhu
ubinkpi Uyesu aka agɔr umbɔ na
akorhuwe ubingha Irhowa Iyiki Igar
Utɔng.
20 Urhɛɛ uku uwe, Uyesu asei
igha ubingha nggu angwɛ̃ imesanga
usɔkdũmɛn.
21 Asei ighigha ha nukpi, unga agɛ,
<<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
unying ru umbi awuri ighaa adak-
mum.>>
22 Amɛnmbɔ aghong akarhãrhã na
atirhi irhusa unga anyinganying agɛ,
<<A Uteijee, awu umum?>>
23 Uyesu agɛ, <<Uwuruwi aka atsĩ
ubok ri itɛ̃rhĩ nggu umum, unga
awuri ighaa adakmum.
24 Ungwɛ̃-Ner awuri ikpe ru nyaka
umbɔ aka atsɛng ri itsinga. Bɔr atorh
uner ha aka ighadak Ungwɛ̃-Ner!
Ugba umbɔ asi imarmbɔ unga.>>
25 Mɔcɛ Uyahuda, uwuruwi aka
igha adaknga agɛ, <<A umarhem,
awu umum?>>
Uyesu agɛ, <<Awu ungo urherhe.>>
26 Umbɔ ana asei ighigha ha,
Uyesu anyangu uborodi, atar uwɛɛ
na atsɔka ukpɔ. Adzowe angwɛ̃
imesanga agɛ, <<Àka ayɛi, atãi. Uwɛrɛ
awu iyormum.>>
27 Mɔcɛ unga anyangu ukpɛwa, atar
uwɛɛ, na adzowe ru umbɔ, agɛ, <<Àka
ahwa ru umgbɔ kishookambi.
28 Akɛrɛ awu adzirhmum aki
ibibemuwe-Num, akirakɛ aka adzek
awupa ra anera arhɛrhɛ, atsũwe
arhimmbɔ.
29 Umum indɛyiwa umbi, umum
isi íbvui ihwamum amɛ̃ ikpũrhã inebi
akɛrɛ utsɛku unumkpi umum iki
ihwa aka afa nggu umbi ri Iyɛrhe
Utɛmum.>>
30 Umbɔ aka amaa itsũwe ubom ru
Unum, umbɔ adzek azĩmbɔ Igũ Acucii
Uzaitun.

Uyesu agɛ Ubitru awuri itsɛyinga ihwɛng unga (Umar 14.27-31; Irh 22.31-34; Uyoh 13.36-38)

31 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ru
untsuu akpirɛ umbi kishoo awuri
itĩ ri itsi ubinkpi uku ikorhe nggu
umum. Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<< <Umum iwuri ikwɛr uner
ughãwãã,
nu ukpui ídɔi ha iwuri isita.>*
32 Bɔr ivangyɛ umum iki isok ra akpe,
umum inggbaashia izĩ Ugarhirhi ru
umbi adɔrha atsĩ umɔ.>>
33 Ubitru agɛ, <<Kishoo aba atĩmbɔ
ri itsi ubinkpi uku ikorhe nggu ungo,
umum isi ítĩmum.>>
34 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum
indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, ru untsuu
akpirɛ, ungo uwuri itsɛyingo ihwɛng
umum idiki itaar ri ikɔ idɔrhi igbɛr
ukpee.>>
35 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Uko
umbɔ awuri ifɛre umum nggu ungo,
umum isi ítsɛyimum ihwɛng ungo.>>
Rimi hã angwɛ̃ imesa abɔɔ kishoo aka
arherhe.

Ru Ugetsemani (Umar 14.32-42; Irh 22.39-46)

36 Mɔcɛ Uyesu nu angwɛ̃ imesanga
azĩmbɔ anang akɔɔ umbɔ iki iyisa
Ugetsemani. Unga agɔr umbɔ agɛ,
<<Àka asei nggimi, umum izĩ ifɛn-
Num nggɔɔ.>>

* **26:31** Àka anyã ikɛi: Uzak 13.7.

37 Unga akũ nggu Ubitru nu angwɛ̃ Uzabadi avaa, unga atirhunga igũ idamɛn nu ighongamɛn.
38 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Igũ ighongyɛ iki iwe ra amɛnmum idɛ̃ɛ̃ ifɛrngge umum. Àka asei nggimi na adzɛu nggu umum.>>
39 Unga aka agɔpa azĩ ukunjiir unga agba akwɛr anaanga atsim nú abĩ afɛn-Num agɛ, <<A Utɛmum, ngge iba imɛ̃ngge, ungo unyanguwe ukpɛwa ayetnum akɛrɛ ru umum. Bɔr ukorhu ubinkpi ungo uku ubee, asi iwea ubinkpi umum iki ibee.>>
40 Mɔcɛ unga abvui aba ra angwɛ̃ imesanga, akpo umbɔ aka arhambɔ urhɔ. Unga agɔr Ubitru agɛ, <<A Ubitru, umbi asi idɛ̃ɛ̃ adzɛumbi nggu umum ukara unying?
41 Àka adzɛu na afɛn-Num utsur umbi agbambi ru undeya. Idzidzɛrhe ipfu ibemungge, bɔr iyor isi ikerngge.>>
42 Unga abvui azĩã ifɛn-Num idevaa agɛ, <<A Utɛmum, uba ayetnum akɛrɛ asi ítɔngke utsɛku umum iki ihwa ake, umum ikorhumum ubinkpi ungo uku ubee.>>
43 Unga abvui aba akpo umbɔ ikɛi awe ru urhɔ, umbɔ asi idɛ̃ɛ̃ ayangumbɔ asumbɔ.
44 Nggee unga abɔre umbɔ na azĩã ifɛn-Num ide untaar, abvui arherhe ubinkpi unga aka arherhe ri inggbaashia.
45 Mɔcɛ unga abvui aba ra angwɛ̃ imesa ha agɔr umbɔ agɛ, <<Utsɛku icɛrɛ umbi ana awu ru urhɔ na adɛ̃ɛ̃ iwosha? Àka anyã, ivanga iki iyongge umbɔ aka idzowe Ungwɛ̃-Ner ru abok abi arhim.
46 Àka asisok umɛn izĩmɛn! Uwuku ugha adakmum uwi aka abanga!>>

Adzur Uyesu
(Umar 14.43-50; Irh 22.47-53; Uyoh 18.3-12)

47 Unga ana awu ra arherhe, Uyahuda, unying ru umbɔ usɔkdũmɛn hã, aba atsĩ. Unga aba nggu anera arhɛrhɛ aka akpɔm nggu akon aka ader nu ígbong. Ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ anera aka adene umbɔ.
48 Umɔ uwuku ughadaknga hã aka asɔmuka umbɔ utsara agɛ, <<Uwuruwi umum iki ishor atamnga, awu uner ha nuwɔ umbi aka idzur.>>
49 Uyahuda aka aba, unga akpurha azĩ ru Uyesu agɛ, <<A umarhem, umum ighwe ungo! >> Na ashor atamnga.
50 Uyesu agɔr unga agɛ, <<A uwee, ukorhu ubinkpi uku ukũna ungo uba.>>
Mɔcɛ anera aba, adzur Uyesu akpɔm unga.
51 Unying ra angwɛ̃ imesa Uyesu agbiir ikon iki iderngа, agbɛr uto ugãrhũ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, azharhuwe.
52 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Utsuke ikon iki iderngo ru udapa. Ubɛn uwuku ugbiir ikon iki ider, awu ikon iki ider ifɛr unga.
53 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umum ishimum ri ijeea umum iki iyisu Utɛmum kanying unga adene ípfu itser-Num anakagɔnga?
54 Bɔr itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ awu ufang akɛrɛ ha akorhe, iwuri ikorhe igusengge ni itsuifɛr?>>
55 Mɔcɛ Uyesu agɔr ikikɔng anera agɛ, <<Umum iwu uner uwuku uvui abin anera ri iker, umbi aka idzeka nggu akon aka ader nu ígbong adzur umum? Ubɛn unum umum isei ru ufɔm Iya-Num imesuwe imesa, umbi asi idzurmbi umum.
56 Bɔr kishoo akɛrɛ akorhe ngge itsuifɛr abinkɛ aka atsɛng ra abvur abika asɔm Arherhu-Num.>> Mɔcɛ angwɛ̃ imesanga kishoo atĩ abɔrukumbɔ unga.

Uyesu ra anang abi udzepurhe
(Umar 14.53-65; Irh 22.54-55,63-71; Uyoh 18.13-14,19-24)

57 Abika adzur Uyesu akũna unga azĩ ru Ukayafa, Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, anangkɛ abika amesuwe Ikpem nu akakũ anera aka akɔng.
58 Bɔr Ubitru adɔsa unga ukuka, utsɛku umbɔ aka azĩ atsĩ ru ufɔm

iya Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Unga atsĩ asei nggu abi idzɛu ha abee inyã imimasha ubinkpi umbɔ aka ikorhe.
59 Ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abi udzepurhe kishoo abee igbɛrangwĩyɛ umbɔ aka itsuke Uyesu na akpo udĩ ukpuku ufɛre unga.
60 Anera arhɛrhɛ aka adzeka, agbɛyangwĩ atsuke unga, bɔr umbɔ asi ikpombɔ udĩ ukpuku ufɛr unga.
Ri imimaa, anera avaa adzeka,
61 agɛ, <<Utsak uwurɛ agɔr agɛ, <Umum idɛ̃ɛ̃ ibupukũ Iya-Num, ni ibvui idzine ri inuma itaar.> >>
62 Mɔcɛ, Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num asok agɔr Uyesu agɛ, <<Ungo usi ídzipungo arherhe? Awu use aner abɛrɛ aka arherha atsuka ungo?>>
63 Bɔr Uyesu awu uku uvep.
Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num agɔr unga agɛ, <<Umum itsu ungo nggu uyirh ri itsok Unum uwu urhɛ, usɔma umɛn, awu ungo uwu Ukiristo Ungwɛ̃ Unum?>>
64 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu ungo urherhe. Bɔr umum isɔma umbi kishoo, utirhi ucɛrɛ umbi awuri inyãmbi Ungwɛ̃-Ner aka isei ru ubok ugha Nggaa Unum na awuri iba ra amɛɛ afafã.>>
65 Mɔcɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num hã avapuwe atorhanga na agɛ, <<Unga aka arhenu Unum! Awu use umɛn iki ibee ikɛi? Àka anyã, icɛrɛ umbi aka agũmbi unga aka arhenu Unum.
66 Umbi anyã aguse?>>
Umbɔ agɛ, <<Imɛ̃ngge umbɔ afɛre unga.>>
67 Mɔcɛ umbɔ atang aci atsuyiwe ru asunga na akũ ikpoi akwɛr unga. Abɔɔ akwɛre unga inkpai,
68 na agɛ, <<A Ukiristo! Udɛyiwa umɛn, uwukusong akwɛr ungo ikpoi? >>

Ubitru atsɛyi ihwɛng Uyesu (Umar 14.66-72; Irh 22.56-62; Uyoh 18.15-18,25-27)

69 Ri ivang hã Ubitru asei ru ufɔm iya ha, nu una igãrhã aba ru unga agɔr unga agɛ, <<Ungo uwu nggu Uyesu uner Ugarhirhi uwurɛ!>>
70 Bɔr Ubitru atsɛyinga ra anangmbɔ kishoo agɛ, <<Umum isi ihwɛng ubinkpi ungo uku urherhe! >>
71 Mɔcɛ unga adzek azĩã ru angwĩ ufɔma, umɔ una uwɔɔ aka anyã unga, agɔr abika adɛ̃ɛ̃ umɔ agɛ, <<Utsak uwurɛ awu nggu Uyesu uner Unazarat!>>
72 Ubitru atsɛyi ikɛi nggu uyirh agɛ, <<Umum isi ihwɛng utsa ha.>>
73 Adãrhã ukunjiir, abirabɛ aka adɛ̃ɛ̃ umɔ aba agɔr Ubitru agɛ, <<Idzidzɛrhe ungo uwu unying ru umbɔ, ikpũ arherhango ake akũ ungo adzeka.>>
74 Mɔcɛ unga ayirh agɛ, <<Ikponum ru umum, umum inba ihwɛng utsak uwurɛ!>>
Kanying ikɔ igbɛrkpee.
75 Mɔcɛ Ubitru aka ayita arherhe Uyesu aka arherhe nggu unga agɛ, <<Ungo uwuri itsɛyingo ihwɛng umum idikunga itaar, nu ikɔ idɔrhi igbɛrkpee.>> Ubitru adzek aciu akpe akarhãrhã.

27

Uyahuda ayapuwe itsikamnga (Umar 15.1; Irh 23.1-2; Uyoh 18.28-32; Aiy 1.18-19)

1 Ri igɔ̃ ukpeeka, kishoo ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ anera akɛki itsũwã iyiki ifɛr Uyesu.
2 Umbɔ abow unga, akũna unga azĩ adzowe unga ru Ubirhatu, ugomna.
3 Ivangyɛ Uyahuda, uwuku ughadaknga, aka anyã umbɔ aka atsu Uyesu ufai akpe, unga agɔr ra amɛnnga agɛ, <<Uhwɛngrimi.>> Unga abvui aba ra ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ aner ha. Abvui adzowuka íshaa imang uazurhfa isɔka itaar ha.
4 Agɛ, <<Umum iwu ra arhim, ubinkutsu, umum iki ighadak adzirh uwuku usheru uvau.>>
Bɔr umbɔ agɔr unga agɛ, <<Akɛrɛ awu use ru umɛn? Umei imesungo.>>
5 Nggee Uyahuda atare uhwɛk uazurhfa ha ru Iya-Num na adzek

azĩã. Məcɛ unga azĩ ayapuwe itsikamnga.

6 Bər ateiya abika adzowe idɛm-Num akarhu uhwɛka na agɛ, <<Ri ikpem isi imɛ̃ngge umbə atsuke uhwɛk ha ru uhwɛk Iya-Num, uwu ukpu adzirh.>>

7 Nggee umbə akɛka na akũ uhwɛka agoi idɛɛ iyəə, ayisi idɛɛ ha agɛ idɛɛ uner uwuku udzin anui. Anang akika adzake ikom atsen.

8 Ngge itsu umbə ayisi idɛɛ ha ugɛ Idɛɛ Adzirh utsɛku irherɛ.

9 Məcɛ ubinkpi uwuku usəm Arherhu-Num Uirimiya aka arherhe utsu ufɛrkpə ugɛ, <<Umbə anyangu íshaa imang uazurhfa isəka itaar, uhwɛk ha aner Uisrairha aka abema umbə afai ri itsinga nukpə,

10 umbə akũ ngge agoi idɛɛ uner uwuku udzin anui ru nyaku Uteijee aka atsuka umum.>>*

Uyesu adɛ̃ɛ̃ ra anang Ubirhatu (Umar 15.2-15; Irh 23.3-24; Uyoh 18.33–19.16)

11 Uyesu adɛ̃ɛ̃ ra asu ugomna nukpi, ugomna arhusa unga agɛ, <<Ungo uwu uyɛrhe abi Uyahuda?>>

Uyesu agər unga agɛ, <<Awu ungo urherhe.>>

12 Bər ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ anera atsuke unga uvau, unga asi idzipunga urhɛm.

13 Məcɛ Ubirhatu arhusa unga agɛ, <<Ungo usi igũo abin avaukɛ umbə aka atsuka ungo?>>

14 Bər Uyesu asi idzipuka urhɛm ru arherhanga, utsɛku ugomna aka adzeidzeu akarhãrhã.

15 Umə awu ugau ugomna ri Irhowa Iyiki Igar Utəng, unga atsũwe uner uvau unying uwuruwi umbə aka asɛng.

16 Ri ivang hã umbə awu ru ugbau unera, anera kishoo ahwɛngmbə unga, itsoka igburh Ubaraba ru ugborzĩ.

17 Nggee ivangyɛ anera aka akəng, Ubirhatu arhusa umbə agɛ, <<Umbi abee umum itsũwã umbi ungamə, Ubaraba use Uyesu umbə iki iyisa Ukiristo?>>

18 Unga ahwɛnga awu unyɛ̃ɛ̃ utsu umbə adzowe Uyesu ru unga.

19 Ubirhatu aka asei ra anang isei aka avarha arherhanga, utsɛ̃nga adene umbə adɛyiwe unga agɛ, <<Utsũ ubokngo ra arherhe utsak ha ashia ru uvau, ngge itsu umum igũ uver akarhãrhã irherɛ ru urhəmum iki irhei ri itsinga.>>

20 Bər ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ atsu anera agər agɛ atsũwe Ubaraba na afɛre Uyesu.

21 Ugomna iganga abvui arhusa umbə agɛ, <<Uwuku usong ru umbə ikivarhambə umbi aka abee umum itsũwã?>>

Umbə agɛ, <<Ubaraba.>>

22 Ubirhatu arhusa umbə agɛ, <<Umum ikorhi iguse nggu Uyesu umbə iki iyisa Ukiristo?>>

Kishookambə agɛ, <<Unyapuwe unga!>>

23 Ubirhatu arhusa umbə agɛ, <<Awu use utsu? Unga akorhu use iyiki ibewe?>>

Bər anera abvui atsarhi irhakmbə agɛ, <<Unyapuwe unga!>>

24 Ivangyɛ Ubirhatu aka anyã unga asi idɛ̃ɛ̃ akorhunga ubin, ikɛi anera agbisha abee isoyi amɛn, unga anyangu amɛ̃ asorh aboknga ra asu anera. Agɛ, <<Umum amɛ̃mum ashike ra adzirh utsak uwurɛ, akɛrɛ awu ra abokmbi!>>

25 Anera kishoo agɛ, <<Adzirhnga awe ru urhəkmɛn nggu angwɛ̃mɛn!>>

26 Məcɛ unga atsũwũka Ubaraba ru umbə. Unga atsu abi iwa akwɛre ugwɛɛ ru Uyesu, na adzowuka umbə anyapuwe unga.

Abi iwa ayɛɛi Uyesu (Umar 15.16-20; Uyoh 19.2-3)

27 Məcɛ abi iwa ugomna akũ Uyesu azĩmbə ru udzepurhe ugomna, akəng kishoo abi iwa adziira unga.

28 Atsimuwe atorhanga na atsĩme atorho aka abãrhã akagəng.

29 Atsɛrhi ifur iyɛrhe iyi ídidək atsime ni itsinga. Atsu unga akpəm

* **27:10** Àka anyã ikɛi: Uzak 11.12,13; Uiri 19.1-13; 32.6-9.

igbong ru ubok ughanga na atangarhu ra anangnga. Ayɛɛia unga agɛ, <<Urhɛngo uder Uyɛrhe abi Uyahuda!>>

30 Ashau aci atsuyiwe unga, ayɛi ugam akwɛr ni itsinga ikɛi.

31 Umbɔ aka ayɛɛi unga amaa, umbɔ atsimuwe atorho aka abãrhã hã na atsĩme atorhanga. Mɔcɛ umbɔ akũna unga azĩmbɔ inyapuwe unga.

Anyapuwe Uyesu (Umar 15.21-32; Irh 23.26-43; Uyoh 19.17-27)

32 Umbɔ aka adzek, umbɔ agbopu utsak Usayirin uwɔɔ, itsoka igburh Usiman. Umbɔ atsu unga atsã igãrhãmau ucucii ha.

33 Umbɔ azĩ atsĩ anangkɛ umbɔ aki iyisa Ugorhgota, agbena agburh <<Anang Apfupfu Aghow Itsi.>>

34 Umɔ umbɔ adzowe Uyesu amɛ̃ inebi uku ukpere ugɛ unga ahwa, bɔr unga aka abanga agũ, unga akpɛ̃ɛ̃ ihwihwaa.

35 Ivangyɛ umbɔ aka anyapuwe unga, umbɔ atang isɛng agasha atorhanga.†

36 Mɔcɛ umbɔ asei umɔ adzɛu unga.

37 Ra afafã igãrhãmau ucucii ha ukhapa ri itsinga, umbɔ atsɛng isarhe uvaunga agɛ, <<UWƐRƐ AWU UYESU, UYƐRHE ABI UYAHUDA.>>

38 Anyapuwe avɛu avaa nggu unga, unying ru ubok ughanga uwu uvaa ru ubok uferanga.

39 Anera aka atɔng, arhena unga azung atsimbɔ,

40 agɛ, <<Ĩhĩĩ! Ungo iki isipuwe Iya-Num, nu udzine ike ikɛi ri inuma itaar, ucipuwa nu igãrhãmau ucuciia ha ufɔrh itsingo, ungo uba uwu Ungwɛ̃ Unum!>>

41 Rimi hã ikɛi ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abika amesuwe Ikpem nu akakũ anera ayɛɛia unga.

42 Agɛ, <<Unga afɔrhe abɔɔ, bɔr asi idɛ̃ɛ̃ afɔrha itsinga! Unga aba awu Uyɛrhe Uisrairha, unga acipuwa icɛrɛ ru igãrhãmau ucucii ha, nu umɛn iwe ru imangmang ru unga.

43 Unga awe ru imangmang ru Unum. Uneke Unum afɔrhe unga icɛrɛ, unga aba abeenga. Unga agɛ, <Umum iwu Ungwɛ̃ Unum.> >>

44 Rimi hã avɛu ha umbɔ aka anyapuwe nggu unga arherhuwe unga arherhe aka atãrhã.

Akpe Uyesu (Umar 15.33-41; Irh 23.44-49; Uyoh 19.28-30)

45 Utirhi ri idzingga atenuma, uzĩ utsirkpɔ abĩã kishoo utsɛku akara ataar aki urhɛɛ.

46 Ru akara ataar ikɛi Uyesu atsarhi irhaknga ikerketangge agɛ, <<Erhoi, Erhoi,‡ urhama sabaktani?>> agbena agburh, <<A Unummum, a Unummum, awu use utsu ungo uneka umum?>>

47 Abika adɛ̃ɛ̃ umɔ aka agũ rimi, umbɔ agɛ, <<Unga adɛ̃ɛ̃ iyisu uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya.>>

48 Kanying uwɔɔ atĩ azĩ anyangu usoso. Abii ra amɛ̃ inebi akika agbata, avaki igbong, adzowe Uyesu ugɛ unga ayam.

49 Bɔr abɔɔ agɛ, <<Àka aneke unga, umɛn inyãni use Uirhiya awuri afɔrhuka unga.>>

50 Mɔcɛ Uyesu aka abvui atsarhi irhaknga ikerketangge atsu ivum, na atsũwũka ipfunga.

51 Ru ivang hã urhaburhe ukpu Iya-Num uvaar akpɛrha avaa udzur ri itsia uba utsĩ abĩã. Abĩ azusa, ífa iyata.

52 Adzak ayar atsuri, ayor asarkasar anera arhɛrhɛ abika akpe asok nggu urhɛ,

53 umbɔ adzeka ra adzakmbɔ. Ivangyɛ Uyesu aka asok ra akpe, abika akpe ha atsĩmbɔ asarkasar uteu Urusharhima, anera arhɛrhɛ aka anyã umbɔ.

54 Ri ivang hã uteiya abi iwa Uroma nu abɔɔ abika adɛ̃ɛ̃ adzɛu Uyesu anyã izizusa abĩ nu ikɛi abinkɛ aka akorhe,

† **27:35** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, *Akorha akɛrɛ ngge itsú ubinkpi uner uwuku usɔm Arherhu-Num aka arherhe utsufɛr ugɛ, <<Umbɔ agasha atorhamum nggu adɔkambɔ na atang isɛng ra ake.>>* ‡ **27:46** Àka anyã ikɛi: Amb 22.1.

umbɔ agũ iwei akarhãrhã, na agɛ, <<Idzidzɛrhe uwɛrɛ ha awu Ungwɛ̃ Unum!>>

55 Akatsɛrh arhɛrhɛ aka awe umɔ, adɛ̃ɛ̃ ukuka na azɛrhe ubinkpi uku ukorhe. Umbɔ adzeku Ugarhirhi adɔsu Uyesu akorhuwe unga ubinkpi unga aka abee.

56 Ru umbɔ awu umbɔ Umaryamu Umagadarha, nu Umaryamu uyisa Uyaku nu Uyusuf, angwɛ̃ Uzabadi.

Igwirhuwe iyor Uyesu
(Umar 15.42-47; Irh 23.50-56; Uyoh 19.38-42)

57 Urhɛɛ uku uyo, uner ubin uwɔɔ, utsa Uarimatiya aba umɔ, itsoknga igburh Uyusuf. Unga awu ungwɛ̃ imesu Uyesu.

58 Azĩ ru Ubirhatu, ashɔ̃rhã unga adzowe ukom Uyesu. Ubirhatu atsu umbɔ adzowe ukoma ru unga.

59 Uyusuf ashupu ukom hã, akũ atorho aka afa abɛrh,

60 atsuke ukpɔ ru udzak uku ufa ukpurukpi unga aka atsɛ̃ ri ifɛn utarh. Unga agɔ̃rhũ nggaa utarh afɔme angwĩ udzaka na azĩã.

61 Umaryamu Umagadarha nu Umaryamu uwɔɔ asei akhapa umɔ ra angwĩ udzak ha.

Abika adzɛu udzak ha

62 Ukpe unum uvaa, unum ukpuku ugbisha abin uku utɔng, ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abi Ufarisi akɔng ra anang Ubirhatu,

63 agɛ, <<A Uteiya! Umɛn iyitumɛn ubinkpi uner uwuku urhɛm aner ha aka arherhe, unga aka ana awe nggu urhɛ, unga agɛ, <Inuma itaar iba iwengge umum iwuri isokũ ra akpe.>

64 Ngge itsu umbɔ adzɛu udzak ha utsɛku inuma itaar, utsur angwɛ̃ imesanga azĩ avɛu ukomnga na agɔr anera ugɛ unga aka asoka ra akpe. Irhirhɛm iyi imaataka iwuri ibewe inangngge iyi inggbaashia.>>

65 Ubirhatu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka akarha abi iwa azĩ adzɛu kishoo ri ikermbi.>>

66 Nggee umbɔ azĩ avinu udzak ha, akwɛr utsar iyɛrhe nú utarh udzak ha, atsu abi iwa adzɛu anang hã.

28

Isisok Uyesu ra akpe
(Umar 16.1-8; Irh 24.1-12; Uyoh 20.1-10)

1 Unum ukpuku Uwosha uku utɔng, ru unkpeka unum ukpu inggbaashia ru inuma utɔɔva, Umaryamu Umagadarha nu Umaryamu uwɔrɔ azĩmbɔ iyepu udzak ha.

2 Umɔ nggaa izizusa abĩ iki izusa, ipfu itser Uteijee idzeka afã, izĩngge ru udzak ha, igɔ̃rhuwe utarh ha umbɔ aka atsĩme udzak ha, isei nú ukpɔ.

3 Idzidzeka ngge irhang ru nyaki inai iki inyaka, atorha ake awu uku upɛ̃rhɛng ugɛɛ aghwitu urhurhu.

4 Abi idzɛu aka anyã ngge, iwei ifɛr umbɔ, azang ayormbɔ agbei ra abĩ ugɛɛ ikom.

5 Bɔr ipfu itser-Num hã igɔr akatsɛrh ha igɛ, <<Àka niba agũmbi iwei, umum ihwɛng umbi abee Uyesu uwuruwi umbɔ aka anyapuwe.

6 Unga ashia nggimi, unga aka asoka, ru nyaka unga aka arherhe. Àka aba anyã anangkɛ unga aka anu.

7 Mɔcɛ àka azĩ ifetem azĩ asɔme angwɛ̃ imesanga ugɛ, <Unga aka asoka ra akpe, nggawɔ agbaashia azĩ Ugarhirhi ru umbi. Nggɔɔ ha umbi awuri inyãmbi unga.> Àka agũ, umum iki idɛyiwamum umbi.>>

8 Nggee akatsɛrh ha iki ifefetem asokmbɔ ru udzaka, agũ iwei nggu anggɔm, atĩ azĩ idɛyiwe angwɛ̃ imesanga.

9 Kanying Uyesu agbopa umbɔ. Agɔr umbɔ agɛ. <<Ighwe umbi! >> Umbɔ agɔpa aba awuma adaknga, adzowe unga igɔng.

10 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka niba agũmbi iwei. Àka azĩ asɔme angwɛ̃mɛn umbɔ azĩ Ugarhirhi. Nggɔɔ ha umbɔ aka inyã umum.>>

Ubinkpi abi idzɛu aka arherhe

11 Akatsɛrh ha awe ru uzɛ̃rhã, abɔɔ abi idzɛu udzak ha atsĩmbɔ utepa, asɔme ateiya abika adzowe idɛm-Num kishoo ubinkpi uku ukorhe.

12 Ivangyɛ ateiya abika adzowe
idɛm-Num nu akakũ anera akɔng
akɛki itsũwã, umbɔ adzowe abi iwa
ha uhwɛk urhɛrhɛ.
13 Agɔr umbɔ agɛ, <<Àka agɔr agɛ,
<Angwɛ̃ imesanga aba avɛu ukomnga
ru untsuuka, ri ivangyɛ umbi aka
awe ru urhɔ.>
14 Arherha akɛrɛ aba atsĩke ra ato
ugomna, umɛn iwuri irherhumɛn
arherhe nggu unga, umbi asi íhwambi
uver.>>
15 Nggee abi iwa ha ayɛi uhwɛka na
akorhe ru nyaka umbɔ aka agɔr umbɔ
akorhe. Nu arherhe akɛrɛ atɛ̃rhã
amaake abi Uyahuda aba atsĩ irherɛ.

Itseryɛ Uyesu aka adzowe angwɛ̃ imesanga

(Umar 16.14-18; Irh 24.36-49; Uyoh 20.19-23; Aiy 1.6-8)

16 Mɔcɛ angwɛ̃ imesa ha usɔka nu
unying hã azĩmbɔ Ugarhirhi, azĩmbɔ ri
igũ hã Uyesu aka agɔr umbɔ izĩ.
17 Umbɔ aka anyã unga, umbɔ ad-
zowe unga igɔng, bɔr abɔɔ acucang.
18 Mɔcɛ Uyesu aba ru umbɔ agɔr
umbɔ agɛ, <<Aka adzaambɔ umum
ijeea kishoo iyi afã nggu abĩ.
19 Nggee àka azĩ akũ anera kishoo
ru upfunga aba adɔsa umum. Àka
asorhuwe umbɔ ubɔtisima ri itsok
Utɛ nu iki Ungwɛ̃ nu iki Ipfu Isarsa-
tangge.*
20 Àka amesuwe umbɔ adɔsa kishoo
abinkɛ umum iki itsuka umbi.
Idzidzɛrhe umum iwe nggu umbi,
utsɛku imimashu upfung.>>

* **28:19** Àka anyã ikɛi: Aiy 8.16; 19.5.

Isarhe iyiki Ize iyi Umarku aka atsɛng Utsutson ri itsi ubvur Umarku

Awu Umarku, uwuruwi undzumu itsoka iki igburh Uyohana Umarku atsɛng ubvur uwurɛ. Unga awu undzumu uwɛrhu Ubitru uner itser Uyesu (urhi 1Ubi 5.13). Agbaashia atsɛng ubvur uwurɛ na adɔrha atsɛng abvur aki Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu ikitatake.

Ubvur uwurɛ utirhi nggu Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu Ukiristo, Ungwɛ̃ Unum. Ubvur ha udɛyiwe ugɛ Uyesu awu uner uwuku utɔ̃itser nu uner ijee. Ubvur uwurɛ udzowe iker akarhãrhã ri itsi abinkɛ Uyesu aka akorhe unangmgbɔ arherhanga nu imesanga. Arherhe aki imaataka ikitatake adzowuke isarhe itser Uyesu ru usatinga ukpu imaatak ru upfung na adɔrha akpe na asok.

Abinkɛ aka awe umɔ

Itirhi itser Uyesu *(1.1-13)*
Itser Uyesu ru Ugarhirhi *(1.14—9.50)*
Itser Uyesu ru Urusharhima *(10.1-52)*
Usati Uyesu ukpu imaatak *(11.1—15.47)*
Isisok Uyesu ra akpe *(16.1-20)*

Isarhe Uyohana Uner Ubɔtisima
(Umat 3.1-12; Irh 3.1-9,15-17; Uyoh 1.19-28)

1 Itirhi Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu Ukiristo, Ungwɛ̃ Unum.

2 Umbɔ aka atsɛng ru ubvur uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya ri itsinga agɛ,

<<Umum iwuri idene ungwɛ̃ itsermum agbaashia ru ungo.
Unga awuri igbishuwa atsĩndĩngo.*

3 Urhɛm uwɔɔ uyisa ra arhum ugɛ,

<Agbishuwe utsĩndĩ Uteijee,
aka agbisha avii atsĩndĩnga arhika.> >>†

4 Nggee Uyohana aba, asorhuwe ubɔtisima ra arhum na adzowe isarhe iyi idzidzipa iyiki itsũwe arhim.

5 Anera arhɛrhɛ abi abĩ Uyahudiya, nu aner Urusharhima adzek azĩ ru unga. Asɔm arhimmbɔ, unga asorhuwe umbɔ ubɔtisima ra Azɛ̃ Urdun.

6 Uyohana atsim atorho igwar urhakumi, abow ikpɔm ubvur nú upfurhsĩnga, ubinghanga uwu asusu nggu utoo arhum.

7 Isarhanga hã iyɛ ugɛ, <<Uwɔɔ ruwɔ aka iba ru undzingmum agɔnga umum, uwuruwi umum isi ídɛ̃ɛ̃ inggarhukũ arhi abadaknga.

8 Umum isorhuwa umbi ubɔtisima nggu amɛ̃, bɔr unga awuri ikũ Ipfu Isarsatangge asorhuwa.>>

Ubɔtisima nu undeya Uyesu
(Umat 3.13-17; 4.1-11; Irh 3.21-22; 4.1-13)

9 Ri ivang hã Uyesu adzeka ru Unazarat ra abĩ Ugarhirhi, Uyohana asorhuwe unga ubɔtisima ra Azɛ̃ Urdun.

10 Uyesu aka awuri idzeka ra amɛ̃, unga anyã afã aka ayanga, Ipfu Isarsatangge ru nyaku unurhɛu icipuwa nu unga.

11 Urhɛm udzeka afã ugɔr ugɛ, <<Ungo uwu Ungwɛ̃mum iki ĩbema. Nggu ungo umum igũibɛn akarhãrhã.>>

12 Kanying Ipfu-Num ikũna unga idzek izĩngge ra arhum.

13 Unga awu umɔ utsɛku inuma isɔka inaa, Ushaitan aka adeya unga. Unga awu nggu íjuɛ arhum, bɔr ípfu itser-Num itɔ̃we unga itser.

Uyisa angwɛ̃ imesa abi inggbaashia
(Umat 4.12-22; Irh 4.14-15; 5.11)

14 Umbɔ aka agbange Uyohana ru ugborzĩ amaa, Uyesu azĩ atsĩã Ugarhirhi, anu idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Unum.

15 Agɛ, <<Ivanga iki ibangge! Nggayɛ Iyɛrhu Unum iki iyongge. Àka adzipa, na awe ru imangmang ri Isarhe Iyiki Ize!>>

---

* **1:2** Àka anyã ikɛi: Umrh 3.1. † **1:3** Àka anyã ikɛi: Uish 40.3.

16 Uyesu aka azɛ̃rhã atɔng ru ubang
Ukau Ugarhirhi, unga anyã Usiman
nu ungwɛ̃mbɔ Uandarawu anu itang
igber ru ukau ha, umbɔ awu abika
adɛm abɛrh.
17 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aba
adɔsa umum, umum itsu umbi awu
abika adzui anera.>>
18 Kanying umbɔ aneke itang ig-
bermbɔ na adɔsa unga.
19 Unga aka agɔpa azĩ ukunjiir,
unga anyã Uyaku ungwɛ̃ Uzabadi
nu ungwɛ̃mbɔ Uyohana ru ukhukhɔɔ,
adɛ̃ɛ̃ igbishu igbermbɔ.
20 Asi idãrhũmbɔ unga ayisa umbɔ.
Umbɔ aneke utɛmbɔ Uzabadi nggu
abi itser imang ru ukhukhɔɔ ha na
adɔsa unga.

Uyesu awayiwe ipfu iyiki ibewe (Irh 4.31-37)

21 Uyesu nggu angwɛ̃ imesanga
atsĩmbɔ Ukafanahum, unum ukpuku
uwosha uku uwe, Uyesu atsĩ ru ubã
ifɛn-Num atirhi imesuwe.
22 Anera adzeidzeu ri imesanga,
ubinkutsu amesuwe umbɔ ru nyaku
uner ijee. Asi iwea ru nyaku uwuku
umesuwe Ikpem.
23 Umɔ hã uner uwɔɔ ru ubã ifɛn-
Nummbɔ awuri ipfu iyiki ibewe itsu
ivum igɛ,
24 <<Iyee! Ungo ubee use nggu
umɛn Uyesu uner Unazarat? Ungo
uba itsĩme umɛn? Umum ihwɛng
ungo uwu usarkasar uwu Unum!>>
25 Uyesu atsɛrhi ipfu iyiki ibewe
ha agɛ, <<Unukutata! Upfudzeka ru
utsak ha!>>
26 Ipfu iyiki ibewe ha iyung utsak
ha nggu uvɔm ni itsu ivum idzengge
ru utsak ha.
27 Anera kishoo adzeidzeu na
arhusa adɔka agɛ, <<Awu use nuwi
ikɛi? Imesa iyiki ifa nu ijee! Atsu ípfu
iyiki ibewe idɔsa arherhanga!>>
28 Kanying isarhanga itɛ̃rhã
imaangge ananga ra abĩ Ugarhirhi.

Uyesu akerhuwe uzɔma Ubitru (Umat 8.14-15; Irh 4.38-39)

29 Umbɔ aka adzeka ru ubã ifɛn-
Num hã, umbɔ azĩ nggu Uyaku nu
Uyohana atsĩmbɔ ri iyambɔ Ubitru nu
Uandarawu.
30 Uya utsɛ̃ Ubitru iyora imani unga
anu inũ, umbɔ asɔme unga kanying.
31 Nggee unga azĩ adzur uboknga
abera unga. Imani iyor ha iker-
hungge, unga asok atɔ̃we umbɔ itser.

Uyesu akerhuwe anera arhɛrhɛ (Umat 8.16-17; Irh 4.40-41)

32 Nu urhɛɛ ha, unuma uku utsĩ
anera akũ arhɛrha abi írhãrhã aba ru
Uyesu, nu abi ípfu iyiki ibewe.
33 Arhɛrha anera ru utepa akɔng nu
angwĩ iyaa.
34 Uyesu akerhuwe abi ikpũ
írhãrhã. Ikɛi atsusuwe ípfu iyiki
ibewe ra anera arhɛrhɛ, asi ibeenga
ípfu iyiki ibewe irherha arherhe
ubinkutsu ngge ihwɛngngge unga.

Uyesu azĩ afɛn-Num ra anangkɛ anera aka ashimbɔ (Irh 4.42-44)

35 Ri igɔ̃kpeka, uzĩ na ubɔrkpɔ,
Uyesu asok, aneke iya ha na azĩã
ra anangkɛ anera aka ashimbɔ, umɔ
unga aka afɛn-Num.
36 Usiman nu abirabɛ aka awu nggu
unga azĩmbɔ ibea unga.
37 Umbɔ aka anyã unga, umbɔ agɛ,
<<Kishoo adɛ̃ɛ̃ ibea ungo.>>
38 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umɛn
izĩmɛn iteuyɛ iki ikhapa nggimi,
umum idzowe isarhe umɔ ikɛi. Ubin
hã ru ukpɔ uku ukũ umum uba.>>
39 Nggee unga azɛ̃rhã amaa
Ugarhirhi adzowe isarhe ra abã
ifɛn-Nummbɔ na atsusuwe ípfu iyiki
ibewe ra anera.

Uyesu akerhuwe uner ingbim (Umat 8.1-4; Irh 5.12-16)

40 Uner ingbim uwɔɔ aba ru Uyesu,
atararhu ashɔ̃rhã unga agɛ, <<Ungo
uba ubeengo, ungo udɛ̃ɛ̃ uker-
huwango umum nu usara umum.>>
41 Umɔ Uyesu agũ atorh, aberu
uboknga abangu utsa ha. Agɛ,
<<Umum ĩbeemum, ukerhe!>>
42 Kanying ingbimnga ikerhungge.
43 Uyesu asoyiwe unga na avange
atonga akarhãrhã agɛ,

44 <<Niba usɔmukɔ unera. Bɔr uzĩ, udɛyiwe itsingo ru uwuku udzowe idɛm-Num nu udzowe idɛm-Num iyi Umusa aka amesuwa umbi ri ikikerhe, ra anera ahwɛng ugɛ ungo uku ukerhungo.>>
45 Unga aka ikorhe rimi, utsak ha akpurha adzek adɛ̃ɛ̃ isisɔme anera, amaa ananga kishoo. Akɛrɛ ha atsu Uyesu asi idɛ̃ɛ̃ atsĩã uteu ukpɔɔ ri inyĩnyã anera, akpurha aseiyi ru awiya anangkɛ anera aka ashimbɔ umɔ. Rimi hã anera anang adzeyi ri inang aba ru unga.

2

Uyesu akerhuwe uner ishai iyor (Umat 9.1-8; Irh 5.17-26)

1 Inuma ukunjiir iki itɔng, Uyesu abvui atsĩã Ukafanahum ikɛi, anera aka agũ ugɛ unga aka aba ri iya.
2 Anera arhɛrhɛ akɔng atɔke ubãã, atsu ananga asi ibɔrke ru angwĩ ubãã, Uyesu adzowe umbɔ isarhe.
3 Inera inaa iki itsã uner irhãrhĩ ishai iyor akũ aba.
4 Umbɔ aka asi ikpombɔ udĩ ukpuku utsutsĩ ru Uyesu, anera aka arhɛmbɔ, umbɔ afũ ati akang uvi iya ha ra anankɛ Uyesu aka adɛ̃ɛ̃, na acipuwe uner ishai iyor ha nu ufarnga aka anu.
5 Uyesu aka anyã imangmangmbɔ, unga agɔr uner ishai iyor ha agɛ, <<Ungwɛ̃mum, aka atsũwãmbɔ arhimngo.>>
6 Abika amesuwe Ikpem asei umɔ ra anang hã akaifɛrhkɔ ra amɛnmbɔ agɛ,
7 <<Awu use utsu utsak uwurɛ arherhe rimi? Unga aka arhenu Unum! Ungamɔ awe ru ijee iyiki itsũwe arhim? Asi iwea Unum ikiyikanga?>>
8 Kanying Uyesu ahwɛnga ubinkpi umbɔ aka akaifɛrhkɔ ra amɛnmbɔ, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi awe ru ikpũ ifɛrhkɔ ha?
9 Akasong aka ayoa, umbɔ aka idɛyiwe uner ishai iyor ha, <Aka atsũwãmbɔ arhimngo,> use igɔr ugɛ, <Usisok unyangu ufarngo uzɛ̃rhã?>
10 Bɔr umum ibee umbi ahwɛng ugɛ Ungwɛ̃-Ner awea ri ijee iyiki itsũwe arhim ru upfung.>> Umɔ unga agɔr uner ishai iyor ha agɛ,
11 <<Umum ĩgɔr ungo, usisok, unyangu ufarngo uzĩ ri iya.>>
12 Unga asok, anyangu ufarnga azɛ̃rhã adzeka ri inyĩnyã anera kishoo. Akɛrɛ ha atsu umbɔ adzeidzeu na akpoi Unum agɛ, <<Umɛn inasi inyãmɛn ifɛrhɛ rimi.>>

Uyisa ukpu Urhawi (Umat 9.9-13; Irh 5.27-32)

13 Uyesu abvui adzek azĩã ru ubang Ukau Ugarhirhi. Anera arhɛrhɛ aka azĩ akɔng adziira unga, unga amesuwe umbɔ.
14 Unga aka azɛ̃rhã atɔng, unga anyã Urhawi ungwɛ̃ Uharhfa aka asei ra anang akika ayɛi ikirbi abĩ. Uyesu agɔr unga agɛ, <<Udɔsa umum,>> unga asok adɔsa unga.
15 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga asei igha urhɛɛ ri iya Urhawi nggu abika ayɛi ikirbi abĩ nu abirabɛ aka anyanga umbɔ awu abi arhim arhɛrhɛ. Anera arhɛrhɛ aka adɔsa unga.
16 Ivangyɛ abika amesuwe Ikpem aka awu abi Ufarisi, aka anyã unga aka asei igha ubingha nggu abi arhim hã nu abika ayɛi ikirbi abĩ, umbɔ arhusa angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Awu use utsu unga asei igha ubingha nggu abika ayɛi ikirbi abĩ nu abi arhim?>>
17 Uyesu aka agũ rimi, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Abika aker asi ibeembɔ uner agɔu, abi irhãrhã ukpekũ abee uner agɔu. Umum isi ĩbamum iyisa abika arhurhika, bɔr umum ĩba iyisa abi arhim.>>

Arhusu Uyesu ikpem ighabin (Umat 9.14-17; Irh 5.33-39)

18 Angwɛ̃ imesu Uyohana Uner Ubɔtisima nu abi Ufarisi adɛ̃ɛ̃ ikpem ighabin. Anera abɔɔ aba arhusu Uyesu agɛ, <<Awu use utsu Angwɛ̃ imesu Uyohana nu abi Ufarisi akpemmbɔ ighabin, bɔr abingo asi ikpemmbɔ?>>
19 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu awɛrhu utsak uwuku ufa

akpem ighabin unga aba ana awu nggu umbɔ? Asi íkpemmbɔ ri ivangyɛ unga aka awu nggu umbɔ.
20 Ivanga niyɔ ibarɔ umbɔ awuri isoyiwe utsak uwuku ufa ha ru umbɔ, unum hã nukpɔ umbɔ aka ikpem ighabin.
21 <<Unera asi íkũ utatorho uku ufa abipunga atorho aka agbe. Unga aba akorhunga, utatorho uwuku ufa ha uwuri ishĩrhã avaate atorho aka agbe ha, ivivaar ha iwuri inangge iyi inggbaashia.
22 Ikɛi unera asi ítsuka amɛ̃ inebi aka afa ra ambãĩ aka agbe. Unga aba akorhunga rimi, amɛ̃ inebi aka afa ha awuri iyare ambãĩ aka agbe ha, ambãĩ ha nu amɛ̃ inebi ha awuri iwe ibɛm. Amɛ̃ inebi aka afa, awuri itsu ake ra ambãĩ aka afa.>>

Uteijee uwu unum ukpuku uwosha (Umat 12.1-8; Irh 6.1-5)

23 Ru unum ukpuku uwosha ukpɔɔ, Uyesu nu angwɛ̃ imesanga azɛ̃rhã atɔng ri icang arhkama. Angwɛ̃ imesanga aka azɛ̃rhã nggu unga, atirhi igbiu atsi arhkama.
24 Abi Ufarisi agɔr unga agɛ, <<Unyã, awu use utsu umbɔ azharhuwe Ikpem unum ukpuku uwosha?>>
25 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi anasi ivarhumbi ubin Udauda aka akorhe ri ivangyɛ umbɔ aka agũ imerh nggu awɛrhu uzɛ̃rhãnga?
26 Ri inum Uabiata aka awu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, Udauda atsĩ ri Iya-Num, atãiwe usarkasar uborodi, ikɛi na abɔr adzowe awɛrhu uzɛ̃rhãnga, ukpurukpi uku usi imɛ̃kpɔ unera atãinga ukpɔ, uner uwuku udzowe idɛm-Num ukpekũ awuri itãi.>>
27 Mɔcɛ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Angwɛ̃we unum ukpuku uwosha ra anera, asi ingwɛ̃mbɔ anera awembɔ abi unum ukpuku uwosha.
28 Nggee Ungwɛ̃-Ner unga awu Uteijee uwu unum ukpuku uwosha.>>

3

Uner ushai ubok ru Ukafarnahum (Umat 12.9-14; Irh 6.6-11)

1 Ivang iyɔɔ unga aka atsĩ ru abã ifɛn-Num, uner uwɔɔ umɔ nggu uboknga ushushai.
2 Abɔɔ abee ubinkpi umbɔ aka ikũ akpo uvau ru Uyesu. Umbɔ atsu asumbɔ nu unga use unga awuri ikikerhuka utsak ha ru unum ukpuku uwosha.
3 Uyesu agɔr uner uwuku ushai ubok ha agɛ, <<Udzek udɛ̃ɛ̃ ra asumbɔ kishoo.>>
4 Uyesu arhusa umbɔ agɛ, <<Imɛ̃ɛ̃ umbɔ akorhu use ru unum ukpuku uwosha, akorhi iyiki ize use akorhi iyiki ibewe, afɔrhe urhɛ use afɛre umgbɔ?>> Bɔr umbɔ asei ukutata.
5 Unga arhi adziira umbɔ ra avɔm, amɛnnga adake ra amɛn aka akermbɔ, unga agɔr uner ushai ubok ha agɛ, <<Unamu ubokngo.>> Unga anamu uboknga udzek, Kanying ukpɔ ukerhukpɔ.
6 Mɔcɛ abi Ufarisi adzek akɛki itsũwã nggu aner Uhiridu, abee udĩ ukpuku ufɛr Uyesu.

Ikikɔng idɔsu Uyesu

7 Uyesu adzek nggu angwɛ̃ imesanga azĩmbɔ ubang ukau, arhɛrha anera adzeku Ugarhirhi adɔsa unga.
8 Umbɔ aka agũ abinkɛ unga aka akorhe kishoo, anera arhɛrhɛ aka adzeku Uyahudiya aba ru unga, nu Urusharhima, nu Uidumiya, nu abi ugar Azɛ̃ Urdun, nu aner Utaya nu Usidon.
9 Anera aka arhɛmbɔ, unga agɔr angwɛ̃ imesanga akpowe ukhukhɔɔ amɛ̃ uwuku uci adzowe unga, utsur anera afĩĩmbɔ unga.
10 Unga akerhuka anera arhɛrhɛ, nggee abi irhãrhã abee izĩ ra asu abanga unga.
11 Ivangyɛ ípfu iyiki ibewe iki inyã unga, ngge igba nú abĩ ra anangnga ni itsui ivum igɛ, <<Ungo uwu Ungwɛ̃ Unum!>>
12 Bɔr unga avange ngge niba idɛyikungge unera unerwi unga aka awe.

Isɛng abi itser Uyesu usɔkdũmɛn (Umat 10.1-4; Irh 6.12-16)

13 Uyesu afũã igũ na ayisa abirabɛ
unga aka abee, umbɔ aba ru unga.
14 Unga asɛng usɔkdũmɛn umbɔ aka
iwe abi itser Uyesu ugɛ umbɔ awe
nggu unga, nú unga adene umbɔ
adzek adzise isarhe.
15 Umbɔ awuri iyiyɛimbɔ ijee iyiki
itsusuwe ípfu iyiki ibewe.
16 Umbɔ hã abɛ, usɔkdũmɛn hã unga
aka asɛng, Usiman, uwu ha Uyesu aki
iyisa Ubitru,
17 nu Uyaku ungwɛ̃ Uzabadi nu
ungwɛ̃mbɔ Uyohana, abirabɛ Uyesu
iki iyisa ugɛ Ubuwarnaji, agbena ag-
burh <<Angwɛ̃ Igbigbashu Inai,>>
18 nu Uandarawu, nu Ufirhibu, nu
Ubatorhomi, nu Umatiyu, nu Utoma,
nu Uyaku ungwɛ̃ Uharhfa, nu Utad-
diyu, nu Usiman uner Ukan'ana,
19 nu Uyahuda Uiskariyoti uwuku
ugha adaknga.

Uyesu nu Uba'arhzaburh
(Umat 12.22-32; Irh 11.14-23; 12.10)

20 Mɔcɛ Uyesu abvui atsĩ ri iya. An-
era abvui akɔng ikɛi, utsɛku unga nu
angwɛ̃ imesanga asi idɛ̃ɛ̃ aghambɔ ub-
ingha.
21 Abi iyambɔ aka agũ rimi, asok
azĩmbɔ idzur unga. Anera anu igɔr
agɛ, <<Unga aka azhɔmu ukpong!>>
22 Abika amesuwe Ikpem igambɔ
adzeku Urusharhima aba agɔr agɛ,
<<Awu Uba'arhzaburh uyɛrhe ípfu
iyiki ibewe unga atsĩ ru unga! Akũ
ijeenga ikɛi atsusuwe ipfu iyiki ibewe
idzek.>>
23 Nggee Uyesu ayisa umbɔ na
arherhuwe umbɔ unyaka arherhe
agɛ, <<Ushaitan awuri ikorha aguse
na awayiwe Ushaitan?
24 Iyɛrhe iba igaungge itsingge,
iyɛrha ha isi ídɛ̃ɛ̃ngge.
25 Iya iba igauke itsike, iya ha isi
ídɛ̃ɛ̃ke.
26 Rimi Ushaitan aba ugapa itsinga,
unga asi ídɛ̃ɛ̃nga, imimashanga iki
ibangge.
27 Idzidzɛrhe, unera asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩã ri
iya uner uwuku uker akarhuka abin-
nga, awuri itirhi abow uner uwuku
uker ha. Mɔcɛ unga awuri idɛ̃ɛ̃ avura
abin iya ha.
28 Umum idɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
kishoo arhim nu irhenu Unum anera
aki ikorhe, awuri itsitsũwũkumbɔ ake.
29 Bɔr ubɛn uwuku urhenu Ipfu
Isarsatangge asi ítsũwũkumbɔ unga,
awu ra arhim aki ugbagbaa.>>
30 Unga arherhe rimi, ubinkutsu
umbɔ aka agɔr agɛ, <<Unga awe ru
ipfu iyiki ibewe.>>

Uya Uyesu nu angwɛ̃mbɔ
(Umat 12.46-50; Irh 8.19-21)

31 Mɔcɛ uya Uyesu nggu angwɛ̃mbɔ
aba atsĩ. Adɛ̃ɛ̃ nú awiya, na adene
uwɔɔ unga ayisuwe Uyesu.
32 Ikikɔnga isei adziira unga, umbɔ
adɛyiwe unga agɛ, <<Uyango nu ana-
pumbi abeea ungo ra awiya.>>
33 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Awu
umbɔ ungamɔ awu uyamum nu
angwɛ̃mɛn?>>
34 Unga arhi abirabɛ aka asei adzi-
ira unga na agɛ, <<uyamum uwi nggu
angwɛ̃mɛn!
35 Ubɛn unera aka ikorhu ubinkpi
Unum aka abema, unga awu
ungwɛ̃mɛn nu unapumɛn nu uya-
mum.>>

4

Unyaka arherhe uner uwuku udoi abin
(Umat 13.1-23; Irh 8.4-15)

1 Ikɛi Uyesu atirhi imesuwe nú
ubang ukau. Ikikɔnga iki ikɔng
idziir unga irhɛngge, unga asok atsĩ
ukhukhɔɔ amɛ̃ asei ru ukau, ikikɔng
anera idɛ̃ɛ̃ umɔ nú ubang ukau ha.
2 Unga akũ unyaka arherhe ame-
suwe umbɔ abina arhɛrhɛ, agɔr umbɔ
agɛ,
3 <<Àka akpeto! Uner irham adzek
azĩ idoi ikpũnga.
4 Unga aka adɛ̃ɛ̃ inna ikpũ hã,
ikpũ iyɔɔ igba nú utsĩndĩ, anunu aba
akpɔuke iyi ha.
5 Iyɔɔ igbei ru ukpɔrha, abĩ asi
iweke akarhãrhã. Ngge imɛr kanying
ubinkutsu, abĩ anang hã asi ighorke.

6 Unum uku urhang, imani
ikoikungge ikpũ iyi ha, ubinkutsu
ngge ishingge ra anũnang.
7 Ikpũ iyɔɔ igba ri ididɔk,
ididɔk iseng itong iyi ha, ngge isi
ighwɛrngge ikpũrhã.
8 Iyɔɔ ikɛi igba ra abĩ aka aze. Imɛr
idzeka, iseng ni ighwɛr ikpũrhã, iyɔɔ
isɔka itaitaar, iyɔɔ isɔka utɔ̃tɔ̃ĩ, iyɔɔ
ananaka.>>
9 Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Ubɛn unera
aka awu ra ato akika agũ, neke unga
agũ.>>
10 Ivangyɛ Uyesu aka asei
ikiyikanga, angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn
nu abɔɔ aka adɔsa unga arhusa agben
unyaka arherhe ha.
11 Unga adɛyiwe umbɔ agɛ, <<Aka
adzaambɔ umbi ihwɛng iwiwɔk
Iyɛrhe-Num. Bɔr abirabɛ aka awu
ra awiya, abina kishoo awuri irher-
huwe umbɔ ru unyaka arherhe.
12 Ngge itsu,
<< <Umbɔ awuri irhirhimbɔ,
bɔr asi ínyãmbɔ,
awuri igũmbɔ ikɛi
na asi íhwɛngmbɔ,
utsur umbɔ adzipa na atsũwũkumbɔ
arhimmbɔ!> *>>
13 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi asi
ihwɛngmbi agben unyaka arherhe
ha? Ude umbi awuri ikorhu uguse na
ahwɛng agben unyaka arherhe akɔɔ?
14 Uner irham hã adoi Arherhu-
Num.
15 Abɔɔ awu ru nyaki ikpũyɛ iki
igba nú utsĩndĩ, anangkɛ umbɔ aka
adoi arherha ha, kanying Ushaitan
aba atsũwũka arherhe ha aka adoi ru
umbɔ.
16 Abirabɛ aka awu ru nyaki ikpũ
iyiriyɛ umbɔ aka adoi nú abĩ ifa, agũ
arherha ha, kanying umbɔ ayɛi ake
nggu itɛnamɛn.
17 Bɔr umbɔ aka ashimbɔ ra
anũnang, umbɔ adãrhĩ ivanga ukun-
jiir. Ivang ayetnum use uver iki iba ri
itsi arherha ha, kanying umbɔ abvui
azĩmbɔ ra andzing.
18 Ikɛi abɔɔ, awu ru nyaki ikpũyɛ iki
idoi ri ididɔk, agũ arherhe ha,
19 bɔr igũ ighong abin upfung, nu
irhirhɛm ibee iwu ru ubin nu ikpona
abina akɔɔ itsĩ ikɛnke arherha ha igh-
wighwɛr.
20 Abɔɔ, awu ru nyaki ikpũyɛ iki
idoi na abĩ aka aze, agũ arherha ha,
na ayɛi ake akũ atɔ̃ itser nggu ake,
aghwɛr ikpũrhã iyɔɔ isɔka itaitaar,
iyɔɔ isɔka utɔ̃tɔ̃ĩ, iyɔɔ ananaka.>>

Irhirhang afafã (Irh 8.16-18)

21 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi
aka isaka agaar irhirhang awɔkmbi
ru ikikĩĩ? Use atsuke ngge ra ada
ukoma? Ishingge rimi, ugɛse umbi
aka isaka aden ngge ru anang idɛ̃ɛ̃ke
afafã?
22 Abinkɛ aka awu ri iwɔk, umbɔ
awuri inyãmbɔ ake, abinkɛ aka awoyi
ikɛi, awuri inyinyãmbɔ ake nu awiya.
23 Ubɛn unerwi aka awu ra ato
akika agũ, neke unga agũ.>>
24 Na agɔr umbɔ agɛ, <<Àka akpeto
na agũ. Ugbiu ha ungo uku ukũ umei,
awuri ikũ umgbɔ amei adzaa ungo,
awuri itomuwambɔ ungo.
25 Uwuruwi aka awe ru ihwihwɛng
awuri itomuwe unga akpo arhɛrhɛ.
Uwuruwi aka ashia, awuri iyɛse
ungwɛ̃rhĩ ihwihwɛng ha unga aka
awerangge.>>

Unyaka arherhe ikpũ iyiki isiseng

26 Na agɔr agɛ, <<Iyɛrhe Unum
iwuri iminɛ. Unera adoi ikpũ nu
icangnga.
27 Utsuu nu atenum, unga arha na
asok, utsɛki ikpũ hã iki imɛr iseng,
uner ha asi ihwɛnga ubinkpi uku
ukorhe.
28 Abĩ nibikake atsu ikpũ imɛr,
atirhi akũ agam adzeka, na akũ
azang adzeka, nu azanga akũ
ishaanga idzeka.
29 Ivang ishaanga iki ikɔ̃, unga aka
ikũ ikon agbɛr, ivang iyiki igbɛr iki
iwe.>>

Unyaka arherhe ishaa umustad (Umat 13.31-32,34; Irh 13.18-19)

30 Uyesu ikɛi agɛ, <<Umum ikpangu
Iyɛrhe Unum nggu use, umum ikũ

* **4:12** Àka anyã ikɛi: Uish 6.9,10.

unyaka arherhe akasong idɛyiwe ngge iki iwe?
31 Iwu ru nyaki ishaa ikpũ umastad, iyiriyɛ ngge iki iwe iyiki icia ri ikpũ abin iyiki idoi nu abĩ.
32 Umbɔ aka idoi ngge, ngge iki isaki iseng igɔngngge abinkɛ umbɔ aka adoi ra abĩ, nggu aboknngge akagɔng anunu aka isaka acipuwa akang ashiake nu ake.>>

33 Nggu urhɛrhɛ unyaka arherhe Uyesu aka akũ asɔme anera Arherhu-Num, ri ihwihwɛngmbɔ.
34 Asi isɔmuka umbɔ ubin rimi ru umbɔ uku ushikpɔ ru unyaka arherhe. Bɔr ivangyɛ unga aka awu nggu angwɛ̃ imesanga ikiyikambɔ, unga aka isaka asɔmuka umbɔ agbena.

Uyesu adɔɔte ugba inai
(Umat 8.23-27; Irh 8.22-25)

35 Ru unum hã urhɛɛ uku uwe, unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Umɛn inggar udiku ukpɔrɔ.>>
36 Umbɔ abɔre ikikɔng anera, umbɔ ashupa unga nggu umbɔ, ru ukhukhɔɔ amɛ̃ unga aka asei ru umgbɔ. Akhukhɔɔ akɔɔ ikɛi awu umɔ.
37 Nggaa ugba ukom ukerketakpɔ usoyi, amɛ̃ ukau ha ukwɛr ukhukhɔɔmbɔ, utsɛku umgbɔ ubɔr ukunjiir ri ididɛɛ ra amɛ̃.
38 Uyesu awu ru urhɔ ra akpok ukhukhɔɔ nu ubin ukpuku utsorhi itsi. Angwɛ̃ imesanga azita unga agɔr agɛ, <<A umarhem, ungo usi igũo ighong umɛn iki iwuri itsĩmɛn?>>

39 Unga asok, atsɛrhu ugba ukukom hã agɔr amɛ̃ ukau ukugɔng hã agɛ, <<Unukutata! Udɔɔr!>> Mɔcɛ ugbaa ukpekpɔ, ananga kishoo anukutata uku ughwɔɔw.

40 Unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Awu use utsu umbi agũ iwei rimi? Umbi ana ashimbi ri imangmang?>>

41 Umbɔ agũ iwei akarhãrhã agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Awu ungaa nuwi? Ugba ukom nu ubvun amɛ̃ agũna unga!>>

5

Uyesu akerhuwe uner ipfu iyiki ibewe
(Umat 8.28-34; Irh 8.36-39)

1 Umbɔ azĩ atsĩ ugar ukau abĩ Ugarasa.
2 Ivang Uyesu aka adzeku ukhukhɔɔ, unga agbang nggu uner ipfu iyiki ibewe aka adzeka ra anang aka adzak aner.
3 Uner ha asei ra anang akika adzak aner, unera asi idɛ̃ɛ̃ abowpa unga uko nggu inyãwã.
4 Umbɔ aka isaka abow aboknga nu adaknga nggu inyãwã, bɔr unga aka isaka apupuwe ngge na abvũĩwe azɔu aki adaknga. Unera ashia ri iker iyiki ikpɔm unga.
5 Nu utsuu na atenum unga aghɛta ra anang akika adzak aner nu ígũ anu itsuyi ívum na akũ atarh angwãi iyornga.
6 Unga aka anyã Uyesu ukukaa, unga atĩtser aba atararhu ra anangnga.
7 Atsarhi irhaknga atsu ívum agɛ, <<Awu use utoma ungo nggu umum, Uyesu, Ungwɛ̃ Unum uwuku Ugɔng? Uyirh itsok Unum ugɛ ungo usi ídzaango umum uver!>>
8 Ubinkutsu Uyesu aka agɔra unga agɛ, <<Upfudzeka ru utsak uwurɛ, ungo ipfu iyiki ibewe!>>
9 Uyesu arhusa unga agɛ, <<Itsokngo igburh ungamɔ?>>
Unga agɛ, <<Itsokmum igburh Ukpusha, ubinkutsu umɛn iwu irhɛɛmɛn.>>
10 Unga ashɔ̃rhũ Uyesu akarhãrhã utsur unga awayika umbɔ adzembɔ ra anang hã.
11 Arhede arhɛrhɛ aka adɛ̃ɛ̃ ughãwã akhapa ri igũa.
12 Ípfu iyiki ibewe ha ishɔ̃rhũ Uyesu igɛ, <<Uma udena umɛn izĩ ru arhede akɔrɔ, itsĩ ra ake.>>
13 Nggee unga abemuka ípfu iyiki ibewe ha idzek izĩngge ru ikpui arhede ha. Ikpui arhede ha itsĩngge anaka agɔnga avaa, ake asok atĩtser, ahwarha acipa atsĩke ru ukau atsĩmke ra amɛ̃.

14 Abi idzɛu arhede ha atĩ azĩ asɔme
uteumbɔ nu ukpuku ukhapa umɔ
adzise isarhe, anera adzeyi aba inyã
ubinkpi uku ukorhe.
15 Umbɔ aka aba atsĩ ru Uyesu
umbɔ anyã utsak ha ukpui ípfu iyiki
ibewe ha iki iwe ru unga, asei umɔ at-
sim atorho ri iyornga amɛnnga awu
uku urhirhiki, iwei ifɛr umbɔ.
16 Abirabɛ aka anyã ifɛrha ha iki
ikorhe adzowe isarhe abinkɛ aka
akorhe nggu uner ukpui ípfu iyiki
ibewe nu ikpui arhede ha.
17 Mɔcɛ anera atirhi ishɔ̃rhũ Uyesu
unga abɔre abĩmbɔ.
18 Uyesu awuri itsĩ ru ukhukhɔɔ
amɛ̃ nukpi, utsak ha ípfu iyiki ibewe
ha iki idzeku unga ashɔ̃rhũ Uyesu
ama aneke unga adɔsa unga.
19 Bɔr Uyesu asi inekuka unga. Agɔr
unga agɛ, <<Uzĩ ri iya ra angwɛ̃mbi,
usɔme umbɔ abin aka agɔngkɛ Uteijee
aka akorhuwa ungo, nu atorhkɛ unga
aka agũ ru ungo.>>
20 Nggee utsak ha, azĩ atsĩrhã ri
iteu usɔka umbɔ iki iyisa Udikaforhi
adzise isarhe, abinkɛ Uyesu aka ako-
rhuwe unga. Anera kishoo adzei-
dzeu.

Unapa Uyayiru nu utsɛrh uwuku urhong adzirh
(Umat 9.18-26; Irh 8.40-56)

21 Ikɛi ivang Uyesu aka agar ugar
ukpɔrɔ ru ukhukhɔɔ amɛ̃, anera
arhɛrhɛ akɔng adziir unga nu ubang
ukau ha.
22 Mɔcɛ unying ra anggbaashi ubã
ifɛn-Num itsoka igburh Uyayiru, aba
umɔ. Unga aka anyã Uyesu, unga
agba ra adaknga,
23 ashɔ̃rhã unga agɛ, <<Ungwɛ̃rhũ
unapmum akpurha abɔr akpe.
Umum ishɔ̃rhã ungo uba utsorhu
ubokngo nu unga akerhe na abɛk.>>
24 Nggee Uyesu azĩã nggu unga.
Anera arhɛrhɛ aka afĩĩ adɔsa unga.
25 Utsɛrh uwɔɔ umɔ aghong irhãrhã
umɛ̃ɛ̃ imɛka usɔkdũmɛn.
26 Irhãrhãnga ighong unga
akarhãrhã ri ivangyɛ abi agɔu
arhɛrhɛ aka anɛta unga. Afɛre
ubinkpi unga aka awerakpɔ kishoo,
bɔr asi igũa ugarh, irhãrhã ikpurhi
idɛ̃ɛ̃ ititoma.
27 Ivangyɛ unga aka agũ isarhe
Uyesu, unga adɔsa unga ra andzing ri
ikikɔnga, aba abanga atorho Uyesu,
28 ubinkutsu unga akaifɛrhkɔ
ra amɛnnga agɛ, <<Umum ĩba
ĩbangumum atorhanga ukpekũ,
umum iwuri ikerhumum.>>
29 Kanying umɛ̃ɛ̃nga udɛ̃ɛ̃kpɔ, nu
unga agũã ri iyornga aka akerhunga
ru ayetnumnga.
30 Kanying Uyesu agũ ijee iki idze
ru unga. Unga adzipa ri ikikɔnga
arhusa agɛ, <<Ungamɔ abanga
atorhamum?>>
31 Angwɛ̃ imesanga agɔr unga agɛ,
<<Ungo unyã anera arhɛrhɛ afĩĩa
ungo riminɛ ungo ugɔr ugɛ, <Ungaa
abanga umum?> >>
32 Bɔr Uyesu arhi adziir abee inyã
uwuku ukorhu ubin hã.
33 Mɔcɛ utsɛrh ha, aka ahwɛng
ubinkpi uku ukorhuwe unga, aba
nggu iwei nu izang iyor, agba ra
anangnga adɛyiwe unga kishoo
idzidzɛrhe.
34 Unga agɔr unga agɛ, <<A unap-
mum, imangmango ngge ikerhuwa
ungo. Uzĩ uku utɔɔ, ayetnumngo aka
amaake.>>
35 Uyesu ana awu ra arherhe
nukpi, nu anera adzeki iya Uyayiru
unggbaashi ubã ifɛn-Num hã, aba
agɔr agɛ, <<Unapungo aka akpea.
Awu use utsu ungo unu idzowe
umarhem ayetnum?>>
36 Bɔr Uyesu akwɛɛte arherhambɔ,
agɔr unggbaashi ubã ifɛn-Num hã
agɛ, <<Niba ugũa iwei, uwe ru imang-
mang ukpekũ.>>
37 Asi ineke unera azĩã nggu unga,
akpurha akũ Ubitru, nu Uyaku, nu
Uyohana ungwɛ̃mbɔ Uyaku.
38 Ivang umbɔ aka azĩ atsĩ ri iya
unggbaashi ubã ifɛn-Num hã, Uyesu
anyã idzidzunambɔ, nu anera aka
aciu akpe atsui ivum.
39 Unga atsĩ agɔr umbɔ agɛ, <<Awu
use utsu umbi aciu akpe na atsui ívum
rimi? Una hã anasi ikpea awu ru
urhɔ!>>
40 Bɔr umbɔ anyĩrhã unga.

Nggee unga atsu umbɔ adzek ra awiya, unga akũ utesa nu uyisa una hã nu angwɛ̃ imesanga hã abika awu nggu unga, atsĩ ra anangkɛ una hã aka awe.
41 Adzur ubok una hã agɔr agɛ, <<Tarhita kumi! >> agbena agburh <<Unakuci, umum igɔr ungo, usisok! >>
42 Kanying una hã asok azɛ̃rhã adziir. Imɛknga iwu usɔkdũmɛn. Akɛrɛ ha atsu umbɔ adzeidzeu akarhãrhã.
43 Uyesu agbiite atombɔ akarhãrhã ugɛ umbɔ niba adɛyikumbɔ unera. Ikɛi unga agɔr umbɔ adzowe ubingha ru una hã.

6

Akpɛ̃mbɔ Uyesu ru Unazarat (Umat 13.53-58; Irh 4.16-30)

1 Uyesu asoka umɔ abvui azĩã Unazarat utepunga, angwɛ̃ imesanga azĩ nggu unga.
2 Unum ukpuku uwosha uku uwe, unga atirha amesuwe ru ubã ifɛn-Num, anera arhɛrhɛ aka agũ unga, adzeidzeu na arhusa agɛ, <<Utsak uwurɛ akpo abin akɛrɛ ri inɛ̃ɛ̃? Adzowe unga itsoi iyɛrɛ ri inɛ̃ɛ̃ unga aka anu ikorha abin idzeu?
3 Uwɛrɛ ha asi iwea ukapinta ha, ungwɛ̃ Umaryamu, ungwɛ̃mbɔ Uyaku, nu Uyusuf, nu Uyahuda nu ikɛi Usiman? Asi iwea anapumbɔ abɛ nggu umɛn?>> Umbɔ akpɛ̃mbɔ unga.
4 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Uwuku usɔm Arherhu-Num aka isaka akpoa igɔng ru ubɛn ananga, akpurha asheru utepunga nu anernga nu abi iyanga.>>
5 Unga asi idɛ̃ɛ̃ akorhunga abin idzeu nggɔɔ ha, unga akpurha atsorhuwe abok nu abi irhãrhã ukunjiir akerhuwe umbɔ.

Uyesu adene angwɛ̃ imesanga (Umat 10.5-15; Irh 9.1-6)

6 Unga adzeidzeu umbɔ aka ashimbɔ ri imangmang.
Mɔcɛ Uyesu atsĩrhã adziir íteu iyiki ici umɔ hã amesuwe anera.
7 Unga ayisa angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn hã azĩ ru unga, unga adene umbɔ ivaivaa na adzowe umbɔ ijee ri itsi ípfu iyiki ibewe.
8 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Niba anyangumbi ubin ru uzɛ̃rhã hã, umbi akpurha akpɔm igbong, niba akpɔmmbi ubingha, use ijara, use uhwɛk ri íbvuk atorhambi.
9 Àka atsu abadak bɔr niba akpɔmmbi atorho akɔɔ.
10 Ubɛn iya umbi aka itsĩ, àka asei umɔ utsɛku unumkpi umbi aka isok ru uteu ha.
11 Ubɛn anangkɛ umbɔ aka asi iyɛimbɔ umbi use aba asi ikpembɔ ato ru umbi, àka awashuwe uzurhu adakmbi ivangyɛ umbi aka isok, umgbɔ uwu ideka iyiki ibewe ra atsimbɔ.>>
12 Umbɔ adzek adzowe isarhe ugɛ anera adzipa.
13 Umbɔ atsusuwe ípfu iyiki ibewe írhɛirhɛ, na adzukuwe atsei ra abi írhãrhã arhɛrhɛ akerhuwe umbɔ.

Akpe Uyohana Uner Ubɔtisima (Umat 14.1-12; Irh 9.7-9)

14 Uyɛrhe Uhiridu aka agũ abin akɛrɛ kishoo, ubinkutsu umbɔ ahwɛng itsok Uyesu imaa ananga. Abɔɔ agɛ, <<Uyohana Uner Ubɔtisima unga asok ra akpe. Ngge itsu unga awe ru ijee iyiki ikorha abin idzeu ha.>>
15 Abɔɔ agɛ, <<Awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya.>>
Abɔɔ igambɔ agɛ, <<Awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num uwɔɔ, uwu abi isha.>>
16 Ivangyɛ Uhiridu aka agũ akɛrɛ, unga agɛ, <<Uyohana, unerwi umum iki izharhuwe itsinga, unga asoka akpe!>>
17 Ubinkutsu Uhiridu nibikanga atsumbɔ adzur Uyohana, abow unga na atsuke ru ugborzĩ, ri itsi Uhirudiya. Utsɛrha ungwɛ̃mbɔ Ufirhibu unga aka apfuna.
18 Uyohana aka isaka arherhu Uhiridu agɛ, <<Asi izea ungo uku upfunu utsɛrha ungwɛ̃mbi.>>
19 Nggee Uhirudiya agũ avɔm Uyohana na abee ifɛre unga. Bɔr Uhiridu asi ibemuka.

20 Ubinkutsu Uhiridu agũ iwei Uyohana na agana unga, ahwɛnga Uyohana arhika na awu usarkasar uner. Ubɛn ivangyɛ Uhiridu aka igũ arherhu Uyohana, unga aka isaka adzununga, rimi hã unga anang agũibɛn ikpeto ru unga.
21 Ri imimasha ivanga ibangge ru Uhirudiya. Ru unum imar Uhiridu ivangyɛ unga aka azek irhowa, ayisa ayɛrhe abĩnga kishoo nu akagɔng abi iwa, nu akakũ abi Ugarhirhi.
22 Ivangyɛ unapa Uhirudiya aka atsĩ azer azer, ake atsĩ ra amɛn Uhiridu nu atsennga.

Nggee uyɛrhe agɔr una hã agɛ, <<Urhusa umum ubinkpi ungo uku ubee, umum iwuri ĩdzaamum ungo.>>
23 Unga ayirh nggu uyirh abemuwe una hã agɛ, <<Ubɛn ubinkpi ungo uku urhusa umum iwuri ĩdzaamum ungo, utsɛku uteng iyɛrhamum.>>
24 Una hã adzek azĩ arhusu uyanga agɛ, <<Umum iwuri irhusu use?>>

Uyanga agɔr unga agɛ, <<Itsi Uyohana Uner Ubɔtisima.>>
25 Kanying una hã abvui atĩ azĩã ru uyɛrhe agɔr agɛ, <<Umum ibee icɛrɛ ungo udzaa itsi Uyohana Uner Ubɔtisima ri itɛ̃rhĩ.>>
26 Amɛn Uyɛrhe aghong akarhãrhã, bɔr uyirhnga aka ayirh ra asu atsennga, itsu unga asi idɛ̃ɛ̃ akɛna unga.
27 Nggee kanying unga adene undɔsu uyɛrhe akũ itsi Uyohana akũ aba. Utsa ha azĩ azharhe itsi Uyohana ru ugborzĩ.
28 Akũ itsi ha ri itɛ̃rhĩ akũ aba. Adzowe ru una hã, unga ayɛi adzowe ru uyanga.
29 Angwɛ̃ imesu Uyohana aka agũ isarhe ha, umbɔ aba ashupu ukom Uyohana adzake.

Uyesu afuka anera anakagɔnga atõõ

(Umat 14.13-21; Irh 9.10-17; Uyoh 6.1-14)

30 Uner itser Uyesu akɔng adziir Uyesu na adɛyiwe unga kishoo abinkɛ umbɔ aka akorhe na amesuwe.
31 Mɔcɛ, anera arhɛrhɛ aka anu iba na adzek utsɛku umbɔ asi ikpombɔ ivang igha ubin, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aba nggu umum umɛn izĩ ra anangkɛ anera aka ashimbɔ umɔ, umɛn iwosha ukunjiir.>>
32 Nggee umbɔ atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩmbɔ anangkɛ anera aka ashimbɔ umɔ.
33 Bɔr umbɔ aka isoka anang hã, anera arhɛrhɛ aka anyã umbɔ ahwɛngmbɔ umbɔ. Atĩ ra adak adzeyi ri íteu kishoo, anggbaashia azĩ atsĩmbɔ ru umbɔ.
34 Uyesu aka acipa ru ukhukhɔɔ anyã arhɛrha anera aka akɔng. Unga agũ atorh umbɔ, ubinkutsu umbɔ awu ru nyaki ídɔi iki ishingge ru uner idzɛu. Nggee unga atirha amesuwe umbɔ abina arhɛrhɛ.
35 Unum uku uyo itsitsĩ, nggee angwɛ̃ imesanga aba agɔr unga agɛ, <<Anera ashimbɔ ra anang akɛrɛ, nggayɛ unum uku uwuri itsĩkpɔ.
36 Udene anera umbɔ atsĩ íteu nu ícang iyiki ikhapa nggimi agoi ubin umbɔ aka igha.>>
37 Bɔr unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi àka adzowe umbɔ ubin umbɔ agha.>>

Umɔ umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ugɛ umɛn izĩ igoi ubingha ukpu imang uner itser afɛ̃ɛ̃ utɔrɔk! Umɛn izĩ ifɛre imang iyɛrɛ ru ubingha ni idzowe umbɔ agha?>>
38 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi awu ra aborodi asong nggu umbi? Àka azĩ arhi.>>

Umbɔ aka azĩ arhi, umbɔ agɛ, <<Aborodi atõõ, nu abɛrh avaa.>>
39 Uyesu atsu umbɔ agɔr anera asei ukpukpusha nu ubĩĩ uku usum.
40 Nggee umbɔ asei ukpukpusha abɔɔ ananaka abɔɔ isɔka itõitõõ.
41 Unga aka anyangu aborodi ha ikitõnake nu abɛrh ha ikivarhake, aberi itsinga arhi afã, atar uwɛɛ na atsɔku uborodi ha. Mɔcɛ unga adzise angwɛ̃ imesanga umbɔ akũ azĩ adene anera. Ikɛi unga agashuwe abɛrh ha ikivarhake ru umbɔ kishoo.
42 Kishoo agha, ashuurmbɔ.
43 Angwɛ̃ imesa arhõyĩ awushu uborodi ha nu abɛrh ha atɔk azĩnga usɔkdũmɛn.

44 Irhɛ anera aka agha ubingha ha,
akatsak awu anakagɔnga atõ̃õ̃.

Uyesu azɛ̃rhũ uzɛ̃rhã afafã nu amɛ̃ (Umat 14.22-36; Uyoh 6.15-21)

45 Kanying Uyesu atsu angwɛ̃
imesanga atsĩ ru ukhukhɔɔ amɛ̃
agbaashia azĩ ugar Ubetsaida, na
asoyiwe ikikɔnga.
46 Unga aka asoyiwe umbɔ amaa,
unga afũã igũ azĩã ifɛn-Num.
47 Urhɛɛ uku uwe, ukhukhɔɔ amɛ̃
hã uwe ra ateu ukau, unga awu
ikiyikanga nu abĩ.
48 Unga anyã angwɛ̃ imesanga
atɛ̃wã ikpikpayi, ugba ukɛnkpɔ umbɔ
izĩ ra asu. Utsar ukpu akara ataar
aki utsuu unga azĩã ru umbɔ, azɛ̃rhã
afafã nu amɛ̃ ukau ha. Unga abee
ifara umbɔ atɔng,
49 bɔr umbɔ aka anyã unga azɛ̃rhã
afafã nu ukau amɛ̃ hã, umbɔ atsar ugɛ
awu imãrhã. Umbɔ atsu ivum,
50 Umbɔ aka anyã unga, umbɔ ag-
bipa kishookambɔ.

Kanying unga arherhe arherhe
nggu umbɔ agɛ, <<Àka aker amɛnmbi!
Awu umum. Niba agũmbi iwei!>>
51 Unga atsĩã ru ukhukhɔɔ nggu
umbɔ, mɔcɛ ugbaka ukpekpɔ. Umbɔ
adzeidzeu akarhãrhã,
52 umbɔ asi ihwɛngmbɔ agben aki
ubingha ukpu inera anakagɔnga atõ̃õ̃
hã, ubinkutsu, amɛnmbɔ asi iyɛike.
53 Umbɔ aka agar ukau ha, umbɔ
acipa ra abĩ Ujanisarat, abope
ukhukhɔɔ amɛ̃ hã nu angwĩ ukau
ukugɔng hã.
54 Ubɛn umbɔ aka adzek ru
ukhukhɔɔ amɛ̃ hã, kanying anera
ahwɛngmbɔ ugɛ awu Uyesu.
55 Umbɔ atĩna adzeyiwa ra abĩmbɔ
kishoo akũna abi irhãrhã ra afarmbɔ
akũ azĩ kishoo ra anangkɛ Uyesu aka
awe.
56 Kishoo anangkɛ unga aka izĩ,
iteu iki igɔng, use iteu iki ici, umbɔ
angwɛ̃we abi irhãrhã ra angwĩ anang
izɛɛ. Na ashõrhã unga ru abi irhãrhã
hã abangu utɛm ibang atorhanga.
Kishoo abirabɛ aka akpo ibibanga ak-
erhumbɔ.

7

Ugau anggbaashi (Umat 15.1-9)

1 Abi Ufarisi nu abɔɔ abika
amesuwe Ikpem aka adzeku
Urusharhima aba akɔng adziir
Uyesu.
2 Na anyã angwɛ̃ imesanga agha
ubingha nggu abok arhim, asi
isorhmbɔ abokmbɔ aka awu ag-
beyambɔ.
3 Abi Ufarisi nggu abi Uyahuda
kishoo aka isaka asorh abokmbɔ
akata na adɔrha agha ubingha,
ubinkutsu awu ugau agbeyi
akakũmbɔ.
4 Ivangyɛ umbɔ aka idzeki izɛɛ
abvui aba ri iya, asi íghambɔ ubin,
umbɔ awuri igbaashia adɔsa ag-
beyambɔ asorh ayormbɔ kata. Na
asorh akpɛwa nu ídzum amɛ̃ nu atɛ̃rhĩ
nu andzoma nu atseu.
5 Nggee abi Ufarisi nu abika
amesuwe Ikpem arhusu Uyesu agɛ,
<<Awu use utsu angwɛ̃ imesango asi
idɔsumbɔ ugau akakũ na anu igha
abin nggu abok arhim?>>
6 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Irhikungge
Uishaya aka asɔm Arherhu-Num ra
atsimbi abi ukpukpeta agɛ,
<< <Aner abɛrɛ adzaa umum igɔng ra
angwĩ,
bɔr amɛnmbɔ aderke nggu
umum.
7 Umbɔ adzaa umum igɔng ibɛm,
anu imesuwe ikpem anera ugɛɛ
Unum adzowe umbɔ.>*
8 <<Umbi aka atarkumbi ikpem
Unum, umbi adɔsa agau anera.>>
9 Na agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi aka
akpombi anang umbi aka angwɛ̃we
Ikpem Unum ngge itsú umbi idɔsa
agaumbi!
10 Umusa agɔr agɛ, <Udzowe imor
ru utɛngo nu uyango,>† nu <Ikɛi,
uwuruwi aka arhenu utɛnga use
uyanga, awu ufang umbɔ afɛre
unga.>‡

* **7:7** Àka anyã ikɛi: Uish 29.13. † **7:10** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.12; Iva 5.16. ‡ **7:10** Àka anyã ikɛi: Idzi 21.17; Urha 20.9.

11 Bɔr umbi aka isaka agɔr agɛ unera aba agɔr utɛnga use uyanga agɛ, <Ubin hã uwu izũwã iyi Unum.>
12 Rimi hã, umbi akɛnmbi unga ikorhu ubɛn ubin ayike utɛnga use uyanga.
13 Rimi hã umbi afɔ̃rhũwe Arherhu-Num na adɔsa agbeyi ha umbi aki imesuwe angwɛ̃mbi. Ikɛi umbi aki ikorhe abin arhɛrhɛ ru nyaka ha.>>

Abinkɛ aki itsu unera asi isara (Umat 15.10-20)

14 Ikɛi Uyesu ayisu ikikɔng hã iba ru unga agɔr umbɔ agɛ, <<Ubɛn unera akpeto ru umum, aka ahwɛng akɛrɛ.
15 Asi iwea abin awiya aki itsĩ ru unera atsu unga asi isara, abinkɛ aka idzeyiwa ra amɛn unera atsu unga asi isara ra asu Unum.>>§
17 Unga aka asok ri ikikɔng hã na atsĩã ri iya, angwɛ̃ imesanga arhusa unga agben unyaka arherhe ha.
18 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi adzuna? Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ abinkɛ aka adzeka awiya atsĩ ru unera asi ítsu unga asi isara ra asu Unum?
19 Abin hã asi itsĩke ra amɛnnga bɔr atsĩ ra anaanga, na adzek ri iyornga.>> Ra arherhe akɛrɛ Uyesu adɛyiwe ugɛ abingha kishoo awu asarsatake.
20 Agɛ, <<Ubinkpi iki idzeyiwa ra amɛn unera awu ukpɔ utsu unga asi isara ra asu Unum.
21 Ubinkutsu iwu ru unɔrkang amɛn unera, ifɛrhkɔ iyiki ibewe iki idzeyiwa, arhim irha ukutsɛrh use ukutsak, nu ivɛu, nu ifɛr uner nu itoma-dak,
22 nu ikpona, nu iyiki ibewe, nu irhirhɛm, nu anyɔna, nu unyɛ̃ɛ̃ nu idakuwe itsok, nu iberi itsi nu ibemitsi, nu ikɛi ishera amɛn.
23 Kishoo abin aka abewe akɛrɛ adzeyiwa ra amɛn unera, ake atsu unera asi isara ra asu Unum.>>

Imangmang utsɛrh uwɔɔ (Umat 15.21-28)

24 Uyesu abɔruka anang hã na asok azĩã abĩ Utaya nu Usidon. Atsĩ ri iya ikɔɔ asi ibeenga unera ahwɛng, rimi hã unga afɔr iwiwoi adaka.
25 Idzidzɛrhe, kanying utsɛrh uwɔɔ, uwuruwi ungwɛ̃rhũ unapunga aka awe ru ipfu iyiki ibewe aka agũ isarhe ri itsinga, aba agba ra adaknga.
26 Awu utsɛrh abĩ Uherhini, amar unga udiku ugbɛr uwu Ufinikiya. Unga ashɔ̃rhũ Uyesu ama atsũwe ipfu iyiki ibewe ru unapunga.
27 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uneke awɛkaci agbaashia agha kishoo ubinkpi umbɔ aka abee, ubinkutsu isi irhikungge umbɔ anyangu ubingha awɛkaci atsuke íjui.>>
28 Bɔr utsɛrh ha agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee, bɔr ru adak utebur íjui iki isaki ighangge awushu ubingha aka idze ra abok awɛkaci agbei.>>
29 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Iwu idzidzɛrhe, uzĩ ri iya, ipfu iyiki ibewe iki idzengge ru unapungo.>>
30 Unga abvui azĩ ri iya anyã unapa anu nu ukoma, ipfu iyiki ibewe iki idzengge ru unga.

Uyesu akerhuwe ugbau uwuku ufɔr arherhe adaka

31 Mɔcɛ Uyesu adzek udiku ugbɛr Utaya adɔsu udiku Usidon, azĩã Ukau Ugarhirhi nu utsĩndĩ uku uzĩ iteu usɔka umbɔ iki iyisa Udikaforhi.
32 Nggɔɔ ha umbɔ aka akowe unga uner igbau uwuku ufɔr arherhe adaka, umbɔ ashɔ̃rhã unga atsorhu ubok nu uner ha.
33 Nggee Uyesu adarhu uner igbau ha akũ azĩã, adzeka ri ikikɔng hã, atsu itoknga ra ato utsak ha. Unga atar aci akũ abanguwe arhɛm utsak ha.
34 Na abere arhi afafã agbiir uwoi ughorghotakpɔ, agɔr unga agɛ, <<Iffata!>> Agbena agɛ, <<Uyanga!>>
35 Kanying unga aka arherhe rimi, ato utsak ha ayanga, urhɛmnga ugarhe unga atirhunga arherhe azezee.
36 Uyesu atsu umbɔ niba adɛyikumbɔ unera. Bɔr ubɛn unga aka ikɛn umbɔ, umbɔ anang adɛ̃ɛ̃ isɔme anera.

§ **7:15** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 16*Kishoo uner ato aka agũ, unga agũ!*

37 Anera agũ na adzeidzeu kishoo agɛ, <<Heee! Akorhe ubɛn abina azezerake. Atsu ugbau agũã arherhe, uwuku ufɔr arherhe, arherhe azezee.>>

8

Uyesu afuka anera anaka agɔnga anaa
(Umat 15.32-39)

1 Ri inum hã anera abɔɔ arhɛrhɛ akɔng. Umbɔ aka ashimbɔ ru ubinkpi umbɔ aka igha, Uyesu ayisa angwɛ̃ imesanga umbɔ azĩ ru unga na agɔr umbɔ agɛ,
2 <<Umum igũ atorh anera abɛrɛ. Unum untaar nukpi umbɔ awu nggu umum na ashimbɔ ru ubingha.
3 Umum ĩba isoyikũ umbɔ azĩ ri iya nggu imerh, umbɔ awuri igbambɔ nu utsĩndĩ, ubinkutsu abɔɔ adzeki inang iyiki ider.>>
4 Angwɛ̃ imesanga agɔr unga agɛ, <<Umɛn ínyã ubingha ri inɛɛ ukpu umɛ̃ɛ̃ ighigha anera abɛrɛ ra arhum akɛrɛ?>>
5 Uyesu arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi awe ru ípo uborodi isong?>>
Umbɔ agɛ, <<Utɔɔva.>>
6 Unga agɔr ikikɔng hã iseisa abĩ. Ivangyɛ unga aka anyangu aborodi ha utɔɔva, atar uwɛɛ ru Unum, na atsɔka ake agasha adzise angwɛ̃ imesa umbɔ adene ru anera, umbɔ akorhe rimi hã.
7 Umbɔ awembɔ ru angwɛ̃rhã abɛrh ukunjiir, unga atar uwɛɛ ra ake ikɛi, unga agɔr umbɔ agashuwe ikikɔnga.
8 Anera agha ashur, angwɛ̃ imesa arhɔ̃ĩ akika abubɔr ake atɔk azĩnga utɔɔva.
9 Irhɛ anera aka agha, atsĩmbɔ anaka agɔnga anaa. Mɔcɛ Uyesu asoyika anera umbɔ azĩmbɔ.
10 Kanying unga atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ nu angwɛ̃ imesanga, azĩã abĩ Udarhmanuta.

Ibee atsar
(Umat 16.1-4; Irh 12.54-56)

11 Abi Ufarisi abɔɔ aba atirhi uning nggu Uyesu. Avira unga, umbɔ abee unga akorhuwe abin idzeu ake awu utsar ugɛ unga adzeka afã.
12 Unga agbɛr usepa ughoghor na agɛ, <<Awu use utsu umbi aner undan ukpirɛ abee inyã atsar? Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, utsar ushikpɔ umbɔ aka idɛyiwe ukpɔ.>>
13 Mɔcɛ unga abɔruka umbɔ, atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃, agar azĩã ugar ukpɔrɔ.

Uguga abi Ufarisi nu Uhiridu
(Umat 16.5-12)

14 Angwɛ̃ imesu Uyesu ayirukumbɔ asi ikũmbɔ uborodi. Akpurha awe ru ipoa unying ukpekũ ru ukhukhɔɔ amɛ̃ hã.
15 Uyesu agbiite atombɔ agɛ, <<Àka akpɔm amɛnmbi nggu uga abi Ufarisi nu uwu Uhiridu.>>
16 Angwɛ̃ imesa ha atirhi irherhe nggu adɔka agɛ, <<Arherhe rimi ubinkutsu umɛn iki isi ikũmɛn uborodi.>>
17 Unga ahwɛng arherhakɛ umbɔ aka arherhe, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi anu igɔr ugɛ umbi ashimbi ru uborodi? Utsɛku icɛrɛ umbi asi inyã ahwɛngmbi? Amɛnmbi awe ru igbau?
18 Umbi awu ra asu na asi inyãmbi, na awembi ra ato na asi igũmbi? Umbi asi iyitumbi,
19 ivangyɛ umum iki igashuwe anera anaka agɔnga atɔ̃ɔ̃ nggu aborodi atɔ̃ɔ̃? Azĩnga asong umbi aka akarha akika abɔr?>>
Umbɔ agɛ, <<Usɔkdũmɛn.>>
20 <<Ivangyɛ umum iki itsɔku ipo aborodi utɔɔva ha, umum iki igashuwe anera anaka agɔnga anaa, azĩng akagɔng asong umbi aka akarha atɔk?>>
Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Utɔɔva.>>
21 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Utsɛku icɛrɛ umbi asi ihwɛngmbi?>>

Akerhuwe uner ibvuta ru Ubetsaida

22 Umbɔ aka aba Ubetsaida, abɔɔ akũ uner ibvuta ashɔ̃rhũ Uyesu abangu uner ibvuta ha.
23 Unga adzur ubok uner ibvuta ha akũna unga adzek azĩã undzing utepa. Ivangyɛ unga aka ashapa aci

ra asu utsak ha na atsorhu ubok nu unga, Uyesu arhusa agɛ, <<Ungo udɛ̃ɛ̃ unyãɔ ubin ukpɔɔ?>>
24 Unga abera asunga na agɛ, <<Inyãmum anera, umbɔ awu ru nyaka acucii iki izɛ̃rhã.>>
25 Uyesu abvui abanga asu utsak ha. Məcɛ utsak ha ayangi ikpor asunga ugeii, asunga akerhuke, unga anyã abina uku ushashaki.
26 Uyesu adene unga azĩã ri iya, agɛ, <<Niba ubvui uzĩɔ udiku utepa.>>

Ubitru adeku Uyesu unga awu Ukiristo
(Umat 16.13-20; Irh 9.18-21)

27 Uyesu nggu angwɛ̃ imesanga azĩmbɔ, atsĩrhĩ iteu iki ici iyi Ukaisariya Ufirhibi. Nu utsĩndĩ unga arhusa angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Anera anu igɔr agɛ umum iwu ungamɔ?>>
28 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Abɔɔ agɛ ungo uwu Uyohana Uner Ubɔtisima, abɔɔ agɛ, ungo uwu uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya, abɔɔ agɛ ungo uwu unying ra abika asɔm Arherhu-Num.>>
29 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Bɔr umbi agɔr ugɛ umum iwu ungamɔ? >> Ubitru agɔr unga agɛ, <<Ungo uwu Ukiristo.>>
30 Uyesu agbiite atombɔ utsur umbɔ adɛyikumbɔ unera ubinkpi unga aka awe.

Uyesu asɔm ikpũ akpekɛ unga aka ikpe
(Umat 16.21-28; Irh 9.22-27)

31 Unga atirha amesuwe umbɔ agɛ, <<Ungwɛ̃-Ner awuri ihwa uver ra abina arhɛrhɛ nu akakũ nu ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu abika amesuwe Ikpem, awuri ikpɛ̃mbɔ unga. Awuri ifɛre unga, ru unum untaar unga awuri isoka nggu urhɛ.>>
32 Arherhe akɛrɛ ha ra awiya. Nggee Ubitru adarha unga azĩ ri ifɛna atirhi itsɛrha unga.
33 Bɔr Uyesu adzipa arhi angwɛ̃ imesa ha, atsɛrhu Ubitru agɛ, <<Usɔkɔ ru umum Ushaitan! Ungo uwu utarh ukpuku ukwɛr itok ru umum, ifɛrhkɔngo iwe ru nyaki iyi anera, isi iwengge ru nyaki iyi Unum.>>
34 Məcɛ unga ayisa anera nu angwɛ̃ imesanga aba ru unga, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Unera aba abeenga idɔsa umum, awu ufang unga akpɛ̃ɛ̃ itsinga na ashipu igãrhãmau ucuciianga adɔsa umum.
35 Ubɛn unerwi aka abee ifɔrh urhɛnga, umgbɔ uwuri igwir, bɔr uwuku ugwirhuwe urhɛnga ru ubokmum nu Isarhe Iyiki Ize afufɔrh umgbɔ.
36 Izea iwu use unera akpo abin upfung kishoo na asi ikpoa urhɛnga?
37 Use unera awuri ikũ use ukpɔ uwe ifare urhɛnga?
38 Unera aba agũã atsakmum nu arherhamum ru udan ukpuku ushe irhirhika ukpirɛ ukpu itoma-dak nu arhim, Ungwɛ̃-Ner awuri igigũa atsak uner ha ri ivangyɛ unga aka iba ri ikpikpoi Utɛnga nggu ípfu itser-Num isarsatangge.>>

9

1 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, abɔɔ rabɔ adɛ̃ɛ̃ nggimi awuri inyãmbɔ ijee Iyɛrhe afã kata na adɔrha akpe.>>

Idzidzipu iyor Uyesu
(Umat 17.1-13; Irh 9.28-36)

2 Inuma utõĩ iki imaa Uyesu akũ Ubitru, nu Uyaku, nu Uyohana, afũ igũ iyiki ider ikiyikambɔ. Umɔ iyor Uyesu idzipa iwiwengge ra asumbɔ.
3 Atorhanga ikɛi awu akaterha uku upɛ̃rhɛ̃ng uku unyar-nyar, anangke isisorh unera ru upfung ukpirɛ.
4 Məcɛ abika asɔm Arherhu-Num Uirhiya nu Umusa akapɛng ra asumbɔ, adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu Uyesu.
5 Ubitru agɔr Uyesu agɛ, <<A umarhem, azea umɛn iki iwe ri nggimi, uneke umɛn itar atsurha ataar, unying uwu ungo, unying uwu Umusa, unying uwu Uirhiya.>>
6 Unga asi ihwɛngnga ubinkpi unga aka arherhe, ubinkutsu umbɔ agũ iwei akarhãrhã.
7 Məcɛ amɛɛ adzek aba atsire umbɔ, urhɛm udzek ra amɛɛ ha, ugɔr ugɛ, <<Uwɛrɛ awu Ungwɛ̃mum, uwu

umum iki ibema. Àka akpe ato ru unga!>>

8 Kanying, umbɔ aka arhi adzipa, asi inyãmbɔ unera akpurha anyã Uyesu ikiyikanga nggu umbɔ.

9 Umbɔ aka azɛ̃rhã acipuwa ru igũ hã, Uyesu agbiite atombɔ ugɛ niba adɛyikumbɔ unera ubinkpi umbɔ aka anyã utsɛku Ungwɛ̃-Ner aka isoka akpe.

10 Ngge itsu umbɔ angwɛ̃ arherhe ha ra amɛnmbɔ, na arhusa adɔkambɔ agɛ, <<Awu use uwu agben isoka akpe?>>

11 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Awu use utsu abika amesuwe Ikpem anu igɔr ugɛ awu ufang uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya agbaashia aba?>>

12 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Awu idzidzɛrhe Uirhiya agbaashia aba agbishi ifɛrhɛ kishoo. Awu use utsu itsɛng igɔr igɛ awu ufang Ungwɛ̃-Ner ahwa uver urhɛrhɛ umbɔ akpɛ̃mbɔ unga?

13 Bɔr umum indɛyiwa umbi Uirhiya aka abanga, anera akorhuwe unga ubinkpi umbɔ aka abee, ru nyaka ngge iki itsɛng ri itsinga.>>

Ikikerhe uwɛkuci uwu ipfu iyiki ibewe (Umat 17.14-23; Irh 9.37-45)

14 Uyesu nggu angwɛ̃ imesanga hã ikitatambɔ abvui aba ra angwɛ̃ imesanga, umbɔ anyã nggaa ikikɔng iki idzipa umbɔ nu abika amesuwe Ikpem adɛ̃ɛ̃ uning nggu umbɔ.

15 Kanying umbɔ aka anyã Uyesu, kishoo ikikɔng hã idzedzeu akarhãrhã, asok atĩtser azĩ aghwe unga.

16 Uyesu arhusa angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Umbi adɛ̃ɛ̃ uning use nggu umbɔ?>>

17 Uner uwɔɔ ri ikikɔng hã adzipuwe agɛ, <<A umarhem, nggawi umum ikũwã ungo ungwɛ̃mum, uwuruwi aka awe ru ipfu iyiki ibewe iki ikɛnngge unga arherhe.

18 Ivangyɛ ngge iki isok ru unga, iki isaki itare unga ra abĩ. Itsu unga adzeyi ufuu ra angwĩnga, anu ishang anyĩ, iyornga idɛ̃ɛ̃ ikerketangge. Umum ĩgɔr angwɛ̃ imesango ama atsũwe, bɔr umbɔ afɔr adambɔ.>>

19 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi abi udan ukpirɛ, abika asheri imangmang, abi amɛn aka abewe. Umum iki isei ĩdãrhũmum nggu umbi, ukang umbi aka awe ru imangmang ru umum? Utsɛku ukang umum iki ibima nggu ida imangmangmbi? Ukũ ungwɛ̃ hã uba nggɛɛ ru umum.>>

20 Nggee umbɔ akũ unga aba. Ivangyɛ ipfu iyiki ibewe iki inyã Uyesu, kanying ngge ikwɛr ungwɛ̃ hã iyornga izang. Unga agba agɔ̃rhã, ufuu ikɛi udzeyi ra angwĩnga.

21 Uyesu arhusu utɛ ungwɛ̃ hã agɛ, <<Ukang ifɛrhɛ ha iki itirhi ru unga?>>

Utɛ ungwɛ̃ hã agɛ, <<Itirhi unga ana awu uwɛkuci ukunjiir.

22 Iki isaki itare unga ru urha, nu amɛ̃, ibee ifɛre unga. Bɔr ungo uba udɛ̃ɛ̃ ukorhukɔ ubin, uma ugũ atorh umɛn uma uyika umɛn.>>

23 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu use utsu ungo urhusa ugɛ umum ĩba idɛ̃ɛ̃ imɛ̃mum? Ubɛn ifɛrhɛ iwengge ru uwuruwi aka awe ru imangmang.>>

24 Kanying utɛ ungwɛ̃ hã atsarhi irhaknga agɛ, <<Umum iwemum ri imangmang, uma uyika umum ingbiki iwerangge!>>

25 Uyesu aka anyã ikikɔng hã iki itĩ iba, unga atsɛrhi ipfu iyiki ibewe ha agɛ, <<Ungo ipfu iyiki ibewe iyiki itsu igbau ni ikɛn arherhe, umum itsu ungo upfudzek ru unga, niba ubvui utsĩɔ̃ ru unga ikɛi!>>

26 Ipfu iyiki ibewe ha itsu ivum, izung ungwɛ̃ hã mɔcɛ ngge idzekngge. Ungwɛ̃ hã anu ru nyaku ukom, nggee irhɛ anera igɔr ugɛ, <<Aka akpea.>>

27 Bɔr Uyesu adzur uboknga aberuwe unga nu adaknga, unga asok adɛ̃ɛ̃.

28 Uyesu aka atsĩ ri iya, angwɛ̃ imesanga arhusa unga ikiyikambɔ agɛ, <<Awu use utsu umɛn isi idɛ̃ɛ̃ itsũwũkumɛn ipfu iyiki ibewe ha?>>

29 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ikpũ
idzidzek iyɛrɛ iwuri iwe ri ifɛn-Num
ukpekũ.>>
30 Umbɔ asokmbɔ ra anang hã,
azɛ̃rhã atɔng ru Ugarhirhi. Uyesu
asi ibeenga anera ahwɛng anangkɛ
umbɔ aka awe,
31 ubinkutsu anu imesuwe angwɛ̃
imesanga. Agɔr umbɔ agɛ, <<Awuri
ighambɔ adak Ungwɛ̃-Ner adzowe
unga ra abok anera. Umbɔ awuri
ifɛre unga, inuma itaar iki itɔng unga
awuri isoka.>>
32 Bɔr umbɔ asi ihwɛngmbɔ agben
arherhanga, na agũ iwei irhusa unga.

Ungaa awu uwuku ugɔnga? (Umat 18.1-5; Irh 9.46-48)

33 Ivangyɛ umbɔ aka azĩ atsĩ
Ukafanahum, ivangyɛ unga aka awe
ri iya, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi
adɛ̃ɛ̃ uning use ru utsĩndĩ?>>
34 Bɔr umbɔ anukutata, ubinkutsu
nu utsĩndĩ umbɔ adɛ̃ɛ̃ uning ugɛ ungaa
awu uwuku ugɔnga ru umbɔ.
35 Uyesu asei, na ayisa umbɔ
usɔkdũmɛn hã, agɔr umbɔ agɛ,
<<Ubɛn unera aka abee iwu
ukugɔngmbi, awu ufang unga awu
uwuku ucia, ikɛi na awu ugãrhãmbi
kishoo.>>
36 Unga ashupu ungwɛ̃rhũ uwɛkuci
atsu unga adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ. Unga
ashupa unga awuma ra aboknga,
agɔr umbɔ agɛ,
37 <<Uwuku uyɛi ungwɛ̃rhũ
uwɛkuci ru nyaku uwɛrɛ ri itsok-
mum, ayɛi umum nukpɔ, uwuruwi
aka ayɛi umum ayɛi uwuku udena
umum ĩba.>>

Uwuruwi aka asi ikpɛ̃ɛ̃ umɛn awu uwu umɛn (Irh 9.49-50)

38 Uyohana agɔr unga agɛ, <<A
umarhem, umɛn inyã uner uwɔɔ anu
itsusuwe ipfu iyiki ibewe ri itsokngo,
umɛn ikɛnmɛn unga, ubinkutsu asi
iwea nggu umɛn.>>
39 Bɔr Uyesu agɔr unga agɛ, <<Àka
niba akɛnmbi unga. Unera asi
íkorhunga ubin idzeu ri itsokmum
amaa na arherhunga iki ibewe ri
itsimum.
40 Ubɛn unerwi aka asi ikpɛ̃ɛ̃ umɛn
awu uwu umɛn.
41 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
kishoo uwuku udzaa umbi ukpɛwa
amɛ̃ aka ahwa ri itsokmum ugɛ
umbi awu abi Ukiristo, umum
indɛyiwa umbi idzidzɛrhe awuri
ikpoa ugbɛtanga.

Abin aka itsu igbigba ra arhim (Umat 18.6-9; Irh 17.1-2)

42 <<Ubɛn uwuruwi aka itsu unying
ra awɛkaci abika awe ru imangmang
ru umum agba ra arhim, ugba umbɔ
abope ukɔ igɔ ru urhɔk uner ha na
atsuke unga ru ukau ukugɔng.
43 Ubokngo uba utsu ungo ugbaɔ ra
arhim, uzharhuwe ukpɔ. Azea ungo
utsĩ urhɛ uwu ugbagbaa nggu uboka
unying nu ungo uku ineke abokngo
ikivarhake atsĩ idzũ urhakpi uku usi
írhimkpɔ.*
45 Udakngo uba utsu ungo igba ra
arhim, uzharhuwe ukpɔ. Azea ungo
utsĩ urhɛ uwu ugbagbaa nggu igbeta
nu ungo iki itsĩ idzũ urhakpi uku usi
írhimkpɔ nggu adakngo avaa.†
47 Ishaa usungo iba itsu ungo ugba
ra arhim, uhoote ukpɔ. Azea ungo
utsĩ Iyɛrhe Unum nggu usua unying
nu ungo uku itsĩ ri idzũ urha nggu
asu avaa.
48 Umɔ,

<< <Adzudzimbɔ asi íkpeke,
nu urha ikɛi usi írhimkpɔ.>‡

49 <<Asare anera kishoo nggu urha
ru nyaka umbɔ aka ikũ angwã asare
idɛm.
50 <<Angwã aze, bɔr ake aba ashike
ri itonga angwã, ungo ukorhu uguse
nu utsu ake atonga ikɛi? Àka awe
ra angwã ra atsimbi, na asei uku
ughwɔɔw nggu adɔka.>>

---

* **9:43** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 44*Ra anangkɛ adzudzi iki igha, ake asi íkpeke, urha ikɛi usi írhimkpɔ.* † **9:45** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 46*Ra anangkɛ adzudzi iki igha, ake asi íkpeke, urha ikɛi usi írhimkpɔ.* ‡ **9:48** Àka anyã ikɛi: Uish 66.24.

10

Igau itsɛrh
(Umat 19.1-12; Irh 16.18)

1 Məcɛ Uyesu asoka ra anang hã
na azĩã ugbɛr uwu Uyahudiya agar
Azɛ̃ Urdun. Ikɛi anera arhɛrhɛ abvui
akɔng ru unga, unga amesuwe umbɔ
ru nyaka unga aka abayi.
2 Abi Ufarisi abɔɔ aba avira unga,
arhusa agɛ, <<Ri Ikpem imɛ̃ngge
unera agau nggu utsɛ̃nga?>>
3 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umusa
atsu umbi akorhu use?>>
4 Umbɔ agɛ, <<Umusa agɔr umɛn
agɛ unera awuri idɛ̃ɛ̃ atsɛng ubvur
igau itsɛrh awayika utsɛ̃nga.>>
5 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Itsã it-
simbi itsu Umusa atsɛnga umbi akɛrɛ
ha.
6 Bɔr ri inggbaashia <Unum amuna
umbɔ ukutsak nggu ukutsɛrh.>*
7 <Nggee, unera awuri ineke utɛnga
nu uyanga, na anyapa nggu utsɛ̃nga.
8 Umbɔ ikivarhambɔ awuri iwu
iyora unying.>† Nggee umbɔ asi
iwembɔ ivaa bɔr awu iyora unying.
9 Nggee, ubinkpi Unum aka ag-
bopa, unera niba agashuka.>>
10 Ivangyɛ umbɔ aka awu ri iya,
ikɛi, angwɛ̃ imesa arhusu Uyesu
arherhe ha.
11 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Ubɛn
uwuku ugau itsɛrh nggu utsɛ̃nga na
apfunu utsɛrh uwukuse, unga awu ra
arhim itoma-dak ru unga.
12 Iwe rimi hã ukutsɛrh aba agau
itsɛrh nggu utsaka, na azĩ itsɛrh uner
uwukuse, unga atoma-dak.>>

Angwɛ̃rhã awɛkaci nu Uyesu
(Umat 19.13-15; Irh 18.15-17)

13 Anera aka akũ angwɛ̃rhã
awɛkaci aba ru Uyesu abanga umbɔ,
bɔr angwɛ̃ imesanga atsɛrha umbɔ.
14 Uyesu aka anyã rimi, avɔm afɛr
unga. Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka
aneke angwɛ̃rhã awɛkaci aba ru
umum, niba akɛnmbi umbɔ, Iyɛrhe-
Num iwu iyi ikpũmbɔ.
15 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
ubɛn unera aka asi iyɛisa Iyɛrhe-Num
ru nyaku uwɛkuci, asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩã ri
ngge.>>
16 Məcɛ unga ashupa awɛkaci ha ra
aboknga awuma na atsorhe abok nu
atsimbɔ na atsuke umbɔ idorh.

Uwɛdzɛm uner ubin
(Umat 19.16-30; Irh 18.18-30)

17 Uyesu atirhi isisok ra anang hã
nukpi, utsak uwɔɔ atĩ aba, atararhu
ra anangnga, arhusa unga agɛ. <<A
umarhem uwuku uze, umum ikorhu
use ni ikpo urhɛ uwu ugbagbaa?>>
18 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu use
utsu ungo uyisa umum uwuku uze?
Uwuku uze ashia, Unum ukpekũ awu
uwuku uze.
19 Ungo uhwɛngo íkpem iyɛrɛ,
<Niba ufɛrɔ unera, niba utomungo-
dak, niba uvɛpɔ ivɛu, niba ugbɛrɔ
angwĩ utsukukɔ unera, niba ughaɔ
urha, udzowe igɔng ru utɛngo nu
uyango.>‡>>
20 Uwɛdzɛm hã agɔr unga agɛ,
<<A umarhem, umum iki idɔsumum
akɛrɛ ha kishoo rimɔ̃ɔ̃ utirhi ri
iwɛ̃nci.>>
21 Uyesu arhi unga na abema unga,
agɔr unga agɛ, <<Ungo usheru ubina
unying ukpekũ. Uzĩ, ugoshe abinngo
kishoo, udzowe uhwɛka ra atsũwã,
ungo uwuri iweɔ ru ugbɛta urhɛrhɛ ra
afã, məcɛ uba udɔsa umum.>>
22 Igũ rimi itsu ungwɛ̃dzɛm hã
ashepa asunga, azĩ nggu ida amɛn,
ubinkutsu unga awu uner ubin
akarhãrhã.
23 Uyesu arhi adziir angwɛ̃ ime-
sanga, agɔr umbɔ agɛ, <<Aghong
abika awu ru ubin aki ikpo itsĩ Iyɛrhe
Unum!>>
24 Angwɛ̃ imesanga adzeidzeu
ra arherha ha. Uyesu ikɛi agɔr
umbɔ agɛ, <<Umbi awɛkaci, aghong
akarhãrhã unera atsĩ ri Iyɛrhe Unum!
25 Ighɔrhungge urhakumi utsĩ
atɔng ra angwĩ inepurha, nu uner
ubin aka itsĩ ri Iyɛrhe Unum.>>
26 Angwɛ̃ imesa ha adzeidzeu
akarhãrhã arhusa adɔka agɛ,
<<Ungamɔ awuri idɛ̃ɛ̃ akpo ififɔrh?>>

* **10:6** Àka anyã ikɛi: Ing 1.27. † **10:8** Àka anyã ikɛi: Ing 2.24. ‡ **10:19** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.12; Iva 5.16-20.

27 Uyesu arhi umbɔ na agɛ, <<Ra
anera ngge isi ímɛ̃ngge, bɔr ru Unum
imɛ̃ngge. Ubɛn ubina umɛ̃ɛ̃kpɔ ra
anang Unum.>>
28 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Nggayɛ
umɛn ineke abina kishoo ni adɔsa
ungo!>>
29 Uyesu agɛ, <<Umum indɛyiwa
umbi idzidzɛrhe, unera ashia uwu-
ruwi aka neke iyanga, use angwɛ̃mbɔ
use anapumbɔ use uyanga use utɛnga
use awɛkacinga use icang irhamnga
ri itsimum nu Isarhe Iyiki Ize,
30 na asi ikpoa iya, angwɛ̃mbɔ, ana-
pumbɔ, uya, awɛkaci nu icang irham
idikunga unaka ru udan ukpirɛ, unga
ikpoa uver ikɛi, ru upfung ukpuku
uba unga ikpoa urhɛ uwu ugbagbaa.
31 Bɔr anera arhɛrhɛ aka awu
abi inggbaashi, awuri iwu ãmaata.
Ãmaata ikɛi, awuri iwu anggbaashi.>>

Uyesu abvui arherha arherhe ra akpekɛ unga aka ikpe (Umat 20.17-19; Irh 18.31-34)

32 Umbɔ awu ru utsĩndĩ uwuku
afũrhã azĩ Urusharhima. Uyesu
agbaashia nu udĩ hã. Angwɛ̃ imesa
adzeidzeu, nu abika adɔsa unga agũ
iwei. Ikɛi unga ayisa angwɛ̃ imesanga
usɔkdũmɛn hã ri ibanga adɛyiwe
umbɔ ubinkpi iki ikorhe nggu unga.
33 <<Nggayɛ umɛn izĩ ufã Urusharhima.
Umɔ awuri ighambɔ adak Ungwɛ̃-
Ner adzowe unga ra abok ateiya
abika adzowe idɛm-Num, na abika
amesuwe Ikpem. Awuri itsu unga
ufai akpe na adzowe unga ra atsen
abi Uyahuda.
34 Umbɔ awuri iyɛia unga na ashau
aci atsuke ra asunga, awuri ikwɛre
unga ugwɛɛ na afɛre unga. Inuma
itaar iki itɔng unga awuri isoka nggu
urhɛ.>>

Ubinkpi Uyaku nu Uyohana aka afɛna (Umat 20.20-28)

35 Mɔcɛ angwɛ̃ Uzabadi, Uyaku nu
Uyohana, aba ru unga. Agɔr unga
agɛ, <<A umarhem, umɛn ibee ungo
ukorhuwa ubɛn ubina umɛn iki ifɛna
ungo.>>
36 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi
abee umum ikorhuwa umbi use?>>
37 Umbɔ agɛ, <<Umɛn ishɔ̃rhã ungo
neke unying ru umɛn asei nú ubok
ughango, uwu uvaa asei nú ubok
uferango ri ikpikpoingo.>>
38 Bɔr Uyesu agɔr umbɔ agɛ,
<<Umbi asi ihwɛngmbi ubinkpi
umbi aka arhusa. Umbi awuri
idɛ̃ɛ̃ ahwambi ru ukpɛwa uverkpi
umum iki ihwa, use umbi awuri idɛ̃ɛ̃
akorhumbi ikpũ ubɔtisima uverkpi
umbɔ aka ikorhuwa umum?>>
39 Umbɔ agɛ, <<Ĩĩ, umɛn idɛ̃ɛ̃ iko-
rhumɛn.>> Uyesu agɔr umbɔ agɛ,
<<Ĩĩ, umbi awuri ihwambi ru ukpɛwa
umum iki ihwa na awuri akorhumbi
ubɔtisima hã umbɔ aka ikorhuwa
umum,
40 bɔr isei nu ubok ughamum use
ubok uferamum asi iwea umum
ĩbemuwa. Inang iyɛrɛ iwu iyi abirabɛ
umbɔ aka asɛng agbishuwe rimɔ̃ɔ̃.>>
41 Ivangyɛ angwɛ̃ imesa ha usɔka
aka agũ rimi, umbɔ agũ avɔm nggu
Uyaku nu Uyohana.
42 Uyesu ayisa umbɔ ananga
unying agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi
ahwɛngmbi ugɛ abirabɛ umbɔ aka
anyanga umbɔ awu ayɛrhe atsen
abi Uyahuda, anu idɛyiwe anera
iyɛrhe, anggbaashimbɔ ikɛi anu ikũ
jee adarh umbɔ.
43 Bɔr isi íwengge rimi ru umbi.
Ubɛn uwuku ubee igɔng ru umbi awu
ufang unga awu ugãrhãmbi.
44 Ikɛi ubɛn unera aka abee iwu
unggbaashi, awu ufang unga awuri
iwu ugãrhã ra anera kishoo.
45 Ungwɛ̃-Ner asi ibanga umbɔ
atɔ̃we unga itser, bɔr unga awuri iwu
ugãrhã, na adzowe urhɛnga afɔrh
anera arhɛrhɛ.>>

Uner itapa akpoa inyã anang (Umat 20.29-34; Irh 18.35-43)

46 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga aka
azĩ atsĩ Ujeriko. Umbɔ nu anera
arhɛrhɛ, awuri idze utepa, uner itapa
agburh Ubartimawu agbena agburh
<<ungwɛ̃ Utimawu,>> asei nu ubang
utsĩndĩã anu ifɛn.

47 Ivangyɛ unga aka agũ ugɛ Uyesu uner Unazarat unga atɔng, unga atsarhi irhaknga ayisa agɛ, <<Uyesu Ungwɛ̃ Udauda ugũ atorh umum!>>

48 Anera abɔɔ arhɛrhɛ atsɛrha unga agɛ, <<Unu ukutata!>> Bɔr unga agbisha atsarhi irhaknga akarhãrhã ayisa agɛ, <<A Ungwɛ̃ Udauda, uma ugũ atorh umum!>>

49 Uyesu atsurha adɛ̃ɛ̃ na agɛ, <<Àka ayisuwa unga.>> Umbɔ ayisu uner itapa ha, agɔr unga agɛ, <<Ugɔm! Usisok, ayisa ungo.>>

50 Unga atare untamanga, na akatasok ater isha, azĩã ru Uyesu.

51 Uyesu arhusa unga agɛ, <<Ungo ubee umum ikorhuwa ungo use?>>

Uner itapa ha agɛ, <<A Uteiya, umum ibee inyã anang.>>

52 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uzĩɔ. Imangmangngo ngge ikerhuwa ungo.>> Kanying unga ayɛisa inyĩnyãnga na adɔsu Uyesu umbɔ uzĩmbɔ nu utsĩndĩ.

11

Uyesu atsĩ Urusharhima nggu ininang
(Umat 21.1-11; Irh 19.28-40; Uyoh 12.12-19)

1 Umbɔ aka aba akhapa ru Urusharhima ru Ubetafaji ru Ubetani Igũ Acucii Uzaitun, Uyesu adene angwɛ̃ imesanga avaa.

2 Agɔr umbɔ agɛ, <<Àka azĩ ru ungwɛ̃rhũ uteu ukpɔɔ ra asumbi, ubɛn itsitsĩmbi, umbi awuri inyãmbi ungwɛ̃ uzhika umbɔ aka abow, unera aka anasi ifũã umgbɔ. Àka agarha umgbɔ akũ aba.

3 Unera aba arhusunga umbi agɛ, <Awu use umbi akorhe rimi?> Àka agɔr unga agɛ, <Uteijee unga abeea umgbɔ unga awuri ibvui adene umgbɔ uba kanying.> >>

4 Umbɔ azĩ anyã ungwɛ̃ uzhika uku udɛ̃ɛ̃ ru ubang utsĩndĩã, ubow ra angwĩ iya. Umbɔ atirhi igarha umgbɔ.

5 Abirabɛ aka adɛ̃ɛ̃ umɔ arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi agarhu ungwɛ̃ uzhika ha?>>

6 Umbɔ adzipa arherhe ubinkpi Uyesu aka adɛyiwe umbɔ. Aner ha neke umbɔ akũ ungwɛ̃ uzhika ha azĩmbɔ.

7 Ivangyɛ umbɔ aka akũ ungwɛ̃ uzhika ha aba ru Uyesu na abɛtuwe antamambɔ nu undzingmgbɔ, Uyesu afũ asei nu umgbɔ.

8 Anera arhɛrhɛ abɛtuwe antamambɔ nu utsĩndĩã, abɔɔ agbɛyi ayerhe ri icang abɛtuwe nu utsĩndĩã.

9 Abika awu ra asunga na abika aba ra andzingnga atsui ivum agɛ,

<<Ikpikpoi iwe ru Unum!*
Idorh iwe nggu unga aka aba ri itsok Uteijee!
10 Idorh iwe ri ibiba iyɛrhe utɛmɛn Udauda!
Ikpikpoi iwe afafã ra afã.>>

11 Uyesu aka atsĩ Urusharhima, azĩã ri Iya-Num atsĩ arhisa abina kishoo. Nggayɛ unum uku utsĩkpɔ, nggee unga abvui adzek azĩã Ubetani nggu angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn.

Uyesu atsuke ikponum ru uvorhvo (Umat 21.18-19)

12 Ukpe unum uvaa umbɔ aka asoku Ubetani, imerh ifɛr Uyesu.

13 Unga aka anyã ucucii uvorhvo ukukaa uku ukpusha ayerhe udɛ̃ɛ̃, unga azĩa ibee ikpũrhã ru umgbɔ. Ivangyɛ unga aka azĩ atsĩ ru umgbɔ, unga asi ikpoa ubin, ayerhe ukpekũ ake akpusha adɛ̃ɛ̃, ubinkutsu, asi iwea ivang ikpũrhũ uvorhvo.

14 Mɔcɛ unga agɔr uvorhvo ha agɛ, <<Unera niba abvui aghaa ikpũrhãngo ugbagbaa! >> Angwɛ̃ imesa igambɔ agũmbɔ ubinkpi unga aka arherhe.

Uyesu asare Iya-Num
(Umat 21.12-17; Irh 19.45-48; Uyoh 2.13-22)

15 Umbɔ aka atsĩ Urusharhima, Uyesu atsĩ ri Iya-Num atirha awayiwe abika agoi igoi nu abika agugoyiwe umɔ. Akwɛr atsime

* **11:9** Àka anyã ikɛi: Amb 118.26.

atebur abika afaruwe uhwɛk nu anang isei abika agoyiwe anurhɛu.
16 Akɛna anera ikũ ubin ukpuku
ugoiwe atɔng ra angwĩ Iya-Num.
17 Unga amesuwe anera agɛ,
<<Itsɛng Arherhu-Num isi igɔrngge ugɛ,
<< <Awuri iyisi iyamum
iya ifɛn-Num ri idũa kishoo?†>
Nggayɛ umbi atsu ike iwu utai uwoyi
avɛu.‡>>
18 Ateiya abika adzowe idɛm-Num
nu abika amesuwe Ikpem aka agũ
arherhe akɛrɛ umbɔ abee utsĩndĩ
uwuku ufɛre unga, na agũ iwei unga
ubinkutsu anera kishoo adzeidzeu
imesanga.
19 Urhɛɛ uku uwe, Uyesu nu angwɛ̃
imesanga adzembɔ ru uteu ha.

Ucucii uvorhvo uwuku usherhe (Umat 21.20-22)

20 Ru ukpeeka, umbɔ aka atɔng,
umbɔ anyã ucucii uvorhvo ha uku
ukoyi kishoo nggu anunanga.
21 Ubitru ayita na agɔr Uyesu
agɛ, <<A umarhem, urhi unyã!
Ucucii uvorhvo ha ungo uku utsuke
ikponum hã uku usherhumgbɔ!>>
22 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka awe
ru imangmang ru Unum!
23 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
unera aba agɔr igũ iyɛrɛ agɛ, <Utang
itsingo ugba ru ukau ukugɔng,> unga
aba asi icicanga ra amɛnnga nu
ubinkpi unga aka arherhe, na awea
ri imangmang awuri ikorhukumbɔ
unga.
24 Nggee umum idɛyiwa umbi,
ubɛn ubinkpi umbi aka ifɛna ru ifɛn-
Num, aka awe ru imangmang ugɛ
umbi aka akpombi ukpɔ, ukpɔ iwuri
iwu ukpumbi.
25 Ikɛi ubɛn ivangyɛ umbi aka idɛ̃ɛ̃
na afɛn-Num, umbi aba awembi ra
avɔm nggu unera, àka atsũwe uner ha,
nu Utɛmbi uwu afã atsũwã umbi ra
arhimmbi.>>§

Acucang ijee Uyesu (Umat 21.23-27; Irh 20.1-8)

27 Umbɔ aka abvui atsĩ Urusharhima,
Uyesu atsĩ azɛ̃rhã ri irhɛrh Iya-Num
nukpi, umɔ ateiya abika adzowe
idɛm-Num, nu abika amesuwe Ikpem
nu anggbaashi anera aba ru unga.
28 Agɔr unga agɛ, <<Ungo ukũ ijee
iyikisong unu ikorhe ifɛrhɛ iyɛrɛ ha?
Ikɛi ungaa adzaa ungo ijee iyiki iko-
rhi ifɛrha ha?>>
29 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum
irhusa umbi ubina unying. Àka
adzipuwa umum, umum idɛyiwa
umbi umum ikũ ijee ungaa ikũ
ikorha abin hã.
30 Ubɔtisima Uyohana udzeka afã
use udzeka anera? Àka adɛyiwa
umum!>>
31 Umbɔ akɛki itsũwã nggu
adɔkambɔ, agɛ, <<Umɛn iba igɔr ugɛ,
<Udzek ra afã,> unga awuri irhusa
umɛn agɛ, <Awu use utsu umbi
ashimbi ri imangmang ru unga?>
32 Bɔr umɛn iba igɔr ugɛ, <Udzek ra
anera,> umɛn igũ iwei anera abɛrɛ,
ubinkutsu, umbɔ anyangu Uyohana
awu uner uwuku usɔm Arherhu-
Num.>>
33 Nggee umbɔ agɔr Uyesu agɛ,
<<Umɛn isi ihwɛngmɛn.>>
Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum iga-
mum isi ídɛyiwamum umbi umum
ikũ ijee iyikisong ikorha abin hã.>>

12

Unyaka arherhe aki abi irham imang (Umat 21.33-46; Irh 20.9-19)

1 Uyesu arherhe unyaka arherhe
adzise umbɔ, agɛ, <<Utsa uwɔɔ akau
icang inebi, adzin ufɔm adzipuwe
icang hã, asim ughwee ri ifa ukpuku
upayi amɛ̃ ikpũrhũ inebi ha, ikɛi atar
akang utsurha udedetamgbɔ uwu
idzɛu. Mɔcɛ unga atsu abɔɔ abi irham
imang ri icang hã, na azĩã abĩ akase.
2 Ivang iyiki ikɔng inebi ha iki
iwe, unga adene ugãrhãnga azĩ ra
abi irham imang ri icang hã, ayɛise
ikpũrhũ inebi ri icang hã.

† **11:17** Àka anyã ikɛi: Uish 56.7. ‡ **11:17** Àka anyã ikɛi: Uiri 7.11. § **11:25** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 26 *Bɔr itsitsũwe iba ishingge, rimi hã, Utɛmbi uwu afã asi ítsũwanga arhim umbi.*

3 Bɔr abi irham imang hã adzur
ugãrhã hã, akwɛr unga, na awayiwe
unga nggu abok aka atãrhã.
4 Mɔcɛ unga adene ugãrhũ uwɔɔ,
umbɔ akwɛr uwu ha ni itsia, na ayɛia
unga.
5 Unga anang adene uwɔɔ, uwu ha
umbɔ afɛrkumbɔ unga. Unga adene
abɔɔ arhɛrhɛ, abi irham imang hã
akwɛr abɔɔ, na afɛre abɔɔ.
6 <<Unga abɔra unera unying unga
aka idene, ungwɛ̃nga aka abema.
Unga adene unga uwu imaataka, na
agɛ, <Awuri idzowukumbɔ igɔng ru
ungwɛ̃mum.>
7 <<Bɔr abi irham imang hã agɔr
adɔkambɔ agɛ, <Uwuku ugha ukam
icang hã nuwi. Àka aba umɛn ifɛre
unga, nu icanga iwu iyimɛn.>
8 Nggee umbɔ adzur unga afɛre
unga, na atare ukoma ru undzing
ufɔm icang hã.>>
9 Uyesu arhusa umbɔ agɛ, <<Uner
icang hã awuri ikorha aguse? Awuri
iba atsĩme abi irham imang hã na
adzowe icang hã ra abɔɔ.
10 Umbi aka avarhumbi ri itsɛng
Arherhu-Num akirakɛ aka agɔr ugɛ,
<< <Utarhkpi abi idzin aka akpɛ̃,
ukpɔ uwu utarh ãgboki idzin.
11 Uteijee ha unga akorha akɛrɛ,
awu ubin igbigba ra asumɛn.>*>>
12 Mɔcɛ umbɔ abee udĩ ukpuku
udzur unga, ubinkutsu umbɔ
ahwɛngmbɔ ugɛ arherhe unyaka
arherhe ha iwu ra atsimbɔ. Bɔr umbɔ
agũ iwei anera, ngge itsu umbɔ neke
unga na azĩmbɔ.

Arhusu ifai ikirbi abĩ ru Ukaisar (Umat 22.15-22; Irh 20.20-26)

13 Akɛrɛ aka amaa umbɔ adene abi
Ufarisi abɔɔ nu aner Uhiridu umbɔ
azĩ adeyi Uyesu ri irhɛm arherhanga.
14 Umbɔ aba agɔr unga agɛ, <<A
umarhem, umɛn ihwɛngmɛn ungo
urhiku uner. Anera kishoo awu
ubina unying ru ungo, ubinkutsu
amɛ̃ngo ashike nggu iwiwe uner,
bɔr ungo umesuwe utsĩndĩ Unum
ri idzidzɛrhe. Ungo unyã imɛ̃ngge
umɛn ifase ikirbi abĩ ru Ukaisar use
isi imɛ̃ngge?
15 Umɛn ifai use umɛn neke ififai?
>>
Bɔr Uyesu ahwɛnga ukpukpetambɔ.
Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu
umbi andeya umum? Àka akũwã
ishaa imang hã umbɔ iki ikũ afai
ikirbi abĩ ru umum inya.>>
16 Umbɔ aka akowe ishaa imang
hã, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Uzirhzĩ
ukpirɛ nu itsok ikɛrɛ iwu iki ungamɔ?
>>
Umbɔ agɛ, <<Iki Ukaisar.>>
17 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka ad-
zowe Ukaisar ubin ukpunga na ad-
zowe Unum ubin ukpu Unum.>>
Umbɔ adzeidzeu akarhãrhã ru
unga.

Arhusa arherhe isoka akpe (Umat 22.23-33; Irh 20.27-40)

18 Abi Usaduki abɔɔ, abika agɔr agɛ
isok ra akpe ishingge, aba ru Uyesu
nggu irhirhusa.
19 Agɔr unga agɛ, <<A umarhem,
Umusa atsɛnga umɛn ugɛ unera
aba akpea na abɔre utsɛ̃nga ashia
ra awɛkaci, awu ufang ungwɛ̃mbɔ
anyangu utsɛ̃rhãpfu ha amare
awɛkaci ru ungwɛ̃mbɔ.
20 Abɔɔ rabɔ utɔɔva awu angwɛ̃ uyi
akatsak. Uwu inggbaashia apfuna,
na akpe ashia ru ungwɛ̃.
21 Uwu uvaa ikɛi apfunu utsɛ̃rhãpfu
ha, iganga akpea, ashia ru ungwɛ̃.
Uwu untaar rimi hã.
22 Rimi hã kishookambɔ utɔɔva ha,
asi ibɔrukumbɔ ungwɛ̃. Ri imimasha
utsɛ̃rhãpfu ha ikɛi akpea.
23 Ri isok ra akpe awuri iwu
utsɛrha ungamɔ ru umbɔ? Ubinkutsu
kishookambɔ utɔɔva apfunumbɔ
unga.>>
24 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi
asi igbambi irhak umbi aka asi
ihwɛngmbi itsɛng Arherhu-Num use
ijeenga?
25 Ivangyɛ abika akpukpe aka isok,
asi ípfunumbɔ use adzowukumbɔ ip-
funa, umbɔ awuri iwe ru nyaki ípfu
itser-Num ra afã.

* **12:11** Àka anyã ikɛi: Amb 118.22,23.

26 Ra arherhi isok ra akpe, umbi
anasi ivarhumbi akɛrɛ ha ru ubvur
Umusa, ri isarhe ufum uku ugar
urha? Unum aka agɔr Umusa agɛ,
<Umum iwu Unum uwu Uibrahim,
nu uwu Uishaku, nu ikɛi uwu
Uyakubu.>†
27 Unga asi iwea Unum uwu abika
akpe, bɔr unga awu uwu abi urhɛ.
Umbi agba irhak iki ibewe!>>

Ikpem iki igɔng (Umat 22.34-40; Irh 10.25-28)

28 Utsa uwɔɔ uwuku umesuwe
Ikpem aba agũ umbɔ adɛ̃ɛ̃ uning
nggu adɔka. Unga aka agũ ugɛ Uyesu
adzowe umbɔ irhɛm iyiki ize, unga
arhusa unga agɛ, <<Kishoo ikpem,
iyikisong iwu iki igɔnga?>>
29 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Iki igɔnga
iwu nggɛɛ agɛ, <Àka agũ umum umbi
abi Uisrairha, Uteijee Unummɛn,
awu Uteijee unying.
30 Ubemu Uteijee Unumngo nggu
amɛnngo kishoo, nggu urhɛngo
kishoo, nu ihwihwɛngngo kishoo, nu
nggu ikerngo kishoo.>‡
31 Iyi ivaa ha igɛ, <Ubemu
undɔkango ru nyaka ungo uku ubemi
itsingo.>§ Íkpem iyɔɔ isi inangngge
iyɛrɛ ha.>>
32 Uwuku umesuwe ikpem ha agɔr
Uyesu agɛ, <<Ungo urhika ra arher-
hango uku urherhe ugɛ Unum awu
unying uwɔɔ ashia bɔr unga.
33 Ubema unga nggu amɛnngo
kishoo, nu ihwihwɛngngo kishoo
nu ikerngo, nu ubemu udɔkango ru
nyaki itsingo, ananga izũwã iyiki
ikpikpĩĩ nu idɛm-Num.>>
34 Uyesu aka agũ unga arherha
arherhe itsoi, unga agɔr unga agɛ,
<<Ungo uku ukhapungo nggu Iyɛrhe
Unum.>> Mɔcɛ unera asi irhusunga
ubin ukpɔɔ.

Arhusa arherhe ri itsi Ukiristo (Umat 22.41-46; 23.1-36; Irh 20.41-47)

35 Uyesu aka adɛ̃ɛ̃ amesuwe ru
ufɔm Iya-Num unga arhusa agɛ,
<<Awu use utsu abika amesuwe
Ikpem anu igɔr agɛ Ukiristo awu
ungwɛ̃ Udauda?
36 Udauda nibikanga, ri ijee Ipfu
Isarsatangge unga agɔr agɛ,
<< <Uteijee agɔr Uteijeemum agɛ,
usei ru ubok ughamum,
<<Utsɛku umum iki itsu anggamt-
sakngo
ru andaidakngo.>> >*
37 Udauda nibikanga ayisu Ukiristo
agɛ, <Uteijee.> Awuri ikorha aguse ru
Uteijee awu ungwɛ̃ ru Udauda?>>
Nggaa ikikɔng anera ikpeto ru
unga nggu itɛnamɛn.

Uyesu ayare igoi abika amesuwe Ikpem (Umat 23.1-36; Irh 11.37-54; 20.45-47)

38 Ri imesanga, Uyesu agɔr agɛ,
<<Àka akpɔm amɛnmbi nggu abika
amesuwe Ikpem, umbɔ abee itsĩm
atorho akagɔng azɛ̃rhã, abee anera
aghwe umbɔ ri inang izɛɛ,
39 ikɛi umbɔ abee anera adzise
umbɔ anang isei aka aze ra abã ifɛn-
Num, nu anang isei aka aze ra anang
irhowa.
40 Umbɔ awu abika aghawe abin
atsɛ̃rhãpfu na avur ayambɔ, na
adarhi ider ifɛn-Num iyi igbana.
Ikpũ umbɔ awuri itsu umbɔ ufai
akarhãrhã.>>

Izũwũ utsɛ̃rhãpfu (Irh 21.1-4)

41 Uyesu asei ri ifɛna ra anangkɛ
umbɔ iki itsu izũwã ri Iya-Num,
azɛrhe anera iki itsuyiwe uhwɛk ri
ijara izũwã. Abɔɔ abi ubin arhɛrhɛ
atsu uhwɛk urhɛrhɛ.
42 Mɔcɛ utsũwũ utsɛ̃rhãpfu uwɔɔ,
aba atsuke ungwɛ̃rhĩ íshaa imang ivaa
iki isi iwengge ubin.
43 Uyesu ayisa angwɛ̃ imesanga aba
ru unga, agɔr umbɔ agɛ, <<Umum
indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubinkpi
utsũwã utsɛ̃rhãpfu uwurɛ aka atsu ri
ijara izũwã hã, inangngge iyimbɔ aka
adzowe kishoo.

† **12:26** Àka anyã ikɛi: Idzi 3.6. ‡ **12:30** Àka anyã ikɛi: Iva 6.4,5. § **12:31** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18.
* **12:36** Àka anyã ikɛi: Amb 110.1.

44 Kishoo adzowe ra arhɛrha abinmbɔ aka awe, bɔr unga ri itsũwãnga, unga adzowe kishoo ubinkpi unga aka awe ra ukpɔ.>>

13

Uyesu asɔm ikpũ isisipa Iya-Num (Umat 24.1-35; Irh 21.5-33)

1 Uyesu adzeka ri Iya-Num nukpi, unying ra angwɛ̃ imesanga agɔr unga agɛ, <<A umarhem, urhi unyã nggaa atarh akɛrɛ, nu ídzin iyɛrɛ!>>

2 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo unyãɔ nggaa ídzin iyɛrɛ? Awuri isipuwe ngge kishoo. Asi ínekukumbɔ utarh unying nu undɔkakpɔ.>>

3 Uyesu asei ni itsi Igũ Acucii Uza-itun iki idɛ̃ɛ̃ ra asu Iya-Num. Ubi-tru, Uyaku, Uyohana nu Uandarawu arhusa unga ri iwɔk agɛ,

4 <<Usɔma umɛn, ifɛrha ha ikorhu ukang? Utsara uwu uguse umbɔ aka inyã ri ivangyɛ ngge iki itirhi ikorhe? >>

5 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka arhi anyã, utsur unera arhɛma umbi.

6 Anera arhɛrhɛ aka idzeka ri itsokmum, anu igɔr agɛ, <Umum iwu unga,> umbɔ awuri irhɛm anera arhɛrhɛ.

7 Ivangyɛ umbi aka igũ isarhe iwa nu ugbugbewangge, niba asoyimbi amɛnmbi. Awu ufang akɛrɛ ha ako-rhe, bɔr imimasha ina ishingge kata.

8 Abi abĩ akɔɔ asok adɛ̃ɛ̃ igamtsak nggu abi abĩ akɔɔ, iyɛrhe iso idɛ̃ɛ̃ igamtsak nggu iyɛrhe. Abĩ awuri izizusa ri inanga irhɛirhɛ, nu ikpo imerh iwuri itsĩwãngge. Awu ititirhi uver imar.

9 <<Awu ufang umbi adzɛu. Awuri ikũna umbi azĩ ra abi ijee iyɛrhe na akwɛr umbi ra abã ifɛn-Num. Awuri ikũna umbi azĩ ra asu anggbaashi nu ayɛrhe ri itsimum, ubinkutsu umbi awuri iwu idekamum ra asumbɔ.

10 Awu ufang umbɔ aka igbaashia adzowe Isarhe Iyiki Ize ri idũa kishoo kata, ri imimasha idɔrhi iba.

11 Ubɛn ivangyɛ umbɔ aka idzur umbi akũ azĩ ra aya ayɛrhe, àka niba agũmbi ighong ru ubinkpi umbi aka irherhe. Àka arherhu ubɛn ubinkpi umbɔ aka idzaa umbi ri ivang hã, ubinkutsu, asi íwea umbi irherhe ri ivang hã, awu Ipfu Isarsatangge.

12 <<Ungwɛ̃yi awuri idzowe ungwɛ̃mbɔ umbɔ afɛre, utei ikɛi awuri idzowe ungwɛ̃nga. Awɛkaci ikɛi awuri iwu ri igamtsak nggu ateimbɔ utsɛku umbɔ aka itsu umbɔ afɛre umbɔ.

13 Anera kishoo awuri ikpɛ̃na umbi ri itsokmum. Bɔr uwuku ubima utsɛku imimasha awuri ikpoa ififɔrh.

14 <<Ivangyɛ umbi aka inyã ubin ishĩ ukpuku ukũ itsitsĩme udɛ̃ɛ̃kpɔ ra anangkɛ aka asi imɛ̃ke, abika awu ru Uyahudiya atĩrhã azĩ ri ígũ, neke uner uwuku uvarhe ahwɛng.*

15 Uwuruwi aka awe ri itsi uvi niba acipuwanga inyãngu ubin ri iya.

16 Uwuruwi aka awe ra arhum ikɛi niba abvui abanga inyãngu unta-manga.

17 Atorhmbi akatsɛrh abika awu ra ana nu abika akpɔm awɛkaci ri ivang hã!

18 Àka afɛn-Num utsur ifɛrhɛ ha iko-rhungge ri idoyi.

19 Ri ivang hã awuri ihwambɔ ayet-num akarhãrhã akirakɛ aka anasi ikorhuke udzur ri ivangyɛ Unum aka amunu upfunga, utsɛku icɛrɛ. Asi íbvui akorhumbɔ ikpũ hã ugbagbaa.

20 Uteijee aba asi ishɔyika inum hã, unera unying asi íbɛka. Bɔr ru ubok abirabɛ unga aka asɛng, unga ashɔyika inum hã.

21 Ri ivang hã unera aba agɔra umbi agɛ, <Àka anyã, Ukiristo uwi! > use <Àka anyã, nggawɔ!> niba awembi ri imangmang ra ake.

22 Ukiristo igbɛrangwĩ nu abika asɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ awuri idzidzeka, awuri idɛyiwe atsar nu abin idzeu akũ arhɛm anera nggu abirabɛ Unum aka asɛng, umbɔ aba adɛ̃ɛ̃ amɛ̃ɛ̃mbɔ.

23 Nggee, àka arhi! Umum iki idɛyiwamum abina kishoo ake adɔrha aba.

24 <<Bɔr ri ivang hã, ayetnum akika aba ha aka imaa,

* **13:14** Àka anyã ikɛi: Udan 9.27; 11.31; 12.11.

<< <awuri itsu ishaa unum iwu uzĩ.
Ufɛ̃ ikɛi usi írhangmgbɔ.
25 Ídzɛɛr idzeka afã igbei.
Ikɛi awuri izizusa nggaa abinkɛ aka
awu afafã ra afã.>†
26 <<Mɔcɛ Ungwɛ̃-Ner aka icipuwa
ra amɛɛ nggu nggaa ijee nu imor.
27 Mɔcɛ unga awuri idene ípfu it-
sernga nggu atsom aki irhak ayisa, na
awuri ikɔng abirabɛ umbɔ aka asɛng
ra anggbokunga anaa, udiku igɔ̃kpee
nu udiku urhɛɛ nu unɔr nu ufã, udzur
ru ubandzin upfunga udiku ukpɛrɛ
uzĩ udiku ukpɔrɔ.
28 <<Àka amesu ubin ukpɔɔ ru
ucucii uvorhvo. Umbi aba anyã
aboke apfum adzeka nggu ayerhe
aka afa, umbi ihwɛng ugɛ isung
amɛka iki iyongge.
29 Rimi hã ikɛi umbi aba anyãmbi
ifɛrhɛ iyɛrɛ itirhungge, umbi ahwɛng
ugɛ ivanga iki iyongge, iki ibangge ra
angwĩã.
30 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
udan ukpirɛ usi ítɔngkpɔ utsɛku
ifɛrhɛ ha kishoo iki ikorhe.
31 Afã nggu abĩ awuri itɔngke, bɔr
arherhamum asi ítɔngke.

Unera asi ihwɛnga unum ibiba Ukiristo
(Umat 24.36-44; Irh 17.26-30,34-35)

32 <<Unera asi ihwɛnga unum hã
use ivang hã, ípfu itser-Num ra afã isi
ihwɛngngge, Ungwɛ̃-Ner asi ihwɛnga,
Utɛ ukpekũ unga ahwɛng.
33 Àka arhi, àka agbisha adzɛu,
ubinkutsu umbi asi ihwɛngmbi
ivanga ngge iki ikorhe.
34 Awuri iwe ru nyaku uner uzɛ̃rhã.
Ivangyɛ unga aka isok, unga idzowe
iya ra agãrhãnga, ubɛn unera awea ri
itsernga aka itɔ̃. Mɔcɛ unga aka itsu
uner idzɛu, unga agbisha adzɛu.
35 <<Nggee àka adɛ̃ɛ̃ adzɛu,
ubinkutsu umbi asi ihwɛngmbi
ivangyɛ uner iya ha aka ibvui aba,
use ru urhɛɛka, use ri ikɔtsuuka, use
ri ivang ikɔ iki igbɛr ukpee, use ru
unkpeeka.
36 Utsur unga aba umbi asi
ihwɛngmbi, unga akpo umbi awu ru
urhɔ.
37 Ubinkpi umum iki idɛyiwa umbi,
umum indɛyiwe ubɛn unera, aka ag-
bisha asei adzɛu!>>

† **13:25** Àka anyã ikɛi: Uish 13.10; 34.4.

14

Anggbaashi akɛki itsũwã iyiki ifɛre Uyesu
(Umat 26.1-5; Irh 22.1-2; Uyoh 11.45-53)

1 Abɔr inuma ivaa umbɔ azek
Irhowa Iyiki Igar Utɔng nu iyi
Uborodi Ukpuku Usheru Uguga,
ateiya abika adzowe idɛm-Num nu
abika amesuwe Ikpem abee utsĩndĩwi
umbɔ aka idzur Uyesu ri iwɔk afɛre
unga.
2 Umbɔ anu igɔr agɛ, <<Bɔr asi íwea
ri ivang irhowa, utsur anera awuri
isoyi amɛnmbɔ.>>

Adzukuwe Uyesu atsei isung ru Ubetani
(Umat 26.6-13; Uyoh 12.1-8)

3 Uyesu awe ru Ubetani ri iya utsa
uwɔɔ umbɔ iki iyisa Usiman uner
ingbim, awuri igha ubingha nukpi,
utsɛrh uwɔɔ aba nggu ungwɛ̃rhũ
udzoma utɔk nggu atsei isung aki
imang akarhãrhã aki ikũ unardi
ayang. Unga ayar udzoma hã atsuke
atsei ha ri itsi Uyesu.
4 Abɔɔ aka awe umɔ agũ avɔm agɔr
adɔkambɔ agɛ, <<Awu use utsu umbɔ
atare atsei isung ha ibɛm rimi?
5 Uda umbɔ agoshe atsei ha atsĩke
imang itser unera iyi amɛka, umbɔ
aka idzowe atsũwã.>> Umbɔ atsɛrhu
utsɛrh ha ri ifuw.
6 Bɔr Uyesu agɛ, <<Àka aneke unga.
Awu use utsu umbi arherha unga?
Awu ubin uku uze unga aka ako-
rhuwa umum.
7 Atsũwã awu nggu umbi ubɛn
unum, umbi adɛ̃ɛ̃ ayikukumbi umbɔ
ri ivangyɛ umbi aka abee. Bɔr umum
iwuri iwe nggu umbi ivanga ukunjiir.
8 Akorhu ubinkpi ikernga iki imɛ̃.
Adzukuwa atsei agbishi iyormum
iyiki idzidzake.

9 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
kishoo anangkɛ umbɔ aka idzowe Is-
arhe Iyiki Ize iyɛrɛ ru upfunga, awuri
isɔmmbɔ ubinkpi utsɛrh uwurɛ aka
akorhe umbɔ ayita unga.>>

Uyahuda Uiskariyoti Agha-dak Uyesu
(Umat 26.14-16; Irh 22.3-6)

10 Mɔcɛ Uyahuda Uiskariyoti, uny-
ing ra angwɛ̃ imesa usɔkdũmɛn hã, azĩ
ru ateiya abika adzowe idɛm-Num nu
unga agha-dak Uyesu na adzowe ru
umbɔ.
11 Umbɔ aka agũ rimi umbɔ agɔm
anggɔm na abemuwe unga uhwɛk.
Nggee Uyahuda abee utsĩndĩã unga
aka idzowe unga ru ubok.

Irhowa Iyiki Igar Utɔng iyi imaatak
(Umat 26.17-25; Irh 22.7-14,21-23; Uyoh 13.21-30)

12 Ru unum ukpu inggbaashia
ukpu Irhowu Uborodi Ukpuku
Usheru Uguga, unum ukpuku
ungwãni ungwɛ̃ itsurhi iyi Irhowa
Iyiki Igar Utɔng, angwɛ̃ imesu Uyesu
arhusa unga agɛ, <<Ri inɛ̃ɛ̃ ungo uku
ubee umɛn izĩ ĩgbishuwa ungo igha
Irhowa Iyiki Igar Utɔng?>>
13 Nggee unga adene angwɛ̃ ime-
sanga avaa, agɔr umbɔ agɛ, <<Àka atsĩ
ru utepa, nggɔɔ umbi awuri igbop-
umbi utsak uwɔɔ aka atsã idzuma
amɛ̃. Àka adɔsa unga.
14 Iya ikɛ unga aka itsĩ, àka agɔr
uteiya ha agɛ, <Umarhem arhusa ugɛ
ubã atsen ungwɛ̃kpɔ, umum iki igha
Irhowa Iyiki Igar Utɔng nggu angwɛ̃
imesamum?>
15 Unga awuri idɛyiwanga nggaa
ubã afã ukpɔɔ umbɔ aka atsu abin
iya amaambɔ. Àka igbishuwa ubing-
hamɛn umɔ.>>
16 Angwɛ̃ imesa ha aka asok atsĩmbɔ
ru utepa, anyã abina awe ru nyaku
Uyesu aka asɔme umbɔ. Nggee umbɔ
agbishu ubingha Irhowa Iyiki Igar
Utɔng.
17 Urhɛɛ uku uwe, Uyesu nggu
angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn hã aba ri
iya ha.
18 Awuri igha ubingha nukpi,
Uyesu agɔr agɛ, <<Umum indɛyiwa
umbi idzidzɛrhe, unying ru umbi
aka agha nggu umum awuri ighadak
umum.>>
19 Amɛnmbɔ atirhuke igũ ighong,
anu igɔr unga anyinganying agɛ,
<<Asi iwea umum, use awu umum?
>>
20 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Unying
ru umbi usɔkdũmɛn hã, uwuruwi aka
agha ri itɛ̃rhĩ unying nggu umum.
21 Ungwɛ̃-Ner awuri ikpe ru nyaka
umbɔ aka atsɛng ri itsinga. Bɔr atorh
uner ha aka ighadak Ungwɛ̃-Ner!
Ugba umbɔ asi imarmbɔ unga.>>

Ubingha urhɛɛ Uteijee
(Umat 26.26-30; Irh 22.14-23; 1Uko 11.23-25)

22 Umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ igha ubingha,
Uyesu anyangu uborodi, atar uwɛɛ ru
Unum, abvũ adzowe ra angwɛ̃ ime-
sanga agɛ, <<Àka ayɛi uwɛrɛ atãi. Awu
iyormum.>>
23 Na anyangu ukpɛwa amɛ̃ inebi,
atar uwɛɛ ru Unum na adzowe ru
umbɔ, kishoo ahwa ru umgbɔ.
24 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Akɛrɛ
awu adzirhmum aki ibibemuwe-
Num nggu anernga, aka idze ru ubok
anera arhɛrhɛ.
25 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
umum isi íbvui ihwamum amɛ̃
inebi akɛrɛ utsɛku unumkpi umum
iki ihwa akika afa akɔɔ ri Iyɛrhe
Unum.>>
26 Umbɔ aka amaa itsũwe ubom ru
Unum, umbɔ adzek azĩmbɔ Igũ Acucii
Uzaitun.

Ubitru awuri itsɛyi Uyesu
(Umat 26.31-35; Irh 22.31-34; Uyoh 13.36-38)

27 Uyesu agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ,
<<Kishookambi awuri itĩ na abɔra
umum ikiyikami, ru nyaki itsɛng
Arherhu-Num iki igɔr igɛ,
<< <Umum ikwɛr uner uwuku udzɛu
idɔi,
idɔsa ikɛi iwuri isitungge.>*
28 Bɔr ivangyɛ umum iki isok ra akpe,
umum inggbaashia izĩ Ugarhirhi ru
umbi adɔrha atsĩ umɔ.>>

* **14:27** Àka anyã ikɛi: Uzak 13.7.

29 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Kishoo
aba atĩna na abɔrambɔ ungo, umum
isi ínekamum ungo.>>
30 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum
indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, irherɛ, ru
untsua ukpirɛ, ungo uwuri itsɛyingo
ihwɛng umum idiki itaar ni ikɔ idɔrhi
igbɛr ukpee idiki ivaa.>>
31 Bɔr Ubitru abvui arherhe
akarhãrhã agɛ, <<Umbɔ aba awuri
ifɛre umum nggu ungo, umum isi
ítsɛyimum ihwɛng ungo.>> Kishoo
angwɛ̃ imesanga arherhe rimi hã.

Uyesu ru Ugetsemani (Umat 26.36-46; Irh 22.39-46)

32 Azĩmbɔ anangkɛ umbɔ iki iyisa
Ugetsemani, Uyesu agɔr angwɛ̃ ime-
sanga agɛ, <<Àka asei nggimi umum
izĩ ifɛn-Num.>>
33 Unga akũ Ubitru, nggu Uyaku
nu Uyohana. Awu umɔ nukpi unga
atirhunga igũ ighong akarhãrhã.
34 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Igũ
ighongyɛ iki iwe ra amɛnmum idɛ̃ɛ̃
ifɛrngge umum. Àka asei nggimi na
adzɛu.>>
35 Unga aka azĩ ra asu ukunjiir,
na agba nu abĩ, afɛn-Num ugɛ ngge
iba imɛ̃ngge, umbɔ anyanguwe ivang
ayetnum akɛrɛ ru unga.
36 Unga agɛ, <<Abba,† Utɛ, ubɛn
ubina imɛ̃ngge ru ungo. Unyanguwa
ukpɛwa ayetnum akɛrɛ ru umum.
Bɔr asi iwea ubinkpi umum iki ibee,
bɔr awu ubinkpi ungo uku ubee.>>
37 Mɔcɛ unga abvui aba anyã angwɛ̃
imesa ha ikitatambɔ awu ru urhɔ.
Unga agɔr Ubitru agɛ, <<Ungo uwu ru
urhɔ? Ungo usi idɛ̃ɛ̃ idzɛupɔ ukara
unying?
38 Àka adzɛu na afɛn-Num utsur
umbi agbambi ru undeya. Idzidzɛrhe
ipfu ibemungge bɔr iyor isi ik-
erngge.>>
39 Abvui azĩa ifɛn-Num, arherhe
irhɛm iyi inggbaashia.
40 Mɔcɛ unga abvui aba ikɛi, akpo
umbɔ awu ru urhɔ asumbɔ awu nggu
urhɔ akarhãrhã. Umbɔ ashimbɔ nu
ubinkpi umbɔ aka isɔme unga.
41 Ivangyɛ unga aka abvui aba ide
untaar, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi
ana awu ru urhɔ nu iwiwosha? Iki
imɛ̃ mɔnɔ! Ivanga iki ibangge. Unyã,
umbɔ aka agha-dak Ungwɛ̃-Ner na at-
suke unga ra abok abi arhim.
42 Àka asisok umɛn izĩmɛn! Uwuku
ugha adakmum uwi aka abanga!>>

Adzur Uyesu (Umat 26.47-56; Irh 22.47-53; Uyoh 18.3-12)

43 Uyesu awu ra arherhe nukpi,
umbɔ anyã Uyahuda, unying ra
angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn hã.
Unga aba nggu anera arhɛrhɛ aka
akpɔm igbong nu akon akika ader.
Ateiya abika adzowe idɛm-Num,
abika amesuwe Ikpem nu akakũmbɔ
aka adene umbɔ.
44 Uyahuda, uwuku ugha adak
Uyesu, aka asɔmuka umbɔ agɛ,
<<Uwuruwi umum iki ishor atam-
nga, awu unga nuwɔ. Aka adzur akũ
azĩ. Aka angwɛ̃dzɛn na adzɛu unga.>>
45 Uyahuda aka aba, unga adarha
azĩã ru Uyesu, agɔr unga agɛ, <<A
umarhem!>> na ashor atamnga.
46 Anera adzur Uyesu akpɔm unga
uku ungbongbong.
47 Bɔr unying ra awɛ imesu Uyesu
uwuku ukhapa ru unga, awɔɔr ikon
iki idernga, azharhuwe uto ugãrhũ
Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num.
48 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi
adzeka nggu igbong nu akon aka
ader adzur umum ugɛ umum iwu
uvɛu?
49 Ubɛn unuma umum iwu nggu
umbi ri Iya-Num imesuwa umbi,
umbi asi idzurmbi umum. Bɔr awu
ufang itsɛng Arherhu-Num itsuifɛr.>>
50 Mɔcɛ kishoo angwɛ̃ imesa ha atĩ
abɔre unga.
51 Uwɛdzɛm nuwɔ, atamu untama
ukpekũ na adɔsu Uyesu. Ri ivangyɛ
umbɔ aka adzur unga,
52 unga aneke untamanga ra
abokmbɔ na atĩ igbĩrhĩ.

Uyesu nggu abi udzepurhe (Umat 26.57-68; Irh 22.54-55,63-71; Uyoh 18.13-14,19-24)

† **14:36** Abba ri idũ Uaramayak igburh <<Utɛ>>.

53 Akũ Uyesu azĩ ru Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, nu ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu ikɛi abika amesuwe Ikpem nu akakũ akɔng.
54 Ubitru adɔsa unga, bɔr ukukaa-ukukaa. Atsĩ ru ufɔm iya Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Umɔ unga aka asei iwɛr urha nggu adogerhi ha.
55 Ateiya abika adzowe idɛm-Num nu kishoo abi udzepurhe abee ubinkpi uku iwe ideka ri itsi Uyesu, umbɔ afɛre unga, bɔr umbɔ asi ikpombɔ.
56 Anera arhɛrhɛ aka adzowe ideka igbɛrangwĩ, bɔr angwĩmbɔ asi iweke unying.
57 Mɔcɛ abɔɔ asok adɛ̃ɛ̃, adzowe ideka igbɛrangwĩ ru unga agɛ,
58 <<Umɛn igũ unga agɔr agɛ, <Umum iwuri isipuwe Iya-Num ikɛrɛ anera aka adzin, ni idzin ikɔɔ ri inuma itaar, ikirikɛ iki isi iwengge idzin unera.> >>
59 Kishoo rimi hã idekambɔ isi iwengge unying.
60 Mɔcɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num asok adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ, arhusu Uyesu agɛ, <<Ungo usi ídzipungo arherhe? Awu use uwe ri idekayɛ umbɔ aka adzowe ri itsingo? >>
61 Bɔr Uyesu anukutata asi idzipuka, Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num hã abvui arhusa unga agɛ, <<Awu ungo uwu Ukiristo Ungwɛ̃ Uwu Idorh?>>
62 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu umum. Ikɛi umbi awuri inyãmbi Ungwɛ̃-Ner aka isei nu ubok ugha Uwu Ijee, ikɛi awuri iba nu amɛɛ afafã ra afã.>>
63 Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num hã avapuwe atorhanga, na agɛ, <<Umɛn ibee ideka iyikisong ikɛi?
64 Umbi agũmbi unga aka arhenu Unum! Awu use uwu itsũwãmbi?>>
Anera kishoo arherhe agɛ, <<Ag-baa! Afɛre unga!>>
65 Mɔcɛ abɔɔ atirha ashau aci atsuyiwe unga, abope asunga, ikɛi akwɛre unga ugwɛɛ, anu igɔr unga agɛ, <<Udɛyiwa umɛn, ungaa akwɛr ungo! >> Mɔcɛ adogerhi abi udzepurhe ha akũ unga azĩmbɔ na akwɛr unga.

Ubitru agɛ Uyesu asi iwea uwu unga

(Umat 26.69-75; Irh 22.56-62; Uyoh 18.15-18,25-27)

66 Ubitru iganga awu unɔr ufɔm iya ha, unaa uwɔɔ ra anang itser Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num aba.
67 Unga aka anyã Ubitru aka asei iwɛr urha, unga angwɛ̃dzɛn na arhi unga, na agɛ, <<Ungo uwu nggu Uyesu uner Unazarat ha!>>
68 Bɔr Ubitru atsɛyinga agɛ, <<Umum isi ihwɛng ubinkpi ungo uku urherhe.>> Unga aka arherhe rimi amaa, unga asok atsĩ ru udzepurhe iya ha. Kanying ikɔ igbɛr ukpee.
69 Unna hã aka abvui anyã unga umɔ, unga adɛyiwe abirabɛ aka adɛ̃ɛ̃ umɔ agɛ, <<Uwɛrɛ awu nggu umbɔ.>>
70 Ikɛi Ubitru abvui atsɛyinga.
Ivanga ukunjiir iki itɔng, abirabɛ aka adɛ̃ɛ̃ akhapa ru Ubitru agɔr unga agɛ, <<Asi iwea ubin itsɛyi, ungo uwu nggu umbɔ, ungo usi iwea uner Ugarhirhi?>>
71 Mɔcɛ Ubitru atirhunga ifuw atsukuka ikponum nu itsinga, ayirh uyirh ra asumbɔ agɛ, <<Umum isi ihwɛng utsakwi umbi aka anu irherhe ri itsinga.>>
72 Kanying ikɔ ibvui igbɛr ukpee ide uvaa. Mɔcɛ Ubitru ayita arherhe Uyesu aka adɛyiwe unga agɛ, <<Ungo itsɛyingo ihwɛng umum idiki itaar ri ikɔ idɔrhi igbɛr ukpee idiki ivaa.>> Ngge unga atsĩã iciu akpe.

15

Akũ Uyesu azĩ ru ugomna Ubirhatu

(Umat 27.1-2,11-14; Irh 23.1-5; Uyoh 18.28-38)

1 Ri igɔ̃kpeeka ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ, nu abika amesuwe Ikpem, nu kishoo abi itser udzepurhe akɛki itsũwã. Umbɔ abow

Uyesu akũna unga azĩmbɔ ra asu Ubirhatu.
2 Ubirhatu arhusa unga agɛ, <<Awu ungo uwu uyɛrhe abi Uyahuda?>>
Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo uku urherhungo.>>
3 Ateiya abika adzowe idɛm-Num hã, agbɛyi urherhe atsuke unga ra abina arhɛrhɛ.
4 Ngge ikɛi Ubirhatu arhusa unga agɛ, <<Unyã arhɛrha abinmbɔ aka agbɛyi atsuka ungo. Ungo usi ídzipungo arherhe?>>
5 Bɔr Uyesu asi idzipunga arherhe. Ubirhatu adzeidzeu.

Atsu ufai akpe ru Uyesu (Umat 27.15-26; Irh 23.13-25; Uyoh 18.39—19.16)

6 Icɛ awu ugau ugomna aka isaka atsũwe unerwi umbɔ aka abow ru ugborzĩ, uwuruwi anera aki ibee ru unum Irhowa Iyiki Igar Utɔng.
7 Uwɔɔ ruwɔ itsoka igburh Ubaraba, uvau isoyamɛn nu ifɛr uner itsu umbɔ agbange unga ru ugborzĩ hã nggu abɔɔ.
8 Ikikɔnga iba ifɛn Ubirhatu unga akorhuwe ubin unga aka abayi ikikorhe.
9 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi abee umum itsũwã Uyɛrha abi Uyahuda ru umbi?>>
10 Unga ahwɛnga agɛ awu unyɛ̃ɛ̃ utsu ateiya abika adzowe idɛm-Num atsuke Uyesu ru ubokngा.
11 Bɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num atsu anera agɔr agɛ aneke Uyesu ru ugborzĩ, na atsũwe Ubaraba ru umbɔ.
12 Ubirhatu arhusa umbɔ agɛ, <<Umum iwuri ikorhe uguse nggu uwuruwi umbi iki iyisa Uyɛrhe abi Uyahuda?>>
13 Umbɔ atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<Anyapuwe unga!>>
14 Ubirhatu arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu? Ashɔyi use arherhunga? >> Umbɔ agbisha atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<Anyapuwe unga!>>
15 Ubirhatu aka abee itsu umbɔ agɔm unga, atsũwũka Ubaraba. Unga aka atsu umbɔ akwɛre ugwɛɛ ru Uyesu amaa, unga adzowuka unga umbɔ anyapuwe.

Abi iwa ayɛɛi Uyesu (Umat 27.27-31; Uyoh 19.2-3)

16 Abi iwa akũ Uyesu azĩ ru udzepurhe ugomna, umbɔ iki iyisa agɛ, <<Upiretoriyum.>> Na akɔng kishoo ukpui abi iwa ha.
17 Atsime atorho aka abãrhã akagɔng aki iyɛrhe nú Uyesu, ikɛi akare ifur iyɛrhe iyi ídidɔk, atsime ni itsinga.
18 Umbɔ atirhi ighwe unga agɛ, <<Urhɛngo uder, Uyɛrha abi Uyahuda!>>
19 Ikɛi anu ikũ igbong akwɛr unga ni itsia, atang aci atsuyiwe ru unga. Na atangarhu agɛ umbɔ anu idzowe unga igɔng.
20 Umbɔ aka ayɛɛia unga rimi amaa, umbɔ atsimuwe atorho aka abãrhã akagɔng hã, na atsime atorhanga. Mɔcɛ umbɔ akũna unga adzek azĩmbɔ inyinyapuwe.

Anyapuwe Uyesu (Umat 27.32-44; Irh 23.26-43; Uyoh 19.17-27)

21 Utsa uwɔɔ adzeku Usayirin, itsoknga igburh Usiman utɛmbɔ Uarhekzanda nu Urhufɔ, adzek ri ibang abĩ hã na atɔng ru uteu ha. Umbɔ atsu unga inggang unga atsã igãrhãmau ucucii Uyesu.
22 Akũ Uyesu azĩ ra anangkɛ umbɔ iki iyisa Ugorhgota, agbena agburh, <<Anang Apfupfu Aghow Itsi.>>
23 Mɔcɛ umbɔ adzowe unga amɛ̃ inebi aka asarhe nggu isung, bɔr unga akpɛ̃ɛ̃ ihwihwaa.
24 Mɔcɛ umbɔ anyapuwe unga. Umbɔ agasha atorhanga ra adɔkambɔ, atang isɛng ra atsimbɔ anyã ubinkpi ubɛn unera aka ikpo.
25 Awu ra akara utɔɔrha aki ukpee umbɔ aka inyapuwe unga.
26 Umbɔ atsɛng isarhe iyiki irhena unga agɛ, <<UYƐRHA ABI UYAHUDA.>>

27 Anyapuwe avɛu avaa nggu unga,
unying nu ubok ughanga, uwu uvaa
ikɛi nu ubok uferanga.*
29 Anera aka atɔng, arhena unga,
azung atsimbɔ agɛ, <<Ĩhĩĩ! Ungo iki
isipuwe Iya-Num, nu udzine ike ikɛi
ri inuma itaar,
30 ucipuwa ru igãrhãmau ucuciia ha
ufɔrh itsingo!>>
31 Rimi hã ikɛi ateiya abika ad-
zowe idɛm-Num nu abika amesuwe
Ikpem ani iyɛɛia unga ra adɔkambɔ
agɛ, <<Afɔrhuka abɔɔ, bɔr asi idɛ̃ɛ̃
afɔrha itsinga!
32 Uneke Ukiristo uwurɛ, uyɛrhe
abi Uisrairha, acipuwa icɛrɛ ru
igãrhãmau ucuciia uwurɛ, ru umɛn
inyã ni iwe ru imangmang!>> Avɛu
ha umbɔ aka anyapuwe nggu unga
arherhu nggaa urhena atsuke unga.

Akpe Uyesu
(Umat 27.45-56; Irh 23.44-49; Uyoh 19.28-30)

33 Ri idzingga atenuma, uzĩ itsirkpɔ
abĩã kishoo, utsɛku akara ataar aki
urhɛɛ.
34 Ra akara ataar, Uyesu atsarhi
irhaknga ikerketangge agɛ, <<Erhoi,
Erhoi, urhama sabaktani?>> Agbena
agburh, <<A Unummum, a Unum-
mum, awu use utsu ungo uneka
umum?>>†
35 Abika adɛ̃ɛ̃ ukhapa umɔ aka agũ
rimi, umbɔ agɛ, <<Àka agũ, unga adɛ̃ɛ̃
iyisu uner uwuku usɔm Arherhu-
Num Uirhiya.>>
36 Unying ru umbɔ atĩ, azĩ abii
usoso ra amɛ̃ inebi akika agbata,
avaki igbong, abera adzowe ru Uyesu
ahwa. Unga agɛ, <<Àka adidɛ̃ɛ̃! Umɛn
inyãni use Uirhiya awuri iba acipuka
unga.>>
37 Uyesu atsarhi irhaknga ikerke-
tangge, atsu ivum na akpea.
38 Urhaburhe ha ukpuku uwe ru
Iya-Num uvaar agbɛra avaa udzur
afafã uba utsĩ ra abĩ.
39 Ivang unggbaashi abi iwa uwuku
udɛ̃ɛ̃ ra asu Uyesu aka anyã ikpũ ak-
pea, umɔ unga agɔr agɛ, <<Icicang
ishingge, utsak uwurɛ awu Ungwɛ̃
Unum!>>
40 Akatsɛrh abɔɔ adɛ̃ɛ̃ ukukaa
na azɛrhe. Ru umbɔ ha awu
umbɔ Umaryamu Umagadarha, nu
Umaryamu uyisa Uyaku ungwɛ̃mbɔ
Uyesu uku ucia nu Uyusuf, nu
Usarhomi.
41 Umbɔ atirhi idɔsa unga ru
Ugarhirhi anu itɔ̃ itser iyike unga.
Akatsɛrh abɔɔ ikɛi arhɛrhɛ abika aba
nggu unga azĩ Urusharhima awu
umɔ.

Igwirhuwe Uyesu
(Umat 27.57-61; Irh 23.50-56; Uyoh 19.38-42)

42 Urhɛɛ uku uwe, umbɔ adɛ̃ɛ̃mbɔ
igbisha abin udãã awu unum ukpuku
uwosha.
43 Utsa uwɔɔ agburh Uyusuf uner
Uarimatiya, unga awu ra abi itser ru
udzepurhe, awea ri itsu amɛn ibiba
Iyɛrhe Unum. Aker amɛn azĩ ru
Ubirhatu ashɔ̃rhã unga adzowe iyor
Uyesu.
44 Ubirhatu adzeidzeu unga aka
agũ ugɛ Uyesu aka akpea. Unga ayisu
unggbaashi abi iwa ha arhusa use
awu idzidzɛrhe Uyesu aka akpe.
45 Unga aka agũ ra angwĩ ungg-
baashi abi iwa ha, mɔcɛ unga ad-
zowuka ukom iyora ru Uyusuf.
46 Nggee Uyusuf azĩ agoi atorho,
acipu iyor Uyesu, akũ atorha ha
abow iyor ha, atsuke ngge ru udza-
kkpi umbɔ aka atsɛ̃ɛ̃ ru utarh. Unga
agɔ̃rhũ utarh ukpɔɔ afɔme angwĩ
udzak ha.
47 Umaryamu uwuku udzeku
Umagadarha nu Umaryamu uyisa
Uyusuf adɛ̃ɛ̃ azɛrhe anangkɛ umbɔ
aka angwɛ̃we iyor Uyesu.

16

Isisok Uyesu ra akpe
(Umat 28.1-8; Irh 24.1-12; Uyoh 20.1-10)

* **15:27** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 28 *Akɛrɛ ake atsuafɛr itsɛng hã iki igɔr igɛ, <<Avarha unga ra abi avau.>>* † **15:34** Àka anyã ikɛi: Amb 22.1.

1 Unum ukpuku Uwosha uku utəng, Umaryamu Umagadarha nu
Umaryamu uyisa Uyaku, nu ikɛi
Usarhomi, agoi abin isung akirakɛ
umbɔ aka izĩ adzukuwe ri iyor Uyesu.
2 Ru unum ukpu inggbaashia
ri inuma utəəva, ru ukpeeka ri
ivangyɛ ishaa unum iki idzek, umbɔ
atirhumbɔ izĩ ru udzaka.
3 Umbɔ aka awu ru utsĩndĩ, umbɔ
agɔr adəkambɔ agɛ, <<Ungamə awuri
igɔ̃rhuwe utarha ra angwĩ udzaka?>>
4 Bər umbɔ aka azĩ atsĩ umə, umbɔ
abera asumbɔ anyã nggaa utarh ha
uku ugɔ̃rhũkpɔ.
5 Umbɔ aka atsĩ ru udzaka, umbɔ
anyã uwɛdzɛm aka atsim atorho aka
aterha asei udiku ubok ugha, umbɔ
agũ iwei.
6 Ungwɛdzɛm hã agɔr umbɔ agɛ,
<<Àka niba agũmbi iwei. Umbi abee
Uyesu uner Unazarat uwuruwi umbɔ
aka anyapuwe. Aka asoka! Ashia
nggimi. Àka anyã anangkɛ umbɔ aka
angwɛ̃we unga.
7 Àka azĩ adɛyiwe angwɛ̃ imesanga
nu Ubitru, unga agbaashia azĩ
Ugarhirhi ru umbi. Nggəə ha umbi
aka inyã unga, ru nyaka unga aka
asəma umbi.>>
8 Akatsɛrh ha atĩ adzek ru adzak
ha, adzunumbɔ na azang ayormbɔ,
asi irherhumbɔ arherhe nggu unera,
ubinkutsu umbɔ agũ iwei.

[Abvur itsɛng abok akəə aki isha ashike ru ubvur Umar 16.9-20]

Uyesu adzeka ru Umaryamu (Umat 28.9-10; Uyoh 20.11-18)

9 Ivangyɛ Uyesu aka asoka akpe ru
unkpeka ru unum ukpu inggbaashia
ri inuma utəəva, agbaashia adzeka
ru Umaryamu Umagadarha, utsɛrh
ha Uyesu aka atsũwe ípfu iyiki ibewe
utəəva.
10 Unga azĩ asəme abirabɛ aka awu
nggu Uyesu, umbɔ agũ ighong na aciu
akpe.
11 Umbɔ aka agũ ugɛ Uyesu aka
asoka nggu urhɛ, ikɛi unga nibikanga
anyã Uyesu, umbɔ asi ibemumbɔ.

Uyesu adzeka ra angwɛ̃ imesa avaa (Irh 24.13-35)

12 Akɛrɛ aka amaa Uyesu adzipa
adzeka ru nyaku uner uwəə ra angwɛ̃
imesa abəə avaa ri ivangyɛ umbɔ
aka azɛ̃rhã adzek ru uteu ha adəsu
utsĩndĩã azĩmbɔ.
13 Ikivarhambɔ abvui aba asəme
abimbɔ, bər utsɛku icɛrɛ umbɔ
ashimbɔ ri imangmang ri isarhe ha.

Uyesu adzowe angwɛ̃ imesanga itser (Umat 28.16-20; Irh 24.36-49; Uyoh 20.19-23; Aiy 1.6-8)

14 Ri imaatak Uyesu aka adzeka
ru umbɔ usəka nu unying hã ri
ivangyɛ umbɔ aka asei igha ubingha.
Unga atsɛrha umbɔ ri ida imang-
mangmbɔ, nu iker itsimbɔ, umbɔ aka
asi ibemumbɔ arherhe abirabɛ aka
agbaashia anyã unga ri isisoknga.
15 Ikɛi unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka
atsĩ ru upfunga kishoo adzowe Is-
arhe Iyiki Ize ra anera kishoo.
16 Ubɛn unera aka awea ri imang-
mang, umbɔ asorhukumbɔ unga
ubətisima, awuri ikpikpoa ififərh,
bər ubɛn unera aka akpɛ̃ɛ̃ iwe ru
imangmang awuri itsitsĩm.
17 Atsar akɛ aka idəsa abika awuri
imangmang, ri itsokmum, umbɔ
awuri itsũwũkumbɔ ípfu iyiki ibewe,
awuri irherhumbɔ idũ iyiki ifa.
18 Awuri inyãngumbɔ íbvui ra
abokmbɔ, ikɛi umbɔ aba ahwambɔ
umau, ake asi íkorhuke ubin ru umbɔ.
Umbɔ aba atsorha abokmbɔ ra abi
irhãrhã, umbɔ awuri ikerhumbɔ.>>

Uyesu afũã ra afã (Irh 24.50-53; Aiy 1.9-11)

19 Uteijee Uyesu aka amaa irher-
huwe umbɔ arherhe ha, ashupa unga
akũ afũmbɔ ra afã, unga aseisa nu
ubok ugha Unum.
20 Məcɛ angwɛ̃ imesanga adzek
adzise isarhe ubɛn ananga, Utei-
jee atɔ̃ itser nggu umbɔ, akorha
abin idzeu atsu arherhambɔ awu
idzidzɛrhe.

Isarhe iyiki Ize iyi Irhuka aka atsɛng Utsutson ri itsi ubvur Irhuka

Irhuka unga atsɛng ubvur uwurɛ. Unga awu utsen abi Uyahuda na awu urhikita ikɛi. Unga ikɛi asi iwea ra angwɛ̃ imesu Uyesu ru nyaka abika atsɛng abvur akɔɔ abika adzowe Isarhe Uyesu, bɔr utsar uwekpɔ ugɛ unga agbopunga nggu angwɛ̃ imesu Uyesu abɔɔ (12). Iwe ugɛɛ atsɛng ubvur ha ru uteu Uroma. Atsɛnge ubvur uwurɛ ru Utiyofirhu bɔr Isarhe ha iwe iyi ubɛn unera.

Ubvur Irhuka irherha arherhe ri itsi Uyesu igɛ unga awu uner uwuku ufɔrh abi Uisrairha nu upfunga kishoo. Ubvur uwurɛ utirhi nggu Isarhe iyi anggɔm iyi imar Uyesu ni imasha nggu Isarhe iyi anggɔm iyi ififũ Uyesu ra afã. Ri Isarhe ha, Irhuka adɛyiwa umɛn ighongkɔ akarhãrhã nggu abika awe ru idamɛn.

Ísarhe iyɔɔ, awu ubvur uwurɛ ukpekũ umgbɔ utsɛng, undzumunga awe ra arherhe aki 1—2 nggu arherhe aki 9—19.

Ubvur uwurɛ urherha arherhe akarhãrhã ri itsi ifɛn-Num, Ipfu Isarsatangge, nu ítseryɛ aka atsɛrh aka atɔ̃we Uyesu ri itsernga, nu ikɛi ikpũ atorhkɛ Unum aka adɛyiwe abi upfung utsɛku unga aka atsũwe arhimmbɔ.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-4)*
Imar nu useng Uyohana Uner Ubɔtisima nu Uyesu *(1.5—2.52)*
Itser Uyohana Uner Ubɔtisima *(3.1-20)*
Ubɔtisima Uyesu *(3.21-22)*
Atoku Uyesu *(3.23-38)*
Iviviri Uyesu ra arhum *(4.1-13)*
Itser Uyesu ru Ugarhirhi *(4.14—9.50)*
Uyesu abɔre Ugarhirhi na azĩa Urusharhima *(9.51—19.27)*
Usati Uyesu ukpu imaatak ru Urusharhima *(19.28—23.56)*
Isisok Uyesu ra akpe, nu idzidzekanga, nu ikɛi ififũnga ra afã *(24.1-53)*

Irhuka atsɛnge Utiyofirhu

1 Anera arhɛrhɛ aka atsu amɛnmbɔ atsɛng isarhe abinkɛ aka atsuafɛr ru umɛn.
2 Atsɛng abinkɛ umɛn iki igũ ra angwĩ abika anyã abin hã ra asumbɔ ri inggbaashia na awe agãrhã isarhe Arherhu-Num.
3 Nggee, a uteiya Utiyofirhu, umum iki ingwɛ̃dzɛn ni irhisa abina kishoo aka atirhi ri inggbaashia, umum inyã azea ikɛi umum itsɛnga ungo agbɛgbɛra.
4 Ngge itsú ungo uma uhwɛng idzidzɛrhe abinkɛ umbɔ aka amesuwa ungo.

Asɔm imar Uyohana Uner Ubɔtisima

5 Ri ivang Uhiridu aka awu uyɛrhe Uyahudiya, uwuku udzowe idɛm-Num nuwɔ agburh Uzakariya, awe ru ukpui Uabija. Utsɛ̃nga Uarhisabatu ikɛi awu unang Uharuna.
6 Uzakariya nggu Uarhisabatu arhika ra asu Unum, adɔsi Ikpem Uteijee kishoo asi igbambɔ.
7 Bɔr umbɔ ashimbɔ nu ungwɛ̃, ubinkutsu Uarhisabatu awu ukpirh, umbɔ ikivarhambɔ aka akɔ̃mbɔ.
8 Ivanga niyɔ ukpui ukpumbɔ Uzakariya awe ri itser, nu Uzakariya atɔ̃ itser iyi uner uwuku udzowe idɛm-Num ra asu Unum.
9 Ru nyaka umbɔ aki itang avii asɛng abika adzowe idɛm-Num, umbɔ asɛng Uzakariya azĩ akpĩĩ abin isung ri Iya Uteijee.
10 Ivang iyiki ikpĩĩ abin isung hã iki iwe, anera abika adzowe igɔng ru Unum akɔng ru awiya anu ifɛn-Num.
11 Mɔcɛ ipfu itser Uteijee ha akapɛɛng ra asunga, idɛ̃ɛ̃ udiku ubok ugha ubeu isung hã.
12 Ivang Uzakariya aka anyã unga, unga agbipa, iwei ifɛr unga.
13 Bɔr ipfu itser-Num hã igɔr unga igɛ, <<A Uzakariya, niba ugũo iwei, aka agũmbɔ ifɛn-Numngo. Utsɛ̃ngo

Uarhisabatu awuri imara ungo uwɛkutsa, ungo utar itsoknga igburh Uyohana.
14 Unga awuri iwu ubin anggɔm nu itɛnamɛn ru ungo, imarnga iwuri itsu anera arhɛrhɛ agɔm anggɔm.
15 Unga awuri iwu uner ukugɔng ra asu Uteijee. Awu ufang unga asi íhwaa adɛ nu abin aka atsu afĩrhã, awuri itsuke unga Ipfu Isarsatangge ri imarnga.
16 Anera arhɛrhɛ ru Uisrairha unga awuri idzipa umbɔ azĩ ru Uteijee Unummbɔ.
17 Unga awuri inggbaashia azĩ ru Uteijee ha, ri ijee ipfu ru nyaki iyi Uirhiya, awuri itsu amɛn atei adzipa awe nggu angwɛ̃mbɔ na adzipa abi iker itsi umbɔ adɔsi itsoi abika arhurhika na atsu anera agbishi isiseimbɔ nggu Uteijee.>>
18 Uzakariya arhusu ipfu itser-Num hã agɛ, <<Umum ikorhu uguse ni ihwɛng rimi hã? Umumwi iki ikɔ̃mum, nu imɛk utsɛ̃mum iyɛ iki irhɛirhɛ.>>
19 Ipfu itser-Num hã igɔr unga igɛ, <<Awu umum Ujibrairhu. Umum idɛ̃ɛ̃ ra asu Unum, awu unga adena umum ĩba irherha arherhe nggu ungo ni idɛyiwa ungo isarhe iyiki ize iyɛrɛ.
20 Ungo ucɛrɛ, unu ukutata usi ídɛ̃ɛ̃ urherhungo arherhe utsɛku unumkpi akɛrɛ ha aka ikorhe, ubinkutsu ungo ushiɔ ru imangmang ru irhɛm arherhamum, arherha ha awuri iweke ri ivangyɛ ngge iki imɛ̃ ngge iwe.>>
21 Ri ivang hã, anera aka adɛ̃ɛ̃ adzɛu Uzakariya adzeidzeu ri ididãrhãnga ri Iya-Num.
22 Unga aka adzeka, unga afɔr irherha arherhe adaka nggu umbɔ. Umbɔ adiki ihwihwɛng agɛ anyãã irhi ri Iya-Num, ubinkutsu unga akpurha akũ aboka akorhu utsara na afɔr irhirherhe adaka.
23 Ivang itsernga iki imaa, unga ab-vui azĩã ri iya.
24 Inum hã iki imaa, utsɛ̃nga Uarhisabatu adzur anaa, afɛ̃ɛ̃ atɔ̃ɔ̃ asei ri iya, anera asi ihwɛngmbɔ.
25 Uarhisabatu agɛ, <<Uteijee ako-rhuwa umum rimi. Ri inumyɛ unga aka amutuwa umum na atsũwã atsak ru umum ra asu anera!>>

Asɔm imar Uyesu

26 Anaa Uarhisabatu awu ru ufɛ̃ uwu utɔ̃ĩ, Unum adene ipfu itser-Num Ujibrairhu izĩ uteu Unazarat ra abĩ Ugarhirhi.
27 Azĩ ru unakugbĩrhĩ anasi ihwɛngnga ukutsa aka awu ukarh unerwi aka agburh Uyusuf, unang Udauda. Itsok unakugbĩrhĩ hã igburh Umaryamu.
28 Ipfu itser-Num hã izĩ igɔr unga igɛ, <<Umum ighwe ungo unamata ukugɔng, Uteijee awu nggu ungo.>>
29 Amɛn Umaryamu agũ ighong akarhãrhã ru urhɛm ighwe ha, na akaifɛrhkɔ ugɛ awu use ighwea iwe rimi.
30 Bɔr ipfu itser-Num hã igɔr unga igɛ, <<A Umaryamu, niba ugũa iwei. Unum unga amutuwa ungo.
31 Ungo uwuri ikɔ̃ anaa umar ungwɛ̃, nu utar itsoknga igburh Uyesu.
32 Unga awuri iwu ukugɔng na awuri iyisa unga Ungwɛ̃ Nggaa Uwuku Ugɔng. Unum Uteijee awuri idzowuka unga anang isei iyɛrhe utɛnga Udauda,
33 nu unga awuri iwu uyɛrhe iya Uyakubu ugbagbaa, iyɛrhanga isi ímaangge.>>
34 Umaryamu arhusu ipfu itser-Num hã agɛ, <<Ifɛrha ha ikorhi iguse ni iwe? Umum uwi inasi ihwɛng ukutsa.>>
35 Ipfu itser-Num hã igɔr igɛ, <<Ipfu Isarsatangge iwuri icipuwa ru ungo, nu ijee iyi Nggaa Uwuku Ugɔng it-sira uzirhzĩnga nu ungo. Ngge itsú usarkasar ungwɛ̃ hã ungo uku imar awuri iyisa unga Ungwɛ̃ Unum.
36 Nggayɛ unapumbi Uarhisabatu awu ra anaa uwɛkutsa afɛ̃ɛ̃ utɔ̃ĩ nggu ikɔ̃nernga, umbɔ iki iyisa unga ukpirh.
37 Ubin usi ínangkpɔ Unum.>>
38 Umaryamu agɛ, <<Umum iwu ugãrhũ Uteijee. Uneke ifɛrha ha iwe

ru umum ru nyaka ungo uku ugɔr.>>
Məcɛ ipfu itser-Num hã ibɔrukungge unga.

Umaryamu azĩ iyepu Uarhisabatu

39 Ivang hã Umaryamu asok iki ife-
fetem azĩã ri igũ abĩ Uyahudiya.
40 Unga atsĩ ri iya Uzakariya na
aghwe Uarhisabatu.
41 Uarhisabatu aka agũ ighwe
Umaryamu, irheng ungwɛ̃ iso iniir ra
ananga. Uarhisabatu awu nggu Ipfu
Isarsatangge.
42 Unga atsu ivum agɛ, <<Ungo uwe
ru idorh ru akatsɛrh, nu idorh iwe
nggu ungwɛ̃wi ungo iki imar!
43 Awu use utsu umum ikpo umata
rimi, uyisa Uteijeemum asok aba ru
umum?
44 Ivangyɛ umum iki igũ irhak igh-
wengo ra atomum, irheng ungwɛ̃ ra
anaamum iso idɛ̃ɛ̃ anggɔm.
45 Idorh iwe nggu unga, aka awe
ru imangmang agɛ arherhu Uteijee
aka arherhe nggu unga awuri it-
suafɛrke.>>

Ubom Umaryamu

46 Umaryamu agɛ,
<<Ipfumum ikpoi Uteijee ha,
47 nu ipfumum igɔmanggɔm
Unum aka awu uwuku ufɔrh
umum,
48 unga aka ayita umum
utsũwũ ugãrhãnga!
Utirhi icɛrɛ undana kishoo awuri iy-
isa umum uner idorh,
49 ubinkutsu Uner Igɔng hã aka ako-
rhe abin akagɔng ru umum.
Itsoknga isarsatake.
50 Atorhnga atɛ̃rhã ru undana kishoo,
ra abika agũ iwei unga.
51 Unga aka akũ aboknga akorhi
ifɛrhɛ iyiki igɔng.
Unga aka asituwe abi aberi itsi ri
ifɛrhkɔmbɔ.
52 Unga aka acipuwe ayɛrhe
ra anang iseimbɔ,
na aberuwe abika arhɛrhi itsi
afafã.
53 Unga aka atsu abi imerh ashu-
urmbɔ nggu abin aka aze,
na adene abi ubin nggu abok
akatãrhã.
54 Unga aka ayikuwe ugãrhãnga Uis-
rairha,
na acorhuwe
55 Uibrahim nu anangnga ugbagbaa,
ru nyaka unga aka arherhe nggu
atokamɛn.>>
56 Umaryamu asei nggu Uarhis-
abatu ayoka afɛ̃ɛ̃ ataar na adɔrha ab-
vui azĩ ri iya.

Imar Uyohana Uner Ubɔtisima

57 Ivang Uarhisabatu aka imar,
unga amar uwɛkutsa.
58 Andɔkanga nu abi iyambɔ
agũ ugɛ Uteijee acorhuwe unga
akarhãrhã, umbɔ agɔm anggɔm nggu
unga.
59 Ru unum ukpu utɔrɔk umbɔ aka
aba isorhuwe ungwɛ̃ɛ̃, na abee itare
itsok utɛnga ru unga ugɛ Uzakariya,
60 bɔr uyisa agɛ, <<Ĩ'ĩ! Awuri iyisi
itsoknga Uyohana.>>
61 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umbi
ashimbi nu unera ru ikarmbi aka
awe ru itsok ikɛrɛ ha.>>
62 Məcɛ umbɔ akũ abok akorhu
utsara nu utesa abee ihwɛng utesa
awuri itar itsok ungwɛ̃ɛ̃ igburh un-
gaa.
63 Unga arhusa umbɔ adzowe ubin
itsɛng, nu anera kishoo adzeidzeu
unga aka atsɛng, <<Itsoka igburh Uy-
ohana.>>
64 Kanying angwĩnga ayanga
urhɛmnga ugarhe nu unga atirhunga
arherhe na akpoi Unum.
65 Iwei ifɛr umbɔ, ikɛi umbɔ atsĩmbɔ
irherha arherhe ha amaa inanga
kishoo ra abĩ ampfũwã Uyahudiya.
66 Ubɛn unera aka igũ arherhe
ha, unga akaifɛrhkɔ na arhusa agɛ,
<<Ungwɛ̃wi awuri iwe agusenga?>>
Ubinkutsu ubok Uteijee uwe nggu
unga.

Ubom Uzakariya

67 Utɛ ungwɛ̃ hã Uzakariya awu
nggu Ipfu Isarsatangge na asɔm
Arherhu-Num agɛ,
68 <<Umɛn ikpoi Uteijee, Unum uwu
Uisrairha!
Ubinkutsu unga aka iba ibvure
anernga.
69 Unga aka aberunga utsom ififɔrh
ru umɛn

ri iya ugãrhãnga Udauda,
70 ru nyaka unga aka arherhe
ra angwĩ asarkasar abika asɔm
Arherhu-Numnga ishaisha.
71 Afɔrh umɛn ru ubok anggamt-
sakmɛn,
nu kishoo abika akpɛ̃na umɛn.
72 Adɛyiwe atorhnga ra atokamɛn
na ayitu usarkasar ibibe-
muwenga.
73 Uyirhkpi unga aka ayirhe utɛmɛn
Uibrahim,
74 unga aka ifɔrh umɛn ru ubok
anggamtsakmɛn,
na atsu umɛn isi ígũmɛn iwei itõ
itsernga,
75 ri isisar nu irhirhika ra asunga ri
inummɛn kishoo.

76 <<Ungo ungwɛ̃mum, awuri iy-
isa ungo uner uwuku usɔm
Arherhu-Num
uwu Nggaa Uwuku Ugɔng.
Ubinkutsu ungo uwuri igbaashia uzĩ
ugbishuwe utsĩndĩ Uteijee,
unga adɔrha aba.
77 Ungo uwuri idzowe anernga ih-
wihwɛng ififɔrh
ri itsũwe arhimmbɔ.
78 Ubinkutsu atorh Unum aka adzaa
umɛn,
unga atsu irhirhang ishaa unum
iwuri idzeka afã iba ru umɛn,
79 izĩ irhange abika awe ru uzĩ
nu abika awe ru uzirhzĩ akpe,
na adarh umɛn izãrhã nu utsĩndĩ
uwuku udɔɔr.>>
80 Uyohana aseng aba awu ak-
erketawɔ ri ipfu, na aseisa arhum
utsɛku unumkpi unga aka adzek ra
asu abi Uisrairha.

2

Imar Uyesu (Umat 1.18-25)

1 Ri inum hã Ukaisar Uaugustu atsu
umbɔ avarhi irhɛ anera ra abĩ Uroma
ru upfunga.
2 Uvarhe ukpu inggbaashia nukpɔ
ri ivang Ukiriniyu aka awu ugomna
ra abĩ Usuriya.
3 Anera kishoo asok azĩmbɔ
iteumbɔ nu umbɔ atsɛng umbɔ.
4 Nggee Uyusuf iganga adzeku
uteu Unazarat ru Ugarhirhi azĩ
Uyahudiya, azĩã Ubaitarhami uteu
Udauda, ubinkutsu unga awu unang
Udauda.
5 Unga azĩ umɔ umbɔ atsɛng unga
nggu Umaryamu, ukarhnga aka awu
ra anaa.
6 Ivangyɛ umbɔ aka awu umɔ, ivang
iyiki imar ungwɛ̃ iwengge.
7 Unga amar ukã ungwɛ̃nga,
uwɛkutsa. Unga abɛrh unga
ra atorho na angwɛ̃we unga ru
ukhukhɔɔ, ubinkutsu umbɔ asi
ikpombɔ ubã anang inũ.

Abi idzɛu nu ípfu itser-Num

8 Ra abĩ hã abi idzɛu rabɔ ri idɛɛ iyɔɔ,
anu idzɛu ídɔimbɔ ru untsuuka.
9 Ipfu itser Uteijee akapɛɛng ru
umbɔ, ikpikpoi Uteijee irhange
umbɔ, iwei ifɛr umbɔ.
10 Bɔr ipfu itser-Num hã igɔr
umbɔ igɛ, <<Niba agũmbi iwei.
Umum ikũwã umbi isarhe iyiki izeyɛ
iki ikowe anera kishoo anggɔm
akarhãrhã.
11 Irherɛ ru uteu Udauda aka ama-
rambɔ uwuku ufɔrh umbi, unga awu
Ukiristo Uteijee.
12 Utsar ukpirɛ, umbi awuri
inyãmbi irheng ungwɛ̃ iki ibɛrh
ra atorho na angwɛ̃we unga ru
ukhukhɔɔ.>>
13 Kanying ikpui ípfu itser-Num
irhɛirhɛ, ngge aka apɛng nggu ipfu
itser-Num hã akpoi Unum na agɔr
agɛ,
14 <<Akpoi Unum afafã ra afã,
nu ididɔɔr ru upfung iwe nggu
abirabɛ
Unum aka amutuwe umbɔ.>>
15 Ivang ikpui ípfu itser-Num hã
iki ibɔre umbɔ ni ifũngge ra afã,
abi idzɛu ha agɔr adɔkambɔ agɛ,
<<Umɛn izĩmɛn Ubaitarhami izĩ
inyãni ubinkpi uku ukorhe Uteijee
aka adɛyiwa ukpɔ ru umɛn.>>
16 Nggee umbɔ asok ififitem azĩmbɔ
azĩ anyã Umaryamu nggu Uyusuf, nu
irheng ungwɛ̃ iki inũ ru ukhukhɔɔ.
17 Umbɔ aka anyã unga, umbɔ
asɔme anera ubinkpi umbɔ aka
adɛyiwe umbɔ ri itsi ungwɛ̃ hã,

18 nu kishoo abika agũ adzeidzeu
ru ubinkpi abika idzɛu idɔi ha aka
arherhe nggu umbɔ.
19 Bɔr Umaryamu angwɛ̃ ifɛrha ha
kishoo na akaifɛrhkɔ ake ra amɛnnga.
20 Abi idzɛu ha abvui azĩ na akpoi
Unum ra abina kishoo umbɔ aka agũ
na anyã, awu ru nyaka umbɔ aka
adɛyiwe umbɔ.

Adzowe Uyesu ri Iya-Num

21 Unum ukpu utɔrɔk uku uba
uwe, ivang umbɔ iki isorhuwe unga
usorhe, umbɔ atar itsoka igburh
Uyesu, itsok iki ipfu itser-Num hã iki
irherhe umbɔ adɔrha akɔ̃ ananga.*
22 Ivang iyiki isorhuwe inyãwã
iki iba itsuifɛr, ru nyaka ngge iki
iwe ru Íkpem Umusa, Uyusuf nggu
Umaryamu akũna unga azĩmbɔ
Urusharhima umbɔ adzowe irheng
ungwɛ̃ɛ̃ ru Uteijee,
23 ru nyaka umbɔ aka atsɛng ri
Íkpem Uteijee ugɛ, <<Ubɛn ukã ungwɛ̃
uwuku utsa, awuri itsũ unga awu
uwu Uteijee.>>†
24 Ikɛi na adzowe idɛm-Num, ru
nyaka ngge iki iwe ri Íkpem Utei-
jee, <<Anurhɛu iya avaa, use angwɛ̃
anurhɛu avaa.>>‡
25 Ri ivang hã unera nuwɔ
ru Urusharhima itsoka igburh
Usimiyon. Awu uner uwuku urhika,
agũ iwei Unum na adzɛu abee inyã
ififɔrh Uisrairha, awu nggu Ipfu
Isarsatangge ri itsinga.
26 Ipfu Isarsatangge iki isɔmukũngge
unga igɛ, unga asi Íkpea utsɛku unga
aka inyã Ukiristo uwu Uteijee.
27 Ipfu-Num ikũna unga izĩngge ru
ufɔm Iya-Num. Ivang utesa nggu
uyisa Uyesu aka akũna unga aba nu
umbɔ akorhuwe ubinkpi agbeyambɔ
aka agɔr ri Íkpem Umusa,
28 Usimiyon ayɛi unga ra aboka na
akpoi Unum agɛ,
29 <<A Uteijee uner ijee kishoo,
ru nyaka ungo uku urherhe,
uneke ugãrhãngo azĩ uku utɔɔ icɛ,
ru nyaka ungo uku ubemuwe.
30 Ubinkutsu asumum anyãke
ififɔrhngo,
31 iyiriyɛ ungo uku ugbisha ra asu
anera kishoo,
32 irhirhang irhang idɛyiwe atsen abi
Uyahuda,
nu ikpikpoi ra anerngo abi Uis-
rairha.>>
33 Uyisa nu utesa adzeidzeu
ubinkpi Usimiyon aka arherhe ri
itsinga.
34 Mɔcɛ Usimiyon atsuke idorh ru
umbɔ na agɔr Umaryamu, uyisunga
agɛ, <<Ungwɛ̃ uwurɛ, unga awuri
ikũ igbigba nu isisok anera arhɛrhɛ
ri Uisrairha, na awuri iwu utsar
ukpuku ukpukpɛ̃.
35 Ngge itsú ifɛrhkɔ amɛn anera
arhɛrhɛ iwuri idzekangge ra awiya.
Ikɛi ungo uwuri igũo ighong ru nyaki
ikon iki itar ikpuingo.>>
36 Umɔ̃ ikɛi utsɛrh uwuku usɔm
Arherhu-Num Uhanatu, unapa
Ufanuyirha unang Uasher. Aka akɔ̃ɔ̃
akarhãrhã, apfuna asei nggu utsaka
imɛka utɔɔva nu utsaka ashia.
37 Mɔcɛ unga awu utsɛ̃rhãpfu ri
imɛka isɔka utɔrɔk nu imɛka inaa.
Unga asi isoka ri Iya-Num, nu utsuu
na atenum akpurha adɛ̃ɛ̃ ikpem igha
ubin na adzowe igɔng nu ifɛn-Num.
38 Asok abanga ru umbɔ ri ivang hã,
unga atar uwɛɛ ru Unum, na arherha
arherhe ri itsi ungwɛ̃ hã nggu kishoo
abika adzɛu unum ukpuku ufɔrh
Urusharhima.
39 Umbɔ aka amaa abina kishoo
aki Íkpem Uteijee, umbɔ apfuri azĩmbɔ
utepumbɔ Unazarat ru Ugarhirhi.
40 Ungwɛ̃ɛ̃ aseng na aker, na awu
nggu itsoi, nu imimutu Unum iwe
nggu unga.

Ungwɛ̃ hã Uyesu ri Iya-Num

41 Ubɛn amɛka utesa nggu uyisa aka
isaka azĩ Irhowa Iyiki Igar Utɔng ru
Urusharhima.
42 Unga aka awu imɛka usɔkdũmɛn
umbɔ akũna unga azĩmbɔ irhowa ha
ru nyaka agbeyambɔ.
43 Irhowa ha iki imaa, umbɔ apfuri
azĩmbɔ usoi, ungwɛ̃ hã Uyesu adɛ̃ɛ̃

* **2:21** Àka anyã ikɛi: Urha 12.3; Irh 1.31. † **2:23** Àka anyã ikɛi: Idzi 13.2,12. ‡ **2:24** Àka anyã ikɛi: Urha 12.8.

unga ra andzing ru Urusharhima,
utesa nu uyisa amɔrmbɔ.
44 Akaifɛrhkɔ agɛ awu nggu umbɔ,
na azɛ̃rhã amaambɔ unuma unying.
Na atirhi irhisa unga ra abimbɔ nu
awɛrhambɔ.
45 Umbɔ aka asi inyãmbɔ unga,
umbɔ abvui azĩmbɔ Urusharhima
anumbɔ irhisa unga.
46 Amaambɔ inuma itaar na adɔrha
anyã unga ru ufɔm Iya-Num, asei
nggu abika amesuwe, anu igosha
umbɔ na anu irhusa umbɔ arherhe.
47 Ubɛn unera aka igũ unga
akpurha adzeidzeu ri ihwihwɛngnga
nu idzipa arherhanga.
48 Ivang utesa nggu uyisa aka anyã
unga, umbɔ agũ idzeu akarhãrhã. Uy-
isa agɔr unga agɛ, <<A ungwɛ̃mum,
awu use utsu ungo ukorhuwa umɛn
rimi? Unyã utɛngo nggu umum
iki isham asumɛn ibeea ungo, ikɛi
amɛnmɛn aghong akarhãrhã umɛn
iki isi inyãmɛn ungo.>>
49 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Awu
use utsu umbi abeea umum? Umbi
asi ihwɛngmbi agɛ awu ufang umum
iki iwe ri iya Utɛmum?>>
50 Bɔr umbɔ asi ihwɛngmbɔ ubinkpi
unga aka arherhe nggu umbɔ.
51 Mɔcɛ unga adɔsa umbɔ, umbɔ
azĩmbɔ Unazarat na agũna umbɔ. Bɔr
uyisunga angwɛ̃ arherha ha kishoo
ra amɛnnga.
52 Uyesu aseng nggu itsoi, nu iker
iyor, na akpo izama ra anang Unum
nu anera.

3

Uyohana Uner Ubɔtisima agbishu utsĩndĩã

(Umat 3.1-12; Umar 1.1-8; Uyoh 1.19-28)

1 Ri imɛka iyi usɔka ni imɛka
itõõ iyi iyɛrhe Ukaisar Utibariya,
Ubuntu Ubirhatu awu ugomna
Uyahudiya. Uhiridu atõ itser iyɛrhe
Ugarhirhi, ungwɛ̃mbɔ Ufirhibu unga
agha iyɛrhe Uiturhiya nu Utaraku-
nita, nu Urhisaniya atõ itser iyɛrhe
Uabirhene.
2 Ri ivang hã umbɔ Uhanana nggu
Ukayafa aka awu Ukugɔng Uwuku
Udzowe Idɛm-Num. Arherhu-Num
aba ru Uyohana ungwɛ̃ Uzakariya ra
arhum.
3 Nggee Uyohana aba, asorhuwe
ubɔtisima ru Azɛ̃ Urdun na adzowe is-
arhe iyi idzidzipa iyiki itsũwe arhim.
4 Ru nyaka ngge iki itsɛng ru ub-
vur uner uwuku usɔm Arherhu-Num
Uishaya igɛ,

<<Urhɛm uner udũwã ra arhum ugɛ,
<Àka agbisha anang Uteijee,
àka agbisha atsĩndĩnga uku
urhirhiki.
5 Awuri itsu abĩ atɔke ubɛn izɛ̃rhĩ,
na asim ifũrhã ni igũ asituwe,
awuri ivii atsĩndĩ akika anyɔsha awe
uku urhirhiki.
Na agbisha atsĩndĩ akika
arhurhuta ake aghwɔrhe.
6 Nu anera kishoo awuri inyãmbɔ
ififɔrh Unum.> >>*
7 Uyohana agɔr anera kishoo aka
akɔng aba ru unga asorhuwe umbɔ
ubɔtisima agɛ, <<Umbi angwɛ̃ ibvui!
Ungaa adɛyiwa umbi itĩ avɔm Unum
aka iba unuma?
8 Àka atõ itseryɛ iki idɛyiwe idzidzi-
pambi. Àka aneke igɔr ra amɛnmbi
agɛ, <Uibrahim unga awu utɛmɛn.>
Ubinkutsu, umum idɛyiwa umbi
Unum awea ri ijee unga aka itsu
atarh akɛrɛ ake awe awɛkaci ru
Uibrahim.
9 Icɛrɛ anggãi iki idɛ̃ɛ̃ngge ra
anũnang acucii, ubɛn ucucii uku usi
ighwɛr umgbɔ ikpũrhã iyiki ize umbɔ
awuri igbɛr umgbɔ atsuku urha.>>
10 Ikikɔnga kishoo irhusa unga igɛ,
<<Ude umɛn ikorhi uguse?>>
11 Uyohana agɔr umbɔ agɛ, <<Unera
aka awu ra atorho avaa, unga
agaar unying adzowe undɔkanga
aka ashia, nu uwuruwi aka awu ru
ubingha, akorhe rimi hã.>>
12 Abika ayɛsu ikirbi abĩ, aba umbɔ
isorhu ubɔtisima arhusa unga ikɛi
agɛ, <<A uner imesa, umɛn igamɛn
ikorhu ugusemɛn?>>

* **3:6** Àka anyã ikɛi: Uish 40.3-5.

13 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Niba ayɛi
agarmbi ubinkpi umbɔ aka atsuka
umbi.>>
14 Umɔ abi iwa arhusa unga agɛ,
<<Umɛn igamɛn ikorhu ugusemɛn?
>>
Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Niba
avurmbi uhwɛk, niba agbɛrangwĩ
atsukukumbi anera, àka ashur nggu
ugbɛtambi.>>
15 Anera aka afosi ibiba Ukiristo,
arhusa adɔkambɔ agɛ, <<Awu Uy-
ohana unga Ukiristo ha?>>
16 Uyohana agɔr umbɔ kishoo
agɛ, <<Umum isorhuwa umbi
ubɔtisima nggu amɛ̃, bɔr uwɔɔ
ruwɔ abarɔ, awuri ijee ananga
umum. Abadaknga umum isi ídɛ̃ɛ̃
inggarhukũ arhisa. Unga awuri
isorhuwa umbi ubɔtisima nggu Ipfu
Isarsatangge nu urha.
17 Utak ukpuku utsɛku itsemnga
uwu ru ubokngа. Awuri itsɛki ishaa
itsemnga itɛtɛnangge azĩ atsuku
ungbanga, na akpĩĩwe uhwenga ru
urhakpi uku usi írhimkpɔ.>>
18 Nu irhɛm iyɔɔ irhɛirhɛ Uyohana
aka akũ adam anera na adzowe Is-
arhe Iyiki Ize ra anera.
19 Uyohana atsɛrhu uyɛrhe
Uhiridu, ri itsi Uhirudiya utsɛrha
ungwɛ̃mbɔ, nu kishoo amɛn akatãrhã
akɔɔ Uhiridu aka akorhe.
20 Uhiridu ashɔi arherhe akɔɔ
atoma ikɛi, agbange Uyohana Uner
Ubɔtisima ru ugborzĩ.

Ubɔtisima Uyesu
(Umat 3.13-17; Umar 1.9-11)

21 Ivangyɛ anera kishoo aka asorhu
ubɔtisima, Uyesu asorhunga iganga.
Unga aka adɛ̃ɛ̃ ifɛn-Num, afã adiki
iyanga,
22 Ipfu Isarsatangge ru nyaku
unurhɛu icipuwa ni itsinga, urhɛm
udzeka afã ugɔr ugɛ, <<Ungo uwu
Ungwɛ̃mum uwuruwi umum iki
ibema. Nggu ungo umum igũibɛn.>>

Atoku Uyesu
(Umat 1.1-17)

23 Ivangyɛ Uyesu aka ayoka imɛka
isɔka itaar, unga aka atirhi itsernga.
Anera akaifɛrhkɔ unga awu ungwɛ̃
Uyusuf ungwɛ̃ Uherhi,
24 Uherhi ungwɛ̃ Umatat, Umatat
ungwɛ̃ Urhawi,
Urhawi ungwɛ̃ Umarhki, Umarhki
ungwɛ̃ Uyanna,
Uyanna ungwɛ̃ Uyusuf,
25 Uyusuf ungwɛ̃ Umatatiya,
Umatatiya ungwɛ̃ Uamos, Uamos
ungwɛ̃ Unahum,
Unahum ungwɛ̃ Uhasrhi, Uhasrhi
ungwɛ̃ Unajaya,
26 Unajaya ungwɛ̃ Umaata, Umaata
ungwɛ̃ Umatatiya,
Umatatiya ungwɛ̃ Ushimeya,
Ushimeya ungwɛ̃ Ujosek,
Ujosek ungwɛ̃ Ujoda,
27 Ujoda ungwɛ̃ Ujowanan,
Ujowanan ungwɛ̃ Uresa, Uresa
ungwɛ̃ Uzerubaberh,
Uzerubaberh ungwɛ̃ Usheyarhtiy-
erh, Usheyarhtiyerh ungwɛ̃
Uniri,
28 Uniri ungwɛ̃ Umarhki, Umarhki
ungwɛ̃ Uaddi,
Uaddi ungwɛ̃ Ukosama, Ukosama
ungwɛ̃ Uerhmadama,
Uerhmadama ungwɛ̃ Uer,
29 Uer ungwɛ̃ Ujoshuwa,
Ujoshuwa ungwɛ̃ Uerhiyeza, Uer-
hiyeza ungwɛ̃ Ujorima,
Ujorima ungwɛ̃ Umatat, Umatat
ungwɛ̃ Urhawi,
30 Urhawi ungwɛ̃ Usiman, Usiman
ungwɛ̃ Uyahuda,
Uyahuda ungwɛ̃ Uyusuf, Uyusuf
ungwɛ̃ Uyonam,
Uyonam ungwɛ̃ Uerhiyakim,
31 Uerhiyakim ungwɛ̃ Umerheya,
Umerheya ungwɛ̃ Umena, Umena
ungwɛ̃ Umattata,
Umattata ungwɛ̃ Unatan, Unatan
ungwɛ̃ Udauda,
32 Udauda ungwɛ̃ Ujesse, Ujesse
ungwɛ̃ Uobida,
Uobida ungwɛ̃ Ubo'aza, Ubo'aza
ungwɛ̃ Usarhmon,
Usarhmon ungwɛ̃ Unashon,
33 Unashon ungwɛ̃ Uamminadab,
Uamminadab ungwɛ̃ Uaram,
Uaram ungwɛ̃ Uhezuron,

Uhezuron ungwɛ̃ Ufereza, Ufereza ungwɛ̃ Uyahuda,
34 Uyahuda ungwɛ̃ Uyakubu, Uyakubu ungwɛ̃ Uishaku,
Uishaku ungwɛ̃ Uibrahim, Uibrahim ungwɛ̃ Utera,
Utera ungwɛ̃ Unahor,
35 Unahor ungwɛ̃ Userug,
Userug ungwɛ̃ Ureyu, Ureyu ungwɛ̃ Uferheg,
Uferheg ungwɛ̃ Ueber, Ueber ungwɛ̃ Usherha,
36 Usherha ungwɛ̃ Ukenan, Ukenan ungwɛ̃ Uarfakshad,
Uarfakshad ungwɛ̃ Ushem, Ushem ungwɛ̃ Unuhu,
Unuhu ungwɛ̃ Urhamek,
37 Urhamek ungwɛ̃ Umetuserha,
Umetuserha ungwɛ̃ Uenɔk, Uenɔk ungwɛ̃ Uyared,
Uyared ungwɛ̃ Umaharharherh, Umaharharherh ungwɛ̃ Ukenan,
38 Ukenan ungwɛ̃ Uenosh, Uenosh ungwɛ̃ Usɛt,
Usɛt ungwɛ̃ Uadamu, Uadamu ungwɛ̃ Unum.

4

Aviru Uyesu (Umat 4.1-11; Umar 1.12-13)

1 Uyesu awu nggu Ipfu-Num, adzeku Azɛ̃ Urdun, Ipfu ikũna unga izĩngge ra arhum.
2 Umɔ unga amaa inuma isɔka inaa Undenggũ adeya unga. Ri inum hã unga asi ighaa ubingha. Inum hã iki imaa, imerh ifɛr unga.
3 Undenggũ agɔr unga agɛ, <<Ungo uba uwu Ungwɛ̃ Unum, ugɔr utarh ukpirɛ ukpɔ uwu ubingha.>>
4 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <Asi iwea ubingha ukpekũ itsu unera abɛk.>*>>
5 Undenggũ akũna unga afũã ra anang afafã na adɛyiwe unga kanying iyɛrhu upfung kishoo.
6 Mɔcɛ unga agɔr unga agɛ, <<Umum iwuri idzaamum ungo ijee ra abĩã kishoo ni idzaa ungo ikpikpoingge, ubinkutsu aka adzaa ru umum, nu umum idɛ̃ɛ̃ indzowukũ ubɛn unera umum iki ibee.
7 Nggee ungo uba udzaango umum igɔng, ukpɔ uwuri iwu ukpungo kishoo.>>
8 Uyesu agɛ, <<Itsɛng Arherhu-Num igɔrngge ugɛ, <Udzowe igɔng ru Uteijee Unumngo nu uwu ugãrhãnga ukpekũ.> †>>
9 Undenggũ akũna unga azĩã Urusharhima, na atsu unga adɛ̃ɛ̃ ra afafã ni itsi uvi Iya-Num, na agɔr unga agɛ, <<Ungo uba uwu Ungwɛ̃ Unum, upur ucipa ru nggɛɛ,
10 ubinkutsu itsɛng igɔr igɛ,
<< <Unga awuri itsu ípfu itserngа ngge ingwɛ̃dzɛn
ni ikaa ungo,
11 ngge iwuri ikpɔm ungo ra afafã ra aboknggе,
utsur ungo ukwɛrɔ undaidakngo nu utarh.> ‡>>
12 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Itsɛng Arherhu-Num igɔr ugɛ, <Ungo niba ivirungo Uteijee Unumngo.> §>>
13 Ivangyɛ Undenggũ aka amaa ideya unga kishoo, unga nekuka unga utsɛku ivang iyikise.

Akpɛ̃mbɔ Uyesu ru Unazarat (Umat 13.53-58; Umar 6.1-6)

14 Mɔcɛ Uyesu abvui azĩã abĩ Ugarhirhi ri ijee Ipfu-Num, isarhe ri itsinga itɛ̃rhã imaangge abĩã kishoo.
15 Unga amesuwe ra abã ifɛn-Nummbɔ, nu ubɛn unera akpoi unga.
16 Unga azĩã Unazarat, ra anangkɛ umbɔ aka akpɔm unga, ru unum ukpuku uwosha unga azĩ atsĩã ru ubã ifɛn-Num, ru nyaka unga aka abayi. Unga asok adɛ̃ɛ̃ abee ivarhu uvarhe.
17 Umbɔ adzowe ubvur uku ufeta uwu uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya, unga aka ayanga, unga akpo anangkɛ iki itsɛng igɛ,
18 <<Ipfu Uteijee iwu nggu umum,
ubinkutsu unga aka adzukuwa umum atsei
akika adzowe Isarhe Iyiki Ize ra atsũwã.

* **4:4** Àka anyã ikɛi: Iva 8.3. † **4:8** Àka anyã ikɛi: Iva 6.13. ‡ **4:11** Àka anyã ikɛi: Amb 91.11,12.
§ **4:12** Àka anyã ikɛi: Iva 6.16.

Unga aka adena umum idũwã itsũwe
abirabɛ umbɔ aka abow ru ug-
borzĩ
ni iyanguwe asu abi ibvuta
ni ifɔne abika ahwa ayetnum.

19 Izĩ idũwã imɛk umatu Uteijee.>>*

20 Mɔcɛ unga afetu ubvura, ad-
zowuka umgbɔ ru uner itsera ru
ubã ifɛn-Num hã na aseisa. Asumbɔ
kishoo ru ubã ifɛn-Num hã awing
arhi unga.

21 Nu unga atirhi agɔr umbɔ
agɛ, <<Irherɛ Arherhu-Num akɛrɛ
atsuafɛrke ri igigũmbi.>>

22 Kishoo arherhe iki ize ri itsinga
na adzeidzeu irhɛm iyiki ize iyiriyɛ
iki idzeka ra angwĩnga. Umbɔ arhusa
agɛ, <<Asi iwea ungwɛ̃ Uyusuf nuwi?
>>

23 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Idzidzɛrhe
umbi awuri idzaambi umum unyaka
arherhe agɛ, <Unera agɔu uker-
huwe itsikamngo! Umbi ikɛi awuri
igɔrmbi umum ugɛ, ukorhe nggimi
ru utepungo ubinkpi umɛn iki igũ ugɛ
ungo ukorhe ru Ukafanahum.> >>

24 <<Umum indɛyiwa umbi
idzidzɛrhe, uner uwuku usɔm
Arherhu-Num asi isaka ikpoa imor
ru utepunga.

25 Umum isɔma umbi idzidzɛrhe,
atsɛ̃rhãpfu awu arhɛrhɛ ru Uisrairha
ri ivang uner uwuku usɔm Arherhu-
Num Uirhiya, inai iki isi idoingge
imɛka itaar nu utenga rimõõ imerh
akarhãrhã imaangge abĩã.

26 Rimi hã asi idene Uirhiya azĩã ru
unyinga umbɔ na adene unga azĩ ru
utsɛ̃rhãpfu ru Uzarefat ra abĩ Usidon.

27 Ikɛi ru Uisrairha abi ingbim
awu arhɛrhɛ ri ivang uner uwuku
usɔm Arherhu-Num Uerhisha, rimi
hã unera asi ikerhunga, Una'aman
ukpekũ, utsa Usuriya.>>

28 Anera kishoo ru abã ifɛn-Num
hã, amɛnmbɔ asoke umbɔ aka agũ
rimi.

29 Umbɔ asok agbĩrhã unga adzek
ru utepa, na akũna unga azĩmbɔ ni
ishi igũa, ra anangkɛ utepa uku uwe,
abee iyira unga agɔ̃rhã.

30 Bɔr unga azɛ̃rhã atɔng ra
ateumbɔ azĩã udĩnga.

Uyesu awayiwe ipfu iyiki ibewe (Umar 1.21-28)

31 Mɔcɛ, unga azĩã Ukafanahum ru
uteu ukpɔɔ ra abĩ Ugarhirhi, ru unum
ukpuku uwosha amesuwe anera.

32 Umbɔ adzeidzeu nggu imesanga
ubinkutsu isarhanga iwu nggu ijee.

33 Ru abã ifɛn-Num hã uner uwɔɔ
awe ru ipfu iyiki ibewe. Unga atsarhi
irhaknga ikerketangge atsu ivum
agɛ,

34 <<Iyee! Ungo ubee use nggu
umɛn Uyesu uner Unazarat? Ungo
uba itsĩme umɛn? Umum ihwɛng
ungo uwu usarkasar uwu Unum!>>

35 Uyesu atsɛrha ngge agɛ,
<<Unukutata! Upfudzeka ru unga!>>
Mɔcɛ ipfu iyiki ibewe ha ashupa unga
atar ra ateumbɔ kishoo, ni inekungge
unga, isi inayikungge unga.

36 Anera kishoo adzeidzeu na agɔr
adɔkambɔ agɛ, <<Arherhakɛ awu
ikpũ akasong? Nggu iker nu ijee unga
atsu ípfu iyiki ibewe ngge ipfudzeka!
>>

37 Isarhe ri itsinga itɛ̃rhã imaangge
ikãwã anang hã.

Arhɛrhɛ anera Uyesu aka aker-huwe (Umat 8.14-17; Umar 1.29-34)

38 Uyesu asoku ubã ifɛn-Num
hã azĩã ri iya Usiman. Mɔcɛ uy-
isa utsɛrha Usiman iyora imani
akarhãrhã, umbɔ arhusu Uyesu ama
ayike unga.

39 Nggee unga agbapfu akhapa ru
unga na atsɛrhi imani anii iyor, ngge
idzengge ru unga. Unga asok kanying
azĩã agashuka umbɔ amɛ̃ aka ahwa.

40 Ivang urhɛɛ uku uwe, anera akũ
abi ikpũ irhãrhã aba ru Uyesu at-
sorha aboknga, anyinganying, aker-
huwe umbɔ.

41 Ikɛi ípfu iyiki ibewe ha adzeka ra
anera arhɛrhɛ itsu ivum agɛ, <<Ungo
uwu Ungwɛ̃ Unum! >> Bɔr unga
atsɛrha ngge, unga asi ibeenga ineke
ngge idzipa arherhe, ubinkutsu ngge
ihwɛngngge unga aka awu Ukiristo.

* **4:19** Àka anyã ikɛi: Uish 61.1,2.

42 Ukpe uku usar, Uyesu adzek azĩã
anangkɛ aka awu uku utata. An-
era anu ibeea unga, umbɔ aka anyã
unga, umbɔ abee iden unga utsur
unga nekuka umbɔ.
43 Bɔr unga agɛ, <<Awu ufang
umum idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi
Iyɛrhe Unum ri iteu iyɔɔ ikɛi, ngge itsu
umbɔ adena umum ĩba.>>
44 Nu unga adɛ̃ɛ̃nga idzowe isarhe
ra abã ifɛn-Num Uyahudiya.

5

Uyisa angwɛ̃ imesa abi ingg-baashia
(Umat 4.18-22; Umar 1.16-20)

1 Unuma nukpɔ Uyesu adɛ̃ɛ̃ ni ifɛn
ukau Ujanisarat, anera arhɛrhɛ afĩĩ
adzipa unga na akpeto ani igosha
Arherhu-Num.
2 Unga anyã akhukhɔɔ avaa aka
adɛ̃ɛ̃ ri ifɛn amɛ̃, abi udɛm aka aden,
na adɛ̃ɛ̃ isorh igbermbɔ.
3 Unga atsĩ ru ukhukhɔɔ uwu Usi-
man, na ashɔ̃rhã unga agɔpa atsĩ
ukunjiir ru ukau ha. Umɔ unga asei
nu ukhukhɔɔ ha na amesuwe anera.
4 Unga aka amaa arherhe, unga
agɔr Usiman, agɛ, <<Àka atsĩ ra
anang aka aghora na atsu igbermbi
adzui.>>
5 Usiman agɔr unga agɛ, <<A Uteiya,
umɛn imaa utsuu itɛ̃wã, isi idzurmɛn
ubin. Bɔr ri igigɔrngo, umum itsukũ
igber ha.>>
6 Umbɔ aka atsu igber ha, umbɔ
adzui abɛrh arhɛrhɛ ake atsu ig-
bermbɔ itirhi ipupa.
7 Umbɔ akorhuwe utsara ra
adɔkambɔ ru ukhukhɔɔmbɔ aba
ayike umbɔ. Umbɔ aka aba atsu abɛrh
ake atɔk akhukhɔɔmbɔ, akhukhɔɔ ha
akpurha abee ididɛk.
8 Usiman Ubitru aka anyã rimi,
unga agba ra atsurhuk Uyesu na agɛ,
<<A Uteijee, ugɔpa ru umum, umum
iwu uner arhim!>>
9 Ubinkutsu unga nggu abirabɛ aka
awu nggu unga kishoo adzeidzeu ra
arhɛrha abɛrh ha umbɔ aka adzui.
10 Awu umbɔ Uyaku nggu Uyohana,
angwɛ̃ Uzabadi, awɛrhi itser Usiman.
Mɔcɛ Uyesu agɔr Usiman, agɛ,
<<Niba ugũa iwei, utirhi icɛrɛ ungo
uwuri idzui anera.>>
11 Nggee umbɔ ayii akhukhɔɔmbɔ
adzeka nu ubang ukau ha. Umbɔ
aneke abinmbɔ kishoo na adɔsa
unga.

Uner irhãrhĩ ingbim
(Umat 8.1-4; Umar 1.40-45)

12 Ivang hã niyɔ Uyesu awu ru uteu
ukpɔɔ, uner uwɔɔ aba awuri irhãrhĩ
ingbim. Unga aka anyã Uyesu, unga
agba ra asunga na ashɔ̃rhã unga agɛ,
<<A Uteijee, ungo uba ubemungo,
ungo udɛ̃ɛ̃ ukerhuwango umum.>>
13 Uyesu aberu uboknga abangu
uner irhãrhĩ ingbim hã, na agɛ,
<<Umum ĩbeemum, ukerhe!>> Kany-
ing ingbimnga ikerhungge.
14 Mɔcɛ Uyesu avange unga agɛ,
<<Niba udɛyikɔ unera, bɔr uzĩ
udɛyiwe itsingo ra abika adzowe
idɛm-Num, nu udzowe idɛm-Num
iyiki ikikerhe Umusa aka atsuka
umbi, ngge iwu utsara ra anera ugɛ
ungo uku ukerhungo.>>
15 Bɔr rimi hã isarhanga itɛ̃rhã
imaangge inanga, ngge itsú anera
arhɛrhɛ aba igũ unga na akpo ikik-
erhe ri irhãrhãmbɔ.
16 Bɔr Uyesu aka isaka adzek
ikiyikanga anu ifɛn-Num ra arhum.

Uyesu akerhuwe irhãrhĩ ishai iyor
(Umat 9.1-8; Umar 2.1-12)

17 Unuma nukpɔ Uyesu adɛ̃ɛ̃ ime-
suwe anera, abi Ufarisi nggu abika
amesi Íkpem Umusa, adzek kishoo
ri iteu iyiki ici iki iwe ru Ugarhirhi
nu Uyahudiya nu Urusharhima, asei
umɔ. Ijee iyi Uteijee iwu nggu unga
iyiki ikerhuwe abi irhãrhã.
18 Mɔcɛ abɔɔ atsã uner irhãrhĩ ishai
iyor nu ufar abee ikũna unga atsĩ ri
iya azĩ angwɛ̃we unga ra asu Uyesu.
19 Ivangyɛ umbɔ aka asi ikpombɔ
anang aka atsĩã, ubinkutsu anera
arhɛmbɔ, umbɔ afũ ni itsi uvi ati uvi
ha na acipuwe unga nu ufarnga ra
asu Uyesu ra ateu anera.
20 Ivang Uyesu aka anyã imang-
mangmbɔ, unga agɛ, <<A uwee, aka
atsũwãmbɔ arhimngo.>>

21 Abi Ufarisi na abika amesuwe
Ikpem atirhi ikaifɛrhkɔ ra amɛnmbɔ
agɛ, <<Awu ungaa nuwi arhenu
Unum! Ungaa adɛ̃ɛ̃ atsũwe arhim uba
asi iwea Unum ikiyikanga?>>
22 Uyesu aka ahwɛnga ifɛrhkɔmbɔ,
unga arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use
utsu umbi anu ikaifɛrhkɔ rimi ra
amɛnmbi?
23 Akasong asi ighongke irherhe,
umum iki igɔr, <Àka atsũwãmbɔ
arhimngo,> use igɔr igɛ, <Usiso
uzɛ̃rhũ uzɛ̃rhã?>
24 Bɔr ngge itsú umbi ahwɛng ugɛ
Ungwɛ̃-Ner awea ri ijee iyiki itsũwe
arhim ru upfung.>> Mɔcɛ unga agɔr
uner ishai iyor ha agɛ, <<Umum igɔr
ungo, usisok, ufetu ufarngo uzĩ ri iya!
>>
25 Kanying utsa ha abera asok ra
asumbɔ, afetu ufarnga, akai izĩ ri iya
na akpoi Unum.
26 Ubɛn unera adzeidzeu na akpoi
Unum. Umbɔ awe nggu iwei na agɛ,
<<Umɛn inyãmɛn abin idzeu irherɛ!
>>

Uyesu ayisu Urhawi
(Umat 9.9-13; Umar 2.13-17)

27 Akɛrɛ ha aka amaa, Uyesu adzek
anyã uner uwuku uyɛi ikirbi abĩ it-
soka igburh Urhawi asei ra anang it-
sernga. Uyesu agɔr unga agɛ, <<Udɔsa
umum!>>
28 Urhawi asok nekuka ubɛn ubin
na adɔsa unga.
29 Mɔcɛ Urhawi azɛke Uyesu
irhowa iyiki igɔng ri iyanga, arhɛrhɛ
abika ayɛsu ikirbi abĩ nu abɔɔ atɔk
agha nggu umbɔ.
30 Bɔr abi Ufarisi nu abika ame-
suwe Ikpem Umusa aka awu ru
ukpui agbeyambɔ akũ arherhe aba ra
angwɛ̃ imesa Uyesu agɛ, <<Awu use
utsu umbi agha na ahwa nggu abika
ayɛsu ikirbi abĩ nu abi arhim?>>
31 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Asi iwea
abika aker abee uner agɔu, bɔr abi
irhãrhã.
32 Umum isi ĩbamum iyisa abika
arhurhika, bɔr umum ĩba iyisa abi
arhim umbɔ adzipa ra arhimmbɔ.>>

Arhusu Uyesu arherhi
ikpem igha ubin
(Umat 9.14-17; Umar 2.18-22)

33 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Angwɛ̃
imesu Uyohana aka isaka akpemmbɔ
igha ubin na afɛnmbɔ Unum, nu
angwɛ̃ imesa abi Ufarisi, bɔr abingo
agha na ahwa.>>
34 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi
adɛ̃ɛ̃ atsu awɛrhu uner utsɛrh uwuku
ufa akpemmbɔ igha ubinghanga na
awu nggu umbɔ?
35 Ivanga niyɔ ibarɔ awuri inyan-
gukumbɔ uner utsɛrh uwuku ufa ru
umbɔ, ivang ha niyɔ umbɔ aka ikpem
igha ubin.>>
36 Ikɛi asɔme umbɔ unyaka arherhe
agɛ, <<Unera asi ízharha atorho aka
afa akũ abipunga nu atorho akagbe.
Unga aba akorhunga rimi, unga
adakuwe atorho aka afa ha, nu
atorho aka afa ha asi íweke ru nyaku
akika akagbe ha.
37 Asi ítsumbɔ amɛ̃ inebi aka afa ru
ubãĩ uwuku ugbe. Ungo uba utsukɔ,
ubãĩ uwuku ugbe ha ukpurhu uyar,
amɛ̃ inebi ha akpurha adzɛ̃rhã ra abĩ,
ubãĩ hã uwuri iwu ibɛm.*
38 Bɔr, awu ufang umbɔ atsu amɛ̃
inebi aka afa ra ambãĩ aka afa!
39 Unera asi íbemunga ihwa amɛ̃
inebi aka afa, unga aba aka ahwaa
akagbe. Awuri igɔr agɛ, <Akagbe
azeke aka afa.> >>

6

Uteijee unum ukpuku uwosha
(Umat 12.1-8; Umar 2.23-28)

1 Unum ukpuku uwosha ukpɔɔ
Uyesu azɛ̃rhã atɔng ri icang arhkama,
angwɛ̃ imesanga agbiu azang
arhkama adzuka ra abokmbɔ, na atãi
ishaanga.
2 Abi Ufarisi abɔɔ arhusa agɛ,
<<Awu use utsu umbi azharhuwe
Ikpem unum ukpuku uwosha?>>

* **5:37** Ambãĩ aki isaka akũ abvur ijuɛ asɔr ake. Nggu adaka nu urhɔka umbɔ aka ayanga na abope. Ambãĩ aka afa aki isaka ayanga ru ighwighwii amɛ̃ inebi ha. Ambãĩ aka agbe aka ayanguke asi íbvui ayanguke ikɛi.

3 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi
anasi ivarhumbi ubin Udauda aka
akorhe ri ivangyɛ unga aka agũ
imerh nggu abi uzãrhãnga?
4 Unga atsĩ ru Utsurha-Num, azĩ
anyangu ubingha umbɔ anɛmuwe
ru Unum, adiki ighigha nggu abi
uzɛ̃rhãnga. Ikpem iki igɔr igɛ abika
adzowe idɛm-Num ukpekũ umbɔ
igha ubingha ha.>>*
5 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ agɛ,
<<Ungwɛ̃-Ner unga awu Uteijee
unum ukpuku uwosha.>>

Uner ubok ukpuku ushai (Umat 12.9-14; Umar 3.1-6)

6 Ru unum ukpuku uwosha ukpɔɔ
unga atsĩ ru abã ifɛn-Num amesuwe
anera, uner uwɔɔ umɔ ubok ughanga
ushushai.
7 Abi Ufarisi nu abika amesuwe
Ikpem arhi ubin umbɔ aka ikũ atsu
uvau ru Uyesu. Nggee umbɔ awing
asumbɔ arhi unga use unga awuri
ikerhuka ru unum ukpuku uwosha.
8 Bɔr Uyesu ahwɛnga ifɛrhkɔmbɔ,
umɔ unga agɔr uner uwuku ushai
ubok ha agɛ, <<Usisok uba udidɛ̃ɛ̃ ra
asumɛn kishoo.>> Utsa ha asok aba
adɛ̃ɛ̃ umɔ.
9 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ agɛ,
<<Umum irhusa umbi, Ikpem iwu
use ru unum ukpuku uwosha? Ako-
rhi iyiki ize use iyiki ibewe? Afɔrhe
urhɛ use atsĩme umgbɔ?>>
10 Unga arhi adzipa umbɔ kishoo,
na agɔr uner ushai ubok ha agɛ,
<<Unɛmu ubokngo udzek! >> Unga
ayɛrhu uboknga, ukpu udiki ikikerhe
kishoo.
11 Akɛrɛ ha atsu umbɔ asoyi avɔm
akarhãrhã na atirhi arherhe nggu
adɔkambɔ ubin umbɔ aka ikorhuwe
Uyesu.

Uyesu atsũ abi itsernga usɔkdũmɛn (Umat 10.1-4; Umar 3.13-19)

12 Unum ukpɔɔ ri inum hã Uyesu
azĩ afũã igũ azĩ ifɛn-Num, amaa utsuu
unum hã kishoo anu ifɛn-Num.
13 Ivangyɛ ukpe uku usar unga ay-
isa angwɛ̃ imesanga aba ru unga,
umɔ unga atsũ usɔkdũmɛn, na ayisa
umbɔ abi itsernga.
14 Usiman uwu ha unga aka atar
unga agburh Ubitru, nu ungwɛ̃mbɔ
Uandarawu, nu Uyaku, nu Uyohana,
nu Ufirhibu, nu Ubatorhomi,
15 nu Umatiyu, nu Utoma, nu
Uyaku ungwɛ̃ Uharhfa, nu Usiman
umbɔ iki iyisa Uzarhoti,
16 nu Uyahuda ungwɛ̃ Uyaku, nu
Uyahuda Uiskariyoti uwuku ugha
adak.

Igũibɛn nggu atorh (Umat 5.1-12)

17 Unga acipuwa nggu umbɔ azĩ
adɛ̃ɛ̃mbɔ ri idɛɛ iyɔɔ. Arhɛrha angwɛ̃
imesanga akɔng umɔ, nu arhɛrha an-
era aka adzeka abĩ Uyahudiya nu
Urusharhima, nu abɔɔ aka adzeku
ubang azɛ̃ Utaya nu Usidon.
18 Umbɔ aka aba igosha unga, unga
akerhuwe irhãrhãmbɔ. Abika agũ
uver nggu ípfu iyiki ibewe ikɛi aker-
humbɔ.
19 Anera kishoo akɔka abee ibanga
unga, ubinkutsu unga akerhuwe
umbɔ kishoo nggu nggaa ijeenga.
20 Unga arhi angwɛ̃ imesanga, na
agɛ,
<<Idorh iwu iyimbi aka awu atsũwã,
ubinkutsu Iyɛrhe Unum iwu iy-
imbi.
21 Idorh iwu iyimbi abika agũ imerh
icɛrɛ,
umbi awuri ishuurmbi.
Idorh iwu iyimbi abika adɔng icɛrɛ,
umbi awuri inyĩrhũmbi unyĩrhã.
22 Idorh iwu iyimbi anera iki ikpɛ̃na
umbi
na awayiwe umbi na arhena
umbi,
na agũ ashĩ umbi ugɛɛ umbi awu
abi amɛn aka abewe
ni itsi umbi aka adɔsu Uyesu
Ungwɛ̃-Ner.
23 <<Àka agɔm ru unum hã na
atengasha nggu anggɔm, ubinkutsu
ugbɛtambi uwu ugɔgɔngakpɔ ra afã.
Rimi hã ateimbɔ aka akorhuwe abika
asɔm Arherhu-Num.

* **6:4** Arherhakɛ ri itsi Udauda akpo ake ru ubvur 1Usm 21.1-6. Akorhuke nu Udauda adɔrha atsim iyɛrhe. Ri ikpem abi Uyahuda, Udauda azharhuwe ake ru unum ukpuku uwosha.

24 <<Bɔr atorhmbi abika awu ru ubin,
umbi aka ayɛimbi ifififitambi.
25 Atorhmbi abika awu ra ashur icɛrɛ,
ubinkutsu umbi awuri igbambi
imerh.
Atorhmbi abika anyĩrhũ unyĩrhã
icɛrɛ,
ubinkutsu umbi awuri idɔngmbi
na aciu.
26 Atorhmbi ivang anera kishoo iki
irherhe iyiki ize ru atsimbi,
ubinkutsu atokambɔ aka isaka
akorhe rimi nggu abika asɔm
Arherhu-Num igbɛrangwĩ.

Ibema igamtsak (Umat 5.38-48; 7.12a)

27 <<Bɔr umum idɛyiwa umbi abika agũna umum, àka abema anggamtsakmbi, àka akorhuwe iki ize ru abika akpɛ̃na umbi.
28 Àka atsuke idorh ra abika arhena umbi, àka afɛne-Num ra abika ayɔm umbi.
29 Unera aba akwɛra ungo nu utamngo, udzipuwe utam ukpu uvaa ikɛi. Unera aba avura atorhango akagɔng, niba ukɛnɔ unga atorha akɔɔ akaci.
30 Udzowe ubɛn unera aka afɛnu ubinngo, unera aba avura ubinngo, niba ubvui uyɛsɔ.
31 Ukorhuwe anera ubinkpi ungo uku ubee umbɔ akorhuwa ungo.
32 <<Umbi aba abema abika abema umbi ukpekũ, umbi awu ru use ugbɛtunga? Abi arhim aka isaka abema abika abema umbɔ.
33 Umbi aba akorhi iyiki ize nggu abika akorhuwa umbi iyiki ize, umbi awu ru use ugbɛtunga? Uko abi arhim aka isaka akorhe rimi hã.
34 Umbi aba adzowe ikɔw ra abirabɛ umbi aka afosa ugɛ adɛ̃ɛ̃ afaimbɔ, ugbɛtɛ umbi uwu use? Abi arhim aka isaka adzowukumbɔ ikɔw ra abi arhim na ayɛi uku kpengkpeng.
35 Bɔr àka abema anggamtsakmbi, àka akorhe iyiki ize ru umbɔ, àka adzowe umbɔ ikɔw niba arhimbi usu ififai. Mɔcɛ ugbɛtambi uwu ugɔgɔng, umbi awuri iwe angwɛ̃ Nggaa Uwuku Ugɔng, ubinkutsu unga aka amutuka abika akpɛ̃ itar uwɛɛ nu abi amɛn aka abewe.
36 Àka awu abika agũ atorh, ru nyaka Utɛmbi ra afã aka awu uwuku ugũ atorh.

Itsu uvau ra abɔɔ (Umat 7.1-5)

37 <<Niba atsumbi uvau ra anera, asi ítsukambɔ umbi uvau. Niba atsumbi ufai, asi ítsukambɔ umbi ufai. Àka atsũwe anera, awuri itsũwãmbɔ umbi.
38 Àka adzowe, awuri idzaambɔ umbi. Ugbiu utsutɔk, nu ujer, nu uzusa, nu utɔk, nu ubɔr ugba. Ugbiuwi umbi aka akũ amei, awuri ikũ ugbiu ha amei adzaa umbi.>>
39 Uyesu adɛyiwe umbɔ unyaka arherhe agɛ, <<Uner ibvuta adɛ̃ɛ̃ adarha uner ibvuta? Umbɔ ikivarhambɔ asi ígbambɔ ru ughwee?
40 Ungwɛ̃ imesa asi inangnga uner uwuku umesuwe unga, bɔr ubɛn unera umbɔ aka amesuwe unga abina kishoo, awuri iwea ru nyaku uner uwuku umesuwe unga.
41 <<Awu use utsu ungo urhi umbumbin ru usu undɔkango, nu usi inyãɔ̃ ungbũngkũ uku uwe ru usungo?
42 Ungo ukorhu uguse nu ugɔr undɔkango ugɛ, <A ungwɛ̃mɛn, umum itsũwã umbumbinwi ru usungo,> ri ivangyɛ ungo uku usi idɛ̃ɛ̃ unyãɔ ungbũngkũ ru usu ukpungo? Ungo uner ukpukpeta, utirhu utsũwe ugbũkũ uwɔ ra asungo, nu urhi utai nu utsũwe umbumbin ru usu undɔkango.

Ucucii nu ikpũrhãngge (Umat 7.16-20; 12.33-35)

43 <<Ucucii uwuku uze usi íghwɛrmgbɔ ikpũrhã iyiki ibewe, nu ucucii uwuku ubewe usi íghwɛrmgbɔ ikpũrhã iyiki ize.
44 Ahwɛng ubɛn ucucii ri ikpũrhãngge. Asi íkɔɔrmbɔ ikpũrhũ uvorhvo ru ididɔk, use ikpũrhĩ ihwerhe ru ididɔk.
45 Uner uwuku uze, aka isaka akũwã abin aka aze, akirakɛ aka awe ra amɛnnga. Uner uwuku ubewe, aka isaka akũwã abin aka abewe, akirakɛ

aka awu ra amɛnnga. Nggee, abinkɛ aka atɔk ra amɛn unera, ake angwĩnga iki irherhe.

Idzin uner itsoi nu uguge (Umat 7.24-27)

46 <<Awu use utsu umbi ayisa umum, <A Uteijee, a Uteijee,> na asi ikorhumbi ubinkpi umum iki irherhe?
47 Umum iwuri idɛyiwamum umbi arherhe ri itsi uwuku uba ru umum na agũ irhɛm arherhamum na atɔ̃ itser nggu ake.
48 Unga awu ru nyaku uner idzin iya, unga asim abĩ aghoghotake, na atsu atarh idzin ni ifa. Ivangyɛ amɛ̃ aka adzek aba, ayiri ubandzina ukpɔ usi izusukpɔ, ubinkutsu ubandzin iya ha udɛ̃ɛ̃ ni ifa.
49 Bɔr uwuku ugũ arherhamum na asi itɔ̃ itser nggu ake, awu ru nyaku uner idzin aka adzin iya nu uzuzeu. Amɛ̃ aka adzek aba ayiri iya ha ike igba, ni ida kishoo.>>

7

Imangmang unggba iwa abi iwa (Umat 8.5-13)

1 Ivang Uyesu aka amaa arherhe kishoo ri igigũ anera, unga atsĩã Ukafanahum.
2 Nggɔɔ ha ugãrhã unggba iwa abi iwa, uwuruwi uteiyanga aka abema akarhãrhã, aghonga unga akpurha abɔra akpe.
3 Unggba iwa abi iwa ha agũ isarhe Uyesu na adene akakũ abi Uyahuda azĩmbɔ ru unga, ashɔ̃rhũ Uyesu amaa aba akerhuwe ugãrhãnga.
4 Ivangyɛ umbɔ aka aba ru Uyesu, umbɔ ashɔ̃rhã unga akarhãrhã agɛ, <<Imɛ̃ngge ungo ukerhuwe ugãrhã utsa ha,
5 ubinkutsu abema abĩmɛn. Unga adzin abã ifɛn-Nummɛn.>>
6 Nggee Uyesu asok azĩã nggu umbɔ.
Unga aka ayoki iya, uteiya abi iwa ha adene awɛrhanga umbɔ azĩ agɔr unga agɛ, <<A Uteijee, niba uhwaɔ uver, umum isi imɛ̃mum ungo iki iba ri iyamum.
7 Ngge itsu umum inyã umum ibɔtũci umum iki inba ru ungo. Bɔr urherhu urhɛm, nu ugãrhãmum awuri ikerhunga.
8 Umum iwe ru ubok ijee, abi iwa abɔɔ awu ru ubokmum. Igɔr uwɛrɛ inggɛ, <Uzĩ,> unga azĩã, nu uwɔrɔ inggɛ, <Uba,> unga abanga. Umum iba igɔr ugãrhãmum inggɛ, <Ukorhe riminɛ,> unga akorhe.>>
9 Uyesu aka agũ rimi, unga adzeidzeu ru unga. Na adzipa udika anera aka adɔsa unga, na agɛ, <<Umum idɛyiwa umbi, umum ina isi ikpomum uner imangmang akarhãrhã ru Uisrairha rimi.>>
10 Mɔcɛ, aner ha umbɔ aka adene umbɔ itser ha, abvui atsĩwã ri iya akpo ugãrhã ha aka akerhunga.

Uyesu azituwe ungwɛ̃ utsɛ̃rhãpfu

11 Asi idãrhũmbɔ, nu Uyesu azĩã uteu ukpɔɔ ugburh Unayin, angwɛ̃ imesanga nu anera arhɛrhɛ azĩmbɔ nggu unga.
12 Unga aka ayoka ra angwĩ uteu ha, anyã ukom umbɔ aka atsã, ukom hã uwu unanyĩ ungwɛ̃ utsɛrh uwɔɔ. Anera arhɛrhɛ adzeku utepa adɔsu utsɛ̃rhãpfu ha.
13 Ivangyɛ Uteijee aka anyã utsɛrh ha, atorh afɛr unga. Unga agɔr unga agɛ, <<Niba uciupɔ akpe.>>
14 Unga agɔpa azĩ abangu ukom hã, abika atsã ukom hã adɛ̃ɛ̃ uku udzik. Unga agɛ, <<A ungwɛ̃dzɛm, umum ĩgɔr ungo ugɛ, usisok!>>
15 Ukom hã uso asei isei nu utirha arherhe. Uyesu adzowuka unga ru uyisunga.
16 Kishoo agũ iwei, na akpoi Unum agɛ, <<Uner uwuku usɔm Arherhu-Num ukugɔng aka abanga ru umɛn, Unum aba iyike anernga.>>
17 Isarhe iyɛrɛ ri itsi Uyesu itɛ̃rhã imaangge abĩ abi Uyahudiya nu ikãwãngge.

Uyesu nu Uyohana Uner Ubɔtisima (Umat 11.2-19)

18 Angwɛ̃ imesu Uyohana adɛyiwe unga ifɛrhɛ ha kishoo. Uyohana ayisa angwɛ̃ imesanga avaa,

19 adene umbɔ azĩ arhusu Uteijee,
agɛ, <<Awu ungo uwu uwuku ububa
ha, use umɛn ifosu uwukuse?>>
20 Ivangyɛ aner ha aka azĩ atsĩ ru
Uyesu, agɔr unga agɛ, <<Uyohana
Uner Ubɔtisima unga adena umɛn
ĩba irhusa ungo ĩgɛ, <Awu ungo uwu
uwuku ububa ha, use umɛn ifosu
uwukuse?> >>
21 Ri ivang hã Uyesu akerhuwe
arhɛrha anera abika awe ru uver ri
irhãrhã, nu ípfu iyiki ibewe, na ayan-
guwe asu abi ibvuta arhɛrhɛ.
22 Nggee unga adzipa agɔr abika
akũ itser ha aba agɛ, <<Àka ab-
vui azĩ adɛyiwe Uyohana ubinkpi
umbi aka anyã na agũ. Abi ib-
vuta anyãmbɔ, akatarhu azɛ̃rhũmbɔ
uzɛ̃rhã, abi ingbim akerhumbɔ, abi
igbau agũmbɔ, ikom isongge nggu
urhɛ, adzowukumbɔ Isarhe Iyiki Ize
ra atsũwã.
23 Unum awuri idzowuka idorh
ru unerwi aka asi icicanga imang-
mangnga ri itsimum.>>
24 Angwɛ̃ itser Uyohana aka azĩmbɔ,
Uyesu atirha arherhe nggu ikikɔnga
ri itsi Uyohana agɛ, <<Umbi azĩ izɛrhu
use ra arhum? Ubĩĩ uku uder ugba iki
ifɛu?
25 Ngge iba isi iwengge rimi, ude
umbi azĩ izɛrhu use? Umbi azĩ izɛrhe
unera aka atsim atorho imang? Ish-
ingge rimi, abika igũibɛn na atsim
atorho imang, aka isaka akpombɔ ra
adzepurhe iyɛrhe ru utepa.
26 Bɔr umbi adzek azĩ izɛrhu use?
Uwuku usɔm Arherhu-Num? Ĩĩ,
umum idɛyiwa umbi, ananga uwuku
usɔm Arherhu-Num.
27 Unga hã uwi umbɔ aka atsɛng ra
Arherhu-Num ri itsinga agɛ,

<< <Umum iwuri idene ungwɛ̃ itser-
mum
agbaashia ru ungo.
Unga awuri igbishuwa atsĩndĩngo.>*

28 Umum idɛyiwa umbi, abirabɛ
akatsɛrh aka amar kishoo, unera asi
igɔnga Uyohana. Rimi hã, uwuku
ucia ri Iyɛrhe Unum agɔnga unga
Uyohana.>>
29 Anera kishoo, nu abika ayɛsu
ikirbi abĩ aka agũ irhɛm Uyesu, umbɔ
abema ugɛ utsĩndĩ Unum uwu uku
uzea, ubinkutsu Uyohana aka ako-
rhuka umbɔ ubɔtisima.
30 Bɔr abi Ufarisi nu abika ame-
suwe Íkpem Umusa akpɛ̃mbɔ ubinkpi
Unum aka abee ikorhuwe umbɔ,
ubinkutsu Uyohana anasi ikorhuka
umbɔ ubɔtisima.
31 <<Umum ikpangu aner udan
ukpirɛ nggu use? Umbɔ awu ru
nyaku use?
32 Awu ru nyaka awɛkaci aki iseyi
ra anang izɛɛ na ayisa adɔkambɔ agɛ,
<< <Umɛn ibar aserhuwa
umbi akpɛ̃mbi azera.
Umɛn itsũ ubom akpe,
umbi asi iciumbi akpe.>
33 Uyohana Uner Ubɔtisima aka aba,
asi itãinga uborodi, asi ihwaa adɛ,
umbi agɔra agɛ, <Awu ri ipfu iyiki
ibewe.>
34 Nggayɛ Ungwɛ̃-Ner aka aba agha na
ahwa, umbi agɛ, <Unyã uner uwuku
ubvun igha abin nu ufĩrhã afĩrhã,
uwɛrhɛ abika ayɛi ikirbi abĩ, na abi
arhim.>
35 Bɔr awu itser unera iwuri idɛyiwe
ugɛ unga awea ri itsoi.>>

Utsɛrh arhim adzukuwe atsei nú Uyesu

36 Utsa Ufarisi uwɔɔ ayisu Uyesu
igha ubingha, Uyesu atsĩ ri iya utsa
ha azĩ asei ra anang ubingha.
37 Utsɛrh uwɔɔ ru uteu ha awu ra
arhim. Ivangyɛ unga aka agũ ugɛ
Uyesu awe ri igha ubingha ri iya utsa
Ufarisi ha, unga azĩ nggu udzoma at-
sei isung imang akarhãrhã.
38 Unga adɛ̃ɛ̃ udiku undzingnga,
udika adaknga, aciu awua anyĩ
ra adaknga, na akũ igwar itsinga
adzukuwe, na atar uwɛɛ, na atsuke
atsei isung hã nu ake.
39 Ivang utsa Ufarisi uwuku uyisa
unga, aka anyã rimi, unga agɔr ra
amɛnnga agɛ, <<Uda utsak uwurɛ
awu uner uwuku usɔm Arherhu-
Num, unga awuri ihwɛngnga
ungamɔ ani ibasa abok ru unga, ikpũ
utsɛrh ha aka awe, awu ra arhim.>>

---

* **7:27** Àka anyã ikɛi: Umrh 3.1.

40 Uyesu agɔr unga agɛ, <<A Usiman, umum iwu ru ubina ukpi umum iki idɛyiwa ungo.>>

Unga agɛ, <<A umarhem, uma udɛyiwa.>>

41 Uyesu agɛ, <<Inera ivaa agha uvɛrh unera aka akɔwe umbɔ imang. Unying agha uvɛrh íshaa imang anaka atõ̃, uwu uvaa agha uvɛrh íshaa imang isɔka itõ̃.

42 Ikivarhambɔ ashimbɔ ri imangyɛ umbɔ aka ifai unga. Unga anekuka umbɔ ikivarhambɔ. Uwukusong awuri ibema unga anang udɔka?>>

43 Usiman agɔr unga agɛ, <<Uwuruwi uvɛrh unga urhɛrhɛ umbɔ aka aneke unga awuri ibema anang.>>

Uyesu agɛ, <<Ungo uzharhe mɔnɔ.>>

44 Mɔcɛ unga adzipa arhi udiku utsɛrh ha na agɔr Usiman agɛ, <<Ungo unyã utsɛrh uwurɛ? Umum iki iba ri iyango, ungo usi idzaango amɛ̃ aka asorha adak, bɔr unga akũ anyĩnga awua ra adakmum na afire ake nggu igwar itsinga.

45 Ungo usi idzaango umum imor nu itar uwɛɛ, bɔr utsɛrh uwurɛ udzur ri ivangyɛ umum iki itsĩwã ri iya ikɛrɛ unga anasi nekuka idzaa umum imor nu itang awɛɛ.

46 Ungo usi itsukango atsei ni itsimum, bɔr unga atsukanga atsei isung ra adakmum.

47 Nggee, umum idɛyiwa ungo, aka itsũwũkumbɔ arhɛrha arhimnga ha, ibibemanga iwu irhɛrhɛ. Bɔr uwuruwi umbɔ aka atsũwe arhim ukunjiir, abema ukunjiir.>>

48 Mɔcɛ, Uyesu agɔr utsɛrh ha agɛ, <<Aka atsũwũkumbɔ arhimngo.>>

49 Atsen abɔɔ atirhi igɔr adɔkambɔ agɛ, <<Awu ungamɔ nuwi, atsũwũka arhim?>>

50 Uyesu agɔr utsɛrh ha agɛ, <<Imangmangngo ngge ifɔrha ungo, uzĩ uku utɔɔ.>>

8

Unyaka arherhe ri itsi uner uwuku udoi ikpũ (Umat 13.1-23; Umar 4.1-20)

1 Akɛrɛ ha aka amaa, Uyesu azɛ̃rhã amaa iteu iyiki igɔng nu iyiki ici, adũwã Isarhe Iyiki Ize iyi Iyɛrhe Unum. Abɔrɔ ha usɔkdũmɛn awu nggu unga,

2 nu ikɛi akatsɛrh abɔɔ aka akerhe ri ípfu iyiki ibewe nu irhãrhĩ iyɔɔ. Umaryamu Umagadarha, uwu umbɔ aka atsũwe ípfu iyiki ibewe utɔɔva.

3 Nggu Uyowana, utsɛrha Ukuza unggbaashi ufɔm iya Uhiridu, nu Usuzana, nu arhɛrha akatsɛrh abɔɔ akũ abina arhɛrhɛ ayike Uyesu nu angwɛ̃ imesanga.

4 Anera arhɛrhɛ adzeyi ri iteu aba akɔng ru Uyesu, unga arherhe unyaka arherhe agɛ,

5 <<Uner ikpũ abin akũ ikpũnga azĩ ididoi. Unga aka annaa ikpũa ri icanga, ikpũ iyɔɔ igba ru utsĩndĩ, umbɔ azɛ̃rhã ajang adak, anunu aba akpɔuke iyi ha.

6 Iyɔɔ igba nu ifa, ngge iki imɛr, isi idãrhũngge ni ikoingge, ubinkutsu amɛ̃ ashike ra anang hã.

7 Iyɔɔ ikɛi igba ra aga ididɔk, ngge imɛr ni iseng, ididɔk ha itong ngge.

8 Ikpũ iyɔɔ igba ra abĩ aka aze, imɛr iseng ighwɛr ikpũrhã inainaka inangngge ikpũ ha umbɔ aka adoi.>>

Unga aka arherhe rimi, na atsarhi irhaknga agɛ, <<Uner ato akika agũ, unga agũ.>>

9 Angwɛ̃ imesanga arhusa unga agɛ awu use uwu agben unyaka arherhe ha.

10 Unga agɛ, <<Aka adɛyiwambɔ umbi abinkɛ aka awɔk aki Iyɛrhe Unum. Bɔr ra abɔɔ umum irherhe unyaka arherhe nggu umbɔ,

<< <nggee umbɔ awuri irhimbɔ
na asi ínyãmbɔ.
Awuri igũmbɔ
na asi íhwɛngmbɔ agbena.> >>*

11 <<Agben unyaka arherhe ha akɛ, ikpũ hã iwu Arherhu-Num.

* **8:10** Àka anyã ikɛi: Uish 6.9.

12 Iyɔrɔ iyiki igba nu utsĩndĩ iwu
abirabɛ aka agũ, bɔr Undenggũ
aba anyanga arherhe ha adzeke
ra amɛnmbɔ, utsur umbɔ ayɛimbɔ
idzidzɛrhe na akpombɔ ififɔrh.
13 Iyɔrɔ iyiki igba ni ifa, iwu abirabɛ
aka ayɛi arherhe ha nggu anggɔm
ri ivangyɛ umbɔ aka agũ, bɔr umbɔ
ashimbɔ ra anũnang. Umbɔ akpurha
ayɛi idzidzɛrhe ivanga ukunjiir, bɔr
umbɔ aka avira umbɔ, umbɔ azĩmbɔ
udĩmbɔ.
14 Ikpũ iyɔrɔ iyiki igba ru aga
ididɔk, iwu abirabɛ aka agũ Arherhu-
Num, bɔr igũ ighong iwu ru ubin,
nu igũibɛn upfung itsu umbɔ asi
isengmbɔ na aghwɛrmbɔ ikpũrhã.
15 Bɔr ikpũ iyɔrɔ ra abĩ aka aze,
iwu abi amɛn aka aze, abika agũ
Arherhu-Num na anyanga akpɔm ra
amɛnmbɔ, umbɔ abima na aghwɛr
ikpũrhã.

Irhirhang nú anang idɛ̃ɛ̃ke (Umar 4.21-25)

16 <<Unera asi ítsuka irhirhang
awɔkuka ru utsutseu, use atsukuka
ra ada ukoma. Ĩ'ĩ, awuri idene
irhirhang hã afafã nú anang idɛ̃ɛ̃ke
ru abika atsutsĩwã anyã ananga
arhang.
17 Ubin usi íwɔkpɔ umbɔ aka asi
ínyãmbɔ. Ikɛi ubin usi ítsirkpɔ umbɔ
aka asi íhwɛngmbɔ ra awiya.
18 Nggee àka ayepa anyã na
angwɛ̃dzɛn ri igigũ. Uwuruwi aka
awe ru ihwihwɛng awuri itomuwe
unga akpo arhɛrhɛ. Uwuruwi aka
ashia, awuri iyɛse ungwɛ̃rhĩ ih-
wihwɛng ha unga aka awerangge.>>

Angwɛ̃mbɔ Uyesu nggu uyanga (Umat 12.46-50; Umar 3.31-35)

19 Uya Uyesu nu angwɛ̃mbɔ asok
aba ru unga, bɔr umbɔ afɔr izĩ atsĩ
ru unga adambɔ, ubinkutsu anera
arhɛmbɔ.
20 Uwɔɔ agɔr unga agɛ, <<Uyango
uwɔɔ nu angwɛ̃mbi adɛ̃ɛ̃ ra awiya rɔ,
abee inyã ungo.>>
21 Bɔr unga agɔr umbɔ agɛ, <<Abika
agũ Arherhu-Num na atɔ̃ itser
nggu ake, umbɔ awu uyamum nu
angwɛ̃mɛn.>>

Uyesu adɔɔte ugba inai (Umat 8.23-27; Umar 4.35-41)

22 Unum ukpɔɔ Uyesu agɔr angwɛ̃
imesanga agɛ, <<Umɛn igar ukau ha
izĩ afɛn akɔrɔ.>> Umbɔ asok atsĩ ru
ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩmbɔ.
23 Umbɔ awu ru uzɛ̃rhã, unga arhaa
urhɔ. Ufin inai nggu ugba uso ub-
vun nu ukau ha ukwɛr amɛ̃ utsuke
ru ukhukhɔɔ amɛ̃mbɔ, uwuri itsĩme
umbɔ.
24 Angwɛ̃ imesa ha azĩ azita unga
agɛ, <<A Uteiya, a Uteiya! Umɛn iki
itsĩmmɛn!>>
Unga azir asok atsɛrhu ugba nu ib-
vun amɛ̃ hã udɔɔr unu, ananga uku
utɔɔ.
25 Unga arhusa angwɛ̃ imesanga
agɛ, <<Imangmangmbi iwerɛngge?>>
Nggu iwei umbɔ adzeidzeu, na
arhusa adɔkambɔ agɛ, <<Awu
ungamɔ nuwi ikɛi, atsɛrhu ugba nu
amɛ̃, ake agũna unga?>>

Ikikerhe uner ipfu iyiki ibewe (Umat 8.28-34; Umar 5.1-20)

26 Umbɔ atsĩ ukhukhɔɔ azĩ atsĩ
abĩ Ugarasa, ake awu ugar ukau
Ugarhirhi.
27 Ivangyɛ Uyesu aka acipa nu
ubang ukau ha, unga agbopa unerwi
aka awe ru ipfu iyiki ibewe ru uteu
ha. Aka adera utsa ha asi itsima
atorho use aseisa ri iya, aseiyi ra
adzak.
28 Ivangyɛ unga aka anyã Uyesu,
unga atsu ivum na agba ra adaknga
na atsarhi irhaknga agɛ, <<Ungo ubee
usengo nggu umum Uyesu, Ungwɛ̃
Unum Uwuku Ugɔng? Umum ishɔ̃rhã
ungo niba udzaango umum uver!>>
29 Unga irherhe rimi ubinkutsu
Uyesu aka agɔra ipfu iyiki ibewe
ha ugɛ ngge idze ru utsa ha. Aka
adera ngge iki isaki idzur unga, anera
aka isaka abow adaknga nu aboknga
nggu inyãwã na adzɛu unga, bɔr unga
anang apupuwe, ipfu iyiki ibewa ha
iki isaki ikũna unga izĩngge ra arhum.
30 Uyesu arhusa unga agɛ, <<It-
sokngo igburh ungamɔ?>>

Unga agɛ, <<Ukpusha,>> ubinkutsu ípfu iyiki ibewa ha iwu irhɛrhɛ iki itsĩ ru unga.
31 Ngge ishɔ̃rhã unga, unga niba atsuka ngge izĩngge ru ughorkaghor angwĩ ra anangkɛ umbɔ iki igbang ípfu iyiki ibewe.
32 Ikpui arhede niyɔ iwu ru ughãwã ra anang akɔɔ nu ubang igũ iki ikhapa nu ukau ukugɔng. Ípfu iyiki ibewa ha ishɔ̃rhũ Uyesu ama aneke ngge itsĩ ru ngge, unga nekuka.
33 Ípfu iyiki ibewa ha iki idzeku utsa ha ngge itsĩngge ru ukpui arhede ha. Ukpui arhede ha iso itĩ icipungge ru ukau ukugɔng hã, ákpengge ra amɛ̃.
34 Ivangyɛ abi idzɛu arhede ha aka anyã ubinkpi uku ukorhe, umbɔ asok atĩ azĩ adzowe isarhe ru utepa nu ikãwãngge.
35 Anera adzek aba inyã ifɛrhɛ ha. Umbɔ aka aba atsĩ nu Uyesu, umbɔ akpurha anyã utsa ha ípfu iyiki ibewa ha iki idzeku unga atsim atorho asei ra adak Uyesu nggu amɛnnga uku urhirhiki, iwei ifɛr umbɔ.
36 Abirabɛ ifɛrha ha iki ikorhe ra asumbɔ, adɛyiwe anera ubinkpi uku utsu uner ípfu iyiki ibewe ha akerhe.
37 Iwei iki ifɛr anera kishoo ri ikãwã abĩ Ugarasa, umbɔ ashɔ̃rhũ Uyesu unga ama adzeka ra abĩmbɔ. Nggee unga asok atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩã.
38 Utsa ha ípfu iyiki ibewa ha iki idzeku unga ashɔ̃rhũ Uyesu agɛ unga adɔsa unga, bɔr Uyesu adene unga azĩã agɛ,
39 <<Ubvui uzĩ ri iya nu udɛyiwe ubinkpi Unum aka akorhuwa ungo.>> Nggee utsa ha azĩã, na adɛyiwe utepa kishoo ubinkpi Uyesu aka akorhuwe unga.

Ukom unakuci nu ukutsɛrh uwuku ughong iyor
(Umat 9.18-26; Umar 5.21-43)

40 Ivangyɛ Uyesu aka abvui aba, anera arhɛrhɛ aba aghwe unga, ubinkutsu umbɔ kishoo asei idzɛu unga.
41 Mɔcɛ utsa uwɔɔ agburh Uyayiru, unggbaashi abã ifɛn-Num, aba agba ra adak Uyesu, na ashɔ̃rhã unga ama azĩ ri iyanga,
42 ubinkutsu unanyĩ unapunga, imɛknga iki iyongge usɔkdũmɛn, aka abɔr ikpikpe.

Uyesu awu ru utsĩndĩ anera arhɛrhɛ afĩĩ azɛ̃rhã nggu unga.
43 Utsɛrh uwɔɔ aka arhong adzirh imɛka usɔkdũmɛn awe umɔ, bɔr unera asi idɛ̃ɛ̃ akerhuka unga.
44 Unga aghɔ̃rhã aba udiku undzing Uyesu na abangu ifɛn atorhanga, kanying irhong adzirhnga ikerhungge.
45 Uyesu arhusa agɛ, <<Ungaa abanga umum?>>

Umbɔ kishoo atsɛyimbɔ, Ubitru agɛ, <<A Uteiya, anera arhɛrhɛ aka akɔng afĩĩ azɛ̃rhã nggu ungo.>>
46 Bɔr Uyesu agɔr agɛ, <<Unera abangunga umum. Umum ihwɛng ijee iki idzengge ru umum.>>
47 Mɔcɛ utsɛrh ha anyã unga asi idɛ̃ɛ̃ awɔka, unga adzek azang aba agba ra adak Uyesu. Ra asu anera kishoo, unga adɛyiwe umbɔ ubinkpi uku utsu unga abanga unga, nu ibibanga hã iki ikerhuwe unga kanying.
48 Mɔcɛ Uyesu agɔr unga agɛ, <<A unapmum, imangmango ngge ikerhuwe ungo, uzĩ uku utɔɔ.>>
49 Uyesu ana awu ra arherhe nu uwɔɔ adzeki iya Uyayiru unggbaashi ubã ifɛn-Num hã aba adɛyiwe unga agɛ, <<Unapungo aka akpea. Niba udzowukɔ uver ikɛi ru uner imesa.>>
50 Bɔr Uyesu aka agũ rimi, unga agɔr Uyayiru agɛ, <<Niba ugũo iwei, uwe ri imangmang ukpekũ, unapungo awuri ikerhunga.>>
51 Unga aka atsĩ ri iya Uyayiru, unga asi ineke unera atsĩã nggu unga Ubitru nu Uyohana nu Uyaku nu utesa nu uyisa una hã ukpekũ.
52 Anera kishoo ra awiya iya adɛ̃ɛ̃ iciu akpe, na atsui ivum ni itsi una hã. Uyesu agɛ, <<Àka aneke iciu akpe. Una hã anasi ikpea, awu ru urhɔ.>>
53 Umbɔ anyĩrhã unga, ahwɛngmbɔ unga aka akpea,

54 bɔr unga adzur ubok una hã
akpɔm, na agɛ, <<A unapmum,
usisok!>>
55 Ipfu una hã ibvui ibangge, kany-
ing unga abera asok. Mɔcɛ Uyesu atsu
umbɔ adzowe ubingha ru una hã.
56 Abika amar una hã adzei-
dzeu, bɔr unga akɛna umbɔ niba
adɛyikumbɔ unera ifɛrha ha.

9

Uyesu adene angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn
(Umat 10.5-15; Umar 6.7-13)

1 Uyesu aka ayisa angwɛ̃ imesanga
usɔkdũmɛn ananga unying, unga ad-
zowe umbɔ iker nu ijee iyiki itsũwe
ípfu iyiki ibewe kishoo na akerhuwe
irhãrhã.
2 Adene umbɔ adzek adzowe is-
arhe Iyɛrhe Unum na akerhuwe abi
irhãrhã.
3 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka niba
anyangumbi ubin nu uzɛ̃rhã hã, niba
anyangumbi igbong, use ukpoka,
use ubingha, use uhwɛk. Niba
anyangumbi atorho avaa.
4 Ubɛn iyaa umbi aka itsĩ, àka asei
umɔ utsɛku umbi aka isoku uteu ha.
5 Anera aba asi iyɛimbɔ umbi,
àka awashuwe uzurhu adakmbi ri
ivangyɛ umbi aka idzek utepumbɔ.
Umgbɔ uwu utsar ukpuku ubewe ru
umbɔ.>>
6 Nggee umbɔ adzek azɛ̃rhã
atsĩrhũmbɔ iteu, adzise Isarhe Iyiki
Ize na akerhuwe anera ri inanga
kishoo.
7 Uhiridu uyɛrhe aka agũ abin hã
kishoo aka akorhe, unga adzununga,
ubinkutsu abɔɔ agɛ awu Uyohana aka
asoku udzak.
8 Abɔɔ agɛ uner uwuku usɔm
Arherhu-Num Uirhiya unga adzeka,
abɔɔ ikɛi agɛ awu uner uwuku usɔm
Arherhu-Num uwu ishaisha unga
asok nggu urhɛ.
9 Bɔr Uhiridu agɛ, <<Umum iki
izharhukũ itsi Uyohana. Awu
ungamɔ uwi ikɛi umum iki ini igosha
ikpũ abin akɛrɛ? >> Na abee inyã
unga.

Uyesu afuka anera anaka agɔnga atõõ (5,000)
(Umat 14.13-21; Umar 6.30-44; Uyoh 6.1-14)

10 Ivangyɛ abi itser Uyesu aka
abvui aba, umbɔ azĩ asɔme unga
ubinkpi umbɔ aka akorhe. Mɔcɛ
unga akũna umbɔ, umbɔ abvui adzek
umbɔ ikiyikambɔ azĩmbɔ uteu ukpɔɔ
ugburh Ubetsaida.
11 Bɔr anera aka agũ unga awe ru
nggɔɔ ha, umbɔ adɔsa unga. Unga
ayɛi umbɔ na arherhe arherhe Iyɛrhe
Unum nggu umbɔ, na akerhuwe
abika abee ikikerhe.
12 Urhɛɛ uku uwe angwɛ̃ ime-
sanga usɔkdũmɛn aba agɔr unga agɛ,
<<Udɛyiwe anera umbɔ azĩmbɔ ru
umbɔ atsĩ ri iteu nu icang azĩ abee
ubingha nggu anang inũ, ubinkutsu
nggimi awu arhum.>>
13 Bɔr unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka
adzowe umbɔ ubin umbɔ agha.>>
Umbɔ agɛ, <<Umɛn ikpurhi iwu ru
atsɔku uborodi atõõ nu abɛrh avaa,
ungo ubee umɛn izĩ igoi ubingha
ukpurukpi uku umɛ̃ɛ̃ arhɛrha anera
abɛrɛ kishoo?>>
14 Akatsa abirabɛ aka awu umɔ ay-
ombɔ anaka agɔnga atõõ.
Bɔr unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ,
<<Àka atsu umbɔ asei ukpu ukpusha,
ubɛn ukpusha uyokpɔ isɔka itõõ.>>
15 Angwɛ̃ imesanga atsu anera
kishoo asei ukpukpusha nú abĩ.
16 Uyesu ayɛi ímarhu uborodi atõõ
hã nu abɛrh avaa ha, unga aka abere
arhi afã na atar uwɛɛ adzowe Unum
na atsɔka ake. Mɔcɛ unga adzowe
angwɛ̃ imesanga umbɔ agashuwe an-
era.
17 Umbɔ kishoo agha ashur na
abɔre awushunga. Angwɛ̃ imesanga
arhɔsa ake atɔk azĩnga usɔkdũmɛn.

Ubitru agɔr agɛ Uyesu unga awu Ukiristo
(Umat 16.13-19; Umar 8.27-29)

18 Unum ukpɔɔ Uyesu ikiyikanga
awu ri ifɛn-Num na angwɛ̃ imesanga
awu nggu unga, unga arhusa umbɔ
agɛ, <<Anera agɔr agɛ umum iwu
ungamɔ?>>

19 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Abɔɔ agɛ
ungo uwu Uyohana Uner Ubɔtisima,
abɔɔ agɛ Uirhiya, na abɔɔ agɛ uner
uwuku usɔm Arherhu-Num uwu
ishaisha aka abvui aba nggu urhɛ.>>
20 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Bɔr
umbi agɔr agɛ use? Umbi agɔr agɛ
umum iwu ungamɔ?>>
Ubitru adzipa agɛ, <<Ungo uwu
Ukiristo uwu Unum.>>
21 Uyesu avange umbɔ utsur umbɔ
adɛyikumbɔ unera arherhe akɛrɛ.
22 Unga agɛ, <<Awu ufang Ungwɛ̃-
Ner aka ihwa ayetnum ra abina
arhɛrhɛ ra akakũ, nu ateiya abika ad-
zowe idɛm-Num, na abika amesuwe
Ikpem, awuri ikpɛ̃mbɔ unga. Awu
ufang umbɔ aka ifɛr unga, ru unum
untaar unga awuri isok abɛka.>>
23 Mɔcɛ unga agɔr umbɔ kishoo agɛ,
<<Ubɛn unera aba awuri idɔsunga
umum, awu ufang unga ikpɛ̃ɛ̃ it-
sikamnga, na anyangu igãrhãmau
ucuciianga ubɛn unum adɔsa umum.
24 Nggee ubɛn unerwi aka abee
ifɔrh urhɛnga, umgbɔ uwuri ig-
wirmgbɔ. Bɔr uwuruwi urhɛnga uku
ugwir ri itsimum, afufɔrh umgbɔ.
25 Izea iwu use, unera aba akpo
abin upfung kishoo bɔr urhɛnga ug-
wirmgbɔ?
26 Unera aba agũã atsak umum nu
arherhamum, Ungwɛ̃-Ner awuri igũa
atsak uner ha ri ivangyɛ unga aka
iba ri ikpikpoi Utɛnga, nu ikpikpoi
asarkasar ípfu itser-Num.
27 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
abɔɔ rabɔ adɛ̃ɛ̃ nggimi awuri inyãmbɔ
Iyɛrhe afã kata na adɔrha akpe.>>

Idzidzipu iyor Uyesu
(Umat 17.1-8; Umar 9.2-8)

28 Inuma utɔrɔk iki iyok, Uyesu aka
amaa arherhe akɛrɛ, unga akũ Ubitru
nu Uyohana nu Uyaku nggu unga,
umbɔ afũmbɔ igũ, azĩ ifɛn-Num.
29 Unga aka adɛ̃ɛ̃ ifɛn-Num,
unyɛ̃ɛ̃nga udzipu uwuwemgbɔ, na
atorhanga adiki iwu uku upɛ̃rhɛng
ru nyaki inyĩnyaki inai.
30 Inera ivaa, Umusa nggu Uirhiya,
31 aka apɛng na arhang ru nyaki
ishaa unum adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu
Uyesu. Umbɔ arherhe arherhe
ri itsi akpenga iki iba itsuifɛr ru
Urusharhima.
32 Ubitru nggu awɛrhu uzɛ̃rhãnga
awe ru urhɔ. Umbɔ aka azir, umbɔ
akpurha anyã irhirhang Uyesu nggu
anera avaa aka adɛ̃ɛ̃ nggu unga.
33 Ikivarhambɔ aka awuri abɔre
Uyesu, Ubitru agɔr unga agɛ, <<A
Uteiya, azea umɛn iki iwu nggimi!
Uneke umɛn itar atsurha ataar, un-
ying uwu ungo, unying uwu uwuku
usɔm Arherhu-Num Umusa, unying
uwu uwuku usɔm Arherhu-Num
Uirhiya.>> Asi ihwɛngnga ubinkpi
unga aka arherhe.
34 Ana asi ibvura angwĩnga,
akpurha anyã amɛɛ aka aba atsire
umbɔ. Amɛɛ aka awu uzĩrhzĩ ru
umbɔ, angwɛ̃ imesanga adiki igũ
iwei.
35 Urhɛm udzeka ra amɛɛ ha ugɔr
ugɛ, <<Uwɛrɛ awu Ungwɛ̃mum, uwu-
ruwi umum iki itsũ. Àka akpeto ru
unga!>>
36 Urhɛm hã uku udɔng, umbɔ
akpurha anyã Uyesu ikiyikanga.
Angwɛ̃ imesa ha akpɔm arherhe ha
ra amɛnmbɔ, asi isɔmukumbɔ unera
ri inum hã ubinkpi umbɔ aka anyã.

Akerhuwe ungwɛ̃ uwuku
uwuri ipfu iyiki ibewe
(Umat 17.14-18; Umar 9.14-27)

37 Ukpe unum uvaa, umbɔ aka ab-
vui ri igũ hã acipuwa, anera arhɛrhɛ
aba akɔng ru unga.
38 Unera ri ikikɔnga atsarhi
irhaknga agɛ, <<A umarhem! Umum
ishɔ̃rhã ungo umaa uba uyike
ungwɛ̃mum, umum iwu ra unga
ikiyikanga!
39 Ipfu iyiki ibewe iki isaki ifũ unga,
itsu unga anu itsu ivum. Iki isaki
igbipa unga itar, iyornga izang, ufuu
udzeyi ra angwĩnga. Isi ínekungge
unga utsɛku ngge iki inayiwe unga
akarhãrhã.
40 Umum iki ishɔ̃rhã angwɛ̃ ime-
sango umbɔ ama atsũwe, bɔr umbɔ
afɔr adambɔ.>>

41 Məcɛ Uyesu agɛ, <<Umbi abi
udan ukpirɛ, abika asheri imang-
mang, abi amɛn aka abewe. Umum
iki isei ĩdãrhũmum nggu umbi, ukang
umbi aka awe ru imangmang ru
umum? Utsɛku ukang umum iki
ibima nggu ida imangmangmbi? Ukũ
ungwɛ̃ hã uba nggɛɛ ru umum.>>
42 Ungwɛ̃ hã awu ru utsĩndĩ uwuku
ububa, ipfu iyiki ibewe ha ishipa
unga itar nu abĩ, iyornga itirhi iz-
izang. Uyesu atsɛrhu ipfu iyiki ibewe
ha, akerhuwe ungwɛ̃ hã, adzowuka
unga ru utesa.
43 Kishoo aka awu umə adzeidzeu
igəng Unum.
Umbə kishoo ana awe ru idzeu ru
kishoo ubinkpi Uyesu aka akorhe,
unga agər angwɛ̃ imesanga agɛ,
44 <<Àka akpeto ru ubinkpi umum
iki idɛyiwa umbi! Awuri ighambə
adak Ungwɛ̃-Ner adzowe unga ra
abok anera.>>
45 Bər umbə asi ihwɛngmbə ubinkpi
unga aka arherhe. Awəmbə ake ru
umbə utsur umbə ahwɛngmbə. Umbə
ikɛi agũ iwei irhusa unga arherhe ha.

Ungaa awu ukugəngа?
(Umat 18.1-5; Umar 9.33-37)

46 Uning usomgbə ra angwɛ̃ ime-
sanga agɛ uwukusong awu ukugənga
ru umbə.
47 Uyesu ahwɛnga ifɛrhkəmbə,
unga ashupu ungwɛ̃rhũ uwɛkuci,
atsu unga adɛ̃ɛ̃ akhapa nggu unga.
48 Unga agər umbə agɛ, <<Ubɛn
unerwi aka ayɛisa ungwɛ̃rhũ ungwɛ̃
uwurɛ ri itsokmum, unga ayɛi umum
nukpə. Ikɛi ubɛn unerwi aka ayɛi
umum unga ayɛi uwuku udena
umum ĩba. Uwuruwi aka awu uwuku
ucia ru umbi kishoo, unga awu
ukugənga.>>
49 Uyohana agɛ, <<A Uteiya, umɛn
inyã uwəə asi iwea nggu umɛn na
adɛ̃ɛ̃ itsusuwe ípfu iyiki ibewe ri it-
sokngo. Umɛn ibee ikɛn unga.>>
50 Uyesu agɛ, <<Niba akɛnmbi
unga, ubɛn unerwi aka asi iwea
unggamtsakmbi awu uwɛrhambi.>>

Abi Usamariya akpɛ̃mbə Uyesu

51 Ivangyɛ umbə aka ishipu Uyesu
azĩ ra afã iki iyo, unga atsu amɛnnga
akarhãrhã abee izĩ Urusharhima.
52 Unga adene abi itser umbə
agbaashia, umbə azĩmbə ungwɛ̃rhũ
uteu ru Usamariya azĩã agbishuwe
abina ru unga.
53 Bər abi uteu ha akpɛ̃mbə iyɛi
unga, ubinkutsu umbə ahwɛngmbə
unga awuri itəng azĩ Urusharhima.
54 Angwɛ̃ imesanga umbə Uyaku
nggu Uyohana aka anyã rimi, umbə
arhusa agɛ, <<A Uteijee, ungo
ubeengo umɛn iyisu urha ra afã ukpə
ucipuwa uba ukpĩĩwe umbə?>>
55 Bər Uyesu adzipa, atsɛrha umbə.
56 Umbə azĩmbə ungwɛ̃rhũ uteu
ukpəə.

Ayetnum akika adəsu Uyesu
(Umat 8.19-22)

57 Umbə aka awu ru utsĩndĩ, utsa
uwəə agər Uyesu agɛ, <<Umum
idəsumum ungo ubɛn anangkɛ ungo
iki izĩ.>>
58 Uyesu adzipa agər unga agɛ,
<<Íjui ngbako iyiki ici iwengge ri
ingwĩngge, anunu ikɛi aweke ra
ashiyake, bər Ungwɛ̃-Ner ashia ra
anangkɛ unga aka itsu itsinga.>>
59 Agər uwəə ikɛi agɛ, <<Udəsa
umum.>>
Bər uner ha agɛ, <<A Uteijee, uneke
umum izĩ indzake utɛmum kata.>>
60 Uyesu agər unga agɛ, <<Uneke
abika akpe adzake abika akpembə.
Bər ungo uzĩ udũwũ Iyɛrhe Unum.>>
61 Uner uwəə ikɛi agɛ, <<A Uteijee,
umum idəsumum ungo, bər uneka
umum izĩ ighwe unuma nggu abi iya-
mum kata.>>
62 Uyesu adzipa agər agɛ, <<Ubɛn
unerwi aka atsai ikau irham na anu
irhi undzingnga, asi imɛ̃ɛ̃ itə̃ itser ri
Iyɛrhe Unum.>>

10

Uyesu adene isəka utəəva
nu avaa adzek

1 Akɛrɛ ha aka amaa, Uteijee asɛng
inera isəka utəəva nu avaa. Unga
adene umbə ivaivaa umbə agbaashia

azĩ ubɛn uteukpi nu inangyɛ unga aka izĩ.
2 Unga adɛyiwe umbɔ agɛ, <<Igbɛra abin iwe irhɛirhɛ, bɔr abi itsera awe ukunjiir. Àka ashɔ̃rhũ Uteijee uwu igbɛra abin, unga adene abi itser ri icang igbɛra abinnga.
3 Àka azĩ! Umum idena umbi ru nyaka angwɛ̃ idɔi ra ateu íjui ngbako.
4 Àka niba akpɔmmbi uhwɛk use ukpoka use abadak. Àka niba aghwembi unera ru utsĩndĩ.
5 <<Ubɛn iyakɛ umbi aka itsĩ, àka atirha agɔr agɛ, <Ididɔɔr ri iya ikɛrɛ.>
6 Uner ididɔɔr aba awea ri iya ha, ididɔɔrambi iwuri iwe nggu unga. Unera aba ashia, ighwembi iyi ididɔɔr ibvui iba ru umbi.
7 Àka asei ri iya ha, àka agha na ahwa ubɛn ubinkpi umbɔ aka adzaa umbi, ubinkutsu, imɛ̃ngge umbɔ afai uner itser ugbɛtanga. Àka niba akpɔwumbi aya.
8 <<Ubɛn uteukpi umbi aka atsĩ, umbɔ aba ayɛimbɔ umbi, àka agha ubɛn ubinghakpi umbɔ aka idzaa umbi.
9 Àka akerhuwe abi irhãrhã abirabɛ aka awu umɔ, àka adɛyiwe anera agɛ, <Iyɛrhe Unum iki iyongge nggu umbi.>
10 Bɔr ubɛn uteukpi umbi aka itsĩ umbɔ aba akpɛ̃mbɔ iyɛi umbi, àka adɔsa atsĩndĩ uteu ha na agɔr agɛ,
11 <Uzurhu uteumbi uku unyapa ra adakmɛn, umɛn iwashuwa umgbɔ ru umbi. Bɔr àka ahwɛng ugɛ Iyɛrhe Unum iki iyongge.>
12 Umum idɛyiwa umbi, ru unum ukpuku utsu uvau, Unum awuri igũ atorh Usɔdɔm ananga uteu ha.
13 <<Atorhngo, Ukorazin! Atorhngo, Ubetsaida! Akorhuwa umbi abin idzeu arhɛrhɛ, umum iba ikorhumum ake ru Utaya nggu Usidon, umbɔ awuri idzipumbɔ iki ifitem, umbɔ awuri itsim ashaka atorho, na asei ra atɔɔ.
14 Bɔr Unum awuri igũa atorh Utaya nu Usidon ru unum ukpuku uvarha arherhe anangnga umbi.
15 Ungo igango, Ukafanahum, ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ awuri ibera ungo afũ afã? Ĩ'ĩ, awuri ikũna ungo acipa ra anang isei abika akpukpe.
16 <<Unga uwuku ikpeto ru umbi, akpeto ru umum. Uwuruwi aka akpɛ̃na umbi ikɛi akpɛ̃na umum. Bɔr uwuku ukpɛ̃ɛ̃ umum, akpɛ̃ uwuku udena umum ĩba.>>
17 Isɔka utɔɔva na avaa ha abvui aba nggu anggɔm na agɔr agɛ, <<A Uteijee, ípfu iyiki ibewe igũna umɛn ri itsokngo!>>
18 Uyesu adzipa agɔr umbɔ agɛ, <<Umum inyãmum Ushaitan aka agba iki ifitem ru nyaki inai iki inyaka.
19 Umum iki idzaamum umbi ijee umbi aka ijeku íbvui nu ínna, na atɔngmbi kishoo ijee Undenggũ, ubin isi ínayikpɔ umbi.
20 Niba agɔmmbi anggɔm ugɛ ípfu iyiki ibewe igũna umbi, bɔr àka awu ra anggɔm ugɛ aka atsɛngmbɔ atsokmbi ra afã.>>
21 Ri ivang hã Uyesu awu ra anggɔm ri Ipfu Isarsatangge, agɔr agɛ, <<Umum ikpoi ungo Utɛ, Uteijee uwu afã nggu abĩ, ungo uku uwɔkɔ ifɛrhɛ iyɛrɛ ru abi itsoi nu abi idzursu, nu usɔme ake ra awɛkaci. Akɛrɛ ha awu ubinkpi ungo uku ugũibɛn ikorha ukpɔ.
22 <<Abina kishoo Utɛmum aka adzaa umum. Unera asi ihwɛngnga amɛn ungwɛ̃ɛ̃, Utɛ ikiyikanga ahwɛng. Unera asi ihwɛngnga amɛn Utei, Ungwɛ̃ɛ̃ ukpekũ nu uwuruwi Ungwɛ̃ hã aka isɔme unga.>>
23 Mɔcɛ unga adzipa udiku angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Idorh iwu iyi asukɛ aka anyã ubinkpi umbi aka anyã!
24 Umum idɛyiwa umbi ugɛ abika asɔm Arherhu-Num nu ayɛrhe arhɛrhɛ aka abee inyã ubinkpi umbi aka anyã, na asi ikpombɔ inyĩnyã, abee igũ ubinkpi umbi aka agũ na asi igũmbɔ.>>

Unyaka arherhe uner Usamariya uwuku uze

25 Unuma nukpɔ utsa uwɔɔ uwuku uhwɛng Íkpem Umusa asok adɛ̃ɛ̃ na

aviru Uyesu, arhusa unga agɛ, <<A umarhem, umum ikorhi iguse ni ikpo urhɛ uwu ugbagbaa?>>
26 Unga adzipa agɔr unga agɛ, <<Atsɛng agɔr agɛ usee ru ubvur Íkpem Umusa? Ungo uhwɛngo agbena?>>
27 Utsa ha adzipa agɔr agɛ, <<
<Ungo ibemu Uteijee Unumngo nggu amɛnngo kishoo, nu ipfungo kishoo, nu ikerngo kishoo, nu adzɛnngo kishoo.>* Ikɛi, <Ungo ibemu udɔkango ru nyaki itsikamngo.> †>>
28 Uyesu adzipa agɔr unga agɛ, <<Ungo urherhe mɔnɔ. Uzĩ ukorhe rimi nu ubɛk.>>
29 Bɔr utsa ha anyã ugɛɛ unga ashia ru uvau. Nggee unga arhusu Uyesu agɛ, <<Awu ungamɔ awu undɔkamum?>>
30 Uyesu adzipa agɔr unga agɛ, <<Unera nuwɔ aka asoku Urusharhima acipa awuri izĩ Ujeriko. Unga agbopa avɛu. Umbɔ avur atorhanga, na akwɛr unga akarhãrhã, unga akpurha abɔr akpe.
31 Uner uwuku udzowe idɛm-Num nuwɔ azɛ̃rhã ru utsĩndĩ hã. Unga aka anyã utsa ha aka anu, unga ayapa nu ubang utsĩndĩã azĩã akinga.
32 Nggee ikɛi, utsa uwɔɔ ru unang Urhawi,‡ ivangyɛ unga aka aba atsĩ ra anang hã anyã unga aka anu, unga ikɛi ayapa ru ubang utsĩndĩã.
33 Bɔr uner Usamariya azɛ̃rhã ru utsĩndĩ hã, aba atsĩ ra anang utsa ha aka anu. Unga aka anyã utsa ha, atorh afɛr unga.
34 Unga azĩ ru unga azĩ akũ atorhanga afire isɔɔ, na atsuke atsei nu amɛ̃ inebi ake awu agɔu ri isɔɔ ha na abope ngge. Ashupa unga atsuku uzhikanga, akũna unga akũ azĩã inɛta ri iya iki iwosha.
35 Ukpe uku usar, unga anyangi íshaa imang ivaa adzowe ru uner iya ha, na agɛ, <Uma unɛtuwa utsak uwurɛ. Umum iba ibvui ĩbamum, umum iwuri ifasamum ubinkpi ungo uku ufɛr ri itsinga.> >>
36 Uyesu arhusa unga agɛ, <<Ikitatambɔ, uwukusong awu undɔku utsa ha aka agba ra abok avɛu ha?>>
37 Utsa uwuku uhwɛng Ikpem hã agɛ, <<Uwɔrɔ aka agũ atorh unga.>>
Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uzĩ ukorhe rimi hã.>>

Ri iya Umarta nu Umaryamu

38 Uyesu nggu angwɛ̃ imesanga awu ru uzɛ̃rhã nukpi, unga azĩ atsĩ ru ungwɛ̃rhũ uteu ukpɔɔ utsɛrh uwɔɔ umɔ agburh Umarta ayɛi unga ri iyanga.
39 Unga Umarta awea ru unapumbɔ itsoka igburh Umaryamu, unga asei akhapa nggu Uteijee anu igosha arherhanga.
40 Bɔr Umarta itser ubingha inyangungge amɛnnga. Unga aba ru Uyesu na arhusa agɛ, <<A Uteijee, ungo usi igũo ighong unapumɛn aka aneka umum itõ itser ikiyikami? Udɛyiwe unga aba ayika umum.>>
41 Bɔr Uteijee adzipa agɔr unga agɛ, <<A Umarta, a Umarta, amɛnngo aghong na adake ra abina arhɛrhɛ.
42 Bɔr ubina unying ukpekũ ungo uku ubee. Umaryamu aka atsũa ubin uku uzea, nu umbɔ asi íyesukumbɔ ukpɔ ru unga.>>

11

Imesu Uyesu iyi ifɛn-Num (Umat 6.9-13; 7.7-11)

1 Unuma nukpɔ Uyesu adɛ̃ɛ̃ ifɛn-Num ra ananga akɔɔ. Unga aka amaa, unying ra angwɛ̃ imesanga agɔr unga agɛ, <<A Uteijee, umesuwa umɛn ifɛn-Num ru nyaka Uyohana aka amesuwe angwɛ̃ imesanga.>>
2 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi aba awuri ifɛnmbi Unum, àka agɔr agɛ,
<< <A Utɛmɛn,
atsam itsokngo isarsatake,
Iyɛrhango iba.*

* **10:27** Àka anyã ikɛi: Iva 6.5. † **10:27** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18. ‡ **10:32** Abi Urhawi ani iyike abika adzowe idɛm-Num. * **11:2** Itsɛng ra abvur akɔɔ atoma *Ubinkpi ungo uku ubee umbɔ akorhe ru upfung ru nyaka umbɔ iki ikorhe ra afã.*

3 Uma udzaa ubinghamɛn ukpu
irherɛ.
4 Uma utsũwe arhimmɛn,
ru nyaka umɛn iki isaki itsuwe
abika ashɔng umɛn.
Niba ukũna umɛn uzĩɔ ru undeya.†>
>>
5 Mɔcɛ unga agɔr angwɛ̃ imesanga
agɛ, <<Agɛ unera unying ru umbi awu
ru uwɛrhɛ, unga asok azĩ ru unga ri
ikɔtsuuka agɔr unga agɛ, <A uwee,
uma ukɔpa imarhu uborodi itaar.
6 Ubinkutsu uwɛrha umumwi
adzeku uzɛ̃rhã aba acipa ri iyamum
icɛrɛ. Umum ishimum ru ubin umum
iki idzowe unga.>
7 <<Mɔcɛ uwɛrhɛ ha awu ru ubã na
agɔr agɛ, <Niba unyekungo umum
arherhe! Umum iki ifɔmukumum
ananga, umum nu awɛkacimum
kishoo iki iwu ra anang inũ, isi ídɛ̃ɛ̃
iso idzaamum ubin.>
8 Umum idɛyiwa umbi, iwɛrhɛ iba
isi itsu unga asok adzowuka ubin,
awuri iso adzowuka ubinkpi unga
aka abee, ubinkutsu uwɛrha ha asi
inekuka ififɛna.
9 <<Nggee umum idɛyiwa umbi, àka
afɛna awuri idzaambɔ. Àka abee
umbi awuri ikpombi. Àka akwɛr
angwĩ ubã awuri itsi itsuruwambɔ
umbi.
10 Ubɛn unerwi aka afɛna awuri
iyɛisa, unga uwuku ububee awuri
ikpoa, nu unga uwuku ukwɛr angwĩ
ubã awuri itsurukumbɔ unga.
11 <<Utei uwukusong ru umbi,
ungwɛ̃nga aba ifɛnu ubɛrh, unga
adzowe ibvui?
12 Use ungwɛ̃nga afɛnu udzee, unga
adzowe unga inna?
13 Uba umbi abi amɛn aka abewe,
ahwɛngmbi idzowe abin aka aze ra
angwɛ̃mbi, icicang ishingge, Utɛmbi
ra afã awuri idzowuka Ipfu Isarsa-
tangge ra abika afɛna.>>

Uyesu nu Uba'arhzaburh (Umat 12.22-30; Umar 3.20-27)

14 Uyesu atsũwe ru utsa uwɔɔ ipfu
iyiki ibewe iki itsu unera asi irher-
hunga arherhe. Ivangyɛ ipfu iyiki
ibewe ha iki idzek, utsa ha arherha
arherhe, anera arhɛrhɛ adzeidzeu.
15 Bɔr anera abɔɔ agɛ, <<Uba'arhzaburh
uyɛrhe ípfu iyiki ibewe unga adzowe
ijee iyiki itsũwe ípfu iyiki ibewe ha.>>
16 Abɔɔ avira unga agɛ unga akorhu
ubin idzeu ukpu uwu utsar unga aka
adzeku Unum.
17 Uyesu ahwɛnga ifɛrhkɔmbɔ,
unga agɔr umbɔ agɛ, <<Ubɛn iyɛrhe
iki igau agbɛra avaa, iyɛrha ha iwuri
isita, nu iya iki igau agbɛra avaa,
iwuri ikpɛ̃ɛ̃ke adɔkake, ike iwuri igba
ra abĩ.
18 Iyɛrhe Ushaitan iba igasha
agbɛra avaa, iyɛrhanga iwuri idɛ̃ɛ̃
iguse? Ubinkutsu umum igɔr
rimi, umbi agɔr agɛ umum ikũ
ijee Uba'arhzaburh itsũwe ípfu iyiki
ibewe.
19 Umum iba ikũ ijee Uba'arhzaburh
itsũwe ípfu iyiki ibewe, abimbi akũ
ijee iyikisong atsusuwe? Angwɛ̃
imesambi awuri itsuka umbi uvau
ra arherhe akɛrɛ.
20 Bɔr, umum ĩba itsũwe ípfu iyiki
ibewe ru ubok Unum, Iyɛrhe Unum
iki ibangge ru umbi.
21 <<Ukerkaker uner aba agbisha
abin iwa, adɛ̃ɛ̃ adzɛu iyanga, abin
iyanga awuri iwu uku kpengkpeng.
22 Bɔr ivangyɛ uwuruwi aka akera
unga aba afũ unga nggu ifuw, awuri
ikũ ikernga avur abin iwa ha utsa ha
aka awe ru imangmang ra ake, na
agashuwe abin iya ha.
23 <<Uwuruwi aka asi iwea nggu
umum, akpɛ̃ɛ̃ umum. Uwuruwi aka
asi ikɔnga nggu umum, asusituwe.
24 <<Ivangyɛ ipfu iyiki ibewe iba
idzek ru unera, iki isaki iyarhe ri
inang iyiki ikoi ibee ikpo iwiwosha ni
isi ikpongge. Ngge igɔr igɛ, <Umum
ibvui izĩ ri iyakɛ umum iki idzek.>
25 Ngge ibvui iba itsĩ, ngge inyã
umbɔ aka ayar na agbishumbɔ iya ha.
26 Mɔcɛ ngge ibvui izĩ ikarhe ípfu
iyiki ibewe iyɔɔ utɔɔva iyiriyɛ iki
ibewe inangge ngge, ngge kishoo
iba isei umɔ. Isisei utsa ha iyi

† **11:4** Itsɛng ra abvur akɔɔ atoma *bər ufərh umɛn ri iyiki ibewe.*

imaataka iwuri ibewe inangge iyi inggbaashia.>>

Igũibɛn iyi idzidzɛrhe

27 Uyesu aka arherhe rimi, utsɛrh uwɔɔ ri ikikɔnga atsarhi irhaknga agɛ, <<Idorh iwe nggu uyi uwuku umar ungo, na akpɔm ungo!>>

28 Uyesu agɛ, <<Ĩĩ, bɔr idorh iwu iyi abirabɛ aka agũ Arherhu-Num na adɔsa.>>

Utsar ukpu Uyunana (Umat 12.38-42)

29 Ikikɔnga iki itoma, Uyesu agɛ, <<Undan ukpuku ubewe nukpi. Abee utsar idzeu, bɔr asi ídzowukumbɔ umbɔ utsar ukuse, awuri idzowe utsar ukpu Uyunana ukpekũ.

30 Ru nyaka Uyunana aka awu utsar ra aner Unineba, rimi hã Ungwɛ̃-Ner aka iwe ru undan ukpirɛ.

31 Ru unum ukpuku uvarha arherhe, Usarauniya uwu unɔr awuri iso adɛ̃ɛ̃ nggu abi undan ukpirɛ na atsuke uvau ru umbɔ. Ubinkutsu unga adzeka anang akika ader aba igũ itsoi Usorhomon. Nggayɛ uwuruwi aka anangnga Usorhomon awu nggimi.

32 Aner Unineba awuri iso adɛ̃ɛ̃mbɔ ru unum ukpuku uvarha arherhe nggu udan ukpirɛ na awuri itsu uvau ru ukpɔ, ubinkutsu, umbɔ adzipumbɔ ri udũwã Uyunana. Icɛrɛ uwuku unang Uyunana uwi nggimi!

Irhirhang iyor (Umat 5.15; 6.22-23)

33 <<Unera asi ítsuka irhirhang awɔkuka, use anyangi ikikĩĩ atsĩmka irhirhang hã. Ĩ'ĩ awuri idene ngge ra anang idɛ̃ɛ̃ke, ngge itsú anera itsĩwã na anyã irhirhang hã.

34 Asungo ake awu irhirhang iyorngo. Asungo aba akerke, iyorngo kishoo iwe ri irhirhang. Bɔr asungo aba asi ikerke, iyorngo kishoo ikɛi iwu uzĩ.

35 Ungwɛ̃dzɛn utsur irhirhang hã ru ungo iwe uzĩ.

36 Nggee iyorngo kishoo iba irhangngge, ugau ukpɔɔ ushikpɔ ru uzĩ, ngge irhange ananga kishoo, ru nyaku urha utɔngvi uku usaku urhang ru ungo.>>

Uyesu ayare igoi abi Ufarisi (Umat 23.1-36; Umar 12.38-40)

37 Ivang Uyesu aka arherhe amaa, uner Ufarisi uwɔɔ ayisa unga igha ubingha ri iyanga. Nggee unga azĩ asei ra anang ubingha.

38 Bɔr utsa Ufarisi ha aka anyã ugɛ Uyesu asi inggbaashia asorha aboknga na atirhi igha ubingha, unga adzeidzeu.

39 Mɔcɛ Uteijee agɔr unga agɛ, <<Umbi abi Ufarisi aka isaka asorh andzing akpɛwa nu itɛ̃rhĩ, bɔr unɔrkang umbi uwu abi unyɛ̃ɛ̃ nggu iyiki ibewe.

40 Umbi aguge aner! Uwuku umuna awiya, ugɛse unga amunu unɔrkang hã ikɛi?

41 Bɔr àka adzowe ubinkpi uku uwe ru unɔrkang itɛ̃rhĩ hã ra atsũwã, na abina kishoo awu atɛtɛnake ru umbi.

42 <<Atorhmbi abi Ufarisi, ubinkutsu umbi aka isaka adzowe Unum unying ra abina usɔka iyi ibɔ̃ɔ̃ iyi ayerhe na ayerhu udzau kishoo ikɛi. Bɔr umbi akpɛ̃mbi izharhe arherhe idzidzɛrhe nu ibemu Unum. Imɛ̃ɛ̃ngge umbi akorhe akɛrɛ ha, na aneke ikwɛɛte akɔɔ.

43 <<Atorhmbi abi Ufarisi! Ubinkutsu umbi abema anang isei aki imor ra abã ifɛn-Num na aghwe umbi ri inang izɛɛ.

44 <<Atorhmbi, ubinkutsu umbi awu ru nyaka adzakɛ umbɔ aka asi idzinmbɔ, akirakɛ anera iki izɛ̃rhã afafã ri ida ihwihwɛng.>>

45 Unying ra abika ahwɛng Íkpem Umusa agɔr unga agɛ, <<A umarhem, ungo uba ugɔr rimi ungo urhena umɛn nukpɔ!>>

46 Uyesu agɛ, <<Atorhmbi, umbi abika amesuwe Íkpem Umusa! Ubinkutsu umbi atsuke imor Ikpem ra anera umbɔ iki ikɔka atsã, bɔr umbi nibikambi asi ibangumbi abina nggu itokmbi unying, aka iyike umbɔ.

47 <<Atorhmbi, ubinkutsu umbi adzine adzak akika aze ra abika asɔm

Arherhu-Num abirabɛ ateimbi aka afɛr.
48 Rimi hã umbi adekuwe ugɛ umbi
abemumbi ubinkpi ateimbi aka ako-
rhe. Umbɔ afɛr abika asɔm Arherhu-
Num nu umbi adzin adzaka.
49 Ri itsi akɛrɛ ha Unum ri itsoinga
agɔr agɛ, <Umum iwuri idene umbɔ
abika asɔm Arherhu-Num nu abi it-
sermum. Awuri ifɛre abɔɔ na adzowe
abɔɔ uver.>
50 Nggee undan ukpirɛ uwuri iyɛi
ufai adzirh abika asɔm Arherhu-
Num kishoo umbɔ aka afɛyi ishaisha
udzur ri imimunu upfunga,
51 utirhi ra adzirh Uhabirha uzĩɔ
ra adzirh Uzakariya, uwuruwi umbɔ
aka afɛr ra avarhu ubeu anang aka
adzowe idɛm-Num ri Iya-Num. Ĩĩ,
umum idɛyiwa umbi, udan ukpirɛ
uwuri iyɛi ufai abin akɛrɛ kishoo!
52 <<Atorhmbi abika amesuwe
Íkpem Umusa, ubinkutsu umbi avur
atsak umukurhi idzursu. Umbi
nibikambi asi itsĩmbi, na asi ineke
abika abee itsitsĩ atsĩmbɔ.>>
53 Ivangyɛ Uyesu aka aneke
anang hã, abika amesuwe Ikpem
na abi Ufarisi atirhumbɔ ikpɛ̃na
unga akarhãrhã, atsĩmbɔ ibeea unga
ifuw nggu irhusa arherhe ra abina
arhɛrhɛ,
54 Adzɛu abee idzur unga ru
ubinkpi unga aka irherhe.

12

Igbiir ato nu ififita (Umat 10.26-31)

1 Ri ivangyɛ arhɛrha anera
aka akɔng, afĩĩ ajang adɔka,
Uyesu agbaashia arherhe arherhe
nggu angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Àka
angwɛ̃dzɛn nggu uga abi Ufarisi, iki
iwu ukpukpeta.
2 Ubin usi ítsirkpɔ umbɔ aka asi
ínyãmbɔ, use uwɔkpɔ umbɔ aka asi
íhwɛngmbɔ.
3 Ubinkpi umbi aka arherhe ru
uzĩ, awuri igũ ake ru unum ukpuku
urhang, nu ubinkpi umbi aka awoyi
na arherhe ru ubã, awuri idũwã ake
nu atsi uvi aya.
4 <<Umbi awɛrhamum, umum
idɛyiwa umbi, niba agũmbi iwei
abika afɛr iyor na asi ídɛ̃ɛ̃ akorhumbɔ
ubin.
5 Bɔr umum idɛyiwa uwuruwi
umbi aka igũ iwei unga. Àka agũ
iwei unga, uwuku ifɛr iyor, na awea
ri ijee iyiki itsu ungo ri idzũũ urha.
Ĩĩ, umum idɛyiwa umbi aka agũ iwei
unga!
6 Umbɔ aki isaka agoshe anunu atõõ
ukobo avaa, bɔr Unum asi iyiruka
unying ra ake.
7 Idzidzɛrhe, igwar itsimbi aka
avarha ngge kishoo. Niba agũmbi
iwei, umbi awu ru ugarh anangmbi
anunu arhɛrhɛ.

Idɛyiwe ibibemu Ukiristo ra anera (Umat 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

8 <<Umum idɛyiwa umbi, ubɛn
uwuku urherhe ra asu anera ugɛ
unga awu uwu umum, Ungwɛ̃-Ner
ikɛi awuri irherhunga ugɛ uner ha
awu uwu unga ra asu ípfu itser-Num.
9 Bɔr uwuruwi aka atsɛyinga
ihwɛng umum ra asu anera, Ungwɛ̃-
Ner ikɛi awuri itsɛyinga ihwɛng unga
ra asu ípfu itser-Num.
10 Nu ubɛn uwuruwi aka arherhe
irhɛm iyiki ibewe ri itsi Ungwɛ̃-Ner,
awuri itsũwũkumbɔ unga, bɔr uwu-
ruwi aka arhenu Ipfu Isarsatangge,
asi ítsũwũkumbɔ unga.
11 <<Umbɔ aba akũna umbi ri iker
azĩmbɔ ra abã ifɛn-Num, nu ayɛrhe,
nu abi ijee, niba agũmbi ighong
ikaa atsimbi, use ubinkpi umbi aka
irherhe.
12 Ubinkutsu Ipfu Isarsatangge
iwuri imesuwangge ubinkpi umbi
aka irherhe ri ivang hã.>>

Unyaka arherhe ri itsi uguge uner ubin

13 Uwɔɔ ri ikikɔnga agɔr Uyesu agɛ,
<<A umarhem, ugɔr ungwɛ̃mɛn unga
agashuwa ukammum, ra abinkɛ
utɛmɛn aka akpe na abɔra umɛn.>>
14 Uyesu agɔr unga agɛ, <<A
utsa uner, ungamɔ atsu umum
iwu uwuku utsu uvau, use uwuku
ugashuwa ukammbi?>>

15 Məcɛ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka
arhi atai, àka adɛ̃ɛ̃ ukuka nggu kishoo
ikpona abin upfung, ubinkutsu urhɛ
unera usi íbɛkmgbɔ ra abin upfung.>>
16 Arherhuwe umbɔ unyaka
arherhe agɛ, <<Uner uwɔɔ nuwɔ awu
uner ubin, abinkɛ unga aka akau ri
icangnga, awu azeze akarhãrhã.
17 Unga akaifɛrhkɔ ra amɛnnga
agɛ, <Umum ikorhi iguse? Ananga
abɔrkeci umum iki itsu abin icang-
mum.>
18 <<Məcɛ unga agɔr itsikamnga
agɛ, <Ĩhĩĩ! Ubinkpi umum iki iko-
rhe ukpi. Umum ibibupuwe angban-
mum akɛrɛ ni idzin akika agɔnga,
ni itsuke abin icangmum kishoo nu
abin akɔɔ umɔ.
19 Umum iwuri igɔr itsikammum
ugɛ, <<Ungo uweɔ ra abin arhɛrhɛ
akirakɛ ungo iki igha imɛka irhɛrhɛ.
Uwosha, nu ugha nu uhwa nu
ugũibɛnngo.>> >
20 <<Bɔr Unum agɔr unga agɛ, <A
ugugge! Ru untsuua ukpirɛ ungo iki
ikpe. Umum inyãni ungaa awuri igha
abin hã kishoo ungo uku ukɔngnge
itsingo.>
21 <<Ngge iwe rimi nggu kishoo
uwuku ukɔngnge itsikamnga abin
upfung, na ashia ru ubin ra asu
Unum.>>

Niba agũmbi ighong (Umat 6.25-34)

22 Məcɛ Uyesu agɔr angwɛ̃ ime-
sanga agɛ, <<Nggee umum idɛyiwa
umbi, niba agũmbi ighong nggu
ibibɛkmbi, ubinkpi umbi aka igha,
use ubinkpi umbi aka itsim ra
ayormbi.
23 Urhɛ unangmgbɔ abingha, nu
iyor ikɛi inangngge atorho.
24 Àka arhi anyã anunu, asi idoike,
asi igbɛrke, ashike ra angban akika
atsu ubin igha, bɔr kishoo rimi hã
Unum adzowuka umbɔ ubingha.
Umbi anangmbi anunu akarhãrhã!
25 Ungamɔ ru umbi igũ ighongnga
idɛ̃ɛ̃ itomungge ivanga unying ri
inumyɛ unga aka ibɛk?
26 Umbi aba asi idɛ̃ɛ̃ akorhumbi
ungwɛ̃rhũ ubin rimi, ude awu use
utsu umbi anu igũ ighong ra abina
akɔɔ?
27 <<Àka arhi anyã ífur iki iseng. Isi
ihwɛpungge itser, isi isɔrngge atorho.
Bɔr umum isɔma umbi uyɛrhe
Usorhomon ri igɔngnga kishoo anasi
igbɛra idzam ru nyaku unying ru
ngge.
28 Unum aba agbɛruka idzam ru
ubĩĩ usi, uku uwe irherɛ, udã umbɔ
akpĩĩwe ru urha, asi ígbɛranga umbi
idzam ananga ukpɔ, umbi abi imang-
mang iyiki ici!
29 Àka neke ikaifɛrhkɔ ubinkpi
umbi aka igha, use ubinkpi umbi aka
ihwa, niba agũmbi ighong abin hã.
30 Ubinkutsu, abi uzĩ ru upfung
atĩna abee ikpũ abin akɛrɛ ha kishoo.
Utɛmbi ahwɛnga umbi abeembi ake.
31 Bɔr àka abee Iyɛrhanga, nu abin
akɛrɛ ha awuri idzaambɔ ake ikɛi.

Imesa iyiki ingwɛ̃ abin ra afã (Umat 6.19-21)

32 <<Ukpuimum uku uci, niba
agũmbi iwei, ubinkutsu Utɛmbi aka
abemunga idzaa Iyɛrha ha.
33 Àka agoshe abinmbi na adzowe
uhwɛka ra atsũwã. Àka agbishu ijari
imangyɛ iki isi ívarngge, na angwɛ̃
abinmbi ra afã, anangkɛ abin hã asi
ímaake, anangkɛ uvɛu asi íkhapunga
umɔ nu adzurh asi ítsĩ aghake ake.
34 Ubinkutsu anangkɛ abinmbi aka
awe, amɛnmbi ikɛi awe umɔ.

Agãrhã abika agbishi isiseimbɔ adzɛu

35 <<Àka atsim abin itsermbi na
akpɔm irhirhang igar,
36 ru nyaka anerabɛ aka asei adzɛu
uteiyambɔ aka idzeki irhowu ipfuna
aba. Unga aka iba akwɛr angwĩ ubã,
kanying umbɔ atsuruwe angwĩ ubã
ru unga.
37 Awu ubin anggɔm ra agãrhã
hã uteiyambɔ aka iba akpombɔ
asei uku urhi. Umum indɛyiwa
umbi idzidzɛrhe, awuri itsim atorho
igãrhã, na agɔr umbɔ ugɛ àka asei
isei, na agha ubingha, awuri iso
nibikanga agashuwe umbɔ ubingha.

38 Agãrhã hã awuri igũmbɔ ibɛn unga aka aba, ri ikɔtsuuka, use ri igɔ̃kpeka, unga akpombɔ asei ukurhi adzɛu.
39 Àka ahwɛng ugɛ uteiya aba ahwɛnga ivangyɛ uvɛu aka iba ru unga, unga asi íneke unga ayar iyanga atsĩã.
40 Umbi igambi awu ufang umbi adzɛu, ubinkutsu, Ungwɛ̃-Ner awuri iba ri ivangyɛ umbi aka asi ikaimbi ifɛrhkɔ.>>

Irhirhika nu ida irhirhika agãrhã (Umat 6.19-21)

41 Ubitru arhusa agɛ, <<A Uteijee, ungo urherhe unyaka arherhe ha ru umɛn, use ru ubɛn uner?>>
42 Uteijee agɔr unga agɛ, <<Ugãrhũ uwukusong arhika na awe ru itsoi? Awu unga hã, uteiyanga aka itsu unga irhi agãrhã iyanga, unga adzowe ubinghambɔ ri ivangngge?
43 Anggɔm awe aki ugãrhã hã uteiyanga aka iba anyã unga adɛ̃ɛ̃ itsernga rimi hã.
44 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, awuri itsuke ugãrhã hã arhise abinnga kishoo.
45 Bɔr agɛ ugãrhã hã agɔr ra amɛnnga agɛ, <Uteiyamum asi íbanga ifetem,> na atirhunga ikwɛr agãrhã abɔɔ, akatsɛrh nu akatsak, na atsĩã igha na ahwa, utsɛku unga aka afĩrhã.
46 Uteiya ugãrhã hã aba ru unumkpi unga aka asi ihwɛnga, ikɛi ri ivangyɛ unga aka asi ihwɛngnga. Uteiya awuri ikwɛr unga iki ibewe na atsuke unga nggu abi uzĩ.
47 <<Ugãrhã uwuruwi aka ahwɛnga ubinkpi Uteiyanga aka abee unga akorhe, na asi ikorhunga, awuri ikwɛr unga ugwɛɛ akarhãrhã.
48 Bɔr uwuruwi aka asi ihwɛngnga ubinkpi Uteiyanga aka abee unga ikorhe, na akorhe ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃kpɔ ugwɛɛ, awuri ikwɛr unga ukunjiir. Ubɛn uwuruwi umbɔ aka adzowe unga abina arhɛrhɛ, awuri ibee abin arhɛrhɛ ru unga. Uwuruwi ikɛi umbɔ aka aneke unga abin akagɔng arhɛrhɛ, awuri ibee abin akagɔng arhɛrhɛ ru unga.

Uyesu akũ igigau aba (Umat 10.34-36)

49 <<Umum iba itsu urha ru upfung, umum ibee urha ha utirhi ikpĩĩ icɛrɛ!
50 Bɔr iwemum ru ubɔtisima umbɔ aka ikorhuwa umum, nu uver ru umum akarhãrhã utsɛku umbɔ aka ikorhuwa umgbɔ!
51 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umum ikũ ididɔɔr inba ru upfung? Ĩ'ĩ, umum idɛyiwa umbi, umum ikũ igigau inba.
52 Udzur icɛrɛ, ri iyaa unying, inera itɔ̃ɔ̃ awuri igasha awu agbɛra ivaa, itaar angwĩmbɔ asi íweke unying nggu ivaa, ivaa ikɛi angwĩmbɔ asi íweke unying nggu itaar.
53 Awuri igigau, utei awuri ikpɛ̃ɛ̃ ungwɛ̃ɛ̃ nu ungwɛ̃ɛ̃ awuri ikpɛ̃ɛ̃ utɛnga. Uyi awuri ikpɛ̃ɛ̃ unapa, unapa awuri ikpɛ̃ɛ̃ uyisa. Ukoko awuri ikpɛ̃ɛ̃ utsɛnngwɛ̃nga, utsɛnngwɛ̃ awuri ikpɛ̃ɛ̃ ukokanga.>>

Ihwɛng ivang (Umat 16.2-3)

54 Unga agɔr ikikɔnga agɛ, <<Umbi aba anyã ufin inai udiku urhɛɛ, kanying umbi agɔr agɛ, <Inai iwuri idoingge,> ngge idoingge.
55 Umbi aba agũ ugba udze unɔr ufɛu, umbi agɛ, <Imani anii iwuri iwengge,> ngge iwengge.
56 Umbi abi ukpukpeta! Umbi adɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbi idzipa abin abĩ nggu afã, bɔr ihwɛng atsar ivang iyɛrɛ umbi afɔr adambi.

Aka avarha amaa ifuw umbi nu utsĩndĩ (Umat 5.25-26)

57 <<Awu use utsu umbi asi ivarhumbi ubin uku urhika nibikambi?
58 Umbi aba azɛ̃rhã azĩ ivarha arherhe ri iya uyɛrhe, umina asungo umbi avarha amaa nggu unga nu utsĩndĩ. Use unga ikũna ungo akũ azĩã ra abika atsu uvau. Uner uwuku utsu uvau ikɛi atsuke ungo ru ubok abow ikow. Abow ikow ikɛi atsuke ungo ru ugborzĩ.
59 Umum idɛyiwa ungo, ungo usi ídzekɔ ra anang hã, utsɛku ungo iki ifai kishoo, ukobo usi íbɔrkpɔ.>>

13

Udzipa use akpe

1 Abɔɔ awu umɔ ri ivang hã, adɛyiwe Uyesu ubinkpi Ubirhatu aka atsu anernga afɛr aner Ugarhirhi atoma adzirh umbɔ ri ivangyɛ umbɔ aka adzowe idɛm-Num.
2 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbɔ aka afɛr abi Ugarhirhi ha rimi hã, umbi agɔr agɛ umbɔ awu ra arhim anangmbɔ anera kishoo ru Ugarhirhi?
3 Ishingge rimi! Umum idɛyiwa umbi, umbi aba asi idzipumbi igambi, umbi kishoo awuri ikpe ru nyaka umbɔ ha.
4 Use anera usɔka nu utɔrɔk ha ubandzin uku ubupa ru Usirhuwam ufɛre umbɔ, umbi agɔr agɛ umbɔ awu ra arhim anangmbɔ anera kishoo ru Urusharhima?
5 Ishingge rimi! Umum idɛyiwa umbi, umbi aba asi idzipumbi igambi, umbi awuri ikpe ru nyaka umbɔ ha.>>

Unyaka arherhe uvorhvo uku usi ighwɛrmgbɔ ikpũrhã

6 Mɔcɛ Uyesu arherhuwe umbɔ unyaka arherhe agɛ, <<Unera nuwɔ, awu ru ucucii uvorhvo ri icangnga. Unga asok azĩã ibee ikpũrhũ uvorhvo ha, bɔr unga asi ikpoa ikpũrhã unying.
7 Unga agɔr uwuku urhise icang hã agɛ, <Amɛɛ untaar rakɛ umum iki iba inu ibee ikpurhu ucucii uvorhvo uwurɛ, bɔr umum isi ikpomum ubin ru umgbɔ. Ugbɛre umgbɔ! Awu use umgbɔ uvina abĩã?>
8 <<Bɔr uwuku urhise icang hã agɛ, <A uteiya, uneke umgbɔ, umum itsuke abĩ ru umgbɔ, ni itsuke abi ru umgbɔ ikɛi ra amɛka akɛrɛ.
9 Umgbɔ uba ughwɛrmgbɔ ikpũrhã ra akang, izea niyɔ! Umgbɔ uba usi ighwɛrmgbɔ, umbɔ agbɛre umgbɔ.> >>

Akerhuwe ukutsɛrh ru unum ukpuku uwosha

10 Ru unum ukpuku uwosha ukpɔɔ Uyesu adɛ̃ɛ̃ amesuwe ra abã ifɛn-Num,
11 utsɛrh uwɔɔ awu umɔ ipfu iyiki ibewe iki itsuke unga irhãrhã ipfuruwe undzinga imɛka usɔka ni imɛka utɔrɔk, afɔr idɛ̃ɛ̃ ukudzik adaka.
12 Ivangyɛ Uyesu aka anyã unga, unga ayisa unga aba ru unga na agɔr unga agɛ, <<A utsɛrh ha, aka ashɔɔtambɔ ungo ri irhãrhãngo.>>
13 Mɔcɛ unga aberu uboknga atsorhe nu utsɛrh ha, kanying utsɛrh ha abera adɛ̃ɛ̃ uku udzik, na akpoi Unum.
14 Bɔr unggbaashi ubã ifɛn-Num hã agũ avɔm Uyesu aka akerhuwe ru unum ukpuku uwosha. Unga agɔr anera aka awu umɔ agɛ, <<Inuma iwu utõĩ iyi itser, aka aba ri inum hã umbɔ akerhuwa umbi, asi iwea unum ukpuku uwosha.>>
15 Bɔr Uteijee agɔr unga agɛ, <<Umbi abi ukpukpeta! Ubɛn unera ru umbi aka asi isaka agarhunga inaknga use uzhikanga ru ugbor, akũ azĩa ihwa amɛ̃ ru unum ukpuku uwosha?
16 Utsɛrh uwurɛ awu unang Uibrahim, uwuruwi Ushaitan aka abow imɛka usɔka ni imɛka utɔrɔk riyɛ. Asi izea umbɔ agarhuwe unga ru unum ukpuku uwosha?>>
17 Unga aka arherhe rimi, kishoo anggamtsaknga agũ atsa. Bɔr anera agɔm anggɔm abin idzeukɛ unga iki ikorhe kishoo.

Unyaka arherhe ishaa umastad (Umat 13.31-32; Umar 4.30-32)

18 Uyesu arhusa agɛ, <<Iyɛrhe Unum iwu igusengge? Umum ikpanga ngge nggu use?
19 Iwe ru nyaki ishaa umastad, iyiriyɛ utsa uwɔɔ aka anyanga adoi ri icangnga, ngge iseng iba iwu ucucii, anunu akang ashiyake ra aboka.>>

Unyaka arherhe aki uga (Umat 13.33)

20 Ikɛi unga arhusa agɛ, <<Umum ikpangu Iyɛrhe Unum nggu use?
21 Iwe ru nyaku uga, ukutsɛrh aka anyanga akayi agbiu isɔka ivaa aki akõ abvurh, ake kishoo asok afui.>>

Angwĩ ubã akika apare (Umat 7.13-14,21-23)

22 Məcɛ Uyesu aka adzur utsĩndĩ uwuku izĩ Urusharhima, unga atsĩrhũ iteu iyiki ici nu iyiki igəng anu imesuwe anera.
23 Uwəə arhusa unga agɛ, <<A Uteijee, inera iwu ukunjiir ukpekũ iki ikpo ififərh?>>
Unga agər umbə agɛ,
24 <<Àka abima na atsĩ ra angwĩ ubã akika apare, ubinkutsu, anera arhɛrhɛ awuri ikãrhũmbə itsitsĩ bər asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩmbə.
25 Uteiya aba asok afəma angwĩ iya, umbi adɛ̃ɛ̃ ra awiya na akwɛr angwĩ iya, na ashɔ̃rhã agɛ, <A uteiya, kabəə umaa utsuruwa ananga ru umɛn!>
<<Bər unga awuri igər agɛ, <Umum isi ihwɛng umbi use anangkɛ umbi aka adzek umə!>
26 <<Məcɛ umbi awuri igər agɛ, <E! Umɛn iki igha ni ihwa nggu ungo, ikɛi ungo umesuwa umɛn ru atsĩndĩmɛn.>
27 <<Bər unga awuri igər agɛ, <Umum isi ihwɛng umbi use anangkɛ umbi aka adzek umə! Àka asombi ru umum, abi itser iki ibewe!>
28 <<Iciu akpe nu itãi anyĩ iwe umə, aka inyã Uibrahim, nu Uishaku, nu Uyakubu, nu kishoo abika asəm Arherhu-Num ri Iyɛrhe Unum, bər umbi abɛ umbə awuri itare umbi.
29 Anera awuri idzeki igɔ̃kpee nu udiku urhɛɛ nu ufã nu unər, asei ri irhowu Iyɛrhe Unum.
30 Idzidzɛrhe, abəə icɛrɛ aka awe amaataka awuri iwe anggbaashia, anggbaashia awuri iwe amaataka.>>

Uyesu agũ ighong Urusharhima (Umat 23.37-39)

31 Ri ivang hã abi Ufarisi aba ru Uyesu, agər unga agɛ, <<Usəkə nggimi, uzĩə anang akase, ugomna Uhiridu abee ifɛre ungo.>>
32 Unga agər umbə agɛ, <<Àka azĩ adɛyiwe ijui ngbako iyiki ici ha ugɛ, <Irherɛ umum iwuri itsũwũkũ ípfu iyiki ibewe, ni iwuri ikerhukũ anera, ikɛi udã rimi hã, umum imaa itsermum ikpe.
33 Ĩĩ awu ufang, umum iki izɛ̃rhũ uzɛ̃rhãmum irherɛ nggu udã, ni ikpe ikɛi. Idzidzɛrhe isi imɛ̃ngge uner uwuku usəm Arherhu-Num akpe ra awiya Urusharhima!>
34 <<Oka Urusharhima, Urusharhima! Ungo ufɛr abika asəm Arherhu-Num nu utang atarh ra abirabɛ umbə aka adene umbə aba ru umbi. Idiki isong umum iki ibee ikəng angwɛ̃mbi ananga unying, ru nyaki inũ iki isaki ikəng angwɛ̃ngge ra afɛkngge, bər umbi akpɛ̃mbi!
35 Nggayɛ awuri inekambə iyambi arhanga! Umum idɛyiwa umbi, umbi asi íbvui anyãmbi umum, utsɛku unumkpi umbi aka igər agɛ, <Idorh iwe nggu uwuruwi aka aba ri itsok Uteijee!> *>>

14

Uyesu ri iya utsa Ufarisi

1 Unum Ivangyɛ Uyesu aka atsĩ igha ubingha ri iya unggbaashi utsa Ufarisi uwəə ru ukpuku uwosha ukpəə, anera angwɛ̃dzɛn na atsu asumbə ru unga.
2 Uner irhãrhĩ iyiki iseng iyor awu umə ra asu Uyesu.
3 Uyesu arhusa abi Ufarisi ha nu abika amesuwe Íkpem Umusa agɛ, <<Ri Ikpem, imɛ̃ngge umbə akerhuwe unera ru unum ukpuku uwosha use isi imɛ̃ngge?>>
4 Bər umbə anukutata. Nggee Uyesu akpəm utsa ha na akerhuwe unga, na adene unga adzeka.
5 Məcɛ unga arhusa umbə agɛ, <<Uba unera ru umbi awu ru ungwɛ̃ use inak igba ru uvãã amɛ̃ ru unum ukpuku uwosha, umbi asi ítsũwũkumbi kanying?>>
6 Umbə ashimbə ru urhɛmkpi umbə aka irherhe.
7 Ivangyɛ unga aka anyã atsen aka atɛng anang isei aka azea asei, unga adɛyiwe umbə unyaka arherhe ugɛ,
8 <<Unera aba ayisunga ungo irhowu ipfuna, niba useisə ra anang

* **13:35** Àka anyã ikɛi: Amb 118.26.

isei aka azea, use aghwimbɔ uwɔɔ aka ananga ungo.
9 Ngge iba iwu rimi, uner irhowa ha aka ayisa umbi aba awuri igɔr ungo agɛ, <Ubɔre anang iseingo ru uner uwɔrɔ.> Ungo uso uzĩɔ̃ ra anang aka acia nggu atsa.
10 Bɔr umbɔ aba ayisumbɔ ungo irhowu ipfuna, usei ra anang aka acia, uneke uner irhowa ha aba nibikanga, ayisa ungo agɛ, <A uwɛrhɛ, uba usei nggɛɛ ra anang aka azea.> Mɔcɛ ungo uwuri iweɔ ri imor ra asu abi irhowa.
11 Ubɛn unerwi aka aberi itsinga, awuri irhɛrhuwe ike, uwuruwi aka arhɛrhuwe itsinga, awuri iberuwe ike.>>
12 Mɔcɛ Uyesu agɔr uner irhowa ha agɛ, <<Ungo uba uwuri iyisungo anera igha ubingha, use irhowa, niba uyisungo awɛrhango, nu angwɛ̃mbi, nu unangmbi nu abi ubinmbi. Ungo uba ukorhungo rimi, umbɔ aba ayisumbɔ ungo, umbɔ ifasambɔ ungo ubinkpi ungo uku ukorhe.
13 Bɔr ungo uba uwuri ikorhungo irhowa, uyisa atsũwã nu akatarhu, nu abi ishai iyor, nu abi ibvuta,
14 ungo uwuri iweɔ ri idorh. Nu ngge iki iwe ugɛ umbɔ asi ídɛ̃ɛ̃ afaimbɔ, bɔr Unum awuri ifasa ungo ru unum ukpuku usok ra akpe uwu abika arhurhika.>>

Unyaka arherhe irhowa iyiki igɔng (Umat 22.1-10)

15 Ivangyɛ unying ru umbɔ abika asei igha ubingha aka agũ rimi, unga agɔr Uyesu agɛ, <<Idorh iwe nggu unerwi aka isei ighigha ri Iyɛrhe Unum.>>
16 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Unera nuwɔ aka agbisha abin irhowa iyiki igɔngnga amaa, na aghwi abika azĩ irhowa arhɛrhɛ.
17 Ivangyɛ ivang irhowa ha iki iba imɛ̃, unga adene ugãrhãnga azĩ adɛyiwe abi ha unga aka aghwi agɛ, <Àka aba, umum iki inzɛkũ abina.>
18 <<Bɔr umbɔ kishoo atsĩmbɔ isɔm abinkɛ aka ikɛn umbɔ izizĩ irhowa ha ru ughwisha. Uwu inggbaashia agɛ, <Umum igoi icang niyɔ, awu ufang umum izĩ inyã ngge. Kabɔɔ uma aneka umum izĩ.>
19 <<Uwɔɔ agɛ, <Umum igoi inak iyiki ikau irham usɔka, umum ibee izĩ ivira ngge. Kabɔɔ uma aneka umum izĩ.>
20 <<Ikɛi uwɔɔ agɛ, <Umum inii ipfunu utsɛrh uwuku ufa, isi ídɛ̃ɛ̃ ĩbamum.>
21 <<Ugãrhã hã aba adɛyiwe uteiyanga akɛrɛ ha. Mɔcɛ amɛn uteiya iya ha adake, unga adɛyiwe ugãrhãnga hã agɛ, <Udze uzĩ ifetem, ra atsĩndĩ nu ikparavar utepa, ukarha atsũwã, nu akatarhu nu abi ibvuta, nu ashai iyor ukũba.>
22 <<Ugãrhãnga agɛ, <A uteiya, ubinkpi ungo uku ubee iki izĩ ikorhumum, bɔr ananga ana abɔrke ri iya.>
23 <<Mɔcɛ uteiya irhowa ha agɔr ugãrhãnga agɛ, <Ubvui udze utsĩrhã atsĩndĩ iteu nu arhum, utsu anera umbɔ aba atɔk iyamum.
24 Umum idɛyiwa umbi, uko unera unying ra abɔrɔ abi inggbaashi ha umbɔ aka aghwi asi íbangunga ubin irhowamum.> >>

Ayetnum akika adɔsu Uyesu (Umat 10.37-38)

25 Anera arhɛrhɛ aka azɛ̃rhã nggu Uyesu, unga adzipa agɔr umbɔ agɛ,
26 <<Ubɛn unerwi aka iba ru umum, na asi ikpɛ̃ɛ̃ utɛnga nu uyanga, utsɛ̃nga nu awɛkacinga, angwɛ̃mbɔ nu anapumbɔ, use urhɛnga, unga asi ídɛ̃ɛ̃ awea ungwɛ̃ imesamum.
27 Ubɛn unerwi aka asi ishupu igãrhãmau ucuciia adɔsunga umum, asi ídɛ̃ɛ̃ awea ungwɛ̃ imesamum.
28 <<Unera unying ru umbi aba abee idzin utsurha udedetamgbɔ, unga asi ígbaashia asei na avarhu ubinkpi unga aka ifɛr, na anyã use unga awea ru uhwɛk ukpurukpi unga aka imaa idzina?
29 Ubinkutsu utsur unga atsu atarh idzina na afɔr imimaa adaka, ubɛn unera aka inyã, awuri inyĩrhã unga,
30 agɛ, <Umbi anyã uner uwirɛ aka atirhi idzin, na afɔr imimaa adaka.>

31 <<Use awu uyɛrhe uwukusong
awuri izĩ iwa nggu uyɛrhu uwɔɔ,
na asi isei avarhunga use anernga
anaka agɔnga usɔka awuri idɛ̃ɛ̃
amɛ̃ɛ̃mbɔ nggu abɔrɔ aka awu anaka
agɔnga isɔka ivaa?
32 Unga aba asi ídɛ̃ɛ̃ amɛ̃ɛ̃, unga
adene itser umbɔ azĩ akpo uyɛrhe
uwɔrɔ unga ana awu ukukaa, umbɔ
ashɔ̃rhã abee ididɔɔr?
33 Iwe rimi hã, ubɛn unera ru umbi
aka asi idzowuka abinnga kishoo,
uner ha asi ídɛ̃ɛ̃ awea ungwɛ̃ imesa-
mum.

Angwã akatãrhã (Umat 5.13; Umar 9.50)

34 <<Angwã aze, bɔr ake aba ashike
ri itonga angwã, iwuri ikorhu uguse
ni iwe angwã ikɛi?
35 Ashike ri itser ri ikom icang, use
ra atɔɔ irham. Umbɔ awuri itare ake.
<<Uner ato akika agũ, unga agũ.>>

15

Unyaka arherhe idɔi iyiki igwir (Umat 18.12-14)

1 Abika ayɛsu ikirbi abĩ nu abirabɛ
umbɔ aka anyanga umbɔ awu abi
arhim arhɛrhɛ, aba akɔng adziir anu
igosha unga,
2 abi Ufarisi nu abika amesuwe
Ikpem abvun agɛ, <<Utsak uwirɛ
ayɛisa abi arhim na agha nggu umbɔ!
>>*
3 Mɔcɛ Uyesu arherhuwe umbɔ un-
yaka arherhe agɛ,
4 <<Unera unying ru umbi awe ru
ídɔi unaka. Unying iba igwirngge,
unga asi ínekuka ídɔi isɔka utɔɔrha nu
utɔɔrha ri idɛɛ na azĩã ibee iyiki igwir
ha utsɛku unga aka ikpo ngge?
5 Unga aba akpoa ngge, unga agɔm
na atsã ngge ra acɛisa,
6 unga aka izĩ ri iya. Unga ay-
isa awɛrhanga nu andɔkanga ananga
unying na agɔr umbɔ agɛ, <Àka agɔm
anggɔm nggu umum. Iki ikpomum
idɔi uma hã iyiki igwir ha.>
7 Umum idɛyiwa umbi, iwuri iwe
rimi hã, umbɔ aka igɔmanggɔm ra
afã ri itsi uner arhim unying uwuku
udzipa anangmbɔ abika arhika
isɔka utɔɔrha ni inera utɔɔrha iki isi
ibeengge idzidzipa.

Unyaka arherhe igwigwir uhwɛk

8 <<Use, utsɛrh uwukusong awe ru
íshaa imang usɔka, ishaanga unying
igwirngge, unga asi ígaar urhirhang,
na ayar iya kishoo na angwɛ̃dzɛn
abee utsɛku unga aka ikpo?
9 Unga aba akpoa, unga iyisa
awɛrhanga nu undɔkanga na agɔr
umbɔ agɛ, <Àka agɔm anggɔm nggu
umum iki ikpomum ishaa uhwɛk ha
iki igwir.>
10 Umum idɛyiwa umbi, iwuri iwe
rimi hã, awu ubin anggɔm ra asu ípfu
itser-Num ri itsi uner arhim unying
uwuku udzipa.>>

Unyaka arherhe ungwɛ̃ uwuku uzhuzhoma

11 Uyesu arherhe agɛ, <<Unera
nuwɔ awu ra awɛkatsa avaa.
12 Uwuku ucia agɔr utɛnga agɛ,
<A utɛ, ugashuwa ukammum.> Mɔcɛ
utɛnga agashuka ukammbɔ.
13 <<Akpurha amaa inuma ukun-
jiir, uwuku ucia akarha abinnga
kishoo, azĩã abĩ akɔɔ nu udĩ ukpuku
uder. Mɔcɛ, unga afɛruka abinnga ru
ugba.
14 Unga aka amaawe abinnga
kishoo, imerh iso imaangge abĩã,
unga atsĩã iyaki imerh.
15 Unga asok azĩ awea ugãrhã utsa
uwɔɔ ra abĩ hã, utsa ha atsuke unga
azĩ idzɛu arhede ra agborke.
16 Unga abee igha ubingha arhede
ha, unera asi idzowuka unga ubin.
17 <<Ivangyɛ unga aka atsĩ ra
amɛnnga, unga agɛ, <Agãrhã awu
asong ri iya utɛmum, umbɔ iki igha
ashur na abɔre? Nu umum iwuri
ikpemum ri imerh.
18 Umum iso izĩ ru utɛmum igɔr
unga igɛ, a utɛ, umum iki ikorhu
ubin arhim ru Unum, ni ishɔiwamum
ungo.
19 Umum isi ibvui imɛ̃mum umbɔ
ayisa umum ungwɛ̃ngo. Unyanga
umum ru nyaku ugãrhãngo.>

* **15:2** Àka anyã ikɛi: Irh 5.29-30.

20 Məcɛ unga asok azĩã ru utɛnga.

<<Bər unga ana adzeka ukuka nu utɛnga anyã unga, atorh afɛr unga, unga atĩ azĩã akarha unga awuma na ashor atamnga.

21 <<Ungwɛ̃nga agər unga agɛ, <A utɛ, umum ikorhu ubin arhim ru Unum ni iki ishəiwamum ungo. Umum isi imɛ̃mum umbə abvui ayisa umum ungwɛ̃ngo.†>

22 <<Bər utesa agər agãrhãnga agɛ, <Àka akũ atorho aka aze aba atsĩme unga ifetem. Àka atsuke imangto ri itoknga na abadak ra adaknga.

23 Àka atsĩ adzur ungwɛ̃ inak iyiki isenga, aba angwãna. Umɛn izɛk irhowa igəmanggəm.

24 Ubinkutsu ungwɛ̃mum uwɛrɛ ha aka akpea na azir ikɛi, aka agwira bər icɛrɛ umɛn iki ikpomɛn.> Məcɛ umbə atsĩmbə irhowa.

25 <<Umbə ana awe ru irhowa ha, ungwɛ̃nga uwuku ukũa awu ra arhum. Unga aka adzeka arhum aba ayo ri iya, unga agũ anggang nu azer atəkuke iya.

26 Nggee unga ayisu ugãrhã unying na arhusa unga agɛ, <Awu use uni izãrhã?>

27 Unga agər unga agɛ, <Ungwɛ̃mbi aka abanga, utɛngo atsu umbə angwã inak iyiki isenga, akorhi irhowa, unga aka aba atsĩ ukuker.>

28 <<Ungwɛ̃mbə uwuku ukũa amɛnnga adake, unga akpɛ̃ɛ̃ itsĩ ri iya, nggee utɛnga adzek ashɔ̃rhã unga.

29 Bər unga agər utɛnga agɛ, <Unyã! Imɛk iyɛrɛ kishoo umum ikapa ungo, inasi ikpɛ̃mum igũna ungo idiki unying. Rimi hã ungo unasi idzaango umum ibũ iyiki ici umum ikorhumum irhowa nggu awɛrhamum.

30 Bər ungwɛ̃ngo uwuruwi aka azĩ afɛre abinngo nggu akatsɛrh aba ri iya, ungo ungwãnuwe ungwɛ̃ inak iyiki isenga ru unga!>

31 <<Utɛnga agɛ, <Oka ungwɛ̃mum, ungo uwu nggu umum ubɛn ivang, ubɛn ubinmum, uwu ukpungo.

32 Bər imɛ̃ngge umɛn ikorhi irhowa ni igəmanggəm, ubinkutsu ungwɛ̃mbi uwuruwi aka akpe, aka azira, uwuruwi aka agwir, umbə aka akpombə unga.> >>

16

Unyaka arherhe ri itsi uner itser ataba

1 Uyesu adɛyiwe angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Unera nuwə awu uner ubin, umbə adɛyiwe unga agɛ, <Uner uwuku udzɛu itserngo anu ikorhe ataba nggu abinngo.>

2 Nggee unga ayisu uner itsernga hã arhusa agɛ, <Umum ini igũshu use ri itsingo? Ukũ ubvur itserngo uba uvarhe umum inyãni kishoo, ubinkutsu ungo usi íweə uner itsermum.>

3 <<Uner itser ataba ha akaifɛrhkə ra amɛnnga agɛ, <Umum ikorhi iguse icɛrɛ? Uteiyamum uwi awuri iwayiwe umum ri itser. Umum uwi ishimum ri iker iyiki ikau irham, ni iwu ra atsa akika afɛn ifɛn.

4 Umum ihwɛng ubinkpi umum iki ikorhe, umbə aba awayikumbə umum ri itser nggimi, anera awuri iyaimbə umum ra ayambə.>

5 <<Nggee unga ayisa abika agha uvɛrh ru uteiyanga unying anying, unga arhusu inggbaashia agɛ, <Uteiyamum adəsa ungo itikisong?>

6 <<Unga agər unga agɛ, <Ídzum atsei anaka utərək.>

<<Məcɛ uner itser ataba ha agər unga agɛ, <Unyangu ubvur uvɛrhngo ifitem, utsɛng anaka ana.>

7 <<Məcɛ unga arhusu uwu uvaa ikɛi agɛ, <Adəsa ungo itikisong?>

<<Unga agər agɛ, <Ambãĩ itsem, unaka unying.> Unga adɛyiwe unga agɛ, <Unyangu ubvur uvɛrhngo, utsɛng isəka utərək.>

8 <<Uteiya ha akpoi uner itser uwuku uda irhirhika ha, ubinkutsu akorhi ifɛrhɛ ha nggu isarasu. Anera ru upfung ukpirɛ akorhi ifɛrhɛmbə

† **15:21** Abvur akəə aki inggbaashia agər agɛ *ungwɛ̃. Utsu umum iwu ugãrhãngo.*

nggu itsoi anangmbɔ abika adɔsu Unum.
9 Umum idɛyiwa umbi, àka akũ abin upfung akũ akpowe itsikammbi awɛrhɛ, abinmbi aba amaake, umbɔ ayɛi umbi ra aya aki ugbagbaa.
10 <<Uwuruwi aka awe ru imangmang nggu ubin uku uci, awuri iwea ri imangmang ru ubin ukpuku urhɛ. Uwuruwi aka ashia ri imangmang ru ubin ukpuku uci, asi íwea ri imangmang ru ubin ukpuku urhɛ.
11 Nggee umbi aba ashimbi ri imangmang ra abin upfung ukpirɛ, ungaa idzaa umbi abin aki idzidzɛrhe?
12 Umbi aba isaka ashimbi ri imangmang ra abin anera, ungaa idzaa umbi abin aki ukammbi?
13 <<Ugãrhã asi ídɛ̃ɛ̃ atɔ̃wũka itser ra ateiya avaa. Unga awuri ibema unying na akpɛ̃ɛ̃ uwɔrɔ, unga awuri idzowe itsinga ru unying na akpɛ̃ɛ̃ uwɔrɔ. Ungo usi ídɛ̃ɛ̃ udzowukɔ itsingo ru Unum nu uhwɛk.>>
14 Abi Ufarisi abika abemu uhwɛk, aka agũ akɛrɛ ha kishoo, umbɔ acatu Uyesu.
15 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi azharhe arherhe aka aze ra asu anera, bɔr Unum ahwɛnga amɛnmbi. Ubin uku uze ra asu anera, uwu ubin ishĩ ra asu Unum.

Itomi imesi iyɔɔ

16 <<Imesi Íkpem Umusa nu abvur abika asɔm Arherhu-Num, umbɔ aka adũwã utsɛki ivang Uyohana. Udzur ri ivang hã, umbɔ aka anu idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Iyɛrhe Unum, nu ubɛn unera abee itsĩ ri ngge ri inggang.
17 Asi ighonga afã nggu abĩ aki imaa, bɔr ishia unying ri Íkpem Umusa isi ífɔ̃rhũngge.
18 <<Ubɛn unera aka iwayiwe utsɛ̃nga na apfuna utsɛrh uwukuse, unga awu ra arhim itoma-dak, nu unera aka ipfunu utsɛrh uwuku uwuwayi, awu ra arhim itoma-dak.

Uner ubin nggu Urhiazaru

19 <<Uner ubin nuwɔ aka isaka atsim atorhi imang azezerake, unga awe ri igũibɛn ubɛn unuma.
20 Ra angwĩ iyanga, utsũwã nuwɔ agburh Urhiazaru anu umɔ, awu nggu isɔɔ iki imaa iyornga.
21 Unga abee igha awushu ubingha aki igbei, ra adak utebur uner ubin hã. Ijui iki isaki iba irhɛn isɔɔnga hã.
22 <<Ivanga iki imɛ̃ uner ifɛn hã akpea. Ípfu itser-Num ishupa unga ikũ izĩngge ri igbɔm Uibrahim. Ikɛi, uner ubin hã akpea, umbɔ adzake unga.
23 Ra anang isei abika akpukpe, ra anangkɛ unga aka agũ uver, unga abera asunga anyã Uibrahim ukuka nu Urhiazaru ri igbɔmnga.
24 Nggee unga ayisa unga agɛ, <A Utɛtɛ Uibrahim, umaa ugũ atorh umum nu udene Urhiazaru unga ashɔmu itoknga ra amɛ̃ na arhor adɔnga arhɛmmum, ubinkutsu umum iwe ru uver ri idzũũ urha ukpirɛ.>
25 <<Bɔr Uibrahim agɔr unga agɛ, <A ungwɛ̃mum, uyita ri ivangyɛ ungo uku uwe ru urhɛ. Ungo uyɛisa abin aka aze nu Urhiazaru ayɛisa abin aka abewe, bɔr icɛrɛ umbɔ afituwe unga nggimi ungo uwe ru uver.
26 Asi iwea akɛrɛ ha ukpekũ, bɔr ra ateumɛn nggu umbi, aka atsu ughorkaghor umbumbang uteitasamgbɔ utsur anera asoki nggimi abambɔ ugarmbi, use unera adzek ugarmbi abanga ru umɛn.>
27 <<Unga agɛ, <A utɛ, umum ishɔ̃rhã ungo, uma udene Urhiazaru unga azĩ ri iya utɛmum,
28 ubinkutsu umum iwe ra angwɛ̃mɛn atɔ̃ɔ̃. Umum ibee unga arherha umbɔ, utsur umbɔ abambɔ ra anang akɛrɛ ha aki uver ha.>
29 <<Uibrahim agɛ, <Awembɔ ru Umusa nu abika asɔm Arherhu-Num, uneke umbɔ akpeto ra abi ha.>
30 <<Unga agɛ, <A utɛ Uibrahim, ĩ'ĩ, unera aba adzek ra abika akpe azĩ ru umbɔ, umbɔ awuri idzipumbɔ.>
31 <<Unga agɔr unga agɛ, <Umbɔ aba asi ikpembɔ ato ru Umusa nggu

abika asɔm Arherhu-Num, umbɔ asi ígũmbɔ unerwi aka idzeka akpe.> >>

17

Arhim, imangmang, nu itser (Umat 18.6-7,21-22; Umar 9.42)

1 Uyesu agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Ubinkpi uku itsu anera agba ra arhim, awu ufang ukpɔ uba, bɔr atorh uner ha aka itsu ukpɔ uba.

2 Nu unerwi aka itsu unying ra awɛkaci abɛrɛ agba ra arhim, ugba umbɔ abope ukɔ igɔ ru urhɔknga na atare unga atsĩ ru ughorkaghor ukau ukugɔng.

3 Nggee àka akpɔm atsimbi.

<<Undɔkango aba agbaa ra arhim, utsɛrha unga. Unga aba nekuka, utsũwe unga.

4 Unga aba agbaa uvau ru ungo idikunga utɔɔva ru unuma unying, na aba idiku utɔɔva agɛ, <Iki inekukũ,> utsũwe unga.>>

5 Abi itser Uyesu agɔr agɛ, <<Uteijee, utomuwa imangmangmɛn.>>

6 Uteijee agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi aba awembi ri imangmang ukunjiir ru nyaki ishaa umastad, umbi adɛ̃ɛ̃ agɔrmbi ucucii ipfum uwurɛ agɛ, <Ubvurhi nu udɔnna ru ukau,> umgbɔ uwuri igũmgbɔ umbi.

7 <<Awu ungamɔ ru umbi aka iwe ru ugãrhã uwu irham use uwuku udzɛu ídɔinga, aka idzeku usi aba, unga agɔr unga agɛ, <Uba ifitem, uba usei nu ugha ubingha>?

8 Asi ígɔra rimi, bɔr unga awuri igɔr ugãrhãnga hã ugɛ, <Utɔng ukorhu ubingha ukũwã umum igha ni ihwa imaa, nu ungo udɔrhu ugha nu uhwa>

9 Awuri itara uwɛɛ ru ugãrhã hã aka adɔsa arherhanga?

10 Nggee umbi awe rimi hã, umbi aba adɔsumbi abina kishoo umbɔ aka adɛyiwa umbi. Umbi awuri igɔr agɛ, <Umɛn isi iwemɛn ubin, umɛn iwu agãrhã. Umɛn ikpurhi itɔ̃ itseryɛ iki iwe iyimɛn.> >>

Uyesu akerhuwe abi irhãrhĩ ingbim usɔka

11 Icɛ Uyesu awu ru uzãrhã ukpuku uzĩ Urusharhima, unga azɛ̃rhã ra atsom Usamariya nggu Ugarhirhi.

12 Unga aka atsĩ ru ungwɛ̃rhũ uteu ukpɔɔ akatsak abi irhãrhĩ ingbim usɔka agbanga unga, adɛ̃ɛ̃ ukuka.

13 Umbɔ atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<Uyesu, Uteiya, ugũ atorh umɛn!>>

14 Ivangyɛ unga aka anyã umbɔ, unga agɛ, <<Àka azĩ ra abika adzowe idɛm-Num umbɔ anyã umbi.>> Umbɔ awu ru utsĩndĩ uwuku uzĩ, na akerhumbɔ.

15 Unying ru umbɔ aka anyã unga aka akerhunga, unga abvui aba atsu ivum akpoi Unum.

16 Unga aba agba ra adak Uyesu na atar uwɛɛ ru unga. Unga uwi awu uner Usamariya.

17 Uyesu arhusa agɛ, <<Asi iwea inera usɔka kishoo aka akerhe? Abɔrɔ utɔɔrha angwɛ̃mbɔ?

18 Awu use ukpɔ utsu akpurha awu utsen uwurɛ ikiyikanga unga abvui aba ikpoi Unum?>>

19 Mɔcɛ unga agɔr unga agɛ, <<Usisok uzĩɔ. Imangmangngo ngge ikerhuwe ungo.>>

Ibiba Iyɛrhe Unum (Umat 24.23-28,37-41)

20 Unuma nukpɔ abi Ufarisi arhusa unga agɛ Iyɛrhe Unum iwuri iba ukang? Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ibiba Iyɛrhe Unum isi íwengge ubinkpi umbi aka inyã ra asumbi,

21 Unera asi ígɔra agɛ, <Àka anyã nggayɛ,> use <Nggayɔ,> ubinkutsu Iyɛrhe Unum iwu nggu umbi.>>

22 Mɔcɛ unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Ivanga niyɔ ibarɔ, umbi aka ibee inyã unuma unying ri inum Ungwɛ̃-Ner, bɔr umbi asi ínyãmbi.

23 Anera awuri igɔr umbi agɛ, <Àka anyã nggawi ri nggimi,> use <Nggawɔ ru nggɔɔ.> Niba azĩmbi, niba adɔsumbi umbɔ.

24 Ubinkutsu unum Ungwɛ̃-Ner uwuri iwe ru nyaki inai iki inyaka irhangnge afã, usok ru ubang upfunga nggɔɔ uzĩ ubang ukpɔrɔ.

25 Bɔr awu ufang unga aka ig-
baashia ahwa uver abina arhɛrhɛ nu
undan ukpirɛ ukpɛ̃kpɔ unga.
26 <<Ru nyaka ngge iki iwe ri inum
Unuhu, rimi hã ikɛi ngge iki iwe ri
ivang Ungwɛ̃-Ner.
27 Anera agha na ahwa, apfuna
na apfunuwe, utsɛku unumkpi Un-
uhu aka atsĩ ru nggaa ukhukhɔɔ amɛ̃,
mɔcɛ amɛ̃ isopfung aba atsĩme umbɔ
kishoo.
28 <<Iwe ru nyaka ha ri inum
Urhutu, anera aka agha na ahwa,
agoi na agoyiwe, akau irham na
adzin idzin.
29 Bɔr ru unum Urhutu aka adzeka
ru Usɔdɔm, umbɔ atsuke urha nggu
akãã urha adzeka afã aba atsĩme
umbɔ kishoo.
30 <<Ĩĩ, iwuri iwe rimi hã ru unum
Ungwɛ̃-Ner aka idzeka.
31 Ru unum hã uwuruwi aka awu
afafã ni itsi uvi iyanga na abinnga
awu ra abĩ, unga niba acipuwanga
inyanga ake. Rimi hã ikɛi, uwuku
uwe ru usi, niba abvui abanga ri iya.
32 Àka ayitu utsɛrha Urhutu.
33 Kishoo abika abee ifɔrh
urhɛmbɔ, umgbɔ uwuri igwirmgbɔ.
Kishoo abika agwirhuwe urhɛmbɔ,
afufɔrh umgbɔ.
34 Umum ididɛyiwa umbi, nu utsuu
ukpu ha awuri inyãmbɔ inera ivaa
nu ukoma unying. Awuri nyanguwe
unying na abɔre unying.
35 Akatsɛrh avaa aka idɛ̃ɛ̃ igɔɔ
ananga unying. Awuri nyanguwe
unying na abɔre unying.>>*
37 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Awuri
iwe rinɛɛ Uteijee?>>
Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Anangkɛ
ukom uku uwe, anang hã amgbɛpɛ iki
ikɔng.>>

18

Unyaka arherhe utsɛ̃rhãpfu aka angipa

1 Mɔcɛ Uyesu adɛyiwe angwɛ̃ ime-
sanga unyaka arherhe aki ifɛn-Num
ubɛn ivang na aneke igũ azhe.
2 Unga agɛ, <<Utepa nukpɔ uner
uwuku utsu uvau aka asi igũa iwei
Unum, asi ihwɛngnga unera.
3 Ru uteu ha utsɛ̃rhãpfu ruwɔ akɛyi
ru utsa ha anu igɔr unga agɛ, <Umaa
utsĩ ra ateu umum nggu abika akpɛ̃na
umum.>
4 <<Unga atirhi akpɛ̃ɛ̃, bɔr unga ab-
vui agɔr ra amɛnnga agɛ, <Umum
ihwɛng ugɛ umum isi igũmum iwei
Unum, ni isi ihwɛng anera,
5 bɔr utsɛ̃rhãpfu uwurɛ akɛna
umum iwiwosha. Umum ima iyike
unga, utsur ikikɛyanga izhengge
umum.> >>
6 Uteijee agɛ, <<Àka agũ ubinkpi
uner uwuku utsu uvau uwu amɛn
aka atãrhã aka arherhe.
7 Unum asi íkorhuka anernga aka
asɛng abinkɛ aka arhika, abirabɛ aki
iciu ru utsuu na atenum ru unga?
Unga awuri adɔ̃rhũnga ri iyike umbɔ?
8 Umum idɛyiwa umbi, awuri
iyikuka umbɔ ifitem ikɛi ru ubinkpi
umbɔ aka abee. Bɔr Ungwɛ̃-Ner
aka iba, awuri ikpoa imangmang ru
upfung?>>

Unyaka arherhe uner Ufarisi nu uner uwuku uyɛisu ikirbi abĩ

9 Ra abirabɛ aka adzowe imang-
mang ra atsimbɔ agɛ umbɔ arhika,
na anu iyɛɛi abikase, Uyesu arherhe
unyaka arherhe ugɛ,
10 <<Inera ivaa atsĩ ifɛn-Num ru
ufɔm Iya-Num, unying awu utsa
Ufarisi, uwu uvaa awu uner uwuku
uyɛi ikirbi abĩ.
11 Uner Ufarisi ha asok abera
adɛ̃ɛ̃ afɛn-Num ri itsikamnga agɛ, <A
Unum, umum itar uwɛɛ ĩdzaa ungo
umum iki isi iwemum ru nyaka avɛu,
abika ida irhirhika, abika atoma-dak,
use uwuku uyɛi ikirbi abĩ uwurɛ.
12 Umum ikpem igha ubin idiki
ivaa ri inuma utɔɔva, ni idzowe un-
ying ra abina usɔka ra abinkɛ umum
iki ikpo kishoo.>
13 <<Bɔr uner uwuku uyɛi ikirbi abĩ
hã adɛ̃ɛ̃ uku uka. Asi ibera asunga
arhisa afã, bɔr abangu ikɔknga na

* **17:35** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 36 *Akatsak avaa ri ichang irham, awuri nyanguwe unying na abɔre unying.*

agɛ, <A Unum, ugũ atorh umum uner arhim.>
14 <<Umum idɛyiwa umbi, uner uwuku uyɛi ikirbi abĩ hã abvui azĩ ri iyanga, Unum anyanga unga awu uner uwuku urhika, bɔr asi inyangu utsa uwɔrɔ awea rimi. Ubɛn unerwi aka aberi itsinga, awuri irhɛrhuwe ike. Nu uwuruwi aka arhɛrhi itsinga, awuri ibiberuwe ike.>>

Uyesu nggu angwɛ̃rhã awɛkaci (Umat 19.13-15; Umar 10.13-16)

15 Anera ikɛi akũ angwɛ̃rhã awɛkaci aba ru Uyesu abanga umbɔ. Angwɛ̃ imesanga aka anyã rimi, umbɔ atsɛrha umbɔ.
16 Bɔr Uyesu ayisa awɛkaci ha azĩ ru unga, na agɛ, <<Àka aneke awɛkaci aba ru umum, Àka niba akɛnmbi umbɔ, Iyɛrhe Unum iwu iyi ikpũmbɔ.
17 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubɛn unerwi aka asi iyɛisa Iyɛrhe Unum ru nyaku uwɛkuci, asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩã ri ngge.>>

Uyɛrhe uner ubin (Umat 19.16-30; Umar 10.17-31)

18 Uyɛrhu Uyahuda uwɔɔ arhusa unga agɛ, <<A umarhem uwuku uze, umum ikorhe uguse ni ikpo urhɛ uwu ugbagbaa?>>
19 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu use utsu ungo uyisa umum uwuku uze? Uwuku uze ashia, Unum ukpekũ awu uwuku uze.
20 Ungo uhwɛngo íkpem iyɛrɛ, <Niba ufɛrɔ unera, niba utomungo-dak, niba uvɛpɔ ivɛu, niba ugbɛrɔ angwĩ utsukukɔ unera, udzowe igɔng ru utɛngo nu uyango.> *>>
21 Uwɛdzɛm hã agɛ, <<A umarhem, umum iki idɔsumum akɛrɛ ha kishoo rimɔ̃ɔ̃, utirhi ri iwɛ̃nci.>>
22 Uyesu aka agũ rimi, unga agɔr unga agɛ, <<Ungo ubɔr ubina unying ukpekũ. Ugoshe abinngo kishoo, udzowe uhwɛka ra atsũwã, nu uba udɔsa umum. Mɔcɛ ungo uwuri iweɔ ru ugbɛta urhɛrhɛ ra afã.>>
23 Unga aka agũ rimi, amɛnnga aghong akarhãrhã, ubinkutsu unga awu uner ubin akarhãrhã.
24 Uyesu arhi unga na agɔr agɛ, <<Aghong uner ubin aka itsĩ ri Iyɛrhe Unum.
25 Idzidzɛrhe, uwuri ighwɔrhungge Urhakumi utsĩ ra angwĩ inepurha nu uner ubin aka itsĩ ri Iyɛrhe Unum.>>
26 Abika agũ rimi, arhusa agɛ, <<Ungaa adɛ̃ɛ̃ akpo ififɔrh?>>
27 Uyesu agɛ, <<Ubin ukpuku unang anera, Unum ananga ukpɔ.>>
28 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Umɛn abɛ ineke abinmɛn kishoo ni idɔsa ungo!>>
29 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, unera asi íneke iya use utsɛrh, use angwɛ̃mbɔ, use ateinga, use awɛkaci ri itsi Iyɛrhe Unum,
30 na asi ikpoa arhɛrhɛ ru udan ukpirɛ, ru unum upfung uku ufa uku iba ikɛi unga akpo urhɛ uwu ugbagbaa.>>

Uyesu abvui arherha arherhe akpenga (Umat 20.17-19; Umar 10.32-34)

31 Uyesu akũna umbɔ usɔkdũmɛn azĩ ri ibanga, na adɛyiwe umbɔ agɛ, <<Umɛn izĩ ufã Urusharhima, nu kishoo abinkɛ abika asɔm Arherhu-Num aka atsɛng ri itsi Ungwɛ̃-Ner awuri itsuafɛrke.
32 Awuri idzowe unga ra abok atsen abi Uyahuda. Umbɔ awuri iyɛia unga, arhena unga, ashau aci atsuyiwe unga, awuri ikwɛr unga, na afɛre unga.
33 Ru unum untaar unga awuri isoka ikɛi.>>
34 Bɔr angwɛ̃ imesanga asi igũ arherhanga ataimbɔ. Agbena awuwɔk ru umbɔ, nu umbɔ asi ihwɛngmbɔ ubinkpi unga aka arherhe.

Uner ibvuta asunga ayanguke (Umat 20.29-34; Umar 10.46-52)

35 Uyesu aka ayoku Ujeriko, uner ibvuta asei nu ubang utsĩndĩã anu ifɛn.

* **18:20** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.12; Iva 5.16-20.

36 Ivangyɛ unga aka agũ ititɔng anera arhɛrhɛ, unga arhusa agɛ awu use uni izãrhã?
37 Umbɔ adɛyiwe unga agɛ, <<Uyesu uner Unazarat unga atɔng.>>
38 Unga atsarhi irhaknga ayisa agɛ, <<Uyesu! Ungwɛ̃ Udauda! Ugũ atorh umum!>>
39 Abika azɛ̃rhã ra asu Uyesu atsɛrha unga agɛ unga unukutata, bɔr unga agbisha atsarhi irhaknga agɛ, <<A Ungwɛ̃ Udauda! Ugũ atorh umum.>>
40 Uyesu adɛ̃ɛ̃ na atsu umbɔ akũ uner ibvuta ha aba ru unga. Unga aka aba ukhapa, Uyesu arhusa unga agɛ,
41 <<Ungo ubee umum ikorhuwa ungo use?>>
Unga agɛ, <<A Uteijee, umum ibee ikpo inyã anang.>>
42 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uyɛi inyinyãngo. Imangmangngo ngge ikerhuwa ungo.>>
43 Kanying asunga ayanguke, unga adɔsu Uyesu na akpoi Unum. Anera kishoo aka anyã rimi, umbɔ akpoi Unum ikɛi.

19

Uzakka uner uwuku uyɛi ikirbi abĩ

1 Uyesu aka atsĩ ru Ujeriko, na azɛ̃rhã atɔng.
2 Uner uwɔɔ umɔ itsoka igburh Uzakka, unga awu unggbaashi abika ayɛi ikirbi abĩ, na awu ru ubin akarhãrhã.
3 Abee inyã ungamɔ awu Uyesu ha. Bɔr Uzakka akpinunga asi idɛ̃ɛ̃ anyãã Uyesu, anera arhɛmbɔ.
4 Nggee unga atĩ agbaashia azĩ afũ nggaa ucucii abee inyã unga, Uyesu ani itɔng udika ha.
5 Uyesu aka azĩ atsĩ ra anang ucucii ha, unga abera asunga afafã na agɔr unga agɛ, <<A Uzakka, ucipuwa ififitem, awu ufang umum iki icipa ri iyango irherɛ.>>
6 Nggee iki ififitem unga ahwarha acipuwa aba agbanga unga nggu agɔm.
7 Anera kishoo aka anyã rimi, umbɔ atirhi ibvun arherhe agɛ, <<Unga azĩ iwu utsen uner arhim.>>
8 Bɔr Uzakka asok adɛ̃ɛ̃ na agɔr Uteijee agɛ, <<A Uteijee, unyã! Icɛrɛ umum idzowe uteng abinkɛ umum iki iwu ra ake ra atsũwã, ni ifase idikunga inaa ra abirabɛ umum iki igha urhambɔ ri iyɛi ikirbi abĩ.>>
9 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ififɔrh iki itsĩngge ri iya ikɛrɛ irherɛ, ubinkutsu utsak uwurɛ iganga awu unang Uibrahim.
10 Ungwɛ̃-Ner aba ibee abirabɛ aka agwir, na afɔrh umbɔ.>>

Unyaka arherhe uazurhfa usɔka (Umat 25.14-30)

11 Anera aka anu igosha akɛrɛ ha, unga atsĩã irherhe unyaka arherhe, ubinkutsu unga aka ayoka itsĩ Urusharhima, umbɔ akaifɛrhkɔ ugɛ use Uyesu awuri itsu Iyɛrhe Unum idzeka kanying ru Urusharhima.
12 Unga agɛ, <<Utsa uwɔɔ aka akpo imar iyiki ize asok azĩã itsim iyɛrhe ra abĩ akɔɔ, ra anang aka ader, na abvui aba ra abĩnga.
13 Nggee unga ayisa agãrhãnga usɔka, agashuwe umbɔ imang uazurhfa unying anying,* na agɔr umbɔ ikɛi agɛ, <Àka akũ imang hã adzipa utsɛku umum iki iba.>
14 <<Bɔr abi utepunga akpɛ̃mbɔ unga, umbɔ adene itser umbɔ azĩ agɔr unga agɛ, <Umɛn isi ibemumɛn ungo uwu uyɛrhamɛn.>
15 <<Umbɔ aka atsĩme iyɛrhanga, unga abvui aba ri iya. Unga atsu umbɔ ayisuwe agãrhãnga hã, unga aka adzowe imang hã. Abee inyã angwĩkɛ umbɔ aka akpo atoma ri idzidzipambɔ.
16 <<Uwu inggbaashia aba adɛ̃ɛ̃ ra asunga na agɛ, <A uteiya, imang uazurhfango hã ikũwã umum uazurhfa usɔka.>
17 <<Uteiyanga agɛ, <Ĩhĩĩ, ungo udɛ̃ɛ̃, ugãrhũ uwuku uze, ubinkutsu ungo uweɔ ri idzidzɛrhe ru ubin

* **19:13** Imang uazurhfa unying ha iwu imang afɛ̃ɛ̃ ataar.

ukpuku uci, umum iwuri ĩdzaamum ijee itepa usɔka.>
18 <<Uwu uvaa aba agɛ, <A uteiya imang uazurhfango hã ikũwã umum uazurhfa atõõ.>
19 <<Uteiyanga agɔr unga agɛ, <Ĩhĩĩ, ungo udɛ̃ɛ̃, ugãrhũ uwuku uze, ubinkutsu ungo uweɔ ri idzidzɛrhe ru ubin ukpuku uci, umum iwuri ĩdzaamum ungo iyɛrhe itepa itõõ.>
20 <<Mɔcɛ ugãrhũ uwɔɔ aba agɛ, <A uteiya, imang uazurhfango hã iyɛ, umum iwɔke ru utatorho.
21 Umum igũ iwei ungo, ungo ughong ikorhi ifɛrhɛ. Nu ubema abinkɛ ungo uku usi ingwɛ̃ɔ, nu ugbɛrɔ ubinkpi ungo uku usi idosɔ.>
22 <<Unga agɔr unga agɛ, <Ungo ugãrhã uwuku utãrhã, umum ikũ arherhe angwĩngo itsu ungo uvau. Ungo uhwɛngngo umum ighong ikorhi ifɛrhɛ, ni ibee abinkɛ umum iki isi ingwɛ̃mum, ni ĩgbɛtũ abinkɛ umum iki isi idoimum?
23 Awu use utsu ungo isi itsukukɔ imangmum ru ubanki, umum iki iba icɛrɛ iyɛi ngge nggu angwĩngge?>
24 <<Mɔcɛ unga agɔr abika adɛ̃ɛ̃ umɔ agɛ, <Àka ayɛise imang uazurhfamum unying hã ru unga, àka adzowe ru uwɔrɔ uwu uazurhfa usɔka.>
25 <<Umbɔ agɔr unga agɛ, <A uteiya, awea ra uazurhfa usɔka.>
26 <<Unga agɛ, <Umum idɛyiwa umbi, uwuruwi aka awe ru ihwihwɛng awuri itomuwe unga akpo arhɛrhɛ. Uwuruwi aka ashia, awuri iyɛse ungwɛ̃rhĩ ihwihwɛng ha unga aka awerangge.
27 Icɛrɛ, anggamtsakmum aka asi ibemumbɔ umum iki iwu uyɛrhambɔ, àka akũna umbɔ aba nggɛɛ na afɛre umbɔ ra asumum.> >>

Uyesu atsĩ ru Urusharhima (Umat 21.1-11; Umar 11.1-11; Uyoh 12.12-19)

28 Uyesu aka arherhe akɛrɛ amaa, unga agbaashia azĩã ufã Urusharhima.
29 Unga aka ayoka uteu iyiki ici iyi Ubetafaji nu Ubetani udiki igũ iyɔrɔ umbɔ iki iyisa agɛ Igũ Acucii Uzaitun, unga adene angwɛ̃ imesanga avaa agɔr umbɔ agɛ,
30 <<Àka atsĩ ru uteu ukpuku uci nggɔɔ ra asumbi, ubɛn itsitsĩmbi, umbi awuri inyãmbi ungwɛ̃ uzhika aka abow adɛ̃ɛ̃, uwuruwi unera anasi ifũã umgbɔ. Aka agarha umgbɔ akũ aba nggɛɛ.
31 Unera aba arhusunga umbi agɛ, <Awu use utsu umbi agarha umgbɔ? > Àka adɛyiwe unga ugɛ, <Awu Uteijee abeea umgbɔ.> >>
32 Abɔrɔ unga aka adene umbɔ agbaashia, azĩ anyã umgbɔ ru nyaka unga aka adɛyiwe umbɔ.
33 Umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ igarhu ungwɛ̃ uzhika ha, abi uzhika ha arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi anu igarhu ungwɛ̃ uzhika ha?>>
34 Umbɔ agɛ, <<Uteijee unga abeea umgbɔ.>>
35 Umbɔ akũ umgbɔ aba ru Uyesu, abɛtuwe atorhambɔ nu undzingmgbɔ, Uyesu afũ asei nu umgbɔ.
36 Unga awu ru uzãrhã, anera abɛtuwe atorhambɔ nu utsĩndĩã.
37 Ivangyɛ unga aka aba akhapa ri icipa ri Igũ Acucii Uzaitun, kishoo ikikɔng angwɛ̃ imesa atsĩmbɔ anggɔm, akpoi Unum nggu irhɛm ikerketangge ra abin idzeu kishoo umbɔ aka anyã.
38 Agɔr agɛ, <<Idorh iwe nggu uyɛrhe
uwi aka aba ri itsok Uteijee!
Ididɔɔr ra afã, nu ikpikpoi afafã!>>†
39 Bɔr abi Ufarisi abɔɔ ri ikikɔnga agɔr Uyesu agɛ, <<A umarhem, utsɛrha angwɛ̃ imesango!>>
40 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum idɛyiwa umbi, abɛrɛ ha aba anukutata, atarh awuri idze aciuke.>>
41 Unga aka ayoka Urusharhima na anyã utepa, unga aciu akpe uteu ha.
42 Na agɛ, <<Uda umbi awuri ihwɛngmbi abinkɛ aki ikũwã ididɔɔr! Bɔr nggayɛ umbi asi idɛ̃ɛ̃ anyãmbi.
43 Inuma niyɔ ibarɔ anggamtsakmbi awuri idzin ufɔm adzipa

† **19:38** Àka anyã ikɛi: Amb 118.26.

umbi. Abi iwa awuri ikena umbi amaa inanga, na ayɔm umbi.
44 Awuri ikwɛr umbi atar nu abĩ, umbi nggu awɛkaci ra abangdzinmbi. Asi ínekukumbɔ utarh unying nu undɔkakpɔ, ubinkutsu umbi asi ihwɛngmbi ivang ibiba Unum ru umbi.>>

Uyesu ri Iya-Num
(Umat 21.12-17; Umar 11.15-19; Uyoh 2.13-22)

45 Mɔcɛ unga atsĩ ru ufɔm Iya-Num, na awayiwe abika agoyiwe abin.
46 Agɔr umbɔ agɛ, <<Atsɛngmbɔ agɛ, <Iyamum iwu iya iki ifɛn-Num,‡> bɔr umbi atsu ike iwe anang awoi avɛu!§>>
47 Ubɛn unuma unga amesuwe ru ufɔm Iya-Num. Bɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu abika amesuwe Ikpem nu anggbaashi anera abee ifɛr unga.
48 Rimi hã asi ikpombɔ udĩkpi umbɔ aka ikorhe, ubinkutsu anera kishoo ayurhi ra arherhanga.

20

Acang ijee Uyesu
(Umat 21.23-27; Umar 11.27-33)

1 Unuma nukpɔ unga aka anu imesuwe anera ru ufɔm Iya-Num, unga aka adzowe Isarhe Iyiki Ize, ateiya abika adzowe idɛm-Num na abika amesuwe Ikpem Umusa nu akakũmbɔ, aba agɔr unga agɛ,
2 <<Udɛyiwa umɛn ungo ukũ ijee iyikisong ukorhi ifɛrha iyɛrɛ ha? Ungamɔ adzaa ungo ijeea?>>
3 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum ibee irhusa umbi, àka adɛyiwa umum.
4 Ubɔtisima Uyohana udzeka afã use udzeka anera?>>
5 Umbɔ akɛki itsũwã nggu adɔkambɔ, agɛ, <<Umɛn iba igɔr ugɛ, <Udzek ra afã,> unga awuri irhusa umɛn agɛ, <Awu use utsu umbi ashimbi ri imangmang ru unga?>
6 Bɔr umɛn iba igɔr ugɛ, <Udzek ra anera,> umɛn igũ iwei anera abɛrɛ, ubinkutsu, umbɔ anyangu Uyohana awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num.>>
7 Nggee umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umɛn isi ihwɛngmɛn anangkɛ umgbɔ uku udze.>>
8 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum igamum isi ídɛyiwamum umbi umum ikũ ijee iyikisong ikorha abin hã.>>

Unyaka arherhe ri itsi abi irham imang
(Umat 21.33-46; Umar 12.1-12)

9 Uyesu arherhuwe anera unyaka arherhe ugɛ, <<Unera nuwɔ akau icang irham inebi, na adzowuka abi irham imang, na azĩã uteu ukpɔɔ azĩ adãrhũnga.
10 Ivang inebi ha iki ibĩ, unga adene agãrhãnga ra abi irham imang hã agɛ, umbɔ adzowe ikpũrhã inebi ha ri icangnga, bɔr abi irham imang hã akwɛr ugãrhã hã na adene unga azĩã abok aka atãrhã.
11 Unga adene ugãrhũ uwu uvaa, uwu ha ikɛi umbɔ akwɛr na atsuyiwe unga atsa na awayiwe unga azĩã abok aka atãrhã.
12 Unga ana adene uwu untaar ikɛi, uwu ha umbɔ atsuyiwe unga isɔɔ na atare unga adzeka.
13 <<Mɔcɛ uner icang hã agɛ, <Umum ikorhi iguse ucɛ? Umum iwuri idene ungwɛ̃mum uwuruwi umum iki ibema, use umbɔ awuri idzowukumbɔ imor unga.>
14 <<Bɔr ivangyɛ abi irham imang hã aka anyã unga, umbɔ akɛki itsũwã nggu adɔkambɔ agɛ, <Uwɛrɛ unga awu uner ukam hã. Umɛn ifɛre unga nu ukam hã uwu ukpumɛn.>
15 Nggee umbɔ atare unga ru undzing ufɔm icang hã, na afɛre unga.

<<Ude icɛ, uner icang irham hã awuri ikorha aguse nggu umbɔ?
16 Unga awuri iba atsĩme abi irham imang hã, na adzowe icanga ru aner abɔɔ.>>

Ivangyɛ anera aka agũ rimi, umbɔ agɛ, <<Akɛrɛ ama aneke iwe rimi!>>

‡ **19:46** Àka anyã ikɛi: Uish 56.7. § **19:46** Àka anyã ikɛi: Uiri 7.11.

17 Uyesu arhi umbɔ, na arhusa agɛ, <<Awu use uwu agben itsɛng
Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<< <Utarhkpi abi idzin aka akpɛ̃mbɔ,
ukpu ha uwu utarh angboki idz-
ina>*?
18 Ubɛn unerwi aka igba ni itsi utarh
ha, akpurha ashaka. Nu uwuruwi
utarh ha uku igba nú unga, ukpurhu
ugɔke unga.>>

Arhusu ifai ikirbi abĩ ru Ukaisar (Umat 22.15-22; Umar 12.13-17)

19 Abika amesuwe Ikpem Umusa
nu ateiya abika adzowe idɛm-Num
abee utsĩndĩwi umbɔ aka idzur unga
kanying, umbɔ ahwɛngmbɔ ugɛ
arherhe unyaka arherhe akɛrɛ ri
itsimbɔ. Bɔr umbɔ anu igũ iwei anera.
20 Adene anera azĩ akhapa ru unga,
na akpeta agɛ umbɔ arhika. Abee
idzur Uyesu ri irhɛm arherhanga na
atsuke unga ru ubok ijee ugomna.
21 Nggee aner ha umbɔ aka adene
arhusa unga agɛ, <<A umarhem,
umɛn ihwɛngmɛn arherhango nu
imesango irhika, ungo ushiɔ ri
itɛngasu, ikɛi ungo umesuwe anera
idzidzɛrhe ru utsĩndĩ Unum uku
urhirhiki.
22 Irhikungge umɛn ifai ikirbi abĩ
ru Ukaisar use isi irhikungge?>>
23 Bɔr unga anyã ikoiambɔ unga
agɔr umbɔ agɛ,
24 <<Àka adɛyiwa ishaa imang hã.
Awu uzirhzĩ ungaa, nu itsok ungamɔ
iwu umɔ?>>
25 Umbɔ agɛ, <<Ukaisar.>>

Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka adzowe
Ukaisar ubin ukpu Ukaisar, na ad-
zowe Unum ubin ukpu Unum.>>
26 Umbɔ afɔr idzur unga adambɔ ra
arherhakɛ unga aka arherhe ra asu
anera. Adzeidzeu ri idzipa arher-
hanga na akpurha anukutata.

Arhusa arherhe isoku udzak (Umat 22.23-33; Umar 12.18-27)

27 Icɛ abi Usaduki agɔr agɛ isok ra
akpe ishingge. Abɔɔ aba ru Uyesu
arhusa agɛ,
28 <<A umarhem, Umusa atsɛnga
umɛn agɛ, unera aba akpea na
abɔruka utsɛ̃nga ashia ru ungwɛ̃, awu
ufang ungwɛ̃mbɔ anyangu ukam
utsɛrh ha na amare awɛkaci ru
ungwɛ̃mbɔ.
29 Akatsak abɔɔ rabɔ utɔɔva anambɔ
awu unying. Uwu inggbaashia ap-
funu utsɛrh, ashia ru ungwɛ̃ na ak-
pea.
30 Uwu uvaa anyangu ukam utsɛrh
ha na akpea rimi hã.
31 Mɔcɛ uwu untaar apfuna unga.
Ikɛi ru nyaka ha, uwu utɔɔva apfunu
utsɛrh ha na akpe asi ibɔruka ungwɛ̃.
32 Ri imimasha utsɛrh ha akpea.
33 Ru unum isok ra akpe, awuri
iwu utsɛ̃ ungaa ru umbɔ? Ubinkutsu
umbɔ utɔɔva ha apfunumbɔ unga.>>
34 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Anera ru
upfung ukpirɛ apfuna na apfunuwe,
35 bɔr abirabɛ aka imɛ̃ɛ̃ isok ra akpe
ikɛi, asei nggu upfung ukpɔrɔ uku iba
asi ípfunumbɔ, asi ídzowukumbɔ ipfuna.
36 Umbɔ asi íbvui akpembɔ, umbɔ
awu ru nyaka ípfu itser-Num. Awu
angwɛ̃ Unum, umbɔ aka asok ra akpe.
37 Ikɛi Umusa adɛyika ugɛ abika
akpe awuri isokmbɔ. Ra arher-
hakɛ unga aka arherhe ru ufum uku
ugar urha, unga aka ayisu Uteijee,
Unum uwu Uibrahim, nu Unum uwu
Uishaku, nu Unum uwu Uyakubu.†
38 Unga asi iwea Unum uwu ikom,
bɔr awu Unum uwu abi urhɛ, ru unga
kishoo awu ru urhɛ.>>
39 Abɔɔ abika amesuwe Ikpem
agɛ, <<A umarhem, ungo urherhe
mɔnɔ.>>
40 Mɔcɛ umbɔ ashimbɔ ri ikeramɛn
iyiki irhusa unga arherhe akɔɔ.

Ukiristo awu Ungwɛ̃ ungaa? (Umat 22.41-46; Umar 12.35-37)

41 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ agɛ,
<<Awuri ikorha aguse na agɔr agɛ,
Ukiristo awu ungwɛ̃ Udauda?
42 Udauda nibikanga agɔr ru Ubvur
Ambom agɛ,
<< <Uteijee agɔr Uteijeemum agɛ,
<<Usei ru ubok ughamum,

* **20:17** Àka anyã ikɛi: Amb 118.22. † **20:37** Àka anyã ikɛi: Idzi 3.6. ‡ **20:43** Àka anyã ikɛi: Amb 110.1.

43 utsɛku umum iki itsu anggamtsakngo
ru andaidakngo.>> >‡
44 Udauda ayisa unga agɛ, <Uteijee>. Ude awuri ikorha aguse na awu ungwɛ̃nga?>>

Uyesu ayare igoi abika amesuwe Íkpem Umusa (Umat 23.1-36; Umar 12.38-40)

45 Ivang anera aka anu ikpeto, Uyesu agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ,
46 <<Àka angwɛ̃dzɛn nggu abika amesuwe Ikpem. Umbɔ abee itsim atorho akagɔng azɛ̃rhã, abee anera aghwe umbɔ ri inang izɛɛ, ikɛi umbɔ abee anera adzise umbɔ anang isei aka aze ra abã ifɛn-Num, nu anang isei aka aze ra anang irhowa.
47 Umbɔ awu abika aghawe abin atsɛ̃rhãpfu na avur ayambɔ, na adarhi ider ifɛn-Num iyi igbana. Ikpũ umbɔ awuri itsu umbɔ ufai akarhãrhã.>>

21

Izũwũ utsɛ̃rhãpfu (Umar 12.41-44)

1 Uyesu aka abera arhi anyã, abi ubin aka atsuyi izũwãmbɔ ri ijara izũwã ru ufɔm Iya-Num.
2 Unga ikɛi anyã utsũwũ utsɛ̃rhãpfu iganga aka atsuke ungwɛ̃rhĩ íshaa imang ivaa umɔ.
3 Unga agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, utsũwũ utsɛ̃rhãpfu uwurɛ atsu ananga abɔɔ kishoo.
4 Kishoo adzowe izũwãmbɔ ri iwu ru ubinmbɔ. Bɔr unga ri itsũwãnga, unga adzowe kishoo ubinkpi unga aka awu ra ukpɔ.>>

Atsar imimaa upfung (Umat 24.1-35; Umar 13.1-31)

5 Angwɛ̃ imesanga abɔɔ anu irherhe arherhe ra abinkɛ umbɔ aka akũ agbishu Iya-Num, nggu atarh aka aze nu izũwãyɛ umbɔ aka adzise ru Unum, bɔr Uyesu agɛ,
6 <<Aba awu abin hã umbi aka azɛrhe, ivanga niyɔ ibarɔ utarh unying umbɔ asi íneke ukpɔɔ utsorhukpɔ nu undɔkakpɔ, awuri isituwe ake kishoo.>>
7 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<A umarhem, ifɛrhɛ ha iwu ukang? Utsar ukpukusong ikɛi umbɔ aka inyã ri ivangyɛ ngge iki iyok?>>
8 Unga agɛ, <<Àka angwɛ̃dzɛn utsur umbɔ arhɛmmbɔ umbi. Ubinkutsu anera arhɛrhɛ aka iba ri itsokmum, umbɔ awuri igɔr agɛ, <Umum iwu unga,> nu <Ivanga iki iyongge.> Niba adɔsumbi umbɔ.
9 Umbi aba agũmbi isarhe iwa nu isoyi anang, niba agũmbi iwei. Awu ufang ifɛrhi iyɛrɛ ha igbaashia ikorhe, bɔr isok upfung isi íwengge kata.>>
10 Mɔcɛ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Abĩ nggu abĩ akase awuri itang iwa nggu adɔkake. Iyɛrha abĩ nggu iyɛrha abĩ akase awuri itang iwa nggu adɔkake.
11 Umɔ awuri izusu upfunga akarhãrhã, ikɛi imerh nggu ikpo ri inanga irhɛirhɛ. Abin iwei ikɛi nu atsar agɔgɔngake aki idzeka afã.
12 <<Bɔr umbɔ awuri idzaa umbi uver, na adzowe umbi ra anang aka avarha arherhe aki abi Uyahuda* na atsuke umbi ra abã ifɛn-Num nu ra agborzĩ, na atsu arherhe ri itsimbi ikɛi ra ayɛrhe nu agomna, ubinkutsu umbi awu abimum kata.
13 Akɛrɛ ha awuri iwu atsĩndĩkɛ umbi aka idɛyiwe umbɔ isarhe ri itsimum.
14 Bɔr àka atsu amɛnmbi, niba agũmbi ighong ubin umbi aka irherhe akaa atsimbi.
15 Ubinkutsu umum iwuri idzaamum umbi irhɛm nu itsoi arherhe akirakɛ anggamtsakmbi asi íwembɔ ru uning na akpɛ̃mbɔ.
16 Ateimbi, angwɛ̃mbi, abi ubãmbi, nu awɛrhambi awuri ighambɔ adakmbi. Awuri ifɛrukumbɔ abɔɔ ru umbi.
17 Anera kishoo awuri ikpɛ̃mbɔ umbi ri itsimum.
18 Bɔr igwar itsimbi unying isi ígwirngge.
19 Awu ibibimambi iwuri ĩdzaa umbi urhɛ.

* **21:12** Abã ifɛn-Num awu anang aka avarha arherhe abi Uyahuda.

20 <<Ivangyɛ umbi aba anyã abi
iwa akan adziir Urusharhima, umbi
ahwɛngmbi ugɛ itsitsimngge iki iy-
ongge.
21 Məcɛ abirabɛ aka awu ru
Uyahudiya atĩ afũ ra akpowa.
Abirabɛ aka awu ru utepa atĩ adzeka.
Nu abika awu ra awiya niba atsĩmbɔ
utepa.
22 Ubinkutsu ivang iyiki itsu ufai
riyɛ, iki itsuifɛr kishoo abinkɛ abika
asɔm Arherhu-Num aka atsɛng.
23 Atorhmbi akatsɛrh abika awu
ra ana nu abika akpɔm awɛkaci ri
ivang hã! Uver akarhãrhã uwuri
icipuwakpɔ nu abĩ, nu avɔm ikɛi
iwuri igba ra anera.
24 Awuri ifɛre abɔɔ nggu akon aka
ader, ikɛi awuri idzui abɔɔ akũ azĩ
igãrhã ra abĩã kishoo. Atsen abi
Uyahuda aba avur Urusharhima
ukpɔ uwe ukpumbɔ utsɛki ivangmbɔ
iki iba itsuifɛr.
25 <<Awuri inyãmbɔ atsar ri ishaa
unum, ufɛ̃ nu idzɛɛr. Nu abĩã ikɛi, an-
era kishoo amɛnmbɔ awuri ida, umbɔ
awuri igũ ighong akarhãrhã, ru ub-
vun nu ighwighwii ukau ukugɔng.
26 Anera awuri igbiwa uvermbɔ
uzĩkpɔ iwei ra abin hã aka ikorhe ru
upfung, na awuri izusa abin akagɔng
afafã.
27 Ri ivang hã umbɔ aka inyã
Ungwɛ̃-Ner iki iba ra amɛɛ nggu ijee
ri ikpikpoi akarhãrhã.
28 Ifɛrhɛ iyɛrɛ iba itirhugge, àka
agbisha adɛ̃ɛ̃ aker, ubinkutsu ivang
ififɔrhmbi iki iyongge.>>
29 Uyesu arherhuwe umbɔ un-
yaka arherhe agɛ, <<Àka arhi ucucii
uvorhvo nggu acucii akɔɔ kishoo.
30 Umbi aba anyã umgbɔ utirhi
izɛɛ ayerhe aka afa, umbi nibikambi
ahwɛngmbi ugɛ ikpũrhũnga isi
idãrhũngge ni iba.
31 Rimi hã ikɛi, umbi aba anyã
ifɛrhɛ iyɛrɛ ikorhungge, umbi
ahwɛng agɛ Iyɛrhe Unum iki iyongge.
32 <<Umum indɛyiwa umbi
idzidzɛrhe, udan ukpirɛ usi ítɔngkpɔ
utsɛku ifɛrhɛ ha kishoo iki ikorhe.
33 Afã nggu abĩ awuri itɔngke, bɔr
arherhamum asi ítɔngke.

Arherhe isei idzɛu ivang

34 <<Àka angwɛ̃dzɛn, utsur
amɛnmbi ayana atsĩke ri ihwihwa nu
amɛn akatãrhã nu ifɛrhkɔ ibee abin
upfung. Unum hã uba udzur umbi ru
nyaku unggurhi.
35 Ubinkutsu iwuri iba ra atsi anera
kishoo abika awu ru upfung.
36 Aka adzɛu ubɛn unuma na afɛn-
Num agɛ umbi ama akpo iker iyiki
ishɔɔr ri kishoo abin hã aka ikorhe,
umbi awuri idɛ̃ɛ̃mbi ra asu Ungwɛ̃-
Ner.>>
37 Ubɛn unuma Uyesu amesuwe ru
ufɔm Iya-Num, nu untsuuka unga
aka isaka adzeku utepa amaa utsuu
ni igũyɛ umbɔ iki iyisa Igũ Acucii Uza-
itun.
38 Ubɛn igɔ̃kpeka anera kishoo aka
isaka azĩ ru ufɔm Iya-Num agũsha
arherhanga.

22

Uyahuda abemunga ighadak Uyesu

(Umat 26.1-5; Umar 14.1-2; Uyoh 11.45-53)

1 Irhowu Uborodi ukpuku Usheru
Uga iki iyongge. Umbɔ aki iyisa
Irhowa Iyiki Igar Utɔng.
2 Ateiya abika adzowe idɛm-Num
nu abika amesuwe Ikpem agũ iwei
anera, nggee umbɔ abee udĩ ukpuku
ufɛr Uyesu ri iwɔk.
3 Məcɛ Ushaitan atsĩ ru Uyahuda,
uwu umbɔ aki iyisa Uiskariyoti,
unying ra angwɛ̃ imesanga ha
usɔkdũmɛn.
4 Uyahuda azĩ ra ateiya abika
adzowe idɛm-Num nu anggbaashi
abika adzɛu ufɔm Iya-Num akɛka
arherhe nggu umbɔ ubinkpi unga
aka ikorhe na adzowe Uyesu ru
ubokmbɔ.
5 Umbɔ agɔm na abemi ifai unga
uhwɛk.
6 Unga abemuwe na abee ugarha
unga aka idzowe Uyesu ri ivangyɛ
anera aka asi íhwɛngmbɔ.

Ubin igha Irhowu iyiki Igar Utɔng

(Umat 26.17-25; Umar 14.12-21; Uyoh 13.21-30)

7 Unum Irhowa Uborodi ukpuku
isheru uga uku uba uwe, unumkpi
umbɔ aka ingwã ungwɛ̃ itsurhi iyi
Irhowa Iyiki Igar Utɔng adzowe idɛm-
Num.
8 Uyesu adene Ubitru nggu Uy-
ohana agɛ, <<Àka azĩ akorhuwa ub-
ingha Irhowa Iyiki Igar Utɔng umɛn
iki igha.>>
9 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Ungo
ubee umɛn ikorhe rinɛɛ?>>
10 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi aba
atsĩmbi ru utepa, umbi awuri igbop-
umbi unera aka atsã idzum amɛ̃. Àka
adɔsa unga azĩ ri iyakɛ unga aka itsĩ,
11 àka adɛyiwe uteiya iyaa ugɛ,
<Umarhem agɔr agɛ, <<Ubãã
ungwɛ̃kpɔ umum iki igha Irhowa
Iyiki Igar Utɔng nggu angwɛ̃ imesa-
mum?>> >
12 Unga awuri idɛyiwanga ng-
gaa ubã ri ubã afã nggu abina ru
unɔrkang. Umɔ umbi aka ikorhuwa
abina kishoo.>>
13 Umbɔ azĩmbɔ azĩ anyã abina
kishoo ru nyaka Uyesu aka adɛyiwe
umbɔ. Nggee umbɔ akorhu ubingha
Irhowa Iyiki Igar Utɔng.

Ubingha Uteijee

(Umat 26.26-30; Umar 14.22-26; 1Uko 11.23-25)

14 Ivanga iki iwe, Uyesu nggu abi
itsernga asei ra anang ubingha.
15 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum
iki ĩmɛni ikponi igha ubingha Irhowa
Iyiki Igar Utɔng iyɛrɛ nggu umbi ni
ĩdɔrhi ihwa ayetnum.
16 Umum idɛyiwa umbi, umum isi
íbvui ighamum ngge utsɛku unumkpi
ngge iki itsuifɛr ri Iyɛrhe Unum.>>
17 Unga anyangu ukpɛwa ha, atar
uwɛɛ ru Unum na agɛ, <<Àka ayɛi
agasha kishookambi.
18 Umum idɛyiwa umbi, umum
isi íbvui ihwamum amɛ̃ inebi utsɛku
Iyɛrhe Unum iki iba.>>
19 Na anyangu uborodi, atar uwɛɛ
na atsɔka ukpɔ adzowe umbɔ, na agɛ,
<<Ukpɛrɛ awu iyormum umbɔ aka
adzaa ru umbi. Àka akorhe rimi hã na
ayita umum.>>
20 Ru nyaka ha, umbɔ aka
amaa igha ubingha, unga anyangu
ukpɛwa agɛ, <<Ukpɛwa uwurɛ awu
ibibemuwe-Num iyiki ifa iki itsuifɛr
ra adzirhmum, aka idzek agba ru
umbi.
21 Bɔr aka anyã ubok unerwi aka
igha adakmum usei igha ubingha
nggu umum nu utebur.
22 Ungwɛ̃-Ner awuri ikpe ru nyaku
Unum aka abee, bɔr atorh uner ha
aka agha adaknga.>>
23 Mɔcɛ angwɛ̃ imesa atirhi irhusa
adɔkambɔ agɛ awu ungamɔ ru umbɔ
awuri ikorhe akɛrɛ ha.
24 Ikɛi uning usomgbɔ ru umbɔ
agɛ awu ungamɔ awuri iwu uwuku
ugɔngmbɔ.
25 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ayɛrhe
atsen abi Uyahuda aka isaka adɛyiwe
iyɛrhe ra anermbɔ. Anggbaashimbɔ
ikɛi aka isaka ayisa atsimbɔ ugɛ umbɔ
awu <abika ayike anermbɔ.>
26 Bɔr umbi, ishingge rimi. Uwuku
ugɔnga ru umbi unga awu uwɛkucia,
uyɛrhe ikɛi awu ufang unga awe
ugãrhã.
27 Awu ungamɔ awu uwuku
ugɔnga, uwuku usei na agha use
ugãrhã? Asi iwea uwuku usei na
agha? Bɔr umum uwe ru umbi ru
nyaku ugãrhã.
28 Awu umbi adɛ̃ɛ̃ nggu umum
ri kishoo ivang iyiki ivarha arher-
hamum.
29 Umum itsima umbi iyɛrhe, ru
nyaku Utɛmum aka atsima umum
iyɛrhe.
30 Ngge itsú umbi ama agha na
ahwa nggu umum nú uteburmum,
ri Iyɛrhamum, na asei ra anang isei
Iyɛrhamum na avarhuwe arherhe
anang usɔkdũmɛn aki Uisrairha.
31 <<A Usiman, a Usiman, Ushaitan
aka arhusa abee itsitsɛka umbi ru
nyaka umbɔ iki itsɛki itsem.
32 Bɔr umum iki ifɛn-Num ru ungo
Usiman ugɛ, imangmango niba ig-
bangge. Ri ivangyɛ ungo iki idzipa,
ungo ufituwe angwɛ̃mbi.>>
33 Bɔr unga agɔr agɛ, <<A Uteijee,
umum iwuri izĩ ugborzĩ nggu ungo ni

ikpe nggu ungo.>>

34 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum idɛyiwa ungo Ubitru, ungo uwuri itsɛyingo ihwɛng umum idiki itaar irherɛ ni ikɔ idɔrhi igbɛr ukpee.>>

35 Mɔcɛ Uyesu arhusa umbɔ agɛ, <<Ivangyɛ umum iki idena umbi adzek, umbi asi inyãngumbi imang, ukpoka, nu abadak, umbi asheru use?>>

Umbɔ agɛ, <<Ubin shikpɔ.>>

36 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Bɔr icɛrɛ ungo uba uweɔ ru ukpoki imang, unyanga nu ibɛi ikɛi, ungo uba ushiɔ ri ikon ikider, ugoshe atorhango nu ugoi unying.

37 Itsɛng Arherhu-Num hã iki igɔr ugɛ, <Avarha unga ra abi uvau,>* awu ufang ngge itsuifɛr ri itsimum. Ĩĩ, ubinkpi umbɔ aka atsɛng ri itsimum, awu ufang ngge itsuifɛr.>>

38 Angwɛ̃ imesanga agɛ, <<A Uteijee, unyã akon aka aderkɛ avaa.>>

Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu mɔnɔ.>>

Uyesu afɛn-Num ni Igũ Acucii Uzaitun (Umat 26.36-46; Umar 14.32-42)

39 Uyesu adzek azĩ afũã Igũ Acucii Uzaitun ru nyaka unga aka abayi, angwɛ̃ imesanga asok adɔsa unga.

40 Unga aka azĩ atsĩ ra anang hã, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka afɛn-Num, utsur umbi agbambi ru undeya.>>

41 Unga abɔre umbɔ na agɔpa azĩa anang aka ader ru nyaki itang utarh. Unga atararhu na afɛn-Num.

42 Agɛ, <<A Utɛ, ungo uba ubeengo, ungo uma unyanguwa ayetnum akɛrɛ. Rimi hã, asi iwea ibibeea umum bɔr ibibeea ungo ikorhe.>>

43 Nu ipfu itser-Num idzeka afã akapɛng ru unga ifituwe unga.

44 Awu ru uver akarhãrhã, na amina asunga na afɛn-Num. Izipunga idzek irhong nu abĩ ru nyaka adzirh.

45 Unga aka amaa ifɛn-Num na azĩ ra angwɛ̃ imesanga, unga akpo umbɔ awu ru urhɔ, azhe ida amɛn.

46 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi arharhɔ? Àka asisok afɛn-Num utsur umbi agbambi ru undeya.>>

Idzidzur Uyesu (Umat 26.47-56; Umar 14.43-50; Uyoh 18.2-11)

47 Anasi ibvura angwĩnga, ikikɔng anera iba, nu uner ha umbɔ iki iyisa Uyahuda, unying ru umbɔ usɔkdũmɛn hã, agbaashia ru umbɔ adɔsa. Unga aba awumu Uyesu na ashor atamnga.

48 Bɔr Uyesu arhusa unga agɛ, <<A Uyahuda, ungo uwuri ighadak Ungwɛ̃-Ner nggu ishor atam?>>

49 Ivangyɛ abika adɔsu Uyesu aka anyã ifɛrhɛ ha iki iwuri ikikorhe, umbɔ agɛ, <<A Uteijee, umɛn ikũ akon aka adermɛn ingbɛya umbɔ?>>

50 Unying ru umbɔ atsũ ikon iyiki idernga agbɛr ugãrhũ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, azharhuwe uto ubok ughanga.

51 Bɔr Uyesu agɛ, <<Ĩ'ĩ àka aneke umbɔ rimi!>> Na abangu uto ugãrhã hã akerhuwe ukpɔ.

52 Mɔcɛ Uyesu agɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu anggbaashi abika adzɛu Iya-Num, nu akakũ aka aba ru unga agɛ, <<Umbi adzeka nggu akon aka ader nu igbong ugɛɛ umbi aba idzur uvɛu?

53 Ubɛn unuma umum iwu nggu umbi ru ufɔm Iya-Num, umbi asi iberu ubokmbi adzurmbi umum. Bɔr awu ivangmbi riyɛ ri iyɛrhe uzĩ.>>

Ubitru atsɛyinga ihwɛng Uyesu (Umat 26.57-58,69-75; Umar 14.53-54,66-72; Uyoh 18.12-18,25-27)

54 Mɔcɛ umbɔ adzur unga, akũna unga azĩmbɔ ri iya Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Ubitru azɛ̃rhã uku ukaa adɔsa umbɔ.

55 Bɔr umbɔ aka atai urha ra ateu ufɔm iya na akana asei umɔ, Ubitru asei nggu umbɔ.

56 Una igãrhã nuwɔ asei umɔ akhapa ru irhirhang urha, arhi Ubitru, na agɛ, <<Uner uwurɛ awu nggu unga.>>

* **22:37** Àka anyã ikɛi: Uish 53.12.

57 Bɔr unga atsɛyi agɛ, <<A una hã, umum isi ihwɛng unga.>>
58 Ivanga ukunjiir iki itɔng, utsa uwɔɔ ikɛi anyã unga na agɛ, <<Ungo igango uwu nggu umbɔ.>>
Ubitru agɛ, <<A utsak ha, umum isi iwumum nggu umbɔ!>>
59 Ukara unying uba utɔng, utsa uwɔɔ ikɛi agɔr agɛ, <<Asi iwea ubin itsɛi, utsak uwurɛ awu nggu unga, ubinkutsu awu utsa Ugarhirhi.>>
60 Ubitru agɛ, <<A utsa ha, umum isi ihwɛng ubinkpi ungo uku urherhe.>>
Unga ana awu ra arherhe nu ikɔ igbɛrngge ukpee.
61 Uteijee adzipa arhi Ubitru. Mɔcɛ Ubitru ayitu urhɛm Uteijee aka arherhe nggu unga agɛ, <<Ungo uwuri itsɛyingo ihwɛng umum idiki itaar, ni ikɔ idɔrhi igbɛr ukpee irherɛ.>>
62 Unga asok adzek ra awiya na aciu na adɔng akarhãrhã.

Ayɛɛi Uyesu
(Umat 26.67-68; Umar 14.65)

63 Abirabɛ aka akpɔm Uyesu ayɛia unga na akwɛr unga.
64 Akũ atorho abope asunga na arhusa unga agɛ, <<Usɔm Arherhu-Num! Ungamɔ akwɛr ungo?>>
65 Arherhi irhɛm iyiki itãrhã irhɛirhɛ arhena unga.

Uyesu ra ateu anggbaashi abi Uyahuda
(Umat 26.59-66; Umar 14.55-64; Uyoh 18.19-24)

66 Ukpee uku usar, ikikɔng akakũ abi Uyahuda, nu ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abika amesuwe Ikpem akɔng nu umbɔ akũ Uyesu azĩ ru umbɔ.
67 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Ungo uba uwu Ukiristo, usɔma umɛn.>>
Uyesu adzipa agɔr agɛ, <<Umum iba isɔma umbi, umbi asi íwembi ri imangmang ru umum.
68 Umum ĩba irhusa umbi, umbi asi ídzipumbi urhɛm.
69 Bɔr udzur icɛrɛ uzĩ, Ungwɛ̃-Ner awuri isei ru ubok ugha Unum uwu ukugɔng.>>
70 Umbɔ kishoo arhusa agɛ, <<Ungo uwu Ungwɛ̃ Unum?>>
Unga adzipa agɔr agɛ, <<Awu umbi arherhe.>>
71 Mɔcɛ umbɔ agɛ, <<Umɛn ibee ideka iyikisong ikɛi? Umɛn iki igũmɛn ra angwĩnga.>>

23

Uyesu ra asu Ubirhatu
(Umat 27.1-2,11-14; Umar 15.1-5; Uyoh 18.28-38)

1 Mɔcɛ umbɔ kishoo asok akũna unga azĩmbɔ ru Ubirhatu.
2 Atirhi irhena unga agɛ, <<Umɛn inyã utsak uwurɛ adɛ̃ɛ̃ idzunuwe abimɛn. Unga agɔr agɛ anera niba afaimbɔ ikirbi abĩ ru Ukaisar, anu igɔr agɛ, unga uwu Ukiristo, uyɛrhe.>>
3 Nggee Ubirhatu arhusu Uyesu agɛ, <<Awu ungo uwu uyɛrha abi Uyahuda?>>
Uyesu adzipa agɔr agɛ, <<Ĩĩ, iwu ru nyaka ha ungo uku urherhe.>>
4 Mɔcɛ Ubirhatu agɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num nu arhɛrha anera kishoo agɛ, <<Umum isi ikpomum ubin uvau ru utsak uwurɛ.>>
5 Umbɔ ana angipa unga agɛ, <<Unga asoyiwe amɛn anera nggu imesanga ru Uyahudiya kishoo. Atirhi ru Ugarhirhi na aba atsĩã nggimi.>>

Uyesu ra asu Uhiridu

6 Ubirhatu aka agũ rimi, unga arhusa agɛ use awu utsa Ugarhirhi.
7 Unga aka agũ agɛ Uyesu awu ri ijee iyɛrhe Uhiridu, unga adene umbɔ akũna unga azĩmbɔ ru Uhiridu, aka awu ru Urusharhima ri ivang hã.
8 Uhiridu aka anyã Uyesu, unga agɔm akarhãrhã, ubinkutsu aka adãrhũnga unga aka abee inyã unga. Unga aka agũã isarhanga, unga abee inyã abin idzeukɛ Uyesu aka ikorhe ra asunga.
9 Unga arhusa unga arherhe arhɛrhɛ, bɔr unga asi idzipunga urhɛm.

10 Ateiya abika adzowe idɛm-Num
nu abika amesuwe Ikpem adɛ̃ɛ̃ atsuyi
arherhe uvau akeketake nu Uyesu.
11 Məcɛ Uhiridu nggu abi iwanga
anyã Uyesu uku ukwɛɛr na ayɛia
unga. Atsime unga atorho iyɛrhe, na
adene umbɔ akũna unga azĩmbɔ nu
Ubirhatu ikɛi.
12 Ru unum hã umbɔ Uhiridu nggu
Ubirhatu aka awu awɛrhɛ adɔka.
Rimɔ̃ɔ̃ umbɔ awe ru igamtsak.

Atsu ufai akpe ru Uyesu (Umat 27.15-26; Umar 15.6-15; Uyoh 18.39–19.16)

13 Ubirhatu ayisa ateiya abika ad-
zowe idɛm-Num, nu anggbaashi an-
era nu anera kishoo.
14 Agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi akũ
utsak uwurɛ aba agɛ unga anu
idzunuwe anera. Umum irhusa unga
ra asumbi isi ikpomum uvau ru unga
ru arherhambi aka akũ aba ri itsinga.
15 Uhiridu ikɛi asi ikpoa uvau ru
unga, unga abvui adene unga aba ru
umɛn. Umbi anyãmbi, unga asi iko-
rhunga ubin ukpuku utsu ufai akpe.
16 Nggee, umum ikwɛre unga
ugwɛɛ ni itsũwe unga.>>*
18 Nggu urhɛma unying umbɔ atsu
ivum, anu igɔr agɛ, <<Àka afɛre utsak
uwurɛ, nu atsũwã umɛn Ubaraba.>>
19 Ubinkpi uku utsu umbɔ atsuke
Ubaraba ru ugborzĩ, unga atsu abika
abee itsũwe iyɛrha abĩã afɛre anera.
20 Ubirhatu abee itsũwe Uyesu,
nggee unga ashɔ̃rhã umbɔ ikɛi.
21 Bɔr umbɔ abvui atsu ivum agɛ,
<<Anyapuwe unga! Anyapuwe unga!
>>
22 Unga abvui arherhe ide untaar
agɛ, <<Awu use utsu? Akorhu use
iyiki ibewe? Umum isi inyãmum uvau
akpe ru unga. Nggee umum iwuri
ikwɛre unga ugwɛɛ ni itsũwe unga.>>
23 Bɔr umbɔ atsarhi irhakmbɔ
angipa abee umbɔ anyapuwe Uyesu
nu igãrhãmau ucucii, ivummbɔ itsu
ngge iwe rimi.
24 Nggee Ubirhatu atsukuka ufai
akpe ru Uyesu ubinkpi umbɔ aka
abee.
25 Unga atsũwũka uner ha umbɔ aka
arhusa, na adzowe Uyesu umbɔ ako-
rhu ubinkpi umbɔ aka abee.

Inyinyapu Uyesu (Umat 27.32-44; Umar 15.21-32; Uyoh 19.17-27)

26 Abi iwa aka akũ Uyesu adzek,
umbɔ adzur Usiman utsa Usayirin
aka adzeku usi atsĩwã ru utepa, umbɔ
atsu unga atsã igãrhãmau ucucii ha
adɔsu Uyesu.
27 Arhɛrha anera adɔsa unga, nu
akatsɛrh abɔɔ atsorha abok nu at-
simbɔ aciu akpenga.
28 Bɔr Uyesu adzipa agɔr umbɔ agɛ,
<<Umbi ana Urusharhima, àka aneke
iciupa umum akpe. Àka aciu akpe
atsimbi nggu awɛkacimbi.
29 Ubinkutsu ivanga niyɔ ibarɔ
umbɔ aka igɔr agɛ, <Idorh iwe nggu
akatsɛrh abirabɛ aka awu akpirh,
abirabɛ aka anasi imarmbɔ imar, nu
abirabɛ umbɔ aka anasi iyammbɔ
abɛ̃mbɔ!>
30 Məcɛ
<< <umbɔ awuri igɔr ígũ agɛ, <<Àka
agba nú umɛn!>>
Ikɛi na agɔr ampfũwã akagɔng
agɛ, <<Àka atsire umɛn!>> >†
31 Anera aba akorhe rimi ri ivangyɛ
ucucii ha aka ana awu uku usum,
awuri ikorha aguse ri ivangyɛ ngge
iki ikoyi?>>
32 Abɔɔ inera ivaa awu avɛu, akũ
umbɔ azĩ ifɛre nggu unga.
33 Umbɔ aka azĩ atsĩ ra anang hã
umbɔ iki iyisa agɛ, <<Upfupfu Itsia.>>
Umɔ umbɔ aka anyapuwe unga nu
igãrhãmau ucucii nggu avɛu ha, un-
ying ru ubok ugha, unying ru ubok
ufer.
34 Uyesu agɛ, <<A Utɛ, utsũwe umbɔ
amɔrmbɔ ubinkpi umbɔ aka ako-
rhe.>> Umbɔ agasha atorhanga nggu
itang isɛng.
35 Anera adesa na azɛrhe, angg-
baashi acata unga agɛ, <<Unga

* **23:16** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 17 *Ri ivang irhowa ha awu ufang Ubirhatu atsũwe umbɔ unera unying ru ugborzĩ.* † **23:30** Àka anyã ikɛi: Uho 10.8.

afɔrhuka abɔɔ, uneke unga afɔrhe itsinga unga aba awu Ukiristo, uwuruwi Unum aka asɛng!>>
36 Abi iwa agɔpa afũ ayɛia unga ikɛi. Azĩ adzowe amɛ̃ inebi akika agbata.
37 Umbɔ agɛ, <<Ungo uba uwu uyɛrha abi Uyahuda, ufɔrh itsikamngo!>>
38 Afafã itsinga umbɔ atsɛng itsɛng agɛ, <<UWƐRƐ AWU UYƐRHA ABI UYAHUDA.>>
39 Unying ru umbɔ avɛu ha umbɔ aka anyapuwe arherhe arherhe aka atãrhã agɛ, <<Asi iwea ungo uwu Ukiristo? Ufɔrh itsingo nggu umɛn!>>
40 Bɔr uvɛu uwu uvaa atsɛrha unga agɛ, <<Hɛ, ungo usi igũo iwei Unum, ufaingo uku uwu ubina unying nggu unga?
41 Umɛn ihwa uvermɛn mɔnɔ, umɛn ifai ubinkpi umɛn iki ikorhe. Bɔr utsak uwurɛ ashia ru uvau.>>
42 Mɔcɛ unga agɛ, <<Uyesu, uyita umum ri ivang Iyɛrhango.>>
43 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, irherɛ ungo uwuri iwu nggu umum ra afã.>>

Akpe Uyesu
(Umat 27.45-56; Umar 15.33-41; Uyoh 19.28-30)

44 Awu idzingga atenuma, uzĩ udze utsire ananga kishoo utsɛku akara ataar aki urhɛɛ,
45 ishaa unum isi irhangngge. Nu urhaburhe ukpuku uwe ri Iya-Num uvaar agbɛra avaa.
46 Uyesu atsarhi irhaknga akarhãrhã ayisa agɛ, <<A Utɛ, umum itsuka ipfumum ru ubokngo.>> Unga aka arherhe rimi amaa, unga akpea.
47 Uteiya abi iwa ha aka anyã ifɛrhɛ ha iki ikorhe, unga akpoi Unum agɔr agɛ, <<Awu idzidzɛrhe utsak uwurɛ arhiku uner.>>
48 Ri ivang hã umbɔ kishoo aka akɔng umɔ ra anang hã, anyãmbɔ ifɛrhɛ ha iki ikorhe, umbɔ akwɛr ikɔkmbɔ na azĩmbɔ akimbɔ.
49 Bɔr kishoo abika ahwɛng unga, utoma nggu akatsɛrh abirabɛ aka adɔsa unga adzeka abĩ Ugarhirhi, adɛ̃ɛ̃ ukuka, na azɛrhi ifɛrha ha.

Igwirhuwe Uyesu
(Umat 27.57-61; Umar 15.42-47; Uyoh 19.38-42)

50 Unera nuwɔ itsoknga igburh Uyusuf, unying ru umbɔ akakũ abi Uyahuda, bɔr awu ra amɛn na arhiku uner,
51 unga asi ibemunga ubinkpi abimbɔ aki ikorhe. Unga adzeka abĩ Uyahuda, uteu Uarimatiya, na adzɛu Iyɛrhe Unum.
52 Unga asok azĩã ru Ubirhatu arhusa umbɔ adzowe ukom Uyesu.
53 Mɔcɛ unga acipuwe ukom hã, na akũ atorho aka aze abɛrh ukpɔ, na atsuke ukpɔ ru udzak. Udzak ha uwe ru utai umbɔ aka asim ni ifa, ukpurukpi umbɔ aka anasi itsumbɔ unera umɔ.
54 Unum hã uwu unum igbisha abin, unum ukpuku uwosha uku uyokpɔ.
55 Akatsɛrh ha aka adzeka abĩ Ugarhirhi adɔsu Uyesu, asok adɔsu Uyusuf azĩ anyã udzaka na anyã ininu ukom iyornga uku unu umɔ.
56 Mɔcɛ umbɔ abvui azĩmbɔ ri iya azĩ agbisha atsei isung na atsei akika adzuka. Ru unum ukpuku uwoshambɔ, umbɔ awosha ri ikpem.

24

Isisok ra akpe
(Umat 28.1-10; Umar 16.1-8; Uyoh 20.1-10)

1 Ru unum inggbaashia ri inuma utɔɔva, ri igɔ̃kpeka, akatsɛrh ha anyanga abinkɛ umbɔ aka agbisha azĩmbɔ ru udzaka.
2 Umbɔ akpo utarh ukpuku utsim ru udzaka uku ugɔ̃rhũkpɔ.
3 Bɔr umbɔ aka atsĩ, umbɔ asi inyãmbɔ ukom Uteijee Uyesu.
4 Umbɔ ana awe ri idzeu ifɛrhɛ ha, kanying inera ivaa idɛ̃ɛ̃ ikhapa ru umbɔ, itsim atorho aka aterha ake arhang ru nyaki ishaa unum.
5 Akatsɛrh ha agũ iwei na asũrhã atsimbɔ ra abĩ, aner ha agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi abee uner urhɛ ra abika akpukpe?
6 Unga ashia nggimi, unga aka asoka! Aka ayitu ubinkpi unga aka

adɛyiwa umbi, unga aka awu nggu umbi ru Ugarhirhi.
7 Agɛ awu ufang umbɔ aka idzowe Ungwɛ̃-Ner ra abi arhim, umbɔ anyapuwe unga nu igãrhãmau ucucii, ru unum untaar unga awuri isoka ikɛi.>>
8 Mɔcɛ umbɔ ayitu irhɛmnga.
9 Ivangyɛ umbɔ aka apfuri ra anang udzaka abambɔ asɔme abɔrɔ udom hã (11), angwɛ̃ imesanga, nu irhɛ abɔɔ ifɛrha ha.
10 Awu umbɔ Umaryamu Umagadarha, nggu Uyowana, nu Umaryamu uyisa Uyaku, nu akatsɛrh abɔɔ aka awu nggu umbɔ, umbɔ asɔme abi itser Uyesu ifɛrha ha.
11 Bɔr umbɔ asi ibemumbɔ idzidzɛrhe akatsɛrh ha, ubinkutsu umbɔ anyanga arherhe ha awu isheri itsi.
12 Bɔr Ubitru asok atĩ azĩã ru udzaka, agba apfu, na anyã atorho ukpekũ, na abvui azĩã adzeidzeu ifɛrha ha iki iwe.

Nú utsĩndĩ Uimawu (Umar 16.12-13)

13 Ru unum hã ikɛi inera ivaa abika adɔsu Uyesu aka azɛ̃rhã awuri izĩ ungwɛ̃rhũ uteu ukpɔɔ ugburh Uimawu. Iderkpɔ iyongge akirhomita usɔka nu unying uzĩ Urusharhima.
14 Umbɔ anu irherhe nggu adɔka ru ubɛn ubinkpi uku ukorhe.
15 Umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ irherha arherhe ifɛrhɛ ha nggu adɔkambɔ, Uyesu nibikanga adzeka aba azɛ̃rhã nggu umbɔ.
16 Bɔr Uyesu asi ibeenga umbɔ ahwɛng ugɛ awu unga.
17 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi azɛ̃rhã na ani irherhu use ikivarhambi?>>
Umbɔ atsurha adɛ̃ɛ̃, unyɛ̃ɛ̃mbɔ ughɔrhe.
18 Unying itsoka igburh Ukirhiyoba, arhusa unga agɛ, <<Awu ungo ikiyikango uwu utsen ru Urusharhima ungo uku usi ihwɛngngo ifɛrha ha iki ikorhe umɔ inum iyɛrɛ? >>
19 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Ifɛrhu use?>>
Umbɔ agɛ, <<Arherhu Uyesu uner Unazarat, uner uwuku usɔm Arherhu-Num, uner ijee ra arherhe nu ikikorhe ra asu Unum na anera kishoo.
20 Ikɛi ateiya abika adzowe idɛm-Num nu anggbaashi abɔɔ aka adzowe unga ra abi ijee Uroma, umbɔ atsuke unga ufai akpe, na anyapuwe unga nu igãrhãmau ucucii.
21 Bɔr umɛn ifosa ugɛ unga awuri ifai Uisrairha. Utoma rimi, ifɛrha ha iki ikorhe kishoo unum untaar nukpi.
22 Utoma rimi, akatsɛrhmɛn abɔɔ adzaa umɛn idzeu. Umbɔ azĩmbɔ ru udzaka ri igõ ukpea ukpirɛ,
23 bɔr umbɔ asi ikpombɔ ukom iyornga. Umbɔ asok aba agɔr umɛn ugɛ umbɔ anyãmbɔ irhi, ípfu itser-Num igɔr umbɔ igɛ awu nggu urhɛ.
24 Mɔcɛ abimɛn abɔɔ asok azĩmbɔ ru udzaka azĩ anyã rimi hã ru nyaka akatsɛrh ha aka arherhe, bɔr umbɔ asi inyãmbɔ unga.>>
25 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi adzunu use umbi rimi, amɛnmbi adõrhũ use rimi, ri iwe ru imangmang abinkɛ kishoo abika asɔm Arherhu-Num aka arherhe!
26 Asi iwea ufang Ukiristo aka ihwa ayetnum ri ifɛrha ha na atsĩ ri ikpikpoinga?>>
27 Na atirhi ru imesu Umusa nu iyi abika asɔm Arherhu-Num kishoo, asɔme umbɔ arherhe akirakɛ aka awe ri itsinga ri itsɛng Arherhu-Num kishoo.
28 Umbɔ aka ayoku ungwɛ̃rhũ uteu ha umbɔ aka izĩ, unga akorhe ugɛɛ unga awuri itɔng.
29 Umbɔ angipa unga agɔr agɛ, <<Usei nggu umɛn, unuma aka amaanga.>> Nggee unga azĩ asesa nggu umbɔ.
30 Ivangyɛ unga aka asei igha ubingha nggu umbɔ, unga anyangu uborodi, atar uwɛɛ adzowe Unum, na atsɔka adzowe umbɔ.
31 Mɔcɛ asumbɔ ayanga, umbɔ ahwɛng unga ikɛi, nu unga agwira ri inyĩnyãmbɔ.
32 Umbɔ arhusa adɔkambɔ agɛ, <<Anggɔm asi itsu amɛnmɛn ayiruke

ri ivangyɛ unga aka arherhe arherhe nggu umɛn ru utsĩndĩ na amesuwa umɛn itsɛng Arherhu-Num?>>

33 Kanying umbɔ asok azĩmbɔ Urusharhima, umbɔ azĩ akpo abɔrɔ udom hã (11) ananga unying na abirabɛ aka awu nggu umbɔ.

34 Anu igɔr agɛ, <<Awu idzidzɛrhe! Uteijee aka asoka, adzekanga ru Usiman!>>

35 Mɔcɛ umbɔ ikivarhambɔ adzowe isarhe ubinkpi uku ukorhe ru utsĩndĩ, ru nyaka umbɔ aka ahwɛng Uyesu ri itsɔku uborodi.

Uyesu adzeka ra angwɛ̃ imesanga (Umat 28.16-20; Umar 16.14-18; Uyoh 20.19-23; Aiy 1.6-8)

36 Ivangyɛ umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ irherha arherhe ifɛrha ha, akpurha anyã Uyesu akapɛng adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ, na agɔr umbɔ agɛ, <<Ididɔɔr iwe nggu umbi.>>

37 Bɔr umbɔ agbipa iwei ifɛr umbɔ, umbɔ akaifɛrhkɔ agɛ umbɔ anyã imãrhã.

38 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi agũ iwei, awu use umbi anu icang ikɛi ra amɛnmbi?

39 Àka arhi abokmum, nu adakmum. Awu umum nibikami! Àka abanga umum agũ. Imãrhã ishingge ri ijuɛ nggu apfupfu ru nyaka umbi aka agũ ru umum.>>

40 Ivangyɛ unga aka arherhe rimi, unga adɛyiwe umbɔ aboknga nu adaknga.

41 Bɔr umbɔ ana acang ra amɛnmbɔ, ri itsi anggɔm nu idzeu akarhãrhã, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi awembi ru ubingha ri nggimi?>>

42 Umbɔ adzowe unga awushu ubɛrh uwuku uvum.

43 Unga ayɛi atãi ra asumbɔ.

44 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Arherhamum ha rakɛ, umum iki idɛyiwa umbi rimõõ umum iki iwu nggu umbi. Ugɛ awu ufang abina kishoo aka itsuafɛr ri itsimum umbɔ aka atsɛng ri Íkpem Umusa, nu abvur abika asɔm Arherhu-Num, nu Ambom.>>

45 Mɔcɛ unga ayanguwe amɛnmbɔ umbɔ ahwɛng itsɛng Arherhu-Num.

46 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Itsɛng hã iyɛ iki itsɛng igɛ awu ufang Ukiristo aka ihwa ayetnum na asoka ra akpe ru unum untaar.

47 Ni igɛ idzidzipa nu itsũwe arhim awuri idzowe isarhangge ri itsoknga, ra abĩã kishoo, awuri itirhi ru Urusharhima.

48 Awu umbi awuri idekuwe anera ifɛrha iyɛrɛ.

49 Umum iwuri idenukũ ubinkpi Utɛmum aka abemuwa, bɔr aka adãrhã ru utepa utsɛku umbi aka iyɛi ijee iyiki idzeka afã.>>

Ififũ Uyesu ra afã (Umar 16.19-20; Aiy 1.9-11)

50 Ivangyɛ unga aka akũna umbɔ adzek azĩ akhapa ru Ubetani, unga abera aboka atsuke idorh ru umbɔ.

51 Unga aka adɛ̃ɛ̃ itsuke umbɔ idorh, umɔ unga abɔruka umbɔ, ashupa unga afũmbɔ ra afã.

52 Mɔcɛ umbɔ adzowe unga igɔng na apfuri azĩmbɔ Urusharhima nggu anggɔm akarhãrhã.

53 Ubɛn unuma ikɛi umbɔ akɔng ru ufɔm Iya-Num anu ikpoi Unum.

Isarhe Iyiki Ize iyi Uyohana aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur Uyohana

Awu Uyohana atsɛng ubvur uwurɛ, unga atsɛng umgbɔ adɛyiwe ugɛ Uyesu unga awu Urhɛm ukpu ugbagbaa ukpu Unum, ukpurukpi <<uku uwe uner nu usei nggu umɛn.>> Ru nyaku ubvur ha uku urherhe, atsɛng Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ ngge itsú abika avarha ngge ama awe ru imangmang ugɛ Uyesu awu uwuku ufɔrh ha umbɔ aka abemuwa, ungwɛ̃ Unum hã, nu ugɛ ru ubok imangmangmbɔ ru unga, umbɔ ama akpo urhɛ (20.31).

Uyohana aka amaa idɛyiwe ugɛ Uyesu unga awu Urhɛm ukpu ugbagbaa ukpu Unum, agbɛr aki inggbaashia arherha arherhe ri itsi ikpũ ídzeu iyiriyɛ iki idɛyiwe ugɛ Uyesu awu uwuku ufɔrh ha umbɔ aka abemuwa, ungwɛ̃ Unum hã. Akirakɛ aka adɔsa ru agbɛr akɛrɛ ha, arherha arherhe ri itsi abinkɛ aka adzeka ru ídzeu ha. Agbɛr akɛrɛ adɛyiwe ugɛ abɔɔ awe ru imangmang ru Uyesu na awe abika adɔsa unga, bɔr abɔɔ akpɛ̃ɛ̃ unga na ashimbɔ ri imangmang. Arherhe aki 13–17 arherha arherhe ri itsi iwɛrhɛ Uyesu nggu angwɛ̃ imesanga ru utsuu ha umbɔ aka adzur unga, nu irhɛm iyiki ifita ru umbɔ ru utsuu ha. Arherhe aki imaataka ikinanake ru ubvur uwurɛ, arherhuke arherhe ri itsi idzidzur Uyesu nu ufainga, akpenga ri igãrhãmau ucucii nu isisoknga ra akpe, nu unga aka adzeka ra ateu angwɛ̃ imesanga ri ivangyɛ unga aka asok ra akpe.

Uyohana arherha arherhe ri itsi izũwã iyi urhɛ uwu ugbagbaa ru ubok Ukiristo. Izũwã hã itirhi icɛrɛ nu iyiriyɛ iki iba ra abirabɛ aka awe ru imangmang ugɛ Uyesu unga awu utsĩndĩ hã, idzidzɛrhe ha, nu urhɛ ha.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur Uyohana *(1.1-18)*
Uyohana Uner Ubɔtisima nu abi itser Uyesu abi inggbaashia *(1.19-51)*
Itser Uyesu unga aka atɔ̃ ra awiya *(2.1–12.50)*
Uyesu agbisha adzɛu akpenga *(13.1–17.26)*
Akpe Uyesu *(18.1–19.42)*
Isisok Uyesu ra akpe *(20.1–21.25)*

Urhɛm hã uwu uner

1 Ri inggbaashia Urhɛm uwekpɔ, Urhɛm hã uwu nggu Unum, urhɛm hã uwu Unum.
2 Unga awu nggu Unum ri inggbaashia.
3 Awu ru uboknga umbɔ aka amuna abina kishoo. Agɛ unga ashia, ubin usi ímunukpɔ ra abin hã umbɔ aka amuna.
4 Ru unga urhɛ uwemgbɔ, urhɛ ha awu irhirhang ra anera kishoo.
5 Irhirhang hã irhang ru uzĩ, bɔr uzĩ hã usi ihwɛngkpɔ ngge.
6 Unera nuwɔ Unum aka adene unga aba. Itsoknga igburh Uyohana.
7 Unga aba awu ideka ri irhirhang hã, nggee ru uboknga anera kishoo ama awe ru imangmang.
8 Unga asi iwea irhirhang hã. Unga aba awu ideka irhirhang hã ukpekũ.
9 Uwu ha aka awe irhirhang iyi idzidzɛrhe aka abanga ru upfung. Unga aka idzowe irhirhang ru anera kishoo ru upfung.
10 Urhɛm hã uwe ru upfung. Upfunga umuna ru uboknga, bɔr upfung hã usi ihwɛngkpɔ unga.
11 Unga aba ru upfungkpi uku uwe ukpunga, bɔr anernga asi iyɛimbɔ unga.
12 Rimi hã kishoo abika ayɛi unga, nu abika adzowe imangmang ri itsoknga, unga adzowuka umbɔ ijee umbɔ awe angwɛ̃ Unum.
13 Awu Unum abema ngge iwe rimi ngge itsu umbɔ awu angwɛ̃nga, asi iwea imar iyi anera, use ikponi iyor, use isisɛng anera itsu umbɔ awu angwɛ̃ Unum.

14 Urhɛm hã uwu unera nu usei nggu umɛn. Umɛn inyãmɛn igɔngnga, igɔngyɛ iki iwu iyi unanyĩ Ungwɛ̃wi aka adzeku Utɛ. Awu nggu imimuta nu idzidzɛrhe.
15 Uyohana adzowuka ideka ri itsinga. Atsarhi irhaknga agɛ, <<Uwɛrɛ awu unga hã umum iki irherha arherhe ri itsinga ri ivangyɛ umum iki ĩgɔr ugɛ, <Uwuruwi aka iba ru undzingmum ananga umum, ubinkutsu awea umbɔ adɔrha amar umum.> >>
16 Umɛn kishoo iyɛi idorh irhɛirhɛ iki idzeku imimutanga.
17 Adzaa Íkpem ru ubok Umusa, bɔr imimuta nu idzidzɛrhe idzeku ubok Uyesu Ukiristo.
18 Unera anasi inyãã Unum, bɔr unanyi Ungwɛ̃nga adɛyiwa umɛn iwiwe Unum. Unanyi Ungwɛ̃ hã akhapa nggu Unum Utɛ, unga itsikamnga awu Unum.

Uyohana atsɛyinga iwe Ukiristo (Umat 3.1-12; Umar 1.1-8; Irh 3.1-18)

19 Ideka Uyohana iyɛ, ri ivangyɛ abi ijee Uyahuda ru Urusharhima adene abika adzowe idɛm-Num abɔɔ nu abi Urhawi ru Uyohana arhusa unga agɛ, <<Ungo uwu ungamɔ?>>
20 Uyohana adekuwe umbɔ ra awiya agɛ, <<Asi iwea umum iwu Ukiristo.>>
21 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Ungo uwu ungamɔ? Awu ungo uwu Uirhiya?>>

Unga agɛ, <<Ĩ'ĩ.>>

Umbɔ arhusa ikɛi agɛ, <<Awu ungo uwu uner uwuku usɔm Arherhu-Num hã Umusa aka arherhe ugɛ ibanga?>>

Unga agɛ, <<Ĩ'ĩ.>>
22 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ude ungo uwu ungamɔ? Udɛyiwa ubinkpi umɛn iki izĩ idɛyiwe abika adena umɛn. Ungo udɛyiwa umɛn use ri itsingo?>>
23 Uyohana akũ arherhe uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya agɔr umbɔ agɛ, <<Awu umum iwu urhɛmkpi uku idũwã ra arhum ugɛ, <Àka agbishu utsĩndĩ Uteijee uku urhirhiki.> >>*
24 Mɔcɛ abi Ufarisi ha umbɔ aka adene,
25 arhusu Uyohana agɛ, <<Awu use utsu ungo usorhuwe ubɔtisima uba ungo usi iweɔ Ukiristo, ikɛi ungo usi iweɔ Uirhiya, ikɛi ungo usi iweɔ uwuku usɔm Arherhu-Num hã Umusa aka arherhe ugɛ ibanga?>>
26 Uyohana agɔr umbɔ agɛ, <<Umum isorhuwe ubɔtisima nggu amɛ̃, bɔr uwɔɔ ruwɔ ru umbi, uwuruwi umbi aka asi ihwɛngmbi unga.
27 Unga awuri iba ru undzingmum, uwuruwi umum isi ímɛ̃mum igarhuwe arhi abadaknga.>>
28 Kishoo akɛrɛ ha akorhe ru Ubetani, ugar Azɛ̃ Urdun, anangkɛ Uyohana aki isorhuwe ubɔtisima.

Uyesu Ungwɛ̃ Itsurhi Unum

29 Ukpe uku usar, Uyohana anyã Uyesu aka azɛ̃rhã aba ra anangnga, Uyohana agɛ, <<Àka anyã, Ungwɛ̃ Itsurhi Unum uwuruwi aka itsũwe arhim upfunga!
30 Uwɛrɛ awu unga hã nuwi umum iki ĩgɔr ĩgɛ, <Uwɔɔ ruwɔ aba ru undzingmum ananga umum, ubinkutsu, unga aka awea umbɔ adɔrha amar umum.>
31 Umum isi ihwɛng unga, bɔr umum iki isorhu ubɔtisima nggu amɛ̃ ngge ítsu abi Uisrairha ama ahwɛng unga.>>
32 Mɔcɛ Uyohana adzowe ideka iyɛrɛ agɛ, <<Umum inyã Ipfu-Num iki icipuwa ru nyaku unurhɛu ra afã, iba isei nu unga.
33 Umum isi ihwɛng unga, bɔr Unum uwuku udena umum ĩba isorhu ubɔtisima nggu amɛ̃, unga agɔr umum agɛ, <Utsakwi ungo uku unyã Ipfu-Num icipuwa iseingge nu unga, awu unga hã nuwɔ aka isorhuwe ubɔtisima nggu Ipfu Isarsatangge.>
34 Umum inyãmum ngge iki iwe rimi hã ni iwemum ri ideka ugɛ unga awu Ungwɛ̃ Unum.>>

* **1:23** Àka anyã ikɛi: Uish 40.3.

Angwɛ̃ imesa Uyesu abi inggbaashia (Umat 4.18-22; Umar 1.16-20; Irh 5.2-11)

35 Ukpe uku usar ikɛi Uyohana adɛ̃ɛ̃ nggu angwɛ̃ imesanga avaa.
36 Unga aka anyã Uyesu aka azɛ̃rhã atɔng, unga agɛ, <<Àka anyã, Ungwɛ̃ Itsurhi Unum!>>
37 Angwɛ̃ imesa ha ikivarhambɔ aka agũ arherhe Uyohana, umbɔ adɔsu Uyesu.
38 Uyesu aka adzipa arhi undzingnga, anyã umbɔ aka adɔsa unga, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi abee use?>>
Umbɔ agɛ, <<Rabbi, ungo usei ri inɛɛ?>> Agben <<Rabbi>> agburh <<A umarhem.>>
39 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aba, umbi awuri inyãmbi.>>
Nggee angwɛ̃ imesa ha azĩ anyã anangkɛ unga aka asei. Umbɔ atsĩ umɔ ra akara annaa aki urhɛɛ na asei nggu unga unum hã.
40 Uandarawu, ungwɛ̃mbɔ Usiman Ubitru, awu umɔ ri iner ha ikivarhangge iki igũ arherhe Uyohana ri itsi Uyesu ni idɔsa unga.
41 Uandarawu atirha abee ungwɛ̃mbɔ Usiman, agɔr unga agɛ, <<Umɛn iki ikpomɛn Uarhmasihu,>> agbena agburh <<Ukiristo.>>
42 Unga akũ Usiman azĩã ru Uyesu.
Uyesu arhi unga na agɛ, <<Ungo uwu Usiman ungwɛ̃ Uyohana. Awuri iyisa ungo Ukefa,>> agbena aka agburh <<Ubitru.>>

Uyesu ayisu Ufirhibu nu Unataniyerh

43 Ukpe uku usar ikɛi Uyesu abee izĩ Ugarhirhi. Unga akpo Ufirhibu, agɔr unga agɛ, <<Udɔsa umum.>>
44 Ufirhibu awu uner Ubetsaida, uteumbɔ Uandarawu nu Ubitru.
45 Ufirhibu akpo Unataniyerh, agɔr unga agɛ, <<Umɛn iki ikpomɛn uner ha umbɔ aka atsɛng isarhanga ru ubvur Íkpem Umusa nu abvur abika asɔm Arherhu-Num. Unga awu Uyesu uner Unazarat, ungwɛ̃ Uyusuf.>>
46 Unataniyerh arhusa agɛ, <<Ubin uku uze udɛ̃ɛ̃ udzekpɔ ru Unazarat?>>
Ufirhibu agɛ, <<Uba unyã.>>
47 Uyesu aka anyã Unataniyerh aka aba ru unga, unga agɔr agɛ, <<Àka anyã uner Uisrairha uwu idzidzɛrhe, uwuruwi aka asi igbɛrangwĩ.>>
48 Unataniyerh arhusu Uyesu agɛ, <<Ungo ukorhu uguse nu uhwɛng umum?>>
Uyesu agɛ, <<Umum inyãmum ungo ru usĩrhũ ucucii uvorhvo, nu Ufirhibu adɔrha ayisa ungo.>>
49 Mɔcɛ Unataniyerh agɔr Uyesu agɛ, <<A umarhem, ungo uwu Ungwɛ̃ Unum. Ungo uwu Uyɛrhe Uisrairha.>>
50 Uyesu agɔr Unataniyerh agɛ, <<Ubinkutsu ungo uwe ri imangmang, umum iki idɛyiwa ungo ugɛ umum inyãmum ungo ru usĩrhũ ucucii uvorhvo? Ungo uwuri inyinyãɔ abinkɛ aka anangke rimi.>>
51 Unga atoma adɛyiwe unga agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbi awuri inyãmbi afã aka iyanga, ípfu itser-Num ikɛi ifũrhã ni icipa ni itsi Ungwɛ̃-Ner.>>

2

Irhowa ipfuna ru Ukana Ugarhirhi

1 Ru unum ukpu untaar umbɔ awe ru irhowa ipfuna ru Ukana ukpu Ugarhirhi. Uya Uyesu awe umɔ.
2 Aghwi Uyesu nu angwɛ̃ imesanga ri ipfuna hã.
3 Ivangyɛ amɛ̃ inebi aka amaa, uya Uyesu agɔr unga agɛ, <<Amɛ̃ inebi aka amaake.>>
4 Uyesu agɔr unga agɛ, <<A uya, awu ufang asi iwea ungo udɛyiwa umum ubin ukpuku ukukorhe. Ivangmum inasi ibangge.>>
5 Uyanga agɔr abika atɔ̃ itser ri irhowa ha agɛ, <<Àka akorhe kishoo ubinkpi unga aka agɔr umbi ikikorhe.>>
6 Ídzor niyɔ utɔ̃ĩ iyiriyɛ umbɔ aka akũ atarh adzin aden ra anang hã. Ubɛn idzora ighangge idzum amɛ̃ itɔ̃ɔ̃

use utõĩ. Abi Uyahuda aka isaka akũ amɛ̃ asorh ayormbɔ iyi agbeyambɔ.
7 Uyesu agɔr abika atõ itser ri
irhowa ha agɛ, <<Àka atsu amɛ̃ atɔk
ídzor iyɛrɛ.>> Nggee umbɔ atsu amɛ̃
atɔke ídzor ha uku urhɛrhɛki.
8 Mɔcɛ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Icɛrɛ
àka ashɔyi, adzowe unggbaashi abika
atõ itser irhowa ha.>> Umbɔ ashɔyi
adzowe.
9 Utei irhowa ha avupa agũ ake
aka adzipa awu amɛ̃ inebi. Unga
asi ihwɛngnga anangkɛ ake aka
adzek, bɔr abika ashɔyi adzowe
ahwɛngmbɔ. Mɔcɛ unga ayisu utsa
ipfuna hã ri ibanga,
10 agɔr unga agɛ, <<Ubɛn unera aka
isaka agbaashia adzowe amɛ̃ inebi
aka azea na adɔrha akũ akirakɛ aka
asi ikpanga azeke. Bɔr ungo uwɔkɔ
amɛ̃ inebi aka azea nu udɔrhu ukũ
icɛrɛ uba!>>
11 Akɛrɛ ha ake awu ubin idzeu nu
utsar ukpu inggbaashia ukpu Uyesu
aka akorhe. Akorha ake ru Ukana
ukpu Ugarhirhi. Akɛrɛ adɛyiwe
igɔngnga nu angwɛ̃ imesanga atsu
imangmangmbɔ ru unga.
12 Akɛrɛ aka amaa Uyesu asok acipa
azĩ Ukafanahum, unga nu uyanga
nu angwɛ̃mbɔ nu angwɛ̃ imesanga.
Nggɔɔ ha umbɔ asei inuma ukunjiir.

Uyesu asare Iya-Num
(Umat 21.12-13; Umar 11.15-17; Irh 19.45-46)

13 Ivang Irhowa Iyiki Igar Utɔng
iyi abi Uyahuda iki iyo, Uyesu azĩ
Urusharhima.
14 Ru ufɔm Iya-Num, unga anyã
anera adɛ̃ɛ̃ igoyiwe ínak nu ídɔi nu
anurhɛu. Ikɛi unga anyãã abika
afaruwe uhwɛk asei umɔ.
15 Nggee Uyesu akũ arhi awɛyi
asharhe, akũ awayiwe kishoo an-
era nu ídɔi nu ínak ru ufɔm Iya-
Num hã. Ikɛi unga ayii atebur iyi
abika afaruwe uhwɛk ha, asituwe
íshaa uhwɛkmbɔ kishoo.
16 Mɔcɛ Uyesu agɔr anera abika
agoyiwe anurhɛu ha agɛ, <<Àka akũ
akɛrɛ apfu adzek nggimi! Niba
adzipu iya Utɛmum iweke anang izɛɛ!
>>
17 Angwɛ̃ imesanga ayitu ubinkpi
uku utsɛng ra Arherhu-Num ugɛ,
<<Ibibemayɛ umum iki iwurangge ri
iyango iwuri ikpĩa umum ru nyaku
urha.>>*
18 Mɔcɛ anggbaashi abi Uyahuda
arhusu Uyesu agɛ, <<Utsar idzeu uku-
song ungo iki idɛyiwa umɛn ugɛ ungo
uweɔ ri ijeeyɛ iki itsu ungo ukorha
akɛrɛ ha?>>
19 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka
abupuwe Iya-Num ikɛrɛ, umum
iwuri iberukũ ake ikɛi ri inuma
itaar.>>
20 Abi Uyahuda agɔr unga agɛ,
<<Anyanga amɛka isɔka inaa ni ímɛka
utõĩ adzin Iya-Num ikɛrɛ nu ungo
ugɔr ugɛ ungo idzine ake ri inuma
itaar?>>
21 Bɔr iya-Numkɛ unga aka arherhe
awu iyornga.
22 Uyesu aka asoka akpe, angwɛ̃
imesanga ayita arherhe ha Uyesu
aka arherhe. Mɔcɛ umbɔ awe ru
imangmang ri itsɛng Arherhu-Num
nu arherhe Uyesu.
23 Ivang Uyesu aka awe ru
Urusharhima ri Irhowa Iyiki Igar
Utɔng, anera arhɛrhɛ aka anyã atsar
abin idzeukɛ unga aka akorhe, umbɔ
adzowe imangmang ru unga.
24 Bɔr Uyesu ashia ri imangmang
ru umbɔ, ubinkutsu unga ahwɛnga
amɛn anera kishoo.
25 Unga asi ibeenga unera adɛyiwe
unga ubin ri itsi anera ubinkutsu
unga ahwɛnga abinkɛ aka awe ra
amɛn anera.

3

Uyesu amesuwe Unikodimu

1 Unera nuwɔ itsoka igburh
Unikodimu. Awu unggbaashi abi
Uyahuda na awu utsa Ufarisi.
2 Unga aba ru Uyesu ru untsuuka,
agɔr Uyesu agɛ, <<A umarhem, umɛn
ihwɛngmɛn ungo uwu umarhemwi
aka adzeku Unum, ubinkutsu unera

* **2:17** Àka anyã ikɛi: Amb 69.9.

asi ídɛ̃ɛ̃ akorhunga abin idzeu nu atsarkɛ ungo uku ikorhe, Unum aba asi iwea nggu unga.>>
3 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, aba asi imarmbɔ unera ide ivaa, asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩã ri Iyɛrhe Unum.>>
4 Unikodimu arhusa agɛ, <<Abvui amar unera aguse ri ikɔ̃ uner? Idzidzɛrhe asi íbvui atsĩã ra anaa uyanga umbɔ amar unga ide ivaa!>>
5 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, umbɔ aba asi imarmbɔ unera ra amɛ̃ nu Ipfu-Num, asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩã Iyɛrhe Unum.
6 Ubinkpi unera aka amar uwu uner, bɔr ubinkpi Ipfu-Num iki imar uwu ipfu.
7 Niba ugũo idzeu umum iki igɔr ungo ugɛ, <Awu ufang umbɔ abvui amar umbi.>
8 Ugba ufɛu ra anangkɛ ukpɔ uku ubee. Ungo ugũo ititɔngkpɔ, bɔr ungo usi ihwɛngo anangkɛ ukpɔ uku udzek, ikɛi ungo usi ihwɛngo anangkɛ ukpɔ uku izĩ. Iwu rimi nggu unerwi Ipfu-Num iki imar.>>
9 Unikodimu arhusu Uyesu agɛ, <<Akɛrɛ ha akorha aguse na awe?>>
10 Uyesu agɛ, <<Ungo uwu umarhem uwuku ugɔng ru Uisrairha, bɔr ungo usi ihwɛngo abina akɛrɛ?
11 Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, umɛn irherha abinkɛ umɛn iki ihwɛng, ikɛi umɛn ĩdzaa umbi ideka abinkɛ umɛn iki inyã, bɔr utsɛku icɛrɛ umbi akpɛ̃mbi iyɛi idekayɛ umɛn iki isɔma umbi.
12 Uba umum irherhuwa umbi arherhe ra abinkɛ aka uwe ru upfung nu umbi asi iwembi ri imangmang, ude umbi akorha aguse na awe ru imangmang umum ĩba isɔma umbi abinkɛ aka awe ra afã?
13 Unera anasi ifũã ra afã. Ungwɛ̃-Ner ukpekũ unga aka adzek umɔ acipuwa.
14 Ru nyaku Umusa aka aberi ibvui nu ucici ra arhum, rimi hã ikɛi awu ufang umbɔ aberu Ungwɛ̃-Ner,
15 agɛ uwuruwi aka awea ri imangmang ru unga ama akpo urhɛ uwu ugbagbaa.
16 <<Unum abemu upfunga akarhãrhã nggee unga adzowe unanyĩ Ungwɛ̃nga, agɛ ubɛn unera aka awea ri imangmang ru unga asi íkpea, bɔr unga awuri ikpo urhɛ uwu ugbagbaa.
17 Unum asi idenuka Ungwɛ̃nga ru upfung agɛ unga atsu uvau ru upfung, bɔr agɛ upfung ukpo ififɔrh ru uboknga.
18 Ubɛn uwuku uwe ru imangmang ru Ungwɛ̃ Unum, asi ítsumbɔ uvau ru unga, bɔr uwuruwi aka asi iwea ri imangmang ru unga, aka atsumbɔ uvau ru unga, ubinkutsu asi idzowuka imangmang ri itsok unanyĩ Ungwɛ̃ Unum.
19 Nu izharha arherhenga iwe ri iminɛ. Irhirhang itsĩwã ru upfung, bɔr anera abemu uzĩ anangmbɔ irhirhang, ubinkutsu itsermbɔ iwu iyiki ibewe.
20 Ubɛn uwuku utɔ̃itser iyiki ibewe akpɛ̃ irhirhang, asi íbanga ri irhirhang, utsur umbɔ anyãmbɔ itsernga.
21 Bɔr uwuku utɔ̃itser idzidzɛrhe aka isaka aba ra anang aka arhurhang ngge itsú umbɔ anyã ra awiya agɛ abinkɛ unga aka adɛ̃ɛ̃ ikikorhe awu Unum ayike unga.>>

Ideka Uyohana Uner Ubɔtisima ru Uyesu

22 Akɛrɛ aka amaa, Uyesu nu angwɛ̃ imesanga adzek azĩmbɔ abĩ Uyahudiya, umɔ unga amaa inuma irhɛirhɛ nggu umbɔ, anu ikorhuwe ubɔtisima ra anera.
23 Uyohana ikɛi anu ikorhuwe ubɔtisima ru Uainon uku ukhapa nggu Usarhim, ubinkutsu amɛ̃ awu arhɛrhɛ umɔ. Anera ubɛn unum akɛyi ru unga umɔ azĩ isorhu ubɔtisima.
24 Akɛrɛ ha akorhuke kata, umbɔ adɔrha agbange Uyohana ru ugborzĩ.
25 Umɔ angwɛ̃ imesu Uyohana atsĩmbɔ uning nggu utsa Uyahuda uwɔɔ ra arherhi isorh iyor ru nyaka agbeyi abi Uyahuda.
26 Umbɔ azĩmbɔ ru Uyohana agɔr unga agɛ, <<A umarhem, utsa ha umbi aka awu nggu unga unum hã ru

ugar ubang Azɛ̃ Urdun, uwu ha ungo uku udzowe ideka ri itsinga hã, unggawɔ nggɔɔ adɛ̃ɛ̃ isorhuwe ubɔtisima. Anera kishoo azĩ ru unga.>>

27 Mɔcɛ Uyohana agɛ, <<Unera asi idɛ̃ɛ̃ ayɛisa ubin, Unum aba asi ídzowuka ukpɔ ra afã.

28 Umbi awu idekamum, umum ĩgɔr ugɛ, <Asi iwea umum iwu Ukiristo, bɔr adena umum inggbaashia ĩba.>

29 Utsak uwuku ufa unga apfunu utsɛrh uwuku ufa. Bɔr uwɛrhu utsak uwuku ufa uwuku uzĩ irhowa ipfuna hã aka isaka adzɛu igũ irhak utsak uwuku ufa, na aka isaka agɔm anggɔm ri ivangyɛ unga aka igũ irhak utsak uwuku ufa ha. Anggɔm hã awu akimum, atsuafɛr icɛrɛ.

30 Awu ufang unga awu ukugɔnga, bɔr awu ufang umum iwu uku ucia.

Uwuruwi aka adzeka afã aba

31 <<Uwuruwi aka adzeka afã aba ananga anera kishoo. Uwuruwi aka adzeka abĩ awu uwu abĩ na arherhe ra abinkɛ aka awu ra abĩ. Uwuruwi aka adzeka afã aba ananga kishoo.

32 Unga arherhe ideka ubinkpi unga aka agũ na anyã, bɔr anera asi iyɛimbɔ idekanga.

33 Ubɛn unera aka ubemu idekanga atsu utsar adɛyiwe ugɛ Unum arherhi idzidzɛrhe.

34 Uwu ha Unum aka adene arherhe irhɛm Unum, ubinkutsu adzowe Ipfu iyiriyɛ iki isi ímaangge.

35 Utɛ abemu Ungwɛ̃ na atsuke abina kishoo ru uboknga.

36 Ubɛn uwuku uwe ru imangmang ru Ungwɛ̃ awea ru urhɛ uwu ugbagbaa, bɔr ubɛn uwuku ukpɛ̃ɛ̃ Ungwɛ̃ asi ínyãã urhɛ, ubinkutsu avɔm Unum awu ni itsinga.>>

4

Uyesu arherhe nggu utsɛrh Usamariya

1 Abi Ufarisi aka agũ ugɛ Uyesu ani akposha angwɛ̃ imesa ananga Uyohana na ani akorhuwe umbɔ ubɔtisima.

2 Bɔr asi iwea Uyesu aka isaka akorhuwe umbɔ ubɔtisima hã, awu angwɛ̃ imesanga aka isaka akorhuwe.

3 Ivangyɛ Uteijee aka agũ akɛrɛ, unga asoka ru Uyahudiya na abvui azĩã Ugarhirhi.

4 Unga awuri itsĩ ru Usamariya atɔng.

5 Nggee unga aba atsĩ ru uteu ukpɔɔ ru Usamariya umbɔ iki iyisa Usaikar, ukhapa ra abĩkɛ Uyakubu aka adzowe ungwɛ̃nga Uyusuf.

6 Uvãã amɛ̃ Uyakubu uwe ra anang hã. Azhe uzɛ̃rhã aka afɛr Uyesu, unga asei ra angwĩ uvãã amɛ̃ hã. Aka awu idzingga atenuma.

7 Utsɛrh Usamariya uwɔɔ aka aba ishɔyi amɛ̃, Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo uma udzaango amɛ̃ umum ihwa?>>

8 Angwɛ̃ imesanga aka azĩmbɔ ru utepa igoi ubingha.

9 Utsɛrh Usamariya ha agɔr unga agɛ, <<Ungo uwu utsa Uyahuda. Umum iwu utsɛrh Usamariya. Awu use utsu ungo urhusa umum amɛ̃ aka ahwa? >> Unga arhusa akɛrɛ ubinkutsu abi Uyahuda aka asi isaka agbopumbɔ nggu abi Usamariya.

10 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uba ungo uhwɛngo izũwã Unum nu unerwi aka arhusa ungo amɛ̃ aka ahwa, ungo uwuri ifɛnungo unga, unga adzaa ungo amɛ̃ akika adzowe urhɛ.>>

11 Utsɛrh ha agɔr Uyesu agɛ, <<A uteiya, umum inyã ungo ushiɔ ru ubin ukpuku ushɔi nu uvãã amɛ̃ ukpi uwu ughorghotakpɔ. Ri inɛ̃ɛ̃ ungo iki ikpo amɛ̃ akika adzowe urhɛ ha?

12 Use ungo unango utɛmɛn Uyakubu, unga aka aneka uvãã amɛ̃ ru umɛn? Unga nibikanga ahwa amɛ̃ hã, ikɛi angwɛ̃nga, nu íjuɛnga aka ahwa umɔ.>>

13 Uyesu agɛ, <<Ubɛn uwuku uhwa amɛ̃ akɛrɛ awuri ibvui agũã ugɔ̃ amɛ̃ ikɛi.

14 Bɔr ubɛn uwuku uhwa amɛ̃mum iki ĩdzowe unga asi íbvui agũã ugɔ̃ amɛ̃ ugbagbaa. Amɛ̃ hã umum iki idzowe unga awuri iwu akwiu amɛ̃ ru umbɔ aka idzowe urhɛ uwu ugbagbaa.>>

15 Utsɛrh ha agɔr unga agɛ, <<A uteiya, udzaa umum amɛ̃ hã utsur umum ibvui ĩgũmum ugɔ̃ amɛ̃ ikɛi ni isi íbvui ikɛyiwamum ishɔng amɛ̃ nggimi.>>

16 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uzĩ uyisu utsakngo umbi aba nggimi.>>

17 Unga agɛ, <<Umum ishimum ru utsak.>>

Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo urherhi idzidzɛrhe ungo uku ugɔr ugɛ, ungo ushiɔ ru utsak.

18 Ubinkutsu ungo uku uweɔ ra atsaka atɔ̃ɔ̃ nu unerwi umbi aka awu nggu unga icɛrɛ asi iwea utsakngo. Ungo urherhe ishaa idzidzɛrhe.>>

19 Utsɛrh ha agɛ, <<A uteiya, umum inyã ungo uwu uner uwuku usɔm Arherhu-Num.

20 Atokamɛn adzowe Unum igɔng ri igũ iyɛrɛ, bɔr umbi abi Uyahuda agɛ Urusharhima ukpɔ umɛ̃ɛ̃ awu ufang anera adzowe igɔng ru Unum.>>

21 Uyesu agɔr unga agɛ, <<A utsɛrh ha, uwe ru imangmang ra abinkɛ umum iki irherhe. Ivanga niyɔ ibarɔ anera asi ídzowukumbɔ Utɛ igɔng ri igũ iyɛrɛ use ru Urusharhima.

22 Umbi abi Usamariya asi ihwɛngmbi ubinkpi umbi aka idzowe igɔng. Bɔr umɛn abi Uyahuda ihwɛngmɛn ubinkpi umɛn iki idzowe igɔng, ubinkutsu udĩ ififorh udzeka ra abi Uyahuda.

23 Bɔr ivanga niyɔ ibarɔ, iki ibangge, abika adzowe igɔng idzidzɛrhe aka idzowe Utɛ igɔng ri Ipfu nu idzidzɛrhe, ubinkutsu Utɛ abee ikpũ abi ha adzowe unga igɔng.

24 Unum awu ipfu, abika adzowe unga igɔng ikɛi awu ufang umbɔ adzowe igɔng ri Ipfu nu idzidzɛrhe.>>

25 Utsɛrh ha agɛ, <<Umum ihwɛng Uarhmasihu, awu unga umbɔ iki iyisa Ukiristo, nggawɔ abarɔ. Ivangyɛ unga aka iba, unga awuri idɛyiwanga umɛn abina kishoo.>>

26 Mɔcɛ Uyesu adɛyiwe unga agɛ, <<Umum uner arherhakɛ nggu ungo, iwu unga.>>

Angwɛ̃ imesa abvui aba ru Uyesu

27 Ivang hã niyɔ angwɛ̃ imesanga abvui aba adzeidzeu umbɔ aka anyã unga adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu ukutsɛrh. Bɔr unera asi igɔra agɛ, <<Ungo ubee use,>> use arhusa unga agɛ, <<Awu use utsu ungo urherha arherhe nggu unga?>>

28 Mɔcɛ utsɛrh ha abɔruka idzum amɛ̃nga umɔ na atsĩã ru utepa na agɔr anera agɛ,

29 <<Àka aba anyã unerwi aka adɛyiwa umum kishoo abinkɛ umum iki ikorhe! Awu unga awu Ukiristo?>>

30 Umbɔ adzeku utepa aba ra anang Uyesu.

31 Angwɛ̃ imesanga ashɔ̃rhã unga agɛ, <<A umarhem, uma ugha ubingha.>>

32 Bɔr unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum iwemum ru ubinkpi umum iki igha umbi aka asi ihwɛngmbi ukpɔ.>>

33 Mɔcɛ angwɛ̃ imesanga arhusa adɔka agɛ, <<Use unera akũ ubingha akowe unga?>>

34 Bɔr Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ubinghamum ukpi, umum ikorhu ubin amɛn uwuku udena umum ĩba, ikɛi imashuwe itseryɛ unga aka adzaa umum.

35 Uba umbi aka isaka agɔr agɛ, <Abɔr afɛ̃ɛ̃ anaa umbɔ atirhi igbɛr abin>? Bɔr umum idɛyiwa umbi, aka agbisha arhi icanga. Iki ikɔ̃ngge, ni iki iwengge iyiki igbigbɛr.

36 Uner uwuku ugbɛr abin hã aka ikpoa itosanga, ikɛi unga ani ikɔng anera aka akpo urhɛ uwu ugbagbaa, ngge itsú uner uwuku udoi nu uner uwuku ugbugbɛr agɔm anggɔm urhɔnga.

37 Ake awu idzidzɛrhe, ake aka agɔr agɛ, <Uwɔɔ adoi, nu uwɔɔ agbɛr.>

38 Umum idena umbi igbɛr abinkɛ umbi aka asi itɔ̃mbi itser ake. Abɔɔ umbɔ atɛ̃wã itsera, umbi agbɛr ugarh ititɛ̃wãmbɔ.>>

39 Abi Usamariya awu arhɛrhɛ ru uteu ha umbɔ aka awe ru imangmang ru Uyesu ri itsi ideka utsɛrh ha aka agɔr agɛ, <<Unga adɛyiwa umum kishoo abinkɛ umum iki ikorhe.>>

40 Abi Usamariya aka aba ru unga,
umbɔ ashɔ̃rhã unga asei nggu umbɔ,
unga asei inuma ivaa.
41 Arherhanga atsu anera arhɛrhɛ
awe ru imangmang.
42 Umbɔ agɔr utsɛrh ha agɛ, <<Umɛn
iwe ru imangmang ru Uyesu,
ubinkutsu asi iwea ubinkpi ungo
uku urherhe ukpekũ, bɔr icɛrɛ umɛn
igũmɛn nibikamɛn ni ihwɛngmɛn
ugɛ uwɛrɛ ha idzidzɛrhe unga awu
Uwuku Ufɔrh upfunga.>>

Uyesu akerhuwe ungwɛ̃ uner itser ijee

43 Inuma ivaa ha iki imaa unga
asok azĩã Ugarhirhi.
44 Uyesu nibikanga adekuka ugɛ
uner uwuku usɔm Arherhu-Num aka
isaka ashia ri imor ra abĩnga.
45 Ivangyɛ unga aka itsĩ Ugarhirhi,
abi Ugarhirhi ayɛi unga aboka avaa,
ubinkutsu umbɔ ikɛi azĩmbɔ Irhowa
Iyiki Igar Utɔng hã ru Urusharhima
na anyãmbɔ kishoo abin Uyesu aka
akorhe.
46 Mɔcɛ Uyesu abvui azĩã iyepu
uteu Ukana ukpu Ugarhirhi, anangkɛ
unga aka adzipa amɛ̃ ake awu amɛ̃
inebi. Utsa uner itser ijee nuwɔ uwu-
ruwi ungwɛ̃nga aka aghonga unga ru
Ukafanahum.
47 Ivangyɛ utsa ha aka agũ ugɛ
Uyesu aka adzeku Uyahudiya abvui
abanga Ugarhirhi, unga azĩ ru unga
ashɔ̃rhã unga ama aba akerhuwe
ungwɛ̃nga, aka abɔr akpe.
48 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umbi aba
asi inyãmbi atsar nu abin idzeu, umbi
asi íwembi ri imangmang.>>
49 Uner itser ijee ha agɛ, <<A Uteiya,
uba umɛn izĩmɛn utsur ungwɛ̃mum
akpea.>>
50 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo
udɛ̃ɛ̃ uzĩɔ. Ungwɛ̃ngo awuri ibɛka.>>

Utsa ha awea ri imangmang nu
ubin Uyesu aka arherhe nggu unga,
umɔ unga azĩã.
51 Ana awe ru utsĩndĩ ugãrhãnga
agbanga unga, agɔr unga agɛ,
<<Ungwɛ̃ngo abɛka.>>
52 Unga arhusa umbɔ ivangyɛ
ungwɛ̃ hã aka atirhi igũ ugarha.
Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Imani iyor
ha ineke unga arhɛkɛ ru ukara
unying.>>
53 Utei ungwɛ̃ hã ayita, ivang
hã niyɔ Uyesu agɔra unga agɛ,
<<Ungwɛ̃ngo awuri ibɛka.>> Nggee
unga nu aner iyanga kishoo awe ru
imangmang.
54 Akɛrɛ awu ubin idzeu ukpu uvaa
Uyesu aka akorhe unga aka adzeku
Uyahudiya azĩ Ugarhirhi.

5

Akerhuwe ru ukaukpi umbɔ aki iyisa Ubetasda

1 Akɛrɛ aka amaa, Uyesu azĩã
irhowa abi Uyahuda ru Urusharhima.
2 Ru Urusharhima ukau amɛ̃ nukpɔ
umbɔ iki iyisa ri idũ abi Uyahuda agɛ
Ubetasda. Ukpɔ ukhapa ru angwĩ
ufɔm, anangkɛ ídɔi iki itsĩ. Aka
akũ atarh atang nggaa atsurha atɔ̃ɔ̃
adzipu ukau ha.
3 Awu ra atsurha ha abi irhãrhã nu
abi ibvuta, nu akatarhu nu abi ishayi
iyor arhɛrhɛ aka isaka anu umɔ.*
5 Uner uwɔɔ aka amaa imɛka
isɔka itaar ni imɛka utɔrɔk asi idɛ̃ɛ̃
azɛ̃rhũnga.
6 Uyesu aka anyã ininunga, ikɛi
ahwɛnga utsa ha aka adãrhũnga nggu
irhãrhã hã, unga arhusu uner irhãrhã
hã agɛ, <<Ungo ubeengo ikikerhe?>>
7 Uner irhãrhã hã agɛ, <<A uteiya,
umum ishimum ru unera aka iyika
umum itsĩ ru amɛ̃ ivangyɛ ake aka
idzipa. Umum ĩba itita ibee itsitsĩwã,
uwɔɔ agbaangashia ru umum.>>
8 Mɔcɛ Uyesu agɔr unga agɛ,
<<Usisok, unyangu ufarngo, ukũ
uzɛ̃rhã!>>
9 Kanying, uner ha akerhunga.
Anyangu ufarnga atirhunga uzɛ̃rhã.

* **5:3** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, *Ubinkutsu iva-ivanga ipfu itser-Num iki isaki icipuwa ru ukau amɛ̃ hã iba idzipa ukpɔ. Kishoo uwuruwi aka agbaashia atsĩã ra amɛ̃ hã ivangyɛ ake aka idzipa amaa, unga awuri ikikerhunga irhãrhĩ iyornga kishoo.*

Akɛrɛ ha akorhe ru unum ukpuku uwosha.
10 Nggee anggbaashi abi Uyahuda agɔr utsa ha aka akerhe agɛ, <<Awu unum ukpuku uwosha. Ikpem ikɛnngge ungo itsã ufar.>>
11 Bɔr utsa ha agɛ, <<Unerwi aka akerhuwa umum agɔr umum agɛ, <Unyangu ufarngo uso uzɛ̃rhã.> >>
12 Nggee umbɔ arhusa unga agɛ, <<Awu ungamɔ uner ha aka agɔr ungo ugɛ unyanga umgbɔ uso uzɛ̃rhã?>>
13 Utsa ha aka akerhe asi ihwɛngnga awu ungamɔ akerhuwe unga, ubinkutsu Uyesu aka azɛ̃rhã atsĩã ra anera arhɛrhɛ umɔ.
14 Ivanga ukunjiir iki itɔng Uyesu akpo unga ri Iya-Num na agɔr unga agɛ, <<Unyã ungo uku ukerhungo! Uneke arhim utsur ubin uku unangkpɔ akɛrɛ ha ukpokpɔ ungo.>>
15 Utsa ha azĩ adɛyiwe anggbaashi abi Uyahuda agɛ awu Uyesu unga akerhuwe unga.

Urhɛ ru ubok Ungwɛ̃

16 Ngge itsu anggbaashi abi Uyahuda adzowe uver ru Uyesu, ubinkutsu itser iyiki ikikerhe ha unga aki itɔ̃ ru unum ukpuku uwosha.
17 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Utɛmum anu itser utsɛku irherɛ, umum rimi hã ini ititɔ̃.>>
18 Arherha akɛrɛ atsu anggbaashi abi Uyahuda abee ifɛre Uyesu. Agɔr agɛ unga asi izharhuka ikpem unum ukpuku uwosha ukpekũ, bɔr unga agɔr agɛ Unum awu Utɛnga na anu inyãngu itsinga uku kpengkpeng nggu Unum.
19 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, Ungwɛ̃ asi íkorhunga ifɛrhɛ nibikanga, unga akpurha akorhu ubinkpi unga aka anyã Utɛnga aki ikorhe, ubinkutsu ubinkpi Utei iki ikorhe awu ukpɔ Ungwɛ̃ hã awuri ikorhe.
20 Ubinkutsu Utɛ abemu Ungwɛ̃ na adɛyiwe unga kishoo abinkɛ unga aka isaka akorhe. Ĩĩ, umbɔ awuri idɛyiwe unga abinkɛ aka anangke akɛrɛ ha nu umbi awuri idzedzeu.
21 Ru nyaku Utɛ iki isoyiwe abika akpukpe na adzowe umbɔ urhɛ, rimi Ungwɛ̃ hã awuri idzowe urhɛ ru kishoo abirabɛ unga aka abee idzidzowe.
22 Rimi hã, Utɛ asi ítsuka uvau ru unera, bɔr adzowe ijee itsu uvau ru Ungwɛ̃nga,
23 ngge itsú umbɔ kishoo adzowe igɔng ru Ungwɛ̃ ru nyaka umbɔ iki idzowe igɔng ru Utɛ. Uwuruwi aka asi idzowuka igɔng ru Ungwɛ̃, asi idzowuka igɔng ru Utɛ uwuku udene unga.
24 <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, uwuku ugũ arherhamum na adzowuka imangmang ru uwuku udena umum ĩba, awea ru urhɛ uwu ugbagbaa na asi ítsumbɔ unga uvau. Unga aka agar akpe azĩã urhɛ.
25 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ivanga niyɔ ibarɔ ni iki ibangge abika akpe awuri igũmbɔ urhɛm Ungwɛ̃ Unum nu abika agũ hã awuri ibɛkmbɔ.
26 Ru nyaku Utɛ aka awe ru urhɛ ri itsikamnga, rimi hã unga aka adzowe Ungwɛ̃nga ijee iyiki idzowe urhɛ.
27 Utɛ ikɛi adzowuka unga ijee iyiki ivarha arherhe, ubinkutsu unga awu Ungwɛ̃-Ner.
28 <<Niba agũmbi idzeu akɛrɛ ha, ivanga niyɔ ibarɔ kishoo abika awe ra adzak awuri igũmbɔ urhɛmnga
29 na adzeka. Abika akorhe iyiki ize awuri isok ra akpe abɛk, bɔr abika akorhe iyiki ibewe awuri isok akpo uvau itsitsĩme.
30 Umum nibikami isi ídɛ̃ɛ̃ ikorhumum ubin. Umum itsu uvau ubinkpi umum iki igũ ukpekũ. Itsu uvaumum iwu iyiki irhika, ubinkutsu isi idɔsumum ubinkpi amɛnmum aki ibee bɔr aki uwuku udena umum.

Ideka ri itsi Uyesu

31 <<Umum ĩba idzowe ideka itsimum, idekamum isi iwengge idzidzɛrhe.
32 Bɔr uner uwɔ aba adzowe ideka ri itsimum, umum ihwɛng ideka ha ri itsimum iwe idzidzɛrhe.

33 <<Adzaanga umbi ideka idzidzɛrhe ri ivangyɛ umbi adene anera azĩ ru Uyohana.
34 Asi iwea ugɛ umum itsorhi itsimum ri ideku unera, bɔr umum irherhe rimi ngge ítsu umbi adɛ̃ɛ̃ akpo ififɔrh.
35 Uyohana awu ru nyaki irhirhang iki igar ni irhang, umbi atsũmbi igũibɛn irhirhangnga ri ivanga ukunjiir.
36 <<Bɔr umum iwemum ri idekayɛ iki inangngge ideka Uyohana. Ubinkutsu itseryɛ Utɛmum aka adzaa umum imasha, iyiriyɛ umum iki inũ itɔ̃ icɛrɛ, ngge idekuwe ugɛ awu Utɛ unga adena umum.
37 Utɛ uwuku udena umum adzowuka ideka ri itsimum. Umbi anasi anyãmbi unga use agũmbi urhɛmnga
38 nu arherhanga asi iseike ru umbi, ubinkutsu umbi asi iwembi ri imangmang ru uwu ha unga aka adene.
39 Umbi atsu amɛnmbi ivarhi itsɛng Arherhu-Num, ubinkutsu umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umbi awuri ikpikpombi urhɛ uwu ugbagbaa ru ngge. Itsɛng Arherhu-Num hã ngge idzowe ideka ri itsimum.
40 Bɔr umbi akpɛ̃mbi iba ru umum aba akpo urhɛ.

41 <<Umum isi iyɛimum ikpikpoi ra anera.
42 Bɔr umum ihwɛng umbi. Umum ihwɛng ugɛ umbi asi ibemumbi Unum ra amɛnmbi.
43 Umum iba ri itsok Utɛmum, umbi asi iyɛimbi umum, bɔr uwɔɔ aba, aba ri itsok ukamnga, umbi awuri iyɛimbi unga.
44 Umbi awuri ikorha aguse na awe ru imangmang uba umbi ayɛi ukpoi ra adɔkambi, bɔr umbi asi ibeembi iyɛi ikpikpoi iki idzeku Unum unying ukpekũ?

45 <<Bɔr aka niba akaimbi ifɛrhkɔ ugɛ umum iwuri ihwitumum umbi ru Utɛ. Uwuku uhwita umbi awu Umusa, uwuruwi umbi aka afosa.
46 Agɛ umbi awembi ri imangmang ru Umusa, umbi awuri iwembi ri imangmang ru umum, ubinkutsu unga atsɛng itsɛng ri itsimum.
47 Bɔr umbi aba ashimbi ri imangmang ra abinkɛ Umusa aka atsɛng, umbi akorha aguse na awe ru imangmang ra abinkɛ umum iki irherhe?>>

6

Uyesu afuka anera anaka agɔnga atɔ̃ɔ̃

(Umat 14.13-21; Umar 6.30-44; Irh 9.10-17)

1 Akɛrɛ aka amaa Uyesu agar Ukau ukpu Ugarhirhi, ukpɔ uku uwe ukau ukugɔng ukpu Utibariya.
2 Nggaa ikikɔng anera idɔsa unga, ubinkutsu umbɔ aka anyã atsar abin idzeukɛ unga aka akorhuwe abi irhãrhã.
3 Mɔcɛ Uyesu afũã ri ifɛn igũ aseisa umɔ nggu angwɛ̃ imesanga.
4 Irhowa Iyiki Igar Utɔng iyi abi Uyahuda iki iyongge.
5 Ivangyɛ Uyesu aka abera asunga anyã anera arhɛrhɛ aka aba ru unga, unga agɔr Ufirhibu agɛ, <<Umɛn igoi uborodi ri inɛ̃ɛ̃ ukpɔ umɛ̃ɛ̃ aner abɛrɛ?>>
6 Unga arhusa rimi avira unga, ubinkutsu unga aka ahwɛnga ra amɛnnga ubinkpi unga aka ikorhe.
7 Ufirhibu agɔr unga agɛ, <<Uborodi ukpu imang itser afɛ̃ɛ̃ utɔrɔk usi ímɛ̃kpɔ ubɛn unera akpo atsɔr idiki unying!>>
8 Uwɔɔ ra angwɛ̃ imesanga hã agburh Uandarawu, ungwɛ̃mbɔ Usiman Ubitru, arherhe agɛ,
9 <<Ungwɛ̃ uwɔɔ uwi nggimi nggu ípo uborodi* itɔ̃ɔ̃ nu abɛrh avaa. Bɔr iwuri imɛ̃ use nggu arhɛrha aner abɛrɛ?>>
10 Uyesu agɛ, <<Àka agɔr anera asei isei.>> Ra anang hã ubĩĩ uwu urhɛrhɛ umɔ, anera kishoo aseisa abĩ. Akatsak atsĩmbɔ anaka agɔnga atɔ̃ɔ̃.
11 Mɔcɛ Uyesu anyangu ípo uborodi ha, unga aka atar uwɛɛ ru Unum, na agashuwe anera aka asei ubinkpi

* **6:9** Akũ akɔ̃ ubin ukpɔɔ umbɔ iki iyisa ubarhe akorhu uborodi ukpirɛ, ikpũ uborodi ha uwu ubingha atsũwã.

uku imɛ̃ ru umbɔ. Rimi hã unga aka akorhe nggu abɛrh ha.
12 Ivang umbɔ aka atãi ashuur, unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Àka arhɔsa awushunga aka abɔr utsur ubin ugbakpɔ abĩ.>>
13 Ri ípo uborodi itõ̃ hã, anera aka atãi na abɔre, angwɛ̃ imesanga arhɔsa awushu uborodi na atɔke azĩnga usɔka na avaa.
14 Ivang anera aka anyã utsar ubin idzeu Uyesu aka akorhe, umbɔ agɛ, <<Idzidzɛrhe, unga awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num hã Unum aka abemuwa umɛn.>>
15 Uyesu aka ahwɛnga agɛ anera abee atsime unga iyɛrhe ri inggang, unga abvui afũã ni igũa ikiyikanga.

Uyesu azɛ̃rhã nu amɛ̃ (Umat 14.22-33; Umar 6.45-52)

16 Urhɛɛ uku uwe, angwɛ̃ imesanga acipa azĩmbɔ ru ukau ha,
17 anangkɛ umbɔ aka atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ na agar ukau ha azĩmbɔ Ukafanahum. Ri ivang hã ananga aka atirhi iwu uzĩ, nu Uyesu anasi ibanga ru umbɔ kata.
18 Nggaa ugba ukerketakpɔ ubvun amɛ̃ ru ukau ha.
19 Umbɔ aka azĩmbɔ akirhomita atõ̃ use utõ̃ĩ, umbɔ anyã Uyesu azɛ̃rhã nú amɛ̃ aba ayoku ukhukhɔɔ ha. Iwei ifɛr umbɔ.
20 Bɔr unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu umum. Niba agũmbi iwei.>>
21 Mɔcɛ umbɔ ayɛi unga ru ukhukhɔɔ ha nggu anggɔm. Kanying ukhukhɔɔ ha utsĩ anangkɛ umbɔ aka izĩ.
22 Ukpe unum uvaa abika asei ugar ukau ukugɔng hã ahwɛngmbɔ ugɛ awu ukhukhɔɔ unying uku uzĩ ugar ha. Ikɛi ahwɛngmbɔ ugɛ Uyesu ashia ru ukhukhɔɔ ha nggu angwɛ̃ imesanga. Awu angwɛ̃ imesa ha ukpekũ azĩ.
23 Bɔr akhukhɔɔ akɔɔ aka adzeku Utibariya adɛ̃ɛ̃ akhapa ra anang aner ha aka atãi uborodi ukpu Uteijee aka atar uwɛɛ.
24 Ivang anera aka anyã agɛ Uyesu nu angwɛ̃ imesanga ashimbɔ ra anang hã, umbɔ atsĩ akhukhɔɔ amɛ̃ na azĩmbɔ Ukafanahum anu ibee Uyesu.

Uyesu awu uborodi ukpuku udzowe urhɛ

25 Ivangyɛ umbɔ aka anyã unga ugar ukau ha, umbɔ agɔr unga agɛ, <<A umarhem, ukang ungo uku uba nggimi?>>
26 Uyesu agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubinkutsu umbi abeea umum, asi iwea atsar abin idzeu umum iki ikorhe, bɔr awu uborodi ukpɔ umbi aka atãi ashur.
27 Niba atɔ̃mbi itser ri ibee abin igha akika adak, bɔr aka atɔ̃ itser abinghakɛ aka azĩ utsĩ urhɛ uwu ugbagbaa, akirakɛ Ungwɛ̃-Ner aka awuri idzaa umbi. Awu ru unga Unum Utɛ aka angwɛ̃ utsar ijeenga.>>
28 Mɔcɛ umbɔ arhusa unga agɛ, <<Awu ufang umɛn ikorhu use itɔ̃ itser Unum aka abee?>>
29 Uyesu agɛ, <<Itser Unum aka abee nggayɛ, uwe ri imangmang ru uwuruwi unga aka adene.>>
30 Nggee umbɔ arhusa unga agɛ, <<Ungo uwuri ikorhe utsar ubin idzeu ukusong umɛn iki inyã ni iwe ru imangmang ru ungo? Ungo uwuri ukorhu use?
31 Atoka-atokamɛn agha umanna ra arhum, ru nyaka umbɔ aka atsɛng ra Arherhu-Num agɛ, <Unga adzowe uborodi uku udzeka afã umbɔ atãi.> †>>
32 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, asi iwea Umusa unga adzaa umbi uborodi ha ra afã, awu Utɛmum unga adzaa umbi uborodi ukpu idzidzɛrhe uku udzeka afã.
33 Uborodi Unum hã, uwu unga aka acipuwa ra afã na adzowe urhɛ ru upfung.>>
34 Umbɔ agɛ, <<A Uteiya, utirhi icɛrɛ udzisa umɛn uborodi ha ubɛn unuma!>>
35 Mɔcɛ Uyesu adɛyiwe umbɔ agɛ, <<Umum iwu uborodi ha ukpuku udzowe urhɛ. Uwuruwi aka aba ru umum asi ígũa imerh, nu uwuruwi

† **6:31** Àka anyã ikɛi: Idzi 16.4; Uneh 9.15; Amb 78.24,25.

aka awe ru imangmang ru umum asi ígũa ugɔ̃ ugbagbaa.
36 Bɔr ru nyaka umum iki idɛyiwa
umbi, umbi aka anyãmbi umum nu
utsɛku icɛrɛ umbi anasi iwembi ri
imangmang.
37 Kishoo uwuruwi Utɛ aka adzaa
umum awuri iba ru umum, nu ubɛn
uwuku uba ru umum ikɛi umum isi
íwayikũ unga.
38 Umum ĩdzek ra afã isi ĩbamum
ikorhu ubin amɛnmum iki ibee, bɔr
ikorhu ubin uwuku udena umum.
39 Amɛn uwuku udena umum akɛ,
agɛ, umum niba igwirhukũ unying
ru kishoo abirabɛ unga aka adzaa
umum, bɔr umum isoyiwe umbɔ ru
unum ukpuku umasha.
40 Ubin Utɛmum ukpi aka abee
agɛ, kishoo uwuku urhi Ungwɛ̃ na
awea ri imangmang ru unga awea
ru urhɛ uwu ugbagbaa. Mɔcɛ umum
iwuri isoyikũ unga ru unum ukpuku
umasha.>>
41 Akɛrɛ ha atsu abi Uyahuda
adɛ̃ɛ̃mbɔ ibvibvun ri itsi Uyesu
ubinkutsu, unga aka agɔr agɛ,
<<Umum iwu uborodi ukpuku
udzeka afã ucipuwa.>>
42 Abi Uyahuda agɛ, <<Asi iwea
Uyesu nuwi ungwɛ̃ Uyusuf, uwuruwi
umɛn iki ihwɛng utɛnga nu uyanga?
Ude awu use utsu icɛrɛ unga agɔr agɛ,
<Umum idzeka afã icipuwa>?>>
43 Uyesu agɛ, <<Àka neke ibvibvun.
44 Unera asi ídɛ̃ɛ̃ abanga ru umum
utsɛku Utɛ uwuku udena umum iki
idarha unga ĩba, nu umum iwuri
isoyikũ uner ha ru unum ukpuku
umasha.
45 Atsɛng ra abvur abika asɔm
Arherhu-Num agɛ, <Kishoo awu
Unum unga imesuwe umbɔ.>‡ Ubɛn
unera uwuku ukpeto na amesa ru Utɛ
awuri iba ru umum.
46 Unera anasi inyã Utɛ ha akpurha
awu uwuku udzeku Unum. Unga
ukpekũ unga aka anyã Utɛ ha.
47 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
ubɛn unera aka awe ru imangmang
awea ru urhɛ uwu ugbagbaa.
48 Umum iwu uborodi ukpuku ud-
zowe urhɛ.
49 Atoka-atokambi agha umanna ra
arhum, bɔr rimi hã akpembɔ kishoo.
50 Bɔr aka anyã uborodi ha ukpi
uku udzeka afã ucipuwa. Ubɛn unera
aka itãi asi íkpea.
51 Umum iwu uborodi ukpu urhɛ
uku udzeka afã ucipuwa. Ubɛn
uwuku utãi uborodi ha awuri ibɛka
ugbagbaa. Uborodi ha uwu ijuɛ iyor-
mum, iyiriyɛ umum iki iwuri ĩdzowe
ngge itsú upfunga uma ubɛk.>>
52 Mɔcɛ abi Uyahuda atsĩmbɔ un-
ing akarhãrhã ru ubinkpi Uyesu aka
arherhe na agɔr agɛ, <<Uner uwurɛ
awuri ikorha aguse na adzaa ijuɛ iy-
ornga umɛn itãi?>>
53 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum
indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbi aba
asi itãimbi ijuɛ iyor Ungwɛ̃-Ner na ah-
wambi adzirhnga, urhɛ ushimgbɔ ru
umbi.
54 Ubɛn uwuku utãi ijuɛ iyormum
na ahwa adzirhmum awea ru urhɛ
uwu ugbagbaa. Umum ikɛi iwuri
isoyikũ unga ru unum ukpuku
umasha.
55 Ijuɛ iyormum iwu uborodi ukpu
idzidzɛrhe, nu adzirhmum ikɛi awu
ubin uku uhwuhwa ukpu idzidzɛrhe.
56 Ubɛn uwuku utãi ijuɛ iyormum,
na ahwa adzirhmum, abɛk ru umum,
umum igamum ibɛk ru unga.
57 Ru nyaku Utɛ uwu urhɛ aka
adena umum, na awu ru unga umum
iki ibɛk, rimi uwuku unyanga umum
iwu ubinghanga, awuri ibɛka ru
umum.
58 Umum iwu uborodi ha uku
udzeka afã. Atoka-atokambi agha
umanna nu umbɔ akpembɔ, bɔr
unera aka atãi ru uborodi ukpirɛ
awuri ibɛka ugbagbaa.>>
59 Uyesu arherha arherhe akɛrɛ
kishoo ri ivangyɛ unga aka adɛ̃ɛ̃
imesuwe anera ru ubã ifɛn-Num ru
Ukafanahum.

Irhɛm urhɛ uwu ugbagbaa

60 Igũ rimi hã, angwɛ̃ imesanga
arhɛrhɛ agɛ, <<Imesa iyɛrɛ ighong.
Ungaa adɛ̃ɛ̃ ayɛi ngge?>>

‡ **6:45** Àka anyã ikɛi: Uish 54.13.

61 Uyesu aka ahwɛnga agɛ angwɛ̃ imesanga adɛ̃ɛ̃ ibvibvun ri imesa ha. Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Imesa ha itsu amɛnmbi aghong?
62 Ude, amɛnmbi awu aguse umbi aba anyã Ungwɛ̃-Ner afũ azĩã anangkɛ unga aka adzek?
63 Ipfu-Num ngge idzowe urhɛ. Iyor ishingge ri ijee ubin. Irhɛmyɛ umum iki isɔma umbi idzeku Ipfu ha iyiki idzowe urhɛ.
64 Bɔr abimbi abɔɔ ashimbɔ ri imangmang.>> Uyesu ahwɛnga utirhi ri inggbaashia abika asheri imangmang, nu uwuruwi aka igha-daknga.
65 Mɔcɛ unga agɛ, <<Ngge itsu unera asi ídɛ̃ɛ̃ imɛ̃ɛ̃ iba ru umum, Utɛ aba asi ibemuka unga.>>
66 Udzur ri ivang iyɛrɛ arhɛrhɛ angwɛ̃ imesanga aka adɔsa unga ab-vui anekukumbɔ idɔsa unga.
67 Uyesu arhusa angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn hã agɛ, <<Umbi abee ib-vui azĩ hã ikɛi?>>
68 Usiman Ubitru agɔr unga agɛ, <<A Uteijee, ru ungaa umɛn iki izĩ? Awu ungo uwe ri irhɛm urhɛ uwu ugbagbaa.
69 Umɛn iwemɛn ri imangmang nu umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ungo uwu Us-arkasar uwu Unum.>>
70 Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Asi iwea umum isɛng umbi kishoo usɔkdũmɛn? Bɔr unying ru umbi awu undenggũ! >>
71 Arherhe akɛrɛ ru Uyahuda ungwɛ̃ Usiman Uiskariyoti, unying ru umbɔ usɔkdũmɛn hã, uwuruwi aka igha-daknga.

7

Uyesu azĩ Irhowa Atsurha

1 Akɛrɛ aka amaa, Uyesu azɛ̃rhã atsĩrhã amaa Ugarhirhi. Bɔr unga asi ibeenga itsĩ ru Uyahudiya, ubinkutsu anggbaashi abi Uyahuda abika awu nggɔɔ ha abee ifɛre unga.
2 Ivangyɛ Irhowa Atsurha abi Uyahuda iki iyo,
3 angwɛ̃mbɔ agɔr unga agɛ, <<Imɛ̃ngge ungo uzĩ Uyahudiya, ngge itsú angwɛ̃ imesango anyã abin idzeukɛ ungo iki ikorhe.
4 Uwuku ubee anera ahwɛng unga akarhãrhã asi íwɔka ubinkpi unga iki ikorhe. Ungo uku ukorha abina akɛrɛ, udɛyiwe itsingo ru upfunga uhwɛng.>>
5 Uko angwɛ̃mbɔ ashimbɔ ri imang-mang ru unga.
6 Nggee Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ivanga inasi iwengge ru umum kata, bɔr ru umbi ubɛn ivang iwengge.
7 Umbi, upfunga usi ídɛ̃ɛ̃ ukpɛ̃kpɔ umbi, bɔr ukpɛ̃kpɔ umum ubinkutsu umum idekuwe ugɛ abinkɛ ukpɔ iki ikorhe awu aka abewe.
8 Umbi aka azĩ irhowa ha. Umum isi ízĩmum irhowa ha, ubinkutsu ivangmum inasi ibangge kata.>>
9 Unga aka amaa irherha akɛrɛ ha, mɔcɛ unga aseisa ru Ugarhirhi.
10 Bɔr ivang angwɛ̃mbɔ aka azĩmbɔ irhowa ha, unga azĩã ikɛi. Unga asi izĩã ukupɛ̃ɛ̃ bɔr ri iwɔk.
11 Anggbaashi abi Uyahuda anu ibeea unga ra anang irhowa ha, arhusa agɛ, <<Uner ha awerɛ unga? >>
12 Ikikɔnga aner ha ini ibvun urherhe nggu adɔka ri itsinga. Abɔɔ agɛ, <<Awu uner uwuku uze.>> Abɔɔ ikɛi agɛ, <<Ĩ'ĩ, anu irhɛm anera.>>
13 Bɔr unera asi irherhunga arherhe Uyesu ukupɛ̃ɛ̃ ubinkutsu, anu igũ iwei anggbaashi abi Uyahuda.

Uyesu amesuwe ru irhowa

14 Ivangyɛ umbɔ aka agha uteng ivang irhowa ha, Uyesu atsĩ ri Iya-Num atirhunga imesuwe.
15 Anggbaashi abi Uyahuda adzei-dzeu arhusa agɛ, <<Utsak uwurɛ ako-rha aguse na ahwɛng rimi? Nggawi anasi itsĩa imesa.>>
16 Uyesu agɛ, <<Imesamum isi iwengge iyimum. Idzeka ru Unum uwuku udena umum ĩba.
17 Ubɛn unera aka asɛng ikorhu ubinkpi Unum aka abema, awuri ihwɛngnga use imesamum idzeku Unum, use iwu iyimum.

18 Uwuruwi aka anu imesuwe
abin ukamnga, anu ibeewe itsinga
ikpikpoi. Bɔr uwuku ubeewe
ikpikpoi ru uwuku udene unga awu
uner idzidzɛrhe. Ashia ri igbɛrangwĩ
ri itsinga.
19 Asi iwea Umusa adzaa umbi
Íkpem? Bɔr umbi asi ikpɔmmbi Íkpem
hã. Awu use utsu umbi abee ifɛre
umum?>>
20 Anera agɛ, <<Ungo uwe ru ipfu
iyiki ibewe ri itsingo! Ungamɔ abee
ifɛre ungo?>>
21 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum
ikorhe ubin idzeu unying ukpekũ nu
umbi kishoo adzeidzeu.
22 Umusa atsu umbi isorhu usorhe,
ngge itsu umbi aka isaka asorhe
awɛkacimbi usorhe ru unum ukpuku
uwosha. Nu ngge iki iwe rimi, awu
atoka-atokambi atirha akɛrɛ ha, asi
iwea Umusa.
23 Umbi aba asorhukumbi awɛkaci
ru unum ukpuku uwosha ri idɔsi
Íkpem Umusa, awu use utsu umbi
agũ avɔm nggu umum ri ikerhuwe
undzumu unera ru unum ukpuku
uwosha?
24 Àka niba azharhukumbi arherhe
ra abinkɛ umbi iki inyã ra asu,
bɔr àka azharha arherhunga uku
urhirhiki.>>

Uyesu unga awu Ukiristo?

25 Aner Urusharhima abɔɔ aka awe
umɔ arhusa agɛ, <<Asi iwea utsa ha
nuwi umbɔ aka abee ififɛr ha?
26 Unga uwi nggimi, adɛ̃ɛ̃ arherhe
ukupɛ̃ɛ̃ bɔr umbɔ asi idzipumbɔ
urhɛm nggu unga. Use abi ijee
aka abemumbɔ agɛ awu unga awu
Ukiristo?
27 Bɔr umɛn ihwɛngmɛn anangkɛ
utsak uwurɛ aka adzek. Ivang
Ukiristo aka iwuri iba, unera asi
íhwɛnga anangkɛ unga aka idzek.>>
28 Uyesu ana adɛ̃ɛ̃ imesuwe anera
ru ufɔm Iya-Num hã, unga atsarhi
irhaknga agɛ, <<Ĩĩ, umbi ahwɛngmbi
umum na ahwɛngmbi anangkɛ
umum iki idzek. Bɔr umum isi
iwemum nggimi nibikami. Unga hã
uwuku udena umum awu idzidzɛrhe
bɔr umbi asi ihwɛngmbi unga.
29 Bɔr umum ihwɛng unga,
ubinkutsu umum indzeku unga, ikɛi
unga adena umum.>>
30 Mɔcɛ umbɔ abee idzur unga, bɔr
unera asi ibangunga ubok ru unga,
ubinkutsu ivangnga inasi ibangge.
31 Bɔr anera arhɛrhɛ ri ikikɔnga
awe ru imangmang ru unga na
agɛ, <<Ivangyɛ Ukiristo aka iba,
awuri ikorha atsar abin idzeu akɔɔ
anangmbɔ aki uner uwɛrɛ ha?>>
32 Abi Ufarisi agũ anera anu
ibvun arherha ha ri Iya-Num nggu
adɔkambɔ ri itsinga. Mɔcɛ ateiya
abika adzowe idɛm-Num nu abi
Ufarisi adene abika adzɛu Iya-Num
umbɔ adzure unga.
33 Uyesu agɛ, <<Ivangyɛ umum iki
iwe nggu umbi ibɔr ukunjiir, mɔcɛ
umum iwuri ibvui izĩ ru uwuruwi
aka adena umum.
34 Umbi awuri ibeembi umum, bɔr
umbi asi íkpombi umum. Anangkɛ
umum iki iwe ikɛi umbi asi ídɛ̃ɛ̃
abambi.>>
35 Anggbaashi abi Uyahuda ha
arherhe nggu adɔkambɔ agɛ, <<Utsak
uwurɛ awuri izĩnɛnga umɛn iki isi ídɛ̃ɛ̃
ikpomɛn unga? Use unga awuri izĩ
ra anangkɛ abimɛn aka asaka asei
nggu abi Uherhini na amesuwe abi
Uherhini hã?
36 Akaifɛrhkɔ use ra amɛnnga,
ivangyɛ unga aka agɔr agɛ, <Umbi
awuri ibeembi umum, bɔr umbi
asi íkpombi umum,> na agɔr agɛ,
<Anangkɛ umum iki iwe umbi asi ídɛ̃ɛ̃
abambi>?>>
37 Ru unum ukpuku umashu
irhowa ha uku uwe nggaa unum hã,
Uyesu adɛ̃ɛ̃ na atsarhi irhaknga agɛ,
<<Uba unera agũã ugɔ̃, unga aba ru
umum aba ahwa.
38 Ubɛn unera aka awea ri imang-
mang ru umum, ru nyaki itsɛng
Arherhu-Num iki igɔr igɛ, <Azɛ̃ amɛ̃
akika adzowe urhɛ awuri idzɛ̃rhã
adzek ra amɛnnga.> >>
39 Uyesu arherha akɛrɛ ri itsi Ipfu-
Num, iyiriyɛ abika awe ru imang-
mang ru unga aka iwuri iyɛi. Ri

ivang hã anasi idzowukumbɔ Ipfu-Num ha, ubinkutsu Uyesu ana ashia ri ikpikpoi kata.

40 Ivangyɛ umbɔ aka agũ irhɛmnga, abɔɔ ra anera agɛ, <<Idzidzɛrhe uwɛrɛ ha awu uwuku usɔm Arherhu-Num hã Umusa aka arherhe ugɛ ibanga.>>

41 Abɔɔ agɛ, <<Unga awu Ukiristo.>>

Bɔr abɔɔ arhusa agɛ, <<Akorha aguse ru Ukiristo adzeku Ugarhirhi?

42 Asi iwea itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ Ukiristo awuri idzeku unang Udauda, nu ru Ubaitarhami, uteukpi Udauda aka asei?>>

43 Ngge igigau itsĩngge ra anera ri itsinga.

44 Abɔɔ abee idzur unga, bɔr unera asi ibangunga ubok ru unga.

Isheri imangmang anggbaashi abi Uyahuda

45 Adogerhi Iya-Num aka abvui azĩ ra ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abi Ufarisi arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi asi ikũ unga abambi?>>

46 Adogerhi ha agɛ, <<Unera anasi irherhunga arherhe ru nyaku utsak uwurɛ.>>

47 Abi Ufarisi arhusa agɛ, <<Unga aka arhɛm nggu umbi ikɛi?

48 Use umbi anyãmbi unera ra anggbaashi abi Uyahuda use abi Ufarisi aka awe ru imangmang ru unga?

49 Ĩ'ĩ! Ikikɔng iyɛrɛ ha iki isi ihwɛngngge ubin ri Íkpem Umusa, awu ikponum ru umbɔ!>>

50 Unikodimu, aka azĩã ru Uyesu, unga aka awu unying ra abi Ufarisi ha, arhusa umbɔ agɛ,

51 <<Ri Íkpem, umɛn idɛ̃ɛ̃ itsumɛn uvau ru utsa ha umɛn iki inasi igũmɛn ra angwĩnga ni ihwɛng ubinkpi unga aka anu ikorhe?>>

52 Umbɔ agɛ, <<Ungo uwu uner Ugarhirhi ikɛi? Uvarhe ungo unyãɔ ugɛ, uner uwuku usɔm Arherhu-Num ashia aka idzeku Ugarhirhi.>>

[Abvur itsɛng abok akɔɔ aki isha ashike ru ubvur Uyoh 7.53—8.11]

Ukutsɛrh umbɔ aka adzur ri itoma-dak

53 Mɔcɛ ikikɔnga isitungge nu ubɛn unera azĩã ri iyanga.

8

1 Bɔr Uyesu azĩã ri Igũ Acucii Uzaitun.

2 Ri igɔ̃kpeka ikɛi unga abvui atsĩã ru ufɔm Iya-Num. Kishoo anera aba akɔng adziira unga, nu unga asei na amesuwe umbɔ.

3 Abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi akũ utsɛrh uwɔɔ umbɔ aka adzur unga ri itoma-dak. Atsu unga adɛ̃ɛ̃ ra asu ukpui ha.

4 Umbɔ agɔr Uyesu agɛ, <<A umarhem, utsɛrh uwurɛ adzur unga ri itoma-dak.

5 Ri Íkpem Umusa atsu umɛn ikũ atarh itang ikpũ akatsɛrh abɛrɛ ha ifɛre. Bɔr ungo ugɔr uguse?>>

6 Arhusa akɛrɛ ani ideya unga, na akpo ubinkpi umbɔ aka itsu arherhanga.

Bɔr Uyesu agbapfu na akũ itoknga atsɛng itsɛng nú abĩ.

7 Ivangyɛ umbɔ aka ani irhusa unga, unga abera agɔr umbɔ agɛ, <<Unera aka ashia ra arhim ru umbi, unga atirha atang utarh ru utsɛrh ha.>>

8 Ikɛi unga abvui agbapfu na atsɛng itsɛng nú abĩ.

9 Umbɔ aka agũ rimi, umbɔ atirha asoyimbɔ ra anang hã unying anying. Umbɔ atirhi ru uwuku ukũmbɔ utsɛku umbɔ aneke Uyesu iki iyikanga nggu utsɛrh ha.

10 Uyesu abera adɛ̃ɛ̃ na arhusa unga agɛ, <<A utsɛrh ha, umbɔ awerɛmbɔ? Unera asi itsuka ungo ufai?>>

11 Utsɛrh ha agɛ, <<A uteiya, unera ashia.>>

Uyesu agɛ, <<Umum ikɛi isi ítsukamum ungo ufai. Uzĩõ, bɔr niba ubvui utsĩõ ra arhim.>>

Uyesu unga awu irhirhang upfung

12 Uyesu abvui arherha arherhe nggu anera agɛ, <<Umum iwu irhirhang upfung. Umbi aba adɔsumbi umum, umbi asi izɛ̃rhũmbi ru uzĩ, bɔr umbi awuri ikpombi irhirhang urhɛ.>>

13 Abi Ufarisi agɔr unga agɛ, <<Ungo uni idzowe ideka itsingo, nggee idekango isi iwengge idzidzɛrhe.>>

14 Uyesu agɛ, <<Uko umum ĩba ĩdzowe itsimum ideka, idekamum iwu idzidzɛrhe, ubinkutsu umum ihwɛng anangkɛ umum iki ĩdzek, nu ikɛi anangkɛ umum iki izĩ. Bɔr umbi asi ihwɛngmbi anangkɛ umum iki ĩdzek, use anangkɛ umum iki izĩ.

15 Umbi atsu uvau ikpũ iyi anera. Umum isi itsukũ uvau ru unera.

16 Bɔr umum iba izharha arherhe, izharha arherhamum iwu idzidzɛrhe, ubinkutsu asi iwea umum ikiyikami izharha arherhunga, bɔr umum nu Utɛmum aka adena umum ikorhu urhɔnga.

17 Ri Íkpemmbi umbɔ atsɛng agɛ ideka inera ivaa iwe idzidzɛrhe.

18 Umum ĩdzowe ideka ri itsimum, nu Utɛ uwuku udena umum unga awu uner uwu uvaa.>>

19 Mɔcɛ umbɔ arhusa unga agɛ, <<Utɛngo hã awerɛ unga?>>

Uyesu agɛ, <<Umbi asi ihwɛngmbi umum use Utɛmum. Umbi aba ahwɛngmbi umum, umbi awuri ihwɛngmbi Utɛmum ikɛi.>>

20 Unga arherhe irhɛm iyɛrɛ ri ivangyɛ unga aka adɛ̃ɛ̃ imesa akhapa ra anangkɛ umbɔ aka angwɛ̃we uhwɛk izũwã ri Iya-Num. Bɔr unera asi idzura unga, ubinkutsu ivanga inasi iwengge kata.

Anangkɛ umum iki izĩ umbi asi ídɛ̃ɛ̃ abambi

21 Ikɛi Uyesu abvui adɛyiwe anera agɛ, <<Umum iwuri izĩmum, nu umbi awuri ibeembi umum nu umbi awuri ikpe ra arhimmbi. Anangkɛ umum iki izĩ, umbi asi ídɛ̃ɛ̃ abambi.>>

22 Akɛrɛ ha atsu anggbaashi abi Uyahuda agɔr agɛ, <<Awuri ifɛre itsinga? Unga aka agɔr agɛ, <Anangkɛ umum iki izĩ, umbi asi ídɛ̃ɛ̃ abambi.>>>

23 Bɔr unga akpurha adɛ̃ɛ̃ igɔr agɛ, <<Umbi awu anɔnɔr, umum idzeka afafã. Umbi awu abi upfung ukpirɛ, bɔr umum isi iwemum uwu upfung ukpirɛ.

24 Ngge itsu umum igɔr umbi ugɛ umbi awuri ikpe ra arhimmbi. Umbi awuri ikpe, umbi aba ashimbi ri imangmang ugɛ umum iwu unga hã umum iki ĩgɔr ĩgɛ umum iwe.>>

25 Umbɔ adzipa agɛ, <<Ungo uwu ungamɔ?>>

Uyesu agɛ, <<Umum iwe ru nyaka umum iki indɛyiwa umbi ri ingg-baashia.

26 Umum iwu ra abina arhɛrhɛ umum iki irherhe ra atsimbi ni itsu umbi uvau. Bɔr uwuku adena umum awu undzumu uner idzidzɛrhe. Umum indɛyiwe anera ru upfung ubinkpi umum iki ĩgũ ru unga.>>

27 Umbɔ asi ihwɛngmbɔ ugɛ unga anu irherha arherhe ri itsi Utɛnga ra afã.

28 Nggee Uyesu agɛ, <<Ivangyɛ umbi aka iberu Ungwɛ̃-Ner, ivang hã niyɔ umbi aka ihwɛng ugɛ awu umum iwu unga hã. Umbi awuri ihwɛngmbi ugɛ umum isi ikorhu-mum ubin ri ijee itsimum, bɔr umum irherhu abinkɛ Utɛ aka amesuwa umum ukpekũ.

29 Uwuku udena umum awu nggu umum, unga asi ínekanga umum ikiyikami, ubinkutsu ubɛn unum umum ikorhu ubinkpi unga aka agũibɛn.>>

30 Mɔcɛ anera arhɛrhɛ aka agũ arherha akɛrɛ atsu imangmangmbɔ ru unga.

Awɛkaci Uibrahim

31 Uyesu agɔr abi Uyahuda ha aka awuri imangmang ru unga agɛ, <<Umbi aba akpɔmmbi imesamum, umbi awuri iwe angwɛ̃ imesamum abi idzidzɛrhe.

32 Mɔcɛ umbi awuri ihwɛngmbi idzidzɛrhe, idzidzɛrhe iwuri ifɔnangge umbi.>>

33 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umɛn iwu anang Uibrahim, umɛn inasi iwemɛn agãrhũ unera. Awu use utsu ungo ugɔr ugɛ umɛn ikpomɛn ififɔnmɛn?>>

34 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, uwuku utɔitser arhim awu ugãrhã arhim.

35 Ugãrhã ashia ra anang ugbagbaa
ri iya, bɔr ungwɛ̃ awea ra anang ri iya
ha ugbagbaa.
36 Nggee Ungwɛ̃ aba adzaanga
umbi ififɔn, umbi akpombi ififɔn
idzidzɛrhe.
37 Umum ihwɛng umbi awu anang
Uibrahim. Bɔr umbi abee ifɛr
umum, ubinkutsu umbi asi iyɛimbi
irhɛmmum.
38 Umum isɔma umbi ubinkpi
umum iki inyã ivangyɛ umum iki
iwu nggu Utɛmum, bɔr umbi akorhu
abinkɛ umbi aka agũ ru utɛmbi.>>
39 Umbɔ agɛ, <<Uibrahim unga awu
utɛmɛn.>>
Uyesu agɛ, <<Umbi aba awu angwɛ̃
Uibrahim, umbi awuri itɔ̃mbi itser
Uibrahim aka atɔ̃.
40 Iwu uner uwuku urherhi
idzidzɛrhe umum iki igũ ru Unum,
bɔr umbi abee ifɛre umum. Uibrahim
asi ikorhunga ikpũ amɛn akɛrɛ ha.
41 Umbi amesi itser utɛmbi aki
itɔ̃.>>
Abi Uyahuda atsɛyi agɛ, <<Umɛn
isi iwemɛn angwɛ̃ ugba. Unum
ikiyikanga awu Utɛmɛn.>>

Angwɛ̃ Undenggũ

42 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Uba
Unum unga awu Utɛmbi, uda umbi
aba abemumbi umum, umum idzeku
Unum ĩba, icɛrɛ umum iwu nggimi.
Umum isi ĩbamum nibikami, bɔr unga
adena umum.
43 Awu use utsu umbi asi igũ
ataimbi ubinkpi umum iki irherhe?
Ubinkutsu umbi asi ibeembi ikpeto
ra arherhamum.
44 Umbi awu abi utɛmbi, Undenggũ
hã, nu umbi abee itɔ̃ itser ubin utɛmbi
aka abee. Unga awu uner uwuku
ufɛyi aner udzur ri inggbaashia,
akpɛ̃ɛ̃ idzidzɛrhe, nu idzidzɛrhe
ishingge ru unga. Ivangyɛ unga iki
igbɛyi angwĩ, unga arherhe idũnga
niyɔ, ubinkutsu unga awu uner
igbɛrangwĩ nu utei igbɛrangwĩ.
45 Bɔr umbi ashimbi ri imangmang
ru umum, ubinkutsu umum isɔm
idzidzɛrhe.
46 Ungamɔ ru umbi awuri isɔma
uvau arhim ru umum? Umum ĩba
irherhe idzidzɛrhe, awu use utsu
umbi ashimbi ri imangmang ru
umum?
47 Uwuruwi aka awe uwu Unum,
aka isaka agɔm ikpeto ri irhɛm Unum
iki irherhe. Umbi asi igũmbi ngge,
ubinkutsu umbi asi iwembi abi
Unum.>>

Uyesu ananga Uibrahim

48 Abi Uyahuda agɔr unga agɛ,
<<Asi iwea idzidzɛrhe umɛn iki
igɔr ugɛ ungo uwu uner Usamariya
uwuku uwe ru ipfu iyiki ibewe?>>
49 Uyesu agɛ, <<Umum ishimum ri
ipfu iyiki ibewe, umum idzowe igɔng
ru Utɛmum bɔr umbi asi idzaambi
umum igɔng.
50 Umum isi ĩbeemum ikpoi itsi-
mum, bɔr uwɔɔ ruwɔ abeenga ngge
ru umum, nu unga hã awu uner
uwuku utsu uvau.
51 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
unera aba adɔsunga irhɛmmum,
unga asi ínyãã akpe.>>
52 Abi Uyahuda agɔr unga agɛ,
<<Icɛrɛ umɛn iki ihwɛngmɛn ugɛ
ungo uweɔ ri ipfu iyiki ibewe!
Uibrahim akpea nu abika asɔm
Arherhu-Num akpembɔ, bɔr ungo
ugɔr ugɛ, <Unera aba adɔsunga
irhɛmmum, unga asi ínyãã akpe.>
53 Ungo unango utɛmɛn Uibrahim?
Unga akpea. Rimi hã abika asɔm
Arherhu-Num akpembɔ. Ungo
ukaifɛrhkɔ ugɛ ungo uwu use?>>
54 Uyesu agɛ, <<Umum ĩba ikpoi it-
simum, ukpoimum usi iwekpɔ ubin.
Utɛmum umbi aka agɔr agɛ awu
Unummbi, awu unga akpoi umum.
55 Umbi asi ihwɛngmbi unga, bɔr
umum ihwɛng unga. Umum iba ĩgɔr
igɛ umum isi ihwɛng unga, umum
iwu uner igbɛrangwĩ ru nyaka umbi.
Bɔr umum ihwɛng unga, ni idɔsi
irhɛmnga.
56 Utɛmbi Uibrahim agɔm anggɔm
akarhãrhã ri ivangyɛ unga aka
akaifɛrhkɔ inyã ivangyɛ umum iki ĩba.
Unga anyã ngge na agɔm anggɔm.>>
57 Abi Uyahuda agɔr unga agɛ,
<<Ungo unasi itsĩɔ imɛka isɔka
itɔ̃ɔ̃ kata, nu ugɔr ugɛ ungo unyãɔ
Uibrahim?>>

58 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umum iwemum umbɔ adɔrha amar Uibrahim.>>
59 Nggee umbɔ arhɔ̃ĩ atarh abee itang unga, bɔr Uyesu awoi itsinga adzek abɔruka Iya-Num hã.

9

Uyesu akerhuwe uner itapa

1 Uyesu azɛ̃rhã atɔng na anyã uner uwɔɔ umbɔ aka amar unga itapa.
2 Angwɛ̃ imesanga arhusa unga agɛ, <<A umarhem, awu arhim uner uwurɛ use ateinga atsu umbɔ amar unga itapa?>>
3 Uyesu agɛ, <<Asi iwea arhim uner uwurɛ use aki ateinga. Amar unga itapa nu umbɔ adɛyiwe itser Unum ri itsinga.
4 Awu ufang umɛn itɔ̃ itseryɛ unga aka adena umum ri ivanga nu unuma una arhang umɔ. Utsuu ukpɔ ubarɔ ivangyɛ anera asi ídɛ̃ɛ̃ atɔ̃mbɔ itser.
5 Ivangyɛ umum iki iwu ru upfunga, umum iwu irhirhang upfunga.>>
6 Unga aka arherhe rimi, unga atar aci ra abĩ, akayi abĩ nggu aci ha, na akũ abĩ hã atsu ake ra asu uner itapa ha.
7 Agɔr uner itapa ha agɛ, <<Uzĩ ru ukau Usirhuwam nu usorh asungo umɔ.>> Agben <<Usirhuwam>> agburh <<Adene unga.>> Nggee uner itapa ha azĩ asorh asunga, na abvui aba anyãã.
8 Andɔkanga nu abirabɛ aki inyã unga afɛn ifɛn arhusa agɛ, <<Asi iwea uner uwɛrɛ anu isei na afɛn ifɛn iyɛrɛ?>>
9 Abɔɔ agɛ, <<Awu unga.>>
Abɔɔ agɛ, <<Ĩ'ĩ, ayɛiyɛi ukpekũ.>>
Bɔr uner itapa ha agɛ, <<Awu umum uner ha nuwi.>>
10 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Ungo ukorhu uguse na asungo ayanga?>>
11 Unga agɛ, <<Uner ha umbɔ iki iyisa Uyesu unga akũ aci akayi abĩ atsuka ra asumum, na agɔr umum agɛ, <Uzĩ usorh asungo ru ukau Usirhuwam.> Umum izĩ isorh, mɔcɛ umum ikpo inyã anang.>>
12 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Uner ha awerɛ unga?>>
Unga agɛ, <<Umum isi ihwɛng.>>

Abi Ufarisi abee ihwɛng usu ikikerhe ha

13 Mɔcɛ umbɔ akũ uner itapa ha asunga aka ayanga azĩmbɔ ra abi Ufarisi.
14 Awu ru unum ukpuku uwosha abi Uyahuda, Uyesu aka akayi abĩ hã akerhuwe asu uner itapa ha.
15 Nggee abi Ufarisi arhusa unga akorhu uguse na anyã anang. Uner itapa ha agɛ, <<Unga akayi abĩ atsuka ra asumum nu umum isorhe ake ni inyã ananga.>>
16 Abi Ufarisi abɔɔ agɛ, <<Uner ha asi idzeka ru Unum, ubinkutsu unga asi itsamma unum ukpuku uwosha.>>
Bɔr abɔɔ arhusa agɛ, <<Uner arhim awuri ikorha aguse na akorha abin idzeu nu atsar rimi?>> Nggee umbɔ agashumbɔ.
17 Mɔcɛ abi Ufarisi abvui arhusu utsa ha agɛ, <<Ungo ugɔr ugɛ use ri itsi utsa ha? Awu asungo unga aka ayanguwa.>>
Uner itapa ha agɛ, <<Unga awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num.>>
18 Anggbaashi abi Uyahuda utsɛku icɛrɛ umbɔ ashimbɔ ri imangmang agɛ amar utsa ha nggu itapa, bɔr icɛrɛ unga aka anyã ananga. Akɛrɛ ha atsu umbɔ ayisa abika amar utsa ha.
19 Umbɔ arhusa agɛ, <<Uwɛrɛ awu ungwɛ̃mbi? Umbi aka agɔr agɛ amar unga itapa? Akorha aguse na anyã anang icɛrɛ?>>
20 Abika amar uner itapa ha agɛ, <<Umɛn ihwɛngmɛn uwɛrɛ ha awu ungwɛ̃ imarmɛn, ikɛi umɛn imar unga adzeka nggu itapa.
21 Bɔr umɛn isi ihwɛngmɛn ubinkpi uku utsu unga anyã ananga icɛrɛ. Umɛn isi ihwɛngmɛn uwuku uyanguwe asunga. Àka arhusa unga. Unga asi iwea uwɛkuci. Unga awuri irherhunga ra angwĩnga.>>

22 Abika amar unga arherhe rimi ubinkutsu umbɔ agũ iwei anggbaashi abi Uyahuda. Abi Uyahuda agɛ kishoo uwuku ugɔr agɛ Uyesu awu Ukiristo, umbɔ awuri iwiwayiwe uner ha adzek ru ubã ifɛn-Num.
23 Ngge itsu abika amar unga agɔr agɛ, <<Unga asi iwea uwɛkuci, àka arhusa unga.>>
24 Ide uvaa abi Ufarisi abvui ayisu uner itapa ha aka akerhe, agɔr unga agɛ, <<Udzowe Unum igɔng nu urherhi idzidzɛrhe. Umɛn ihwɛngmɛn uner uwuku ukerhuwa ungo awu uner arhim.>>
25 Unga agɛ, <<Unga aba awu uner arhim, umum isi ihwɛng. Ubina unying umum iki ihwɛng, umum iwu itapa, icɛrɛ umum inyãmum ananga.>>
26 Mɔcɛ umbɔ arhusa unga ikɛi agɛ, <<Unga akorhuwa ungo use? Akorhu uguse na ayanguwa asungo?>>
27 Unga agɛ, <<Umum iki isɔmamum umbi, umbi asi ikpembi ato. Awu use utsu umbi abvui abee igigũ ikɛi? Use umbi abee iwu angwɛ̃ imesanga igambi?>>
28 Mɔcɛ umbɔ arhenu utsa ha agɛ, <<Awu ungo uwu ungwɛ̃ imesanga! Umɛn iwu awɛ imesu Umusa.
29 Umɛn ihwɛngmɛn Unum arherhunga arherhe nggu Umusa, bɔr utsak uwurɛ umɛn isi ihwɛngmɛn anangkɛ unga aka adzek.>>
30 Utsa ha agɛ, <<Akɛrɛ awu ubin idzeu! Umbi asi ihwɛngmbi anangkɛ unga aka adzek, bɔr ayanguwanga asumum!
31 Umɛn ihwɛngmɛn Unum aka isaka asi igũa abi arhim. Bɔr aka isaka agũa abi iwei unga na atɔ̃ itsernga.
32 Utirhi ri imimunu upfunga unera anasi igũa umbɔ ayangukumbɔ asu unerwi umbɔ aka amar unga nggu itapa.
33 Utsak uwurɛ aba asi idzeku Unum abanga, asi ídɛ̃ɛ̃ akorhunga ubin.>>
34 Akɛrɛ atsu umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ungo umbɔ aka amar ra arhim, nu ungo ubee imesuwa umɛn?>> Umbɔ awayikumbɔ unga.

Itapa iyi ipfu

35 Uyesu agũ isarhunga ugɛ umbɔ aka awayikumbɔ utsa ha. Ivang Uyesu aka akpo utsa ha, unga arhusa unga agɛ, <<Ungo uweɔ ri imang-mang ru Ungwɛ̃-Ner?>>
36 Uner itapa ha aka akerhe arhusa agɛ, <<A uteiya, awu ungamɔ? Udɛyiwa umum nu umum iwe ru imangmang ru unga.>>
37 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo unyãɔ unga icɛrɛ. Awu unga adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu ungo.>>
38 Mɔcɛ utsa ha agɛ, <<A Uteijee, umum iwemum ri imangmang,>> na adzowe unga igɔng.
39 Uyesu agɛ, <<Umum itsĩwã itsu uvau ru upfung ukpirɛ, ngge itsú abi itapa anyã, abika anyunyã ikɛi awe abi itapa.>>
40 Abi Ufarisi ha abika akhapa ru unga aka agũ rimi, umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umɛn iwu abi itapa igamɛn?>>
41 Uyesu agɛ, <<Umbi aba awu abi itapa, umbi asi iwembi ru uvau arhim, bɔr umbi agɔr agɛ umbi adɛ̃ɛ̃ anyãmbi, nggee arhimmbi awe umɔ.

10

Uner ughãwã nu ídɔinga

1 <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, unerwi aka asi itsĩa ra angwĩ ugbor idɔi, bɔr na afũ udika afɛn akase atsĩ, uner ha awu uvɛu nu uwuku uvui abin.
2 Unerwi aka atsĩ ra angwĩ ugbora unga awu uner ughãwã idɔi ha.
3 Uner uwuku udzɛu angwĩ ugbora aka isaka atsuruwe angwĩ ugbora ru unga. Ídɔi ha ikɛi iki isaki ikpeto ru urhɛmnga. Unga aka isaka ayisi ídɔinga nggu atsokngge akũ adzeka awiya.
4 Ivangyɛ unga aka ikũ iyinga adzek, unga agbaashia nu ídɔinga idɔsa unga, ubinkutsu ngge ihwɛngngge urhɛmnga.

5 Bər isi ídəsungge utsen, ngge iwuri
itĩ, ubinkutsu ngge imərngge urhɛm
utsen.>>
6 Uyesu akũ nyaka arherhe
akɛrɛ asəme anera, bər umbə asi
ihwɛngmbə ubin unga aka arher-
huwe umbə.

Uyesu awu uner idzɛu uwuku uze

7 Nggee Uyesu ikɛi agər umbə agɛ,
<<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
awu umum iwu angwĩ ugbor ídəi ha.
8 Kishoo abika agbaashia aba ru
umum ĩdərhi ĩba awu avɛu nu abika
avui abin, bər ídəi ha isi idəsungge
umbə.
9 Awu umum iwu angwĩ ugbora.
Ubɛn unera aka atsĩ ru ubokmum
awuri ikpoa ififərh, awuri itsĩ na
adzek akpo ubĩĩ uku uze.
10 Uvɛu aba ivivɛu na afɛre na
adakuwe. Umum ĩba ru umbə akpo
urhɛ, akpo umgbə uku kpengkpeng.
11 <<Awu umum iwu uner idzɛu
uwuku uze ha. Uner idzɛu uwuku
uze ha adzowe urhɛnga ri ídəinga.
12 Unerwi iki itõ itser imang asi
iwea uner idzɛu, ídəi ha ikɛi isi
iwengge iyinga. Ivangyɛ unga aka
inyã ijui ngbako iki itĩ iba, unga
awuri ineke idəi ha na atĩã. Ijui
ngbako ha idzui ngge ni isituwe ngge.
13 Uner ha awuri itĩ, ubinkutsu
unga atõ itser imang ukpekũ nu ubin
usi íghongkpə amɛnnga ri idzɛu ídəi
ha.
14 <<Awu umum iwu uner idzɛu
uwuku uze. Umum ihwɛng ídəimum
nu ídəimum ihwɛngngge umum.
15 Rimi hã Utɛmum ahwɛnga
umum nu umum ihwɛng Utɛ, ni iwuri
indzowukũ urhɛmum ri ídəi ha.
16 Iwemum ri ídəi iyəə iki isi
iwengge iyi ugbor idəi ukpirɛ. Awu
ufang umum ikũna ngge ĩba ikɛi. Ngge
iwuri ikpengge ato ru urhɛmmum,
ni ídəi ha iwuri iwu ukpusha unying
uner ughãwã unying.
17 Utɛ abema umum ubinkutsu
umum iwuri ingwɛ̃we urhɛmum, ugɛ
umum ibvui inyanga umgbə ikɛi.
18 Unera asi ívura urhɛmum, umum
nibikami iwuri ingwɛ̃we umgbə.
Iwemum ri ijee iyiki ingwɛ̃we umgbə
nu ijee iyiki inyanga umgbə ikɛi. Awu
Utɛmum atsu umum ikorhe akɛrɛ
ha.>>
19 Irhɛm arherhe iyɛrɛ itsu abi
Uyahuda agasha nggu adəka ikɛi.
20 Anera arhɛrhɛ agɛ, <<Awea
ri ipfu iyiki ibewe ngge itsu unga
ukpong. Awu use utsu umbi akpeto
ru unga?>>
21 Bər abəə agɛ, <<Ĩ'ĩ, arherhe akɛrɛ
asi iweke aki uner uku uwe nggu
ipfu iyiki ibewe. Ipfu iyiki ibewe idɛ̃ɛ̃
iyangungge asu uner itapa?>>

Abi Uyahuda akpɛ̃mbə Uyesu

22 Awu ri ivang umbə aka adɛ̃ɛ̃
Irhowa iyiki Iyɛruwe Iya-Num ru
Urusharhima,
23 Uyesu azɛ̃rhã ru angwĩ iya
Usorhomon ri Iya-Num hã.
24 Abi Uyahuda akəng adziir unga
agɛ, <<Utsɛku ukang ungo uku in-
eka umɛn ri icicang? Ungo uba uwu
Ukiristo, udɛyiwa umɛn ra awiya.>>
25 Uyesu agɛ, <<Umum iki
idɛyiwamum umbi, umbi ashimbi ri
imangmang. Abin idzeukɛ umum iki
ikorhe ri itsok Utɛmum, ake adɛyiwe
umum iwu ungamə.
26 Bər umbi ashimbi ri imangmang,
ubinkutsu umbi asi iwembi ídəimum.
27 Ídəimum ikpeto ru urhɛmmum,
umum ihwɛng ngge, ngge idəsa
umum.
28 Umum ĩdzowe ngge urhɛ uwu ug-
bagbaa, ngge isi íkpengge ugbagbaa,
unera asi ívura ngge ru ubokmum.
29 Utɛmum uwuruwi aka adzaa
ngge ru umum, unga ananga kishoo.
Unera asi ídɛ̃ɛ̃ avura ngge ru ubok
Utɛmum.
30 Umum nu Utɛ iwu unying.>>
31 Abi Uyahuda abvui arhõĩ atarh
abee itang unga.
32 Bər Uyesu agər umbə agɛ,
<<Umum iki ikorhuwamum umbi
abin idzeu arhɛrhɛ akika agəng aka
adzeku Utɛ. Akikasong awuri itsu
umbi afɛre umum nggu atarh?>>
33 Abi Uyahuda agər unga agɛ,
<<Asi iwea itser iyiki izengo itsu
umɛn ibee itang atarh ru ungo,
bər arherhe urhenango ru Unum,

ubinkutsu ungo uwu unera nu unyangi itsingo uwu Unum.>>
34 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Asi itsɛngmbɔ ri Íkpemmbi ugɛ Unum agɔr agɛ, <Umum igɔr ugɛ umbi awu anum>*?
35 Itsɛng Arherhu-Num iwu idzidzɛrhe. Uba unga ayisa abika adzowe Arherhu-Num agɛ <anum>,
36 mɔcɛ umbi agɔr aguse ri itsi uwu ha Utɛ aka atsũ unga awu uwu unga na adene unga aba ru upfunga? Awu use utsu umbi agɔr ugɛ umum ini irhenu Unum ri ivangyɛ umum iki irherhe ugɛ, <Umum iwu Ungwɛ̃ Unum>?
37 Uba umum isi ikorhumum abinkɛ Utɛmum aki ikorhe, àka aneke iwe ru imangmang ru umum.
38 Bɔr umum ĩba ikorha ake, umbi aba ashimbi ri imangmang ru umum, àka awe ru imangmang ra abin idzeu ha umum iki ikorhe, na ahwɛng agɛ Utɛ awea ru umum, nu umum iwemum ru Utɛ.>>
39 Ikɛi umbɔ abee idzur unga, bɔr unga ashɔɔta ra abokmbɔ.
40 Mɔcɛ Uyesu abvui agar Azɛ̃ Urdun azĩã anangkɛ Uyohana aka asorhuwe ubɔtisima isha na aseisa umɔ.
41 Umɔ anera arhɛrhɛ aka aba ru unga. Anera ani igɔr ugɛ, <<Uyohana anasi ikorhunga atsar abin idzeu, bɔr kishoo abinkɛ unga aka arherhe ri itsi utsak uwurɛ awu idzidzɛrhe.>>
42 Ra anang hã anera arhɛrhɛ aka awe ru imangmang ru Uyesu.

11

Akpe Urhiazaru

1 Unera nuwɔ itsoka igburh Urhiazaru aghonga unga. Awu ru uteu Ubetani, uku uwu uteumbɔ Umaryamu nu Umarta unapumbɔ.
2 Urhiazaru uwuku ughong hã awu ungwɛ̃mbɔ Umaryamu, uwuku udzukuwe atsei isung nú Uteijee, na akũ igwar itsinga afire adaknga.
3 Nggee anaa uyi ha ikivarhambɔ adene itser ru Uyesu agɛ, <<A Uteijee, uwu ha ungo uku ubema aghonga unga.>>
4 Ivang Uyesu aka agũ rimi unga agɔr agɛ, <<Irhãrhã hã isi ítsu unga akpea, bɔr iwuri ikũ ikpikpoi iba ru Unum nu Ungwɛ̃nga ikɛi.>>
5 Uyesu abemu Umarta nu unapumbɔ nu Urhiazaru.
6 Bɔr ivangyɛ unga aka agũ ugɛ Urhiazaru aghonga unga, unga atoma aseisa inuma ivaa ru nggɔɔ ha.
7 Mɔcɛ unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Umɛn ibvui izĩ Uyahudiya.>>
8 Angwɛ̃ imesanga hã agɛ, <<A umarhem, inum iyɛrɛ abi Uyahuda abee ifɛre ungo nggu atarh, nu ungo ubvui uzĩ nggɔɔ ha?>>
9 Uyesu agɛ, <<Asi iwea akara usɔkdũmɛn ru unuma unying ishaa unum iki irhang? Kishoo uwuku uzɛ̃rhã ra atenum asi íkwɛra itok, ubinkutsu, unga anyãã irhirhang upfung ukpirɛ.
10 Bɔr uwuku uzɛ̃rhã ru utsuu awuri ikwɛra itok, ubinkutsu irhirhang ishingge ru unga.>>
11 Ivangyɛ Uyesu aka arherha abina akɛrɛ amaa, unga atoma agɔr umbɔ agɛ, <<Uwɛrhamɛn Urhiazaru aka arharhɔ, bɔr umum izĩ izita unga.>>
12 Angwɛ̃ imesanga hã agɛ, <<A Uteijee, aba awu urhɔ, unga awuri ikerhunga.>>
13 Ubin Uyesu aka arherhe agɛ Urhiazaru aka akpea, bɔr angwɛ̃ imesanga akaifɛrhkɔ agɛ unga arherha arherhe urhɔ uwuku uwosha.
14 Nggee Uyesu adɛyiwe umbɔ ukupɛ̃ɛ̃ agɛ, <<Urhiazaru aka akpea.
15 Umum igɔm umum iki isi iwemum umɔ, ngge ima itsu umbi awe ru imangmang. Bɔr umɛn izĩmɛn ru unga.>>
16 Mɔcɛ Utoma, uwuruwi umbɔ iki iyisa unga Akãrhghwɛ̃, agɔr abimbɔ angwɛ̃ imesa ha agɛ, <<Umɛn izĩmɛn ikɛi, nu umɛn ikpe nggu unga.>>

Uyesu adɔnge amɛn anaa uyi

17 Ivangyɛ Uyesu aka azĩ atsĩ, agũ ugɛ Urhiazaru aka akpea, umbɔ aka

* **10:34** Àka anyã ikɛi: Amb 82.6.

adzake unga, aka amaa inuma inaa ru udzak.
18 Ubetani ukhapa nggu Urusharhima, asi itsĩa akirhomita ataar.
19 Abi Uyahuda arhɛrhɛ aba ighwe akpe Urhiazaru ru anapumbɔ na adɔnge amɛn Umarta nu Umaryamu.
20 Ivangyɛ Umarta aka agũ ugɛ Uyesu uwɔ abarɔ, unga asok azĩ agbanga unga. Bɔr Umaryamu asei ri iya.
21 Umarta agɔr Uyesu agɛ, <<A Uteijee, agɛ ungo uwu nggimi ungwɛ̃mɛn asi íkpea.
22 Bɔr uko icɛrɛ umum ihwɛng Unum awuri idzaanga kishoo ubinkpi ungo iki ishõrhã unga.>>
23 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungwɛ̃mbi awuri isoka ikɛi.>>
24 Umarta agɛ, <<Umum ihwɛng awuri ibɛka ikɛi ri isisok abika akpukpe ri imimashu upfung.>>
25 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu umum iwu isisok abika akpukpe, ikɛi awu umum iwu urhɛ. Uwuruwi aka awea ri imangmang ru umum unga awuri ibɛka, uko unga aka akpea.
26 Uwuruwi aka abɛk na awea ri imangmang ru umum asi íkpea ugbagbaa. Ungo uweɔ ri imangmang akɛrɛ?>>
27 Mɔcɛ Umarta agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee, umum iwemum ri imangmang ugɛ awu ungo uwu Ukiristo ha, Ungwɛ̃ Unum uwuruwi umɛn iki ifosa ugɛ unga ibanga ru upfung.>>

Uyesu aciu akpe

28 Ivangyɛ Umarta aka arherhe rimi, unga abvui azĩ ayisu unapumbɔ Umaryamu agɛ, <<Umarhem aka abanga na ayisa ungo.>>
29 Ivangyɛ Umaryamu aka agũ rimi, unga asok ifefetem azĩã ru unga.
30 Uyesu anasi itsĩa ru utepa kata. Unga ana awu ra anangkɛ Umarta aka agbanga unga.
31 Ivang abi Uyahuda abika asei ifaakpe ri iya Umaryamu aka anyã unga asok iki ifefetem adzek, umbɔ adɔsa unga akaifɛrhkɔ agɛ unga awuri izĩ ra anang udzaka na aciu akpe umɔ.
32 Ivang Umaryamu aka azĩ atsĩ ra anangkɛ Uyesu aka awe, unga aka anyã unga, unga agba anu ra adak Uyesu na agɛ, <<A Uteijee, agɛ ungo uwu nggimi, ungwɛ̃mɛn asi íkpea.>>
33 Ivang Uyesu aka anyã unga aciu akpe, nu abi Uyahuda ha aka aba nggu unga aciu akpe igambɔ, mɔcɛ amɛn Uyesu aghong akarhãrhã.
34 Unga arhusa agɛ, <<Umbi adzake unga rinɛɛ?>>
Umbɔ agɛ, <<A Uteijee, uba unyã.>>
35 Uyesu aciu akpe.
36 Mɔcɛ abi Uyahuda agɛ, <<Àka anyã ikpũ ibibemayɛ unga aka awerangge ru Urhiazaru!>>
37 Bɔr abɔɔ ru umbɔ agɛ, <<Unga ayanguwe asu uner itapa uwɔrɔ. Awu use utsu unga asi ikorhunga ubin ukpɔɔ iki ikɛn utsak uwurɛ ikpikpe?>>

Uyesu azituka Urhiazaru ra akpe

38 Uyesu abvui agũ ighong ra amɛnnga akarhãrhã. Azĩã ru udzak ha. Udzak ha uwu utai. Akũ ubatu utarh afɔme angwĩ udzaka.
39 Uyesu agɛ, <<Àka aberuwe utarh ha.>>
Bɔr Umarta, unapumbɔ uwuku akpukpe ha, agɔr Uyesu agɛ, <<A Uteijee, icɛrɛ aka awu anunukawɔ. Irherɛ unum unaa nukpi unga aka akpe.>>
40 Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Isi isɔmamum ungo ugɛ ungo uba uweɔ ri imangmang, ungo uwuri inyãɔ̃ igɔng Unum?>>
41 Nggee umbɔ atsimuwe utarh ha. Uyesu abera asunga afafã na agɛ, <<A Utɛ, umum itar uwɛɛ ungo uku ugũo umum.
42 Umum ihwɛng ubɛn unum ungo ugũo umum, bɔr umum irherhe rimi ru anera abika adɛ̃ɛ̃ nggimi awe ru imangmang ugɛ awu ungo udena umum ĩba.>>
43 Ivangyɛ unga aka arherhe rimi, Uyesu atsarhi irhaknga ikerketangge agɛ, <<A Urhiazaru, udzeka!>>

44 Uner uwuku ukpe ha adzeka,
adaknga na aboknga abow nggu
atatorho, asunga ikɛi abɛrh nggu
atorho. Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka
agarhuwe unga azĩã.>>

Abee ifɛr Uyesu
(Umat 26.1-5; Umar 14.1-2; Irh 22.1-2)

45 Nggee abi Uyahuda arhɛrhɛ aka
aba ighwe akpe ru Umaryamu na
anyã ubinkpi Uyesu aka akorhe,
umbɔ awe ru imangmang ru unga.
46 Bɔr abɔɔ azĩmbɔ ra abi Ufarisi,
adɛyiwe umbɔ ubinkpi Uyesu aka
akorhe.
47 Mɔcɛ ateiya abika adzowe idɛm-
Num nu abi Ufarisi akɔng anggbaashi
abi Uyahuda.

Arhusa adɔka agɛ, <<Umɛn ikorhu
usemɛn? Utsak uwurɛ anu ikorha
atsar abin idzeu arhɛrhɛ!
48 Umɛn ĩba ineke unga akorhunga
abin hã, anera kishoo awuri iwe
ru imangmang ru unga. Mɔcɛ abi
Uroma awuri iba avurmbɔ abĩmɛn nu
Iya-Nummɛn ikɛi!>>
49 Bɔr unying ru umbɔ agburh
Ukayafa Ukugɔng Uwuku Udzowe
Idɛm-Num ra amɛk aki ha, agɔr umbɔ
agɛ, <<Umbi asi ihwɛngmbi ubin!
50 Umbi asi irhi ataimbi ugɛ ugba
unera unying akpe ri itsi anera, nu
abĩmɛn aki itsim.>>
51 Arherha ha Ukayafa aka arherhe
asi iweke ifɛrhkɔ amɛnnga, bɔr unga
aka awu Ukugɔng Uwuku Udzowe
Idɛm-Num ra amɛk ha na asɔm
Arherhu-Num ugɛ Uyesu awuri ikpe
ri itsi aner abi Uyahuda.
52 Unga asi íkpea ra abi Uyahuda
ukpekũ, bɔr unga awuri ikɔng aner
Unum abirabɛ aka asita ru upfunga
umbɔ awu unying.
53 Nggee udzur ru unum hã
anggbaashi abi Uyahuda avarhi ifɛr
Uyesu.
54 Nggee Uyesu asi ibvui azɛ̃rhũnga
ra abi Uyahuda ukupɛ̃ɛ̃, bɔr asoka ra
anang hã, azĩã abĩkɛ aka akhapa ra
arhum. Atsĩã uteu ukpɔɔ umbɔ iki
iyisa Uifrayim na aseisa umɔ nggu
angwɛ̃ imesanga.
55 Irhowa Iyiki Igar Utɔng iyi abi
Uyahuda iki iyok. Anera arhɛrhɛ aka
adzeki iteu iki ici azĩ Urusharhima,
ugɛ umbɔ asare atsimbɔ ru irhowa ha
idɔrhi iwe.
56 Atɛ̃wã abee Uyesu, adesa ra Iya-
Num anu irhusa adɔka agɛ, <<Umbi
akaifɛrhkɔ use? Awuri ibanga
irhowa ha idĩã?>>
57 Bɔr ateiya abika adzowe
idɛm-Num nu abi Ufarisi aka ad-
zowukumbɔ itser ugɛ kishoo uwuku
uhwɛng anangkɛ Uyesu aka awe,
unga aba asɔme umbɔ nu umbɔ azĩ
adzur unga.

12

Adzukuwe atsei isung nú Uyesu
ru Ubetani
(Umat 26.6-13; Umar 14.3-9)

1 Irhowa Iyiki Igar Utɔng ibɔr
inuma utõĩ, Uyesu atsĩ Ubetani,
anangkɛ unga aka azituwe Urhiazaru
ra akpe.
2 Umɔ umbɔ aka akorhuwe Uyesu
ubingha urhɛɛ. Awu Umarta unga
agashu ubingha ha, Urhiazaru awu
unying ra anera abika agha ubingha
ha nggu Uyesu.
3 Mɔcɛ Umaryamu anyangu
ungwɛ̃rhũ undzoma atsei isung aki
imang umbɔ aka akũ unardi agbisha
na adzukuwe ra adak Uyesu. Mɔcɛ
unga akũ igwar itsinga afire. Isung
iyiki ize iyi atsei ha imaangge iya
kishoo.
4 Bɔr Uyahuda Uiskariyoti, unying
ra angwɛ̃ imesanga, uwuruwi aka
igha-daknga, agɔr agɛ,
5 <<Awu use utsu umbɔ asi
igoshukumbɔ atsei isung hã akirakɛ
imanga iki iwu iyi uner itser ra
amɛka, na adzowukumbɔ imanga ra
atsũwã?>>
6 Ubinkutsu unga arherhe rimi, asi
igũã ighong atsũwã, bɔr ubinkutsu
unga awu uvɛu. Unga akpɔm ijari
imangmbɔ, unga aka isaka ayikuka
itsinga ri imang hã.
7 Uyesu agɛ, <<Àka aneke unga.
Unga aden ake adzɛu unumkpi umbɔ
aka idzake umum.

8 Atsũwã awu nggu umbi ubɛn
unum, bɔr umbi asi íwembi nggu
umum ubɛn unuma.>>

Abee ikorhuwe Urhiazaru iki ibewe

9 Ri ivang hã ikikɔng abi Uyahuda
irhɛirhɛ iki igũ ugɛ Uyesu awu umɔ,
umbɔ aba. Asi ibambɔ inyã Uyesu
ikiyikanga, bɔr abee inyã Urhiazaru
uwu ha Uyesu aka azituwe unga ra
akpe.
10 Ateiya abika adzowe idɛm-Num
avarhe ifɛre Urhiazaru ikɛi.
11 Ubinkutsu awu arherhe Urhi-
azaru ake atsu abi Uyahuda arhɛrhɛ
ani idzipa awe ru imangmang ru
Uyesu.

Uyesu atsĩã Urusharhima
(Umat 21.1-11; Umar 11.1-11; Irh 19.28-40)

12 Ukpe unum uvaa anera arhɛrhɛ
aka aba Irhowa Iyiki Igar Utɔng agũ
ugɛ Uyesu awu ru utsĩndĩ uwuku uba
Urusharhima.
13 Umbɔ arhɔ̃ĩ angbɔk irhek, akũ azĩ
agbopa unga, atsarhi irhakmbɔ agɛ,
<<Ikpikpoi iwe ru Unum!*
Idorh Unum iwu nggu uwu ha aka
aba ri itsok Uteijee,
idorh Unum iwu nggu uyɛrhe Uis-
rairha!>>
14 Uyesu aka akpo ungwɛ̃ uzhika
unga afũ asei nú umgbɔ, ru nyaki
itsɛng Arherhu-Num igɔr ugɛ,
15 <<Niba agũmbi iwei,
umbi aner Urusharhima.
Uyɛrhambi uwɔ aba nú undzing
ungwɛ̃ uzhika!>>†
16 Ri inggbaashia angwɛ̃ imesanga
asi ihwɛngmbɔ kishoo abin hã. Bɔr
ivang Unum aka asoyiwe Uyesu ra
akpe na akpoi unga, mɔcɛ umbɔ ayita
ugɛ atsɛngmbɔ abin hã ri itsinga, nu
abin hã akorhuke ru unga.
17 Anerabɛ aka awu nggu unga ri
ivangyɛ unga aka ayisu Urhiazaru
unga adzeka ru udzak na azituwe
unga ra akpe, ani idekuwe anera
ubinkpi Uyesu aka akorhe.
18 Anera arhɛrhɛ aka azĩ agbangu
Uyesu ubinkutsu umbɔ agũ utsar
ubin idzeu ha unga aka akorhe.
19 Nggee abi Ufarisi arherhe
arherhe nggu adɔkambɔ agɛ, <<Àka
anyã, umɛn isi ighamɛn inggbaashi.
Nggayɛ kishoo upfunga adɔsa unga!
>>

Abi Uherhini abɔɔ abee Uyesu

20 Icɛ abɔɔ rabɔ abi Uherhini aka
aba idzowe igɔng ri irhowa.
21 Umbɔ aba ru Ufirhibu, uner
Ubetsaida ru Ugarhirhi, arhusa unga
agɛ, <<A Uteiya, umɛn ibee inyã
Uyesu.>>
22 Ufirhibu azĩ asɔmuka Uan-
darawu. Umbɔ ikivarhambɔ azĩ
asɔmukumbɔ Uyesu.
23 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ivang
iyiki ikpoi Ungwɛ̃-Ner iki iwengge.
24 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
umbɔ aba asi inaambɔ ishaa itsem
ra abĩ ngge ikpengge, ngge iwe
ikiyikangge. Bɔr ngge iba ikpengge,
ngge ighwɛr ishaanga irhɛirhɛ.
25 Uwuruwi aka abemu urhɛnga,
umgbɔ uwuri igwirmgbɔ. Bɔr uwu-
ruwi aka akpɛ̃ɛ̃ urhɛnga ru upfung
ukpirɛ, awuri iwe ru urhɛ uwu ug-
bagbaa.
26 Ubɛn uwuku utɔ̃ itsermum,
awu ufang unga adɔsa umum. Nu
anangkɛ umum iki iwe, ugãrhãmum
ikɛi awuri iwe umɔ. Utɛmum awuri
itomuka imor ru uwu ha aka awu
ugãrhãmum.

Uyesu arherha arherhe ra akpenga

27 <<Icɛrɛ umum ĩgũ ighong ra
amɛnmum. Umum ĩgɔr ugɛ use? <A
Utɛ, ufɔrh umum ri ivang iyɛrɛ>? Ĩ'ĩ,
awu ubin ivang iyɛrɛ itsu umum ĩba.
28 A Utɛ, ukũ ikpikpoi uba ri it-
sokngo!>>
Mɔcɛ urhɛm udzeka afã ugɔr ugɛ,
<<Umum iki ikpoishũ ike, ni ibvui
ikpikpoimum ike ikɛi.>>
29 Anera abika adɛ̃ɛ̃ umɔ aka agũ
urhɛm hã, umbɔ agɛ inai irhare. Abɔɔ
agɛ, <<Ipfu itser-Num ngge irherha
arherhe nggu unga.>>

* **12:13** Àka anyã ikɛi: Amb 118.25,26. † **12:15** Àka anyã ikɛi: Uzak 9.9.

30 Uyesu agɛ, <<Urhɛm ukpirɛ uba
ru umbi, usi ibakpɔ ru umum.
31 Icɛrɛ awu ivangyɛ umbɔ aka
ivarha arherhe ru upfung ukpirɛ.
Icɛrɛ umbɔ aka awuri iwayiwe
uyɛrhe upfung ukpirɛ.
32 Bɔr ivangyɛ umbɔ aka ibera
umum ra abĩ, umum uwuri idarha
anera kishoo umbɔ aba ru umum.>>
33 Unga arherhe akɛrɛ adɛyiwe
ikpũ akpekɛ unga aka ikpe.
34 Anera agɔr agɛ, <<Íkpemmɛn
idɛyiwa umɛn igɛ Ukiristo awuri ibɛk
ugbagbaa. Mɔcɛ awu use utsu ungo
ugɔr ugɛ awu ufang umbɔ aberuwe
Ungwɛ̃-Ner? Ungamɔ awu Ungwɛ̃-
Ner ha?>>
35 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ agɛ,
<<Irhirhang hã iwu nggu umbi
ivanga ukunjiir. Àka azɛ̃rhã ri
irhirhang hã, utsur uzĩ unangkpɔ
umbi. Uner uzɛ̃rhã ru uzĩ amɔra
anangkɛ unga aka izĩ.
36 Ivang umbi aka ana awe nggu
irhirhang hã àka awe ru imangmang
ri ngge, ugɛ umbi ama awu angwɛ̃
irhirhang hã.>> Ivang Uyesu aka
amaa arherhe, unga azĩ awoinga ri
inyĩnyãmbɔ.

Abi Uyahuda akpɛ̃mbɔ iwe ru imangmang

37 Uko arhɛrha atsar abin idzeu ha
Uyesu aka akorhe ra asumbɔ, utsɛku
icɛrɛ umbɔ ashimbɔ ri imangmang ru
unga.
38 Akɛrɛ ha akorhe rimi ngge
itsuifɛr ubinkpi uner uwuku usɔm
Arherhu-Num Uishaya aka arherhe
agɛ,
<<A Uteijee, ungamɔ awe ru imang-
mang ri isarhamɛn?
Ru ungamɔ ikɛi umbɔ aka
adɛyiwe ijee Uteijee?>>‡
39 Ngge itsu umbɔ asi idɛ̃ɛ̃ awembɔ
ri imangmang, ru nyaku Uishaya aka
arherhe ra anang akɔɔ agɛ,
40 <<Unga aka atsu umbɔ itapa
na abĩruwe amɛnmbɔ,
ngge itsú umbɔ asi ínyãmbɔ nggu
asumbɔ,
na asi íhwɛngmbɔ ra amɛnmbɔ,
na asi ídzipumbɔ ru umum iker-
huwe umbɔ.>>§
41 Uishaya arherhe rimi ubinkutsu
unga anyã ikpikpoi Uyesu, na arher-
hunga arherhe ri itsinga.
42 Rimi hã anera arhɛrhɛ aka
awe ru imangmang ru Uyesu, nu
anggbaashimbɔ arhɛrhɛ aka awe ru
imangmang ru unga. Bɔr umbɔ asi
irherhumbɔ ukupɛ̃ɛ̃, umbɔ agũ iwei
abi Ufarisi aka iwayiwe umbɔ ru ubã
ifɛn-Num.
43 Ubinkutsu umbɔ abema ikpikpoi
iyi anera anangmbɔ ikpikpoi iyi
Unum.

Arherhu Uyesu awuri itsu uvau

44 Mɔcɛ Uyesu atsarhi irhaknga agɛ,
<<Ivang unera aka awe ru imang-
mang ru umum, asi iwea ri imang-
mang ru umum ukpekũ, bɔr nggu
uwuku udena umum ĩba.
45 Ivangyɛ unga aka irhi umum,
awuri inyã uwu ha aka adena umum
ĩba.
46 Umum ĩba ru nyaki irhirhang ru
upfung, ngge itsú kishoo uwuku uwe
ru imangmang ru umum asi íseisa ru
uzĩ.
47 <<Uwuku ugũ irhɛmmum bɔr asi
idɔsunga, asi iwea umum iwuri it-
suke unga uvau. Umum isi ĩbamum
itsu uvau ru upfung, bɔr umum ĩba
ififɔrh ukpɔ.
48 Uwuruwi aka akpɛ̃ɛ̃ umum na asi
iyɛsa arherhamum awea ru uwuku
utsu unga uvau. Arherha ha umum
iki irherhe awuri itsuke unga uvau ru
unum ukpuku umasha.
49 Ubinkutsu, umum isi irherhu-
mum ubinkpi umum iki ibee, bɔr
Utɛ uwuku udena umum unga at-
suka ubinkpi umum iki irherhe nu
utsĩndĩwi umum iki irherhe.
50 Umum ihwɛng arherhanga
awuri ikũ urhɛ uwu ugbagbaa aba.
Nggee ubɛn ubinkpi umum iki
irherhe, umum irherhe ubinkpi Utɛ
aka adɛyiwa umum irherhe.>>

13

Uyesu asorh adak angwɛ̃ imesanga

‡ **12:38** Àka anyã ikɛi: Uish 53.1. § **12:40** Àka anyã ikɛi: Uish 6.10.

1 Irhowa Iyiki Igar Utɔng inasi
iwengge. Uyesu aka ahwɛnga ugɛ
ivanga iki iwengge unga aka ibɔre
upfung ukpirɛ na abvui azĩ ru Utɛ.
Unga aka abema anernga aka awe
ru upfung, uko uzĩ utsĩ imimashu
urhɛnga.
2 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga aka
asei igha urhɛɛ. Undenggũ aka at-
sukuka ra amɛn Uyahuda Uiskariyoti
ungwɛ̃ Usiman unga agha-dak Uyesu.
3 Uyesu ikɛi ahwɛnga ugɛ Utɛ atsuke
abina kishoo ru uboknga. Ahwɛnga
unga adzeku Unum aba, ikɛi unga
abvui azĩ ru Unum.
4 Ivang umbɔ aka asei igha
ubingha, Uyesu asok atsimuwe
atorhanga aki awiya na anyangu
utawurh abow ru upfurhsĩnga.
5 Mɔcɛ unga atsu amɛ̃ ri itɛ̃rhãzɔu
na atirhi isorh adak angwɛ̃ imesanga,
na akũ utawurh ukpu upfurhsĩnga hã
awɔnge.
6 Unga aba ru Ubitru, Ubitru agɔr
agɛ, <<A Uteijee, awu ungo uwuri
isorh adakmum?>>
7 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Icɛrɛ
ungo usi uhwɛngo ubinkpi umum
iki ikorhe, bɔr ivanga ungo uwuri
ihwɛngngo.>>
8 Ubitru agɛ, <<Ĩ'ĩ! Ungo usi ísorhɔ
adakmum.>>
Uyesu agɛ, <<Umum ĩba isi
isorhamum ungo, ungo ishiɔ ru ugau
ru umum.>>
9 Ubitru agɛ, <<A Uteijee, asi iwea
adakmum ukpekũ ungo iki isorh, bɔr
usorh nggu abokmum nu itsimum
ikɛi!>>
10 Uyesu agɛ, <<Unerwi aka
asorhi iyor, akpurha asorh adaknga
ukpekũ, iyornga kishoo iki itɛngge.
Umbi awu atɛtɛn, bɔr asi iwea umbi
kishoo.>>
11 Uyesu ahwɛnga uwuku ughadaknga
ngge itsu unga agɔr agɛ, <<Asi iwea
umbi kishoo awu atɛtɛn.>>
12 Unga aka asorh adakmbɔ amaa,
unga atsim atorhanga, abvui azĩã ra
anang iseinga. Unga arhusa umbɔ
agɛ, <<Umbi ahwɛngmbi ubinkpi
umum iki ikorhuwa umbi?
13 Umbi ayisa umum Umarhem nu
Uteijee, iwe rimi, ubinkutsu umum
iwe rimi hã.
14 Umum iwu Uteijee nu Umarhemmbi.
Ngge iki iwe ugɛ umum isorha
adakmbi, imɛ̃ngge umbi asorh adak
adɔkambi.
15 Umum indɛyiwa umbi utsĩndĩã.
Àka akorhuwe abɔɔ ubinkpi umum
iki ikorhuwa umbi.
16 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
ugãrhã asi inanga uteiyanga, uner
itser ikɛi asi inanga uwuku udene
unga.
17 Icɛrɛ iki iwe ugɛ umbi ahwɛngmbi
abin akɛrɛ, Unum awuri itsukanga
umbi idorh umbi aba akorhumbi
ake.

Uyesu agɔr agɛ awuri ighambɔ adaknga
(Umat 26.20-25; Umar 14.17-21; Irh 22.21-23)

18 <<Isi irherhumum akɛrɛ ri it-
simbi kishoo. Umum ihwɛng abirabɛ
umum iki isɛng. Bɔr awu ufang
ngge itsuifɛr ubinkpi uku utsɛng ra
Arherhu-Num ugɛ, <Uwuku ugha ub-
inghamum asok awu unggamtsak-
mum.>*
19 <<Umum idɛyiwa umbi icɛrɛ ni
ngge idɔrhi ikorhe, nggee ivangyɛ
ngge iki ikorhe umbi awuri iwembi ri
imangmang ugɛ umum iwu unga hã.
20 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
uwuku uyɛi ubɛn uwuruwi umum iki
idene, ayɛi umum, nu uwuku uyɛi
umum, ayɛi uwuku udena umum
ĩba.>>
21 Ivang Uyesu aka arherha akɛrɛ
amaa, unga agũ ighong akarhãrhã
ra amɛnnga na adeka ra awiya agɛ,
<<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
unying ru umbi awuri ighaa adak-
mum.>>
22 Angwɛ̃ imesanga arhi adɔka. Asi
ihwɛngmbɔ ungwɛ̃ imesa uwu ha
Uyesu aka arherhe ri itsinga.
23 Unying ru umbɔ angwɛ̃ imesa
ha, uwuruwi Uyesu aka abema, asei
akhapa ru Uyesu.

* **13:18** Àka anyã ikɛi: Amb 41.9.

24 Ubitru akũ uboknga agɔr Uyohana agɛ, <<Urhusa unga, uwukusong unga aka arherha arherha ha ri itsinga.>>

25 Ungwɛ̃ imesa ha agɔpa azĩ ru Uyesu arhusa unga agɛ, <<Awu uwukusong Uteijee?>>

26 Uyesu agɛ, <<Uwuruwi umum iki itsɔɔr uborodi irhɔma ri itɛ̃rhãzɔu indzowe, awu unga nuwɔ.>> Mɔcɛ, unga aka arhɔmu uborodi adzowe ru Uyahuda ungwɛ̃ Usiman Uiskariyoti.

27 Kanying Uyahuda aka ayɛi uborodi ha, Ushaitan atsĩ ru unga. Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ubin hã ungo iki ikorhe, ukorhe ifetem.>>

28 Bɔr umbɔ abika agha ubingha ha nggu unga asi ihwɛngmbɔ ubinkpi uku utsu Uyesu arherhe rimi hã.

29 Ngge iki iwu ugɛ Uyahuda unga akpɔm ijari imangmbɔ, umɔ abɔɔ ra angwɛ̃ imesa ha akaifɛrhkɔ ugɛ Uyesu asɔme unga igoi ubin ukpɔɔ umbɔ aka abee ri irhowa ha, use unga azĩ adzowe atsũwã ubin ukpɔɔ.

30 Uyahuda ayɛi uborodi ha na adzeka. Utsuu ufin.

Uyesu asɔme arherhe ikpem iki ifa

31 Uyahuda aka adzek, Uyesu agɛ, <<Icɛrɛ umbɔ aka ikpoi Ungwɛ̃-Ner na akpoi Unum ru uboknga.

32 Unum aba ayɛisa ikpikpoi ru uboknga, Unum awuri idzowuka Ungwɛ̃ɛ̃ ikpikpoi, nu unga awuri idzowuka unga ikpikpoi kanying.

33 <<Umbi angwɛ̃mum abika acia, abɔr ivanga ukunjiir umum iki iwu nggu umbi. Umbi awuri ibeembi umum, bɔr ru nyaka umum iki idɛyiwe anggbaashi abi Uyahuda, rimi hã umum iki idɛyiwa umbi icɛrɛ inggɛ, <Anangkɛ umum iki iwuri izĩ, umbi asi ídɛ̃ɛ̃ abambi.>

34 <<Awu ikpem iyiki ifa umum iki ĩdzaa umbi, àka abema adɔka. Ru nyaka umum iki ibema umbi, awu ufang umbi abema adɔka.

35 Rimi hã itsu ubɛn unera awuri ihwɛngnga ugɛ umbi awu angwɛ̃ imesamum, umbi aba abemumbi adɔka.>>

Ubitru awuri itsɛyinga ihwɛng Uyesu (Umat 26.31-35; Umar 14.27-31; Irh 22.31-34)

36 Usiman Ubitru arhusu Uyesu agɛ, <<A Uteijee, ungo izĩnɛ?>>

Uyesu agɛ, <<Anangkɛ umum iki izĩ ungo usi ídɛ̃ɛ̃ udɔsungo umum icɛrɛ, bɔr unum ukpɔɔ ungo uwuri idɔsungo.>>

37 Ubitru arhusa agɛ, <<A Uteijee, awu use utsu umum isi ídɛ̃ɛ̃ idɔsumum ungo icɛrɛ? Umum iwuri idzowukũ urhɛmum ri itsingo.>>

38 Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Ungo uwuri idzowukɔ urhɛngo ri itsimum? Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, ungo uwuri itsɛyingo ihwɛng umum idikunga itaar ni ikɔ idɔrhi igbɛr ukpee.>>

14

Uyesu unga awu utsĩndĩ uwuku izĩ ru Utɛ

1 <<Niba agũmbi ighong ra amɛnmbi. Àka awe ri imangmang ru Unum, ikɛi aka awe ri imangmang ru umum.

2 Ri iya Utɛmum abã awu arhɛrhɛ, Umum iwuri izĩ nggɔɔ ha izĩ igbishuwa anang ru umbi. Iba isi iwengge rimi, umbi atsar ugɛ umum isi ídɛyiwamum umbi?

3 Umum ĩba izĩmum igbishuwa ananga ru umbi, umum ibvui iba ikũna umbi awe nggu umum, nu umbi asei ra anangkɛ umum iki iwe.

4 Anangkɛ umum iki izĩ umbi ahwɛngmbi utsĩndĩã.>>

5 Utoma agɔr Uyesu agɛ, <<A Uteijee, umɛn isi ihwɛngmɛn anangkɛ ungo iki izĩ. Umɛn ikorhu uguse ni ihwɛng utsĩndĩã?>>

6 Uyesu agɛ, <<Umum iwu utsĩndĩã, umum iwu idzidzɛrhe, ni iwu urhɛ. Unera asi ízĩã ru Utɛ, aba asi iwea ru ubokmum.

7 Umbi aba ahwɛngmbi umum, umbi awuri ihwɛngmbi Utɛmum. Utirhi icɛrɛ uzĩɔ umbi aka ahwɛngmbi unga na anyãmbi unga.>>

8 Ufirhibu agɛ, <<A Uteijee, uma udɛyiwa umɛn Utɛ ha. Aka amɛ̃mɔnɔ
ru umɛn.>>
9 Uyesu agɛ, <<Aka adera umum iki
iwu nggu umbi, bɔr utsɛku icɛrɛ ungo
usi ihwɛngngo umum, Ufirhibu?
Ubɛn uwuku unyã umum aka anyã
Utɛ. Awu use utsu ungo ugɔr ugɛ,
<Udɛyiwa umɛn Utɛ ha>?
10 Ungo usi iweɔ ri imangmang
ugɛ umum iwu ru Utɛ, Utɛ awu ru
umum? Arherhakɛ umum iki irher-
huwa umbi asi iweke akimum. Awu
Utɛ aka awe ru umum unga atõ it-
sernga.
11 Àka awe ru imangmang ra arher-
hamum iki igɔr ugɛ umum iwe ru Utɛ,
Utɛ ikɛi awe ru umum, use aka awe ru
imangmang ra abin idzeukɛ umum
iki ikorhe.
12 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
ubɛn uwuku uwe ri imangmang ru
umum awuri ikikorhunga abinkɛ
umum iki ikorhe. Awuri ikorha akɔɔ
anangke akɛrɛ ha, ubinkutsu umum
iwuri izĩ ru Utɛ.
13 Nu ubin umbi aka ifɛna ri itsok-
mum, umum iwuri ikorhuwamum,
ngge itsú Utɛ akpo ikpikpoi ru ubok
Ungwɛ̃.
14 Ubɛn ubina umbi aka ifɛna ri
itsokmum, umum iwuri ikorhuwa-
mum.

Ibemuwe ibiba Ipfu Isarsatangge

15 <<Umbi aba abemumbi umum,
umbi awuri ikorhumbi ubinkpi
umum iki itsuka.
16 Umum iwuri irhusumum Utɛ,
unga awuri idzaanga uwuku uyika
umbi asei nggu umbi ugbagbaa.
17 Unga awu Ipfu iyi idzidzɛrhe,
uwuruwi upfunga uku usi ídɛ̃ɛ̃
uyɛikpɔ unga, ubinkutsu upfunga usi
idɛ̃ɛ̃ unyãkpɔ unga use uhwɛng unga.
Bɔr umbi ahwɛngmbi unga, unga asei
nggu umbi, ikɛi awuri iseisa ru umbi.
18 Umum isi ínekamum umbi ru
nyaka angwɛ̃rhãpfu. Umum iwuri iba
ru umbi.
19 Ivanga ukunjiir upfunga usi
íbvui unyãkpɔ umum, bɔr umbi awuri
inyãmbi umum. Ubinkutsu umum
iwemum ru urhɛ, umbi ikɛi awuri
ibibɛkmbi.
20 Awu ru unum hã umbi aka
ihwɛng ugɛ umum iwe ru Utɛmum nu
umbi awe ru umum nu umum iwe ru
umbi.
21 Ubɛn unera uwuku uhwɛng
arherhamum iki itsu na adɔsunga
ake, awu unga abema umum. Uwu-
ruwi aka abema umum, Utɛmum
awuri ibemunga uner ha, umum ikɛi
iwuri ibemumum uner ha ni idɛyiwe
itsimum ru unga.>>
22 Mɔcɛ Uyahuda, asi iwea Uyahuda
Uiskariyoti, agɔr unga agɛ, <<A Utei-
jee, awu use utsu ungo iki idɛyiwa
itsingo ru umɛn, bɔr ungo usi idɛyikɔ
ru upfunga?>>
23 Uyesu agɛ, <<Ubɛn unera uwuku
ubema umum awuri idɔsunga ime-
samum. Utɛmum awuri ibemunga
uner ha, ikɛi umɛn iwuri inba
iseimɛn nggu unga.
24 Ubɛn unera aka asi ibemunga
umum asi ídɔsunga arherhe imesa-
mum. Irhɛmyɛ umbi aka agũ isi
iwengge irhɛmmum, awu irhɛm Utɛ
uwuku udena umum.
25 <<Kishoo akɛrɛ umum isɔmamum
umbi umum iki ina iwu nggu umbi.
26 Bɔr uwuku uyika ha unga awuri
imesuwa umbi abina kishoo na ayi-
tuwa umbi kishoo abinkɛ umum iki
isɔma umbi. Unga awu Ipfu Isarsa-
tangge, uwuruwi Utɛ aka idene ri it-
sokmum.
27 Umum ĩbɔra umbi nggu ididɔɔr,
ididɔɔrmum iki ĩdzaa umbi. Isi
iwengge ru nyaku upfung iki idzowe.
Niba aneke amɛnmbi agũke ighong,
ikɛi niba agũmbi iwei.
28 <<Umbi agũmbi umum iki ĩgɔr
ugɛ, <Umum izĩ ni ibvui ibamum ru
umbi.> Umbi aba abemumbi umum,
umbi awuri igɔmmbi anggɔm ugɛ
umum iwuri izĩ ru Utɛ, Utɛ ha ananga
umum.
29 Icɛrɛ umum iki isɔmamum umbi
ru ngge idɔrhi iwe, nggee ivangyɛ
ngge iki iwe, umbi awe ru imang-
mang.
30 Umum isi íbvui irherhuwamum
arherhe arhɛrhɛ, ubinkutsu uyɛrhe
upfung ukpirɛ uwɔ abarɔ. Unga ashia
ri ijee ri itsimum.

31 Bɔr awu ufang upfunga uhwɛng ugɛ umum ibemumum Utɛ ha ni ikorhe uku kpengkpeng ubinkpi Utɛmum aka atsuka umum.
<<Àka asok icɛrɛ umɛn ibɔre nggimi.

15

Uyesu unga awu udzum ucucii inebi

1 <<Umum iwu udzum ucucii inebi uwu idzidzɛrhe, nu Utɛmum unga awu uner irhama.
2 Unga azharhuwe ubɛn uboka uku uwe ru umum uku usi ighwɛrkpɔ ikpũrhã, na agbishuwe ubɛn uboka ukpuku ughwɛr ikpũrhã, ru ukpɔ ughwɛr utoma.
3 Umbi aka awembi atɛtɛn ri itsi arherhamum iki isɔma umbi.
4 Àka asei ru umum, umum iwuri isei ru umbi. Ubok ucucii usi ídɛ̃ɛ̃ ughwɛrkpɔ ikpũrhã nibikakpɔ, awu ufang ukpɔ usei nggu udzuma. Rimi hã umbi asi ídɛ̃ɛ̃ aghwɛrmbi ikpũrhã umbi aba asi iseimbi ru umum.
5 <<Umum iwu udzuma, umbi awu aboka. Unera aba aseisa ru umum nu umum ikɛi isei ru unga, unga awuri ighwɛr ikpũrhã irhɛirhɛ. Umum ĩba ishimum ru umbi, umbi asi ídɛ̃ɛ̃ akorhumbi ubin.
6 Ubɛn unera aka asi iwea ru umum, awe ru nyaku ubokkpi umbɔ aka atare ukpɔ ukoyi. Anera aka isaka arheu ikpũ abok aki ha atsuku urha, akpĩĩwe.
7 Umbi aba asei ru umum arherhamum ikɛi aweke ru umbi, àka arhusa ubɛn ubinkpi umbi aka abee, awuri idzaambɔ umbi.
8 Umbi àka aghwɛr ikpũrhã irhɛirhɛ na adɛyiwe ugɛ umbi awu angwɛ̃ imesamum. Ngge ikũ nggaa ikpikpoi izĩ ru Utɛ.
9 <<Ru nyaku Utɛ aka abema umum, rimi hã umum iki ibema umbi. Icɛrɛ àka asei ri ibibemamum.
10 Umbi aba adɔsumbi arherhamum iki itsu, umbi awuri iseimbi ri ibibemamum, ru nyaka umum iki ĩdɔsa arherhe Utɛmum aka atsu ni isei ri ibibemanga.
11 Umum ĩdɛyiwa umbi riminɛ ngge itsú anggɔmmum awe ru umbi nu anggɔmmbi atsu atɔk.
12 Ikpemmum iyɛ, àka abema adɔka ru nyaka umum iki ĩbema umbi.
13 Nggaa ibibema iyɔɔ isi inangngge iyɛrɛ, ugɛ unera adzowe urhɛnga ri itsi awɛrhanga.
14 Umbi awu awɛrhamum, umbi aba akorhumbi ubinkpi umum iki itsuka umbi.
15 Umum isi íbvui iyisumum umbi agãrhã, ubinkutsu ugãrhã asi ihwɛngnga ubinkpi uteiyanga aki ikorhe. Bɔr umum iyisa umbi awɛrhɛ, ubinkutsu iki isɔmamum umbi kishoo abinkɛ umum iki igũ ru Utɛmum.
16 Asi iwea umbi asɛng umum, bɔr umum isɛng umbi itsuka umbi azĩ aghwɛr ikpũrhã, ikpũrhãyɛ iki idãrhã. Mɔcɛ Utɛ awuri idzaanga kishoo abinkɛ umbi aka arhusa ri itsokmum.
17 Ubinmum ukpi iki itsu, àka abema adɔka.

Upfunga ukpɛ̃kpɔ angwɛ̃ imesa

18 <<Upfunga uba ukpɛ̃kpɔ umbi, àka ahwɛng ra amɛnmbi ugɛ ugbaashia ukpɛ̃ umum.
19 Umbi aba awu abi upfung, upfunga uba ubemukpɔ umbi ru nyaka abinga. Bɔr umbi asi iwembi abi upfung. Umum iki isɛng umbi idzek ru upfunga. Ngge itsu upfung ukpɛ̃kpɔ umbi.
20 Àka ayita ubinkpi umum iki idɛyiwa umbi ugɛ, <Ugãrhã asi inanga Uteiyanga.>* Umbɔ aba adzaa umum uver, awuri idzaambɔ umbi uver ikɛi. Umbɔ aba adɔsumbɔ imesamum, umbɔ awuri idɔsumbɔ iyimbi.
21 Awuri ikorhuwambɔ umbi akɛrɛ ha, ri itsi umbi awu abimum nu umbɔ asi ihwɛngmbɔ uwuku udena umum ĩba.
22 Agɛ umum isi ĩba irherhumum arherhe nggu umbɔ, umbɔ awuri ishimbɔ ru uvau arhim. Bɔr icɛrɛ umbɔ ashimbɔ ru ubin ukpuku ukaa atsimbɔ ra arhimmbɔ.

* **15:20** Àka anyã ikɛi: Uyoh 13.16.

23 Unerwi aka akpɛ̃ umum, akpɛ̃
Utɛmum.
24 Agɛ umum isi ikorhumum abina
arhɛrhɛ ru umbɔ akirakɛ unera aka
anasi ikorhunga, mɔcɛ umbɔ awuri
ishimbɔ ru uvau arhim. Bɔr icɛrɛ
umbɔ aka anyãmbɔ abin idzeu ha na
akpɛ̃mbɔ umum nu Utɛmum.
25 Akɛrɛ akorhe ngge itsuifɛr
ubinkpi umbɔ aka atsɛng ri Íkpemmbɔ
agɛ, <Adzuma akpɛ̃mbɔ umum asi
iwea ubin utsu.>†
26 <<Ivangyɛ Uwuku Uyuyika ha
aka iba, uwuruwi umum iki idene
unga adzeku Utɛ aba ru umbi, Ipfu iyi
idzidzɛrhe iki idzeku Utɛ, unga awuri
idzowe ideka ri itsimum.
27 Umbi awuri iwu idekamum,
ubinkutsu umbi awu nggu umum
udzur ri inggbaashia.

16

1 <<Umum isɔma umbi kishoo
akɛrɛ utsur umbi ayapumbi ri imang-
mangmbi.
2 Awuri iwayikumbɔ umbi ra abã
ifɛn-Num. Idzidzɛrhe, ivanga niyɔ
ibarɔ ubɛn uwuku ufɛre umbi awuri
igɔr ugɛ unga itõ itser Unum.
3 Umbɔ awuri ikorhe rimi
ubinkutsu umbɔ anasi ihwɛngmbɔ
Utɛ use umum.
4 Umum isɔma umbi akɛrɛ, nggee
ivang hã iba iwengge umbi ayita ugɛ
umum iki isɔmamum umbi. Umum
isi isɔmamum umbi abin akɛrɛ ri ing-
gbaashia ubinkutsu, umum ina iwu
nggu umbi.

Itser Ipfu Isarsatangge

5 <<Icɛrɛ umum iwuri izĩ ru uwuku
udena umum iba, bɔr umbi asi
irhusumbi umum ugɛ, <Ungo uwuri
izĩnɛ?>
6 Amɛnmbi aghong ra abin hã
umum iki isɔma umbi.
7 Bɔr umum indɛyiwa umbi
idzidzɛrhe, awu azeze ru umbi
umum ĩba izĩmum. Umum ĩba isi
izĩmum, mɔcɛ Uwuku Uyuyika ha asi
íbanga ru umbi. Bɔr umum ĩba izĩmum,
umum iwuri idene unga aba ru umbi.
8 Ivangyɛ unga aka iba, unga awuri
idɛyiwe upfunga uvau arhim nu
irhirhika nu ivarha arherhe.
9 Unga awuri idɛyiwe umbɔ ugɛ
umbɔ awe ra arhim, ubinkutsu anera
ashimbɔ ri imangmang ru umum.
10 Unga awuri idɛyiwe igbigbambɔ
ri irhirhika, ubinkutsu umum iwuri
izĩ ru Utɛ, umbi asi íbvui anyãmbi
umum.
11 Unga awuri idɛyiwe umbɔ
agɛ awuri izharha arherhambɔ,
ubinkutsu uyɛrhe upfung ukpirɛ aka
atsukukumbɔ unga uvau.
12 <<Umum ibɔr abina arhɛrhɛ
umum iki irherhuwa umbi, akirakɛ
umbi asi ídɛ̃ɛ̃ anyangumbi ake icɛrɛ.
13 Bɔr ivangyɛ Ipfu iyi idzidzɛrhe
ha iki iba, ngge iwuri idarh umbi ri
idzidzɛrhe kishoo. Asi íwea arherhe
itsikamnga unga aka irherhe, bɔr
awuri isɔma ubinkpi unga aka agũ.
Awuri isɔma umbi abinkɛ aka iwuri
iba.
14 Awuri ikũ ikpikpoi aba ru
umum, unga awuri inyãnga abinkɛ
umum iki irherhe adɛyiwa umbi.
15 Kishoo abinkɛ Utɛ aka awe ra
ake awu akimum. Ngge itsu umum
igɔr ugɛ Ipfu-Num ha iwuri inyãnga
abinkɛ umum iki irherhe adɛyiwa
umbi.

Igũ ighong iwuri idzipa iwu igũibɛn

16 <<Ivanga ukunjiir umbi asi
ínyãmbi umum, mɔcɛ ikɛi ivanga
ukunjiir umbi awuri inyãmbi
umum.>>
17 Angwɛ̃ imesanga abɔɔ agɔr
adɔkambɔ agɛ, <<Agbena agburh use
unga aka agɔr umɛn agɛ, <Ivanga
ukunjiir umbi asi ínyãmbi umum,
mɔcɛ ikɛi ivanga ukunjiir umbi awuri
inyãmbi umum,> nu <Ubinkutsu
umum iwuri izĩ ru Utɛ>?>>
18 Adɛ̃ɛ̃mbɔ irhusa agɛ, <<Agbena
awu use unga aka agɔr agɛ, <Ivanga
ukunjiir>? Umɛn isi ihwɛngmɛn ag-
ben ubinkpi unga aka arherhe.>>
19 Uyesu anyã umbɔ abee irhusa
unga ra arherhe ha, nggee unga agɔr
umbɔ agɛ, <<Umbi arhusa adɔka ag-
ben arherha ha umum iki igɔr ugɛ,

† **15:25** Àka anyã ikɛi: Amb 35.19; 69.4.

<Ivanga ukunjiir umbi asi ínyãmbi umum, məcɛ ikɛi ivanga ukunjiir umbi awuri inyãmbi umum>?
20 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbi awuri iciu akpe nggu ighongamɛn, bər upfunga uwuri igəmanggəm. Amɛnmbi awuri ida, bər ida amɛnmbi iwuri idzipa iwu anggəm.
21 Ivangyɛ ukutsɛrh aba ahwashi imar, unga aka isaka agũ ighong akarhãrhã, ubinkutsu ivang imarnga iki iwengge. Bər ivangyɛ unga aka imar irheng ungwɛ̃ amaa, unga aka isaka ayiruka ighighong hã, ubinkutsu unga awu ra anggəm unga aka amar irheng ungwɛ̃ ru upfunga.
22 Ngge iwu rimi hã ru umbi. Icɛrɛ umbi awuri igũ ighong, bər umum ibvui inyãmum umbi, məcɛ amɛnmbi aka igəmanggəm, unera asi ívura anggəmmbi.
23 Ru unum hã umbi asi írhusumbi umum ubin. Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, Utɛ awuri idzaanga kishoo ubinkpi umbi aka arhusa ri itsokmum.
24 Utsɛku icɛrɛ umbi anasi irhusumbi ubin ri itsokmum. Àka arhusa umbi awuri iyiyɛimbi, nu anggəmmbi awuri itsu atəke.>>

Umum inangmum upfunga

25 <<Umum ikũ nyaka arherhe indɛyiwa umbi akɛrɛ ha. Bər ivanga niyə ibarə umum iki irherha arherhe nggu umbi ukupɛ̃ɛ̃ ri itsi Utɛ, umum isi iwuri íkũmum nyaka arherhe.
26 Ru unum hã umbi awuri irhusa ri itsokmum. Umum isi igərmum ugɛ iwuri irhusuwamum Utɛ ru umbi.
27 Unga Utɛ nibikanga abemunga umbi, ubinkutsu umbi abemumbi umum, ikɛi umbi awembi ri imangmang ugɛ umum idzeku Unum.
28 Umum idzeku Utɛ iba itsĩ ru upfung, icɛrɛ umum iwuri ibəre upfung ni ibvui izĩ ru Utɛ.>>
29 Məcɛ angwɛ̃ imesu Uyesu agɛ, <<Ĩhĩĩ! Awu icɛrɛ ungo uku urherhuwa umɛn arherhe ukupɛ̃ɛ̃ asi iweke unyaka arherhe!
30 Icɛrɛ umɛn iki ihwɛngmɛn ugɛ ungo uhwɛngo abina kishoo. Ungo uhwɛngo ubɛn ubinkpi unera aka irhusa ungo. Akɛrɛ ha atsu umɛn iwe ru imangmang ugɛ ungo udzeku Unum.>>
31 Uyesu agɛ, <<Awu icɛrɛ umbi aka awe ri imangmang?
32 Bər ivanga niyə ibarə, iki ibangge, ubɛn unera ru umbi awuri itĩ azĩ ri iyanga na aneka umum ikiyikamum. Bər rimi hã, umum isi iwemum ikiyikami, ubinkutsu Utɛ awu nggu umum.
33 <<Umum isəmamum umbi abin akɛrɛ, ngge itsú umbi ama akpo ididəər. Ru upfung ukpirɛ umbi awuri igũ ighong. Bər àka aker amɛn! Umum iki inangmum upfunga.>>

17

Uyesu afɛn-Num ri itsinga

1 Uyesu aka amaa irherhe abin akɛrɛ, unga abera asunga arhi afã na afɛn-Num agɛ,
<<A Utɛ, ivanga iki iwengge. Ukpoi Ungwɛ̃ngo nggee Ungwɛ̃ngo ama akpoi ungo.
2 Ubinkutsu ungo uku udzowukə Ungwɛ̃ngo ijee ri itsi anera kishoo, nggee unga ama adzowe urhɛ uwu ugbagbaa ru kishoo abirabɛ ungo uku udzowe unga.
3 Uwɛrɛ ha awu urhɛ uwu ugbagbaa, ugɛ umbə ama ahwɛng ungo, Unum unying ukpekũ, nu Uyesu Ukiristo, uwuruwi ungo uku udene.
4 Umum ikũwã ungo ukpoi ra abĩ ni imaawe itsera kishoo ungo uku udzaa umum itɔ̃.
5 Icɛrɛ ikɛi, a Utɛ, ukpoi umum ra asungo nggu ikpikpoi ha umum iki iwurangge nggu ungo, ru upfung udərhu umuna.>>

Uyesu afɛne-Num ra angwɛ̃ imesanga

6 <<Umum iki idɛyikũ ungo ra anerabɛ ungo uku udzaa umum ru upfung. Umbə awu abingo, ungo adzaa umbə ru umum, umbə ikɛi aka adəsumbə arherhango.

7 Icɛrɛ umbɔ ahwɛngmbɔ kishoo
abinkɛ ungo uku udzaa umum
adzeku ungo,
8 ubinkutsu iki idzowukũ
ru umbɔ arherhango uku udzaa
umum. Umbɔ aka ayɛimbɔ ake
na ahwɛngmbɔ ugɛ awu idzidzɛrhe
umum idzeku ungo, na awembɔ ri
imangmang ugɛ awu ungo udena
umum.
9 Umum ifɛne-Num ru umbɔ.
Umum isi inumum ifɛne-Num ru
upfunga, bɔr umum ifɛne-Num ra
abirabɛ ungo uku udzaa umum,
ubinkutsu umbɔ awu abingo.
10 Kishoo abinmum awu akingo,
nu kishoo abinngo awu akimum.
Ikpikpoi iki ibangge ru umum ru
ubokmbɔ.
11 Umum isi íbvui iseisũ ru up-
funga, bɔr umbɔ ana awu ru up-
funga kata. Umum ibvui iba ru
ungo. Usarkasar Utɛ, ukũ ijee it-
sokngo ukake umbɔ, itsokyɛ ungo
uku udzaa umum, ngge itsú umbɔ
awu unying ru nyaka umɛn iki iwu
unying.
12 Ivangyɛ umum iki iwu nggu
umbɔ, umum ikũ ijee itsokyɛ ungo
uku udzaa umum ikake umbɔ. Uwɔɔ
asi igwira, unying hã ukpekũ aka
awu uwuku utsutsĩm, ngge itsuifɛr
itsɛng Arherhu-Num.
13 <<Icɛrɛ umum iwuri iba
ru ungo, bɔr umum irherha
abina akɛrɛ ru umum ina iwu
ru upfung, ngge itsú umbɔ ama
akpo undzumu anggɔmmum ra
amɛnmbɔ.
14 Umum iki isɔmukũ arher-
hango ru umbɔ, upfunga ikɛi uku
ukpɛ̃kpɔ umbɔ, ubinkutsu umbɔ asi
iwembɔ abi upfung ru nyaka umum
iki isi iwemum uwu upfung.
15 Isi irhusumum ungo unyan-
guwe umbɔ ru upfunga, bɔr ungo
udzɛu umbɔ ru ubok Undenggũ.
16 Umbɔ asi iwembɔ abi upfung,
ru nyaka umum iki isi iwemum uwu
upfung.
17 Utsu umbɔ awu asarkasar
ri idzidzɛrhe. Arherhango awu
idzidzɛrhe.
18 Umum idene umbɔ azĩ ru
upfung, ru nyaka ungo uku udena
umum ru upfunga.
19 Umum idzowe itsimum ri it-
simbɔ, nggee umbɔ ama adzowe at-
simbɔ ru ungo ru ubok idzidzɛrhe.

Uyesu afɛne-Num ru kishoo abi imangmang

20 <<Ifɛn-Nummum isi iwengge
ru umbɔ ikiyikambɔ. Bɔr a Utɛ,
umum ifɛne-Num ra abirabɛ aka
awuri iwe ri imangmang ru umum
ru ubok arherhambɔ,
21 ugɛ umbɔ kishoo ama awu un-
ying. Umbɔ ama awe ru umɛn, ru
nyaka ungo uku uwe ru umum, nu
umum iwe ru ungo, ngge itsú anera
ru upfung awe ru imangmang ugɛ
awu ungo udena umum ĩba.
22 Umum iki idzowukũ umbɔ
ikpikpoiyɛ ungo uku udzaa umum,
ru umbɔ awu unying ru nyaka umɛn
iki iwu unying.
23 Umum isei ru umbɔ nu ungo
ru umum. Umbɔ ama awu unying,
ru upfunga uma uhwɛng ugɛ awu
ungo udena umum ĩba, na ahwɛng
ugɛ ungo ubemungo umbɔ ru nyaka
ungo uku ubema umum.
24 <<A Utɛ, anerabɛ ungo uku
udzaa umum, umum ibee umbɔ
asei nggu umum ra anangkɛ umum
iki iwe, na anyã ikpikpoimum,
iyiriyɛ ungo uku udzaa umum,
ubinkutsu ungo uku ubemungo
umum umbɔ adɔrha amunu up-
funga.
25 <<A Utɛ uwuku urhurhika,
upfunga usi ihwɛngkpɔ ungo, bɔr
umum ihwɛngmum ungo, anera
ikɛi ahwɛngmbɔ ugɛ awu ungo
udena umum iba.
26 Umum iki idɛyikũ ungo ru
umbɔ. Ikɛi umum ina itsu umbɔ
ahwɛng ungo ubɛn ivang, nggee
ibibemango uku ukorhuwa umum
ima isei ru umbɔ nu umum isei ru
umbɔ.>>

18

Aka adzurmbɔ Uyesu

(Umat 26.47-56; Umar 14.43-50; Irh 22.47-53)

1 Ivangyɛ unga aka amaa ifɛn-Num,
Uyesu agar izɛ̃rhĩ Ukidron azĩã ugar
ukpɔrɔ nggu angwɛ̃ imesanga. Ugar
ha icang acucii uzaitun niyɔ, unga nu
angwɛ̃ imesanga atsĩmbɔ ru ngge.
2 Uyahuda, ungwɛ̃ imesa uwuku
ugha adak Uyesu, ahwɛnga anang hã,
ubinkutsu Uyesu aka isaka agbowa
umɔ nggu angwɛ̃ imesanga.
3 Nggee Uyahuda akũ ukpui abi iwa
nu adogerhi abɔɔ abi ateiya abika
adzowe idɛm-Num, nu abi Ufarisi,
azĩmbɔ ri icang acucii uzaitun hã.
Umbɔ akpɔm nggu atseu irhirhang
nú atɔngvi akagɔng nu abin iwa.
4 Uyesu aka ahwɛnga kishoo
ubinkpi uku ikpo unga. Unga adzeka,
aba agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi abee
ungamɔ?>>
5 Umbɔ agɛ, <<Uyesu uner Un-
azarat.>>
Uyesu agɛ, <<Umum uwi.>>
Uyahuda, uwuku ughadaknga, adɛ̃ɛ̃
umɔ nggu umbɔ.
6 Uyesu aka agɔr agɛ, <<Umum iwe
uwu ha,>> umbɔ azĩmbɔ ra andzing
na agba ra abĩ.
7 Uyesu abvui arhusa umbɔ agɛ,
<<Umbi abee ungamɔ?>>
Umbɔ agɛ, <<Uyesu uner Un-
azarat.>>
8 Uyesu agɛ, <<Umum iki idɛyiwamum
umbi ugɛ umum iwu unga. Umbi aba
ani ibeea umum, mɔcɛ àka neke anera
abɛrɛ azĩmbɔ.>>
9 Akɛrɛ akorhe nggee arherhakɛ
Uyesu aka arherhe atsuafɛr. Unga
aka agɔr agɛ, <<Ra aner ha ungo uku
udzaa umum unera ru umbɔ asi ig-
wira.>>*
10 Usiman Ubitru awe ru ikon iki
ider, awɔɔr ike agbɛr uto ubok ugha
ugãrhũ Ukugɔng Uwuku Udzowe
Idɛm-Num, azharhuwe. Itsok ugãrhã
hã igburh Umarhcu.
11 Bɔr Uyesu agɔr Ubitru agɛ,
<<Utsuke ikon iki iderngo ru udapa!
Umum isi íhwamum ru ukpɛwawi Utɛ
aka adzaa umum ihwa?>>

Uyesu ra asu Uhanana
(Umat 26.57-58; Umar 14.53-54; Irh 22.54)

12 Mɔcɛ ukpui abi iwa nu ung-
gbaashimbɔ, nu adogerhi abi
Uyahuda adzur Uyesu, abow unga.
13 Ri inggbaashia umbɔ akũ unga
azĩ ru Uhanana, unga aka awu umar
Ukayafa. Ukayafa unga awu Ukugɔng
Uwuku Udzowe Idɛm-Num ra amɛk
ha.
14 Ukayafa unga adzowe angg-
baashi abi Uyahuda itsũwã ugɛ ugba
unera unying akpe ri itsi anera
arhɛrhɛ.

Ubitru atsɛyinga ihwɛng Uyesu
(Umat 26.69-70; Umar 14.66-68; Irh 22.55-57)

15 Usiman Ubitru nggu uwɔɔ ra
awɛ imesu Uyesu adɔsu Uyesu ra
andzing. Ungwɛ̃ imesa ha, Ukugɔng
Uwuku Udzowe Idɛm-Num ahwɛnga
unga, nggee unga atsĩã ru ufɔm iya
Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num
nggu Uyesu.
16 Bɔr Ubitru adɛ̃ɛ̃ ra angwĩã udika
awiya. Ungwɛ̃ imesa ha, Ukugɔng
Uwuku Udzowe Idɛm-Num hã aka
ahwɛng adzek arherha arherhe nggu
una uwuku udzɛu angwĩ ubã, na akũ
Ubitru atsĩ.
17 Una uwuku udzɛu angwĩ ubã hã
agɔr Ubitru agɛ, <<Ungo igango usi
iweɔ unying ra angwɛ̃ imesanga?>>
Ubitru agɛ, <<Ĩ'ĩ, umum ishi-
mum.>>
18 Awu ri ivang ighɛnga ngge itsu
agãrhã nu adogerhi atai urha, adɛ̃ɛ̃
iwɛr urha. Ubitru adɛ̃ɛ̃ iwɛr urha ha
nggu umbɔ.

Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num arhusu Uyesu
(Umat 26.59-66; Umar 14.55-64; Irh 22.66-71)

19 Mɔcɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe
Idɛm-Num arhusu Uyesu ri itsi angwɛ̃
imesanga nu imesanga.
20 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum
irherha arherhe ukupɛ̃ɛ̃ ra asu
upfunga. Ubɛn ivang umum ime-
suwe ra abã ifɛn-Num nu Iya-Num,
anangkɛ abi Uyahuda iki ikɔng
kishoo. Umum inasi irherhumum
ubin ukpɔɔ ri iwɔk.

* **18:9** Àka anyã ikɛi: Uyoh 6.39.

21 Awu use utsu ungo urhusa
umum? Urhusa abika agosha arher-
hamum ubinkpi umum iki idɛyiwe
umbɔ. Umbɔ ahwɛngmbɔ ubinkpi
umum iki irherhe.>>
22 Ivang Uyesu aka arherhe rimi,
uwɔɔ ru umbɔ adogerhi ha aka adɛ̃ɛ̃
umɔ akwɛr unga na agɛ, <<Rimi ungo
uku irherhe nggu Ukugɔng Uwuku
Udzowe Idɛm-Num?>>
23 Uyesu agɛ, <<Umum iba igbigba
umum iki irherhe rimi hã, udɛyiwa
igbigbamum. Bɔr umum iba irherhe
idzidzɛrhe, awu use utsu ungo ukwɛr
umum?>>
24 Mɔcɛ Uhanana atsu umbɔ akũ
Uyesu azĩmbɔ ru Ukayafa, Ukugɔng
Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Unga
ana awu ri ibibow.

Ubitru abvui atsɛyinga ihwɛng Uyesu

(Umat 26.71-75; Umar 14.69-72; Irh 22.58-62)

25 Ubitru ana adɛ̃ɛ̃ iwɛr urha ha,
abɔɔ aka adɛ̃ɛ̃ umɔ arhusa unga agɛ,
<<Ungo usi iweɔ unying ra angwɛ̃
imesanga hã?>>
Ubitru atsɛyinga agɛ, <<Umum ishi-
mum.>>
26 Ugãrhũ uwɔɔ ra agãrhã Ukugɔng
Uwuku Udzowe Idɛm-Num awu umɔ.
Utsa ha awu unang uwuruwi Ubitru
aka azharhuwe utoa, unga agɔr Ubi-
tru agɛ, <<Asi iwea ungo umum iki
inyã nggu unga ru icang acucii uza-
itun?>>
27 Ubitru abvui atsɛyi. Kanying ikɔ
igbɛr ukpee.

Uyesu ra asu ugomna Ubirhatu

(Umat 27.1-2,11-14; Umar 15.1-5; Irh 23.1-5)

28 Mɔcɛ abi Uyahuda akũ Uyesu
adzek ri iya Ukayafa azĩmbɔ
udzepurhe ugomna Uroma. Aka awu
ukpee. Abi Uyahuda akpɛ̃mbɔ itsĩ
ru udzepurhea, agɛ utsur umbɔ asi
isarmbɔ ra agbeyakɛ aka ikɛn umbɔ
igha Irhowa Iyiki Igar Utɔng.
29 Nggee Ubirhatu adzek aba
arhusa umbɔ agɛ, <<Arherhe aka-
song umbi aka atsu ri itsi utsak
uwurɛ?>>
30 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Agɛ unga
ashia ru uvau, umɛn isi íkũ unga
ibamɛn ru ungo.>>
31 Ubirhatu agɛ, <<Àka akũna unga
azĩ atsuke unga uvau nibikambi ri
Íkpemmbi.>>
Anggbaashi abi Uyahuda asi
ibeembɔ na agɛ, <<Bɔr isi irhikungge
umɛn itsu ufai akpe ru ubɛn uner.>>
32 Akɛrɛ akorhe ngge itsuifɛr
arherhe Uyesu aka arherhe aki ikpũ
akpenga aka ikpe.
33 Ubirhatu abvui atsĩã ru
udzepurhe ha, unga ayisu Uyesu
arhusa unga agɛ, <<Ungo uwu Uyɛrhe
abi Uyahuda?>>
34 Uyesu agɛ, <<Akɛrɛ awu ungo
urhusa use anera adɛyiwa ungo ri
itsimum?>>
35 Ubirhatu agɛ, <<Umum iwu
uner abi Uyahuda? Awu abi abĩmbi
nu ateiya abika adzowe idɛm-Num
umbɔ atsuka ungo ru ubokmum.
Ungo ukorhu use?>>
36 Uyesu agɛ, <<Iyɛrhamum isi
iwengge iyi upfung ukpirɛ. Agɛ
Iyɛrhamum iwu iyi upfung ukpirɛ,
agãrhãmum awuri ikɛnmbɔ angg-
baashi abi Uyahuda idzur umum.
Bɔr Iyɛrhamum iwu iyi anang
akase.>>
37 Ubirhatu agɛ, <<Ungo uwu
uyɛrhe nukpɔ!>>
Uyesu agɛ, <<Ungo urherhe mɔnɔ
ungo uku ugɔr ugɛ umum iwu uyɛrhe.
Ngge itsu umbɔ amar umum, ikɛi
ngge itsu umum itsĩwã ru upfung, in-
dzowe ideka ri itsi idzidzɛrhe. Ubɛn
uwuku uwe ri idzidzɛrhe awuri ik-
pea ato na adɔsunga urhɛmmum.>>
38 Ubirhatu arhusa unga agɛ,
<<Awu use uwu idzidzɛrhe?>>

Atsu ufai akpe ru Uyesu

(Umat 27.15-31; Umar 15.6-20; Irh 23.13-25)

Ubirhatu aka arherha akɛrɛ amaa,
unga abvui adzek agɔr abi Uyahuda
agɛ, <<Umum isi ikpomum unga
nggu uvau.
39 <<Bɔr umbi awembi ru ugau, ri
ivang Irhowa Iyiki Igar Utɔng umum

iki isaki itsũwã umbi uner uvau unying ru ugborzĩ. Umbi abeembi umum itsũwã Uyɛrhe abi Uyahuda?>>

40 Umbɔ abvui atsui ivum agɛ, <<Ĩ'ĩ! Asi iwea uwɛrɛ ungo iki itsũwã, utsũwã Ubaraba! >> Ubaraba uner uwuku utsu anera asoyiwe amɛn abika akpɔm abĩã.

19

Ufai ukpuku unyapuwe Uyesu

1 Mɔcɛ Ubirhatu atsu umbɔ akwɛre ugwɛɛ ru Uyesu.

2 Abi iwa akũ ídidɔk akari ifur atsime ni itsi Uyesu. Umbɔ atsime unga atorho iyɛrhe.

3 Aba ru unga, anu ikwɛr unga na agɛ, <<Urhɛngo uder, Uyɛrhe abi Uyahuda!>> Mɔcɛ umbɔ akwɛr unga nú unyɛ̃ɛ̃nga.

4 Ubirhatu abvui adzek aba agɔr abi Uyahuda agɛ, <<Àka anyã, umum iwuri ikũna unga idzeka ru umbi ahwɛng umum isi ikpomum unga nggu uvau.>>

5 Ivang Uyesu aka adzeka nggu ifur ididɔk ni itsinga na atsim atorho iyɛrhe, Ubirhatu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka anyã utsa ha uwi.>>

6 Ivang ateiya abika adzowe idɛm-Num nu adogerhi Iya-Num aka anyã Uyesu, umbɔ atsu ivum agɛ, <<Anyapuwe unga! Anyapuwe unga!>>

Bɔr Ubirhatu agɛ, <<Àka azĩ anyapuwe unga nibikambi. Umum isi ikpomum unga nggu uvau.>>

7 Anggbaashi abi Uyahuda angipa agɛ, <<Umɛn iwemɛn ri ikpem, ikpem hã igɔr igɛ awu ufang unga akpe, ubinkutsu anyangi itsinga awu Ungwɛ̃ Unum.>>

8 Ivang Ubirhatu aka agũ rimi, iwei itomi ifɛr unga.

9 Unga abvui atsĩã ru udzepurhe ha, arhusu Uyesu agɛ, <<Ungo udzekɛ? >> Bɔr Uyesu asi idzipunga urhɛm.

10 Ubirhatu agɛ, <<Ungo ukpɛ̃ɔ irherha arherhe nggu umum? Ungo usi ihwɛngngo ugɛ umum iwemum ri ijee iyiki itsũwã ungo use umum inyapuwe ungo?>>

11 Uyesu agɛ, <<Ungo ushiɔ ri ijee ri itsimum, ngge iba isi idzengge ru Unum. Nggee unerwi aka atsuka umum ru ubokngo awe ra arhim ananga ungo.>>

12 Udzur na arherhe akɛrɛ, Ubirhatu abee itsũwe Uyesu, bɔr anggbaashi abi Uyahuda atsarhi irhakmbɔ atsu ivum agɛ, <<Ungo uba utsũwũkɔ unga, ungo usi iweɔ uwɛrhu Ukaisar. Ubɛn uwuku ugɔr ugɛ unga awu uyɛrhe, unga uwu unggamtsak Ukaisar.>>

13 Ivang Ubirhatu aka agũ ubin umbɔ aka arherhe, unga akũ Uyesu adzeka na asei nú utarh ukpuku utsu uvau, ra anang hã umbɔ aki isaka ayisa agɛ, <<Ubeu Atarh>>. Ri idũ abi Uyahuda umbɔ iki iyisa Ugabbata.

14 Aka awu atenum ru unum ukpuku ugbisha abin Irhowa Iyiki Igar Utɔng.

Ubirhatu agɔr abi Uyahuda agɛ, <<Uyɛrhambi uwi!>>

15 Bɔr abi Uyahuda atsui ivum agɛ, <<Akũna unga adzek! Akũna unga adzek! Anyapuwe unga!>>

Ubirhatu arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi abee umum inyapuwe uyɛrhambi?>>

Ateiya abika adzowe idɛm-Num agɔr agɛ, <<Umɛn ishimɛn ru uyɛrhe uwɔɔ. Ukaisar ukpekũ awu uyɛrhamɛn.>>

16 Mɔcɛ Ubirhatu atsukuka unga ru ubok abi Uyahuda umbɔ anyapuwe unga. Nggee abi iwa akũ Uyesu azĩmbɔ.

Anyapuwe Uyesu

(Umat 27.32-44; Umar 15.21-32; Irh 23.26-43)

17 Uyesu atsã igãrhãmau ucuciianga nibikanga adzek utepa akũ azĩ anang akɔɔ umbɔ iki iyisa agɛ, <<Anang Apfupfu Aghow Itsi.>> Ri idũ abi Uyahuda ayisa agɛ, <<Ugorhgota.>>

18 Umɔ umbɔ anyapuwe unga nggu inera ivaa, unying ru ubok ughanga, unying ikɛi ru ubok uferanga nu Uyesu ra ateumbɔ.

19 Ubirhatu atsɛng isarhe, umbɔ anyapuwe nú igãrhãmau ucuciia ha.

Unga atsɛng agɛ, <<UYESU UNER UN-AZARAT, UYƐRHA ABI UYAHUDA.>>
20 Abi Uyahuda arhɛrhɛ aka avarhe isarhe ha, ubinkutsu anangkɛ umbɔ aka anyapuwe Uyesu akhapa ru utepa. Itsɛng hã umbɔ atsɛng ngge ri idũ abi Uyahuda nu iyi abi Uroma nu abi Uherhini.
21 Ateiya abika adzowe idɛm-Num abi Uyahuda asi ibemumbɔ ubinkpi Ubirhatu aka atsɛng agɛ, <<Niba utsɛ̃ngo, <Uyɛrha abi Uyahuda,> bɔr utsɛng ugɛ utsak uwurɛ agɔr agɛ unga awu uyɛrha abi Uyahuda.>>
22 Ubirhatu agɛ, <<Ubinkpi umum iki itsɛng, iki itsɛng ukpɔ nukpɔ.>>
23 Abi iwa aka anyapuwe Uyesu amaa, umbɔ unyangu atorhanga, agasha agapa anaa, ubɛn unera anyangu ugapa unying, na atorha aki unɔrkang abɔrke. Aki ha asi isɔrmbɔ bɔr anunu ake udzur afafã uba ra abĩã.
24 Umbɔ agɔr adɔka agɛ, <<Umɛn niba ivarkumɛn atorha akɛrɛ, bɔr umɛn itang isɛng ra ake ni inyãni uwuruwi aka igha.>>

Akɛrɛ akorhe rimi ngge itsuifɛr ubinkpi uku utsɛng ra Arherhu-Num ugɛ,

<<Agasha atorhamum ra adɔkambɔ,
atorhamum ikɛi umbɔ atang
isɛng ri itsike.>>*

Ubinkpi abi iwa aka akorhe nukpɔ.
25 Abirabɛ aka adɛ̃ɛ̃ akhapa ru igãrhãmau ucucii Uyesu awu umbɔ uyanga nggu unapumbɔ, nu Umaryamu utsɛrha Ukirhoba, nu Umaryamu Umagadarha.
26 Uyesu aka anyã uyanga nu ungwɛ̃ imesa ha unga aka abema adɛ̃ɛ̃ akhapa umɔ, unga agɔr uyanga agɛ, <<A uze utsɛrh ha, uwɛrɛ awu ungwɛ̃ngo!>>
27 Mɔcɛ unga agɔr ungwɛ̃ imesa ha agɛ, <<Uwɛrɛ unga awu uyango.>> Udzur ri ivang hã, ungwɛ̃ imesa ha akũ uyisa Uyesu azĩã aseisa nggu unga ri iyanga.

Akpe Uyesu
(Umat 27.45-56; Umar 15.33-41; Irh 23.44-49)

28 Uyesu aka ahwɛnga agɛ abina kishoo aka amaake, nu ngge itsuifɛr ubinkpi uku utsɛng ra Arherhu-Num, unga agɛ, <<Ugɔ̃ amɛ̃ ufɛr umum.>>
29 Itseu niyɔ itɔk nggu amɛ̃ inebi akika agbata idɛ̃ɛ̃ umɔ. Umbɔ abii ususo ra ake, anyangu iyɛk iyiki ider avak ususo ha na abere akũ azĩ ra angwĩ Uyesu.
30 Ivang Uyesu aka ayɛi amɛ̃ inebi akika agbata amaa, unga agɛ, <<Iki imaangge! >> Mɔcɛ unga arhɛrhi itsinga atsũwũka ipfunga.

Akũ asawa atar Uyesu

31 Mɔcɛ anggbaashi abi Uyahuda ashɔ̃rhũ Ubirhatu unga atsu umbɔ abvũĩwe adak abirabɛ umbɔ aka anyapuwe na acipuwe ayormbɔ ru igãrhãmau acuciia ha. Akorhe rimi ubinkutsu awu unum ukpuku ugbisha abin unum ukpuku uwosha, umbɔ asi ibeembɔ ayor anyapa ri igãrhãmau acucii ru unum ukpuku uwosha.
32 Abi iwa aba ru umbɔ ha umbɔ aka anyapuwe nggu Uyesu abvũĩwe adak uner uwu inggbaashia, na azĩ abvũĩwe adak uner uwu uvaa ha.
33 Bɔr umbɔ aka aba ru Uyesu, umbɔ anyã unga aka akpea, nggee umbɔ asi ibvũĩkumbɔ adaknga.
34 Bɔr unying ra abi iwa ha akũ asawa atar Uyesu ri igbɔmnga, kanying adzirh nu amɛ̃ adzek.

35 Uner uwuku unyã abin hã kishoo aka akorhe, unga adzowuka ideka. Idekayɛ unga aka arherhe iwu idzidzɛrhe. Unga nibikanga ahwɛnga ugɛ unga arherhe idzidzɛrhe. Unga arherha akɛrɛ nggee umbi ikɛi ama awe ru imangmang.
36 Akɛrɛ akorhe ru ubinkpi umbɔ aka atsɛng ra Arherhu-Num atsuafɛr agɛ, <<Upfupfunga unying umbɔ asi ibvũĩkumbɔ.>>†

* **19:24** Àka anyã ikɛi: Amb 22.18. † **19:36** Àka anyã ikɛi: Idzi 12.46; Uva 9.12; Amb 34.20. ‡ **19:37** Àka anyã ikɛi: Uzak 12.10.

37 Itsɛng Arherhu-Num ikɛi igɔr igɛ, <<Awuri irhimbɔ uwuruwi umbɔ aka atar.>>‡

Igwirhuwe Uyesu
(Umat 27.57-61; Umar 15.42-47; Irh 23.50-56)

38 Akɛrɛ aka atɔng Uyusuf uner Uarimatiya, uwuruwi aka awu ungwɛ̃ imesu Uyesu, ashɔ̃rhũ Ubirhatu unga adzowe ijeea unga ashupu iyor Uyesu. Bɔr unga akorha akɛrɛ ri iwɔk ubinkutsu unga agũ iwei anggbaashi abi Uyahuda. Ubirhatu abemuka, nggee unga azĩ ashupu iyor Uyesu.

39 Unikodimu, uner ha aka aba ru Uyesu ru untsuuka, azĩã nggu Uyusuf. Unga akpɔm nggu atsei umbɔ iki iyisa umur aka akayi nggu uarho ake aka awe akirhograma isɔka itaar.

40 Umbɔ ikivarhambɔ ashupu ukom iyor Uyesu, asakuwe abin isung hã ri iyornga na akũ atorho abɛrh ukpɔ. Akɛrɛ awu ugau idza uner abi Uyahuda.

41 Ra anangkɛ umbɔ aka anyapuwe unga, icang irham niyɔ iwu umɔ. Ru icang hã utai uku ufa ru ukpɔ umbɔ aki ingwɛ̃we ukom umɔ. Anasi ingwɛ̃mbɔ ukom umɔ.

42 Ngge iki iwu unum abi Uyahuda aki igbisha abin unum ukpuku uwosha nu utai ha ukhapa umɔ, umbɔ adzakukumbɔ iyor Uyesu umɔ.

20

Isisok Uyesu ra akpe
(Umat 28.1-10; Umar 16.1-8; Irh 24.1-12)

1 Ri igɔ̃kpeka ru unum ukpu inggbaashia ri inuma utɔɔva, ukpe una usi isarkpɔ, Umaryamu Umagadarha azĩã ru utai ha, anyã utarh ukpuku utsim ra angwĩ utai ha uku ugɔ̃rhũkpɔ.

2 Nggee unga atĩ azĩã ru Ubitru nu ungwɛ̃ imesa uwuruwi Uyesu aka abema, agɔr umbɔ agɛ, <<Aka atsũwũkumbɔ Uteijee ru udzaka! Umɛn isi ihwɛngmɛn anangkɛ umbɔ aka angwɛ̃we unga!>>

3 Nggee umbɔ Ubitru nu angwɛ̃ imesa ha adzek azĩmbɔ ru utai ha.

4 Ikivarhambɔ atĩtser, bɔr ungwɛ̃ imesa uwɔrɔ afaru Ubitru atɔnga, agbaashia azĩ atsĩã ra anang utai ha.

5 Unga agbapfu arhi anyã atorho hã aka anu, bɔr unga asi itsĩa ru utai ha.

6 Mɔcɛ Ubitru aba ra andzingnga, atsĩã ru utai ha na anyã atorho ha aka anu umɔ.

7 Ikɛi anyã atorhakɛ umbɔ aka abope ni itsi Uyesu. Aka afeta anu ra anang akɔɔ awuweke nggu anang atorha ha.

8 Mɔcɛ ungwɛ̃ imesa uwɔɔ uwuku uggbaashia azĩ atsĩ ra anang utai ha, atsĩã ru utai ha. Ivangyɛ unga aka anyã, unga awe ru imangmang.

9 Bɔr ri ivang hã umbɔ anasi ihwɛngmbɔ itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ awu ufang Uyesu awuri isoka ra akpe.

10 Mɔcɛ angwɛ̃ imesa ha abvui azĩmbɔ ra ayambɔ.

Uyesu adzeka ru Umaryamu Umagadarha
(Umat 28.9-10; Umar 16.9-11)

11 Bɔr Umaryamu adɛ̃̃ ra awiya utai ha na aciu akpe. Adɛ̃̃ iciu akpe ha nukpi, unga agbapfu na arhi ru utai ha.

12 Unga anyã ípfu itser-Num ivaa nggu atorho aka aterha asei ra anangkɛ ukom iyor Uyesu uku unu bɔr ushikpɔ umɔ. Ipfu itser-Num hã unying isei udiki itsia, iyi ivaa isei udika adaknga.

13 Ípfu itser-Num hã irhusa unga igɛ, <<A utsɛrh ha, ungo uciu usengu?>>

Unga agɛ, <<Aka ashipukumbɔ iyor Uteijeemum, umum isi ihwɛng anangkɛ umbɔ aka akũna unga azĩ.>>

14 Unga aka amaa irherha arherha ha, unga adzipa anyã Uyesu aka adɛ̃̃ umɔ bɔr unga asi ihwɛngnga ugɛ awu Uyesu.

15 Uyesu arhusa unga agɛ, <<A utsɛrh ha, ungo uciu usengo? Ungo uni ubee ungamɔ?>>

Unga akaifɛrhkɔ agɛ use awu uner itser icang hã, nggee unga agɛ, <<A

uteiya, aba awu ungo ushupa unga, ungo udɛyiwa anangkɛ ungo uku ungwɛ̃we unga nu umum izĩ ishupa unga.>>

16 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umaryamu! >>

Unga adzipa azĩ udiku Uyesu agɔr unga agɛ, <<Urabboni! >> Ri idũ abi Uyahuda agbena agburh, <<A umarhem.>>

17 Uyesu agɛ, <<Niba ukpɔmɔ umum, ubinkutsu umum inasi izĩmum ru Utɛ kata. Bɔr uzĩ ra angwɛ̃mɛn ugɔr umbɔ ugɛ, <Umum ibvui izĩ ru Utɛmum nu Utɛmbi, izĩ ru Unummum nu Unummbi.> >>

18 Umaryamu Umagadarha azĩ nggu isarhe ha, agɔr angwɛ̃ imesa ha agɛ, <<Umum inyãmum Uteijee!>> Unga adɛyiwe umbɔ ubinkpi Uyesu aka adɛyiwe unga.

Uyesu adzeka ra angwɛ̃ imesanga (Umat 28.16-20; Umar 16.14-18; Irh 24.36-49)

19 Urhɛɛ uku uwe ru unum ukpu inggbaashia ri inuma utɔɔva, angwɛ̃ imesa Uyesu akɔng ananga unying. Iwei anggbaashi abi Uyahuda itsu umbɔ agbange angwĩ ubã kishoo. Uyesu aba adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ na agɔr umbɔ agɛ, <<Ididɔɔr ima iwe nggu umbi!>>

20 Unga aka arherhe rimi amaa, mɔcɛ unga adɛyiwe aboknga nu igbɔmnga. Angwɛ̃ imesa ha agɔm anggɔm umbɔ aka anyã Uteijee.

21 Uyesu abvui agɔr umbɔ agɛ, <<Ididɔɔr ima iwe nggu umbi! Ru nyaku Utɛ aka adena umum, rimi hã umum ini idena umbi.>>

22 Unga aka arherhe rimi amaa, mɔcɛ unga afɛte uwoianga ru umbɔ, agɔr umbɔ agɛ, <<Àka ayɛi Ipfu Isarsatangge.

23 Ubɛn unera umbi aka atsũwe arhimnga, aka atsũwũkumbɔ ake nukpɔ. Ubɛn unera umbi aka asi itsũwũkumbi, asi itsũwũkumbɔ nukpɔ.>>

Uyesu adzeka ru Utoma

24 Utoma, uwuruwi umbɔ iki iyisa Akãrhghwɛ̃, unying ru umbɔ usɔkdũmɛn hã, ashia umɔ nggu umbɔ ri ivang hã Uyesu aka aba.

25 Nggee angwɛ̃ imesa ha agɔr unga agɛ, <<Umɛn inyãmɛn Uteijee.>> Bɔr Utoma agɔr umbɔ agɛ, <<Umum iba isi inyãmum ughwee akusa ra aboknga, ni ishɔmu itokmum ru ughwee akusa ha, ikɛi ni ishɔmu ubokmum ru ughwee asawa ha ri igbɔmnga, umum isi íwemum ri imangmang.>>

26 Inuma utɔrɔk iki itɔng angwɛ̃ imesa ha akɔng ri iya ha, ikɛi Utoma awu nggu umbɔ. Angwĩ ubã agbang, bɔr Uyesu aba adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ na agɛ, <<Ididɔɔr ima iwe nggu umbi!>>

27 Mɔcɛ unga agɔr Utoma agɛ, <<Utsu itokngo ru ungɛɛ, unyã abokmum. Unamu ubokngo ushɔma ri igbɔmmum. Uneke icicang, bɔr uwe ru imangmang.>>

28 Utoma agɔr unga agɛ, <<A Uteijeemum nu Unummum!>>

29 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo unyã umum ngge itsu ungo uwe ru imangmang. Idorh iwe nggu abirabɛ aka asi inyãmbɔ umum bɔr ana awembɔ ri imangmang.>>

Awu use utsu umbɔ atsɛng ubvur uwurɛ

30 Uyesu akorhe atsar abin idzeu arhɛrhɛ ra asu angwɛ̃ imesanga, akirakɛ umbɔ aka asi itsɛngmbɔ ru ubvur uwurɛ.

31 Bɔr atsɛng akɛrɛ ru umbi awe ru imangmang ugɛ Uyesu unga awu Ukiristo, Ungwɛ̃ Unum, mɔcɛ ru ubok imangmang ru unga, umbi ama akpo urhɛ ri itsoknga.

21

Uyesu nu idzeu iyiki idzui abɛrh

1 Akɛrɛ ha aka amaa, Uyesu abvui adzeka ra angwɛ̃ imesanga nú ubang ukau ukugɔng ukpu Utibariya. Riminɛ ngge iki ikorhe.

2 Usiman Ubitru nu Utoma, uwuruwi ha umbɔ iki iyisa Akãrhghwɛ̃, nu Unataniyerh aka adzeku Ukana ukpu Ugarhirhi, nu angwɛ̃ Uzabadi, nu ikɛi angwɛ̃ imesa abɔɔ avaa awu urhɔnga.

3 Ubitru agɔr umbɔ agɛ, <<Umum
iwuri idze izĩ udɛm.>> Angwɛ̃ imesa
abika abɔr agɛ, <<Umɛn izĩmɛn nggu
ungo.>> Nggee umbɔ adzek atsĩ
ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩmbɔ. Bɔr ru utsuu
ukpu ha umbɔ asi idzurmbɔ ubin.

4 Ivang ukpe uku usar, umbɔ
akpurha anyã Uyesu aka adɛ̃ɛ̃ ri ifɛn
ukau ukugɔng hã, bɔr angwɛ̃ imesa
ha asi ihwɛngmbɔ ugɛ awu Uyesu.

5 Uyesu ayisa umbɔ agɛ, <<Umbi
awɛrhamum, umbi awembi ra
abɛrh?>>

Umbɔ agɛ, <<Ĩ'ĩ.>>

6 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka atang
igbermbi udiku ubok ugha ukhukhɔɔ
amɛ̃ hã, umbi awuri ikpombi akɔɔ.>>
Ivangyɛ umbɔ aka atang, umbɔ asi
idɛ̃ɛ̃ adarhumbɔ igber ha ubinkutsu,
arhɛrha abɛrha amor.

7 Mɔcɛ ungwɛ̃ imesa ha uwu Uyesu
aka abema agɔr Ubitru agɛ, <<Awu
Uteijee!>> Ivang Usiman Ubitru aka
agũ agɛ awu Uteijee, unga anyangu
untamanga uwuruwi unga aka at-
simuwe, atama na ater isha atsĩã ra
amɛ̃.

8 Angwɛ̃ imesa abika abɔr igambɔ
azĩmbɔ ru ubang ukau ukugɔng ru
ukhukhɔɔ ha, agbĩrhã nggu igber ha
iki itɔk nggu abɛrh ha. Umbɔ asi
idermbɔ nggu abĩ ubang ukau ha,
awu ru nyaki ivarha adaka anaka
ataar (300).

9 Ivang umbɔ aka adzeka nú abĩã,
umbɔ anyã akãã urha ra anang hã nu
abɛrh nú ake, nu uborodi.

10 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka akũ
abɛrh akɔɔ aba ra akirakɛ umbi aka
adzui icicɛrɛ.>>

11 Usiman Ubitru afũ ukhukhɔɔ
amɛ̃ hã agbiir igber ha akũ azĩ ri ifɛn
ukau ha. Igber ha itɔk nggu nggaa
abɛrh unaka ni isɔka itɔ̃ɔ̃ nu ataar
(153). Bɔr kishoo nu irhɛ abɛrh ha
riminɛ, igber ha isi ipupungge.

12 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka
aba atsu ukpee.>> Ra angwɛ̃ imesa
ha, unera asi iwea ri ikeramɛn
iyiki irhusa unga ugɛ, <<Ungo uwu
ungamɔ?>> Umbɔ ahwɛngmbɔ agɛ
awu Uteijee.

13 Uyesu aba anyangu uborodi ad-
zowe umbɔ, na akorhe rimi nggu
abɛrh ha.

14 Uyesu aka asok ra akpe, ide un-
taar riyɛ unga aka adzeyiwa ra angwɛ̃
imesanga.

Uyesu nggu Ubitru

15 Ivangyɛ umbɔ aka amaa it-
sukpee, Uyesu agɔr Usiman Ubitru
agɛ, <<A Usiman ungwɛ̃ Uyohana,
ungo ubema umum unango ibibe-
mayɛ abɛrɛ aka abema umum?>>

Ubitru agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee, ungo
uhwɛngo umum iki ibema ungo.>>

Uyesu agɛ, <<Ufuka angwɛ̃ itsurhi-
mum.>>

16 Uyesu abvui arhusa unga
agɛ, <<A Usiman ungwɛ̃ Uyohana,
idzidzɛrhe ungo ubemungo umum?
>>

Unga agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee, ungo
uhwɛngo ugɛ umum ĩbemum ungo.>>

Uyesu agɛ, <<Urhisa ídɔimum.>>

17 Uyesu arhusa unga ide untaar
agɛ, <<A Usiman ungwɛ̃ Uyohana,
ungo ubemungo umum?>>

Amɛn Ubitru aghong, Uyesu aka
arhusa unga idikũnga itaar agɛ,
<<Ungo ubemungo umum?>> Unga
agɛ, <<A Uteijee, ungo uhwɛngo
abina kishoo, ungo uhwɛngo ugɛ
umum ĩbemum ungo.>> Uyesu agɛ,
<<Ufukuwa ídɔimum.

18 Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe,
ivangyɛ ungo uku uwu uwɛdzɛm,
ungo iki isaku utsim abinngo
nibikango nu uzĩ anangkɛ ungo uku
ubee. Bɔr ivangyɛ ungo uba ukɔ̃ɔ̃
ungo uwuri ibera abokngo nu uwɔɔ
atsima ungo atorho na akũna ungo
azĩ anangkɛ ungo uku usi ibeengo
izizĩ.>>

19 Uyesu arherhe rimi unga
adɛyiwe ikpũ akpe Ubitru aka awuri
ikpe akpoi Unum. Mɔcɛ unga agɔr
Ubitru agɛ, <<Udɔsa umum.>>

Uyesu nu ungwɛ̃ imesa uwɔɔ

20 Ubitru adzipa arhi undzing anyã
ungwɛ̃ imesa ha, uwuruwi Uyesu aka
abema aka adɔsa umbɔ. Uwɛrɛ ha
unga awu ungwɛ̃ imesa ha uwuku
ufata ri ikɔ Uyesu ri ivang iki igha

Irhowa Iyiki Igar Utɔng na arhusu
Uyesu agɛ, <<A Uteijee, awu ungamɔ
awuri igha adakngo?>>
21 Ivang Ubitru aka anyã unga,
unga arhusu Uyesu agɛ, <<A Uteijee,
utsak uwurɛ awu use ikorhe nggu
unga?>>
22 Uyesu agɛ, <<Umum iba ibee
unga abɛk utsɛku umum iki ibvui iba,
awu use awe akingo? Awu ufang
ungo udɔsa umum!>>
23 Akɛrɛ ha atsu arherhe ha atɛ̃rhã
ra abika adɔsu Uyesu ugɛ ungwɛ̃
imesa ha asi íkpea. Bɔr Uyesu asi
igɔra ugɛ asi íkpea, agɔr agɛ, <<Umum
iba ibee unga abɛk utsɛku umum iki
ibvui iba, awu use awe akingo?>>
24 Uwɛrɛ ha unga awu ungwɛ̃ imesa
ha aka ani idzowe ideka ra abin
akɛrɛ, ikɛi unga atsɛng ake. Umɛn
ihwɛngmɛn idekanga iwu idzidzɛrhe.
25 Bɔr abin akɔɔ arhɛrhɛ Uyesu aka
akorhe. Agɛ umbɔ atsɛngmbɔ ubɛn
ubin, umum ikaifɛrhkɔ ugɛ upfunga
kishoo usi íwekpɔ ru ubã ukpuku udɛ̃ɛ̃
unyanga abvurkɛ umbɔ aka itsɛng.

Ubvur Ikikorhe Abi Itser-Yesu

Utsutson ri itsi ubvur Ikikorhe Abi Itser-Yesu

Abika awe ru ihwihwɛng abemumbɔ ugɛ awu Irhuka uwɛrhu uzãrhã Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛng *Ubvur Ikikorhe Abi Itser-Yesu* nu *Ubvur uwu Irhuka* (16.10-17; 20.5-15; 21.1-18; 27.1—28.16). Anera arhɛrhɛ aka arherha arherhe ri itsi ivangyɛ umbɔ aka atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ abemumbɔ ugɛ atsɛng ubvur ha ivanga unying nggu *Ubvur uwu Irhuka.*

Ubvur ha udɛyiwe ititirhi agbeyi abika adɔsa ra abi Uyahuda ru Urusharhima nu ititɛ̃rhãngge ra abirabɛ aka asi iwembɔ abi Uyahuda ubɛn ananga ru upfunga.

Ubvur ikikorhe abi itser Uyesu awe ru nyaku udaar ra abinkɛ Uyesu aka akorhe ri ivangyɛ unga aka awe ru upfung nu ikɛi abinkɛ abi itser Uyesu aka adɛ̃ɛ̃ ikorhe. Ipfu Isarsatangge itõ itser akarhãrhã ri idzowe abi itser Uyesu ijee iyiki idũwũ Isarhe Iyiki Ize ha. Ubvur ha udɛyiwe ra awiya ri itsi ibibɛk nu itsermbɔ Ubitru nggu Uburhu nu abɔɔ abika adzowe Isarhe Uyesu. Ubɛn anangkɛ umbɔ aka adũwũ Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ, anera aki isaka awe ru imangmang, bɔr igha inggbaashi iyɛrɛ iki isaki iba nggu uver.

Abinkɛ aka awe umɔ

Udũwã ri itsi Isarhe Iyiki Ize *(1.1-26)*
Udũwã ri itsi Isarhe Iyiki Ize ru Urusharhima *(2.1—8.3)*
Ititɛ̃rhã Isarhe Iyiki Ize ru Uyahuda nu Usamariya *(8.4—12.25)*
Uzãrhã Uburhu ukpu inggbaashia ukpu idzowe Isarhe Iyiki Ize *(13.1—14.28)*
Ikikɔng abika adɔsa ru Urusharhima *(15.1-35)*
Uzãrhã Uburhu ukpu uvaa ukpu idzowe Isarhe Iyiki Ize *(15.36—18.22)*
Uzãrhã Uburhu ukpu untaar ukpu idzowe Isarhe Iyiki Ize *(18.23—21.16)*
Adzur uburhu ru Urusharhima *(21.17—23.22)*
Agbange Uburhu ru Ukasariya *(23.23—26.32)*
Akũ Uburhu azĩmbɔ Uroma *(27.1—28.31)*

Akũ Uyesu afũ azĩmbɔ ra afã

1 A uze Utiyofirhu, ru ubvurmum uwu inggbaashia, umum itsɛng abina kishoo akirakɛ Uyesu aka atirha akorhe na amesuwe
2 utsɛku unumkpi umbɔ aka ashupa unga afũ azĩ ra afã. Ipfu Isarsatangge iki idarh unga amaa itsu itser ra abi itser Uyesu unga aka asɛng.
3 Unga aka ahwa ayetnum amaa, unga adɛyiwe itsinga ra abi itser Uyesu ha na akorhi ikpũ abinkɛ aka atsu umbɔ anyã unga awea ru urhɛ. Unga adzeyiwa ru umbɔ inuma isɔka inaa na arherhe arherhe Iyɛrhe Unum.
4 Ivanga niyɔ unga aka asei ighigha nggu umbɔ, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka niba adzembi ru Urusharhima, bɔr àka adzɛu izũwũ Utɛmum aka abemuwa, umum iki irherha ngge ri igigũmbi.
5 Uyohana asorhuwe anera ubɔtisima nggu amɛ̃, bɔr inuma ukunjiir iki iba, awuri isorhuwa umbi ubɔtisima nggu Ipfu Isarsatangge.>>
6 Nggee umbɔ aka akɔng, umbɔ arhusa unga agɛ, <<A Uteijee, awu icɛrɛ ungo iki ibvui udzowe iyɛrhe Uisrairha?>>
7 Bɔr unga agɔr umbɔ agɛ, <<Asi iwea umbi awuri ihwɛng ivanga use inumyɛ Utɛ aka angwɛ̃ ri ijeenga.
8 Bɔr umbi awuri iyɛimbi ijee ri ivangyɛ Ipfu Isarsatangge iki icipuwa nu umbi, umbi awuri iwu idekamum ru Urusharhima, nu kishoo abĩ Uyahudiya nu aki Usamariya, uzĩ utsĩ ra abĩã kishoo.>>
9 Unga aka arherha akɛrɛ ha amaa, umbɔ ashupa unga ra asumbɔ

afũ afafã, nu amɛɛ atsirke unga ri inyĩnyãmbɔ.
10 Umbɔ aka atsu asumbɔ arhi izizĩnga ra afã, kanying inera ivaa itsim atorho akika aterha idɛ̃ɛ̃ ikhapa nggu umbɔ.
11 Iner ha igɔr umbɔ ugɛ, <<Umbi abi Ugarhirhi, awu use utsu umbi adɛ̃ɛ̃ nggimi anu irhi afã? Uyesu ha umbɔ aka ashupa ru umbi ha akũ azĩmbɔ ra afã, awuri ibvui abanga ru nyaka umbi aka anyã ififũnga ra afã.>>

Asɛng Umatiya unga ayɛi itser Uyahuda

12 Mɔcɛ umbɔ abvui azĩ Urusharhima adzeku Igũ Acucii Uzaitun, iyiriyɛ iki ikhapa ru Urusharhima, iderngge iki iyongge ukirhomita unying.
13 Umbɔ aka azĩ atsĩ, umbɔ afũmbɔ ru ubã afã ra anangkɛ umbɔ aka asei. Awu umbɔ Ubitru, Uyohana, Uyaku nu Uandarawu, Ufirhibu nu Utoma, Ubatorhomi nu Umatiyu, Uyaku ungwɛ̃ Uharhfa nu Usiman Uzarhoti, nu Uyahuda ungwɛ̃ Uyaku.
14 Abɛrɛ ha kishoo aka isaka atsu atsimbɔ akɔng ri ifɛn-Num nggu amɛn unying, nggu akatsɛrh abɔɔ nu Umaryamu, uyisa Uyesu, nu angwɛ̃mbɔ Uyesu.
15 Inum hã niyɔ Ubitru aka asok adɛ̃ɛ̃ ri ikikɔng abika adɔsa, iyiriyɛ iki iyongge inera unaka ni isɔka ivaa, na agɛ,
16 <<Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, awu ufang ngge iki itsuifɛr Arherhu-Num aki Ipfu Isarsatangge iki irherhe ishaisha ra angwĩ Udauda, ri itsi Uyahuda, unga aka agbaashia ra abika adzur Uyesu.
17 Unga uwi awe ru umɛn, awea ri itser ri itser iyɛrɛ.>>
18 Nggu itosayɛ unga aka akpo iyi amɛn aka abewe, Uyahuda akũ agoi idɛɛ, umɔ unga aka agba nggu itsia, iyora iyar iyanga, abina anaanga kishoo adzeka awiya.
19 Kishoo anera ru Urusharhima agũmbɔ akɛrɛ ha, nggee umbɔ ayisi idɛɛ ha agɛ <<Uakarhdama,>> ri idũmbɔ agbena agburh <<Idɛɛ Adzirh.>>
20 Unga agɔr agɛ, <<Ubinkutsu atsɛngmbɔ ru Ubvur Ambom ugɛ,
<< <Uneke iyanga ima iwu arhang,
utsur unera aseisa umɔ,>*
nu,
<< <Uneke itsernga ikɛi uner uwɔɔ
ama anyangu ukam.>†
21 Nggee awu ufang umɛn isɛng unera unying ra aner abɛrɛ aka awu nggu umɛn ri ivanga kishoo Uteijee Uyesu aka awu nggu umɛn,
22 udzur ri ivangyɛ Uyohana aka asorhuwe unga ubɔtisima uba utsĩ ri ivangyɛ umbɔ aka ashupuwe unga ra ateumɛn. Awu ufang umɛn isɛng unera aka awe ru ideka isisoknga ra akpe nggu umɛn.>>
23 Nggee umbɔ aden inera ivaa, Uyusuf umbɔ iki iyisa Ubarsabba, ikɛi umbɔ iki iyisa Ujustu, nu Umatiya.
24 Mɔcɛ umbɔ afɛn-Num agɛ, <<A Uteijee, ungo uhwɛng amɛn anera kishoo. Ra abɛrɛ ikivarhambɔ, udɛyiwa uwuruwi ungo uku usɛng
25 unga anyangi itser uner itser Uyesu, iyi Uyahuda aka aneke na azĩã anang hã aka awe akinga.>>
26 Mɔcɛ umbɔ atang isɛng ru umbɔ. Umatiya unga agha, nggee umbɔ atoma unga nggu abi itser Uyesu, udom hã.

2

Ipfu Isarsatangge iba ru unum Upentiko

1 Unum irhowu Upentiko iki iwe, abika adɔsa kishoo akɔng ananga unying.
2 Kanying umbɔ agũ irhak iki idzeka afã ru nyaku ugba ukom, udzeka afã uba utɔkpɔ iyakɛ umbɔ aka asei.
3 Mɔcɛ umbɔ anyã ubina ru nyaki ikon urha, uku ugasha ucipuwa ra atsimbɔ unying anying.
4 Nu kishoo awu nggu Ipfu Isarsatangge, atsĩmbɔ irherhe idũ abikase Ipfu-Num iki idzowe umbɔ ijeea.

* **1:20** Àka anyã ikɛi: Amb 69.25. † **1:20** Àka anyã ikɛi: Amb 109.8.

5 Ri ivang hã ru Urusharhima abi
Uyahuda abi iwei Unum aka asei umɔ
adzeka ru ubɛn abĩ upfung ukpirɛ.
6 Umbɔ aka agũ ubvun ugba
ha, anera aka akɔng adzunumbɔ,
ubinkutsu ubɛn unera agũ umbɔ
arherhe idũnga.
7 Umbɔ adzeidzeu akarhãrhã,
na arhusa agɛ, <<Kishoo abika
arherha arherha ha, asi iwembɔ aner
Ugarhirhi?
8 Awu use utsu ubɛn unera ru umɛn
agũ umbɔ arherhe idũnga?
9 Umɛn abɛ iwu abi Upartiya, nu
Umadiya nu Uerhama, nu aner abĩ
Umesofotamiya, nu abi Uyahudiya
nu abi Ukafadokiya, nu abi Upanta
nu abi Uasiya,
10 nu abi Ufirijiya nu abi Upam-
firhiya, aka adzeka abĩ Umasar, nu
ikɛi abɔɔ aka akhapa ru abĩ Urhibiya
aka akhapa ru Usayirin. Umɛn abɔɔ
idzeku Uroma,
11 ru umɛn hã, abɔɔ awu abi
Uyahuda na abirabɛ aka adzipa adɔsa
agbeyambɔ, ikɛi abɔɔ awu abi Ukarita
nu abi Urharaba, kishoo iki igũ umbɔ
anu irherhe abin idzeu Unum ri
idũmɛn!>>
12 Kishoo adzeidzeu na adzunumbɔ,
agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Agben akɛrɛ ha
awu use?>>
13 Bɔr abɔɔ umɔ ayɛia umbɔ agɛ,
<<Ahwa adɛ afĩrhã!>>

Ubitru adzowe isarhe ra anera

14 Bɔr Ubitru abere nggu umbɔ
udom hã, atsarhi irhaknga arherhe
arherhe nggu anera agɛ, <<Umbi
abimɛn abi Uyahudiya nu kishoo abi
Urusharhima, umum idɛyiwa umbi
arherhe akɛ, àka akpeto ru ubinkpi
umum iki irherhe.
15 Anera abɛrɛ asi ifĩrhũmbɔ adɛ ru
nyaka umbi aka akaifɛrhkɔ, nggayɛ
awu akara utɔɔrha aki ukpee!
16 Ĩ'ĩ, awu ubin hã nukpi uner
uwuku usɔm Arherhu-Num Uyowɛrh
aka arherhe agɛ,
17 << <Unum agɔr agɛ, ri inum iyiki
imimasha,
umum iwuri itsuke Ipfumum ra
anera kishoo.
Nu awɛkacimbi akatsɛrh na akatsak
awuri isɔm Arherhu-Num,
na awɛdzɛmmbi awuri inyãmbɔ irhi,
nu akakũmbi ikɛi awuri irhey-
imbɔ urhɔ.
18 Ra agãrhãmum akatsɛrh nu akatsak,
umum iwuri itsuke Ipfumum ri
inum hã,
nu umbɔ ikɛi awuri isɔmmbɔ
Arherhu-Num.
19 Umum iwuri idɛyiwe abin idzeu
afafã ra afã,
na atsar anɔnɔr nu abĩ,
adzirh, nu urha, nu ikɛi azoo aka
afĩrhã asok arhɛrhɛ.
20 Ishaa unum iwuri idzipa iwu uzĩ,
ufɛ̃ ikɛi uwuri iwu uku uzhãĩ ru
nyaka adzirh,
kata ibiba nggaa ikpikpoi unum
ukpu Uteijee.
21 Nu ubɛn unera aka afɛn Uteijee
awuri ikpoa ififɔrh.>*
22 <<Umbi abimɛn abi Uisrairha,
àka akpeto ra arherhe akɛrɛ, Uyesu
aka awu uner Unazarat unerwi
Unum aka asɛng unga akorha abin
idzeu, nu abin igbigba na atsar,
akirakɛ Unum aka akorhe ru umbi
ri itsinga, ru nyaka umbi itsikammbi
aka ahwɛng.
23 Utsak uwurɛ adzowe unga
ru umbi ri ikikorhu Unum ikɛi ri
itsernga nu ihwihwɛngnga, umbi
akũ akusa akwɛr anyapuwe unga nu
igãrhãmau ucucii, afɛre unga ra abok
abi arhim.
24 Bɔr Unum asoyika unga na
ashɔɔrka unga ru uver akpe,
ubinkutsu akpe asi idɛ̃ɛ̃ akpɔmke
unga.
25 Udauda arherhunga arherhe ri
itsinga agɛ,
<< <Ubɛn ivang umum inyã Uteijee
awu nggu umum.
Ubinkutsu unga awe ru ubok
ughamum,
umum isi ízusumum.
26 Nggee amɛnmum agɔm anggɔm,
arhɛmmum agũibɛn akarhãrhã
iyormum ikɛi iwuri iwosha ri
ifosa,
27 Ubinkutsu, ungo usi ínekango
umum ru udzak,

* **2:21** Àka anyã ikɛi: Uyow 2.28-32.

use ungo ineke Usarkasar
Unerngo avõõ.
28 Ungo uku utsu umum ihwɛng
utsĩndĩ urhɛ,
ungo uwuri itɔka umum nggu
anggɔm ra anangngo.>†
29 <<Umbi abimɛn abi Uisrairha,
umum iwemum ri ikeramɛn iki
idɛyiwa umbi ugɛ utoka atokamɛn
Udauda aka akpea nu umbɔ aka
adzakukumbɔ unga, ikɛi udzaknga
uwu nggu umɛn uba utsĩ irherɛ.
30 Bɔr unga awu uner uwuku usɔm
Arherhu-Num, na ahwɛnga Unum
aka abemuka unga nggu uyirh agɛ,
unga awuri itsu unangnga unying nu
utarh isei iyɛrhanga.
31 Unga aka anyã, arherha arherhe
isisok Ukiristo ra akpe, agɛ asi
ínekukumbɔ iyornga ru udzak, iy-
ornga ikɛi isi ívõngge.
32 Unum aka asoyika Uyesu ha
nggu urhɛ, nu umɛn kishoo iwu ideka
umɔ ni idzidzɛrha ha.
33 Unum adzowe unga imor nu
ubok ughanga, unga aka ayɛi ibibe-
muwe Ipfu Isarsatangge ru Utɛ, na
awupuwa ubinkpi umbi aka anyã na
agũ icɛrɛ.
34 Udauda asi ifũã ra afã, bɔr unga
agɔr agɛ,
<< <Uteijee agɔr Uteijeemum agɛ,
<<Usei nu ubok ughamum,
35 utsɛku umum iki itsu anggamt-
sakngo
awu ubin uku utsorhe andaidakngo.>>
>‡
36 <<Nggee, uneke aner Uisrairha
ahwɛng ugɛ, Unum aka atsu Uyesu
uwuruwi, umbi aka anyapuwe nu
ucucii awu Uteijee na awu Ukiristo
ikɛi.>>
37 Anera aka agũ rimi, amɛnmbɔ
agbɛra adzɛu, na agɔr Ubitru nu
abi itser Uyesu abɔɔ, agɛ, <<Umbi
angwɛ̃mɛn, umɛn ikorhi uguse?>>
38 Ubitru agɔr umbɔ agɛ, <<Àka
adzipa ra arhimmbi umbɔ asorhuwa
umbi ubɔtisima ri itsok Uyesu
Ukiristo ngge atsũwe arhimmbi.
Ikɛi umbi awuri iyɛimbi izũwũ Ipfu
Isarsatangge.
39 Ubinkutsu ibibemuwe ha iwu
iyimbi nu angwɛ̃mbi nu kishoo
abi anang aka ader, umbɔ abirabɛ
Uteijee Unummɛn aka awuri iyisa
umbɔ.>>
40 Nggu irhɛm iyɔɔ irhɛirhɛ unga
aka adzowe itsũwã na afituwe umbɔ
agɛ, <<Àka afɔrh atsimbi ru ubinkpi
uku udzɛu abi amɛn akatãrhã aki
udan ukpirɛ.>>
41 Abika ayɛi isarhanga hã umbɔ
akorhuwe umbɔ ubɔtisima, ru unum
hã umbɔ ayombɔ inera anaka agɔnga
ataar (3,000) atoma ri irhɛɛmbɔ.

Iwɛrhɛ abika adɔsa

42 Umbɔ atsu atsimbɔ ri ikpeto ri
imesa abi itser Uyesu, nu iwɛrhɛ
abika adɔsa, nu itsɔku uborodi ri ifɛn-
Num.
43 Unum akorha abin igbigba na
abin idzeu arhɛrhɛ ru ubok abi itser
Uyesu, nu ubɛn unera agũ idzeu.
44 Kishoo abika adɔsa awu uny-
ing, nu abinmbɔ kishoo awu aki
adɔkambɔ.
45 Agoyiwe abin ukammbɔ, na
agashuwe uhwɛka ra adɔkambɔ uku
kpengkpeng ri itsũwãmbɔ.
46 Ubɛn unum umbɔ anu ikɔng
ru ufɔm Iya-Num nggu amɛn uny-
ing. Agha ubingha ananga unying ra
ayambɔ, agha na ahwa nggu anggɔm
nu itɛnamɛn,
47 akpoi Unum na awe ru izama ra
anera kishoo. Ubɛn unuma Uteijee
anu itomuwe umbɔ abika afɔrh.

3

Akerhuwe ukatarhu nú angwĩ ufɔm Iya-Num

1 Unuma nukpɔ Ubitru nu Uyohana
azɛ̃rhã azĩ ri Iya-Num ri ivang ifɛn-
Num ra akara ataar ra atenuma.
2 Icɛ unera nuwɔ amar unga
akatarhu, ubɛn unuma umbɔ asaka
ashupa unga azĩ adene ru angwĩ
ufɔm Iya-Num umbɔ iki iyisa agɛ,
<<Angwĩ Ufɔm Aka aze,>> nu unga
afɛn uhwɛk ru abika azĩ ru ufɔm Iya-
Num.

† **2:28** Àka anyã ikɛi: Amb 16.8-11. ‡ **2:35** Àka anyã ikɛi: Amb 110.1.

3 Unga aka anyã Ubitru nu Uyohana aka awuri itsitsĩ, unga afɛnu uhwɛk ru umbɔ.
4 Umbɔ Ubitru nggu Uyohana aka atsu asumbɔ arhi unga, mɔcɛ Ubitru agɔr unga agɛ, <<Urhi umɛn!>>
5 Nggee amɛn ukatarhu ha azĩke udikambɔ, akaifɛrhkɔ iyɛi ubin ru umbɔ.
6 Bɔr Ubitru agɛ, <<Umum ishimum ru uhwɛk, bɔr ubinkpi umum iki iwurakpɔ ukpɔ umum iki ĩdzaa ungo. Ri itsok Uyesu Ukiristo uwu Unazarat usisok, uzɛ̃rhuzɛ̃rhã.>>
7 Akũ ubok akpɔm ubok ughanga abera unga, kanying adaknga ri ikpor adaknga awu akeketake.
8 Unga ater isha! Asok adɛ̃ɛ̃, na atirhi uzɛ̃rhã atsĩ ru ufɔm Iya-Num nggu umbɔ, azɛ̃rhã na atengasha na akpoi Unum ikɛi.
9 Ivangyɛ kishoo anera aka anyã unga aka azɛ̃rhã na akpoi Unum,
10 umbɔ ikɛi ahwɛngmbɔ ugɛ awu unga anu isei ru Angwĩ Ufɔm Iya-Num Aka Aze. Umbɔ adzeidzeu akarhãrhã nggu ubinkpi uku ikorhe nggu unga.

Isarhe Ubitru ra angwĩ iya Usorhomon

11 Ukatarhu ha aka akpɔm abokmbɔ Ubitru nu Uyohana, mɔcɛ anera kishoo adzeidzeu na atĩ abambɔ ru umbɔ ru anangkɛ umbɔ iki iyisa agɛ angwĩ iya Usorhomon.
12 Ubitru aka anyã rimi, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi aner Uisrairha, awu use utsu akɛrɛ atsu umbi adzeidzeu? Awu use utsu ikɛi umbi arhi umɛn ugɛɛ awu ijeemɛn use awu idɔsu Unummɛn itsu ukatarhu ha azɛ̃rhũ uzɛ̃rhã?
13 Unum uwu Uibrahim, Uishaku nu Uyakubu, Unum uwu atokamɛn, unga akpoi ugãrhãnga Uyesu, uwu ha umbi aka adzowe unga umbɔ afɛre, ikɛi umbi aka akpɛ̃mbi unga ra asu Ubirhatu, nggayɛ unga abee itsuwe unga.
14 Umbi akpɛ̃mbi Usarkasar ha Uner Uwuku Arhurhika, na afɛna umbɔ atsũwã umbi uner uwuku ufɛr aner.
15 Umbi afɛre uner uwuku udzowe urhɛ, bɔr Unum azituka unga ra akpe. Umɛn iwu ideka ra akɛrɛ ha.
16 Awu imangmang ru itsok Uyesu, ngge itsu utsak uwurɛ umbi aka ahwɛng na anyã awu akerketawɔ. Awu itsok Uyesu nu imangmangyɛ iki iba ru unga, ngge idzowe utsak uwurɛ ikikerhe, umbi kishoo aka anyãmbi.
17 <<Umbi abimɛn, umum ihwɛng awu ida ihwihwɛng itsu umbi akorhe rimi, ru nyaka anggbaashimbi.
18 Bɔr awu akɛrɛ ha Unum aka atsu ake atsuafɛr ra arherhakɛ unga aka arherhe ra angwĩ abika asɔm Arherhu-Num kishoo, agɛ Ukiristo awuri ihwa uver.
19 Nggee àka adzipa ra arhimmbi, na adɔsu Unum, nggee itsú umbɔ asorhe arhimmbi,
20 nu unga ama adene Ukiristo ha, uwuruwi unga aka asɛng unga awu uwu umbi, Uyesu ififɔrhmbi.
21 Awu ufang unga asei ra afã utsɛku ivangyɛ Unum aka ifaruwe abina kishoo, ru nyaka unga aka abemuwe ishaisha ra angwĩ asarkasar abika asɔm Arherhu-Num.
22 Ubinkutsu Umusa agɔr agɛ, <Uteijee Unummbi awuri iberuwanga umbi uner uwuku usɔm Arherhu-Num uwɔɔ ra abimbi, ru nyaka umum, awu ufang umbi aka igũ ubinkpi unga aka awuri idɛyiwa umbi kishoo.
23 Ubɛn unerwi aka asi ikpea ato ru uner uwuku usɔm Arherhu-Num hã, awuri itsũwũkumbɔ unga ra anernga.>*
24 <<Idzidzɛrhe, kishoo abika asɔm Arherhu-Num, udzur ru Usamairha uba ra asu, kishoo arherhambɔ arherhe aki inum iyɛrɛ.
25 Umbi awu abika agha ukam abika asɔm Arherhu-Num, nu ukam ibibemuwe-Num ra atokambi. Unga aka agɔr Uibrahim agɛ, <Ru unangngo anera kishoo ru upfung awuri ikpo idorh.>†

* **3:23** Àka anyã ikɛi: Iva 18.15,18,19. † **3:25** Àka anyã ikɛi: Ing 22.18; 26.4.

26 Unum aka aberuwe ugãrhãnga, unga agbaashia adene unga aba ru umbi, ru umbi akpo idorh ri idzipuwe ubɛn unera ru umbi ru utsĩndĩ uwuku ubewanga.>>

4

Ubitru nggu Uyohana ra asu abi udzepurhe

1 Ivangyɛ umbɔ Ubitru nggu Uyohana aka adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu anera, abika adzowe idɛm-Num nu anggbaashi abi idzɛu Iya-Num nu abi Usaduki aba ru umbɔ.
2 Umbɔ agũ avɔm, ubinkutsu abi itser Uyesu anu imesuwe anera ugɛ ikom iwuri isongge nggu urhɛ ru nyaku Uyesu aka asok ra akpe.
3 Umbɔ adzur umbɔ Ubitru nu Uyohana agbange utsɛku ukpe unum uvaa, ubinkutsu urhɛɛ uku uwekpɔ.
4 Bɔr anera arhɛrhɛ abika agũ isarhe ha awe ru imangmang, nu irhɛɛ abika adɔsa iyongge anaka agɔnga atɔ̃ɔ̃.
5 Unum uvaa, ayɛrhe nu akakũ nu abika amesuwe ikpem umbɔ akɔng ru Urusharhima.
6 Uhanana Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num awu umɔ, nggu Ukayafa, nu Uyohana, nu Uarhekzanda, nu ikɛi kishoo abirabɛ aka awu ru ubã abika adzowe idɛm-Num.
7 Atsu umbɔ akũ Ubitru nu Uyohana aba adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ, na atirhi irhusa umbɔ agɛ, <<Umbi akũ ijee iyikisong use itsok iyikisong akũ akorha akɛrɛ ha?>>
8 Mɔcɛ Ubitru, awu nggu Ipfu Isarsatangge, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi ayɛrhe nu akakũ anera!
9 Umbi ayisa umɛn irherɛ, arhusa umɛn icicorhayɛ umbɔ aka akerhuwe ukatarhu uwurɛ, umbi abee ihwɛng ubinkpi uku ukerhuwe unga?
10 Umɛn ibee umbi nu abi Uisrairha kishoo ahwɛng ugɛ, awu ri itsok Uyesu Ukiristo uwu Unazarat, uwuruwi umbi aka afɛre unga ri inyapuwe unga nu igãrhãmau ucicii, uwuruwi Unum aka asoyiwe ra akpe, atsu utsak uwirɛ akerhe adɛ̃ɛ̃ akerketawɔ ra asumbi.
11 Uyesu ha unga awu
<< <Utarhkpi umbi abi idzin aka akpɛ̃,
ukpɔ uwu utarh angboki idzin.>*
12 Asi íkpombɔ ififɔrh ru uner uwɔɔ, asi idzowukumbɔ itsok ikɔɔ ru upfung umɛn iki ikpo ififɔrh ri ike.>>
13 Ivangyɛ ateiya aka anyã ikeramɛn Ubitru nu Uyohana, umbɔ ahwɛngmbɔ ugɛ umbɔ asi itsĩmbɔ imesa, umbɔ adzeidzeu, na adiki ihwɛng agɛ umbɔ awu nggu Uyesu.
14 Bɔr umbɔ aka anyã utsa uwuku ukerhe ha adɛ̃ɛ̃ nggu umbɔ, umbɔ asi ikpombɔ ubinkpi umbɔ aka irherhe.
15 Nggee umbɔ atsu umbɔ adzembɔ ru udzepurhe ha, na akɛki itsũwã nggu adɔka.
16 Umbɔ arhusa agɛ, <<Umɛn ikorhi uguse nggu anera abɛrɛ? Ubinkutsu anera ru Urusharhima aka ahwɛngmbɔ ugɛ aka akorhumbɔ nggaa abin idzeu ru abok anera abɛrɛ, umɛn isi ídɛ̃ɛ̃ itsɛyimɛn.
17 Bɔr utsur arherhe ha atsĩ amaake ra anera, umɛn igbiite atombɔ utsur umbɔ abvui arherhumbɔ arherhe nggu anera ri itsok ha.>>
18 Mɔcɛ umbɔ ayisa abi itser Uyesu ha atsu umbɔ niba abvui arherhumbɔ arherhe, use imesa ri itsok Uyesu.
19 Bɔr Ubitru nu Uyohana adzipa agɛ, <<Àka avarhe nibikambi irhikungge ra anang Unum umɛn ĩdɔsa arherhambi ni ineke ĩdɔsa Arherhu-Num?
20 Ubinkutsu, umɛn isi ídɛ̃ɛ̃ inekukumɛn irherhe ubinkpi umɛn iki igũ ni inyã ikɛi.>>
21 Umbɔ aka atoma aziya umbɔ, umbɔ atsũwe umbɔ azĩmbɔ. Asi ikpombɔ ubinkpi umbɔ aka ikorhe na adzowe umbɔ uver, ubinkutsu anera kishoo akpoi Unum ru ubinkpi uku ukorhe.
22 Utsa ukatarhu uwuku ukpo idzeu ikikerhe ha, imɛknga iki inangngge isɔka inaa.

Ifɛn-Num abika adɔsa

* **4:11** Àka anyã ikɛi: Amb 118.22.

23 Ivangyɛ umbɔ aka atsũwe umbɔ
Ubitru nu Uyohana azĩmbɔ ra abimbɔ,
umbɔ asɔme kishoo abinkɛ ateiya
abika adzowe idɛm-Num nu akakũ
aka adɛyiwe umbɔ.
24 Ivangyɛ umbɔ aka agũ rimi,
umbɔ atsarhi irhakmbɔ ri ifɛn-Num
nggu amɛn unying agɛ, <<A Uteijee
uner ijee kishoo, ungo umuna afã
nggu abĩ nu akau akagɔng, nu abina
kishoo aka awe ra ake.
25 Arherhango ri Ipfu Isarsa-
tangge, ungo uku urherhe ra angwĩ
ugãrhãngo, utokamɛn Udauda ugɛ,
<< <Awu use utsu abĩã kishoo agũ
uvɔm
nu anera akaifɛrhkɔ iyiki itãrhã?
26 Ayɛrhe ru upfung agbopa atsimbɔ
abee iwa,
nu anggbaashi abĩã akɔng
ananga unying
awe ru igamtsa nggu Uteijee,
nu ikɛi Ukiristonga.>†
27 Awu idzidzɛrhe, uyɛrhe Uhiridu
nu Ubuntu Ubirhatu agbopumbɔ itsi
nggu atsen abi Uyahuda nu aner Uis-
rairha ru uteu ukpirɛ. Awembɔ ri
ikpikpɛ̃ɛ̃ nggu ugãrhãngo Uyesu us-
arkasar, uwuruwi ungo uku usɛng
unga awu Ukiristo.
28 Umbɔ akorhe abinkɛ kishoo
ijeengo nu ibibemango iki itsu
ishaisha ugɛ ngge ikorhe.
29 A Uteijee, ungo ugũo iziziyambɔ
ra atsimɛn nu uma uyike agãrhãngo
nggu ikeramɛn irherha arherhango.
30 Uberu ubokngo ukpuku ukerhe
ikɛi ukorhu nggaa abin idzeu nu ig-
bigba ri itsok ugãrhãngo Uyesu us-
arkasar.>>
31 Umbɔ aka afɛn-Num amaa,
anangkɛ umbɔ aka akɔng adiki iz-
izusa. Mɔcɛ atsuke umbɔ kishoo Ipfu
Isarsatangge, umbɔ adɛ̃ɛ̃mbɔ irherha
Arherhu-Num nggu ikeramɛn.

Abika adɔsa agasha abinmbɔ nggu adɔka

32 Mɔcɛ kishoo abika adɔsa
amɛnmbɔ awu unying. Ubɛn unera
asi iwea ru ubin ukamnga, bɔr umbɔ
agasha abinkɛ umbɔ aka awurake
nggu adɔka.
33 Nggu ijee nggaa abi itser Uyesu
aka adɛ̃ɛ̃ arherhe isisok Uteijee Uyesu
ra akpe, nu imimuta irhɛirhɛ iki iwu
ru umbɔ kishoo.
34 Unera asi ibee ubin adaka ru
umbɔ. Ubinkutsu abi icang irham nu
abi aya agoyiwe ake na akũ uhwɛka
35 aba adzowe ra abi itser Uyesu,
umbɔ agashuwe anera ri itsũwãmbɔ.
36 Rimi hã uner itsok Uyusuf aka
akorhe awu unang Urhawi, adzeku
Usayifuru, uwuruwi abi itser Uyesu
iki iyisa unga Ubarnaba, agbena ag-
burh <<Uner uwuku Ufituwe.>>
37 Unga aka agoshe icangnga iyɔɔ,
unga akũ uhwɛka aba adzowe abi
itser Uyesu.

5

Uhananiya nu Usafiratu

1 Unera nuwɔ itsoka igburh
Uhananiya, nggu utsɛ̃nga Usafiratu,
agoshe icang irhammbɔ iyɔɔ.
2 Nggu ihwihwɛng utsɛ̃nga, unga
atsũ uhwɛka angwɛ̃ ukpunga na akũ
ukpuku ubɔr aba angwɛ̃we ra adak
abi itser Uyesu.
3 Mɔcɛ Ubitru agɛ, <<A Uhananiya,
awu use utsu ungo uneke Ushaitan
atsĩ ra amɛnngo? Ungo ugbɛrangwĩ
utsuke Ipfu Isarsatangge, ungo ikɛi
utsũɔ̃ ubin ukpɔɔ ru uhwɛk icanga?
4 Isi iwengge iyingo ungo udɔrhu
ugoshe? Ungo uku ugoshe ikɛi,
uhwɛka usi iwekpɔ ri ijeengo? Awu
use utsu ungo ukaifɛrhkɔ iyiki ikorhu
ubin hã? Ungo usi igbɛrangwĩ
utsukukɔ unera, ungo ugbɛr utsuke
Unum.>>
5 Ivangyɛ Uhananiya aka agũ rimi,
unga agba nu abĩ akpea. Nggaa iwei
ifɛr anera kishoo aka agũ ubinkpi
uku ukorhe.
6 Mɔcɛ awɛdzɛm aba, akũ atorho
abvur ukom iyornga, na akũna unga
adzek adzake.
7 Aka ayoka akara ataar nu utsɛ̃nga
atsĩwã, asi ihwɛngnga ubinkpi uku
ukorhe.

† **4:26** Àka anyã ikɛi: Amb 2.1,2.

8 Ubitru arhusa unga agɛ,
<<Udɛyiwa umum, awu uhwɛk ha
nukpi kishoo umbi aka agoshe icang
hã?>>

Unga agɛ, <<Ĩĩ, uhwɛk ngge niyɔ.>>

9 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Awu use
utsu umbi agbopa atsimbi na aviri
Ipfu Uteijee? Unyã! Adak abika
adzake utsakngo akɔ ra angwĩ ubã,
umbɔ awuri itsã ungo adzek ikɛi.>>

10 Kanying unga agba nu adak Ubi-
tru akpea. Mɔcɛ awɛdzɛm aka atsĩwã
aba anyã unga aka akpea, umbɔ
ashupa unga adzek azĩ adzak akha-
puwe ru udzak utsaknga.

11 Nggaa iwei akarhãrhã ifɛr kishoo
abika adɔsa nu kishoo abika agũ
ifɛrha ha.

Abi itser Uyesu akerhuwe anera

12 Abi itser Uyesu akorhuwe
abin idzeu nu abin igbigba ra an-
era arhɛrhɛ. Nu abi imangmang
kishoo aki isaka akɔng ra Angwĩ Iya
Usorhomon.

13 Bɔr uner uwɔɔ asi itsĩ atomunga
ru umbɔ, kishoo rimi hã anera ana
adzowe umbɔ imor.

14 Irhɛ akatsak nu akatsɛrh abika
awe ru imangmang ru Uteijee
ikpurhi idɛ̃ɛ̃ ititoma ri irhɛmbɔ.

15 Ubinkpi abi itser Uyesu aka
akorhe utsu anera akũ abi irhãrhã
adzeka ra atsĩndĩ, abɛta umbɔ nu
atakarha nu afarmbɔ, ugɛ Ubitru aba
atɔnga, usakanga uma utɔng nu abɔɔ.

16 Anera arhɛrhɛ aka adzeyi ri iteu
iyiki ikhapa ru Urusharhima, akɔng
akũ abi irhãrhã aba nu abirabɛ ípfu
iyiki ibewe iki idzowe umbɔ uver, nu
kishoo akerhumbɔ.

Adzowe abi itser Uyesu uver

17 Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-
Num nu kishoo abirabɛ aka awu
nggu unga, awu abi ukpui Usaduki,
agũ unyɛ̃ɛ̃ abi itser Uyesu akarhãrhã.

18 Ngge itsu umbɔ asok adzur abi
itser Uyesu atsuke umbɔ ru ugborzĩ.

19 Bɔr ru untsuuka ipfu itser Uteijee
itsuruwe angwĩ ubã ugborzĩ hã ikũna
umbɔ idzekngge. Igɔr umbɔ igɛ,

20 <<Àka azĩ adɛ̃ɛ̃ ru ufɔm Iya-Num
na adɛyiwe anera undzuma arherhe
akɛrɛ aki urhɛ uwuku ufa.>>

21 Ukpekpeka, umbɔ atsĩ ru ufɔm
Iya-Num, ru nyaka ngge iki idɛyiwe
umbɔ, umbɔ atirhi imesuwe anera.

Mɔcɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe
Idɛm-Num nu abirabɛ aka awu nggu
unga aka aba atsĩ, umbɔ akɔng abi
udzepurhe, aka awu akakũ Uisrairha
kishoo, na adene itser ugɛ akũ abi
itser Uyesu ha ru ugborzĩ hã aba.

22 Bɔr abi idzɛu Iya-Num azĩ atsĩ
ru ugborzĩ hã, abeea umbɔ, umbɔ
ashimbɔ umɔ, umbɔ azĩ asɔme umbɔ

23 agɛ, <<Umɛn inyã ugborzĩ ug-
bang uku kpengkpeng, abi idzɛu ikɛi
adɛ̃ɛ̃ adzɛu angwĩ ubã, bɔr umɛn iki
itsuri, umɛn isi inyãmɛn unera ru ug-
borzĩ hã.>>

24 Anggbaashi abi idzɛu Iya-Num
nu ateiya abika adzowe idɛm-Num
aka agũ rimi, amɛnmbɔ aghong
akarhãrhã, akaifɛrhkɔ ubinkpi uku
ikorhe ri ifɛrhɛ iyɛrɛ ha.

25 Mɔcɛ utsa uwɔɔ aba agɔr umbɔ
agɛ, <<Àka anyã! Abi ha abɛ umbi
aka atsuku ugborzĩ adɛ̃ɛ̃ ru ufɔm Iya-
Num, anu imesuwe anera.>>

26 Mɔcɛ unggbaashi abi idzɛu Iya-
Num nggu abi idzɛu ha azĩ akũ abi
itser Uyesu aba, bɔr asi ikũmbɔ ri ing-
gang. Anggbaashi ha anu igũ iwei
anera utsur umbɔ atang umbɔ atarh.

27 Umbɔ aka akũ abi itser Uyesu
aba, atsu umbɔ adɛ̃ɛ̃ ra asu abi itser
udzepurhe, mɔcɛ Ukugɔng Uwuku
Udzowe Idɛm-Num anu irhusa umbɔ.

28 Agɛ, <<Umɛn ivangamɛn umbi
akarhãrhã igɛ umbi niba abvui
amesukumbi anera ri itsok ikɛrɛ ha.
Bɔr nggayɛ umbi aka amaakumbi
Urusharhima kishoo nggu imesambi
ikɛi umbi abee itsuka umɛn uvau
adzirh utsa ha!>>

29 Bɔr Ubitru nu abi itser Uyesu
abɔɔ agɛ, <<Awu ufang umɛn iki idɔsa
arherhu Unum inangmɛn arherhe
anera!

30 Unum uwu atokamɛn unga
asoyiwe Uyesu ra akpe, uwuruwi
umbi aka afɛre ri inyapuwe unga ni
igãrhãmau ucucii.

31 Unum aka aberuwe unga, atsu unga asei ru ubok ughanga, awu ung-gbaashi na awu Uner Uwuku Ufɔrh ikɛi na atsuruwe Uisrairha utsĩndĩ idzidzipambɔ ikɛi akpo itsũwe arhim.
32 Umɛn iwu ideka ri ifɛrha iyɛrɛ ha, iwu rimi ikɛi Ipfu Isarsatangge, iyiriyɛ Unum aka adzowe abika adɔsa unga.>>

33 Ivangyɛ umbɔ aka agũ rimi, umbɔ agũ avɔm akarhãrhã na abee ifɛre umbɔ.
34 Bɔr utsa Ufarisi uwɔɔ itsoka ig-burh Ugamarhiyerh, uwuku ume-suwe Íkpem Umusa, uwuruwi anera kishoo aki asaka adzowe unga imor, asok adɛ̃ɛ̃ ru udzepurhea, atsu umbɔ akũ abi itser Uyesu adzeka awiya kata.
35 Mɔcɛ unga agɔr abi udzepurhe ha agɛ, <<Umbi abimɛn Uisrairha àka angwɛ̃dzɛn na arhi anyã ubinkpi umbi aka abee ikorhuwe anera abɛrɛ.
36 Ivanga niyɔ isha uner uwɔɔ aka adzeka, itsoka igburh Utuda, anyangi itsinga awu ubin ukpɔɔ. Anera ayombɔ anaka anaa aki idɔsa unga, bɔr afɛrkumbɔ unga, na asitukumbɔ abika adɔsa unga, ake awu imi-mashambɔ.
37 Akɛrɛ ha aka amaa ikɛi, uwɔɔ it-soka igburh Uyahuda utsa Ugarhirhi adzeka ri ivangyɛ umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ ivarhe irhɛ anera atsu anera adɔsa unga umbɔ awe ru igamtsa nggu agomnati. Unga ikɛi afɛrkumbɔ unga, abika adɔsa unga kishoo asitumbɔ.
38 Nggee, umum idzaa umbi itsũwã, àka adzembi ru utsĩndĩ anera abɛrɛ, àka neke umbɔ azĩmbɔ! Ubinkutsu ibibemambɔ use itsermbɔ iba iwu iyi anera, iwuri isitungge.
39 Bɔr itsermbɔ ha iba idzeku Unum, umbi asi ídɛ̃ɛ̃ akɛnmbi umbɔ, utsur umbi awembi ri ifuw nggu Unum.>> Nggee umbɔ ayɛimbɔ itsũwã Ugamarhiyerh.

40 Umbɔ ayisa abi itser Uyesu ha, atsu umbɔ akwɛre umbɔ ugwɛɛ. Na avange atombɔ utsur umbɔ arher-humbɔ arherhe ri itsok Uyesu, na atsũwe umbɔ azĩmbɔ.

41 Abi itser Uyesu ha asok azĩmbɔ agɔm akarhãrhã agɛ Unum anyã umbɔ amɛ̃ɛ̃mbɔ ihwa uver nu atsa ri itsok Uyesu.
42 Ubɛn unuma, umbɔ asi in-ekukumbɔ imesuwe anera ri idzowe Isarhe Iyiki Ize ri Iya-Num nu aya ugɛ Uyesu unga awu Ukiristo.

6

Asɛng inera utɔɔva

1 Ri inum hã angwɛ̃ imesa anu itit-oma arhɛrhɛ, umɔ abi Uyahuda abika agũ idũ abi Uherhini atsĩmbɔ ibvun arherhe ri itsi abi Uyahuda abika agũ idũ abi Ibrani ubinkutsu abika agau ubingha ubɛn unuma anu irhi atsɛ̃rhãpfu abi idũ Uherhini uku ung-waan.
2 Nggee umbɔ usɔkdũmɛn hã ay-isa anera kishoo angwɛ̃ imesa agɛ, <<Isi irhikungge umɛn ineke isarhe Arherhu-Num ni itsĩmɛn igashu ub-ingha.
3 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka asɛng inera utɔɔva ra abimbi abirabɛ umbɔ aka ahwɛng umbɔ awu nggu Ipfu-Num nu itsoi. Umɛn iki idzowe itser iyɛrɛ ru umbɔ,
4 nu umɛn itsu amɛnmɛn ri ifɛn-Num ni imesuwe Arherhu-Num.>>
5 Abika adɔsa kishoo agũibɛn ubinkpi umbɔ aka arherhe. Mɔcɛ umbɔ asɛng Uistifanu, uwuruwi aka awe ru imangmang akarhãrhã na awu nggu Ipfu Isarsatangge, nu Ufirhibu nu Uburokora nu Unikano, nu Utimon, nu Ubarmina, nu Uniko-rha aka adzeku Uantakiya, adzipa atsĩ agbeyi abi Uyahuda.
6 Umbɔ akũ anera abɛrɛ aba aden ra asu abi itser Uyesu, umbɔ aka afɛn-Num na atsoyiwe umbɔ abok.
7 Nggee Arherhu-Num atɛ̃rhã. Irhɛ angwɛ̃ imesa ru Urusharhima ikpurhi idɛ̃ɛ̃ itoma akarhãrhã, nu arhɛrhɛ abika adzowe idɛm-Num adɔsumbɔ imangmang hã.

Adzur Uistifanu

8 Uistifanu, awu nggu imimuta nu ijee akarhãrhã, akorha abin akagɔng aki idzeu nu aki igbigba ra anera.

9 Bər abɔɔ abi ubã ifɛn-Num ukpɔɔ umbɔ iki iyisa agɛ Ubã Ifɛn-Num Abika Adzek Ukam, asoyimbɔ uning nggu Uistifanu. Abɛrɛ ha awu abi Uyahuda abika adzeku Usayirin nu Uarhekzandiriya, nu ikɛi abika adzeka abĩ Ukirhikiya, nu aki Uasiya.
10 Bər afər uning adambɔ nggu itsoi iyi Ipfu-Num iki idzowe unga arherhe.
11 Məcɛ umbɔ aghɔ̃rhã agər anera abɔɔ ri iwɔk umbɔ agɛ, <<Umɛn igũ Uistifanu anu irhenu Umusa na arhenu Unum ikɛi.>>
12 Nggee umbɔ asoyiwe amɛn anera nu akakũ nu abika amesuwe ikpem. Umbɔ asok adzur Uistifanu akũ azĩmbɔ ra asu abi udzepurhe.
13 Umbɔ akũ anera abi ideka igbɛrangwĩ aba, umbɔ agər agɛ, <<Utsak uwurɛ ubɛn unuma unga anu irherhi iyiki itãrhã ru usarkasar anang akɛrɛ nu Íkpem Umusa ikɛi.
14 Umɛn igũ unga agər agɛ Uyesu uner Unazarat ha awuri ibibupuwe anang akɛrɛ na afaruwe agbeyi Umusa aka abɔra umɛn.>>
15 Kishoo abika asei ru udzepurhe ha awing asumbɔ arhi Uistifanu, anyã asunga awu ru nyaka aki ipfu itser-Num.

7

Arherhe Uistifanu ru udzepurhe

1 Məcɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num arhusu Uistifanu agɛ, <<Arherha akɛrɛ ha awu idzidzɛrhe? >>
2 Uistifanu agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn nu atesmɛn, àka akpeto ru umum! Unum uwuku ukpukpoi adzeka ru utokamɛn Uibrahim ri ivangyɛ unga aka awu ra abĩ Umesofotamiya, unga anasi iseisa ru Uharan.
3 Unum agər unga agɛ, <Uso ra abĩmbi, ubɔre abimbi, uzĩ abĩkɛ umum iki idɛyiwa ungo.>*
4 <<Nggee unga asoka abĩ abi Ukarhdi, azĩ aseisa ru Uharan. Utɛnga aka akpe amaa, Unum adene unga aba ra abĩkɛ umbi aka asei umɔ icɛrɛ.
5 Unum asi idzowuka Uibrahim ukam abĩ hã, uko ider udaka unying. Bər Unum abemuka unga agɛ unga awuri itsu abĩ hã awu akinga nggu unangnga iki idɔsu undzingnga, nggayɛ Uibrahim ana ashia ru ungwɛ̃ ri ivang hã.
6 Unum arherhe nggu unga agɛ, <Unangngo awuri iwemgbɔ atsen ra abĩ akase, abi abĩ hã awuri itsu umbɔ igãrhã, awuri idzowe umbɔ ayetnum imɛka inaka inaa.
7 Umum iwuri itsukukũ uver ra abĩ hã umbɔ aka iwu igãrhã. Akɛrɛ ha aka imaa ikɛi, unang Uibrahim awuri idze adzaa umum igɔng ra anang akɛrɛ.>†
8 Unum adzowe Uibrahim ibibemuwe utsar ukpu usorhe. Uibrahim aka amar Uishaku, unga asorhuwe unga ru unum ukpu utərək. Uishaku unga amar Uyakubu, Uyakubu amar atokamɛn usɔkdũmɛn.
9 <<Atokamɛn hã agũ unyɛ̃ɛ̃ ungwɛ̃mbɔ aka agburh Uyusuf, umbɔ agoshe unga azĩã igãrhã ru Umasar. Bər Unum awu nggu unga,
10 atsũwũka unga ri inyãyernga kishoo. Unum ikɛi atsu Uyusuf awu uner itsoi awe ru izama ra asu Ufir'auna uyɛrhe Umasar, nggee unga atsu unga awu ugomna Umasar ru udzepurhenga kishoo.
11 <<Məcɛ imerh itsĩngge abĩ Umasar kishoo nu Ukan'ana, itoma nggu ayetnum akarhãrhã, itsu atokamɛn ashimbɔ ru ubingha.
12 Ivangyɛ Uyakubu aka agũ ugɛ ubingha uwekpɔ ru Umasar, unga adene atokamɛn azĩmbɔ Umasar uzɛ̃rhã ukpu inggbaashia.
13 Ru uzɛ̃rhãmbɔ ukpu uvaa Uyusuf adɛyiwe itsikamnga ru angwɛ̃mbɔ, məcɛ Ufir'auna ikɛi ahwɛng abi iyambɔ Uyusuf.
14 Akɛrɛ aka amaa Uyusuf atsu umbɔ ayisuwe utɛnga Uyakubu asok aba ru unga, nu kishoo abi iyambɔ, awu isɔka utɔɔva na atɔ̃ɔ̃.

* **7:3** Àka anyã ikɛi: Ing 12.1. † **7:7** Àka anyã ikɛi: Ing 15.13,14.

15 Məcɛ Uyakubu azĩã Umasar. Ru
nggəə ha unga nggu atokamɛn aka
akpe,
16 na akũ akom ayormbə azĩmbə
Ushekem, adzake umbə ru udzak
ukpu Uibrahim aka agoi nggu uhwɛk
uazurhfa ru ubok awɛ Uhamor ru
Ushekem.
17 <<Bər ivangyɛ iki itsuifɛr iyi
ibibemuwe-Num ru Uibrahim iki
iyok, anermɛn atɛ̃rhã akarhãrhã ra
abĩ Umasar.
18 Məcɛ uyɛrhe uwəə ru Umasar,
uwuruwi aka asi ihwɛngnga Uyusuf
agha iyɛrhe Umasar.
19 Unga agha urha unangmɛn na
ayəm atokamɛn na atsu umbə atãyĩwe
irheng angwɛ̃mbə ngge ikpeyi.
20 <<Ivang hã niyə umbə aka amar
Umusa, unga awu uzeze ungwɛ̃.
Anɛta unga afɛ̃ɛ̃ ataar ri iya utɛnga.
21 Umbə aka angwɛ̃we unga ra
awiya, unapa Ufir'auna unga ashupa
unga akpəm ru nyaku ungwɛ̃nga.
22 Amesuwe Umusa ri kishoo itsoi
abi Umasar na awe ru ijee ra arherhe
nu ikikorhe.
23 <<Ivangyɛ Umusa aka atsĩ imɛka
isəka inaa, unga avarhe na asok azĩã
iyepa angwɛ̃mbə abi Uisrairha.
24 Unga aka anyã utsa Umasar
aka adɛ̃ɛ̃ iyəm ungwɛ̃mbə, unga azĩ
ayɛsuwe ungwɛ̃mbə afɛruka utsa
Umasar ha.
25 Umusa akaifɛrhkə agɛ abimbə
awuri ihwɛngmbə ugɛ Unum awuri
ikũ unga akũ afərh umbə, bər umbə
asi ihwɛngmbə.
26 Unum uvaa, Umusa aba anyã
abi Uisrairha avaa aka adɛ̃ɛ̃ ifuw.
Unga abee igbopa atsimbə akũwe
umbə ididəər, agər agɛ, <Umbi an-
erabɛ, umbi awu angwɛ̃yi. Awu use
utsu umbi ayəm adəka?>
27 <<Bər uwuku uyəm undəkanga
hã ayiru Umusa adene ri ifɛna na agɛ,
<Ungaa atsu ungo uwu uyɛrhamɛn,
nu uwuku utsu uvau ru umɛn?
28 Ungo ubee ifɛre umum ru nyaka
ungo uku ufɛr utsa Umasar arhɛkɛ
ha?>
29 Ivangyɛ Umusa aka agũ rimi,
unga atĩ azĩã Umidiyan, umə unga
awea utsen ru nggəə ha unga amar
awɛkaci avaa akatsa.
30 <<Imɛka isəka inaa iki itəng, ipfu
itser-Num idzeka ra asu Umusa ra
arhum ri ikon urha iki igar ru ufum
uku ukhapa ri Igũ Usinai.
31 Ivangyɛ Umusa aka anyã rimi,
unga adzeidzeu umə. Unga aka agəpa
azĩ na agbisha arhi, unga agũ urhɛm
Uteijee uku ugər ugɛ,
32 <Awu umum Unum uwu
atokango, Unum uwu Uibrahim, nu
Uishaku nu Uyakubu.>‡ Iyor Umusa
izang unga afər irhi adaka.
33 <<Məcɛ Uteijee agər unga agɛ,
<Utsũwe abadakngo, anangkɛ ungo
uku udɛ̃ɛ̃ umə awu asarkasar abĩ.
34 Idzidzɛrhe, umum inyãmum
ayetnum anermum ru Umasar.
Umum iki igũmum akpembə, umum
icipuwa iba ishəəte umbə. Icɛrɛ
uba umum idena ungo ubvui uzĩ
Umasar.>§
35 <<Awu Umusa ha nuwi umbə
aka akpɛ̃ na agɛ, <Ungaa atsuka ungo
uwu uyɛrhamɛn nu uwu uwuku utsu
uvau ru umɛn?> Unga hã Unum aka
adene unga awu unggbaashi na awu
uwuku ufərh, ru ubok ipfu itser-Num
hã iki idzeka ru unga ru ufum hã.
36 Unga akũna umbə adzeku
Umasar na akorha abin idzeu nu
abin igbigba ru Umasar, ru Ukau uku
Ubãrhã nu ikɛi ra arhum imɛka isəka
inaa.
37 <<Umusa ha unga agər abi Uis-
rairha agɛ, <Unum awuri idzaanga
umbi uner uwuku usəm Arherhu-
Num ra anermbi ru nyaka umum.>*
38 Unga awu nggu ikikəng
atokamɛn abi Uisrairha ra arhum,
nggu ipfu itser-Num hã iki irherha
arherhe nggu unga ni Igũ Usinai, nu
nggu atokamɛn, na ayɛi arherhe urhɛ
aka adzeku Unum akũ akũwã umɛn.
39 <<Bər atokamɛn akpɛ̃mbə idəsa
arherhanga hã. Akpɛ̃mbə unga, na
agũ ikpona ibvui izĩ abĩ Umasar ra
amɛnmbə.

‡ **7:32** Àka anyã ikɛi: Idzi 3.6. § **7:34** Àka anyã ikɛi: Idzi 3.5,7,8,10. * **7:37** Àka anyã ikɛi: Iva 18.15.

40 Agɔr Uharuna agɛ, <Ugbishuwa
umɛn anum abirabɛ aka idarh umɛn.
Umusa ha aka akũna umɛn adzeka
ra abĩ Umasar, umɛn isi ihwɛngmɛn
ubinkpi uku ukpo unga!>†
41 Ivang hã niyɔ umbɔ aka agbishu
ugberhe usaku ungwɛ̃ inak. Adzowe
idɛm ru umgbɔ anu izek irhowa agɔm
anggɔm nu ubinkpi umbɔ aka akũ
abokmbɔ agbisha.
42 Bɔr Unum adzipu undzingnga
nggu umbɔ. Na aneke umbɔ atsĩ
idzowe igɔng ru ídzɛr afã ngge
iwu anummbɔ. Akɛrɛ ha awu uku
kpengkpeng nggu ubinkpi umbɔ aka
atsɛng ru abvur abika asɔm Arherhu-
Num agɛ,
<< <Umbi angwãmbi ijuɛ
na adzaambi umum idɛm
ri imɛka isɔka inaa ra arhum,
umbi abi iya Uisrairha?
43 Umbi azɛ̃rhã nggu ishia Umorhek
nu idzɛɛr ugberhe Urifan,
agberhe aki ha umbi aka agbisha
adzowe ake igɔng.
Ngge iki iwu rimi, umum iwi-
wayiwe umbi ra abĩmbi,>‡ ifaru
Ubabirha itɔng.
44 <<Atokamɛn awe ru utsurha
uwuruwi uku utsu umbɔ ahwɛng
ideka Unum ru umbɔ ra arhum.
Awu umgbɔ, uwu utsurhawi Unum
aka atsu Umusa agbisha, ikɛi umbɔ
agbisha umgbɔ uku kpengkpeng
ubinkpi Unum aka adɛyiwe Umusa.
45 Utsurha ha ruwɔ atokamɛn aka
akũ umgbɔ aba ra abĩ akɛrɛ umbɔ aka
ayɛi ri ivang Ujoshuwa, Unum aka
awayiwe atsen ra asumbɔ. Umgbɔ
uwu umɔ uba utsĩ ivang Udauda,
46 unga aka awe ru imimuta Unum,
na afɛna agɛ unga amaa adzine
anang ru Unum uwu utokamɛn
Uyakubu.
47 Bɔr awu Usorhomon unga
adzine iya ha.
48 <<Rimi hã Nggaa Uwuku Ugɔng
asi iseisa ri iyakɛ aki anera iki
idzin. Ubin ukpu uner uwuku usɔm
Arherhu-Num aka agɔr agɛ,
49 << <Afã awu anang isei iyɛrhamum,
nu upfung uwu anangkɛ umum
iki iden andaidakmum.
Ikpũ iya iyikisong umbi aka idzina
umum?
Uteijee agɔr.
Use anang akasong awu anang
akika uwoshamum?
50 Asi iwea abokmum adzin abin
akɛrɛ ha kishoo?>§
51 <<Umbi agbau abi igbĩrhĩ anera,
nggu amɛn akika asheru usorhe nu
ato! Umbi awe ru nyaka atokambi,
ubɛn ivang umbi asi idɔsumbi Ipfu
Isarsatangge.
52 Ra abika asɔm Arherhu-
Num, uwukusong atokambi asi id-
zowukumbɔ unga uver? Afɛrkumbɔ
abirabɛ aka arherhe arherhe ri itsi
uwuku ububa Uwuku Arhurhika ha.
Nu umbi igambi aghambi adaknga,
umbi afɛre unga.
53 Umbi ayɛimbi Íkpem iyiki itsu
itser ru ubok ípfu itser-Num bɔr umbi
asi idɔsumbi.>>

Atang atarh nu Uistifanu

54 Ivangyɛ umbɔ aka agũ rimi,
amɛnmbɔ adak akarhãrhã, afar
anyĩmbɔ agũ avɔm nggu unga.
55 Bɔr Uistifanu awu nggu Ipfu Is-
arsatangge, awing asunga arhi afã
anyã ikpikpoi Unum, nu Uyesu aka
adɛ̃ɛ̃ nu ubok ugha Unum.
56 Uistifanu agɛ, <<Àka anyã, umum
inyã afã atsuri nu Ungwɛ̃-Ner adɛ̃ɛ̃ nu
ubok ugha Unum.>>
57 Bɔr umbɔ akũ abok abvure
atombɔ, atsarhi irhakmbɔ atsuyi
ivum awirhi azĩ ru unga,
58 akũna unga adzek azĩ undz-
ing utepa, adɛ̃ɛ̃ atang unga atarh
nu unga. Abika adzowe ideka
igbɛrangwĩ hã angwɛ̃we atorhambɔ
nggu uwɛdzɛm uwɔɔ agburh
Ushawurhu.
59 Umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ itang atarh nu
unga, umɔ Uistifanu afɛn-Num agɛ,
<<A Uteijee Uyesu, uyɛi ipfumum.>>
60 Mɔcɛ unga atararhu, na atsarhi
irhaknga agɛ, <<A Uteijee niba
ukpɔmmɔ arhim akɛrɛ nu atsimbɔ.>>

† **7:40** Àka anyã ikɛi: Idzi 32.1. ‡ **7:43** Àka anyã ikɛi: Uamɔ 5.25. § **7:50** Àka anyã ikɛi: Uish 66.1,2.

Unga aka arherhe rimi amaa, na akpea.

8

1 Ushawurhu awu umɔ abemuka ifɛr Uistifanu.

Uver ha utsu abika adɔsa asitumbɔ

Ru unum hã nggaa uver utsĩkpɔ ra abika adɔsa ru Urusharhima, asituwe umbɔ kishoo ra abĩ abi Uyahudiya nu aki Usamariya, akpurha abɔre abi itser Uyesu.

2 Mɔcɛ aner Unum adzake Uistifanu, aciu akpenga akarhãrhã.

3 Bɔr Ushawurhu akpurha adɛ̃ɛ̃ idzowe uver ra abika adɔsa akarhãrhã. Atsĩrhã aya aya, adzui akatsak nu akatsɛrh atsuyiwe umbɔ ru ugborzĩ.

Ufirhibu ru Usamariya

4 Abɔrɔ ha umbɔ aka asituwe adzowe Isarhe Iyiki Ize ri inangyɛ umbɔ aka azĩ.

5 Ufirhibu azĩã uteu Usamariya, adzowe isarhe Ukiristo umɔ.

6 Anera aka agũ, na anyã abin idzeukɛ unga aka akorhe umbɔ angwɛ̃ amɛnmbɔ ru ubinkpi unga iki irherhe.

7 Ípfu iyiki ibewe itsuyi ivum ni idzeyingge ru ayor anera arhɛrhɛ, akerhuwe abi ishayi iyor na akatarhu arhɛrhɛ.

8 Nggee umbɔ agɔm anggɔm akarhãrhã ru uteu ha.

Usiman uner igoka

9 Unera nuwɔ itsoka igburh Usiman anu itser igoka adzowe idzeu ra anera kishoo ru uteu Usamariya. Anu iberi itsinga agɛ unga awu nggaa uner.

10 Nu anera kishoo, uwuku ugɔng nu uwuku uci, atsu amɛnmbɔ nu unga anu igɔr agɛ, <<Utsak uwurɛ awe ru ijee iyi Unum umbɔ iki iyisa nggaa Ijee.>>

11 Umbɔ adɔsa unga ubinkutsu aka adera unga aka anu ikorhuwe umbɔ abin idzeu nggu igbigba igokanga.

12 Bɔr umbɔ aka awe ru imangmang ri Isarhe Iyiki Ize iyiriyɛ Ufirhibu aka arherhe iyi Iyɛrhe Unum nu iyi itsok Uyesu Ukiristo, asorhuwe umbɔ ubɔtisima, akatsak nu akatsɛrh.

13 Usiman nibikanga awea ri imangmang, umbɔ aka asorhuwe unga ubɔtisima ikɛi unga adɔsunga Ufirhibu ubɛn anang. Unga aka anyã Ufirhibu akorha atsar nu abin idzeu, unga adzeidzeu akarhãrhã.

14 Abi itser Uyesu aka awe ru Urusharhima aka agũ abi Usamariya aka ayɛimbɔ Arherhu-Num, umbɔ adene umbɔ Ubitru nggu Uyohana azĩ ru umbɔ.

15 Umbɔ aka azĩ atsĩ, umbɔ afɛne-Num ru umbɔ ama ayɛi Ipfu Isarsatangge,

16 ubinkutsu, Ipfu Isarsatangge ina isi icipuwangge nu unyinga umbɔ kata, akpurha akorhuwe umbɔ ubɔtisima ri itsok Uteijee Uyesu.

17 Mɔcɛ Ubitru nu Uyohana atsorhuwe abok nu umbɔ, umbɔ ayɛi Ipfu Isarsatangge.

18 Usiman aka anyã ugɛ awu itsorha abok abi itser Uyesu iki isaki itsu ikpo Ipfu-Num, unga adzowe umbɔ uhwɛk.

19 Na agɛ, <<Udzaa umum ijee ha igamum, umum ĩba itsorhumum ubok nu ubɛn unera unga akpo Ipfu Isarsatangge.>>

20 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Uhwɛkngo nggu ungo aka atsim, ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ ungo ukũ uhwɛk uyɛi izũwũ Unum!

21 Ungo ushiɔ ru ugau ri itser iyɛrɛ, ubinkutsu, amɛnngo asi irhikuke ra asu Unum.

22 Udzipa ru iyiki ibewa iyɛrɛ nu ufɛn-Num ru Uteijee. Use unga awuri itsũwãnga ungo ri ikpũ ifɛrhkɔ iyɛrɛ ra amɛnngo.

23 Ubinkutsu umum inyã amɛnngo awu nggu unyɛ̃ɛ̃ akarhãrhã aka abow ra arhim.>>

24 Mɔcɛ Usiman agɛ, <<Àka afɛnuwa umum Uteijee, utsur abin hã umbi aka arherhe akorhuke nggu umum.>>

25 Ivangyɛ umbɔ Ubitru nggu Uyohana aka amaa idzowe isarhe Arherhu Uteijee, umbɔ abvui azĩmbɔ

Urusharhima, adzowe Isarhe Iyiki Ize ri iteu Usamariya irhɛirhɛ.

Ufirhibu nu uner Uitiyofiya

26 Icɛ ipfu itser Uteijee igɔr Ufirhibu igɛ, <<Uso uzĩ unɔr utsĩndĩ arhum uwuku udzeku Urusharhima uzĩ Ugaza.>>

27 Nggee unga asok adzek azĩã, unga agbopu uner Uitiyofiya uwuruwi aka awu unggbaashi, abika angwɛ̃ kishoo abin Ukadi uyɛrhe Uitiyofiya, aka awu ukutsɛrh. Aka azĩ Urusharhima idzowe igɔng.

28 Unga awu ru utsĩndĩ uwuku uzĩ usoi, asei ru ikar inyãwãnga anu ivarhu ubvur uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya.

29 Ipfu-Num igɔr Ufirhibu igɛ, <<Uzĩ ukhapa nu ikar inyãwã iyɔrɔ.>>

30 Ufirhibu atĩ azĩ nu ikar inyãwã hã agũ utsa ha adɛ̃ɛ̃ ivarhe ubvur uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya. Ufirhibu arhusa unga agɛ, <<Ungo ugũ utaingo ubinkpi ungo uku uvarhe?>>

31 Unga agɛ, <<Umum ikorhi iguse, unera aba asi igbisha adɛyiwanga umum?>> Na ayisu Ufirhibu afũ ikar inyãwã hã umbɔ asei.

32 Uner Uitiyofiya ha adɛ̃ɛ̃ ivarhe ubvur Arherhu-Num aka agɔr ugɛ,

<<Adarh unga ru nyaki idɔi azĩmbɔ
ingwĩngwã,
ru nyaku ungwɛ̃ itsurhi iki
unukutata ru ubok uwuku
ukone igwar iyorngge,
unga asi iyangunga angwĩnga.

33 Akwɛɛte unga na akɛnmbɔ unga
idzidzɛrhanga.
Ungaa idɛ̃ɛ̃ arherhe arherhe ri
itsi unangnga?
Ubinkutsu anyangu urhɛnga
adzembɔ ru upfung.>>*

34 Uner Uitiyofiya ha arhusu Ufirhibu, agɛ, <<Udɛyiwa umum, kabɔɔ, uner uwuku usɔm Arherhu-Num hã arherhe arherhe ha ri itsi ungaa, ri itsinga use ri itsi uner uwukuse?>>

35 Mɔcɛ Ufirhibu atirhi nu ugbɛr itsɛng Arherhu-Num uwu ha adzowe unga Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu.

36 Umbɔ awe ru uzɛ̃rhã nú utsĩndĩ hã, azĩ anyã amɛ̃, Uner Uitiyofiya ha agɛ, <<Unyã amɛ̃ akɛ! Awu use ikɛn umum isi ísorhmum ubɔtisima?>>†

38 Unga atsu umbɔ ajimu ikar inyãwã hã ngge idɛ̃ɛ̃. Umbɔ Ufirhibu nggu utsa ha ikivarhambɔ acipa atsĩmbɔ ra amɛ̃. Mɔcɛ Ufirhibu asorhuwe ubɔtisima ru utsa ha.

39 Ivangyɛ umbɔ aka adzeka ra amɛ̃, Ipfu Uteijee ishupungge Ufirhibu, Uner Uitiyofiya ha asi ibvui anyã unga ikɛi, bɔr azĩã uzɛ̃rhãnga na agɔm anggɔm.

40 Ufirhibu, anyã itsinga, ru Uazotu. Umɔ unga atsĩrhã ri kishoo iteu, adzise Isarhe Iyiki Ize azĩ atsĩã Ukaisariya.

9

Ushawurhu adɔsu Uyesu (Aiy 22.6-16; 26.12-18)

1 Ri ivang hã Ushawurhu anu igha unggbaashi nggu iziya angwɛ̃ imesu Uteijee. Unga asok azĩã ru Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num,

2 ashɔ̃rhã unga amaa atsɛng abvur adzowe anggbaashi abã ifɛn-Num ru Udimashku, ubinkutsu unga aba azĩ akpoa abika adɔsu Utsĩndĩ Uteijee, akatsak use akatsɛrh, unga abow umbɔ akũ aba Urusharhima.

3 Unga aka azɛ̃rhã azĩ akhapa nggu Udimashku, kanying irhirhang idzeka afã irhang idzipa unga.

4 Unga agba anu nu abĩ na agũ urhɛm ukpɔɔ uku ugɔr unga ugɛ, <<A Ushawurhu, a Ushawurhu, awu use utsu ungo udzaa umum uver?>>

5 Ushawurhu arhusa agɛ, <<Awu ungo ungaa Uteijee?>>

Urhɛm hã ugɔr ugɛ, <<Awu umum Uyesu uwuruwi ungo uku udɛ̃ɛ̃ idzowe uver.

---

* **8:33** Àka anyã ikɛi: Uish 53.7,8. † **8:36** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 37 *Ufirhibu agɛ, <<Ungo uba udzowukɔ imangmang nggu amɛn unying, awuri ikorhuwambɔ ungo ubɔtisima.>> Mɔcɛ utsa ha agɔr agɛ, <<Umum idzowukũ imangmang ugɛ Uyesu Ukiristo awu Ungwɛ̃ Unum.>>*

6 Icɛrɛ usisok utsĩ ru utepa, nggɔɔ
ha umbɔ awuri idɛyiwambɔ ubinkpi
awu ufang ungo iki ikorhe.>>
7 Abika azɛ̃rhã nggu Ushawurhu
afɔr arherhe adambɔ, umbɔ agũmbɔ
urhɛm hã na asi inyãmbɔ unera.
8 Ushawurhu asoka abĩ na ayanga
asunga bɔr asi idɛ̃ɛ̃ anyã ubin. Nggee
umbɔ akpɔm aboknga adarh unga
atsĩ ru Udimashku.
9 Unga amaa inuma itaar, asunga
awu ibvuta, asi ighaa na asi ihwaa
ubin ikɛi.
10 Ungwɛ̃ imesa Uyesu nuwɔ ru Udi-
mashku itsoka igburh Uhananiya.
Uteijee ayisa unga ru irhi agɛ, <<A
Uhananiya! >> Unga anyũwã agɛ,
<<Umumwi, Uteijee.>>
11 Uteijee ha agɔr unga agɛ,
<<Usisok utsĩ ri iya Uyahuda nu
utsĩndĩ uwɔ umbɔ iki iyisa agɛ uku
Urhirhiki urhusa ugɛ use uner Utarsu
itsoka iki igburh Ushawurhu awu
umɔ, unggawɔ adɛ̃ɛ̃ ifɛn-Num mɔnɔ.
12 Ru irhi unga aka anyã unerwi
aka agburh Uhananiya aka aba at-
sorhu ubok nu unga, unga abvui
anyãã ikɛi.>>
13 Uhananiya agɛ, <<A Uteijee,
umum iki nggũshumum arherhe
utsak uwirɛ ra anera arhɛrhɛ, nu
amɛn aka abewe unga aki ikorhuwe
abika adɔsa ungo akarhãrhã ru
Urusharhima.
14 Nggayɛ ikɛi ateiya abika adzowe
idɛm-Num aka adzowukumbɔ unga
ijee iyiki idzui kishoo abirabɛ aka
afɛn ungo.>>
15 Bɔr Uteijee agɔr Uhananiya agɛ,
<<Uzĩ! Awu utsa ha uwi umum
iki isɛng unga aka itɔ̃ itser iyiki id-
zowe isarhe itsokmum ra atsen abi
Uyahuda nu ayɛrhambɔ nu aner Uis-
rairha.
16 Umum iwuri idɛyikũ unga ikpũ
ayetnumkɛ awu ufang unga aka ihwa
ri itsokmum.>>
17 Nggee Uhananiya asok azĩã azĩ
atsĩ ri iya. Atsorha aboknga nu
Ushawurhu, na agɛ, <<A ungwɛ̃mɛn
Ushawurhu, Uteijee Uyesu uwuruwi
aka adzeka ru ungo nu utsĩndĩ
ibibango nggimi unga adena umum
ĩba ru ungo ubvui unyã anang ikɛi nu
uwe nggu Ipfu Isarsatangge.>>
18 Kanying, abina ru nyaka afeka
abɛrh ahwor ra asu Ushawurhu
agba, mɔcɛ unga abvui anyã anang.
Unga asok, umbɔ asorhuwe unga
ubɔtisima.
19 Unga aka agha ubingha amaa,
unga akpo iker iyornga.

Ushawurhu amaa inum iyɔɔ asei
nggu angwɛ̃ imesa ru Udimashku.
20 Kanying Ushawurhu atirhunga
idzowe isarhe Uyesu ra abã ifɛn-Num
abi Uyahuda agɛ Uyesu awu Ungwɛ̃
Unum.
21 Kishoo abika agũ unga adzei-
dzeu na arhusa agɛ, <<Asi iwea unga
afɛyiwe abika afɛn uner ha, Uyesu, ru
Urusharhima? Unga asi ibanga idzui
anera nggimi akũ azĩ ra ateiya abika
adzowe idɛm-Num?>>
22 Bɔr isarhe Ushawurhu ikpurhi
idɛ̃ɛ̃ ititoma ri iker nu ijee, itsu abi
Uyahuda abika asei ru Udimashku
adzeidzeu na adzuna, unga aka
adɛyiwe idzidzɛrhe ugɛ Uyesu awu
Ukiristo.
23 Inuma irhɛirhɛ iki imaa, abi
Uyahuda akɛki itsũwã iyiriyɛ umbɔ
aka ifɛre Ushawurhu.
24 Bɔr Ushawurhu aka agũ ubinkpi
umbɔ aka arherhe. Nu utsuu na
atenum, atsu asumbɔ adzɛu ingwĩ
utepa abee ifɛre unga.
25 Bɔr angwɛ̃ imesanga ashupa
unga ru uzĩng ru untsuuka acipuwe
unga ra angwĩ ubandzin ufɔm utepa.

26 Ivangyɛ unga aka abvui aba
atsĩ Urusharhima, unga abee igbopi
itsi nggu awɛ imesu Uyesu, bɔr
kishoo agũ iwei unga, umbɔ asi
idzowukumbɔ imangmang ugɛ unga
awu ungwɛ̃ imesa idzidzɛrhe.
27 Bɔr Ubarnaba akũna unga akũ
azĩã ra abi itser Uyesu. Adɛyiwe
umbɔ Ushawurhu aka anyã Uteijee
nu utsĩndĩ nu Arherhu Uteijee nggu
Ushawurhu, nu Isarhe Iyiki Ize
Ushawurhu adũwã ri itsok Uyesu ru
Udimashku asi igũa iwei.
28 Nggee Ushawurhu asei nggu
umbɔ na azɛ̃rhã nggu umbɔ ru

Urusharhima, adzowe isarhe ri itsok Uteijee asi igũa iwei.
29 Ikɛi unga anu irherha arherhe na awe ru uning nggu abi Uyahuda abika agũ idũ abi Uherhini, bɔr umbɔ abee utsĩndĩ uwuku ufɛre unga.
30 Abika adɔsa aka ahwɛng rimi, umbɔ akũna unga azĩmbɔ Ukaisariya adene unga azĩã Utarsu.
31 Mɔcɛ abika adɔsa ru Uyahudiya, nu Ugarhirhi, nu Usamariya, akpombɔ ididɔɔr. Umbɔ akpo iker nu ififita akarhãrhã ri Ipfu Isarsatangge, atɛ̃rhã awu arhɛrhɛ nggu iwei Uteijee.

Ubitru akerhuwe Uiniya

32 Ubitru aka azɛ̃rhã amaa abĩã kishoo, unga azĩã ra abika adɔsa ha ru Urhidda.
33 Umɔ unga aka agbopa nggu uner uwɔɔ agburh Uiniya, uwuruwi aka aghong irhãrhĩ iyiki ishayi iyor anu imɛka utɔrɔk.
34 Ubitru agɔr unga agɛ, <<A Uiniya, Uyesu Ukiristo aka akerhuwanga ungo. Uso ufetu ufarngo.>> Kanying Uiniya asoka.
35 Kishoo aner Urhidda nu abi abĩ Usharon anyã unga aka akerhunga, umbɔ adzipa awu abi Uteijee.

Ubitru azituwe ukom Utabita

36 Ru Ujopa ungwɛ̃ imesu Uyesu nuwɔ, itsoka igburh Utabita, agbena agburh <<Udooka,>> uwuku udzowe itsinga ri itɔ̃ itser iyiki ize, na ayike atsũwã.
37 Ri ivang hã unga aghong akpea, umbɔ aka asorhuwe iyornga na angwɛ̃we unga ru ubã afã.
38 Urhidda ukhapa nggu Ujopa angwɛ̃ imesa aka agũ agɛ Ubitru awe ru Urhidda, umbɔ adene inera ivaa izĩ ru unga ashɔ̃rhã unga agɛ, <<Kabɔɔ uba ru umɛn ifetem!>>
39 Ubitru asok azĩã nggu umbɔ, unga aka azĩ atsĩ umbɔ akũna unga afũmbɔ ru ubã afã hã. Kishoo atsɛ̃rhãpfu adɛ̃ɛ̃ adziira unga, aciu akpe adɛyiwe atorho ha Udooka aka adzise umbɔ unga aka awu nggu umbɔ.
40 Ubitru atsu umbɔ kishoo adzek ra awiya, unga atar arhuk na afɛn-Num. Adzipa udiku ukom utsɛrh ha, agɛ, <<A Utabita, usisok.>> Unga ayanga asunga, unga aka anyã Ubitru unga asok asei isei.
41 Ubitru adzowe uboknga ayike unga asok adɛ̃ɛ̃ nu adaknga. Mɔcɛ unga ayisa abika adɔsa na atsɛ̃rhãpfu ha adzowuka Utabita ru umbɔ nggu urhɛ.
42 Isarhe iyɛrɛ itɛ̃rhã kishoo ru Ujopa, anera arhɛrhɛ aka adzowe imangmang ru Uteijee.
43 Ubitru asei inuma irhɛirhɛ ru Ujopa ri iya uwɔɔ uner itser abvur ijuɛ itsoka igburh Usiman.

10

Ukonerhiyu ayisu Ubitru

1 Unera nuwɔ ru Ukaisariya itsoka igburh Ukonerhiyu, unga awu uteiya abi iwa ru ukpui Uitarhiya ra abi iwa Uroma.
2 Unga nu abi iyanga kishoo awu abika adzowe igɔng na agũ iwei Unum, atsu itsinga akarhãrhã ri idzowe izũwã irhɛirhɛ ra atsũwã, na afɛn-Num ubɛn ivang.
3 Unuma nukpɔ aka ayoka akara ataar ra atenuma, unga anyã ipfu itser-Num ru irhi, iki igɔr unga igɛ, <<A Ukonerhiyu!>>
4 Unga atsu asunga ri iwei na arhusa agɛ, <<A Uteijee, awu use?>>
Ipfu itser-Num igɔr unga igɛ, <<Unum aka agũã ifɛn-Numngo nu iyiyikeyɛ ungo uku iyike atsũwã. Unga ayɛi ngge ru nyaku izũwã.
5 Udene anera icɛrɛ umbɔ azĩ Ujopa ayisuwa Usiman uwu ha umbɔ iki iyisa unga Ubitru.
6 Unggawɔ asei nggu Usiman uwuku utɔ̃itser abvur ijuɛ, uwuruwi iyanga iki iwe ru ubang ukau ukugɔng.>>
7 Ivangyɛ ipfu itser-Num iyiki irherha arherhe nggu unga iki izĩngge, Ukonerhiyu ayisa agãrhãnga avaa, nu uner iwa uwuku udɔsu Unum ra abika atɔ̃ itsernga.

8 Unga aka amaa idɛyiwe umbɔ abina kishoo aka akorhe na adene umbɔ azĩmbɔ Ujopa.
9 Ra atenuma unum uvaa agãrhũ Ukonerhiyu awe ru uzɛ̃rhã umbɔ aka ayo ru utepa, Ubitru afũ ni itsi uvi abee ifɛn-Num.
10 Imerh ifɛr unga, unga abee igha ubin, bɔr umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ ikorhu ubingha, unga anyã irhi.
11 Unga anyã afã aka atsuri, unga anyã ubina ru nyaka atorho ukoma atɛtɛi uku ucipuwa nu abĩ nggu angbokake anaa aka ayurhi.
12 Ru ake ubɛn ikpũ ijuɛ iyi adaka anaa iwu umɔ, nu iyiki ikaikai, íbvui nu ígwer nu anunu afafã.
13 Mɔcɛ unga agũ urhɛm uku ugɔr unga ugɛ, <<A Ubitru, uso, ungwãnu utãi.>>
14 Bɔr Ubitru agɛ, <<ĩ'ĩ Uteijee! Umum inasi ighamum ubin arhim use ukpurukpi uku usi isarkpɔ.>>
15 Unga abvui agũ urhɛm hã idevaa, uku ugɔr ugɛ, <<Ubinkpi Unum aka asare ukpɔ, niba ugɔrɔ ukpɔ ugɛ usi isarkpɔ.>>
16 Ifɛrhɛ iyɛrɛ ha ikorhe idiki itaar, nu kanying umbɔ unyangu atorha ha afũmbɔ ra afã.
17 Amɛn Ubitru ana awe ri icang agben irhi ha umbɔ aka adɛyiwe unga, aner ha Ukonerhiyu aka adene arhusa na adɛ̃ɛ̃ ra angwĩ iya.
18 Umbɔ ayisa arhusa agɛ, <<Usiman uwuruwi umbɔ iki iyisa Ubitru asei umɔ?>>
19 Ubitru ana awe ri ifɛrhkɔ irhi ha, Ipfu-Num igɔr unga igɛ, <<Usiman, inera itaar iyɛ idɛ̃ɛ̃ ibeea ungo.
20 Nggee uso ucipa uzĩ ru umbɔ. Niba ucango izĩ nggu umbɔ, ubinkutsu awu umum idene umbɔ.>>
21 Ubitru acipa azĩ ru aner ha, agɔr umbɔ agɛ, <<Awu umum umbi aka abee. Awu use utsu umbi aba?>>
22 Aner ha agɛ, <<Umɛn idzeku Ukonerhiyu uteiya abi iwa. Arhiku uner na agũ iwei Unum, awuri imor ra asu abi Uyahuda kishoo. Usarkasar ipfu itser-Num itsu unga adena itser ugɛ ungo uba ri iyanga, unga awuri igigũa ubinkpi ungo iki irherhe.>>
23 Mɔcɛ Ubitru akũna umbɔ atsĩ, ayɛi umbɔ awu atsen ri iyanga.

Ubitru ri iya Ukonerhiyu

Unum untaar Ubitru azĩã nggu umbɔ, nu abika adɔsa abɔɔ aka adzeku Ujopa azĩ urhɔnga.
24 Unum unaa umbɔ atsĩmbɔ Ukaisariya. Ukonerhiyu aka afosi ibibambɔ ayisa abimbɔ kishoo nu awɛrhanga abi idzidzɛrhe.
25 Ubitru awuri itsĩ ri iya nukpi, Ukonerhiyu agbanga unga atararhu ra asunga, adzowe unga igɔng.
26 Bɔr Ubitru atsu unga asisok agɛ, <<Usisok! Umum iwu unera ukpekũ ru nyaka ungo.>>
27 Ubitru aka adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu unga, atsĩ akpo anera arhɛrhɛ aka akɔng.
28 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi ahwɛngmbi ugɛ isi imɛ̃ngge uner Uyahudiya agbopi itsi use unga azĩ iyepa atsen abi Uyahuda. Bɔr Unum aka adɛyiwanga umum agɛ umum niba iyisumum unera igɛ asi isara, use asi itɛna.
29 Nggee ivangyɛ umbɔ aka adene ugɛ umum ĩba, umum isi ikpɛ̃mum. Icɛrɛ umum ibee irhusa awu use utsu umbi ayisa umum.>>
30 Ukonerhiyu agɛ, <<Inuma inaa iki itɔng ru nyaki ivang iyɛrɛ nu akara ataar aki urhɛɛ. Umum iwuri ifɛn-Num ri iyamum, kanying umum inyã unera aka adɛ̃ɛ̃ ra asumum atsim atorho aka aterha ake arhang.
31 Uner ha agɛ, <A Ukonerhiyu, Unum aka agũã ifɛn-Numngo na ayitunga ungo iki iyike atsũwã.
32 Udene itser ru Ujopa umbɔ ayisuwa Usiman, uwuruwi umbɔ iki iyisa Ubitru. Unga awu utsen ri iya Usiman, uwuku utɔ̃itser abvur ijuɛ uwuruwi iyanga iki iwe ru ubang ukau azɛ̃ akagɔng.>
33 Ngge itsu kanying umum idene umbɔ ayisa ungo, aze ungo uku uba. Icɛrɛ Umɛn abɛ ikɔng kishoo ra asu Unum, umɛn iwuri ikpeto ru ubɛn

ubinkpi Uteijee aka atsuka ungo udɛyiwa umɛn.>>

34 Məcɛ Ubitru atirhi irherhuwe umbɔ arherhe agɛ, <<Idzidzɛrhe
umum ihwɛng Unum asi itɛnga asu.
35 Bɔr ayɛi anera ra abĩã kishoo
abika agũ iwei unga na akorhu
ubinkpi uku urhika.
36 Umbi ahwɛngmbi itseryɛ Unum
aka adene ra aner Uisrairha, agɛ Is-
arhe Iyiki Ize iyi ididɔɔr iba ru ubok
Uyesu Ukiristo, unga aka awu Uteijee
kishoo.
37 Umbi ahwɛngmbi ubinkpi
uku ukorhe umaa abĩ Uyahudiya
kishoo, utirhi ru Ugarhirhi ri ivangyɛ
Uyohana aka idzowe isarhe iyi
ubɔtisima.
38 Umbi ahwɛngmbi ubinkpi uku
ukorhe Unum aka adzukuwe atsei
na atsuke Ipfu Isarsatangge nu ijee
ru Uyesu uwu Unazarat, unga aka
azɛ̃rhã akorhi iyiki ize akerhuwe
kishoo abirabɛ aka awe ru ijee Un-
denggũ, ubinkutsu Unum awu nggu
unga.
39 <<Umɛn iwu ideka ru ubɛn
ubinkpi unga aka akorhe ra abĩ abi
Uyahuda, nu Urusharhima. Umbɔ
afɛre unga ri inyinyapuwe unga ni
igãrhãmau ucucii.
40 Bɔr Unum asoyika unga ra akpe
ru unum ukpu untaar na atsu unga
adzeka umbɔ anyã unga.
41 Asi iwea anera kishoo anyã unga,
akpurha adzeka ra abirabɛ Unum
aka asɛng umɛn iwu ideka, umɛn iki
igha ni ihwa nggu unga aka asoka
akpe.
42 Unga atsu umɛn idzowe isarhe ra
anera ni idɛyiwe anera ugɛ, awu unga
hã nuwi Unum aka asɛng unga awuri
itsu uvau abi urhɛ na abika akpe.
43 Abika asɔm Arherhu-Num
kishoo adzowukumbɔ ideka ri itsinga
agɛ, ubɛn unera aka adzowuka
imangmang ru unga awuri ikpoa
itsũwe arhim ri itsoknga.>>

44 Ubitru awu ra arherhe nukpi,
Ipfu Isarsatangge icipuwangge nu
abirabɛ aka anu igosha arherhanga
kishoo.

45 Abi usorhe abi Uyahuda abika
adɔsa, abirabɛ aka aba nggu Ubitru,
adzeidzeu umbɔ aka anyã atsen abi
Uyahuda ayɛimbɔ izũwã Ipfu Isarsa-
tangge.
46 Ubinkutsu umbɔ agũ umbɔ anu
irherhi idũ iyikise na adzowe igɔng
ru Unum.
Məcɛ Ubitru agɛ,
47 <<Unera awea unga aka ikɛn
isorhuwe ubɔtisima nggu amɛ̃ ra an-
era abɛrɛ umbɔ aka ayɛi Ipfu Isarsa-
tangge ru nyaka umɛn iki ikpo?>>
48 Nggee unga atsu umbɔ asorhuwe
umbɔ ubɔtisima ri itsok Uyesu
Ukiristo. Məcɛ umbɔ ashɔ̃rhã unga
ama asei nggu umbɔ inuma ukunjiir.

11

Ubitru adɛyiwe ikikorhanga ri ididɔsa

1 Abi itser Uyesu na abika adɔsa
ra abĩ abi Uyahudiya kishoo agũ
ugɛ atsen abi Uyahuda ikɛi ayɛimbɔ
Arherhu-Num.
2 Nggee Ubitru aka azĩ ufã
Urusharhima, abi usorhe abi
Uyahuda abi imangmang azɔka unga
arherhe.
3 Na agɛ, <<Awu use utsu ungo uzĩ
ru abika ashimbɔ ru usorhe ugha ub-
ingha nggu umbɔ?>>
4 Məcɛ Ubitru atirha asɔme umbɔ
uku kpengkpeng ubinkpi uku uko-
rhe.
5 Unga agɛ, <<Umum iwu ru uteu
Ujopa idɛ̃ɛ̃ ifɛn-Num, ni inyã irhi.
Umum inyã ubina uku ucipuwa ru
nyaka atorho ukoma uwuku ugɔng
aka adzeka afã nggu angbokake anaa
ayurhi, aba ra anangkɛ umum iki
iwe.
6 Umum iki ingbiki irhi umum
inyã ijuɛ iyi adaka anaa nu ijuɛ
arhum iyiki ibewe, nu iyiki ikaikai,
nu anunu.
7 Məcɛ umum igũ urhɛm ukpɔɔ uku
ugɔr umum ugɛ, <A Ubitru, usisok
ungwãnu utãi.>

8 <<Bɔr umum ĩgɔr ĩgɛ, <Ĩ'ĩ a Uteijee!
Ubinkpi uku usi isarkpɔ use utɛnkpɔ
unasi itsĩkpɔ ra angwĩmum.>

9 <<Məcɛ urhɛm hã udzeka afã urherhe idevaa, ugɛ, <Ubinkpi Unum aka asare niba ugərə ugɛ usi isarkpə.>
10 Akɛrɛ ha akorhe idiki itaar, na ashupa abin hã afũmbə ra afã ikɛi.
11 <<Ri ivang hã inera itaar umbə aka adene umbə adzeku Ukaisariya aba ru umum, adɛ̃ɛ̃ nu angwĩ iyakɛ umum iki iwe.
12 Ipfu-Num igər umum igɛ umum ĩdəsa umbə niba icicang umum izĩ nggu umbə. Angwɛ̃mɛn utə̃ĩ hã aka azĩ nggu umum, umɛn izĩ itsĩ ri iya utsak uwurɛ.
13 Unga adɛyiwa umɛn unga aka anyã ipfu itser-Num iki idɛ̃ɛ̃ ri iyanga, ni igər igɛ, <Udene umbə azĩ ayisuwa Usiman ru Ujopa uwuruwi umbə iki iyisa Ubitru.
14 Unga awuri iba asəma ungo isarheyɛ ungo nu iyango kishoo aki ikpo ififərh.>
15 <<Umum iki itirhi arherhe, Ipfu Isarsatangge icipuwa nu atsimbə ru nyaka ngge iki icipuwa nu atsimɛn ri inggbaashia.
16 Məcɛ umum iyita Arherhu Uteijee aka agər agɛ, <Uyohana akorhu ubətisima nggu amɛ̃, bər awuri isorhuwa umbi ubətisima nggu Ipfu Isarsatangge.>
17 Nggee Unum aba adzowe umbə izũwã uku kpengkpeng ubinkpi unga aka adzaa umɛn, iki iwe ru imangmang ru Uteijee Uyesu Ukiristo, umum igburh ungamə umum iki ikɛn Unum?>>
18 Umbə aka agũ rimi, umbə asi ikpombə ubinkpi umbə aka irherhe, umbə akpoi Unum agɛ, <<Ugũ uko atsen abi Uyahuda Unum akorhuka umbə utsĩndĩ idzidzipa nu ikpo urhɛ.>>

Abika adəsa ru Uantakiya

19 Uver uku utsu abika adəsa asita ri ifɛre Uistifanu abəə azĩ abĩ Ufinikiya, nu aki Usayifuru, nu uteu Uantakiya, adzowe isarhe Arherhu-Num ra abi Uyahuda ukpekũ.
20 Aner Usayifuru nu Usayirin abika adəsa azĩ Uantakiya adɛyiwe abi Uherhini, ikɛi arherha ha, adzowe umbə Isarhe Iyiki Ize iyi Uteijee Uyesu.
21 Ubok Uteijee uwu nggu umbə, anera arhɛrhɛ ikɛi awe ru imangmang na adzipa awe abi Uteijee.
22 Isarhe ubinkpi uku ikorhe ru Uantakiya izĩ itsĩngge ra ato abika adəsa aka awe ru Urusharhima, umbə adene Ubarnaba azĩã ru Uantakiya.
23 Unga aka azĩ atsĩ anyã imimutayɛ Unum aka ikorhuwe umbə, unga agəm anggəm na adɛyiwe umbə kishoo adɛ̃ɛ̃ aker nggu amɛnmbə ru Uteijee.
24 Ubarnaba awu uner uwuku uze, awu nggu Ipfu Isarsatangge nu imangmang, nu anera arhɛrhɛ aka aba atoma awu abi Uteijee.
25 Məcɛ Ubarnaba azĩ ibee Ushawurhu ru Utarsu.
26 Ivangyɛ unga aka anyã unga, unga akũna unga abanga Uantakiya. Amaa amɛka unying umbə Ubarnaba nggu Ushawurhu aki ikəng nggu abika adəsa amesuwe anera arhɛrhɛ. Awu ru Uantakiya umbə aka atirhi iyisa angwɛ̃ imesu Uyesu nggu itsok <<Abi Ukiristo.>>
27 Ri ivang hã abika asəm Arherhu-Num abəə aka adzeku Urusharhima aba Uantakiya.
28 Unera unying ru umbə, itsoka igburh Uagabu. Asok abera adɛ̃ɛ̃ na arherha arherhe ru ubok ijee Ipfu-Num. Agɛ ikpũ imerh niyə igəigəng iwuri itɛ̃rhã ru upfunga kishoo. Ikpũ imerh ha itsuifɛr ri ivangyɛ Ukarhaudiyu aka awu uyɛrhe.
29 Angwɛ̃ imesa ha, akɛki itsũwã nggu adəkambə agɛ, umbə akəng abin adene ake azĩ ayike abika adəsa ru Uyahudiya, ubɛn unera ri ikernga.
30 Umbə akorhe rimi hã, adene izũwãmbə izĩ ra akakũmbə ru ubokmbə Ubarnaba nu Ushawurhu.

12

Idzeu Ubitru iyi igbigba ru ugborzĩ

1 Ivang ha niyə Uyɛrhe Uhiridu aka adzui abika adəsa abəə, abee idzowe umbə uver.

2 Unga atsu umbɔ afɛre Uyaku
ungwɛ̃mbɔ Uyohana nggu ikon iyiki
ider.
3 Unga aka anyã agɛ abi Uyahuda
agũibɛn ubinkpi unga aka akorhe,
unga adzur Ubitru ikɛi. Akɛrɛ ako-
rhe ri ivang Irhowa Uborodi ukpuku
Usheru Uguga.
4 Umbɔ aka adzur unga amaa, unga
atsuke unga ru ugborzĩ, nu ubok abi
iwa usɔka nu utõĩ umbɔ adzɛu unga
inera inaa inaa. Uhiridu akaifɛrhkɔ
ikũna unga azĩ ra asu anera umbɔ
atsu uvaunga, Irhowa Iyiki Igar
Utɔng ha iba imaangge.
5 Nggee Ubitru aka awe ru ug-
borzĩ, abika adɔsa atsu amɛnmbɔ
ifɛne-Num ru unga.
6 Ru untsua ha Uhiridu aka
akaifɛrhkɔ agɛ ukpe uba usarkpɔ
unga awuri ikũ Ubitru akũ aba
avarhuwe arherhanga. Unga anu
ra ateu abi iwa avaa, abope nggu
inyãwã ivaa, nu abika adzɛu ugborzĩ,
ikɛi abɔɔ adɛ̃ɛ̃ ra angwĩ ubã adzɛu.
7 Kanying ipfu itser Uteijee
akapɛng, irhirhang irhange ugb-
ora. Ipfu itser-Num ikwɛr Ubitru
ri igbɔmnga izita unga. Igɔr igɛ,
<<Usisok, ifetem! >> Inyãwã hã
igarhungge ra abok Ubitru.
8 Mɔcɛ ipfu itser-Num igɔr unga
igɛ, <<Utsim atorhango, nu utsu
abadakngo.>> Ubitru akorhe rimi
hã. Ipfu itser-Num igɔr unga igɛ,
<<Utama atorhango udɔsa umum.>>
9 Ubitru adɔsa unga adzek ru ug-
borzĩ, asi ihwɛngnga ugɛ ubinkpi
ipfu itser-Num hã iki ini ikorhe uwu
idzidzɛrhe, unga akaifɛrhkɔ ugɛ unga
anyã irhi.
10 Umbɔ aka atɔng abi idzɛu abi ing-
gbaashia nu abi uvaa aba ra angwĩ
ufɔm utepa aka awu nggu angwĩ ubã
azɔu. Angwĩ ubã atsuri nibikake,
nu umbɔ adzek ra ake. Umbɔ aka
azɛ̃rhã nú ider utsĩndĩã unying, kany-
ing ipfu itser-Num hã igwirngge ri
inyĩnyã Ubitru.
11 Mɔcɛ Ubitru aka atsĩ ra amɛnnga,
na agɛ, <<Icɛrɛ umum iki ihwɛng
idzidzɛrhe ugɛ, Uteijee unga adene
ipfu itsernga ngge ifɔrh umum ru
ubok Uhiridu, ikɛi nu kishoo iyiki
ibeweyɛ anggbaashi abi Uyahuda
aka abee ikorhuwa umum.>>
12 Ivangyɛ Ubitru aka ahwɛng akɛrɛ
ha, unga azĩã ri iya Umaryamu uy-
isa Uyohana umbɔ iki iyisa Umarku,
ra anangkɛ anera aka akɔng arhɛrhɛ
anu ifɛn-Num.
13 Ubitru aka akwɛr angwĩ ufɔm ha,
una igãrhã agburh Uroda asok aba
irhi awu ungaa nuwi.
14 Unga aka ahwɛng urhɛm Ubitru,
anggɔm anyaike unga asi itsurunga
ananga unga abvui atĩ atsĩ ri iya
adɛyiwe umbɔ agɛ, <<Ubitru uwɔ adɛ̃ɛ̃
ra angwĩ udzepurhe rɔ!>>
15 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ungo uku
uzhɔma! >> Unga ana agɔr ugɛ awu
Ubitru. Umbɔ agɛ, <<Awu ufang awu
ipfu itsernga.>>
16 Bɔr Ubitru akpurha adɛ̃ɛ̃ ikwɛr
angwĩ iya, umbɔ aka atsuri angwĩ
ubã hã na anyã unga, umbɔ adzei-
dzeu.
17 Ubitru akorhuwe umbɔ utsara
nggu uboknga umbɔ anu utata, na
adɛyiwe umbɔ ikikorhe Uteijee aka
akũna unga adzek ru ugborzĩ. Unga
agɛ, <<Àka adɛyiwe Uyaku nu abika
adɔsa abɔɔ abin hã.>> Unga agɔr rimi
mɔcɛ unga adzek azĩã anang akɔɔ.
18 Ru unkpeka, idzidzuna isi
iwengge ukunjiir ra abi iwa ri ifɛrhɛ
ha iki ikorhe nggu Ubitru.
19 Uhiridu aka abeea unga asi
ikpoa, unga arhusa abi idzɛu ha
ubinkpi uku ukorhe nggu Ubitru, na
atsu umbɔ afɛre umbɔ.

Akpe Uhiridu

Mɔcɛ Uhiridu adzeka abĩ Uyahudiya
azĩã Ukaisariya aseisa umɔ kata.
20 Uhiridu awe ri ifuw nggu aner
Utaya nu abi Usidon, umbɔ asok aba
akɔng ananga unying abee irherha
arherhe nggu unga. Na akpo ibibema
ru Ubirhatu, unggbaashi abi itser ri
iya uyɛrhe, umbɔ azĩmbɔ ru uyɛrhe
Uhiridu abee isei uku utɔɔ, ubinkutsu
umbɔ atsu amɛnmbɔ nú abĩ iyɛrha ha
na akpo ubingha.

21 Unumkpi umbɔ aka ungwɛ̃ Uhiridu atsim atorhi iyɛrhanga, asei nu utarh iyɛrhe arherhe arherhe nggu anera.
22 Ikikɔnga iki igũ urhɛmnga, umbɔ atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<Heee! Urhɛm unum nukpi usi iwekpɔ urhɛm unera.>>
23 Kanying, ipfu itser Uteijee ikwɛr unga ubinkutsu unga asi idzowuka igɔng ru Unum, adzudzi agha unga, utsɛku unga aka akpe.
24 Bɔr Arherhu-Num akpurha adɛ̃ɛ̃ ititoma na atɛ̃rhã.
25 Ivangyɛ umbɔ Ubarnaba nu Ushawurhu aka amaa itsermbɔ, umbɔ abvui aba ru Urusharhima, umbɔ akũ nggu Uyohana uwuruwi umbɔ iki iyisa Umarku.

13

Idene usoi Ubarnaba nu Ushawurhu

1 Ra abika adɔsa ru Uantakiya umɔ abika asɔm Arherhu-Num abɔɔ nu abika amesuwe awu umɔ, Ubarnaba nu Usimiyon uwuruwi umbɔ iki iyisa Uwuku Ufĩrhã, nu Urhushiyu aka adzeku Usayirin nu Umanayen uwuruwi aka awu uwɛrhɛ uyɛrhe Uhiridu udzur ri ingwɛ̃nci, nu ikɛi Ushawurhu.
2 Umbɔ aka anu idzowe igɔng Uteijee na akpem igha ubin, Ipfu Isarsatangge ha igɔr umbɔ igɛ, <<Àka asɛnga umum Ubarnaba, nu Ushawurhu, umbɔ awu abi itseryɛ umum iki iyisa umbɔ aka itɔ̃.>>
3 Umbɔ aka akpem igha ubin na afɛn-Num amaa, umbɔ atsorhuwe abok nu umbɔ na adene umbɔ azĩmbɔ.

Ru Usayifuru

4 Ipfu Isarsatangge idene Uburhu nu Ubarnaba, umbɔ azĩmbɔ Usarhukiya, umɔ umbɔ atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩmbɔ Usayifuru.
5 Ivangyɛ umbɔ aka azĩ atsĩ Usarhami, umbɔ adzowe isarhe Arherhu-Num ra abã ifɛn-Num aki abi Uyahuda. Uyohana, umbɔ iki iyisa Umarku, awu nggu umbɔ anu iyike umbɔ ri itser.
6 Umbɔ aka azɛ̃rhã amaa umpfũwã hã kishoo aba atsĩ Upafo, umɔ umbɔ aka agbopu utsa Uyahudiya uwɔɔ uner igoka uwuku usɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ itsoka igburh Ubar-Joshuwa,
7 uwuruwi aka awu nggu ugomna Usarjiyu Uburhu, unga awu uner itsoi. Ugomna ayisu Ubarnaba nu Ushawurhu abee igũ Arherhu-Num.
8 Bɔr uner igoka ha Uarhima, itsoknga rikɔ ri idũ abi Uherhini, awe ri igamtsa nggu Ushawurhu nu Ubarnaba, abee ikɛn ugomna utsur unga adzowuka imangmang.
9 Mɔcɛ Ushawurhu, uwu umbɔ iki iyisa Uburhu, awu nggu Ipfu Isarsatangge, atsu asunga arhi Uarhima,
10 na agɛ, <<Ungo uwu ungwɛ̃ Undenggũ unggamtsak kishoo abin akika aze. Ungo uwu nggu ikpũ igbɛrangwĩ iyiki ibewe ukpekũ. Ungo udɛ̃ɛ̃ idzipu atsĩndĩ idzidzɛrhe uwu Uteijee umgbɔ uwu igbɛrangwĩ!
11 Icɛrɛ ubok Uteijee uwe ri igamtsa nggu ungo. Ungo uwuri iwu uner itapa, ungo usi ínyãɔ irhirhang ishaa unum ri ivanga.>>

Kanying ibur nu uzĩ utsirkpɔ unga, unga anu ibibãrhã, abee uwuruwi aka ikpɔm ubok adarh unga.
12 Ivangyɛ ugomna aka anyã abinkɛ aka akorhe, unga adzowuka imangmang, ubinkutsu unga adzeidzeu akarhãrhã ri imesa ri itsi Uteijee.

Ru Uantakiya aki Upisidiya

13 Uburhu nu awɛrhu uzɛ̃rhãnga atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ asoku Upafo azĩmbɔ Uperga ru abĩ Upamfirhiya, anangkɛ Uyohana Umarku aka abɔre umbɔ na abvui azĩã Urusharhima.
14 Asoku Uperga azĩmbɔ Uantakiya ru abĩ Upisidiya. Ru unum ukpuku uwoshambɔ atsĩ ru ubã ifɛn-Num asei.
15 Umbɔ aka amaa ivarhe ubvur Íkpem Umusa nu abvur abika asɔm Arherhu-Num, anggbaashi ubã ifɛn-Num hã adene itser ru umbɔ agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn, umbi aba awembi ri irhɛm iyiki ifififitayɛ umbi aka idzowe anera, umbi ama arherhe.>>

16 Uburhu aka abera adɛ̃ɛ̃, aberu uboknga na atirha arherhe agɛ, <<Umbi abimɛn abi Uisrairha, nu atsen abi Uyahuda nu abi iwei Unum, àka akpeto ru umum!
17 Unum uwu aner Uisrairha unga asɛng atokamɛn, aberuwe umbɔ ri ivangyɛ umbɔ aka awu ra abĩ Umasar, unga akũna umbɔ adzek umɔ nggu ijee iyiki igɔng.
18 Abima nggu umbɔ imɛka isɔka inaa ra arhum.
19 Unga aka amaa ivur abĩã utɔɔva ru Ukan'ana na adzowe ukam abĩmbɔ ra aner Uisrairha.
20 Akɛrɛ ha ayoke imɛka anaka anaa ni isɔka itɔ̃ɔ̃ (450).
<<Akɛrɛ ha aka amaa, Unum aberuwe abɔɔ ru umbɔ awe abika atsu uvau utsɛku ivang uner uwuku usɔm Arherhu-Num Usamairha.
21 Mɔcɛ aner Uisrairha abee umbɔ atsime umbɔ uyɛrhe, Unum atsũwe Ushawurhu ungwɛ̃ Ukish, uner unang Ubanjami, uwuruwi aka awu uyɛrhe imɛka isɔka inaa.
22 Umbɔ aka atsũwe Ushawurhu, Unum atsime Udauda awu uyɛrhambɔ. Arherhu-Num ri itsi Udauda agɔr agɛ, <Umum ikpo Udauda ungwɛ̃ Ujesse, awu uner ikɔkmum, unga awuri ikorha abina kishoo aki amɛnmum.>
23 <<Awe ru unang utsak uwurɛ Unum aka akowe abi Uisrairha uwuku ufufɔrh, Uyesu, ru nyaka unga aka abemuwe.
24 Ivangyɛ Uyesu aka aba Uyohana aka adzowuka abi Uisrairha kishoo isarhe idzidzipa nu isorhu ubɔtisima.
25 Ivangyɛ itser Uyohana iki iyo im-imaa, unga agɛ, <Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umum iwu ungamɔ? Umum isi iwe-mum unga hã. Ĩ'ĩ. Bɔr uwɔɔ ruwɔ aka iba ru undzingmum, uwuruwi arhi abadaknga umum isi ímɛ̃mum igarhuwe ake.>
26 <<Umbi abimɛn, anang Uibrahim, nu atsen abi Uyahuda nu abi iwei Unum ru umbi, awu ru umɛn umbɔ aka adene arherhe ififɔrh akɛrɛ.
27 Aner Urusharhima nu ayɛrhambɔ, umbɔ asi ihwɛngmbɔ ugɛ unga awu Uner Uwuku Ufɔrh ha. Umbɔ ikɛi asi ihwɛngmbɔ arherhe abika asɔm Arherhu-Num umbɔ iki ivarhe ubɛn unum ukpuku uwosha. Bɔr umbɔ atsu arherhe abika asɔm Arherhu-Num atsuafɛr, ri itsu uvau akpe ru Uyesu.
28 Umbɔ aka asi ikpombɔ uvau uwuku ufɛr unga, rimi hã umbɔ ngipu Ubirhatu umbɔ afɛre unga.
29 Ikikorhambɔ iki itsuifɛr kishoo ubinkpi umbɔ aka atsɛng ri itsinga, umbɔ acipuwe unga nu igãrhãmau ucucii, adzake unga ru ughwee utarh.
30 Bɔr Unum asoyika unga ra akpe ha.
31 Inuma irhɛirhɛ unga aka adzeyiwa ra abirabɛ aka adzeku Ugarhirhi adɔsa unga azĩ Urusharhima. Abirabɛ icɛrɛ umbɔ awu idekanga ra anera.
32 <<Umɛn idɛyiwa umbi Isarhe Iyiki Ize. Ubinkpi Unum aka abe-muwe atokamɛn,
33 unga aka atsu ake atsuafɛr ru umɛn, angwɛ̃mbɔ, ri isoyiwe Uyesu ra akpe. Ru nyaka ngge iki itsɛng ru ubom ukpu uvaa ru Ubvur Abom igɛ,
<< <Ungo uwu ungwɛ̃mum,
irherɛ umum iki iwu Utɛngo.>*
34 Idzidzɛrhe Unum aka asoyiwe unga ra akpe ha utsur unga avɔ̃ɔ̃, arherhe ri írhɛm iyɛrɛ agɛ,
<< <Umum iwuri idzaamum umbi usarkasar ídorh iyi idzidzɛrhe umum iki ibemuwe Udauda.>†
35 Nggee unga agɔr ru ubom ukpɔɔ agɛ,
<< <Ungo usi íneke Usarkasarngo avɔ̃ɔ̃.>‡
36 <<Udauda aka amaa itseryɛ Unum aka adzowe unga ri ivangnga. Mɔcɛ unga akpea, umbɔ adzake unga nggu atokanga, iyornga ivɔ̃ngge.
37 Bɔr uwuruwi Unum aka asoyiwe unga ra akpe asi ivɔ̃ɔ̃.
38 <<Umbi abimɛn, àka akpeto! Umɛn iwu nggimi ni idũwũwa umbi ugɛ atsũwe arhimmbi iwu ru ubok Uyesu.

* **13:33** Àka anyã ikɛi: Amb 2.7. † **13:34** Àka anyã ikɛi: Uish 55.3. ‡ **13:35** Àka anyã ikɛi: Amb 16.10.

39 Ru uboknga kishoo uwuruwi
aka awe ru imangmang, umbɔ aka
atsũwũkumbɔ arhimnga, akirakɛ
Íkpem Umusa iki isi idɛ̃ɛ̃ itsũwũkũngge.
40 Àka angwɛ̃dzɛn utsur abin hã ab-
vur abika asɔm Arherhu-Num aka
arherhe akorhuke ru umbi. Agɔr agɛ,
41 << <Àka anyã, umbi abika ayɛi itser
Unum!
Àka adzeidzeu na akpe,
umum iwuri ikorhu ubin ukpɔɔ ri
inummbi,
ukpurukpi umbi asi ídzowukumbi
imangmang,
ru unerwi aka idɛyiwa umbi.>
§>>
42 Uburhu nu Ubarnaba aka azɛ̃rhã
awuri idzidzek ru ubã ifɛn-Num
hã, anera ashɔ̃rhã umbɔ ama aba
arherhe arherhe ra abin hã ikɛi
unum ukpuku uwosha iki iba.
43 Ivangyɛ umbɔ aka asoyiwe an-
era, abi Uyahuda arhɛrhɛ nu at-
sen abi Uyahuda aka adzipa atsĩ ag-
beyi abi Uyahuda adɔsu Uburhu nu
Ubarnaba, nu umbɔ ikivarhambɔ ad-
zowe umbɔ itsũwã umbɔ adɛ̃ɛ̃ aker ri
imimutu Unum.
44 Unum ukpuku uwosha ukpɔɔ
uku ukɔru uba irhɛɛ anera ru utepa
idzek ikɔng inũ igosha Arherhu Utei-
jee.
45 Ivangyɛ abi Uyahuda aka anyã
ikikɔng anera irhɛirhɛ, umbɔ agũ
unyɛ̃ɛ̃ akarhãrhã, umbɔ adzuse
igbɛrangwĩ nu ubinkpi Uburhu aka
arherhe umbɔ atsĩmbɔ irhena unga.
46 Mɔcɛ Uburhu nu Ubarnaba asi
igũmbɔ iwei, agɔr agɛ, <<Umbi abi
Uyahuda imɛ̃ɛ̃ngge umɛn itirhi isarhe
Arherhu-Num nggu umbi. Bɔr umbi
aka akpɛ̃mbi na anyanga atsimbi asi
imɛ̃mbi ikpo urhɛ uwu ugbagbaa,
umɛn izĩ ra atsen abi Uyahuda.
47 Ubinkutsu ubin hã nukpɔ Uteijee
aka atsuka umɛn agɛ,
<< <Umum iki isɛng ungo uwu
irhirhang ra atsen abi
Uyahuda,
ugɛ umbi awuri ikũ ififɔrh azĩ
atsĩ ri imimashu upfung.>*>>
48 Ivangyɛ atsen abi Uyahuda aka
agũ rimi, umbɔ agɔm anggɔm na
akpoi Arherhu Uteijee, abirabɛ umbɔ
aka asɛng umbɔ aka ikpo urhɛ uwu
ugbagbaa adzowe imangmang.
49 Arherhu Uteijee atɛ̃rhã amaake
abĩã kishoo.
50 Bɔr abi Uyahuda azɔka akatsɛrh
abɔɔ abi iwei Unum abirabɛ umbɔ iki
isaka adzowe umbɔ igɔng na abika
agɔng abɔɔ ru utepa. Asoyikumbɔ
uver ru umbɔ Uburhu nu Ubarnaba,
awayiwe umbɔ ru abĩmbɔ.
51 Nggee umbɔ awashuwe uzurhu
adakmbɔ umgbɔ uwu utsar ikpikpɛ̃ɛ̃
ra atsi abi utepa, na azĩmbɔ Uikoniya.
52 Nu angwɛ̃ imesa agɔm akarhãrhã,
awu nggu Ipfu Isarsatangge.

14

Uburhu nu Ubarnaba ru Uikoniya

1 Ubina unying uku ukorhe ru
Uikoniya. Uburhu nu Ubarnaba aka
atsĩ ru ubã ifɛn-Num abi Uyahuda.
Adzowe isarhe nggu ijee ru nggaa
ikikɔng anera abi Uyahuda nu Atsen
abi Uyahuda awe ru imangmang.
2 Bɔr abi Uyahuda abirabɛ aka akpɛ̃
iwe ru imangmang asoyiwe amɛn at-
sen abi Uyahuda adakuwe amɛnmbɔ
nggu umbɔ Uburhu nu Ubarnaba.
3 Bɔr abi itser Uyesu asei adãrhã
umɔ, adzowe isarhe ri ikeramɛn im-
imuta ru Uteijee. Nu unga abemunga
isarhambɔ ri idzowe umbɔ ijee umbɔ
akorha abin idzeu nu abin igbigba.
4 Abi uteu ha agau agbɛra avaa,
abɔɔ adɔsu undzing abi Uyahuda,
abɔɔ adɔsu undzing abi itser Uyesu.
5 Mɔcɛ atsen abi Uyahuda nu
abi Uyahuda atoma nggu angg-
baashimbɔ abee idzowe abi itser
Uyesu uver na atange umbɔ atarh.
6 Ivangyɛ abi itser Uyesu aka agũ
rimi, umbɔ atĩ azĩmbɔ iteu Urhis-
tira nu Udarbe ru Urhikoniya nu
ikãwãngge.
7 Umɔ umbɔ adɛ̃ɛ̃mbɔ idzowe Is-
arhe Iyiki Ize.

§ **13:41** Àka anyã ikɛi: Uha 1.5. * **13:47** Àka anyã ikɛi: Uish 49.6.

Uburhu nu Ubarnaba ru Urhistira nu Udarbe

8 Ru Urhistira unera nuwɔ awu
ukatarhu, amar unga ukatarhu anasi
izɛ̃rhũnga uzɛ̃rhã.
9 Unga agũshu isarhe Uburhu.
Uburhu atsu asu nu unga, anyã
imangmangnga imɛ̃ngge umbɔ aker-
huwe unga,
10 na atsarhi irhaknga agɛ,
<<Usisok udɛ̃ɛ̃ nu adakngo! >>
Ukatarhu ha ater isha atirhunga
uzɛ̃rhã.
11 Ivangyɛ ikikɔnga iki inyã ubinkpi
Uburhu aka akorhe, umbɔ atsarhi
irhakmbɔ ivanga unying arherhe
ri idũ Urhikoniya agɛ, <<Anum
acipuwambɔ ru umɛn ru asaka
anera!>>
12 Umbɔ atar itsok Ubarnaba agɛ
Uzeyu, Uburhu umbɔ atare unga ag-
burh Uherme, ubinkutsu unga awu
uyɛrhe arherha ha.
13 Uwuku udzowe idɛm-Zeyu, uwu-
ruwi ugbor ishiyanga uku uwu ra
awiya ukhapa ru utepa, akũ ínak iyiki
itsak nu ífur akũ aba ra angwĩ utepa
ubinkutsu unga nu anera arhɛrhɛ
abee idzowe idɛm ru abi itser Uyesu.
14 Bɔr abi itser Uyesu Ubarnaba
nu Uburhu aka agũ rimi, amɛnmbɔ
aghong umbɔ avapuwe atorhambɔ
na atĩ atsĩ ri ikikɔnga, atsarhi
irhakmbɔ atsu ivum agɛ,
15 <<Umbi anera, awu use utsu
umbi akorhe rimi hã? Umɛn ikpurhi
iwu anera, ru nyaka umbi. Umɛn ikũ
Isarhe Iyiki Ize ikũwã umbi, idɛyiwa
umbi idzidzipa ra abin aka atãrhã
akɛrɛ na awe abi Unum uwu urhɛ,
uwuruwi aka amuna afã nu abĩ, nu
akau akagɔng, nu kishoo abinkɛ aka
awe ra ake.
16 Ivang iyi isha, unga aneke abĩã
kishoo azɛ̃rhã ru udĩkpi umbɔ aka
abee.
17 Bɔr unga asi inekuka idɛyiwe ugɛ
unga awu umɔ ri ikorhe abin aka aze
ra anera. Unga acorhuwa umɛn ri
idzaa inai ra afã nu abingha, adzaa
umbi ubingha umbi agha, na atsu
umbi agɔm anggɔm ra amɛnmbi.>>
18 Uko nggu arherha akɛrɛ umbɔ
agũ uver kata na akɛn anera abɛrɛ
ikorhuwe umbɔ idɛm.
19 Məcɛ abi Uyahuda abɔɔ adzeku
Uantakiya nu Uikoniya aba adzipa
amɛn ikikɔnga. Umbɔ atang atarh
nu Uburhu na adɔ̃rhã unga azĩmbɔ ru
undzing utepa, akaifɛrhkɔ agɛ unga
aka akpea.
20 Bɔr angwɛ̃ imesa aka akɔng akan
adziira unga, unga asoka na azɛ̃rhã
atsĩã ru utepa. Unum uvaa unga nu
Ubarnaba azĩmbɔ Udarbe.

Ibvui iba Uantakiya aki Usuriya

21 Umbɔ adzowe Isarhe Iyiki Ize ru
utepa na akpo angwɛ̃ imesa arhɛrhɛ.
Məcɛ umbɔ abvui azĩmbɔ Urhistira,
nu Uikoniya nu Uantakiya aki Upi-
sidiya,
22 afituwe angwɛ̃ imesa ha umbɔ
adɛ̃ɛ̃ aker ri imangmangmbɔ hã. Agɔr
agɛ, <<Awu ufang umɛn iki ihwa
uver urhɛrhɛ ni idɔrhi ikpo itsĩ Iyɛrhe
Unum.>>
23 Uburhu nu Ubarnaba asɛnge
umbɔ akakũ ukpui abika adɔsa, nggu
ikpem igha ubin nu ifɛn-Num umbɔ
aka ayɛruwe umbɔ ru Uteijee, uwu-
ruwi umbɔ aka awe ri imangmang ru
unga.
24 Amaa uzɛ̃rhã adɔsa udika abĩ Up-
isidiya, aba atsĩ abĩ Upamfirhiya,
25 umbɔ aka adũwã Arherhu-
Num ru Uperga, məcɛ umbɔ azĩmbɔ
Uatarhiya.
26 Adzeku Uatarhiya atsĩ ukhukhɔɔ
amɛ̃ abvui azĩmbɔ Uantakiya,
anangkɛ umbɔ aka abee iwembɔ
imimutu Unum ri itseryɛ umbɔ aka
atɔ̃ amaa.
27 Umbɔ aka azĩ atsĩ Uantakiya,
umbɔ akɔng abika adɔsa asɔme
kishoo ubinkpi Unum aka akorhe
ru ubokmbɔ nu amɛnkɛ umbɔ aka
atsuruwe utsĩndĩ imangmang ra
atsen abi Uyahuda igambɔ.
28 Umbɔ asei adermbɔ ru nggɔɔ ha
nggu angwɛ̃ imesa.

15

Abi udzepurhe Urusharhima

1 Aner abɔɔ adzeku Uyahudiya
aba ru Uantakiya anu imesuwe
abika adɔsa agɛ, <<Umbɔ aba asi
isorhuwambɔ umbi usorhe ru nyaki
Íkpem Umusa iki iwe, umbi asi íkpombi
ififɔrh.>>
2 Awu uning akarhãrhã umbɔ
Uburhu nu Ubarnaba aka akorhe
nggu aner ha ra arherhe akɛrɛ.
Nggee umbɔ asɛng umbɔ Uburhu
nu Ubarnaba nu abɔɔ umbɔ azĩ
Urusharhima ra abi itser Uyesu nu
akakũ abika adɔsa ri itsi arherhe ha.
3 Abika adɔsa ha azĩ adene umbɔ
azĩmbɔ, na adɔsa udika abĩ Ufinikiya
nu aki Usamariya, umbɔ asɔm
arherhe atsen abi Uyahuda aka
adzipa azĩ ru Unum. Arherha
akɛrɛ atsu abika adɔsa kishoo agɔm
anggɔm akarhãrhã.
4 Ivangyɛ umbɔ aka azĩ atsĩ
Urusharhima, abika adɔsa nu abi
itser Uyesu nu akakũ ayɛi umbɔ,
Uburhu nu Ubarnaba asɔme umbɔ
kishoo ubinkpi Unum aka akorhe ra
abokmbɔ.
5 Bɔr abika adɔsa abɔɔ abika awu
ru ugbɛr uwu abi Ufarisi asok adɛ̃ɛ̃ na
agɛ, <<Awu ufang abi imangmang ra
atsen umbɔ asorhuwe umbɔ usorhe
na adɔsi Íkpem Umusa.>>
6 Abi itser Uyesu na akakũ akɔng
arherha arherhe ri itsi arherhe ha.
7 Umbɔ aka amaa uning akarhãrhã,
mɔcɛ Ubitru asok adɛ̃ɛ̃ na agɔr
umbɔ agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn, umbi
ahwɛngmbi rimɔ̃ɔ̃ Unum asɛng
umum ru umbi agɛ atsen abi
Uyahuda agũ Isarhe Iyiki Ize ru
ubokmum na awe ru imangmang.
8 Unum aka ahwɛng amɛn anera,
adeyiwa agɛ unga aka ayɛisa umbɔ
ri idzowe umbɔ Ipfu Isarsatangge ru
nyaka unga aka adzaa umɛn.
9 Unga asi iyotunga ugɛ umɛn iwi-
wemɛn nggu umbɔ unga asaruka
amɛnmbɔ ri imangmangmbɔ.
10 Nggee, awu use utsu umbi anu
iviru Unum ri itsorhuwe abin aka
amor ru atsi angwɛ̃ imesa abɛrɛ umɛn
nu atesmɛn iki isi idɛ̃ɛ̃ itsãmɛn?
11 Ĩ'ĩ! Umɛn ihwɛng ugɛ awu
imimuta Uteijee Uyesu ngge inu
ifɔrha umɛn, ru nyaka ngge iki ifɔrhe
umbɔ.>>
12 Kishoo ikikɔng anera inũ ukutata
na akpeto ru Ubarnaba nu Uburhu
umbɔ aka asɔme umbɔ abin idzeu nu
igbigbayɛ Unum aka akorhuwe atsen
abi Uyahuda ru ubokmbɔ.
13 Ivangyɛ umbɔ aka amaa arherhe
ha, Uyaku agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn,
aka akpeto ru umum.
14 Usiman asɔma umɛn ikikorhu
Unum unga aka atirha asɛng abɔɔ ra
atsen abi Uyahuda umbɔ awu abinga.
15 Akɛrɛ ha awu uku kpengkpeng
nggu arherhe abika asɔm Arherhu-
Num. Umbɔ aka atsɛng agɛ,
16 << <Akɛrɛ ha aka imaa umum ibvui
ĩbamum
iba idzin utsurha Udauda uku
ugba.
Umum ibvui iberukũ igbigbangge,
umum ibvui itarukũ.
17 Nggee anera abika abɔr aka ibeea
umum Uteijee,
nu kishoo atsen abi Uyahuda
umum iki isɛng umbɔ awu abi-
mum.>
Awu Uteijee uwuku ukorha abin hã
arherhe arherhe akɛrɛ.
18 Ahwɛngmbɔ akɛrɛ ha ishaisha.
19 <<Nggee, aba awu inyĩnyãmum,
isi imɛ̃ngge umɛn ipare atsen abi
Uyahuda abika adzipa aba udiku
Unum.
20 Bɔr umɛn itsɛnge umbɔ ubvur
isɔme umbɔ niba aghambɔ ubinkpi
umbɔ aka ayɛruwe ru ugberhe, use
itoma-dak, nu atãi ijuɛyɛ umbɔ aka
ashĩrhũwe urhɔka, use atãi adzirh.
21 Ubinkutsu aka avarhukumbɔ
Íkpem Umusa ru ubɛn utepa ishaisha,
na avarhumbɔ ra abã ifɛn-Nummbɔ
ubɛn unum ukpuku uwosha.>>

Ubvur akakũ uzĩ ru atsen abika adzipa

22 Mɔcɛ abi itser Uyesu nggu akakũ
nu kishoo abika adɔsa, anyã azea
umbɔ asɛng anera ra adɔkambɔ
adene umbɔ azĩ Uantakiya nggu
Uburhu nu Ubarnaba. Umbɔ
asɛng Uyahuda uwu umbɔ iki iyisa
Ubarsabba, nu Usirha, ikivarhambɔ
aka awu anggbaashi ra abika adɔsa.

23 Nggu umbɔ adene ubvur uwurɛ uwu utsɛng ugɛ,
Abi itser Uyesu nu akakũ abika adɔsa, angwɛ̃mbi,
Uzĩ ra abika adɔsa atsen abi Uyahuda ru Uantakiya, ra abĩ Usuriya nu aki Ukirhikiya,
Ighwe.
24 Umɛn igũ abɔɔ adzeku umɛn asoyiwa amɛnmbi nggu arherhambɔ, adzunuwa umbi nggu ubinkpi umbɔ iki irherhe, asi iwea umɛn idene umbɔ.
25 Nggee umɛn iki ibema ni inyã azea umɛn isɛng abɔɔ idene umbɔ aba ru umbi nggu awɛrhamɛn umbɔ Ubarnaba nggu Uburhu,
26 abirabɛ aka adzowe urhɛmbɔ ri itsok Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo ha.
27 Nggee umɛn idene umbɔ Uyahuda nggu Usirha aba ru umbi asɔma umbi abin hã ra angwĩmbɔ umɛn iki itsɛng.
28 Ipfu Isarsatangge nu umɛn inyã azea umɛn niba itsukamɛn umbi imoryɛ iki inangngge umbi, umɛn ikpurhi isɔma umbi abinkɛ aka awu ufang.
29 Umbi niba aghambi ubinkpi umbɔ aka ayɛruwe nu agberhe, use atãi ijuɛyɛ umbɔ aka ashĩrhũwe urhɔka, use itãi adzirh, use itomadak. Umbi aba atsammbi atsimbi ra abin akɛrɛ, umbi akorhe iyiki ize nukpɔ.
Aka azĩ uku utɔɔ.
30 Umbɔ adene umbɔ itser ha abvui azĩmbɔ Uantakiya, anangkɛ umbɔ aka akɔng abika adɔsa adzowe umbɔ ubvur ha.
31 Ivangyɛ anera aka avarhu ubvur ha, umbɔ agɔm anggɔm nggu itɛnamɛn nu arherhe ififitayɛ umbɔ aka avarhe.
32 Uyahuda nu Usirha, umbɔ awu abika asɔm Arherhu-Num, arherha arherhe ififita na afituwe abika adɔsa nggu irhɛm arherhe.
33 Umbɔ aka amaa ivang iyɔɔ umɔ, umbɔ adene abika adɔsa azĩ nggu igũibɛn iyi ididɔɔr ra abirabɛ aka adene umbɔ.*
35 Uburhu nu Ubarnaba asei adãrhũmbɔ ivang ru Uantakiya nu aner abɔɔ arhɛrhɛ aka amesuwe na adzowe isarhe Arherhu Uteijee.

Igigau Uburhu nu Ubarnaba

36 Ivanga ukunjiir iki itɔng Uburhu agɔr Ubarnaba agɛ, <<Uba umɛn izĩmɛn ubɛn iteuyɛ umɛn iki idzowe isarhe Arherhu Uteijee izĩ iyepa angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ni inyãni ubinkpi umbɔ iki ikorhe.>>
37 Ubarnaba abee ikũ nggu Uyohana, umbɔ iki iyisa Umarku, umbɔ azĩ urhɔnga.
38 Bɔr Uburhu asi ikaifɛrhkɔ ugɛ izengge umbɔ akũna unga, ubinkutsu, unga asi idɛ̃ɛ̃nga nggu umbɔ ri itser ru Upamfirhiya.
39 Uning igigau utsotsoramgbɔ, utsu umbɔ agaumbɔ. Ubarnaba akũ Umarku umbɔ atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩmbɔ Usayifuru.
40 Bɔr Uburhu asɛng Usirha umbɔ azĩmbɔ, abika adɔsa afɛne umbɔ Uteijee unga atsu imimutanga idzɛu umbɔ.
41 Unga adɔsa udika abĩ Usuriya nu aki Ukirhikiya, afita abika adɔsa.

16

Utimoti agbopu Uburhu nu Usirha

1 Uburhu agbaashia aba Udarbe mɔcɛ na azĩ uteu Urhistira, anangkɛ ungwɛ̃ imesa uwɔɔ itsoka igburh Utimoti. Uyanga awu una Uyahudiya uwuku ududɔsa, bɔr utɛnga awu utsa Uherhini.
2 Abika adɔsa ru Urhistira nu Uikoniya arherhi iyiki ize ri itsinga.
3 Uburhu abee ikũ unga azĩ uzɛ̃rhã, nggee unga atsu umbɔ asorhuwe unga usorhe, ubinkutsu abi Uyahuda abi anang hã kishoo ahwɛngmbɔ utɛ Utimoti awu utsa Uherhini.
4 Umbɔ aka azɛ̃rhã atsĩrhĩ iteu, anu idɛyiwe anera abinkɛ abi itser Uyesu nu akakũ ru Urusharhima, adɛyiwe abika adɔsa, adɔsa ake.
5 Ngge itsu abika adɔsa atoma awu akerketambɔ ri imangmang, nu irhɛmbɔ inũ itítoma ubɛn unuma.

* **15:33** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 34 *bɔr Usirha abee idɛ̃ɛ̃ umɔ.*

Uburhu anyã izĩ Umakidoniya ri irhi

6 Uburhu nu awɛrhu uzɛ̃rhãnga
azĩ udika abĩ Ufirijiya na aki
Ugarhatiya, ubinkutsu Ipfu Isarsa-
tangge ikɛnngge umbɔ idzowe isarhe
Uteijee ru abĩ Uasiya.
7 Ivangyɛ umbɔ aka aba atsĩ nu at-
som abĩ Umisiya, umbɔ abee izĩ abĩ
Ubitiniya, bɔr Ipfu Uyesu ikɛnngge
umbɔ.
8 Nggee umbɔ adɔsa udika abĩ
Umisiya acipa azĩmbɔ uteu Utoruwa.
9 Nu untsuuka Uburhu anyã irhi
uner abĩ Umakidoniya aka adɛ̃ɛ̃ na
ashɔ̃rhã unga agɛ, <<Uma uba Umaki-
doniya uba uyika umɛn.>>
10 Uburhu aka anyã irhi ha, kany-
ing umɛn ingbika abinmɛn izĩmɛn
Umakidoniya, ubinkutsu umɛn inyã
Unum unga ayisa umɛn idzowe Is-
arhe Iyiki Ize ru umbɔ.

Urhidiya awea ri imangmang

11 Umɛn isok ru ukhukhɔɔ amɛ̃
idzeku Utoruwa uku urhirhiki izĩmɛn
Usamutarkiya. Unum uvaa umɛn
itsĩmɛn Uniyaforhi.
12 Umɛn idze umɔ izĩmɛn uteu
Ufirhipi, ukpuku uwe anang isei
abi Uroma uteu ukugɔnga ra abĩ
Umakidoniya. Umɛn imaa inuma
umɔ.
13 Ru unum ukpuku uwosha umɛn
idzeka angwĩ utepa izĩmɛn ru ubang
azɛ̃, anangkɛ umɛn iki itsar ugɛ
awu anang ifɛn-Num. Umɛn isei
ni irherha arherhe ra akatsɛrh aka
akɔng umɔ.
14 Utsɛrh uwɔɔ ra abika akpeto it-
soka igburh Urhidiya, unga awu una
uteu Utiyatira anu igoyiwe atorho
undzuna, uwuku udzowe igɔng ru
Unum. Uteijee ayanguwe amɛnnga
unga akpeto ru ubinkpi Uburhu aka
arherhe.
15 Ivangyɛ umbɔ aka asorhuwe
unga ubɔtisima nggu aner iyanga,
unga ayisa umɛn izĩ ri iyanga agɛ,
<<Umbi aba abemumbi agɛ umum
iwu uwuku uwe ru imangmang ru
Uteijee, àka aba acipa ri iyamum.>>
Unga aka agbiir amɛnmɛn umɛn
ibemumɛn.

Agbang Uburhu nu Usirha ru ug-borzĩ

16 Unum ukpɔɔ umɛn izĩ ra anang
ifɛn-Num ni igbopu una uwɔɔ awu
ugãrhã awuri ipfu iyiki ibewe iyi irhi.
Unga aka isaka akposhuwe uhwɛk ru
ateiyanga akarhãrhã ri itser irhi ha.
17 Unga anu idɔsu Uburhu nu
umɛn, atsu ivum, anu igɔr agɛ,
<<Abɛrɛ awu agãrhũ Unum Uwuku
Ugɔng anu idɛyiwa umbi utsĩndĩ
uwuku ufɔrh.>>
18 Anu ikorhe rimi inuma irhɛirhɛ
utsɛku Uburhu agũ avɔm, na adzipa
agɔr ipfu iyiki ibewe ha agɛ, <<Umum
itsu ungo ri itsok Uyesu Ukiristo up-
fudzeka ru unga! >> Kanying ipfu
iyiki ibewe ha idzekngge ru unga.
19 Ivangyɛ ateiya una hã aka
anyã utsĩndĩ ikpo uhwɛkmbɔ uku
uborhmgbɔ, mɔcɛ umbɔ adzur
Uburhu nu Usirha agbĩrhã umbɔ
azĩmbɔ ra anang izɛɛ ra asu abi ijee.
20 Umbɔ aka akũna umbɔ azĩ ra
abika atsu uvau abi Uroma na agɛ,
<<Aner abɛrɛ awu abi Uyahuda, adɛ̃ɛ̃
isoyiwe amɛn utepmɛn.
21 Anu imesuwa agbeyakɛ aka asi
imɛ̃ke ri ikpemyɛ umɛn abi Uroma iki
iyɛi use umɛn ĩdɔsa.>>
22 Anera akɔng nu atsimbɔ Uburhu
nu Usirha, abika atsu uvau atsuke
anera atsimuwe atorhambɔ na akwɛr
umbɔ.
23 Umbɔ aka akwɛr umbɔ
akarhãrhã amaa, atsuke umbɔ ru
ugborzĩ, atsu uner idzɛu angwɛ̃dzɛn
na adzɛu umbɔ.
24 Unga aka ayɛi itsera, unga atsuke
umbɔ ru unɔrkang ugbora, atsuke
adakmbɔ ru ukhɔɔ.
25 Ayoka ikɔ untsuuka Uburhu nu
Usirha afɛn-Num atsusa abom ikpoi
Unum, abirabɛ umbɔ aka agbange ru
ugborzĩ hã akpeto ru umbɔ.
26 Kanying nggaa izizusa abĩ itsu
atarh idzin ugbor uzĩ hã azusa. Kany-
ing kishoo angwĩ ubã ugbor uzĩ at-
suri, kishoo inyãwã iyiriyɛ umbɔ aka
abow abi ugbora igarhe.
27 Uner adzɛu ugborzĩ hã aka azir
ru urhɔ anyã angwĩ ubã agbora
adɛ̃ɛ̃ iyɛm, unga awɔɔr ikonnga abee

ifɛre itsinga, ubinkutsu akaifɛrhkɔ agɛ abirabɛ umbɔ aka agbange ru ugborzĩ hã aka atĩmbɔ.
28 Bɔr Uburhu atsarhi irhaknga atsu ivum agɛ, <<Niba unayikɔ itsingo! Umɛn abɛ kishoo iwu umɔ! >>
29 Uner udzɛu ugborzĩ hã agɔr umbɔ akũ irhirhang aba, mɔcɛ unga asok adɛr atsĩ azang iwei ifɛr unga atararhu ra asu Uburhu nu Usirha.
30 Mɔcɛ unga akũna umbɔ adzeka ra awiya na arhusa agɛ, <<Umbi anggbaashi, umum ikorhu use aka awu ufang ni ikpo ififɔrh?>>
31 Umbɔ agɛ, <<Uwe ru imangmang ru Uteijee Uyesu, ungo uwuri ikpikpoɔ ififɔrh, ungo nu abi iyango.>>
32 Mɔcɛ umbɔ arherhe Arherhe Uteijee asɔme unga nu abirabɛ aka awu ri iyanga kishoo.
33 Ru untsuua ha ri ivang hã uner idzɛu ugbor ha aka akũna umbɔ azĩ asorhe isɔɔmbɔ. Kanying unga nu abi iyanga kishoo asorhuwe umbɔ ubɔtisima.
34 Unga akũna umbɔ atsĩã ri iyanga akowe umbɔ ubingha. Unga nu abi iyanga kishoo agɔm anggɔm ubinkutsu umbɔ kishoo awembɔ ri imangmang ru Unum.
35 Ukpe uku usar, abika atsu uvau adene ambow ikow agɛ, <<Atsũwe aner abɛrɛ.>>
36 Nggee uner idzɛu ugbor ha adɛyiwe Uburhu agɛ, <<Abika atsu uvau agɔr agɛ atsũwe umbi. Icɛrɛ aka adzek. Azĩ uku utɔɔ.>>
37 Bɔr Uburhu agɔr uner idzɛu ugbor ha agɛ, <<Akwɛr umɛn ra asu anera na asi ivarhumbɔ arherhe, umɛn abɛ iwu aner Uroma, na atsuke umɛn ru ugborzĩ. Icɛrɛ umbɔ awuri itsũwe umɛn ri iwɔk? Ĩ'ĩ, rinɛɛ! Uneke umbɔ aba nibikambɔ aba atsũwe umɛn idzek.>>
38 Ambow ikow ha azĩ asɔme abika atsu uvau arherha akɛrɛ ha. Abika atsu uvau aka agũ agɛ Uburhu nu Usirha awu aner Uroma, iwei ifɛr umbɔ.
39 Nggee umbɔ aba ashɔ̃rhã umbɔ Uburhu nu Usirha, atsũwe umbɔ, na adene umbɔ adzek ru ugborzĩ, na ashɔ̃rhã umbɔ ama adzek ru utepa.
40 Ivangyɛ umbɔ Uburhu nu Usirha aka adzek ru ugborzĩ hã, umbɔ abvui azĩmbɔ ru iya Urhidiya, umɔ umbɔ aka akɔng nggu abika adɔsa na afituwe umbɔ. Mɔcɛ umbɔ abɔrukumbɔ utepa.

17

Uburhu nu Usirha ru Utasarhonika

1 Uburhu nu Usirha aka azɛ̃rhã adɔsa udiku iteu Uamfiporhi nu Uafirhoniya, aba atsĩ uteu Utasarhonika, anangkɛ ubã ifɛn-Num abi Uyahuda uku uwe.
2 Ru nyaku Uburhu aka abayi, atsĩ ru ubã ifɛn-Num hã, inum iyiki iwiwosha itaar umbɔ aka anu irhisi itsɛng Arherhu-Num nggu umbɔ.
3 Unga anu isɔme umbɔ na adɛyiwe umbɔ idzidzɛrhe agɛ awu ufang Ukiristo aka ihwa uver na asoku udzak. Uburhu agɔr umbɔ agɛ, <<Uyesu ha umum iki inu indɛyiwa umbi unga awu Ukiristo.>>
4 Abɔɔ abi Uyahuda abemumbɔ arherhe Uburhu nu Usirha, nu arhɛrhɛ abi Uherhini abika agũ iwei Unum nu akatsɛrh akagɔng atomi itsi nggu umbɔ.
5 Bɔr abi Uyahuda abikase agũ unyɛ̃ɛ̃, umbɔ akɔng awɛ ugbau ra atsĩndĩ, umbɔ aka akɔng kishoo ahwita abi utepa. Akũ avɔm atsĩ ri iya Ujason abee Uburhu nu Usirha abee ikũna umbɔ adzeka ra anera.
6 Bɔr umbɔ aka asi inyãmbɔ umbɔ, umbɔ adarhu Ujason nu abika adɔsa abɔɔ akũna umbɔ azĩmbɔ ra asu abi ijee utepa, atsuyi ivum agɛ, <<Aner abɛrɛ abika asoyi amɛn ubɛn ananga ru upfung nggabɛ aka abambɔ nggimi.
7 Ujason ayɛi umbɔ akũ atsĩ ri iyanga. Kishoo akpɛ̃mbɔ idɔsi ikpem Ukaisar, anu igɔr agɛ uyɛrhe uwɔɔ, itsoknga igburh Uyesu.>>
8 Umbɔ aka agũ rimi, anera nu abi ijee utepa agũ avɔm akarhãrhã.
9 Mɔcɛ umbɔ atsu Ujason na anera abɔɔ afai uhwɛk na aneke umbɔ azĩmbɔ.

Uburhu nu Usirha ru Ubiriya

10 Utsuu uku ufin abika adɔsa
adene Uburhu nu Usirha azĩmbɔ
Ubiriya. Umbɔ aka azĩ atsĩ umɔ, umbɔ
atsĩ ru ubã ifɛn-Num abi Uyahuda.
11 Abi Ubiriya awu ra amɛn
akika agũ arherhe ha anangmbɔ
abi Utasarhonika, ubinkutsu ayɛi
arherhe ha aboka avaa avaa. Anu
itsu asumbɔ ri itsɛng Arherhu-Num
ubɛn unuma abee inyã ubinkpi
Uburhu aka arherhe uwu idzidzɛrhe.
12 Abi Uyahuda arhɛrhɛ awe
ru imangmang, nu abi Uherhini,
akatsɛrh abika agɔng nu ikɛi akatsak.
13 Bɔr abi Uyahuda ru Utasarhonika
aka agũ agɛ Uburhu adɛ̃ɛ̃ idzowe
isarhe Arherhu-Num ru Ubiriya,
umbɔ asok azĩmbɔ umɔ ikɛi. Umbɔ
aka azĩ atsĩ, ahwita anera asoyiwe
amɛnmbɔ.
14 Kanying kanying abika adɔsa
akũ Uburhu azĩ ru ubang ukau azɛ̃
akagɔng, bɔr Usirha nu Utimoti ase-
imbɔ ru Ubiriya.
15 Abirabɛ aka azĩ adene Uburhu
akũna unga azĩ atsĩmbɔ Uatina. Abvui
aba akũ nggu itser Uburhu aka adene
umbɔ ugɛ Usirha nu Utimoti aba akpo
unga iki ifefetem.

Uburhu ru Uatina

16 Uburhu aka adɛ̃ɛ̃ adzɛu umbɔ ru
Uatina, amɛnnga aghong akarhãrhã
unga aka anyã utepa nggu agberhe
arhɛrhɛ.
17 Nggee unga aka isaka arherha
arherhe ru ubã ifɛn-Num nggu abi
Uyahuda nu abi Uherhini abɔɔ abika
agũ iwei Unum, ikɛi ubɛn unuma
unga iki irherha arherhe nggu
abirabɛ unga iki ikpo ra anang izɛɛ.
18 Rimi hã ikɛi abi ifɛrhkɔ itsoi
umbɔ iki iyisa Uabikuriya nu Usi-
tokiya anu irherha arherhe nggu
unga. Abɔɔ arhusa agɛ, <<Uwɛrɛ
uner ugbugbewa uwurɛ abee igɔr
agɛ use? >> Abɔɔ agɛ, <<Awu uner
uwuku udzowe isarhe anum abɔɔ abĩ
akase.>> Ubinkutsu umbɔ arherhe
rimi Uburhu anu idzowe Isarhe Iyiki
Ize iyi Uyesu, nu isok ra akpe.
19 Mɔcɛ umbɔ akũna unga azĩmbɔ
udzepurhe anang ikikɔngyɛ umbɔ aki
iyisa Igũ Uarasa agɔr unga agɛ, <<Uba
udɛyiwa umɛn imesa iyiki ifa iyɛ
ungo uku unu imesuwe.
20 Ungo ukũ itsen arherhe ake atsĩ
ra atomɛn, umɛn ibee ihwɛng ag-
bena.>>
21 Kishoo aner Uatina nu atsen
abika asei umɔ, anyangi ivangmbɔ
asi ikorhumbɔ ubin bɔr anu irherhe
na agosha abin aka afa.

22 Uburhu asok adɛ̃ɛ̃ ra asu
ikikɔnga, na agɛ, <<Umbi aner
Uatina! Umum inyã umbi awu abika
abema agbeyi akarhãrhã nu afɛna
kishoo.
23 Ubinkutsu ivangyɛ umum iki
izɛ̃rhã imaa utepa umum inyãmum
abinkɛ umbi iki idzowe igɔng nu
ake, ikɛi umum inyãmum ubeu idɛm
anummbi nggu itsɛng iki igɔr igɛ,
<UZĨ RU UNUMWI UMBƆ AKA ASI
IHWƐNGMBƆ.> Ubinkpi umbi aka asi
ihwɛngmbi na adzowe igɔng ru ukpɔ,
awu unga umum iki inu idɛyiwa
umbi.

24 <<Unumwi aka amunu upfung
nu kishoo abinkɛ aka awu umɔ awu
Uteijee afã nu abĩ na asi iseisa ra aya-
Numkɛ anera iki idzin.
25 Unga asi ibeenga anera ayike
unga, asi ibeenga ubin, ubinkutsu,
awu unga adzowe anera kishoo urhɛ
nu uwoyi nu abina kishoo.
26 Awu ru unera unying unga aka
amunu idũa kishoo, agɛ umbɔ asei
ra ananga kishoo ru upfung, unga
angwɛ̃ ivangyɛ umbɔ aka isei atsĩ nu
inangyɛ umbɔ aka isei.
27 Unum akorhe rimi ngge itsú an-
era ibeea unga, na awuri ima abãrhã
azĩmbɔ ru unga, na awuri ikpombɔ
unga. Idzidzɛrhe, asi idera nggu ubɛn
unera ru umɛn.
28 <Ubinkutsu, iwu ru unga umɛn
iki iwe ru urhɛ, ni izɛ̃rhã, ni ibɛk.> Ru
nyaka abika atsɛng ambommbi abɔɔ
aki igɔr agɛ, <Umɛn iwu unangnga.>

29 <<Ngge iki iwe ugɛ umɛn
iwu unang Unum, asi imɛ̃ɛ̃ umɛn
ikaifɛrhkɔ ugɛ Unum awu ru uzirhzĩ
uzinarhi use uazurhfa use atarh,
ubinkpi unera iki ikorhe ri itsoinga.

30 Ri iyi isha Unum asi ibeenga idzowe anera uver ihwihwɛng iki ishingge ru umbɔ, bɔr icɛrɛ unga atsu anera kishoo ubɛn ananga umbɔ adzipa.
31 Ubinkutsu unga aka angwɛ̃ɛ̃ unumkpi unga aka iba atsu uvau iyi idzidzɛrhe ru upfunga ru ubok uwɔɔ unga aka asɛng. Unga aka adɛyiwa arherhe ha iwuri iwe rimi ra anera kishoo ri isoyiwe uner ha ra akpe.>>
32 Ivangyɛ umbɔ aka agũ arherhe isisok ra akpe, abɔɔ acata, bɔr abɔɔ agɛ, <<Umɛn ibee ibvui igũ ubinkpi ungo uku irherhe ra arherha akɛrɛ.>>
33 Awu umɔ Uburhu aka abɔre umbɔ.
34 Bɔr abɔɔ ukunjiir agbopa nggu Uburhu awe abi imangmang. Ru umbɔ ha awu Udiyonisiyu, uner itser ru udzepurhe, nu utsɛrh uwɔɔ itsoka igburh Udamari, na abɔɔ nggu umbɔ.

18

Uburhu ru Ukorinti

1 Akɛrɛ ha aka amaa, Uburhu abɔruka Uatina na azĩã Ukorinti.
2 Nggɔɔ ha unga aka agbopa nggu utsa Uyahuda uwɔɔ itsoka igburh Uakirha, unga awu uner abi abĩ Ufontu. Unga nu utsɛ̃nga Ubiriskirha anai idzeka abĩ Uitarhiya, ubinkutsu Ukarhaudiyu atsu abi Uyahuda kishoo adzembɔ ru Uroma. Uburhu azĩ inyã umbɔ.
3 Ubinkutsu itsermbɔ iwu unying iyiki isɔr utenti, mɔcɛ unga aseisa umbɔ atɔ̃ itser urhɔnga.
4 Ubɛn unum ukpuku uwosha Uburhu atsĩã arherhe ru ubã ifɛn-Num abee igbiir amɛn abi Uyahuda na Atsen abi Uyahuda.
5 Ivangyɛ umbɔ Usirha nu Utimoti aka adzeku Umakidoniya aba, Uburhu adzowe ivanga kishoo ri idzowe isarhe, adekuwe abi Uyahuda agɛ Uyesu unga awu Ukiristo.
6 Bɔr abi Uyahuda aka asi ibemumbɔ na irhena unga, unga azusu uzurhu ra atorhanga agɔr umbɔ agɛ, <<Adzirhmbi awu ra atsimbi! Umum ishimum ru uvau. Icɛrɛ umum iwuri izĩ ra Atsen abi Uyahuda.>>
7 Mɔcɛ unga asok azĩã ri iya uwɔɔ itsoka igburh Utitiyu Ujustu, uwuku udzowe igɔng Unum. Iyanga iki ikhapa ru abã ifɛn-Num.
8 Ukiribu, unggbaashi ubã ifɛn-Num, awea ri imangmang ru Uteijee, unga nggu aner iyanga kishoo. Abi Ukorinti abɔɔ arhɛrhɛ aka agũ unga awembɔ ri imangmang, umbɔ akorhuwe umbɔ ubɔtisima.
9 Untsuuka nukpɔ Uteijee arherhe arherhe nggu Uburhu ru irhi agɔr unga agɛ, <<Niba ugũo iwei, udzowe isarhe, niba unuɔ ukutatata.
10 Ubinkutsu umum iwu nggu ungo, unera ashia aka itsu ubok akorhuwa ungo ifɛrhɛ, anermum awu arhɛrhɛ ru utepu ukpirɛ.>>
11 Nggee Uburhu asei umɔ amɛka nu utenga, amesuwe umbɔ Arherhu-Num.
12 Ivangyɛ Ugarhiyo aka awu unggbaashi abĩ Uakaya, abi Uyahuda agbopa atsimbɔ igamtsa nggu Uburhu akũna unga azĩmbɔ ru udzepurhe uku uvarha arherhe.
13 Agɔr agɛ, <<Utsak uwurɛ atsu anera adzowe igɔng ru Unum ru utsĩndĩwi Íkpem iki ikɛnngge.>>
14 Uburhu aka abee irherha arherhe, Ugarhiyo agɔr abi Uyahuda agɛ, <<Uda unga akorhu ubin ukpɔɔ uku usi izekpɔ use ukpuku ubewe ri Íkpem, umum igũmum na umbi.
15 Bɔr ngge iki iwu uning ru irhɛm, atsutsok nu Íkpemmbi, umbi aka azĩ arherhe amaa nibikambi. Umum ishimum ra amɛn aka atsu uvau ri ikpũ abin akɛrɛ.>>
16 Mɔcɛ unga awayika umbɔ ru udzepurhe uku uvarha arherhanga.
17 Mɔcɛ umbɔ kishoo adzur Usostanu unggbaashi ubã ifɛn-Num, akwɛre unga ugwɛɛ ru udzepurhe uku uvarha arherhe. Bɔr Ugarhiyo asi irhisa.

Ubiriskirha, Uakirha nu Uaporho

18 Uburhu asei ru uteu Ukorinti inuma irhɛirhɛ. Na aneke abika adɔsa na atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩmbɔ abĩ Usuriya, umbɔ Ubiriskirha nu Uakirha azĩ urhɔnga nggu unga. Bɔr uyirhkpi unga aka ayirh utsu umbɔ

akone itsinga ru uteu Ukankiriya unga adɔrha azĩ.
19 Umbɔ aka azĩ atsĩ ru Uafisa, umɔ Uburhu aka abɔre umbɔ Ubiriskirha nu Uakirha. Unga atsĩã ru ubã ifɛn-Num arherha arherhe nggu abi Uyahuda.
20 Ivangyɛ umbɔ aka ashɔ̃rhã unga ama adãrhã nggu umbɔ, unga asi ibemunga.
21 Bɔr unga aka awuri ibɔre umbɔ, unga abemuwe agɛ, <<Umum ibvui inbamum ru umbi Unum aba abemunga.>> Mɔcɛ unga atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ adzeka ru Uafisa.
22 Unga aka acipa ru uteu Ukaisariya, unga afũã ighwe abika adɔsa ru Urusharhima, mɔcɛ unga acipa azĩã uteu Uantakiya.

23 Unga aka adãrhã amaa ru Uantakiya, Uburhu asok atsĩrhã ra abĩ Ugarhatiya na abĩ Ufirijiya, adɔsu ititeu ayike angwɛ̃ imesa adɛ̃ɛ̃ aker.

24 Ivang hã utsa abi Uyahuda uwɔɔ itsoka igburh Uaforho, aba ru Uafisa. Unga awu uner uteu Uarhekzandiriya ru Umasar. Unga ahwɛnga arherhe afina na ahwɛng itsɛng Arherhu-Num akarhãrhã.
25 Aka amesukumbɔ unga ru utsĩndĩ Uteijee, unga aka isaka anyar asunga arherhe uku urhirhiki ri itsi Uyesu, bɔr unga akpurha ahwɛng ubɔtisima Uyohana.
26 Unga atirha adzowe isarhe nggu ikernga kishoo ru ubã ifɛn-Num. Umbɔ Ubiriskirha nu Uakirha aka agũ arherhanga, umbɔ akũna unga azĩmbɔ ri iyambɔ na atoma adɛyiwe unga utsĩndĩ Unum.

27 Ivangyɛ Uaporho aka abee izĩ abĩ Uakaya, abika adɔsa afituwe unga na atsɛnge ubvur ra angwɛ̃ imesa ru Uakaya umbɔ ayɛi unga. Unga aka azĩ atsĩ umɔ unga amɛna ayike abirabɛ aka awe ru imangmang ru Unum ru ubok imimuta.
28 Ubinkutsu unga ananga abi Uyahuda ra asu anera nggu ijee arherhe akarhãrhã, adɛyiwe umbɔ ri itsɛng Arherhu-Num agɛ Uyesu unga awu Ukiristo.

19

Uburhu ru Uafisa

1 Ivangyɛ Uaforho aka awu ru Ukorinti, Uburhu azɛ̃rhã ru utsĩndĩ abĩã azĩ atsĩ Uafisa, umɔ unga akpo angwɛ̃ imesa abɔɔ.
2 Arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi ayɛimbi Ipfu Isarsatangge ri ivangyɛ umbi aka awuri imangmang? >> Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ĩ'ĩ, umɛn isi igũmɛn ugɛ Ipfu Isarsatangge iwengge.>>
3 Nggee Uburhu arhusa agɛ, <<Asorhuwa umbi ikpũ ubɔtisima uwukusong rimi?>>

Umbɔ agɛ, <<Ikpũ ubɔtisima Uyohana.>>
4 Uburhu agɛ, <<Ubɔtisima Uyohana uwe uwu idzidzipa. Unga adɛyiwe anera umbɔ awe ru imangmang ru uwuruwi aka iba ru undzingnga, awu unga hã awu Uyesu.>>
5 Umbɔ aka agũ rimi, umbɔ asorhuwe umbɔ ubɔtisima ri itsok Uteijee Uyesu.
6 Ivangyɛ Uburhu aka atsorhuwe umbɔ abok, Ipfu Isarsatangge icipuwangge nu umbɔ, umbɔ atsĩmbɔ irherha arherhe ri idũ iyikise na asɔm Arherhu-Num.
7 Umbɔ kishoo ayombɔ inera usɔkdũmɛn.
8 Uburhu atsĩ ru ubã ifɛn-Num adzowe isarhe nggu ikeramɛn afɛ̃ɛ̃ ataar, anu arherhe na agbiir amɛnmbɔ aba ra arherhe Iyɛrhe Unum.
9 Bɔr abɔɔ abi itsi iki iker akpɛ̃mbɔ iwe ru imangmang, na arherhe iyiki ibewe ru Utsĩndĩ Uteijee ra asu anera. Nggee Uburhu abɔruka umbɔ, na akũ angwɛ̃ imesa azĩ amesuwe umbɔ ubɛn unuma ru ubã imesa Utiranu.
10 Akɛrɛ ha anu ikorhe rimi utsɛku imɛka ivaa, ngge itsu kishoo abi Uyahuda nu abi Uherhini abika asei ra abĩ Uasiya agũ Arherhu Uteijee.

11 Unum anu ikorha abin idzeu akɔɔ awuweke ru ubok Uburhu,
12 utsɛku umbɔ aki ikũ ushanga atorho nu atorhi itser iyɛ iki ibanga unga akũ azĩ ru abi irhãrhã akerhe,

nu ípfu iyiki ibewe ikɛi ibɔrukungge umbɔ.
13 Abɔɔ abi Uyahuda abika azɛ̃rhã atsĩrhĩ iteu atsusuwe ípfu iyiki ibewe abee ikũ itsok Uteijee Uyesu akorhe rimi hã. Agɔr agɛ, <<Umum itsũ umbi ri itsok Uyesu, Uburhu aka adũwã, àka apfu adzek.>>
14 Angwɛ̃ Usikeba utɔɔva uner Uyahudiya ateiya abika adzowe idɛm-Num nuwɔ, anu ikorhe rimi hã.
15 Unuma nukpɔ ipfu iyiki ibewe igɔr umbɔ igɛ, <<Uyesu umum ihwɛng unga, umum ikɛi ihwɛng Uburhu, umbi awu umbɔ ungaa?>>
16 Mɔcɛ uner ha aka awuri ipfu iyiki ibewe ha ater isha afũã nu umbɔ atɔnga ikermbɔ kishoo. Akwɛr umbɔ adzek igbĩrhĩ ri iya ha atĩ nggu isisɔɔ.
17 Ivangyɛ kishoo abi Uyahuda nu abi Uherhini abika asei ru Uafisa aka agũ ubinkpi uku ukorhe, iwei ifɛr umbɔ kishoo, umbɔ adzowe igɔng ru itsok Uteijee Uyesu.
18 Arhɛrhɛ abika awe ru imangmang aba akũ angwĩmbɔ asɔm itser iyiki ibeweyɛ umbɔ aka akorhe ru awiya.
19 Anera arhɛrhɛ abi igoka akarha abvurmbɔ akpĩĩwe ra asu anera kishoo. Uhwɛk abvur ha utsĩkpɔ íshaa imang uazurhfa anaka agɔnga isɔka itõõ (50,000).
20 Ru utsĩndĩ hã Arherhu Uteijee aka adzek atɛ̃rhã akarhãrhã nggu ijee.
21 Akɛrɛ ha aka akorhe kishoo amaa, Uburhu abee izĩ Urusharhima, awuri izɛ̃rhã atɔng udika abĩ Umakidoniya nu aki Uakaya. Agɛ, <<Umum iba izĩ itsĩ imaamum nggɔɔ ha, awu ufang umum izĩ iyepa Uroma ikɛi.>>
22 Unga adene abika ayike unga ikivarhambɔ, Utimoti nu Uarastu, azĩmbɔ Umakidoniya, unga iganga asei ivanga ukunjiir ra abĩ Uasiya.

Ubvun ru Uafisa

23 Ivang hã iki iyo ubvun uku ugɔng usomgbɔ ra abika adɔsu Utsĩndĩ hã.
24 Uner unai uwɔɔ itsoka igburh Udimitiriyu, uwuruwi aki ikũ uazurhfa anak azirhzĩ iya ugberhe Uartemi. Unga nu abi itsernga akposhu uhwɛk ri itsermbɔ ha akarhãrhã.
25 Unga akɔng umbɔ, nu abika atõ ikpũ itser ha, na agɛ, <<Umbi anermɛn, àka ahwɛng ugɛ nggu itser iyɛrɛ umɛn iki ikpo abin.
26 Umbi anyãmbi na agũmbi asi iwea ri nggimi ru uteu Uafisa ukpekũ, abĩ Uasiya kishoo abɔr ukunjiir, Uburhu uwurɛ aka igbiite amɛnmbɔ na anu igɔr agɛ anum abɛ umbɔ iki ikũ abok agbisha asi iwembɔ anum.
27 Ighighong iwe asi íwea igba abĩ itsermɛn ukpekũ, bɔr iya-num nggaa Uartemi awuri itsu ike ishike ru ugarh, nu Uartemi nibikanga, umbɔ iki idzowe igɔng ra abĩ Uasiya nu upfunga kishoo, awuri ishia ri igɔng.>>
28 Ivangyɛ umbɔ aka agũ rimi, avɔm afɛr umbɔ akarhãrhã, umbɔ atirhi itsarhi irhakmbɔ agɛ, <<Igɔng iwe nggu Uartemi aki Uafisa!>>
29 Kanying utepa kishoo udzunukpɔ. Agbĩrhũ Ugayu nu Uaristaku, aner Umakidoniya, abirabɛ aka awu awɛrhu uzɛ̃rhũ Uburhu. Anera kishoo atĩ azĩmbɔ ra anang ikikɔnga.
30 Uburhu abee itsĩ ra anang ikikɔnga, bɔr angwɛ̃ imesa akɛnmbɔ unga.
31 Anggbaashi abɔɔ ra abĩ Uasiya, abirabɛ aka awu awɛrhu Uburhu, adene itser ashɔ̃rhã unga agɛ unga niba atsĩã ra anang ikikɔnga.
32 Anera aka akɔng umɔ adzunumbɔ, abɔɔ asi ihwɛngmbɔ ubinkpi uku utsu umbɔ akɔng. Abɔɔ atsarhi irhakmbɔ arherhe arherhe, abɔɔ anu irherha akimbɔ awuweke.
33 Abi Uyahuda ayiru Uarhekzanda ra asu abɔɔ ri ikikɔnga unga atsu ivum abee unga arherha arherhe. Unga aberu uboknga umbɔ anukutata ru unga ikaa itsinga ra anera.
34 Bɔr umbɔ aka ahwɛng agɛ unga awu utsa Uyahuda, umbɔ atsarhi irhakmbɔ kishoo agɛ, <<Igɔng iwe nggu Uartemi ukpu Uafisa.>> Akorhe rimi ayombɔ akara avaa.
35 Bɔr uner itsɛng utepa atsu umbɔ anukutata, na agɛ, <<Umbi aner Uafisa, upfunga kishoo usi

ihwɛngkpɔ ugɛ uteu Uafisa ukpuku udzɛu iya nggaa Uartemi, nu asarkasar utarh ha uku udzeka afã uba ugba?
36 Iki isi iwengge ubin itsɛyi nggu abin akɛrɛ, imɛ̃ngge umbi adɔɔr amɛnmbi niba azangmbi.
37 Nggayɛ anerabɛ umbi aka akũ aba nggimi, asi ivɛumbɔ ivɛu ra ayanum, asi irhenumbɔ unummɛn Uartemi.
38 Bɔr Udimitiriyu nu awɛrhi itsernga aba awembɔ ru ubin ukpuku ughong amɛnmbɔ nggu ubɛn unera, udzepurhe ukpuku uvarha arherhe ukpi utsurirɛ, ikɛi abika atsu uvau, adɛ̃ɛ̃ azĩ atsumbɔ arherhe ri itsimbɔ.
39 Aba awu ubin ukpɔɔ umbi aka abee, àka ahwɛng ugɛ awuri irherha ake ru udzepurhe ukpuku uvarha arherhe.
40 Ngge iki iwe rimi, igbaigba iwe ru umɛn, ubinkutsu awuri itsumbɔ arherhamɛn ri isoyamɛn irherɛ, ni isi ídɛ̃ɛ̃ isɔmmɛn awu use utsu isoyamɛn hã. Ni isi ítsɛngamɛn awu use utsu isoyamɛn hã.>>
41 Unga aka arherhe rimi amaa, na asoyika ikikɔnga.

20

Uburhu abvui azĩ Umakidoniya ru Uherha

1 Ivangyɛ isoya amɛn hã iki idɔɔr, Uburhu ayisa angwɛ̃ imesa ha, unga aka amaa ifituwe umbɔ, aghwe umbɔ unuma na azĩã abĩ Umakidoniya.
2 Unga aka azɛ̃rhã ri inang hã, arherhuwe irhɛm irhɛirhɛ iyiki ififita ra anera, na amasha atsĩã abĩ Uherha.
3 Umɔ unga asei afɛ̃ɛ̃ ataar, na abee itsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩ abĩ Usuriya, na agũ ugɛ abi Uyahuda aka adzɛu abee ikorhe iyiki ibewe nggu unga ri ivang hã, nggee unga abvui adɔsu udiku Umakidoniya.
4 Abika azĩ nggu unga awu Usopata ungwɛ̃ Upuru aka adzeku Ubiriya, Uaristaku nu Usakundu aner Utasarhonika, nu Ugayu uner Udarbe, nu Utimoti ikɛi, nu Utikiku nu Uturofimu aner abĩ Uasiya.
5 Aner abɛrɛ agbaashia asok azĩmbɔ idzɛu umɛn ru Utoruwa.
6 Bɔr umɛn itsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ ru Ufirhipi umbɔ aka amaa Irhowa Uborodi Ukpuku Usheru Uguga, umɛn imaa inuma itɔ̃ɔ̃ ni ikpo umbɔ ru Utoruwa. Umɔ umɛn isei inuma utɔɔva.

Uyutiku asok ra akpe

7 Ru unum inggbaashia ri inuma utɔɔva umɛn ikɔng itsɔku uborodi. Uburhu adzowe isarhe ru umbɔ, unga abee isisok ukpe unum uvaa, adɛ̃ɛ̃ adzowe isarhe utsɛku ikɔ untsuuka.
8 Atseu irhirhang awu arhɛrhɛ ru ubã afã hã umɛn iki ikɔng.
9 Ungwɛ̃dzɛm uwɔɔ itsoknga igburh Uyutiku, asei nu angwĩ ugba, agbɛu urhɔ ri ivangyɛ Uburhu aka anu idzowe isarhe iyiki ider. Urhɔ uku unyangu Uyutiku, unga ashɔɔr ri iya afã ugbɛr uwu untaar aba agba umbɔ ashupa unga ukoma.
10 Uburhu acipuwa nu abĩ, aba agbapfu nu ungwɛ̃dzɛm hã na akarha unga awuma na agɛ, <<Niba agũmbi ighong. Awu nggu urhɛnga!>>
11 Mɔcɛ unga abvui afũã ni iya afã. Unga atsɔku uborodi, atãi, na adɛ̃ɛ̃nga arherhe utsɛku ukpe uku usar, unga azĩã.
12 Umbɔ akũ ungwɛ̃dzɛm hã azĩmbɔ nggu urhɛnga, na akpo idɔngamɛn akarhãrhã.

Uzɛ̃rhãmbɔ adzeku Utoruwa azĩ Umirhetu

13 Umɛn iso izĩmɛn ru ukhukhɔɔ amɛ̃, umɛn idzur udĩ izĩmɛn Uassu. Umɛn itsar ishupu Uburhu umɔ, ubinkutsu unga avarhe rimi ri inggbaashia, unga aka azɛ̃rhã na adak azĩ.
14 Unga aka akpo umɛn ru Uassu, umɛn ishupa unga izĩmɛn Umitirhen.
15 Unum uvaa umɛn izɛ̃rhã ru ukhukhɔɔ ĩba itɔng ifɛn Ukiyo. Unum untaar ikɛi umɛn igar izĩ Usamo, unum unaa umɛn itsĩ ru Umirhetu.
16 Uburhu asi ibeenga itsĩ ru Uafisa utsur ivanga imaangge ru Uasiya, azang abee itsĩ ru Urusharhima, ngge

iba imɛ̃ngge, ru unum irhowu Upentiko.

Uburhu aghwe unggbaashi nu akakũ ididɔsa

17 Awu ru Umirhetu, Uburhu aka ayisa akakũ ri ikikɔng abika adɔsa ru Uafisa.
18 Ivangyɛ umbɔ aka aba atsĩ, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi ahwɛngmbi ikpũ isiseimum ri ivanga kishoo umum iki iwu nggu umbi, udzur ru unumkpi umum iki itsĩ ra abĩ Uasiya.
19 Umum itɔ̃ itser Uteijee nggu ididɔɔr akarhãrhã nu anyĩ. Nu ngge iki iwe ugɛ abi Uyahuda atsu umum ayetnum nggu andeya.
20 Umbi ahwɛngmbi umum isi ibvurmum angwĩ ri ĩdzaa umbi kishoo isarhayɛ iki iyika umbi bɔr umum imesuwa umbi ra ayambi nu awiya ikɛi.
21 Umum isɛmmum abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda ugɛ awu ufang umbɔ adzipa aba ru Unum na atsu amɛnmbɔ ru Uteijeemɛn Uyesu.
22 <<Nu icɛrɛ, Ipfu-Numyɛ iki iyira umum iwuri izĩ Urusharhima, isi ihwɛng ubinkpi iki ikorhe nggu umum umɔ.
23 Umum ikpurhi ihwɛng ugɛ ubɛn uteu Ipfu Isarsatangge iki igbiitangge atomum ugɛ ugborzĩ nu uver ukpɔ udzɛu umum.
24 Bɔr umum isi inyã urhɛmum uwekpɔ ubin. Umum ikpurhi ibee imaa itseryɛ Uteijee Uyesu aka adzaa umum, idekuwe arherhe Isarhe Iyiki Ize iyi imimutu Unum.
25 <<Icɛrɛ umum ihwɛng ubɛn unera ru umbi umum iki izɛ̃rhã idũwã isarhe Iyɛrhe Unum, asi ínyãã asumum ikɛi.
26 Nggee, umum idɛyiwa umbi irherɛ ugɛ, umum ishimum ru uvau adzirh anera kishoo.
27 Ubinkutsu, umum isi ibvurmum angwĩmum ri isɔma umbi kishoo abinkɛ Unum aka abee.
28 Àka adzɛu atsimbi nu kishoo ukpui abika adɔsa, Ipfu Isarsatangge iki itsũ umbi awu anggbaashimbɔ. Àka adzɛu abika adɔsu Unum, abirabɛ unga aka akũ adzirh Ungwɛ̃nga agoi.
29 Umum ihwɛngmum ĩba isokũ, íjui ngbako iwuri itsĩngge ru umbi isi ínekũngge ukpui idɔi ha.
30 Abɔɔ ru umbi asok adɛ̃ɛ̃ idzidzunuwe idzidzɛrhe ha abee igbiir amɛn angwɛ̃ imesa azĩ ru umbɔ.
31 Nggee àka adɛ̃ɛ̃ adzɛu! Àka ayita ugɛ imɛka itaar nu utsuu na atenum umum isi ibvurmum angwĩmum ri isɛm umbi kishoo nggu anyĩ.
32 <<Icɛrɛ umum iyɛruwe umbi ru Unum. Àka aneke urhɛm imimutanga ngge idɛ̃ɛ̃ idzin umbi ni idzaa umbi ukam ru abirabɛ aka awe asarkasar kishoo.
33 Umum inasi igũmum unyɛ̃ɛ̃ uhwɛk unera use atorhanga.
34 Umbi nibikambi ahwɛngmbi umum ikũ abokmum itɔ̃ itser ifai itsũwãmum nu iyi abirabɛ aka awu nggu umum.
35 Ra abina kishoo umum iki ikorhe, umum idɛyiwa umbi ugɛ awu ufang umbi atɔ̃ ikpũ itser iyiki itso ha ayike abika asheri iker, na ayita Arherhu Uteijee Uyesu aka agɔr agɛ, <Idzidzowe iwe ru idorh inangngge iyiyɛi.> >>
36 Ivangyɛ unga aka irherhe rimi, unga atararhu nggu umbɔ kishoo na afɛn-Num.
37 Umɔ umbɔ kishoo aciu akpe na awumu Uburhu na ashor unga.
38 Ubinkpi uku utsu amɛnmbɔ aghong akarhãrhã, awu arherhakɛ unga aka arherhe ugɛ umbɔ asi íbvui anyãmbɔ asunga ikɛi. Mɔcɛ umbɔ azĩ adene unga nu ukhukhɔɔ amɛ̃.

21

Uburhu ru Urusharhima

1 Ivangyɛ umɛn iki ibɔre umbɔ, itsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ izĩmɛn Ukosi. Unum uvaa umɛn izĩmɛn Urod, idzek umɔ izĩmɛn Upatara.
2 Umɛn iki ikpo ukhukhɔɔ amɛ̃ uwuku uzĩ abĩ Ufinikiya, umɛn itsĩ izĩmɛn.
3 Umɛn iki itirhi inyã Usayifuru, umɛn itɔng udiku unɔrmgbɔ, umɛn izĩmɛn Usuriya. Umɛn icipa ru Utaya, ubinkutsu ru ukhukhɔɔ amɛ̃ umɛn ucipuwe abinke.

4 Umɛn iki ikpo angwɛ̃ imesa umɔ, umɛn isei umɔ inuma utɔɔva. Mɔcɛ ru ubok Ipfu-Num umbɔ adɛyiwe Uburhu unga niba azĩã Urusharhima.
5 Bɔr ivang iyiki isisokmɛn iki iwe, umɛn iso idɛ̃ɛ̃mɛn uzɛ̃rhãmɛn. Angwɛ̃ imesa kishoo nu atsɛ̃mbɔ nu awɛkacimbɔ akũna umɛn azĩ adena nu undzing utepa. Mɔcɛ umɛn iki itar arhu nu ubang ukau ukugɔng ni ifɛn-Num.
6 Umɛn ighwe unuma ra adɔka imaa ni itsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃, umbɔ ab-vui azĩmbɔ ra ayambɔ.

7 Umɛn itsĩmɛn uzɛ̃rhãmɛn idzeku Utaya, itsĩmɛn Utorhemayi, umɔ umɛn iki ighwe ighwe nggu angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn imaa unuma unying nggu umbɔ.
8 Unum uvaa umɛn isok izĩmɛn Ukaisariya. Umɛn itsĩ isei ri iya Ufirhibu uwuku udzowe Isarhe Iyiki Ize, unying ru umbɔ utɔɔva ha umbɔ aka asɛng umbɔ ayike abi itser ru Urusharhima.
9 Unga awu ra anakatsɛrh anaa aka anasi ipfunumbɔ awu abika asɔm Arherhu-Num.
10 Umɛn iki imaa inum iyɔɔ umɔ, uwuku usɔm Arherhu-Num itsoka ig-burh Uagabu, adzeka abĩ Uyahudiya aba atsĩ.
11 Unga aka aba atsĩ, unga anyangu ikpɔm Uburhu, abow adaknga na aboknga na agɛ, <<Ubinkpi Ipfu Is-arsatangge iki igɔr igɛ, <Riminɛ angg-baashi abi Uyahuda ru Urusharhima aka ibow uner ikpɔm iyɛrɛ, na atsuke unga ra abok Atsen abi Uyahuda.> >>
12 Ivangyɛ umɛn iki igũ rimi, umɛn nu abi anang hã ishɔ̃rhũ Uburhu unga niba azĩã Urusharhima.
13 Mɔcɛ Uburhu agɛ, <<Awu use utsu umbi aciu na adakuwe amɛnmum? Umum iki igbishi imaamum, ibibow ukpekũ isi iwengge ubin, bɔr afɛre umum ru Urusharhima ri itsok Uteijee Uyesu.>>
14 Umɛn iki isi idɛ̃ɛ̃ ikɛnmɛn unga, umɛn inumɛn ukutata, ni ĩgɔr igɛ, <<Uneke ibibemu Uteijee iwe.>>
15 Akɛrɛ ha aka amaa umɛn ingbika abinmɛn izĩmɛn Urusharhima.
16 Angwɛ̃ imesa abɔɔ adzeku Ukaisariya aba adena umɛn, akũna umɛn azĩmbɔ ru Umanason, uwuruwi umɛn iki icipa ri iyanga. Unga awu uner Usayifuru unying ra angwɛ̃ imesa abi inggbaashia.

Uburhu aka atsĩ Urusharhima

17 Ivangyɛ umɛn iki itsĩ Urusharhima, angwɛ̃mɛn nu anapumɛn ayɛi umɛn nggu ibibema.
18 Unum uvaa Uburhu nggu umɛn izĩmɛn inyã Uyaku, nu kishoo akakũ awu umɔ.
19 Uburhu aka aghwe umbɔ amaa, unga adɛyiwe umbɔ agbɛgbɛra agbɛra abinkɛ Unum aka akorhuwe Atsen abi Uyahuda ru ubok itseryɛ unga aka atɔ̃.
20 Umbɔ aka agũ rimi amaa, umbɔ akpoi Unum, na agɔr Uburhu agɛ, <<A ungwɛ̃mɛn, urhi unyã, irhɛ anaka agɔnga abi Uyahuda asong abika awe ru imangmang! Kishoo atsu amɛnmbɔ ri idɔsi Íkpem!
21 Aka asɔmukumbɔ arherhango, ugɛ ungo umesuwe kishoo abi Uyahuda abika asei ra atsen abi Uyahuda umbɔ aneke Íkpem Umusa, ungo ugɔr umbɔ ugɛ, umbɔ niba asorhukumbɔ usorhe ra awɛkacimbɔ, use adɔsa agbeyi abi Uyahuda.
22 Umɛn ikorhu ugusemɛn? Nggayɛ umbɔ awuri igũmbɔ agɛ ungo uku ubango.
23 Nggee ukorhu ubinkpi umɛn iki idɛyiwa ungo, inera niyɔ inaa iwu nggu umɛn aka ayirh uyirh.
24 Utsĩ ra anera abɛrɛ, uzĩ umbɔ asare umbi ivanga unying ru ungo ufai uhwɛkmbɔ, ngge itsú umbɔ akone atsimbɔ. Rimi hã itsu ubɛn unera awuri ihwɛngnga ugɛ kishoo abinkɛ umbɔ aka arherhe ri itsingo asi iweke idzidzɛrhe, bɔr awuri inyĩnyãmbɔ ungo uku udɔsi Íkpem.
25 Atsen abi Uyahuda abika awe ru imangmang, umɛn iki itsɛng ab-vur idɛyiwe umbɔ ugɛ umɛn ibee umbɔ niba aghambɔ ubinkpi umbɔ

aka ayɛruwe ru agberhe, use adzirh, asi ítãimbɔ ijuɛyɛ umbɔ aka ashĩrhũ urhɔkngge, asi ítomumbɔ-dak.>>

26 Unum untaar Uburhu akũna anera abɛrɛ umbɔ asare unga nggu umbɔ. Mɔcɛ unga atsĩã ri Iya-Num, adɛyiwe abika adzowe idɛm-Num unumkpi uku utsufɛr isisarmbɔ. Ru unum hã ubɛn unera ru umbɔ aka idzowe izũwũ idɛm.

Adzur Uburhu

27 Inuma utɔɔva ha iki iyo imimaa, abi Uyahuda abɔɔ aka adzeka abĩ Uasiya anyã Uburhu ri Iya-Num. Umbɔ ahwita anera ri ikikɔnga kishoo umbɔ adzur unga.

28 Atsu ivum agɛ, <<Umbi aner Uisrairha, àka ayika umɛn! Uner ha nuwi aki azɛ̃rhã amesuwe anera kishoo awe ru igamtsa ra anermɛn nu Íkpemmɛn nu anang akɛrɛ. Asi iwea akɛrɛ ha ukpekũ, bɔr unga aka akũ Atsen abi Uyahuda abɔɔ atsĩwã ru ufɔm Iya-Num aba atsuke arhim ru usarkasar anang akɛrɛ.>>

29 Umbɔ agɛ iwe rimi umbɔ aka anyãmbɔ Uburhu nggu Uturofimu, uner Uafisa, ru utepa. Umbɔ akaifɛrhkɔ agɛ Uburhu unga akũna unga atsĩ ru ufɔm Iya-Num.

30 Uteu ha kishoo udzunukpɔ, anera asok atĩ aba akɔng. Azĩ adzur Uburhu, agbĩrhã unga adzek ru ufɔm Iya-Num, umbɔ afɔmukumbɔ angwĩ ufɔma kanying.

31 Abee ifɛre unga nukpi, mɔcɛ isarhe izĩ itsĩngge ru ukugɔng abi iwa Uroma igɛ Urusharhima kishoo uku udzunukpɔ.

32 Kanying unga akarha abi iwa Uroma na ateiyambɔ, atĩ azĩmbɔ ri ikikɔnga. Ivangyɛ anera aka anyã ukugɔng nu abi iwanga, umbɔ anekukumbɔ ikwɛr Uburhu.

33 Ukugɔng abi iwa ha aba adzur Uburhu atsu umbɔ abow unga nggu inyãwã ivaa. Mɔcɛ na arhusa agɛ, <<Unga awu ungamɔ, na akorhu use? >>

34 Ikikɔnga itsuyi ivum igwarha arherhe, abɔɔ agɛ akɛrɛ abɔɔ agɛ akɔrɔ. Uteiya abi iwa ha aka asi idɛ̃ɛ̃ adzura usu arherhe ha igwarha arherhe irhɛngge, unga atsu umbɔ akũ Uburhu azĩmbɔ aya abi iwa.

35 Ivangyɛ Uburhu aka aba atsĩ ru abeu angwĩ iyaa, abi iwa ashupa unga, umbɔ aka anyã anera abee ifɛre unga.

36 Ikikɔng anera iki idɔsa umbɔ inũ itsuyi ivum igɛ, <<Afɛre unga, afɛre unga!>>

Uburhu arherhe arherhe nggu ikikɔnga

37 Umbɔ aka akũ Uburhu ayo itsĩ ra aya abi iwa, unga ashɔ̃rhã ukugɔng abi iwa ha agɛ, <<Kabɔɔ ungo uma uneka umum irherha arherhe nggu ungo?>>

Unga agɔr unga agɛ, <<Ungo uhwɛngo idũ abi Uherhini?

38 Asi iwea ungo uwu utsa Umasar ha isha uwuku ukũ isoyamɛn uba akũ anera anaka agɔng anaa abika afɛr aner ukũ azĩ ra arhum?>>

39 Uburhu agɔr unga agɛ, <<Umum iwu utsa Uyahudiya, idzeku Utarsu ra abĩ Ukirhikiya, umum iwu ungwɛ̃ undzumu uteu ukugɔng. Kabɔɔ uma uneka umum irherha arherhe nggu anera abɛrɛ.>>

40 Unga aka aneke unga arherhe, Uburhu adɛ̃ɛ̃ nu abeu ha aberu uboknga ra anera umbɔ anu ukutata. Umbɔ aka anu ukutata, unga arherhe arherhe nggu umbɔ ri idũ abi Uyahuda.

22

1 Uburhu agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn nu atesmɛn, àka akpeto ru umum ikaa itsimum.>>

2 Ivangyɛ umbɔ aka agũ unga arherhewe umbɔ ri idũ abi Uyahuda, umbɔ agbisha anu ukutata.

Mɔcɛ Uburhu agɛ,

3 <<Umum iwu utsa Uyahudiya. Amar umum ru Utarsu ra abĩ aki Ukirhikiya, bɔr akpɔm umum ru utepu ukpirɛ. Umum itsĩ imesa ru ubok Ugamarhiyerh. Amesuwa umum abina kishoo aki Íkpem atokamɛn. Umum iwemum ri itsu amɛn ri idɔsu Unum, ru nyaka umbi kishoo aki ikorhe irherɛ.

4 Idzowukũ uver ra abika adɔsu
utsĩndĩ uwirɛ, ifɛyiwe umbɔ, idzui
akatsak nu akatsɛrh itsuyikumum
umbɔ ru ugborzĩ,
5 ru nyaku Ukugɔng Uwuku Ud-
zowe Idɛm-Num nu ikikɔng akakũ
abi Uyahuda kishoo aka iwu ideka-
mum. Umum iyɛisũ abvur ru
umbɔ iwuri ikũ izĩ ru abimbɔ ru
Udimashku. Umum izĩ umɔ ibee
idzui abirabɛ aka adɔsu utsĩndĩ uwurɛ
ikũ iba Urusharhima, umbɔ adzowe
umbɔ ayetnum.

Uburhu aka adzipa adɔsu Uteijee (Aiy 9.1-19; 26.12-18)

6 <<Umum iwu ru uzɛ̃rhã, iki iyokũ
itsĩ Udimashku ra atenuma, kanying
nggaa irhirhang ra afã irhang idzipa
umum.
7 Umum ĩgba inũ nu abĩ ni igũ
urhɛm uku ugɔr umum ugɛ, <A
Ushawurhu! A Ushawurhu! Awu use
utsu ungo udzaa umum uver?>
8 <<Umum irhusa inggɛ, <Awu
ungo ungamɔ Uteijee?>
<<Mɔcɛ urhɛm hã ugɔr umum ugɛ,
<Awu umum Uyesu uner Unazarat
uwuruwi ungo uku unu idzowe
uver.>
9 Abirabɛ aka awu nggu umum
anyãmbɔ irhirhang hã, bɔr asi igũmbɔ
urhɛm hã uku unu arherhe nggu
umum.
10 <<Nggee umum irhusa inggɛ, <A
Uteijee, umum ikorhi uguse?>
<<Mɔcɛ Uteijee agɔr umum agɛ,
<Usisok, utsĩ ru Udimashku. Umɔ
umbɔ aka idɛyiwa kishoo ubinkpi
umum iki itsu ungo ikorhe.>
11 Iker irhirhang hã iki itsu umum
itapa, abirabɛ aka awu nggu umum
akpɔm abokmum adarh umum atsĩ
Udimashku.
12 <<Utsa uwɔɔ agburh Uhananiya
aba inyã umum. Awu uner uwuku
udzowe itsinga idɔsu Unum ri Íkpem
Umusa, abi Uyahuda kishoo abika
awu umɔ aka isaka adzowe unga
igɔng.
13 Unga aba adɛ̃ɛ̃ akhapa ru umum
agɔr umum agɛ, <A ungwɛ̃mɛn
Ushawurhu, ukpo inyã anang! >
Kanying asumum ayanga, umum
idɛ̃ɛ̃ inyã unga.
14 <<Mɔcɛ unga agɛ, <Unum uwu
atokamɛn asɛng ungo, ungo uhwɛng
amɛnnga, nu unyã Uner Uwuku
Urhurhika ha nu ugũ urhɛm ra
angwĩnga.
15 Ubinkutsu ungo uwuri iwu
idekanga ru ubɛn unera, ru ubinkpi
ungo uku unyã nu ugũ.
16 Icɛrɛ ungo udzɛu use? Usisok,
usorhu ubɔtisima, nu usorh arhim-
ngo adzek ri ifɛn ri itsoknga.>

Uyisa Uburhu

17 <<Umum iki ibvui iba Urusharhima
iwe ri ifɛn-Num ru ufɔm Iya-Num,
umum inyã irhi
18 ni inyã Uteijee aka arherhe
nggu umum agɛ, <Ifetem! Udzekɔ
ru Urusharhima kanying, ubinkutsu,
umbɔ asi íyɛimbɔ idekango ri itsi-
mum.>
19 <<Umum igɔr ugɛ, <A Uteijee,
umbɔ nibikambɔ ahwɛngmbɔ umum
iki itsĩrhã abã ifɛn-Num itsuke abika
awe ru imangmang ru ungo, ru ug-
borzĩ na ikwɛre umbɔ ugwɛɛ.
20 Nu ivang umbɔ aka ifɛr Uisti-
fanu uwu idekango, umum nibikami
idɛ̃ɛ̃ umɔ, umum iwu ru undzingmbɔ
ru ubinkpi umbɔ aka akorhe, awu
umum idzɛu atorho abika afɛr unga.>
21 <<Mɔcɛ Uteijee agɔr umum agɛ,
<Uso uzĩ, umum iwuri idena ungo uzĩ
nggɔɔ ra anang akika ader ra atsen
abi Uyahuda.> >>
22 Ikikɔnga ikpeto ru Uburhu
utsɛku unga aka arherhe akɛrɛ. Mɔcɛ
umbɔ atsarhi irhakmbɔ atsui ívum
agɛ, <<Afɛre ikpũ uner uwurɛ! Isi
imɛ̃ngge unga abɛk!>>
23 Umbɔ aka atsuyi ívum atsimuwe
antamambɔ atãyĩwe, asoyi uzurhu ru
ugba.
24 Ukugɔng abi iwa ha atsu umbɔ
akũ Uburhu azĩmbɔ ru aya abi iwa.
Atsu umbɔ akwɛre ugwɛɛ, abee unga
asɔm ubinkpi uku utsu ikikɔnga it-
suyiwe unga ivum rimi.
25 Umbɔ aka agbiir aboknga abow
na abee ikwɛr unga, Uburhu agɔr
uteiya abi iwa aka adɛ̃ɛ̃ akhapa umɔ

agɛ, <<Imɛ̃ngge ungo ukwɛre ugwɛɛ ru uner Uroma umbɔ aka anasi itsu umbɔ uvau ru unga?>>

26 Ivangyɛ uteiya abi iwa ha aka agũ rimi, unga azĩ ru ukugɔng hã azĩ agɔr unga agɛ, <<Ungo ubee ikorhu uguse? Utsak uwurɛ awu uner Uroma.>>

27 Ukugɔng hã aba agɔr Uburhu agɛ, <<Usɔma umum idzidzɛrhe, ungo uwu uner Uroma?>>

Uburhu agɔr agɛ, <<Ĩĩ.>>

28 Mɔcɛ ukugɔng hã agɛ, <<Umum ikũ uhwɛk urhɛrhɛ ikpo iwe uner Uroma.>>

Uburhu agɛ, <<Umum iwu undzumu ungwɛ̃ Uroma.>>

29 Abika abee irhusa unga urherhe abvui azĩmbɔ ra andzing kanying. Ukugɔng hã aka ahwɛng agɛ Uburhu awu uner Uroma, iwei ifɛr unga, nggayɛ unga aka abowpa unga.

Uburhu ra asu abi udzepurhe

30 Unum uvaa, ukugɔng hã abee ihwɛng ubinkpi Uburhu aka ikorhuwe abi Uyahuda umbɔ atsu arherhanga. Unga agarhuwe abok Uburhu na atsu ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abi udzepurhe abi Uyahuda kishoo akɔng. Mɔcɛ unga akũ Uburhu aba adɛ̃ɛ̃ ra asumbɔ.

23

1 Uburhu arhi abi udzepurhe ha ra asumbɔ na agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn, umum iki itɔ̃ itsermum ĩba itsĩ irherɛ ra amɛn aka aze kishoo ra asu Unum.>>

2 Akɛrɛ ha atsu Uhananiya Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, atsu abika adɛ̃ɛ̃ ayo nggu Uburhu akwɛr unga nu angwĩnga.

3 Mɔcɛ Uburhu agɔr unga agɛ, <<Unum unga awuri ikwɛr ungo, uner ukpukpeta!* Ungo usei nu utsu umum uvau ri idɔsi Íkpem Umusa, bɔr ungo nibikango uzharhukɔ Íkpema ungo uku utsu umbɔ akwɛr umum.>>

4 Abirabɛ aka adɛ̃ɛ̃ akhapa ru Uburhu agɔr unga agɛ, <<Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num ungo uku urhena?>>

5 Uburhu agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn, umum isi ihwɛng unga aka awu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Ubinkutsu itsɛng Arherhu-Num igɔrngge ugɛ, <Niba arhenumbɔ uyɛrhe.> †>>

6 Ivangyɛ Uburhu aka anyã ugɛ abɔɔ awu abi Usaduki, abɔɔ ikɛi awu abi Ufarisi, unga atsarhi irhaknga ru udzepurhe ha agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn, umum iwu uner Ufarisi, ungwɛ̃ Ufarisi. Umum idɛ̃ɛ̃ umbɔ avarhuwa umum arherhe ri itsi umum iki ifosa ugɛ abika akpe awuri isok ra akpe.>>

7 Ivangyɛ unga aka arherhe akɛrɛ ha, uning usomgbɔ ra abi Ufarisi nu abi Usaduki, ikikɔnga igashungge.

8 Abi Usaduki awembɔ ri imangmang ugɛ isok ra akpe ishingge, ípfu itser-Num ishingge use ípfu ishingge. Abi Ufarisi awembɔ ri imangmang ugɛ kishoo aweke.

9 Isoyamɛn igɔigɔng isongge. Abɔɔ abika amesuwe Ikpem ru ukpui ukpu Ufarisi asok adɛ̃ɛ̃ uning akarhãrhã agɛ, <<Umɛn isi ikpomɛn utsak uwurɛ nggu uvau. Ungaa ahwɛng, use awu ipfu use ipfu itser-Num irherha arherhe nggu unga?>>

10 Uning utsotsoramgbɔ uku usoyi, ukugɔng abi iwa ha agũ iwei ugɛ utsur umbɔ ashakukumbɔ Uburhu. Unga atsu abi iwa ha acipa avur Uburhu ri inggang akũ azĩmbɔ aya abi iwa.

11 Utsuu uku ufin, Uteijee adɛ̃ɛ̃ akhapa ru Uburhu, na agɛ, <<Uker amɛnngo! Ru nyaka ungo uku udzowe idekamum ru Urusharhima, nggee awu ufang ungo iki idekuwe umum ru Uroma.>>

Avarhi itsũwã iyiki ifɛr Uburhu

12 Ukpee unum uvaa, abi Uyahuda akɔng avarhe ifɛre Uburhu ayirh uyirh ugɛ umbɔ asi íghambɔ asi íhwambɔ ubin, utsɛku umbɔ aka ifɛr Uburhu.

* **23:3** Agbena agburh uparharhi ubandzin. † **23:5** Àka anyã ikɛi: Idzi 22.28.

13 Anang umbɔ isɔka inaa umbɔ aka
avarhi ikorhe iyiki ibewe ha.
14 Umbɔ asok azĩmbɔ ru ateiya
abika adzowe idɛm-Num nu akakũ
anera, na agɛ, <<Umɛn iki iyirh nggaa
uyirh, igɛ umɛn isi íghamɛn ubin
utsɛku umɛn iki ifɛr Uburhu.
15 Nggee, umbi nggu abi udzepurhe,
àka adene itser umbɔ adɛyiwe
ukugɔng abi iwa ha, umbɔ akũna
unga akũwã ru umbi, àka akpeta ugɛ
umbi abee ibvui arhusa arherhanga
hã agũni ikɛi. Umɛn iki igbishi
imaamɛn, umɛn iwuri ifɛre unga,
unga adɔrha aba atsĩ.>>

16 Bɔr ungwɛ̃ unapumbɔ Uburhu
aka adɛ̃ɛ̃ na agũ arherhe aka abewe
ha, unga atsĩ ru aya abi iwa asɔmuka
Uburhu.
17 Mɔcɛ Uburhu ayisu unying ra
ateiya abi iwa Uroma agɛ, <<Ukũ
ungwɛ̃dzɛm uwurɛ uzĩ ru uku
ugɔngmbi, abee idɛyiwe unga ubin
ukpɔɔ.>>
18 Nggee uteiya abi iwa Uroma
ha akũ ungwɛ̃dzɛm hã azĩã ru uku
ugɔngmbɔ na agɛ, <<Uburhu uwɔrɔ
ru ugborzĩ ukpɔrɔ, ayisa umum ugɛ,
umum ikũ ungwɛ̃dzɛm uwurɛ iba ru
ungo, ubinkutsu unga awuri isɔma
ungo ubin ukpɔɔ.>>

19 Ukugɔng hã adzur ubok
ungwɛ̃dzɛm hã, akũna unga azĩã ri
ifɛna arhusa unga ikiyikanga agɛ,
<<Ungo ubee isɔma umum use?>>

20 Unga agɛ, <<Abi Uyahuda
abee igɔr ungo ukũ Uburhu uzĩ
ru udzepurhe udã, akpeta ugɛ
umbɔ abee igbisha arhusa arherhe
Uburhu.
21 Bɔr niba ubemukɔ, ubinkutsu
inera itɔngngge isɔka inaa iki iwoi
adzɛu unga. Aka ayirhmbɔ ugɛ umbɔ
asi íghambɔ ubin utsɛku umbɔ aka
ifɛre unga. Icɛrɛ umbɔ adzɛu ibibe-
mango ukpekũ.>>

22 Nggee ukugɔng hã adene
ungwɛ̃dzɛm hã azĩã, na agbiite
atonga agɛ, <<Niba udɛyikɔ unera ugɛ
ungo uku usɔmango umum arherhe
akɛrɛ.>>

Adene Uburhu azĩã ru ugomna Uferhi

23 Mɔcɛ unggbaashi ha ayisa ateiya
abi iwa Uroma avaa agɔr umbɔ agɛ,
<<Àka agbisha abinmbi, umum idena
umbi azĩ Ukaisariya ra akara utɔɔrha
aki utsuu irherɛ, nggu abi iwa inaka
ivaa, nu abi iwa abɔɔ isɔka utɔɔva
abika afũ inyãwã, nu abi iwa inaka
ivaa abika atang iwa nggu asawa.
24 Àka akpowe ínyãwãyɛ Uburhu
aka ifũ, umbi afɔrh unga akũ azĩ ru
ugomna Uferhi.>>

25 Unggbaashi abi iwa ha atsɛng ub-
vur riminɛ agɛ,
26 Udzeku Ukarhaudiya Urhisiya,
Uzĩ ru nggaa uner uwuku ugɔng
ugomna Uferhi,
Umum ighwe ungo.
27 <<Uner uwurɛ abi Uyahuda
adzur unga abee ifɛre unga, umum
iso nggu abi iwamum umɛn ifɔrhe
unga, ubinkutsu umum igũ unga
awu utsa Uroma.
28 Umum iki ibee igũ uvauwi
uku utsu umbɔ atsu arherhanga,
nggee umum ikũna unga izĩ ru
udzepurhembɔ.
29 Umum igũ umbɔ arhena unga
ra arherhe íkpemmbɔ, bɔr umum isi
ikpomum unga akorhunga ubinkpi
uku utsu akpe use ugborzĩ.
30 Ivangyɛ umum iki ĩgũ iyiki
ibeweyɛ umbɔ aka atsar ikorhe nggu
utsa ha, kanying umum idene umbɔ
akũ unga aba ru ungo. Ikɛi umum
itsu abika atsu arherhe ri itsinga
umbɔ aba asɔm ubinkpi umbɔ aka
anyã unga akorhe ra asungo.>>

31 Nggee abi iwa, atɔ̃ itsermbɔ ru
nyaka umbɔ aka atsuke, akũ Uburhu
azĩmbɔ Uantifatiri nu untsuuka.
32 Unum uvaa abi iwa abika afũ
inyãwã akũna unga azĩmbɔ ra asu, ra
abɔɔ abvui azĩmbɔ ru aya abi iwambɔ.
33 Abi iwa abika afũ inyãwã aka azĩ
atsĩ Ukaisariya, umbɔ adzowe ubvur
ha ru ugomna, na atsuke Uburhu ru
uboknga.
34 Ugomna hã aka avarhu ubvur ha
na arhusu Uburhu ugɛ unga adzek

udika abĩ akasong. Unga aka agũ agɛ Uburhu adzeka abĩ Ukirhikiya,
35 unga agɛ, <<Umum iwuri ĩgũmum arherhango, ri ivang abika atsu arherhe ri itsingo aka iba.>> Məcɛ unga atsu umbɔ adzɛu unga ru udzepurhe iyɛrhe Uhiridu aka adzin.

24

Atsu arherhu Uburhu ra asu Uferhi

1 Inuma itɔ̃ɔ̃ iki imaa Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num Uhananiya azĩ Ukasariya nggu akakũ abɔɔ nu urhoya uwɔɔ itsoka igburh Utarturhu, atsu arherhe Uburhu ru ugomna.
2 Ivang umbɔ aka ayisu Uburhu atsĩ, urhoya Utarturhu atsu arherhe Uburhu ra asu ugomna Uferhi agɛ, <<Awu itsoingo itsu umɛn igũibɛn ididɔɔr iyiki ider, ikɛi ihwihwɛng iyi unuma itsu igbigbisha iba ra abĩmɛn.
3 Ra afɛna kishoo nu inanga, a uteiya Uferhi, umɛn itar uwɛɛ urhɛrhɛ ru ungo.
4 Bɔr umum isi ĩbeemum igha ivangngo, umum ishɔ̃rhã ungo uma udɔng amɛnngo ukpeto ru umɛn ukunjiir.
5 <<Umɛn ikpo utsak uwurɛ awu uner uwuku utsuyi ifuw, anu ikũ isoyamɛn atsĩwã ra abi Uyahuda ru ubɛn ananga ru upfung. Unga awu unggbaashi agbeyi abi Unazarat.
6-8 Abee itsu arhim ri Iya-Num, nggee umɛn idzur unga. Ungo uba urhusungo unga nibikango, ungo uwuri igũo idzidzɛrhe kishoo ubinkpi umɛn iki irherhe ri itsinga.>>*
9 Abi Uyahuda awu ru undzing akɛrɛ ha, agɔr ugɛ ífɛrha ha iwu idzidzɛrhe.

Uburhu akaa itsinga ra asu ugomna Uferhi

10 Ivangyɛ ugomna aka adzowe unga ijee arherhe Uburhu agɛ, <<Umum ikaa itsimum nggu itɛnamɛn ubinkutsu umum ihwɛng ungo uku umaa imɛka irhɛirhɛ ungo uku uvarhuwe arherhe ra abĩ akɛrɛ.
11 Ungo uba ugbishu urhisɔ, ungo ihwɛngngo ugɛ anasi itɔnga inuma usɔkdũmɛn umum iki izĩ ĩzdowe igɔng ri Iya-Num ru Urusharhima.
12 Abika atsu arherhamum asi ikpombɔ umum idɛ̃ɛ̃mum uning nggu unera ri Iya-Num, use isoyiwe amɛn anera ra abã ifɛn-Num, use ra anang akɔɔ ru utepa.
13 Asi ídɛ̃ɛ̃ adɛyiwambɔ ungo ubinkpi umbɔ aka akũ atsu arherhamum.
14 Bɔr umum isɔma ungo ra awiya, umum idzowe igɔng ru Unum uwu atokamɛn ru Utsĩndĩ hã, umbɔ aka ayisa ukpui uku ukpɛ̃. Bɔr umum iwemum ri imangmang ri kishoo abinkɛ aka awe ri Íkpem Umusa nu ru abvur abika asɔm Arherhu-Num.
15 Ififosamum ru Unum iwu unying nggu anera abɛrɛ, ugɛ abika arhurhika awuri isok ra akpe nu abika ada irhirhika.
16 Ngge itsu ubɛn ivang umum inũ itsu amɛnmum uku ushashaki ra asu Unum nu unera.
17 <<Imɛka irhɛrhɛ iki imaa, umum ibvui iba Urusharhima ikũ ízũwã abin ĩba indzowe anera ayike atsũwãmɛn, ni indzowe ídɛm-Num.
18 Umum iki imaamum isare itsikammum ivangyɛ abɛrɛ ha aka aba akpo umum ru ufɔm Iya-Num. Isi iwemum ri ikikɔng anera, isi isoyikũ amɛn anera.
19 Bɔr abi Uyahuda rabɔ adzeka abĩ Uasiya, awu umɔ, imɛ̃ngge umbɔ aba ra anangngo aba atsu arherhamum umbɔ aba awembɔ ra arherhe nggu umum.
20 Use ungo uneke anera abɛrɛ asɔm uvauwi umbɔ aka akpo ru umum ivangyɛ umum iki idɛ̃ɛ̃ ra asu abi udzepurhe.
21 Arherhambɔ awu unying ukpekũ umbɔ aka itsu umum uvau, umum iki itsarhi irhakmum ra asumbɔ ĩgɔr inggɛ, <Awu arherhe

* **24:6-8** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, *Umɛn ibee itsuke unga uvau ru nyaki Ikpemmɛn iki igɔr. Bɔr Urhisiya unggbaashi aba avur unga ra abokmɛn ri inggang. Na agɔr abika atsu arherhe ri itsinga aba arherhe ra anangngo.*

isisok ra akpe umbɔ aka avarha arherhamum ra asumbi irherɛ.> >>
22 Məcɛ Uferhi, uwuku uhwɛng Utsĩndĩ Uyesu akarhãrhã, agɔpuwe unuma agɔr umbɔ agɛ, <<Utsɛku unumkpi ukugɔng Urhisiya aka iba kata, umum idɔrhi izharhuwa arherhango.>>
23 Unga atsu uteiya abi iwa Uroma adzɛu Uburhu na aneke unga agayi iyornga na aneke awɛrhanga adzowe ubinkpi unga aka abee.
24 Inum iyɔɔ iki imaa Uferhi aba nggu utsɛ̃nga Udurusirha, una Uyahuda. Adene umbɔ akũ Uburhu aba, ru unga akpeto ra arherhe Uburhu aki imangmang ru Ukiristo Uyesu.
25 Ivangyɛ Uburhu aka anu idɛyiwe irhirhika, nu ikpɔm amɛn, nu nggaa unum ukpuku uvarha arherhe uku iba, itsu iwei ifɛr Uferhi, unga agɔr Uburhu agɛ, <<Iki iwu mɔnɔ icɛrɛ! Ubvui uzĩõ. Umum iba ikpomum ivanga, umum idene umbɔ ayisuwa ungo.>>
26 Ri ivang hã unga atsu amɛnnga Uburhu awuri idzowe unga uhwɛk igha angwĩ, ngge itsu Uferhi ayisa unga ubɛn ivang asei irhɛrh nggu unga.
27 Imɛka ivaa iki imaa Ufokiyu Ufestu awea ugomna ru ugarh Uferhi. Uferhi abee itɛnamɛn ra abi Uyahuda, unga aneke Uburhu ru ugborzĩ.

25

Arherhe ra asu Ufestu

1 Inuma itaar iki imaa Ufestu aka atsĩ ra abĩ hã, asoku Ukaisariya azĩã Urusharhima,
2 umɔ ateiya abika adzowe idɛm-Num nu anggbaashi abi Uyahuda atsu arherhe Uburhu ru unga.
3 Umbɔ ashɔ̃rhũ Ufestu unga ama atsu umbɔ akũ Uburhu abvui azĩ Urusharhima, ubinkutsu aka agbisha abee iwoi na afɛre unga ru utsĩndĩ.
4 Bɔr Ufestu agɔr umbɔ agɛ, <<Adzudzɛu Uburhu ru Ukaisariya, umum nibikami isi ídãrhũmum ni ibvui izĩ umɔ.
5 Utsak uwurɛ aba awea ru uvau, anggbaashimbi abɔɔ aba umɛn izĩmɛn urhɔnga, azĩ atsu arherhe ri itsinga.>>
6 Inuma isi inangngge utɔrɔk, use usɔka, unga aka amaa nggu umbɔ, unga abvui azĩã Ukaisariya. Ukpee unum uvaa unga asei nú udzepurhe uku uvarha arherhe, atsu umbɔ akũ Uburhu aba ra asunga.
7 Ivang Uburhu aka adzeka, anggbaashi abi Uyahuda abika adzeku Urusharhima aba adɛ̃ɛ̃ adziira unga, atsuyi urherhe arhɛrhɛ uwuku utso ri itsinga, akirakɛ aka ashike ru idzidzɛrhe.
8 Məcɛ Uburhu akaa itsinga agɔr agɛ, <<Umum isi igbamum uvau ri Íkpem abi Uyahuda use ri Iya-Num use ru Ukaisar.>>
9 Bɔr Ufestu abee itɛnne amɛn abi Uyahuda, unga agɔr Uburhu agɛ, <<Ungo ubeengo izĩ Urusharhima umbɔ avarhuwa arherhango ra asumum ru nggɔɔ ha?>>
10 Uburhu agɛ, <<Umum iwu ra asu Ukaisar, ru udzepurhe uku uvarha arherhe, anangkɛ ngge iki imɛ̃ɛ̃ umbɔ avarhuwa umum arherhe. Umum isi ikorhumum iyiki ibewe ra abi Uyahuda, ungo nibikango uhwɛngo rimi hã.
11 Umum ĩba ikorhumum ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃ akpe, umbɔ afɛre umum, umum isi ikpɛ̃mum akpe. Bɔr idzidzɛrhe iba ishingge ra arherhe ha abi Uyahuda aka atsu ru umum, unera asi ídɛ̃ɛ̃ adzowuka umum ru umbɔ. Umum ifɛna akũ arherhamum izĩ ru Ukaisar!>>
12 Ufestu aka akɛki itsũwã nggu abi udzepurhenga, məcɛ unga agɛ, <<Ungo ugɔr ugɛ akũ arherhango azĩ ru Ukaisar. Ungo uwuri izĩ ru Ukaisar.>>

Uburhu ra asu Uagiripa nu Ubani

13 Inuma ukunjiir iki itɔng uyɛrhe Uagiripa nu Ubani abambɔ Ukaisariya, aba ighwe ugomna Ufestu.

14 Umbɔ amaa inuma irhɛirhɛ nggɔɔ ha, Ufestu arherhe arherhe Uburhu nggu uyɛrhe agɛ, <<Unera nuwɔ Uferhi aka aneka unga ru ugborzĩ.
15 Ivangyɛ umum iki iwe ru Urusharhima, ateiya abika adzowe idɛm-Num nu anggbaashi abi Uyahuda atsu arherhe utsak uwurɛ, ashɔ̃rhã umum ima itsu ubinkpi uku iwu uvau akpe ru unga.
16 <<Umum idɛyiwe umbɔ ugɛ umɛn abi Uroma iki isaki isi idzowukumɛn unera ra abika atsu arherhe ri itsinga, bɔr awuri idzowukumbɔ ivang unga akaa itsinga ra asumbɔ ra arherha ha.
17 Ivangyɛ umbɔ aka aba nggimi nggu umum, umum isi idãrhũmum, unum uvaa umum isei nú utarh iyɛrhe ni itsu umbɔ akũ uner ha aba.
18 Abika atsu arherhe ha aka asok arherhe, umbɔ asi irherhumbɔ abin aka abewe akirakɛ umum iki ikau ra amɛnmum.
19 Bɔr umbɔ akpurha awu ru uning ra agbeyi ha umbɔ aka amesuwe, nu utsa uwɔɔ agburh Uyesu aka akpea, bɔr Uburhu agɔr agɛ awea ru urhɛ.
20 Umum iki isi ikpomum usu uku udɔsa arherhe ha, umum irhusa unga ugɛ use unga abemunga izĩ Urusharhima umbɔ avarhuwe arherhanga umɔ nggu abin akɛrɛ.
21 Bɔr Uburhu aka abee uyɛrhe Ukaisar unga azharhuwe arherhanga, umum itsu umbɔ adzɛu unga utsɛku ivangyɛ umum iki idene unga azĩ ru Ukaisar.>>
22 Mɔcɛ uyɛrhe Uagiripa agɔr Ufestu agɛ, <<Umum ibee igũ ru utsa ha nibikami.>>
Ufestu agɛ, <<Udã ungo uwuri igũo unga.>>
23 Unum untaar Uagiripa nu Ubani adzek ri ijee iyɛrhambɔ, aba nggu akagɔng abi iwa nu anggbaashi abi utepa atsĩwã udzepurhe iyɛrhe. Mɔcɛ Ufestu atsu umbɔ akũ Uburhu atsĩwã.
24 Ufestu agɛ, <<A uyɛrhe Uagiripa, nu kishoo abirabɛ aka awu nggimi nggu umɛn, umbi anyã utsak uwurɛ! Abi Uyahuda kishoo aka atsu arherhe ri itsinga ru umum ru Urusharhima nu nggimi ru Ukaisariya, atsuyi ivum agɛ isi imɛ̃ngge umbɔ neke unga abɛk.
25 Bɔr umum inyã unga asi ikorhunga ubinkpi umbɔ aka ifɛre unga. Ubinkutsu unga nibikanga abee arherhanga azĩ ra asu uwuku ugɔng Ukaisar, umum idene unga azĩã Uroma.
26 Bɔr umum ishimum ru undzumu ubinkpi umum iki itsɛnge uyɛrhe uwuku ugɔng ru Uroma ri itsinga. Ngge iki iwe rimi umum ikũ unga iba ru umbi kishoo, undzumunga ru ungo uyɛrhe Uagiripa, inggɛ umɛn ĩba irhi arherhe ha imaamɛn umum ima ikpo ubinkpi umum iki itsɛng.
27 Ubinkutsu ri inyĩnyãmum, awu ijijam umbɔ adene uner ugborzĩ ru uwuku ugɔng Ukaisar na asi ikpombɔ undzumu arherhe ha umbɔ aka itsɛng.>>

26

Uburhu akaa itsinga ra asu Uagiripa

1 Mɔcɛ Uagiripa agɔr Uburhu agɛ, <<Adzaambɔ ijeea ungo ukaa itsingo.>>
Nggee Uburhu aberu uboknga, atirhi arherhe agɛ,
2 <<A uyɛrhe Uagiripa, umum inyãmum iwu ra andzui iki iwe ugɛ awu ru ungo umum idɛ̃ɛ̃ ikaa itsimum irherɛ ru urherhe anggbaashi abi Uyahuda iki irherhe ri itsimum,
3 undzumunga ugɛ ungo uhwɛngo ibibayi abi Uyahuda nu abinkɛ umbɔ iki iwe ru uning ra ake. Nggee, uma udɔɔr amɛnngo ukpeto ru umum.
4 <<Abi Uyahuda kishoo ahwɛngmbɔ ikpũ isiseimum utirhi ri iwɛdzɛmmum, ra abĩmɛn nu ru Urusharhima uba utsĩ irherɛ.
5 Ahwɛngmbɔ umum utirhi ri iwɛdzɛm. Umbɔ aba abemumbɔ, adɛ̃ɛ̃ idzowukumbɔ ideka ri itsimum ugɛ umum iwu ru ukpui agbeyamɛn ukpuku uwu utsotsorakpɔ, umum iwu utsa Ufarisi.
6 Ubinkutsu umbɔ avarhuwa umum arherhe irherɛ, awu ififosa

ru ubinkpi Unum aka abemuwe atokamɛn.
7 Awu ibibemuwe ha riyɛ idũmɛn usɔkdũmɛn aka afosa abee inyã ngge itsuifɛr. Ngge itsu umbɔ aka amina asumbɔ adɔsu Unum ru utsuu ra atenum. A uyɛrhe, awu ififosa ha itsu anggbaashi abi Uyahuda agɔr agɛ umum iwu ru uvau.
8 Awu use utsu umbi ashimbi ri imangmang ugɛ Unum adɛ̃ɛ̃ asoyika abika akpe?

9 <<Umum nibikami isha inyã ugɛɛ awu ufang umum ikorha abina arhɛrhɛ akika akpɛ̃ itsok Uyesu uner Unazarat.
10 Ubinkpi umum iki ikorhe nukpɔ ru Urusharhima, umum iki ikpo ijee ra ateiya abika adzowe idɛm-Num iyiki igbange asarkasar anera arhɛrhɛ ru ugborzĩ. Ivangyɛ umbɔ aka itsu ufai akpe ru umbɔ, umum iwu ru undzing abika atsu ufai ha.
11 Ivanga irhɛirhɛ umum iki ĩdɔsa abã ifɛn-Num kishoo idzise umbɔ uver, ni ibee itsu umbɔ arheni itsok Uyesu. Umum igũ avɔm nggu umbɔ akarhãrhã nggee umum ikɛn umbɔ ri iteu iyɔɔ iyi abĩ akase idzowe umbɔ uver.

Uburhu asɔm idzidzipanga (9.1-19; 22.6-16)

12 <<Ru uzɛ̃rhã ukpu ifɛrha ha umum iwuri izĩ Udimashku, ri ijee ateiya abika adzowe idɛm-Num.
13 Aka ayoka atenuma, a uyɛrhe, umum iwu ru utsĩndĩ ni inyã irhirhang iyɔɔ iki inangngge irhirhang ishaa unum irhang idzeka afã, iba idzipa umum nggu awɛrhu uzɛ̃rhãmum.
14 Umɛn kishookamɛn igba ra abĩ, nu umum igũ urhɛm ukpɔɔ ri idũ abi Uyahuda, uku ugɔr umum ugɛ, <A Ushawurhu, a Ushawurhu, awu use utsu ungo udzaa umum uver? Ungo ukpurhu unayiwe itsingo, ru nyaki inak iki igbopi itsingge nggu igbong uner ughãwã.>

15 <<Mɔcɛ umum irhusa inggɛ, <Awu ungo ungaa Uteijee?>

<<Uteijee agɔr umum agɛ, <Awu umum Uyesu uwu ungo uku udzowe uver.
16 Bɔr icɛrɛ usisok udidɛ̃ɛ̃ nu adakngo. Umum idzeka ru ungo ibee isɛng ungo uwu uner itsermum nu uwu ideka ubinkpi ungo uku unyã ru umum nu abinkɛ umum iki idɛyiwa ungo.
17 Umum iwuri ifɔrhamum ungo ra anerngo nu atsen abi Uyahuda umum iki idena ungo uzĩ ru umbɔ.
18 Ungo iyanguwe asumbɔ, umbɔ adzipa adzek ru uzĩ aba ri irhirhang, na adzeki ijee Ushaitan aba ru Unum, ngge itsú umbɔ ama akpo itsũwe arhim, na ama akpo anang nggu abirabɛ umbɔ aka asɛng umbɔ ru ubok imangmangmbɔ ru umum.>
19 <<Nggee a uyɛrhe Uagiripa, umum isi ikpɛ̃mum idɔsa irhiyɛ iki idzeka afã iba ru umum.
20 Umum itirhi idzowe isarhe ra aner Udimashku imaa ni idzowe aner Urusharhima nu Uyahudiya kishoo, ikɛi ni indzowe isarhe ra atsen abi Uyahuda, inggɛ umbɔ adzipa aba ru Unum, akorha abinkɛ aka idɛyiwe idzidzipambɔ.
21 Ngge itsu abi Uyahuda adzur umum ru ufɔm Iya-Num abee ifɛre umum.
22 Bɔr Unum unga ayika umum ĩba itsĩ irherɛ, ngge itsu umum iwu nggimi ni indzowe ideka ra akagɔng nu akaci. Isi irherhumum abin akase bɔr abin abika asɔm Arherhu-Num nu Umusa aka arherhe agɛ iwuri ikorhe rimi,
23 ugɛ awu ufang Ukiristo ahwa uver, na awu unggbaashi uwuku usok ra akpe, na adũwũ irhirhang ififɔrh ra anernga nu atsen abi Uyahuda.>>
24 Uburhu anu ikaa itsinga nukpi Ufestu abvutuwe arherhe Uburhu. Atsarhi irhaknga agɛ, <<A Uburhu, ungo uku uzhɔma! Idzursungo akarhãrhã iki idzipukungge itsingo.>>
25 Bɔr Uburhu agɛ, <<A uteiya Ufestu, isi izhɔmum ukpong. Ubinkpi umum iki irherhe uwu idzidzɛrhe nu uwu ubin ukpuku uyɛi.

26 Ungo uyɛrhe ungo uhwɛngo
abina akɛrɛ, umum isi igũmum iwei
irherha ake ru ungo. Umum ihwɛng
ungo uku ugũo abin hã kishoo,
ubinkutsu, asi ikorhumbɔ ake ri
iwɔk.
27 A uyɛrhe Uagiripa, ungo ud-
zowukɔ imangmang abika asɔm
Arherhu-Num? Umum ihwɛng ungo
ubemungo.>>
28 Mɔcɛ Uagiripa agɔr Uburhu agɛ,
<<Ungo utsar ugɛ ri ungwɛ̃rhĩ ivang
iyɛrɛ ungo ubee itsu umum iwu uner
Ukiristo?>>
29 Uburhu agɛ, <<Ivang iki ici
use iyiki ider, umum ifɛn-Num asi
íwea ungo ukpekũ, bɔr kishoo abika
akpeto ru umum irherɛ, awe ru
nyaka umum, bɔr niba awembɔ ri
inyãwã iyɛrɛ.>>
30 Uyɛrhe nu ugomna nu Ubani na
abirabɛ aka asei nggu umbɔ asisok.
31 Umbɔ aka adzek ru ubã ha, umbɔ
anu arherhe nggu adɔka, umbɔ agɔr
agɛ, <<Utsak uwurɛ asi ikorhunga
ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃ igbigbang ru ug-
borzĩ use akpe.>>
32 Uagiripa agɔr Ufestu agɛ, <<Ut-
sak uwurɛ abee umbɔ akũ arher-
hanga azĩ ra asu Ukaisar, uda umbɔ
atsũwũkumbɔ unga.>>

27

Uburhu atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩã Uroma

1 Ivanga iki iwe umɛn iki igar izĩ
abĩ Uitarhiya, umbɔ atsuke Uburhu
nu abi ugborzĩ abɔɔ ru ubok uteiya
abi iwa Uroma uwɔɔ itsoka igburh
Ujurhiyo, unying ru ukpui abi iwa
Ukaisar.
2 Umɛn iki itsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ uku
udzeku Uadiramitiyum, uku uwuri
utsĩrhĩ ifɛn akau iteu iyɔɔ iyiki iwe
ra abĩ Uasiya, umɛn itsĩ uzɛ̃rhã ru
ukau azɛ̃ akagɔng. Uaristaku, utsa
Utasarhonika ra abĩ Umakidoniya,
awu nggu umɛn.
3 Unum uvaa umɛn itsĩmɛn Usidon.
Ujurhiyo amutuwe Uburhu, aneke
unga azĩ anyã awɛrhanga umbɔ ad-
zowe ubinkpi unga aka abee.
4 Umɛn iki isok umɔ ru ukhukhɔɔ
amɛ̃ hã itsĩmɛn azɛ̃ akagɔng, ugba
ukɛnkpɔ umɛn uzɛ̃rhã. Nggee umɛn
ikɔre udiku undzing Usayifuru ra
anangkɛ ugba usi ikerkpɔ.
5 Umɛn iki igar ukau azɛ̃ akagɔng
hã ukpuku ukhapa ra abĩ Ukirhikiya
nu Upamfirhiya, umɛn icipa ru uteu
Umira ra abĩ Urhikiya.
6 Umɔ uteiya abi iwa Uroma aka
akpo ukhukhɔɔ uwɔɔ uku udzeku
Uarhekzandiriya uwuri izĩ abĩ
Uitarhiya, unga atsu umɛn ru uwu
ha.
7 Umɛn uzɛ̃rhã uku utɔɔɔ imaa
inuma irhɛirhɛ nggu uver, umɛn
iki ikhapa ru uteu Ukinidu, ugba
ukɛnkpɔ umɛn izĩ ra asu, umɛn ikɔre
udiku ubang ukau Ukirit afɛn akirakɛ
aka ashike ru ugba uku uker, aka
akhapa ru Usarhmoni.
8 Umɛn igũ uver ni itɔng ubang
ukau Ukirit izĩ itsĩ anang akɔɔ umbɔ
iki iyisa Anang Akika Ufɔrh, aka
akhapa ru uteu Urhasiya.
9 Uzɛ̃rhãmɛn ughawe ivanga
irhɛirhɛ. Mɔcɛ igbigba iwe ru uzɛ̃rhã
hã. Ubinkutsu unum ikpem igha
ubin uku utɔngkpɔ. Nggee Uburhu
adzowe umbɔ itsũwã agɛ,
10 <<Umum inyã uzɛ̃rhã hã uwuri
iwu igba abĩ ra asu, ukhukhɔɔmɛn
nu abinmɛn nu urhɛmɛn uwuri igba
abĩ.>>
11 Bɔr uteiya abi iwa asi ibemu-
nga ubinkpi Uburhu aka arherhe,
akpurha atsu amɛnnga ru uner
ukhukhɔɔ nu uteiya ukhukhɔɔ ha.
12 Ngge iki isi izengge umbɔ agha
idoi ru anang hã, irhɛmbɔ ibemumbɔ
izɛ̃rhã azĩ ra asu, afosi izĩ atsĩ
Ufinikiya, ngge iba imɛ̃ngge umbɔ
agha idoyi umɔ. Akɛrɛ awu anang
idɛ̃ɛ̃ akɔɔ aki akhukhɔɔ ru Ukirit aka
arhi udiku unɔr uwu urhɛɛ nu ufã
uwu urhɛɛ.

Ufin inai nu ugba ukau

13 Ivangyɛ ugba ukpuku udzek
unɔr utirhi ifɛu uku utɔɔɔ, anera
atsar agɛ ubinkpi umbɔ aka abee uku
ukpokpɔ, nggee umbɔ agbiir uzɔu

ukpuku ukpɔm ukhukhɔɔ ha adɔsu ifɛn ukau uku ukhapa ru Ukirit.
14 Isi idãrhũngge ugba ukpɔɔ ugɔgɔngakpɔ ukpurukpi umbɔ iki iyisa ugba ufã uwu igɔ̃kpee, uku udzeku umpfũwã abĩ hã.
15 Ugba ha uku ukwɛr ukhukhɔɔ ha umgbɔ ufɔr irhi udiku ugba ha uda umgbɔ, umɛn idiki neke ugbaka uyii umɛn.
16 Umɛn iki idɔsu udiku umpfũwã uku uci umbɔ iki iyisa Ukauda, afɛnkɛ aka ashike ru ugba, umɛn igũ uver ni idɔrhi igbiir ukhukhɔɔ uwuku uci uwuku ukhapa ru ukhukhɔɔ ha.
17 Ivangyɛ anera aka agbiir ukhukhɔɔ ha atsĩ ru ukugɔnga, mɔcɛ umbɔ akũ arhi aboyi adzipa ukhukhɔɔ ukugɔng hã utsur umgbɔ uyarmgbɔ. Ikɛi umbɔ acipukumbɔ utatorho atorho ukhukhɔɔ ha na aneke ugba uyii ukhukhɔɔ ha. Umbɔ akorhe rimi ubinkutsu agũ iwei utsur umbɔ atsĩmbɔ uzuzeu Usiriti.
18 Unum uvaa ugba utsokpɔ akarhãrhã, utsu umbɔ atirhi akarh abinkɛ aka awe ru ukhukhɔɔ ha atsuyiwe ra amɛ̃.
19 Ru unum untaar, umbɔ atãyĩwe abin akɔɔ ikɛi aki itser ukhukhɔɔ ha.
20 Umɛn iki imaa inuma isi inyãmɛn ishaa unum use ídzɛɛr, nggaa ugba ukpu ufin inai ukpurhu udɛ̃ɛ̃ ikwɛr umɛn, umɛn isi ifosumɛn ibibɛk.
21 Aka adera anera aka asi ighambɔ ubingha, Uburhu asok adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ na agɛ, <<Umbi anera, uda umbi agũmbi arherhamum iki igɔr ugɛ niba asombi ru ubang umpfũwã abĩ Ukirit, uda umɛn isi itsĩmɛn igba abĩ nggu ididak iyɛrɛ.
22 Bɔr icɛrɛ umum idzaa umbi itsũwã àka awe ri ikeramɛn, unera asi íkpea ru umbi, bɔr ukhukhɔɔ ha uwuri iyar ukpekũ.
23 Ubinkutsu utsuu ukpu arhɛkɛ ipfu itser iyiki idzeku Unum uwuruwi umum iki iwu uwu unga ni itɔ̃ itsernga, idɛ̃ɛ̃ akhapa ru umum,
24 igɔr igɛ, <Niba ugũo iwei, Uburhu. Awu ufang ungo iki idɛ̃ɛ̃ ra asu Ukaisar umbɔ avarhuwa arherhango, nggayɛ Unum ri imimutanga aka afɔrhuka abirabɛ aka uzɛ̃rhã nggu ungo.>
25 Nggee àka awe ri ikeramɛn, ubinkutsu umum iwemum ri imangmang ru Unum abin hã umbɔ aka arherhuwa umum, iwuri iwe rimi hã.
26 Bɔr awu ufang ugba utare umɛn nu ubang umpfũwã abĩ akɔɔ.>>
27 Ru utsuu ukpu usɔka na anaa, ugba ukpurhu adɛ̃ɛ̃ ikikɛn umɛn ru ukau akagɔng Umeditereniya, aka ayoka ikɔtsuuka abika akpai ukhukhɔɔ ha akaifɛrhkɔ agɛ umɛn iki ikhapumɛn abĩ.
28 Umbɔ amei ighor amɛ̃ anyã ake atsĩke adaka unaka nu isɔka ivaa. Umɛn iki igɔpa izĩ ukunjiir umbɔ amei ikɛi, akpo ighor amɛ̃ adaka isɔka utɔɔrha.
29 Agũ iwei utsur ukhukhɔɔ ha ugbopumgbɔ nggu atarh, umbɔ acipuwe azɔu akika amor anaa udiku undzing ukhukhɔɔ ha, utsur umgbɔ uzɛ̃rhumgbɔ uzɛ̃rhã iki ifefetem. Umbɔ atsĩmbɔ ifɛn-Num ukpee usar ifetem.
30 Abika akpai ukhukhɔɔ ha abee itĩ adzek ru ukhukhɔɔ ha. Nggee umbɔ acipuwe ukhukhɔɔ uwuku uci, akpeta agɛ umbɔ awuri icipuwe azɔu akika amor ra asu ukhukhɔɔ ukugɔng.
31 Mɔcɛ Uburhu agɔr uteiya abi iwa Uroma nu abi iwa ha agɛ, <<Anera abɛrɛ aba asi idɛ̃ɛ̃mbɔ ru ukhukhɔɔ ha, umbi asi íbɛkmbi.>>
32 Igũ rimi itsu abi iwa azharhuwe arhi ukhukhɔɔ uku uci ha, aneke umgbɔ uzĩmgbɔ.
33 Ukpee uku uwuri isar Uburhu ashɔ̃rhã umbɔ kishoo ama agha ubingha, agɔr agɛ, <<Irherɛ awu unum ukpu usɔka nu anaa nukpi umbi aka asei ri iwei, asi ighambi ubin.
34 Nggee umum ishɔ̃rhã umbi àka agha ubingha na abɛk. Igwar unermbi unying isi ígwirngge ri itsinga.>>
35 Unga aka arherhe rimi amaa, unga anyangu uborodi atar uwɛɛ ru Unum ra asumbɔ kishoo. Mɔcɛ unga azharhe atirha atãi.

36 Kishookambɔ akpo ikeramɛn na agha ubingha.
37 Umɛn kishoo ru ukhukhɔɔ ha iwu inera inaka ivaa ni isɔka utɔɔva nu utɔ̃ĩ (276).
38 Umbɔ aka agha ashur, umbɔ atsũwe imor ukhukhɔɔ ha atare ishaa abin ra amɛ̃.

Ukhukhɔɔ ha uyarmgbɔ

39 Ivangyɛ ukpee uku usar abika akpai ukhukhɔɔ ha asi ihwɛngmbɔ abĩkɛ umbɔ aka awe, bɔr umbɔ anyã avarha akɔɔ aka awe ru uzuzeu, umbɔ abee ikũ ukhukhɔɔ ha azĩ afata umɔ.
40 Umbɔ atenge arhisa kishoo aki azɔu akika amor, abɔre ake ru ukau. Ri ivang hã umbɔ agarhuwe ubin ukpuku udzipu ukhukhɔɔ ha. Umɔ umbɔ aberuwe utatorho aka awe ra asu ukhukhɔɔ ha na akũ adzur ugba uku iyira umgbɔ ra asu na azĩmbɔ udika abĩ.
41 Bɔr ukhukhɔɔ ha ukwɛr uzuzeu utsĩ ra amɛ̃ ukãã ufɔr idzidzipa udamgbɔ, ukhukhɔɔ ha utirhi iyata udiku undzing itso amɛ̃ aka aker uke.
42 Abi iwa abee ifɛre abi ugborzĩ, utsur uwɔɔ ru umbɔ akwɛr izoyi adzek atĩã.
43 Bɔr uteiya abi iwa Uroma abee ifɔrhe Uburhu, akɛna umbɔ. Atsu umbɔ kishoo uwuruwi aka ahwɛnga ikwɛr izoyi unga ateer isha atsĩ ra amɛ̃ akwɛr izoyi agar nu abĩ.
44 Uteiya abi iwa ha atsu abika abubɔr afũ uakatako, abɔɔ afũ avɛtu ukhukhɔɔ ha. Rimi umbɔ kishoo aka afɔrh azĩ atsĩ nu abĩ.

28

Nu ubang umpfũwã abĩ Umarhta

1 Umɛn iki ifɔrh itsĩ ubang umpfũwã abĩ hã, umɛn irhusa igũ itsok anang hã igburh Umarhta.
2 Abi anang hã amatuwa umɛn akarhãrhã. Inai idoi, ananga aghɛnga, umbɔ ataiwa umɛn urha na ayɛi umɛn iwɛr urha.
3 Uburhu akarh itokũ atsuyi ru urha. Imanu urha itsu ighwɛr idze ikpɔɔr ni izũrhã nu uboknga.
4 Ivangyɛ abi umpfũwã hã aka anyã ngge iki izũrhã nu ubok Uburhu, umbɔ agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Idzidzɛrhe utsak uwurɛ awu uner uwuku ufɛyi aner, àka anyã unga aka abɛk ru ukau ukpuku ugɔng, rimi hã kishoo iyiki ibewe ina idɔsa unga awuri ikpea.>>
5 Bɔr Uburhu azusu uboknga atsukuka ibvui ha ru urha, isi inayikungge unga.
6 Anera akau ra amɛnmbɔ agɛ anang hã awuri isengke use unga awuri igba ra abĩ akpe, bɔr umbɔ aka adãrhã asi inyã ifɛrhɛ ikorhungge nggu unga, umbɔ agɛ awu unum.
7 Ídɛɛ niyɔ ikhapa umɔ ra anang hã, iwu iyi Upubirhiyu, unga awu uyɛrhe umpfũwã hã. Unga ayɛi umɛn ri iyanga, na akorhuwa umɛn inna inuma itaar.
8 Utɛ Upubirhiyu aghonga unga, iyora imani anu nggu isurhã. Uburhu atsĩ ru unga afɛne-Num nu unga, atsorha abok nu unga na akerhuwe unga.
9 Ivangyɛ ifɛrha ha iki ikorhe, kishoo abi irhãrhã aka abɔr ru umpfũwã abĩ hã aka aba, akerhumbɔ.
10 Umbɔ adzaa umɛn igɔng ra atsĩndĩã arhɛrhɛ. Umɛn iki iwuri isok ru ukhukhɔɔ amɛ̃ ukugɔng, umbɔ akɔng abinkɛ umɛn iki ibee adzaa umɛn.

Uburhu ru Uroma

11 Afɛ̃ɛ̃ ataar aka amaa umɛn isok ru ukhukhɔɔwi uku ugha idoyi ru umpfũwã abĩ hã, uwuku udzeku Uarhekzandiriya. Ra asu ukhukhɔɔ ha umbɔ aka atsɛ̃ uzirhzĩ akãrhghwɛ̃ anum.
12 Umɛn iki itsĩ uteu Usiraku umɛn imaa inuma itaar umɔ.
13 Umɔ umɛn isok izĩmɛn ru uteu Urigiyum. Umɛn imaa unuma unying, ukpee uku usar ugba ukpu unɔr uba, unum uvaa umɛn itsĩmɛn Uputiyorhi.
14 Ru Uputiyorhi umɛn iki igbopa angwɛ̃mɛn nu anapumɛn umbɔ ashɔ̃rhã umɛn imaa inuma utɔɔva nggu umbɔ. Ri imimasha umɛn ĩba itsĩ Uroma.

15 Angwɛ̃mɛn nu anapumɛn ru
Uroma aka agũ isarhamɛn, umbɔ
adzek aba agbanga umɛn. Abɔɔ
adzeki Izɛɛ Uaffiyu, abɔɔ adzeka
anangkɛ umbɔ iki iyisa Aya Atsen
Ataar. Uburhu aka anyãmbɔ unga
atar uwɛɛ ru Unum, na awe ru
ikeramɛn.
16 Ivangyɛ umɛn iki itsĩ Uroma,
umbɔ abemuwe Uburhu unga azĩ
asei ikiyikanga nggu uner iwa
abirabɛ aka adzɛu unga ri iyakɛ umbɔ
aka afai uhwɛk.

Isarhe Uburhu ru Uroma

17 Inuma itaar iki imaa, Uburhu
ayisa anggbaashi abi Uyahuda umɔ.
Umbɔ aka akɔng Uburhu agɔr umbɔ
agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn nu ana-
pumɛn, umum ihwɛngmum isi igba-
mum uvau ra anermɛn use ra agbeyi
atokamɛn, bɔr umbɔ adzur umum ru
Urusharhima adzowe umum ra abok
abi ijee Uroma.
18 Umbɔ aka arhisa umum abee
itsũwe umum, ubinkutsu, asi
ikpombɔ umum nggu uvau uwu
ubinkpi umbɔ aka ifɛre umum.
19 Bɔr anggbaashi abi Uyahuda aka
akpɛ̃mbɔ, ngge iwu ufang ru umum
ikũ arherhunga umɛn izĩmɛn ra asu
Ukaisar. Isi iwengge ugɛ umum itsu
arherhe abimɛn.
20 Akɛrɛ ha atsu umum ibee inyã
umbi ni ikɛki itsũwã nggu umbi.
Ubinkutsu awu ubinkpi abi Uisrairha
aka afosa itsu umbɔ abow umum
nggu inyãwã iyɛrɛ.>>
21 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umɛn
isi ikpomɛn ubvur uku udzeku
Uyahudiya uba ru umɛn ri itsingo,
use ungwɛ̃mɛn use unapumɛn uwɔɔ
aba nggimi nggu isarhe iyiki ibewe ri
itsingo.
22 Bɔr umɛn ibee igũ ubinkpi ungo
iki irherhe, ubinkutsu umɛn ihwɛng
anera ri inanga kishoo arherhe iyiki
ibewe ru ukpui ukpɛrɛ ha.>>
23 Nggee umbɔ atsũ unumkpi umbɔ
aka igbopa nggu Uburhu. Unum
hã uku uwe umbɔ awu arhɛrhɛ aka
aba ra anangkɛ Uburhu aka asei.
Udzur ru ukpeeka uba utsĩ urhɛɛ
unga akpurha adɛ̃ɛ̃ idɛyiwe umbɔ
arherhe ri itsi Iyɛrhe Unum abee
itsu umbɔ ahwɛng Uyesu ru utsĩndĩ
Íkpem Umusa na abvur abika asɔm
Arherhu-Num.
24 Abɔɔ abemumbɔ ubin hã unga
aka arherhe, bɔr abɔɔ ashimbɔ ri
imangmang.
25 Nggee umbɔ atsĩmbɔ uning nggu
adɔkambɔ, na atirhi ibɔre anang hã,
Uburhu aka amaa irherhuwe umbɔ
arherhe agɛ, <<Ipfu Isarsatangge
irherhe idzidzɛrhe ru atokamɛn ra
angwĩ uner uwuku usɔm Arherhu-
Num Uishaya igɛ,
26 << <Uzĩ ra anera abɛrɛ, ugɔr ugɛ,
<<Umbi awuri igũmbi ubɛn unuma
bɔr asi íhwɛngmbi,
umbi awuri irhirhi umbi ubɛn
unuma bɔr asi ínyãmbi.>>
27 Ubinkutsu amɛn anera abɛrɛ awu
akerketake,
aka afɔmukumbɔ atombɔ,
umbɔ aka abvurkumbɔ asumbɔ,
utsur umbɔ anyãmbɔ nggu asumbɔ,
utsur umbɔ agũmbɔ nggu
atombɔ,
na ahwɛngmbɔ nggu amɛnmbɔ,
na idzipa aba ru umum ikerhukũ
umbɔ.>
28 <<Umum ibee umbi ahwɛng agɛ
Unum aka adene isarhe ififɔrh iyɛrɛ
ra atsen abi Uyahuda, nu umbɔ awuri
ikpembɔ ato.>>*
30 Imɛka ivaa Uburhu asei ri iyakɛ
umbɔ aka afai uhwɛk, ayɛi kishoo
abika aba ru unga.
31 Unga adzowe isarhe Iyɛrhe-
Num, amesuwe abin aki Uteijee
Uyesu Ukiristo asi igũa iwei, unera
asi ikɛna unga.

* **28:28** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 29 *Unga aka arherhe rimi, mɔcɛ abi Uyahuda asok umɔ adɛ̃ɛ̃mbɔ uning utsotsoramgbɔ nggu adɔkambɔ!*

Ubvur Uburhu aka atsɛnge abi
Uroma
Utsutson ri itsi ubvur Uroma

Awu Uburhu unga atsɛng ubvur uwurɛ. Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ adɛyiwe itsinga ra abika adɔsa ru Uroma na adɔrha azĩ umɔ, ubinkutsu unga anasi izĩa iyepa abika adɔsa umɔ.

Undzuma arherha ha ru ubvur uwurɛ uwe ru (1.16-17). Ubvur ha ugɛ, <<Umum isi igũmum atsa idzowe Isarhe Iyiki Ize, ubinkutsu ngge iwu ijee Unum iyiriyɛ iki ikũ ififɔrh iyi abika awe ru imangmang, utirhi ra abi Uyahuda uzĩ utsĩ atsen abi Uyahuda ... Irhirhikayɛ iki iwe ri imangmang iyi inggbaashia izĩ itsĩ imimasha>>.

Ubvur uwurɛ udɛyiwe ugɛ anera kishoo ru upfung awe ru ubok ijee arhim, na awu abirabɛ Unum iki itsu umbɔ uvau (1.8—3.20). Udɛyiwe ikɛi ugɛ awu ru ubok imangmang ru Uyesu Ukiristo iwuri itsu unera awe uner uku usheru uvau ra asu Unum, asi iwea ru ubok abinkɛ unera iki ikorhe nibikanga (3.21—4.25). Ubvur ha ikɛi udɛyiwe ikpũ ibibɛkyɛ iki iwu ufang abika adɔsa awe ra ake. Ikɛi udɛyiwe ugɛ ibibɛk ri ijee Ipfu Isarsatangge iki isaki ikũ igha inggbaashi ra amɛn aki iyor (5.1—8.39). Ubvur ha ikɛi udɛyiwe abinkɛ Unum aka angwɛ̃ ikorhe ri ififɔrh iwe iyi anera kishoo, abi Uyahuda nu abirabɛ aka asi iwembɔ abi Uyahuda (9.1—11.36). Ri imimasha, umbɔ arherha arherhe ri itsi ikpũ ibibɛkyɛ abika adɔsa nggu angwɛ̃mbɔ nu ikpũ ibibɛk abika adɔsa nggu anggbaashi abi abĩã (12.1—15.13).

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-17)*
Kishoo abi upfung awu abi arhim *(1.18—3.20)*
Udĩ uku ukpo ififɔrh *(3.21—4.25)*
Urhɛ uku ufa ru Ukiristo *(5.1—8.39)*
Abinkɛ Unum aka angwɛ̃ ri itsi abi Uisrairha *(9.1—11.36)*
Ikpũ ibibɛkyɛ iki imɛ̃ɛ̃ uner uku udɔsa awerangge *(12.1—15.13)*
Imimasha *(15.14—16.27)*

1 Idzeku umum Uburhu, uner itser Ukiristo Uyesu. Umbɔ aka ayisa umum iwe uner itser Uyesu, atsũ umum idũwũ Isarhe Iyiki Ize iyi Unum.
2 Isarhe Iyiki Ize iyi Unum aka abemuwe akũ abika asɔm Arherhu-Num ishaisha, ru nyaka umbɔ aka atsɛng ra asarkasar abvur Arherhu-Num,
3 ri itsi Ungwɛ̃nga ri iyornga awe unang Udauda.
4 Umbɔ abema agɛ unga awe Ungwɛ̃ Unum ri isisoknga ra akpe ri ijee Ipfu Isarsatangge. Unga awu Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn.
5 Ru uboknga Unum aka adzaa umɛn imimuta na ayisa umɛn iwe abi itser Uyesu nggee umɛn iwuri iyisa kishoo atsen abi Uyahuda aba awe ru imangmang na adɔsa. Umɛn ikorhe akɛrɛ ha ri itsoknga.
6 Umbi ikɛi awu ra abirabɛ umbɔ aka ayisa ra atsen abi Uyahuda umbɔ awe abi Uyesu Ukiristo.
7 Umum inu itsɛnge ru kishoo abika awe ru Uroma Unum aka abema ayisa umbi awe asasar.
Imimuta nu ididɔɔr iki idzeku Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo iwe nggu umbi.

Uburhu abee iyepa Uroma rimɔ̃ɔ̃

8 Umum inggbaashia, itar uwɛɛ ru Unummum ri itsok Uyesu Ukiristo ru umbi kishoo, ubinkutsu aka asɔmukumbɔ isarhe imangmangmbi ru upfunga kishoo.
9 Umum itɔ̃we Unum itser nggu amɛnmum kishoo ri idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Ungwɛ̃nga, Unum awu idekamum iki iyita umbi
10 ubɛn ivangyɛ umum iki ifɛn-Num. Umum ifɛna unga aba abemunga, unga ama utsuruwa utsĩndĩã ru umum ĩba ru umbi.
11 Umum ibee inyã umbi akarhãrhã ni ĩdzaa umbi izũwã iyɔɔ iyi Ipfu Isarsatangge iyiki itsu umbi aker.

12 Ugɛ iwuri itsu umum nu umbi
ifituwe adɔka ri imangmangmɛn.
13 Umum isi ĩbeemum umbi awe ru
ida ihwihwɛng umbi angwɛ̃mɛn nu
anapumɛn, ugɛ umum ibee ĩba ru
umbi idikunga irhɛirhɛ, bɔr umum isi
ikpomum ivanga utsɛku icɛrɛ. Umum
ibee ikpo igbɛr abin ru umbi, ru
nyaka umum iki ikpo ra atsen abi
Uyahuda abɔɔ.
14 Umum iwemum ru uvɛrh anera
kishoo, abi Uyahuda nu atsen abi
Uyahuda, abi isarasu nu agugge.
15 Ngge itsu umum itsu amɛnmum
idũwũ Isarhe Iyiki Ize ru umbi
abirabɛ aka awe ru Uroma ikɛi.

Ijee Isarhe Iyiki Ize

16 Umum isi igũmum atsa idzowe
Isarhe Iyiki Ize, ubinkutsu ngge iwu
ijee Unum iyiriyɛ iki ikũ ififɔrh iyi
abika awe ru imangmang, utirhi
ra abi Uyahuda uzĩ utsĩ atsen abi
Uyahuda.
17 Awu Isarhe Iyiki Ize ha idɛyiwa
umɛn ugɛ Unum anyanga umɛn iwe
abika arhika, irhirhikayɛ iki iwe ri
imangmang iyi inggbaashia izĩ itsĩ
imimasha, ru nyaki itsɛng Arherhu-
Num iki igɔr ugɛ, <<Uwuku urhika
awuri ibɛk ri imangmang.>>*

Avɔm Unum ra abi arhim

18 Avɔm Unum adzeka ra afã aba
nu atsi abirabɛ aka ashimbɔ ru Unum
nu abika awe ri iyiki ibewe anera aki
adɛmu idzidzɛrhe ri iyiki ibewambɔ.
19 Abinkɛ umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ ahwɛng
ri itsi Unum uwu ukupɛ̃ɛ̃ ra asumbɔ,
ubinkutsu Unum aka ayanguka ake
ra asumbɔ.
20 Udzur ri imimunu upfunga iwi-
weyɛ Unum aka awe umbɔ aka asi
idɛ̃ɛ̃ inyãmbɔ, iyiriyɛ iki iwu ijeenga
iyi ugbagbaa nu abinkɛ aka adɛyiwa
ugɛ unga awu Unum, aka anyã ake
ukupɛ̃ɛ̃. Anyã ake ra abinkɛ unga aka
amuna, ngge itsú anera asi iwembɔ
ru ubin ukpuku urherhe uku uka
arhimmbɔ.
21 Ahwɛngmbɔ Unum, na asi
ikpoimbɔ unga aka awe Unum, asi
itarmbɔ uwɛɛ ru unga. Ifɛrhkɔmbɔ
iwe ibɛm nu amɛnmbɔ awe uzĩ.
22 Umbɔ anu igɔr agɛ umbɔ asarasu,
bɔr awu agugge
23 na afaruwe ikpikpoi Unum ad-
zowe ra agberhekɛ aka awe ru nyaka
anera nu anunu nu íjuɛ nu abinkɛ aki
ikaikai ra abĩ.
24 Nggee Unum aneke umbɔ, ngge
itsú umbɔ akorhu abin arhim iyiki
ibewe amɛnmbɔ iki ibee. Umbɔ ako-
rhu abin atsa nggu adɔkambɔ.
25 Umbɔ adzipu idzidzɛrhe Unum
ngge iwe igbɛrangwĩ, anu idzowe
igɔng ra abinkɛ umbɔ aka amuna
na akpɛ̃mbɔ uwuku umumuna uwu
ikpikpoi ugbagbaa. Iwerimi.
26 Nggee Unum aneke umbɔ nggu
ikpona iyiki ikũ atsa. Uko atsɛ̃mbɔ
akpɛ̃mbɔ irha nggu atsakmbɔ bɔr
arha nggu akatsɛrh.
27 Rimi hã akatsak akpɛ̃mbɔ irha
akatsɛrh ngge iki iwe ubinkpi Unum
aka amuna na awu ra anyɔna nggu
adɔkambɔ akatsak. Akatsak nu akat-
sak aka isaka arha adɔkambɔ, na ayɛi
avau itser iyiki ibewambɔ.
28 Umbɔ akpɛ̃mbɔ iwe nggu ih-
wihwɛng Unum, nggee Unum aneke
umbɔ ri ifɛrhkɔ iyiki itãrhãmbɔ, ngge
itsú umbɔ akorha abinkɛ aka asi
imɛ̃ke umbɔ akorhe.
29 Umbɔ awe nggu ikpũ iyiki ibewe,
nu ikpona nu amɛn aka abewe. Awu
nggu unyɛ̃ɛ̃, nu ifɛr uner, nu ifuw, nu
ikpikpɛ̃ɛ̃.
30 Umbɔ awe abika avɛrha anera,
abika akpɛ̃ Unum, abi ugbau, abika
aberi itsi, abika afĩrhã, abika angwɛ̃
amɛnmbɔ ri iki ibewe, asi itĩmbɔ atei,
31 abika asheri itsoi, abika ash-
eri imangmang, abika ashera amɛn,
abika ashera atorh.
32 Umbɔ ahwɛngmbɔ Íkpem iyiki
irhika iyi Unum iki igɔr igɛ abika
akorha abina akɛrɛ imɛ̃ngge umbɔ
akpe, umbɔ asi ikorhumbɔ akɛrɛ ha
ukpekũ, bɔr umbɔ ikɛi abema abika
akorha ake.

2

Itsu uvau Unum iyiki irhika

* **1:17** Àka anyã ikɛi: Uha 2.4.

1 Nggee ungo ushiɔ ru urhɛm, ungo
uwuku utsu uvau ru uwɔɔ, ungo uba
utsu uvau ru uwɔɔ, ungo utsu uvau
ri itsingo. Ubinkutsu, ungo uner
uwuku utsu uvau ha, ungo uni uko-
rhe ru nyaku uner uwuku uwe ru
uvau.
2 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ itsu uvau
iyi Unum ru abika akorhe rimi hã iwe
idzidzɛrhe.
3 Nggee, ungo uner uwuku utsu
uvau ra abɔɔ, nu uni ukorhe iki ibewe
ugɛɛ umbɔ, ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ ungo
uwuri ishɔɔtɔ ri itsu uvau Unum?
4 Use ungo ukwɛɛte urhɛrhɛ in-
nanga, nu inineke nu idɔngamɛn?
Ungo usi ihwɛngo ugɛ inna Unum
ikũna ungo izĩ idzidzipa?

5 Bɔr iker itsingo nu ida idzidzipa
amɛnngo ngge itsu ungo unu ikɔng
avɔm ri itsingo ru unum avɔm Unum,
ri ivang iyiki itsu uvau iyiki irhika iyi
Unum iki idzeka.
6 Unum awuri idzowe ubɛn unera
ugbɛtɛ ubinkpi unga aka akorhe.*
7 Abika atɔ̃ itser abima ri ikorhu
ubin uku uze na abee ikpikpoi, imor
nu urhɛ uwu ugbagbaa, Unum awuri
idzowe umbɔ.
8 Bɔr abika abema atsimbɔ na
akpɛ̃mbɔ idzidzɛrhe na adɔsu iyiki
ibewe, awuri itsĩ ra avɔm Unum.
9 Uver nu ayetnum awuri iwe nggu
ubɛn unera aka akorhe iki ibewe,
agbaashia akorhuwe abi Uyahuda,
mɔcɛ atsen abi Uyahuda.
10 Bɔr ikpikpoi, igɔng nu ididɔɔr
iwuri iwe nggu uwuku ukorhi iyiki
ize, igbaashia iwe nggu abi Uyahuda,
mɔcɛ atsen abi Uyahuda.
11 Unum asi itɛnga asu.

12 Abirabɛ aka asi ihwɛngmbɔ
Íkpem na agba ra arhim, arhimmbɔ
awuri itsĩme umbɔ, bɔr abirabɛ aka
ahwɛng Íkpem na agba ra arhim,
Íkpem iwuri itsĩme umbɔ.
13 Ubinkutsu, asi iwea abika agũ
Íkpem awu abika arhika ru Unum,
bɔr Unum awuri inyanga abika adɔsi
Íkpem awu abika arhika.

14 Rimi hã, atsen abi Uyahuda,
abika asheri Íkpem, ivang iyɔɔ umbɔ
akorhumbɔ abin akɔɔ aka awe ri
Íkpem. Awembɔ ri Íkpem ra amɛnmbɔ,
uko umbɔ aka ashimbɔ nu Íkpem.
15 Itsermbɔ itsu anera ahwɛng ugɛ
abinkɛ Íkpem iki igɔr, atsɛngmbɔ ake
ra amɛnmbɔ. Ifɛrhkɔ amɛnmbɔ ikɛi
idɛyiwe ugɛ iwe idzidzɛrhe. Ngge iki
iwe ugɛ ifɛrhkɔmbɔ isaki itsu uvau ru
umbɔ, ivang iyɔɔ ngge ikaa umbɔ.
16 Akɛrɛ ha awuri iwe ru unumkpi
Unum aka itsu uvau ri iwiwɔk
amɛn anera ru ubok Uyesu Ukiristo,
ru nyaka Isarhe Iyiki Izemum iki
irherhe.

Abi Uyahuda ha nu Íkpem Umusa

17 Ungo uner uwuku uyisi itsingo
uner Uyahuda. Ungo utsukɔ
amɛnngo ri Íkpem nu ufĩrhã ri
iwɛrhɛngo nggu Unum.
18 Ungo umesungo Íkpem ha. Ungo
uhwɛngo ubinkpi unga aka abee
ungo ukorhe, nu ubemu ubin uku
uze.
19 Ungo akaifɛrhkɔ ugɛ ungo udarh
abi ibvuta, irhirhang ra abi uzĩ.
20 Ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ ungo
uwu uner uwuku umesuwe
agugge, uwuku umesuwe awɛkaci,
ubinkutsu ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ ri
Íkpem ungo uku ukpo ihwihwɛng nu
idzidzɛrhe kishoo.
21 Nggee, ungo, uner uwuku
umesuwe anera, ungo usi imesukɔ
itsingo? Ungo uner uwuku udũwã
ugɛ niba avɛumbɔ ivɛu, ungo uvɛpɔ
ivɛu?
22 Ungo uner uwuku ugɔr ugɛ niba
atomumbɔ-dak, ungo utomungo-
dak? Ungo uner uwuku ugũ ishĩ
ugberhe, ungo uvɛpɔ ivɛu ru abã
agberhe?
23 Ungo uwuku ufĩrhã nggu Íkpem,
ungo usi idakukɔ itsok Unum ri
izharhuwe Íkpemnga?
24 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Umbi atsu atsen abi Uyahuda
arhenu Unum.>>†

* **2:6** Àka anyã ikɛi: Amb 62.12. † **2:24** Àka anyã ikɛi: Uish 52.5; Ueze 36.22.

25 Usorhe uwekpɔ ru ugarh, ungo uba udɔsungo Íkpem, bɔr ungo uba uzharhukɔ Íkpem, ungo uwe ru nyaku uwuruwi aka ashia ru usorhe.
26 Nggee, abika asheru usorhe aba adɔsumbɔ abinkɛ Íkpem iki irherhe, asi ínyãnga umbɔ awembɔ ru nyaka abi usorhe?
27 Uwuruwi aka ashia ru usorhe nu iyornga na adɔsunga abinkɛ Íkpem iki irherhe, awuri itsuka uvau ru ungo uwuku uwe ru Íkpem nu usorhe, bɔr ungo uzharhukɔ Íkpem hã.
28 Unera asi iwea uner Uyahuda unga aba akpurha awu Uyahuda uwu iyor, usorhe usi iwekpɔ utsar ukpu iyor ukpekũ anera aka adɛ̃ɛ̃ anyã.
29 Ĩ'ĩ, unera awu Uyahuda uwu idzidzɛrhe unga aba awea ra amɛnnga, usorhe ukpu idzidzɛrhe uwe ukpu amɛn, ukpurukpi Ipfu-Num iki isaki ikorhe, asi iwea Ikpem. Ikpũ uner uwɛrɛ awu Unum akpoi unga, asi iwea anera.

3

Idzidzɛrhe Unum

1 Abi Uyahuda anang atsen nggu use, nggu ugarh use nggu uwe ru usorhe?
2 Ĩi, uwe urhɛrhɛ ru ubɛn udĩ! Ri inggbaashia, umbɔ adzowe abi Uyahuda Arherhu-Num.
3 Iwuri iwe iguse abɔɔ aba ashimbɔ ri imangmang? Isheri imang-mangmbɔ iwuri itsũwũkũngge imang-mang Unum?
4 Ĩ'ĩ! Ishingge! Unum awe idzidzɛrhe, nu ngge iki iwu ugɛ anera kishoo awe abi igbɛrangwĩ. Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Ngge itsu umbɔ adɛyiwe ugɛ
ungo urhika ivangyɛ ungo iki irherha arherhe
nu ugha inggbaashi ri ivangyɛ
ungo uku itsu uvau.>>*
5 Bɔr uba ida irhirhikamɛn ikũ irhirhika Unum idzeka ukupɛ̃ɛ̃, umɛn igɔr uguse? Umɛn igɔr ugɛ Unum asi irhikunga unga aka atsu avɔmnga ru umɛn? Aner abɔɔ arherhe ri iminɛ.
6 Ĩ'ĩ! Ishingge rimi! Iba iwe rimi, Unum awuri ikorha aguse na atsu uvau ru upfung?
7 Uwɔɔ awuri idɛ̃ɛ̃ arherhunga agɛ, <<Ida idzidzɛrhamum iba itsu idzidzɛrhe Unum idzekangge ri idzowe igɔng ru Unum, awu use utsu umbɔ atsu uvau ru umum ra arhimmum?>>
8 Awu ugɛ umbɔ anu irherhe agɛ, <<Iba iwe rimi, mɔcɛ umɛn idɛ̃ɛ̃ ĩgɔrmɛn ugɛ umɛn ikorha iyiki ibewe nu iyiki ize iba?>> Abɔɔ abika arherhi iyiki ibewe nu atsimɛn anu igɔr ugɛ umɛn irherhe aki ha! Awuri itsĩme umbɔ ri iwiwembɔ.

Uwuku urhika ashia

9 Umɛn irherhe iguse ra akɛrɛ? Umɛn abi Uyahuda inangmɛn abɔɔ? Ĩ'ĩ, Ishingge rimi! Umɛn iki itsu atsimɛn ugɛ abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda kishoo umɛn iwe ri ijee arhim.
10 Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<<Uner uwuku urhurhika ashia, uko unying.
11 Uwuku uhwuhwɛng ashia,
uwuku ubee Unum ashia
12 Kishoo aka adzipu undzingmbɔ ru Unum,
kishoo aka awe ibɛm
uwuku ikorhe iyiki ize ashia,
uko unying.>>†
13 <<Ru nyaku inuk iki ibewe iki isaki idzeyiwa ra adzak aka adɛ̃ɛ̃ iyɛm,
rimi hã irhɛm iyiki ibewe iki isaki idzeyiwa ra angwĩmbɔ.
Arhɛmmbɔ atɔ̃ itser irhirhɛm.>>‡
<<Irhɛm angwĩmbɔ iwu ungguma íghwɛr.>>§
14 <<Angwĩmbɔ atɔk nggu urhena uku ukperek.>>*
15 <<Adakmbɔ afɛ̃rhĩ itsu adzirh,
16 igba abĩ nu ihwa uver iwu ut-sar atsĩndĩmbɔ,

* **3:4** Àka anyã ikɛi: Amb 51.4. † **3:12** Àka anyã ikɛi: Amb 14.1-3; 53.1-3; Uner 7.20. ‡ **3:13** Àka anyã ikɛi: Amb 5.9. § **3:13** Àka anyã ikɛi: Amb 140.3. * **3:14** Àka anyã ikɛi: Amb 10.7.

17 ikɛi asi ihwɛngmbɔ atsĩndĩ
ididɔɔr.>>†
18 <<Ashimbɔ ri iwei Unum ra
asumbɔ.>>‡
19 Awu idzidzɛrhe umɛn ihwɛngmɛn
ubinkpi Íkpem iki irherhe, irherhe
nggu abirabɛ aka awe ru uzirhzĩ
Íkpem, ngge itsú ubɛn angwĩ awe uku
uveb, nu kishoo upfung aka agbambɔ
ra asu Unum.
20 Nggee asi ínyangu unera awea
uner uwuku urhika ru utsĩndĩ uwuku
udɔsi Íkpem Umusa. Ubinkpi Íkpem
Umusa iki ikorhe, idɛyiwe unera
ihwɛng arhimnga.

Irhirhika ru ubok imangmang

21 Bɔr icɛrɛ Unum aka adɛyiwanga
utsĩndĩwi uku itsu unga anyanga
umɛn iwe uku urhirhiki. Asi iwea ri
Íkpem Umusa. Íkpem Umusa nu abvur
abika asɔm Arherhu-Num adzowuke
ideka ri itsingge.
22 Irhirhika ha adzowe ngge ru
ubok imangmang ru Uyesu Ukiristo
ru kishoo abika awe ru imangmang.
Asi iwiwembɔ,
23 anera kishoo awe ra arhim, na
afɔr itsitsĩ ru igɔng Unum adambɔ,
24 bɔr unga anyanga umɛn iwe
abika arhika ri izũwã imimutayɛ
unga aka adzaa umɛn. Unga akorhe
akɛrɛ ru ubok Ukiristo Uyesu ri
ivangyɛ unga aka ashɔɔte umɛn.
25 Unum adzowe Uyesu unga awu
idɛm-Num iyiki inyãnguwe ugbɛtɛ
arhim. Ra adzirhnga umbɔ aka
atsũwe arhim anera ri ivangyɛ umbɔ
aka awe ru imangmang. Unum ako-
rhe akɛrɛ adeyiwa ugɛ unga arhika,
ubinkutsu unga aka asi itsuka uvau
ra arhim anera aki isha.
26 Unga akorha ake adɛyiwe
irhirhikanga ri ivang iyɛrɛ. Unga
arhika, na anyanga kishoo abirabɛ
aka awe ru imangmang ru Uyesu
awu abika arhika.
27 Nggee unera adɛ̃ɛ̃ ifĩrhũnga? Ĩ'ĩ.
Awu idɔsu Íkpem Umusa itsu umɛn
irhika? Ĩ'ĩ, awu ru imangmang.
28 Umɛn igɔr ugɛ iwe ru ubok
imangmang Unum aka anyanga
anera awu abika arhika, asi iwea
itser Íkpem Umusa.
29 Unum awu Unum uwu abi
Uyahuda ukpekũ? Asi iwea uwu
atsen abi Uyahuda ikɛi? Ĩĩ awea,
30 ngge iki iwe ugɛ Unum awu uny-
ing. Unga awuri inyanga abi usorhe
awu abika arhika ru ubok imang-
mang, rimi hã abika asheru usorhe
awu abika arhika ru ubok imang-
mang iyɛrɛ ha.
31 Umɛn iki itsũwũkumɛn Íkpem
Umusa ri imangmang iyɛrɛ? Uko
ukunjiir! Nu ngge iki iwe rimi, umɛn
ikpɔm nggu Íkpem hã.

4

Uibrahim ashia ru uvau ra asu Unum ri imangmang

1 Umɛn irherhu uguse ri itsi
Uibrahim, utoku atokamɛn ri iyor?
Ihwihwɛngnga iwu use ra akɛrɛ ha?
2 Unum aba anyangu Uibrahim
awu uner uwuku urhika ru ubok it-
seryɛ Uibrahim iki itɔ̃, unga awea ru
ubinkpi unga aka ikũ afĩrhã nukpɔ,
bɔr asi iwea ra asu Unum.
3 Itsɛng Arherhu-Num igɔr ugɛ use?
<<Uibrahim awe ru imangmang ru
Unum, ngge itsu umbɔ anyanga unga
awu uner uwuku urhika.>>*
4 Unera aba atɔ̃ itser, itosanga isi
iwengge izũwã, bɔr iwu itosi itsernga.
5 Bɔr, unerwi aka asi itɔ̃ itser na
akpurha atsu amɛnnga ru Unum
uwuruwi iki inyanga abika abewe
awe abika arhika, iwu imangmang
uner ha iwuri itsu unga arhika ru
Unum.
6 Udauda arherhe rimi ivangyɛ
unga aka arherhe ugɛ unerwi Unum
aka asi inyanga unga awea uner
uwuku urhika ru ubok itseryɛ uner
ha aka atɔ̃, idorh iwe nggu uner ha.
Unga agɔr agɛ,
7 <<Idorh iwu iyi abirabɛ
umbɔ aka atsũwe avaumbɔ,

† **3:17** Àka anyã ikɛi: Uish 59.7,8. ‡ **3:18** Àka anyã ikɛi: Amb 36.1. * **4:3** Àka anyã ikɛi: Ing 15.6.
† **4:8** Àka anyã ikɛi: Amb 32.1,2.

abirabɛ umbɔ aka atsire
arhimmbɔ.
8 Idorh iwe nggu uner ha
Uteijee aka asi ivarhunga arhim-
nga.>>†
9 Idorh iyɛrɛ iwe ra abi usorhe
ukpekũ, use nggu abika asheru
usorhe ikɛi? Umɛn iki irherhumɛn
ugɛ imangmang Uibrahim itsu umbɔ
anyanga unga awu uner uwuku
urhika.
10 Iwe ra akasong umbɔ aka
anyanga unga awu uner uwuku
urhika? Awe ru unga aka asorhu
usorhe amaa, use unga aka
anasi isorhunga usorhe? Anasi
isorhukumbɔ unga usorhe.
11 Bɔr unga ayɛi usorhe ru nyaku ut-
sar. Ake adɛyiwe ugɛ Unum anyangu
Uibrahim awu uner uwuku urhika
ru ubok imangmang ri ivangyɛ
unga aka anasi isorhunga usorhe.
Nggee Uibrahim awu utɛ ru kishoo
abika awe ru imangmang ru Unum,
abirabɛ aka anasi isorhmbɔ usorhe,
ngge itsú umbɔ anyanga umbɔ awu
abika arhika.
12 Rimi hã ikɛi Uibrahim awu utei
ra abi usorhe abirabɛ aka asi iwea
usorhe ukpekũ umbɔ aka awe ru
ukpɔ, bɔr adɔsumbɔ ikpũ imangmang
iyi Uibrahim, unga awe ru imang-
mang hã na adɔrha asorhu usorhe.

Ibibemuwe-Num nu imangmang unera

13 Asi iwea ri Íkpem Uibrahim nu
unangnga aka ayɛi ibibemuwe agɛ
unga awuri igha ukam upfunga, bɔr
awu ri irhirhika iyiki iba ru ubok
imangmang.
14 Uba awu abika adɔsi Íkpem umbɔ
awuri igha ukam, imangmang iwu
ibɛm nu ibibemuwe ishingge ru
ugarh,
15 ubinkutsu Íkpem Umusa ini ikũ
itsu uvau iba. Nu anangkɛ íkpem iki
ishingge, izharhuwe íkpem ishingge.
16 Nggee, ibibemuwe iba ru ubok
imangmang. Ngge iwu ru ubok
imimuta unang Uibrahim kishoo
aka adɛ̃ɛ̃ awe ru ikeramɛn ugɛ umbɔ
awuri iyɛimbɔ ngge. Asi iwea abirabɛ
aka adɔsi Íkpem ukpekũ, bɔr nggu
abirabɛ aka awe ru imangmang ru
nyaku Uibrahim. Unga awu utɛmɛn
kishoo.
17 Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num
iki igɔr igɛ, <<Umum itsu ungo
uwe utɛ abĩã arhɛrhɛ.>>‡ Unga awu
utɛmɛn ra asu Unum uwuruwi unga
aka awe ru imangmang ru unga,
Unumwi iki idzowe urhɛ ra abika
akpukpe, na awe ru ijee iyisa abinkɛ
aka ashike awe.
18 Nu ifosa iki ishingge, Uibrahim
akpurha atsu amɛnnga awe ru
imangmang. Ngge itsu unga iwe
utɛ abĩã arhɛrhɛ ru nyaka umbɔ
aka adɛyiwe unga agɛ, <<Unangngo
uwuri iwe urhɛrhɛ.>>§
19 Imɛk Uibrahim iwu unaka, iker
iyornga iki imaangge ri ikɔ̃ner, nu
ivang imar Usaratu iki itɔngngge ru
unga, bɔr Uibrahim asi idɔ̃rhũnga ri
imangmangnga.
20 Asi icanga ibibemuwe-Num na
nekuka imangmangnga, bɔr atoma
awe ru iker ri imangmangnga, anu
ikpoi Unum.
21 Unga awe nggu undzumu ih-
wihwɛng ugɛ Unum awea ri ijee iyiki
itsu ibibemuwenga iwe.
22 Ngge itsu umbɔ anyanga unga
awu uner uwuku urhika.
23 Irhɛm hã umbɔ aka atsɛng ngge
agɛ, <<Anyanga unga awu uner
uwuku urhika,>> asi itsɛngmbɔ ngge
ri itsinga ikiyikanga,
24 bɔr ikɛi nggu umɛn. Awuri
inyanga umɛn iwe abika arhika,
abirabɛ aka awe ru imangmang ru
uwuku usoyiwe Uyesu Uteijeemɛn ra
akpe.
25 Awe arhimmɛn atsu umbɔ ad-
zowe unga ra akpe, na asoyiwe unga
nggu urhɛ, ru umɛn ikpo isheru uvau
ra asu Unum.

5

Ididɔɔr nu ifosa

1 Unum aka anyanga umɛn iwu
abika arhika ru ubok imangmang.

‡ **4:17** Àka anyã ikɛi: Ing 17.5. § **4:18** Àka anyã ikɛi: Ing 15.5.

Nggee, umɛn iwemɛn ri ididɔɔr nggu Unum ru ubok Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.
2 Unga atsu umɛn idɛ̃ɛ̃ itsĩ ri imimutanga, umɛn idɛ̃ɛ̃ nú ngge icɛrɛ. Umɛn igɔmagɔm ri itsi umɛn iki iwe ru ifosa ugɛ umɛn iwuri ikpomɛn igɔng iyi Unum.
3 Asi iwea rimi ukpekũ, bɔr umɛn iwemɛn ra anggɔm ra ayetnummɛn, ubinkutsu umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ayetnum ikũwã umɛn ibibima,
4 ibibima ngge ikũwã umɛn amɛn aka aze, amɛn aka aze ake ikũwã umɛn ifosa.
5 Ifosa ha isi ítsu umɛn igũmɛn atsa, ubinkutsu Unum aka awupuwa ibibemanga ra amɛnmɛn ru ubok Ipfu Isarsatangge, unga aka adzaa umɛn.
6 Àka anyã, ri ivangyɛ umɛn iki ishimɛn ri iker, ivang hã niyɔ Ukiristo akpe ri itsi abika asheru Unum.
7 Aghong unera aka ikpe ri itsi uner uwuku urhika. Use uwɔɔ awuri ibemunga ikpe ri itsi uner amɛn aka aze.
8 Bɔr Unum adɛyiwa umɛn ibibemanga riminɛ, Ukiristo akpe ri itsimɛn ri ivangyɛ umɛn iki iwe abi arhim.
9 Unum anyanga umɛn iwu abika arhika ru ubok adzirh Uyesu. Icicang ishingge, umɛn iwuri ikpomɛn ififɔrh ra avɔm Unum ru uboknga!
10 Isha umɛn iwe anggamtsak Unum, bɔr unga aka agbishuwa iwɛrhɛmɛn nggu unga ru ubok akpe Ungwɛ̃nga. Icicang ishingge, unga aba amaa igbishuwa iwɛrhɛmɛn, umbɔ awuri ifɔrha umɛn ru ubok ibibɛk Ukiristo!
11 Inangngge rimi, bɔr umɛn ikɛi ifĩrhã Unum ru ubinkpi unga aka akorhe ru ubok Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, icɛrɛ unga aka atsu umɛn iwe awɛrhu Unum.

Akpe adzeku Uadamu, bɔr urhɛ udzeku Ukiristo

12 Arhim atsĩwã ru upfung ru ubok unera unying, arhim akũwã umɛn akpe. Rimi hã akpe aka akpo anera kishoo, ubinkutsu kishoo awu ra arhim.
13 Awu idzidzɛrhe, arhim aweke ru upfung nu umbɔ adɔrha adzowe Íkpem Umusa, bɔr asi ivarhumbɔ arhim, ubinkutsu íkpem ina ishingge.
14 Rimi hã akpe agha iyɛrhe anera udzur ri ivang Uadamu uba utsĩ ivang Umusa. Akpe agha atsi anera, uko abirabɛ aka asi izharhukumbɔ ikpem, ru nyaku Uadamu aka akorhe. Uadamu awu unyaka uwɔɔ aka iba nggu izũwũ Unum.
15 Bɔr izũwã hã Unum aka adzowe ru uwuku ububa ha isi iwengge ru nyaka arhim Uadamu. Awu idzidzɛrhe ugɛ arhim unera unying hã akowe akpe ra anera arhɛrhɛ. Bɔr imimutu Unum irhɛngge, ngge itsú izũwãyɛ unga aka akorhe ru unera unying hã Uyesu Ukiristo, ngge ikũwã nggaa igũibɛn ra anera arhɛrhɛ.
16 Iwe rimi, izũwũ Unum iwiwengge nggu arhim unera unying hã. Awu ufaikpi uku udɔsu undzing unera unying hã uku uwu uvau akpe, bɔr izũwãyɛ Unum aka adzaa ngge ikũwã ufai uner uwuku usheru uvau unying ra asunga ra arhimmɛn arhɛrhɛ.
17 Uba awu arhim unera unying atsu akpe agha iyɛrhe anera arhɛrhɛ, nggaa imimutu Unum nu izũwã iyi irhirhikanga inangge, ubinkutsu kishoo uwuku uyɛi ngge awuri ibɛk ru ubok unera unying hã, Uyesu Ukiristo.
18 Ngge iki iwe rimi, ru nyaka arhim unera unying aka akowe ufai akpe ra anera kishoo, ngge rimi hã itser iyiki irhika unera unying iki ikowe isheru uvau nggu urhɛ ra anera kishoo.
19 Ida ididɔsa uwu unera unying itsu anera arhɛrhɛ awe abi arhim, rimi hã ididɔsa uwu unera unying ikɛi itsu anera arhɛrhɛ awe abika arhika.
20 Akũ Íkpem Umusa aba ngge itsú anera anyã arhimmbɔ. Bɔr arhim anera aba atomuke, imimutu Unum iki isaki itoma irhɛirhɛ,
21 ru nyaka arhim aka agha iyɛrhe ra anera kishoo na akũ umbɔ azĩ ra akpe, rimi hã ikɛi imimutu Unum

iki igha iyɛrhe igangge ni itsu umɛn iwu abika arhika ru Unum, ni ikũwã umɛn urhɛ uwu ugbagbaa ru ubok Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn.

6

Akpe ra arhim, urhɛ ru Ukiristo

1 Umɛn ĩgɔr ugɛ use? Umɛn ikorha arhim ru imimuta itoma?
2 Ishingge! Ra arherha arhim, ngge iwe ugɛɛ umɛn iki ikpemɛn, awu use utsu umɛn ibɛk ra ake ikɛi?
3 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ umɛn ru ubok ubɔtisimamɛn umbɔ aka agbopa umɛn nggu Ukiristo Uyesu nu akpenga?
4 Ru ubok ubɔtisimamɛn ngge iwe ugɛɛ umɛn iki ikpe, ikɛi ugɛɛ umbɔ aka adzake umɛn nggu Ukiristo. Umbɔ akorha akɛrɛ ha ngge itsú umɛn idɛ̃ɛ̃ iwe ru urhɛ uwuku ufa, ru nyaku Ukiristo aka asok ra akpe ru ubok igɔng Utɛ.
5 Uba umɛn ĩgbopa iwu unying nggu unga ra akpenga, umɛn iwuri iwu unying ru nyaka ha ikɛi ri isok ra akpe.
6 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ amɛnmɛn aka agbe aki arhim aka akpeke anyapuke nggu unga, ngge itsú umɛn ishimɛn ri igãrhã arhim.
7 Ubinkutsu ubɛn unera aba akpea, unga aka ashɔɔta ru ubok arhim.
8 Umɛn ĩba iki ikpemɛn nggu Ukiristo, umɛn iwemɛn ri imangmang ugɛ umɛn iwuri ĩbɛkmɛn nggu unga.
9 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ aka asoyikumbɔ Ukiristo ra akpe, nggee unga asi íbvui akpea, akpe ashike ri ijee ri itsinga.
10 Akpe ha unga aka akpe, akpe ra arhim kishoo idiki unying, bɔr ibibɛkyɛ unga aka abɛk, abɛk ri ikpikpoi Unum.
11 Rimi hã, ra arherhe arhim, àka akaifɛrhkɔ ugɛɛ umbi aka akpembi, na akaifɛrhkɔ atsimbi ugɛ umbi awe ru urhɛ ru Unum ru ubok Ukiristo Uyesu.
12 Nggee niba aneke arhim aghake iyɛrhe atsimbi, utsur ake atsu umbi adɔsumbi ikponi iyiki ibewangge.
13 Niba akũ agau ayormbi akorhumbi itser iyi arhim. Bɔr àka adzowe atsimbi ru Unum, ru nyaka abika adzeka akpe azĩ urhɛ, na adzowe agau atsimbi ru unga ru nyaka abin itser irhirhika.
14 Arhim asi íbvui aweke ateiyambi, ubinkutsu umbi asi iwembi abi Íkpem Umusa, bɔr umbi awe abi imimuta.

Agãrhã ri irhirhika

15 Umɛn igɔr ugɛ use? Azea umɛn ikorha arhim ni igɛ Íkpem ishingge ri ijee ra atsimɛn awu imimuta? Ishingge!
16 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ umbi aba adzowe atsimbi adɔsu uwɔɔ umbi awe agãrhã uner ha? Umbi awu agãrhã ra arhim, ukpurukpi uku ikũna umbi uzĩ ra akpe, use umbi awu agãrhã ri ididɔsa, ukpurukpi uku ikũna umbi uzĩ ri irhirhika.
17 Bɔr itar uwɛɛ izĩ ru Unum! Umbi aka isaka awu agãrhã arhim, bɔr icɛrɛ amɛnmbi kishoo adɔsa ikpũ imesa ha umbɔ aka amesuwa umbi.
18 Aka ashɔɔtambɔ umbi ra arhim, umbi aka awu agãrhã irhirhika.
19 Umum irherhe akɛrɛ ru nyaka anera iki irherhe ubinkutsu awu ididɔrhãmbi ri ihwihwɛng. Umbi aka abayimbi idzowe atsimbi ri itser igãrhã iyi ishĩ nu ikorhu iyiki ibewe, nggee icɛrɛ àka adzowe atsimbi ugɛɛ agãrhã ri itser iyiki irhika iyiki izĩ isisar.
20 Ivangyɛ umbi aka awe agãrhã arhim, amɛnmbi ashike nggu itser iyiki irhirhika.
21 Ugarh use umbi aka akpo ra abin hã, icɛrɛ àka awe abina atsa? Ugbɛtɛ abin hã iwu akpe!
22 Bɔr icɛrɛ umbɔ aka ashɔɔta umbi ra arhimmbi, umbi awu agãrhũ Unum, ugarhkpi umbi aka akpo ukũna umbi azĩ awe asasar, nu itosambi iwu iyi urhɛ uwu ugbagbaa.
23 Itosa arhim iwu akpe, bɔr izũwũ Unum iwu urhɛ uwu ugbagbaa ru ubok Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn.

7

Ipfuna iwu unyaka umɛn nu ififɔrh

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn
umbi ahwɛngmbi íkpem. Umbi asi
ahwɛngmbi ugɛ íkpem iwe ru ijee ru
uner urhɛ ukpekũ?
2 Ru nyaku utsɛrh uwuku upfuna,
ikpem ibow unga nggu utsaknga aka
awe ru urhɛ, bɔr utsaka aba akpea
unga aka ashɔɔta ri ikpem ipfuna.
3 Nggee unga aba arhaa utsa uwɔɔ
ri ivangyɛ utsaknga aka awe ru urhɛ,
awuri iyisa unga uner uwuku utoma-
dak. Bɔr utsaka aba akpea, unga aka
ashɔɔta ri ikpem hã na asi itomunga-
dak uko unga abvui apfunu utsak
ukuse.
4 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu ana-
pumɛn, umbi aka akpembi ri Íkpem
hã, ru ubok iyor Ukiristo, ngge itsú
umbi awu abi uwɔɔ, unga uwu ha
umbɔ aka asoyiwe unga ra akpe, ngge
itsú umɛn ighwɛr ikpũrhã ri itõwe
Unum itser.
5 Ri ivangyɛ amɛn aki arhim iki
idarh umɛn, Íkpem itsu umɛn ikponi
ikorha arhim. Ngge itsu umɛn ighwɛr
ikpũrhã akpe.
6 Bɔr icɛrɛ, ru ubok akpe ru ubin hã
uku ubow umɛn, umɛn iki ishɔɔrmɛn
ri Íkpem ngge itsú umɛn itõ itser ru
utsĩndĩ uwuku ufa ri Ipfu-Num, asi
iwea utsĩndĩ uwu itsɛng ikpem iyiki
igbe.

Itɛ̃wã nggu arhim

7 Umɛn ĩgɔr ugɛ use? Íkpem iwu
arhim? Ĩ'ĩ, ishingge! Umum isi
íhwɛng ubinkpi uku uwe arhim
Íkpem iba ishingge. Íkpem iba isi
igɔrngge ugɛ, <<Niba ugũo ikponu
ubin unera,>>* umum isi íhwɛng
ubinkpi umbɔ aki iyisa ikpona.
8 Bɔr arhim, akpo ivang iyiki ikũwã
umum ikpona ri Íkpem, ngge ighwɛr
ikpũ ikpona irhɛirhɛ ru umum. Íkpem
iba ishingge arhim awu ubin uku
ukpe.
9 Ri inum iyɔrɔ isha umum ĩbɛk ri
ida ihwɛng ikpem, bɔr Íkpem iki iba,
arhim asok awe ru urhɛ nu umum
ikpemum.
10 Íkpem iki ibee ikũwã umɛn urhɛ,
ngge ikũwã akpe ru umɛn.
11 Arhim ikpo ivangngge ri Íkpem
irhɛm umum, ngge itsu umum ra
akpe ru ubok Íkpem.
12 Nggee Íkpem iwu isarsatangge,
nu itsitsungge iwu isaisar, irhika ni
ize.
13 Ubin uku uze ukpirɛ, ukpɔ ukũwã
umum akpe? Isi iwengge rimi! Bɔr
awu arhim ake akũ ubin uku uze
ha akũwã umum akpe. Awu Íkpem
itsu umbɔ ahwɛng ubinkpi arhim aka
awe. Íkpem itsu arhim idzeka iwe iki
ibewe.

Iwa ru uner arhim

14 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ Íkpem
idzek ru Unum, bɔr umum ikpurhu
iwu unergwar, agoshe umum iwu
ugãrhã arhim.
15 Umum isi ihwɛng ubinkpi iki itsu
umum ikorhe abinkɛ umum iki iko-
rhe. Ubinkutsu ubinkpi umum iki
ibee ikikorhe, asi iwea ukpɔ umum
iki ikorhe, bɔr ubinkpi umum iki ikpɛ̃,
ukpɔ umum iki ikorhe.
16 Uba awu ubinkpi umum iki
ikpɛ̃, ukpɔ umum iki ikorhe, umum
ĩbemum ugɛ Íkpem ize.
17 Nu ngge iki iwe rimi, asi iwea
umum ikorha ake, bɔr awu arhimkɛ
aka awe ru umum.
18 Umum ihwɛng ugɛ ubin uku
uze ushikpɔ ru umum, ru amɛn aki
arhimmum. Ubinkutsu umum ibee
ikorhu ubin uku uze, bɔr umum ifɔr
ĩdakũ.
19 Umum isi ikorhumum abin aka
azekɛ umum iki ibee ikorhe, bɔr iyiki
ibewe ha umum iki isi ĩbeemum iko-
rhe, ngge umum iki idɛ̃ɛ̃ ikorhe.
20 Umum ĩba ikorhu ubinkpi umum
iki isi ĩbeemum ikorhe, asi iwea umum
ikorhu ubin hã, awu arhimkɛ hã aka
awe ru umum akorhe.
21 Nggee, umum inya awu
idzidzɛrhe ugɛ umum inba ibee
ikorhu ubin uku uze, umum inya
itsimum ini ikorhu iyiki ibewe.
22 Ra amɛnmum, umum ĩbemumum
Íkpem Unum,

* **7:7** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.17; Iva 5.21.

23 bɔr ra agau iyormum, umum inyã ijee iyɔɔ ini itɔ̃ itser ru umum, idɛ̃ɛ̃ iwa nggu amɛnmum ni itsu umum ru ugborzĩ ijee arhim hã iki isei ra agau iyormum.
24 Ifakpemum iwu ubina atorh! Ungamɔ awuri ifɔrha umum ri iyor iyɛrɛ iyi akpe?
25 Umum itarwɛɛ ru Unum ru ubok Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn!

Nggee, umum nibikami ra amɛn aki arhimmum iwu ugãrhu Íkpem Unum, bɔr ri iyormum iwu ugãrhã ijee arhim.

8

Ibibɛk ru ubok Ipfu-Num

1 Nggee, icɛrɛ itsu uvau akpe ri itsi abika awu ru Ukiristo Uyesu ishingge.
2 Ubinkutsu, iwe ru ubok Ukiristo Uyesu ijee iyi Ipfu-Num iki idzaa umbi urhɛ ni itsũwã umbi ri ijee arhim nu akpe.
3 Íkpem hã isi idɛ̃ɛ̃ ifɔnangge umɛn, ubinkutsu umɛn isi idɛ̃ɛ̃ idɔsumɛn Íkpem nggu amɛn aki arhimmɛn aki arhim. Bɔr Unum akorha akɛrɛ ha ri idene unanyi Ungwɛ̃nga ru usaka uner arhim. Unum atsu unga awu idɛm ru arhim, na afɛre arhim nggu iyor Ukiristo.
4 Ngge itsú itser irhirhika ri ikpem ikorhe itɔk ru umɛn, iki isi ibɛkmɛn iyi amɛn aki arhim bɔr iwe iyi Ipfu-Num.
5 Abika abɛk ra amɛn aki arhim aki isaka atsu amɛnmbɔ ra abin iyor aki ibee, bɔr abika abɛk ri Ipfu-Num atsu amɛnmbɔ ru ubinkpi Ipfu-Num iki ibee.
6 Amɛn uner arhim awu akpe, bɔr amɛnkɛ Ipfu-Num iki idarh awu urhɛ nu ididɔɔr.
7 Amɛn aki arhim awe igamtsak Unum. Asi idɔsuke Íkpem Unum, na asi ídɛ̃ɛ̃ akorhuke.
8 Abika abɛk ra amɛn aki arhim asi ídɛ̃ɛ̃ atsu Unum agũã ibɛn.
9 Ipfu-Num iba iwengge ru umbi, asi iwea amɛn aki arhim idarh umbi bɔr awu Ipfu-Num. Ubɛn unera aka ashia ri Ipfu iyi Ukiristo, unga asi iwea uwu Ukiristo.
10 Bɔr Ukiristo aba awea ru umbi, ayormbi aka akpeke ru ubok arhim, rimi hã Ipfu-Num idzaa umbi urhɛ ubinkutsu unga anyanga umbi awu abika arhika.
11 Ipfu-Num iyiriyɛ iki isoyiwe Uyesu ra akpe iba iseingge ra amɛnmbi, unga uwu ha aka asoyiwe Ukiristo ra akpe awuri idzaanga urhɛ ra ayormbi aka akpe ru ubok Ipfunga iki isei ru umbi.
12 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn iwemɛn ri itser, bɔr isi iwengge isisei iyi amɛn aki arhim.
13 Umbi aba abɛk ra amɛn aki arhim, umbi awuri ikpe, bɔr umbi aba abɛk ri Ipfu-Num na afɛrkumbi itser arhim iyor, umbi awuri ibɛkmbi.
14 Abirabɛ Ipfu-Num iki idarh umbɔ, awu angwɛ̃ Unum.
15 Umbi asi iyɛimbi Ipfu iyiki itsu umbi agãrhã igũ iwei ikɛi, bɔr umbi ayɛi Ipfu iyiki iwu angwɛ̃. Ru unga umɛn iki iyisu Unum ugɛ, <<Abba!>> Agbena agɛ, <<Utɛ!>>
16 Ipfu-Num ha nibikangge nggu ipfumɛn ihwɛngngge ugɛ umɛn iwu angwɛ̃ Unum.
17 Umɛn ĩba iwu angwɛ̃, umɛn iwu abi ukam Unum ni iwu awɛrhu ukam nggu Ukiristo. Bɔr awu ufang umɛn ĩba ihwa uver nggu unga ni idɔrhi igasha ri ikpikpoinga.

Uver ukpu icɛrɛ nu ikpikpoi iyi unuma

18 Umum inyã ayetnummɛn icɛrɛ asi iweke ubin umbɔ aba akpanga ake nggu ikpikpoi iyinga aka idɛyiwa umɛn unuma.
19 Ímimuna kishoo ídzɛu ifosu angwɛ̃ Unum aka idzeka.
20 Atsu imimuna awe ibɛm, akɛrɛ asi iwea ibibema ímimuna hã, bɔr awu ubinkpi Unum aka abee ikorhe. Unga akorhe rimi ri ififosa
21 agɛ imimuna nibikangge ikpo ishishɔɔr ri igãrhãyɛ ngge iki iwe ri ivivɔ̃ɔ̃ ni itsĩ ri ififɔn nu igɔng iyi angwɛ̃ Unum.

22 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ utsɛku irherɛ ímimuna kishoo idɛ̃ɛ̃ ihwihwasha ru nyaku ukutsɛrh uwuku ugũ ighong ri ivang imar.
23 Isi iwengge ímimuna ukpekũ ihwasha, bɔr umɛn abika akpo Ipfu-Num iyiriyɛ ngge iki iwe izũwũ Unum iyi inggbaashia. Umɛn idzɛu Unum adzipa umɛn iwe adzuma angwɛ̃nga na atsũwe ayormɛn.
24 Ri ifosa iyɛrɛ umbɔ aka afɔrh umɛn. Bɔr ifosayɛ umbɔ aki inyã, isi iwengge ifosa. Ungaa afosa ru ubinkpi unga aka akpoa?
25 Bɔr umɛn ĩba ifosa ru ubin umɛn iki inasi ikpomɛn, umɛn iwuri ĩdzɛu nggu idɔngamɛn.
26 Rimi hã, Ipfu-Num iki isaki iba iyika umɛn ri ididɔ̃rhãmɛn. Umɛn isi ihwɛngmɛn ubinkpi umɛn iki ifɛn-Num nukpɔ, bɔr Ipfu-Num ini ifɛna Unum ru umɛn nggu ihwihwashayɛ irhɛm iki isi ídɛ̃ɛ̃ isɔmngge.
27 Nu unga uwuku urhi amɛnmɛn ahwɛnga amɛn Ipfu-Num ha, ubinkutsu Ipfu-Num ha ifɛn-Num ra abika adɔsa nu abinkɛ unga aka afɛna awu abinkɛ Unum aka abema.

Inangngge ininang

28 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ra abina kishoo Unum atɔ̃ itser ayike abika abema unga, abirabɛ umbɔ aka ayisa umbɔ akpo ififɔrh.
29 Abirabɛ Unum aka atsũ rimɔ̃ɔ̃ awu umbɔ ha unga aka avina umbɔ anyangu uzirhzĩ Ungwɛ̃nga, ngge itsú unga awu ukã ungwɛ̃ ra arhɛrha angwɛ̃ nu anai.
30 Abi ha unga aka atsũ, awu umbɔ unga aka ayisa. Abi ha unga aka ayisa, awu umbɔ unga anyanga umbɔ awu abika arhika. Abi ha unga aka anyanga awe abika arhika, unga adzowe umbɔ igɔnga.

Ibibemu Unum ru Ukiristo

31 Nggee umɛn ĩgɔr ugɛ use ra akɛrɛ ha? Unum aba awu nggu umɛn ungamɔ idɛ̃ɛ̃ igamtsa nggu umɛn?
32 Unga aka asi ikɛna Ungwɛ̃nga, bɔr adzowuka unga ru umɛn kishoo. Awu use ikɛn unga idzaa umɛn abina kishoo ikɛi izũwã?
33 Ungamɔ awuri itsu arherhe abirabɛ Unum aka asɛng? Awu Unum awuri itsu isheru uvau ra asunga.
34 Awu ungamɔ awuri itsu uvau? Unera ashia. Ukiristo Uyesu, aka akpe, unga aka asok abɛk, awu ru ubok ugha Unum, ikɛi awu unga ani ifɛnuwa umɛn!
35 Ungamɔ adɛ̃ɛ̃ agau umɛn nggu ibibema Ukiristo? Awu ayetnum, use itsũwã, use uver, use imerh, use igbĩrhĩ, use ubin uku utsu iwei, use akpe?
36 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,

<<Ru ungo umɛn inyã akpe ubɛn unum,
anyanga umɛn ru nyaka ídɔi umbɔ aka ingwã.>>*

37 Ĩ'ĩ, ra abina akɛrɛ kishoo, umɛn itɔngmɛn ininang ru uboknga aka abema umɛn.
38 Ubinkutsu umum ihwɛng ugɛ uko akpe use urhɛ, use ípfu itser-Num use ípfu iyiki ibewe, use icɛrɛ, use unuma, use ikpũ ijee iyɔɔ,
39 use ider use ighor, use ubin ukpɔɔ ra abinkɛ umbɔ aka amuna kishoo, asi ídɛ̃ɛ̃ agauke umɛn nggu ibibemu Unum aka akorhuwa umɛn ru ubok Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn.

9

Unum nggu anernga

1 Umum irherhe idzidzɛrhe ru Ukiristo isi igbɛrmum angwĩ, amɛnmum adɛyiwake umum ru ubok Ipfu Isarsatangge.
2 Umum iwe ru nggaa idamɛn nu igũ ighong ra amɛnmum aka asi ímaake.
3 Ngge iba imɛ̃ɛ̃ngge, umum ibee umbɔ atsuka umum ikponum na agau umum nggu Ukiristo ri ifɔrh angwɛ̃mɛn, aner unangmum,
4 aner Uisrairha. Unum asɛng umbɔ awe angwɛ̃nga. Unga adɛyiwe umbɔ igɔngnga na adzowe umbɔ ibibemuwenga. Umbɔ ayɛi Ikpem,

* **8:36** Àka anyã ikɛi: Amb 44.22.

umbɔ adzowe igɔng ri Iya-Num, nu ayɛi ibibemuwenga.
5 Uibrahim, Uishaku, nu Uyakubu
awu atokambɔ ri iyor, Ukiristo
iganga awu unang Uisrairha.
Ukiristo awu Unum uwu abina
kishoo, na awe ri idorh ugbagbaa!
Iwerimi.
6 Isi iwengge ugɛ ibibemuwe-Num
nggu anera iki igba, asi iwea anang
Uisrairha kishoo awe aner Unum.
7 Ikɛi asi iwea anang Uibrahim
kishoo awe ungwɛ̃ Uibrahim. Unum
agɔr Uibrahim agɛ, <<Awu ru
Uishaku ukpekũ ungo iki ikpo unang
hã umum iki inbemuwa.>>*
8 Agben akɛrɛ agɛ asi iwea angwɛ̃
abirabɛ Uibrahim aka amar ri iyor
awu angwɛ̃ Unum, awu angwɛ̃ ibibe-
muwe ukpekũ awe angwɛ̃ Uibrahim.
9 Ibibemuwe ha irherhe riminɛ, igɛ,
<<Ri ivang iyɛrɛ ra amɛk aka aba,
umum ibvui ĩbamum, Usaratu awuri
imar ungwɛ̃.>>†
10 Asi iwea ake ukpekũ, bɔr
angwɛ̃ Urifkatu utesmbɔ awu unying,
utɛmɛn Uishaku.
11-12 Unga anasi imara akãrhghwɛ̃
awɛkaci ha, use umbɔ atɔ̃mbɔ itser
iyiki ize use iyiki ibewe, Unum
adɛyiwe Urifkatu agɛ, <<Uwuku ukũa
awuri itɔ̃we itser ru uwuku ucia.>>
Akɛrɛ adɛyiwa ugɛ Unum ani isɛng
abirabɛ unga aka abee, isi iwengge
ru ubok itsermbɔ.‡
13 Ru nyaku itsɛng Arherhu-
Num iki igɔr ugɛ, <<Umum ibemu
Uyakubu, ni ikpɛ̃mum Isuwa.>>§
14 Umɛn iwuri igɔr ugɛ use? Unum
asi irhikunga nukpɔ? Ishingge!
15 Unga agɔr Umusa agɛ,

<<Umum iwuri igũ atorh unerwi
umum iki igũ atorh,
ni icorhuwe uwuruwi umum iki
icorhuwe.>>*

16 Nggee, awu Unum unga ani igũ
atorh, asi iwea itser unera use
ititɛ̃wãnga.
17 Itsɛng Arherhu-Num igɔr Ufir'auna
igɛ, <<Umum itsu ungo uwu uyɛrhe,
ru umum ikũ ungo idɛyiwe ijee-
mum ni isɔme itsokmum ru upfunga
kishoo.>>†
18 Nggee, Unum awuri igũ atorh
unerwi unga aka abee igũ atorh,
ikɛi abvure amɛn uwuruwi unga aka
ibvure.

Avɔm Unum nu imimutanga

19 Bɔr uwɔɔ ru umbi awuri igɔr
umum agɛ, <<Awu use utsu Unum
anyã avaumɛn? Ungaa adɛ̃ɛ̃ akpɛ̃
ubinkpi unga aka abee?>>
20 Bɔr ungo uwu ungamɔ, unera,
ungo iki iwe ru uning nggu Unum?
Ubinkpi umbɔ aka akũ abĩ adzin usi
ídɛ̃ɛ̃ ugɔrkpɔ uwuku udzin ukpɔ ugɛ,
<<Awu use utsu ungo udzin umum
rimi?>>‡
21 Uner uwuku udzin anũi abĩ, asi
iwea ri ijee iyiki ikũ abĩ hã akorhu
ubinkpi unga aka abee? Unga awea
ri ijee iyiki idzin anũi iyi itser ugarh
use iyi itser iyiki isheru ugarh.
22 Rimi hã awu idzidzɛrhe Unum
aka akorhe. Unga aka abee idɛyiwe
avɔmnga, ikɛi adɛyiwe ijeenga.
Bɔr unga adɔngamɛn nggu abirabɛ
avɔmnga aka imɛ̃ igba ru umbɔ ni
itsĩme umbɔ.
23 Unga akorha akɛrɛ ha ri idɛyiwe
ikpikpoinga ra abirabɛ unga aka agũ
atorh, abirabɛ unga aka asɛng ri
idɛyiwe ikpikpoinga ishaisha.
24 Uko umɛn, unga aka ayisa, asi
iwea ra abi Uyahuda ukpekũ bɔr
nggu atsen abi Uyahuda ikɛi.
25 Ru nyaka unga aka arherhe ru
ubvur Uhosiya agɛ,

<<Umbɔ asi iwembɔ anermum,
bɔr umum iwuri iyisa umbɔ an-
ermum,
ikɛi asi iwea uwu umum iki ibema,
bɔr umum iyisa unga uwu umum
iki ibema.>>§

26 Na agɔr agɛ,

---

* **9:7** Àka anyã ikɛi: Ing 21.12. † **9:9** Àka anyã ikɛi: Ing 18.10,14. ‡ **9:11-12** Àka anyã ikɛi: Ing 25.23.
§ **9:13** Àka anyã ikɛi: Umrh 1.2,3. * **9:15** Àka anyã ikɛi: Idzi 33.19. † **9:17** Àka anyã ikɛi: Idzi 9.16.
‡ **9:20** Àka anyã ikɛi: Uish 29.16; 45.9. § **9:25** Àka anyã ikɛi: Uho 2.23.

<<Ngge iwuri ikorhungge uku
kpengkpeng ra anangkɛ umbɔ
aka agɔr umbɔ agɛ,
<Umbi asi iwembi anermum,>
awuri iyisa umbɔ <angwɛ̃ Unum uwu
urhɛ.> >>*
27 Uishaya adũwũ udũwã ri itsi abi
Uisrairha agɛ,
<<Uko irhɛ abi Uisrairha iwe ru
nyaku uzuzeu azɛ̃ akagɔng,
abika abɔr ukpekũ awuri ikpo
ififɔrh.
28 Uteijee awuri itsu ufainga ru up-
fung iki ifefetem idiki uny-
ing.>>†
29 Ru nyaku Uishaya aka arherhe
agɛ,
<<Agɛ Uteijee uner ijee kishoo
asi inekanga umɛn anang,
umɛn iwuri iwe ru nyaka Usɔdɔm,
umɛn iwuri iwe ru nyaku
Ugomora.>>‡

Ida imangmang abi Uisrairha

30 Ude umɛn igɔr ugɛ use? Ugɛ
atsen abi Uyahuda aka asi ibeembɔ
irhirhika, aka akpombɔ ngge,
irhirhikayɛ iki iwe ri imangmang.
31 Abi Uisrairha aka atɛ̃wã abee
Unum anyanga umbɔ awu abika
arhika ri idɔsi Íkpem, bɔr asi ikpombɔ.
32 Awu use ikɛn? Ubinkutsu, umbɔ
asi ibeembɔ ngge ri imangmang bɔr
umbɔ abeea ngge ri itser. Umɔ umbɔ
adana nu <<utarh ukpuku ukwɛr
itok.>>
33 Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num
iki igɔr ugɛ,
<<Unyã, umum iden utarh ru Usihiy-
ona,
ukpuku itsu anera adani itok
nu ifa iyiki itsu anera agbeigba,
bɔr ubɛn uwuruwi aka awe ru imang-
mang ru unga
asi íhwaa atsak.>>§

10

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
ubinkpi amɛnmum aka abee nu ifɛn-
Nummum iwu ugɛ abi Uisrairha ama
akpo ififɔrh.
2 Umum iwemum ri ideka ri it-
simbɔ ugɛ adzowukumbɔ amɛnmbɔ
ru Unum, bɔr idzowe amɛnmbɔ isi
iwengge ri ihwihwɛng.
3 Umbɔ asi ihwɛngmbɔ irhirhikayɛ
iki idzek ru Unum, nggee umbɔ abee
itsu atsimbɔ awe abika arhika na asi
ineke Unum atsu umbɔ awe abika
arhika.
4 Ukiristo awe imimasha Íkpem
ngge itsú ubɛn unerwi aka awe ri
imangmang ama awe uwuku usheru
uvau.

Ifiɔrh iwu iyi ubɛn unera

5 Umusa atsɛng riminɛ irhirhika iki
ikpo ri idɔsi Íkpem, agɔr agɛ, <<Uner
uwuku udɔsi ikpem iyɛrɛ awuri
ibɛka.>>*
6 Bɔr irhirhika iki iwe ri imang-
mang igɔr igɛ, <<Niba ugɔrɔ ra
amɛnngo ugɛ, <Ungamɔ awuri ifũ ra
afã akũ Ukiristo acipuwa?>†
7 Use <Ungamɔ awuri itsĩ ra anang
abika akpe asoyiwe Ukiristo ra akpe?
> ‡>>
8 Irhirhika ha igɔr igɛ,
<<Urhɛm hã akhapa ru ungo,
uwe ra angwĩngo nu ra
amɛnngo.>>§
Ake awe, arherhe imangmang umɛn
iki ĩdũwã ake.
9 Ungo uba urherhungo nggu
angwĩngo ugɛ, <<Uyesu awu Utei-
jee,>> nu uweɔ ri imangmang ra
amɛnngo ugɛ Unum asoyiwe unga ra
akpe, ungo uwuri ikpoɔ ififɔrh.
10 Ubinkutsu idzowe imangmang
nggu amɛnngo ngge itsú ungo ushiɔ
ru uvau ra asu Unum, nu ukũ
angwĩngo urherhe ngge itsú ungo
ukpo ififɔrh.
11 Ru nyaki itsɛng Arherhu-Num
iki igɔr igɛ, <<Ubɛn unera aka awe

* **9:26** Àka anyã ikɛi: Uho 1.10. † **9:28** Àka anyã ikɛi: Uish 10.22,23. ‡ **9:29** Àka anyã ikɛi: Uish 1.9. § **9:33** Àka anyã ikɛi: Uish 8.14; 28.16. * **10:5** Àka anyã ikɛi: Urha 18.5. † **10:6** Àka anyã ikɛi: Iva 30.13. ‡ **10:7** Àka anyã ikɛi: Iva 30.13. § **10:8** Àka anyã ikɛi: Iva 30.14. * **10:11** Àka anyã ikɛi: Uish 28.16.

ru imangmang ru unga asi ígũa atsak.>>*
12 Ubinkutsu umɛn iwe ubina unying,
uwɔɔ asi inanga uwɔɔ, abi Uyahuda
nu atsen abi Uyahuda awu unying.
Uteijee ha awe Uteijee anera kishoo
na atsuke idorh ru kishoo uwuku
ufɛna unga.
13 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Ubɛn unerwi aka ayisi itsok Uteijee
awuri ikpoa ififɔrh.>>†

14 Bɔr anera akorhu uguse na ayisu
Unum umbɔ aba ashimbɔ ri imang-
mang ru unga? Awuri ikorha aguse
na awe ru imangmang ru uwuruwi
umbɔ aba anasi igũmbɔ isarhe ri
itsinga? Awuri ikorha aguse na agũ,
unera aba asi idzowuka umbɔ is-
arhe?
15 Awuri ikorha aguse na adzowe
isarhe, umbɔ aba asi idenukumbɔ
umbɔ? Ru nyaku itsɛng Arherhu-
Num iki igɔr ugɛ, <<Adak abika akũ
Isarhe Iyiki Ize awu azezerake!>>‡

16 Bɔr asi iwea kishoo abi Uis-
rairha aka ayɛi Isarhe Iyiki Ize ha.
Ubinkutsu Uishaya arherhe agɛ, <<A
Uteijee, ungamɔ awe ru imangmang
ri isarhamɛn?>>§
17 Nggee imangmang idzek ri igũ
isarhe, igũ isarhe ri itsi Ukiristo.
18 Bɔr umum irhusa, abi Uisrairha
anasi igũmbɔ? Aka agũmbɔ, itsɛng
Arherhu-Num igɔr igɛ,

<<Irhak arherhambɔ iki idɔsu abĩã
kishoo,
írhɛmmbɔ iki itsĩngge ru upfunga
kishoo.>>*
19 Ikɛi umum ibvui irhusa, abi
Uisrairha asi ihwɛngmbɔ? Ĩĩ,
ahwɛngmbɔ, uko ri inggbaashia,
Umusa agɔr agɛ,

<<Umum iwuri itsu umbi agũ unyɛ̃ɛ̃
abirabɛ umbi aka asi inyanga
umbɔ awembɔ ubin,
umum iwuri itsu umbi agũ avɔm
ru ubok abirabɛ aka ashimbɔ ri
ihwihwɛngmbɔ.>>†

20 Nu Uishaya arherhe nggu ik-
eramɛn agɛ,
<<Abirabɛ aka asi ibeembɔ umum,
akpo umum,
umum idzeka ra abirabɛ aka asi
ibeembɔ umum.>>‡
21 Bɔr ri itsi abi Uisrairha, unga agɔr
agɛ,
<<Kishoo unuma umum ibera abok-
mum iyɛi anera
abika asheri ididɔsa nu abika
akpɛ̃ igigũ.>>§

11

Unum asi ikpɛ̃ɛ̃ Uisrairha

1 Nggee umum irhusa, Unum aka
akpɛ̃ɛ̃ anernga? Ishingge! Umum iwe
uner Uisrairha, umum idzeku unang
Uibrahim ru unui Ubanjami.
2 Unum asi ikpɛ̃ɛ̃ abirabɛ unga
aka asɛng ri inggbaashia. Umbi asi
ihwɛngmbi ubinkpi itsɛng Arherhu-
Num iki irherhe ri itsi Uirhiya? Unga
aka akũ akpenga azĩ ru Unum ri itsi
Uisrairha. Agɛ,
3 <<A Uteijee, aka afɛrkumbɔ
abika asɔm Arherhu-Numngo, na
asipukumbɔ abeungo, awu umum
ĩbɔr ikiyikami, ikɛi umbɔ abee ifɛre
umum?>>*
4 Unum adzipuwe unga aguse?
Adzipa agɛ, <<Umum ibɔre anera
anaka agɔnga utɔɔva aka anasi itar
arhu na adzowukumbɔ igɔng ru
unum uwu Uba'arh.>>†
5 Nggee ikɛi, icɛrɛ, anerabɛ Unum
aka asɛng ri imimutanga ana
abɔrmbɔ.
6 Isisɛng hã iwe ri imimuta, asi
iwea ri itseryɛ anera aka atɔ̃. Iba
isi iwengge rimi, imimuta ha isi
iwengge imimuta.
7 Awu use ucɛ? Abi Uisrairha
afɔr ikpo ubin umbɔ aka abee
adambɔ, bɔr abirabɛ Unum aka asɛng
akpombɔ. Bɔr abika abɔr awu abi atsi
aka aker.
8 Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki
igɔr ugɛ,

† **10:13** Àka anyã ikɛi: Uyow 2.32. ‡ **10:15** Àka anyã ikɛi: Uish 52.7. § **10:16** Àka anyã ikɛi: Uish 53.1. * **10:18** Àka anyã ikɛi: Amb 19.4. † **10:19** Àka anyã ikɛi: Iva 32.21. ‡ **10:20** Àka anyã ikɛi: Uish 65.1. § **10:21** Àka anyã ikɛi: Uish 65.2. * **11:3** Àka anyã ikɛi: 1Ayɛ 19.10,14. † **11:4** Àka anyã ikɛi: 1Ayɛ 19.18.

<<Unum atsu umbɔ arharhɔ.
Unga adzowe umbɔ asu aka asi ídɛ̃ɛ̃ anyãke
nu ato aka asi ídɛ̃ɛ̃ agũke
uba utsĩ irherɛ.>>‡
9 Nu Udauda agɔr agɛ,
<<Uneke irhowambɔ iwu unggurhi ru umbɔ,
ubinkpi uku itsu umbɔ agbaigba.
Uneke umgbɔ utsu umbɔ ufai.
10 Uneke asumbɔ awu uzĩ utsur umbɔ adɛ̃ɛ̃ anyãmbɔ,
andzingmbɔ apfuri ugbagbaa.>>§

Ififɔrh atsen abi Uyahuda

11 Ikɛi umum irhusa, abi Uisrairha aka akwɛr itok agbaigba asi ísombɔ nukpɔ? Ishingge! Ubinkutsu igbigbambɔ ngge itsú ififɔrh iba ra atsen abi Uyahuda ngge itsú abi Uisrairha agũ unyɛ̃ɛ̃.
12 Uba uvaumbɔ ukowe upfunga iwe ru ubin, ikɛi uba igbigbambɔ ikowe iwe ru ubin ra atsen abi Uyahuda, iwe ru ubin hã iwe igusengge ri ivangyɛ abi Uisrairha arhɛrhɛ aka idzipa adɔsu Unum!
13 Umum ini irherhe nggu umbi atsen abi Uyahuda. Unum aka atsũ umum iwe uner itser Uyesu ra atsen abi Uyahuda, umum ifĩrhã ri itsermum,
14 ni ifosa ugɛ umum ima itsu anermum abi Uisrairha agũ unyɛ̃ɛ̃ ni ifɔrhe abɔɔ ru umbɔ.
15 Ikpikpɛ̃ɛ̃mbɔ iba idzowe ififɔrh ru upfung, iyiyɛimbɔ iwuri iwe iguse? Iwuri idzowe urhɛ ra abika akpukpe!
16 Uba uteng akɔ̃ uborodi umbɔ aka adzowe idɛm ru Unum awe asasar, akɔ̃ hã kishoo awe asasar nukpɔ. Ikɛi anunang ucucii aba uwe asasar, abok ucucii ha kishoo awe asasar nukpɔ.
17 Bɔr abok akɔɔ aki ucucii uzaitun ha aka abvũĩke, na anyanga ubok aki arhum agbopuwe. Umbi atsen abi Uyahuda, umbi awu ru nyaka abok ucucii arhum, umbɔ aka akũ agbopa nggu ucucii ha. Icɛrɛ umbi aka akpo igha atsei ra anũnang uzaitun ha.
18 Niba anyangu atsimbi anangmbi abok ucucii akɔɔ. Umbi aba akorhumbi, àka ayita ugɛ asi iwea umbi iyike anunang hã, bɔr awu anunang hã ayika umbi.
19 Bɔr umbi adɛ̃ɛ̃ agɔrmbi agɛ, <<Aboka abvũĩ umbɔ akpo utsĩndĩ uwuku ugbopa umum nggu ucucii.>>
20 Iwe idzidzɛrhe! Bɔr ida imangmang ngge itsu umbɔ abvũĩwe umbɔ ru ucucii, ungo igango awu imangmang ngge itsu ungo udɛ̃ɛ̃. Niba ufĩrhungo, ugũ iwei Unum.
21 Unum aba abvũĩka undzumu abok ucucii ha, unga adɛ̃ɛ̃ abvũĩka ungo igango uba unga abeenga.
22 Àka anyã atorh Unum, ikɛi anyã uvernga ra abika agbugba. Awu ru uver ra abika agbugba, bɔr agũã atorhngo, ungo uba uzɛ̃rhũngo ru atorhnga. Bɔr ungo uba ushiɔ, awuri izharha ungo atare.
23 Uba abi Uisrairha asi izɛ̃rhũmbɔ ri ida imangmang, awuri igbopukumbɔ umbɔ nggu ucucii ha, ubinkutsu Unum adɛ̃ɛ̃ adzipa umbɔ atsukuka.
24 Umbi atsen abi Uyahuda awe ru nyaka abok ucucii uzaitun aki arhum, umbɔ aka agbɛr agbopuwe ake itsɛrh nggu ucucii uzaitun akirakɛ umbɔ aka akau. Akɛrɛ aba awu idzidzɛrhe, asi íghonga ru Unum aka ibvui adzipa abok ucucii ha umbɔ aka agbɛr, agbopa nggu ucucii ha umbɔ aka agbɛr ake!

Abi Uisrairha kishoo awuri ikpombɔ ififɔrh

25 Umum isi ĩbeemum umbi asei ri ida ihwɛng abinkɛ umbɔ aka awɔk, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, utsur umbi awembi abika abera atsi. Abi Uisrairha adɛ̃ɛ̃ iker itsi utsɛku Unum aka isɛng atsen abi Uyahuda awe ru imangmang ru unga.
26 Nggee kishoo abi Uisrairha awuri ikpombɔ ififɔrh, ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<<Uwuku ufɔrh awuri idzeku Usihiyona,

‡ **11:8** Àka anyã ikɛi: Iva 29.4; Uish 29.10. § **11:10** Àka anyã ikɛi: Amb 69.22,23.

unga awuri itsũwe kishoo ikpɛ̃
idɔsu Unum ra amɛn Uyakubu.
27 Akɛrɛ ake awu ibibemuwemum ru
umbɔ,
ivangyɛ umum iki itsũwe
arhimmbɔ.>>*
28 Abi Uisrairha awu anggamtsak
ru Isarhe Iyiki Ize, ru ugarha uwu
ukpumbi, umbi atsen abi Uyahuda.
Rimi hã umbɔ ana awu anernga aka
abema ubinkutsu atsɛng atokambɔ.
29 Ubinkutsu, Unum asi íyesuka
izũwãyɛ unga aka adzowe use atsɛyi
abirabɛ unga aka atsũ.
30 Umbi aka asi iwembi abika adɔsu
Unum, bɔr icɛrɛ umbi aka ayɛi ici-
corhe ri itsi ida ididɔsambɔ.
31 Rimi hã, umbɔ awe abika asheri
ididɔsa ngge itsú umbɔ ayɛi icicorhe
ubinkutsu Unum aka adzaanga umbi
icicorhe.
32 Ida ididɔsa anera kishoo itsu
Unum akorhuwe umbɔ ru nyaka
abi ugbor uzĩ, ngge itsú unga ama
acorhuwe umbɔ kishoo.

Ikpikpoi ru Unum

33 Ungaa adɛ̃ɛ̃ amei iwe ru ubin Unum
nu itsoi nu ihwihwɛngnga?
Ungaa adɛ̃ɛ̃ ahwɛng abinkɛ unga
aka abee ikorhe
use adɛ̃ɛ̃ adɛyiwe abinkɛ unga iki
ikorhe?
34 <<Ungamɔ ahwɛng ifɛrhkɔ Uteijee?
Use adzowe unga itsũwã?†
35 Ungamɔ aka adzowe ru Unum,
ngge itsú Unum afase unga?>>‡
36 Kishoo abin adzeku Uteijee.
Abina kishoo amuna ru uboknga
na awuri ibvui azĩ ru unga.
Ikpikpoi iwe iyinga ugbagbaa!
Iwerimi.

12

Idɛm-Num iyi urhɛ

1 Nggee, umum ishɔ̃rhã umbi
angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ri icicorhe
iyi Unum, àka adzowe atsimbi ru
nyaki idɛm-Num iyi urhɛ, iyiriyɛ iki
iwu isaisar ni iwu ubin uku ububema
ru Unum. Akɛrɛ ha awu idzowe
igɔngmbi iyi idzidzɛrhe.
2 Niba abeembi ifɛrhkɔ iyi undan
ukpirɛ idarhngge amɛnmbi, bɔr àka
aneke Unum afaruwe umbi awe
abika afa ra amɛnmbi. Mɔcɛ umbi
adɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbi abinkɛ Unum aka
abema, ake awe aka aze akika
abubema nu akika arhurhika.
3 Ubinkutsu imimutayɛ umbɔ aka
adzaa umum, umum igɔr ubɛn unera
ru umbi, inggɛ niba anyãngumbi at-
simbi anangke iwiwembi, bɔr aka
anyanga atsimbi uku kpengkpeng,
ri imangmangyɛ Unum aka adzaa
umbi.
4 Umɛn iwe ra agau arhɛrhɛ ri iy-
ora unying, kishoo agau ha awe ru
itserke aweke,
5 Rimi hã ru Ukiristo, umɛn iwe
arhɛrhɛ, umɛn iwe iyora unying,
ubɛn unera ru umɛn awu ugau udɔka.
6 Izũwãyɛ umbɔ aka adzaa umɛn
iwiwengge, ru nyaki imimutayɛ
umbɔ aka adzaa umɛn. Izũwũ
unera iba iwu iyiki isɔm Arherhu-
Num, neke unga atɔ̃ itsernga uku
kpengkpeng nggu imangmangnga.
7 Iba iwu iyiki itɔ̃ itser, neke unga
atɔ̃ itser. Ngge iba iwu iyiki imesuwe,
neke unga amesuwe.
8 Ngge iba iwu iyiki ifituwe, neke
unga afituwe. Ngge iba iwu iyiki
idzowe izũwã ra adɔka, neke unga
ayanga aboknga adzowe. Ngge iba
iwu iyiki ikpɔm anera, neke unga
atsu amɛnnga. Ngge iba iwu iyiki igũ
atorh, uneke unga agũ atorh anera
nu itɛnamɛn.

Ibibema

9 Awu ufang ibibema iwu iyi
idzidzɛrhe. Àka akpɛ̃ɛ̃ ubin uku
ubewe, bɔr àka akpɔm ubin uku uze.
10 Àka adzowe atsimbi ra adɔka ri
ibibema. Àka adzowe imor ra adɔka
anangmbi atsimbi.
11 Niba aghɛrhumbi ighɛrha, bɔr
àka atsu amɛnmbi akarhãrhã atɔ̃ itser
Uteijee.
12 Àka agɔm anggɔm ri ifosa, àka
abima ra ayetnummbi, àka afɛn-Num
ubɛn ivang.

* **11:27** Àka anyã ikɛi: Uish 59.20,21; 27.9; Uiri 31.33,34. † **11:34** Àka anyã ikɛi: Uish 40.13. ‡ **11:35** Àka anyã ikɛi: Uay 41.11.

13 Àka agasha abinmbi nggu abika
adɔsa abika abubee. Àka ayɛi atsen
nggu aboka avaa.
14 Àka atsuke idorh ra abika ayɔm
umbi, àka atsuke umbɔ idorh, niba
atsukukumbi umbɔ ikpo Unum.
15 Àka agɔm anggɔm nggu abika
agɔm anggɔm, àka aciu akpe nggu
abika aciu akpe.
16 Àka asei uku ughwɔɔw nggu
adɔka. Niba aberumbi itsi, àka awe
awɛrhɛ atsũwã. Niba anyanga at-
simbi awembi abi isarasu anangmbi
abɔɔ.
17 Niba afaimbi iki ibewe nggu iki
ibewe ru ubɛn unera. Àka angwɛ̃dzɛn
na akorhe ubin uku urhika ra asu
anera.
18 Iba imɛ̃ngge, àka abee isei uku
ughwɔɔw nggu ubɛn unera.
19 Umbi awɛrhamum, àka niba
afaimbi, àka aneke Unum afai
ra avɔmnga, ubinkutsu ri itsɛng
Arherhu-Num Uteijee agɔr ugɛ, <<Ifi-
fai iwu iyimum, umum iwuri ifai.>>*
20 Itsɛng Arherhu-Num ikɛi igɔr igɛ,
<<Unggamtsakngo aba agũã imerh,
ungo udzowe unga ubingha,
unga aba agũã ugɔ̃ amɛ̃,
ungo udzowe unga ubin unga
ahwa.
Ikorhe rimi, ungo uwuri ipfumuwe
unga akãã urha ni itsinga.>>†
21 Niba uneke iki ibewe inangge at-
simbi, bɔr àka anang iki ibewe nggu
iki ize.

13

Idɔsa abi ijee

1 Awu ufang ubɛn unera adɔsa
arherhe abi ijee, ubinkutsu awu
Unum angwɛ̃ ijee kishoo. Ijeeyɛ iki
iwe, awu Unum angwɛ̃.
2 Ngge itsu, uwuruwi aka akpɛ̃ɛ̃
idɔsa arherhe iyɛrhe, akpɛ̃ idɔsa abin
Unum aka atsu, abika akorhe rimi
akowe uvau ra atsimbɔ.
3 Ubinkutsu ayɛrhe asi iwembɔ
ubin iwei ra abirabɛ aki ikorhe uku
urhirhiki, bɔr abika awu ru uvau.
Ungo ubeengo neke igũ iwei abi ijee?
Ukorhu ubinkpi uku urhika, umbɔ
awuri ikpoi ungo.
4 Umbɔ awu ugãrhũ Unum uwuku
ukorhuwa ungo iyiki ize. Bɔr ungo
uba uwu uner uvau, ugũ iwei, asi
iwea ibɛm umbɔ aka akpɔm ikon
iki ider. Umbɔ awu agãrhã Unum,
awu ru ubokmbɔ avɔm Unum aka
atsuafɛr, akowe ufai ru uner uvau.
5 Nggee, azea umbi adɔsa abi ijee,
asi iwea itĩ avɔm Unum ukpekũ, bɔr
ri ifɛrhkɔmbi ishingge ru uvau.
6 Akɛrɛ ha atsu umbi afai ikirbi
abĩ, abi ijee awe agãrhã Unum, aka
adzowe undzumu ivangmbɔ ri itser
iyɛrhe.
7 Àka afase ubɛn unera uvɛrhnga.
Ngge iba iwu uvɛrh ikirbi abĩ, àka
afai ikirbi abĩ. Ngge iba iwu uvɛrh
abinkɛ umbi aka abemi idzowe, àka
adzowe. Ngge iba iwu idzowe imor,
àka adzowe.

Ibibema, unuma uku uyokpɔ

8 Niba angwɛ̃mbi uvɛrh unera,
bɔr uvɛrh ibibema ukpekũ, ukpɔ
uwe uvɛrhkpi umbi aka asi ífai
amaambi, ubinkutsu, uwuku ubemu
undɔkanga adɔsi Íkpem.
9 Ikpem hã iki igɔr igɛ, <<Niba
utomungo-dak, niba ufɛrɔ unera,
niba uvɛpɔ ivɛu, niba ugũo unyɛ̃ɛ̃
ubin unera,>>* nu ikpem iyɔɔ iki iwe.
Ngge itsuifɛr ri ikpem iyɛrɛ iyiki igɔr
igɛ, <<Ubemu udɔkango ru nyaka
ungo uku ubemu itsingo.>>†
10 Uba ungo ubemungo adɔka,
ungo usi ítsu umbɔ agbambɔ. Nggee
ibibema itsuifɛr Íkpem.
11 Awu ufang umbi akorha akɛrɛ
ha, umbi ahwɛngmbi ivanga iki
iwengge umbi aka izir ru urhɔ.
Ubinkutsu ivang iyiki ifɔrh umɛn
iki iyo inangge ivangyɛ umɛn iki
inggbaashia iwe ru imangmang.
12 Utsuu uku uwuri imaakpɔ, unum
ukpuku ufɔrh uku abɔr ukunjiir ru
ukpee usar. Nggee àka atsimuwe

* **12:19** Àka anyã ikɛi: Iva 32.35. † **12:20** Àka anyã ikɛi: Uny 25.21,22. * **13:9** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.13-15,17; Iva 5.17-19,21. † **13:9** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18.

itser uzĩmbi ru nyaka atorha arhim, na atsim abin iwa aki irhirhang.
13 Umɛn ikorha abin aka arhika, ru nyaka abika asei ri irhirhang unum, asi iwea abika ahwesha abin use abin arhim akɔɔ, asi iwea abi afĩrhã, use iyiki itãrhã ibee igũibɛn iyiki ishera atsa, use ifuw nu unyɛ̃ɛ̃.
14 Nu ngge iki iwe rimi, àka atsim Uteijee Uyesu Ukiristo ugɛɛ atorho aka afa, àka niba awembi ra amɛn aki arhim aka idarh umbi ri ikponangge.

14

Idzin adɔka

1 Àka ayɛi unerwi imangmangnga iki isi ikerngge, niba awembi ru uning nggu unga ri itsi ubinkpi unga aki ikaifɛrhkɔ.
2 Imangmang uner uwɔɔ ibemuwe unga agha abina kishoo, bɔr uner uwɔɔ imangmangnga iki isi ikerngge, agha ayerhe ukpekũ.
3 Unerwi aka agha abina kishoo awu ufang unga niba ayɛɛinga uwuruwi aka asi ighaa, nu unerwi aka asi ighaa abina kishoo awu ufang unga niba akwɛɛrka uwuku ugha abina kishoo, ubinkutsu Unum aka ayɛisa unga.
4 Ungo ugburh ungamɔ ungo uku itsu uvau ru ugãrhũ uner uwɔɔ? Uteiyanga awuri idɛ̃ɛ̃ atsu unga agba use atsu unga anang. Nggayɛ Uteijee awuri idɛ̃ɛ̃ atsu unga ananga.
5 Uner uwɔɔ aka isaka anyã unum ukpɔɔ unangkpɔ inum iyɔɔ, inyĩnyã uwɔɔ inuma kishoo iwu ubina unying ru unga. Ubɛn unera adɛ̃ɛ̃ aker ru ubinkpi unga aka ahwɛng.
6 Unga uwuku unyã unum ukpɔɔ uwu undzuma ru unga, akorhe ri imor Uteijee. Unga uwuku utãi ijuɛ, atãi ri imor Uteijee, ubinkutsu unga atar uwɛɛ ru Unum, nu uwuku ugha ubɛn ubin, akorhe ri imor Uteijee na atar uwɛɛ ru Unum.
7 Unera asi ídɛ̃ɛ̃ abɛka ri iyike itsinga ukpekũ, ikɛi asi ídɛ̃ɛ̃ akpea ri iyike itsinga ukpekũ.
8 Uba umɛn ibibɛk, umɛn ibɛk ri idzowe imor ru Uteijee, umɛn ĩba ikpikpe, umɛn ikpe ri idzowe imor ru Uteijee ha. Nggee, umɛn ĩba ibibɛk use akpe, umɛn iwu abi Uteijee ha.
9 Akɛrɛ ha atsu Ukiristo akpe na abvui awu ru urhɛ, ngge itsú unga awu Uteijee abika akpukpe nu abika ababɛk.
10 Ungo, mɔcɛ, awu use utsu ungo utsu uvau ru ungwɛ̃mbi use unapumbi? Awu use utsu ungo ukwɛɛte ungwɛ̃mbi use unapumbi? Ubinkutsu kishoo umɛn iwuri idɛ̃ɛ̃ ra anang isei Unum uwuku uvarhuwa arherhamɛn.
11 Ri itsɛng Arherhu-Num Uteijee agɔr agɛ,
<<Umum iyirh nggu ibibɛkmum,
ubɛn utsurhu uwuri irhupa ra asumum,
ubɛn arhɛm awuri irherhukpɔ ru Unum.>>*
12 Nggee, ubɛn unera ru umɛn awuri ivarhunga irhɛ abinkɛ unga aka akorhe ri ibibɛknga ra asu Unum.

Niba utsukɔ ungwɛ̃mbi ubin ikwɛr itok

13 Nggee umɛn ineke itsu avau ra adɔka. Nu ngge iki iwe rimi, ubɛn unera atsu amɛnnga niba awea utarh ukpuku ukwɛr itok use ubin ukpɔɔ uku uvina ru utsĩndĩ ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ.
14 Umum ihwɛng ugɛ ru Uteijee Uyesu ubingha ushikpɔ ukpuku usi isarkpɔ. Bɔr unera aba agɔr ugɛ ubin ukpɔɔ usi isarkpɔ, iwe ru unga ubin hã uku usi isarkpɔ.
15 Ungo uba udakuwe amɛn angwɛ̃mbi ru ubinkpi ungo iki igha, ungo usi ikorhungo amɛn ibibema. Utsur ubinghakpi ungo iki igha udakuwe ungwɛ̃mbi use unapumbi uwuruwi Ukiristo aka akpe ru unga.
16 Niba uneke ubin uku uze ri inyinyãngo, umbɔ anyã ukpɔ uwe iki ubewe.
17 Iyɛrhe Unum isi iwengge ighigha nu ihwihwa, bɔr iwu irhirhika, nu ididɔɔr, nu igũibɛn ri Ipfu Isarsatangge.

* **14:11** Àka anyã ikɛi: Uish 45.23.

18 Ubinkutsu ubɛn unera uwuku
utɔ̃itser Ukiristo ru utsĩndĩ uwurɛ,
Unum nu anera awuri ibemumbɔ
unga.
19 Nggee umɛn idɛ̃ɛ̃ iker ri iko-
rha abinkɛ aka ikũwã ididɔɔr ni ifita
adɔka.
20 Niba adakukumbi itser Unum ra
arherhe abingha. Abingha kishoo
awu asarsatake, bɔr asi izea unera
agha ubin uku itsu ikwɛr itok ru
uwɔɔ.
21 Azea ungo niba utãingo ijuɛ, use
uhwaɔ adɛ use ukorhe abina akɔɔ
aka itsu ungwɛ̃mbi use unapumbi ag-
baigba.
22 Nggee ungo uba uweɔ ri imang-
mang ra akɛrɛ ha, ungo ungwɛ̃ ake ra
amɛnngo nggu Unum. Idorh iwu iyi
uner ha amɛnnga aka asi itsuke uvau
ri itsinga.
23 Bɔr unerwi aka acang, aba
aghaa ubin hã unga aka acang, unga
aka agba uvau nukpɔ. Ubinkutsu
ighighanga ishingge ri imangmang,
nu ubɛn ubinkpi uku ushikpɔ ri
imangmang uwu arhim.

15

Uneke ungwɛ̃mbi agũibɛn ungo

1 Umɛn abika aker ri imangmang,
imɛ̃ngge umɛn itsã imor abirabɛ aka
asi ikermbɔ, ni ineke igũibɛn atsimɛn.
2 Ubɛn unera ru umɛn atɛne amɛn
udɔka ru iyiki izeyɛ iki idzin unga.
3 Ukiristo asi ikorhunga abin
itsinga, bɔr ru nyaki itsɛng Arherhu-
Num iki igɔr ugɛ, <<Urhena ukpu
abika arhena ungo ugba ri itsi-
mum.>>*
4 Ubɛn ubinkpi umbɔ aka atsɛng
isha, atsɛng ru ake amesuwa umɛn,
ngge idarh umɛn ru ibibima nu ififita
itsɛng Arherhu-Num umɛn ima iwe
ru ifosa.
5 Neke Unum uwuku udzowe
ibibima nu ififita adzaa umbi amɛn
aka agbopi itsi nggu adɔkambi ri
idɔsu Ukiristo Uyesu,
6 ngge itsú umbi ama akpoi Unum
nu Utɛ Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo
nggu amɛn unying nu angwĩmbi uny-
ing.
7 Àka ayɛi adɔka, ru nyaku Ukiristo
aka ayɛi umbi, nu umbi atsu ikpikpoi
ru Unum.
8 Umum idɛyiwa umbi ugɛ Ukiristo
awu uner itser ra abi Uyahuda ngge
idɛyiwa ugɛ Unum awuri ikorhunga
ubinkpi unga aka arherhe, na ako-
rhunga ibibemuwe unga aka abe-
muwe atokambɔ.
9 Ngge itsu atsen abi Uyahuda
akpoi Unum ra atorhnga, ru nyaki
itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<<Umum iwuri ikpoi ungo ra ateu
atsen abi Uyahuda,
umum iwuri itsusa abom ru it-
sokngo.>>†
10 Ikɛi, ngge igɔr igɛ,
<<Àka agũibɛn umbi atsen abi
Uyahuda, nggu anernga.>>‡
11 Ikɛi igɔr igɛ,
<<Àka akpoi Uteijee ha, kishoo umbi
atsen abi Uyahuda,
na atsusa abom ru unga, kishoo
umbi anera.>>§
12 Ikɛi Uishaya agɔr agɛ,
<<Unang Ujesse uwuri ikũ udzeka,
uwɔɔ aka iso agha iyɛrhe abĩã
kishoo,
atsen abi Uyahuda awuri ifosa ru
unga.>>*
13 Unum uwu ifosa ama atsuka
umbi igũibɛn kishoo nu ididɔɔr ri
imangmangmbi ru unga, ngge itsú
umbi awe ru afosa irhɛirhɛ ri ijee Ipfu
Isarsatangge.

Itser Uburhu ra atsen abi Uyahuda

14 Umum nibikami ĩbemumum ugɛ
umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi
awembi ra amɛn aka aze akarhãrhã.
Umbi adzuma awembi ri ihwihwɛng
na adɛ̃ɛ̃ amesukumbi adɔka.
15 Umum iki itsɛngamum umbi ra
awiya nu abina akɔɔ, umum iyituwa
ake ru umbi ikɛi. Umum ikorha akɛrɛ
ubinkutsu Unum adzaa umum im-
imuta
16 ngge itsú umum iwe uner itser
Ukiristo Uyesu ra atsen abi Uyahuda.

* **15:3** Àka anyã ikɛi: Amb 69.9. † **15:9** Àka anyã ikɛi: 2Usm 22.50; Amb 18.49. ‡ **15:10** Àka anyã ikɛi: Iva 32.43. § **15:11** Àka anyã ikɛi: Amb 117.1. * **15:12** Àka anyã ikɛi: Uish 11.10.

Umum itɔ̃ itser iyi uner uwuku udzowe idɛm-Num ri idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Unum, ngge itsú atsen abi Uyahuda awe idɛm-Num iyi Unum aka ayɛi, iyiriyɛ Ipfu Isarsatangge iki itsu ngge isar.

17 Nggee umum ikpoi itsermum iyi Unum ubinkutsu umum itɔ̃we ngge ru Ukiristo Uyesu.

18 Umum idɛ̃ɛ̃ ikeramɛn irherhumum ubin ru ubinkpi Ukiristo ukpekũ aka akũ umum akorhe ri idarh atsen abi Uyahuda umbɔ adɔsu Unum ra arherhamum nu ikikorhe,

19 ri ijee atsar nu abin idzeu, ri ijee Ipfu-Num. Ngge udzur ru Urusharhima umum iki ikɔre izĩ Uirhirikum, umum iki idũwũ Isarhe Iyiki Ize ha iyi Ukiristo.

20 Ibibemamum niyɔ umum idũwũ Isarhe Iyiki Ize ra anangkɛ umbɔ aka asi ihwɛngmbɔ Ukiristo, utsur umum idzinmum ni itsi anangkɛ uwɔɔ aka atsu atarh idzin.

21 Nu ngge iki iwe rimi, ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,

<<Abirabɛ umbɔ aka asi idɛyikumbɔ
umbɔ awuri inyãmbɔ,
nu abirabɛ aka asi igũmbɔ awuri
ihwɛngmbɔ.>>†

22 Akɛrɛ ha atsu idikunga irhɛirhɛ umbɔ aka akɛnmbɔ umum ĩba ru umbi.

Uburhu abee izĩ iyepa Uroma

23 Bɔr icɛrɛ ananga aka ashike ru umum iki itɔ̃ itser ra abĩ akɛrɛ, ikɛi aka adera imɛka irhɛirhɛ umum iki ibee iyepa umbi.

24 Umum ibee ikorhe rimi ivangyɛ umum iki izĩ abĩ Asbaniya. Umum ifosi iba iyepa umbi ivangyɛ umum iki itɔng ni ibee umbi ayika umum ru uzɛ̃rhãmum nggɔɔ ha, ĩba imaamum igũibɛn umbi ukunjiir ni itɔng.

25 Icɛrɛ, umum iwe ru utsĩndĩ uku uzĩ Urusharhima ri itser iyiki iyike abika adɔsa aka awe umɔ.

26 Abika adɔsa ru Umakidoniya nu Uakaya agũibɛn idzowe izũwã ayike atsũwã ra aner Uteijee ru Urusharhima.

27 Agũibɛn ikorha ake, anyanga ngge iwu uvɛrh ru umbɔ. Ubinkutsu atsen abi Uyahuda aba akpombɔ ugau idorh iyi Unum nggu abi Uyahuda, umbɔ awembɔ ru uvɛrh umbɔ aka ifai abi Uyahuda idorh abin upfung.

28 Nggee umum ĩba imaamum itser iyɛrɛ ni itsuke umbɔ akpombɔ iyiyike ha, umum iso izĩmum Asbaniya ni iyepa umbi ni itɔng.

29 Umum ihwɛng ugɛ ivangyɛ umum iki iba ru umbi, umum iwuri ikũwã umbi undzumu idorh iyi Ukiristo.

30 Umum ishɔ̃rhã umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ru ubok Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo nu ri ibibemu Ipfu-Num hã, àka atsĩ ubokmbi ayika umum ri ititɛ̃wãmum ri ifɛna-Num ru umum.

31 Àka afɛn-Num ugɛ umum ima ikpo ishishɔɔr ra abok abika asheri imangmang ru Uyahudiya, ikɛi itsermum ru Urusharhima uwe ubin ukpuku uyuyɛi ra abika adɔsa ha aka awu umɔ.

32 Nggee Unum aba abemunga umum ĩba ru umbi nggu anggɔm ni iwosha nggu umbi.

33 Unum uwu ididɔɔr ama awe nggu umbi kishoo. Iwerimi.

16

Undzumu ighwe

1 Umum idɛyiwa umbi unapumɛn Ufibi, awu udikin ru ikikɔng abika adɔsa ru Ukankiriya.

2 Umum ibee umbi ayɛi unga ri itsok Uteijee ru utsĩndĩ uwuku uze uwuruwi umbɔ iki iyɛi abika adɔsa na ayike unga ra abinkɛ unga aka abee umbi akorhe, ubinkutsu unga ayikuka anera arhɛrhɛ nggu umum.

3 Àka aghwe Ubiriskirha nu Uakirha awɛrhi itsermum ru Ukiristo Uyesu.

4 Umbɔ atsu atsimbɔ ru uver akpe ru ubokmum. Asi iwea umum ukpekũ itar uwɛɛ, bɔr kishoo abika adɔsa ra atsen abi Uyahuda atar uwɛɛ ru umbɔ igambɔ.

† **15:21** Àka anyã ikɛi: Uish 52.15.

5 Àka aghwe ikikɔng abika adɔsa ri iyambɔ.

Àka aghwe Uabainita, uwuku ugbaashia akɔrh Ukiristo ra abĩ Uasiya.

6 Àka aghwe Umaryamu, uwuku utɔ̃wã umbi itser akarhãrhã.

7 Àka aghwe Uandaraniku nu Uyunuya, abi Uyahudamɛn, abirabɛ umbɔ aka abow umbɔ ru ugborzĩ nggu umum. Umbɔ awu abirabɛ umbɔ aka ahwɛng ra abi itser Uyesu, awu umbɔ agbaashia ru umum ri iwe ru imangmang ru Ukiristo.

8 Àka aghwe Uamfirhiyatu uwu umum iki ibema ri itsok Uteijee.

9 Àka aghwe Urbanus, uwɛrhi itsermɛn ru Ukiristo, nu uwɛrhamum Usitaki.

10 Àka aghwe Uafarhi, uwuruwi umbɔ aka aviri irhirhikanga ru Ukiristo iwe idzidzɛrhe.

Àka aghwe aner iya Uaristoburhu.

11 Àka aghwe Uhirudiya, Uyahudamɛn.

Àka aghwe abi iya Unarkisu, abirabɛ aka adɔsu Uteijee.

12 Àka aghwe Utirayifina nu Utirayifusa, akatsɛrh ha abika atɔ̃ itser Uteijee akarhãrhã.

Àka aghwe uwɛrhamum Ufarsi uwuruwi aka atɛ̃wã ri itser Uteijee.

13 Àka aghwe Urhufɔ, umbɔ aka asɛng ri itsok Uteijee, nu uyanga aka awu uyamum ikɛi.

14 Àka aghwe Uasinkiritu, nu Ufirhigona, nu Uherme, nu Upaturoba, nu Uharma nu abika adɔsa aka awu nggu umbɔ.

15 Àka aghwe Ufirhorhogu, nu Uyurhiya, nu Uniriyu nu unapumbɔ, nu Uorhimfa, nu kishoo abika adɔsa ha aka awu nggu umbɔ.

16 Àka aghwe adɔka nggu ighwe ibibema. Kishoo ikikɔng abika adɔsu Ukiristo aghwe umbi.

17 Umum ifituwa umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka akpɔm amɛnmbi nggu abika akũ igigau ru umbi na atsu umbi akwɛr itok ru atsĩndĩmbi ru imesayɛ iki iwiwengge nggu iyimbi aka ayɛi. Niba akhapumbi ru umbɔ!

18 Ikpũ anera abɛrɛ asi itɔ̃mbɔ itser Ukiristo Uteijeemɛn, adɔsu ubinkpi amɛnmbɔ aka abee. Ri itonga angwĩmbɔ nu igbɛrangwĩ ukpoimbɔ iki irhɛm abika agũna umbɔ, abika agũna umbɔ awu awɛkaci.

19 Ubɛn unera aka agũã isarhe ididɔsambi, ngge itsu undzuma anggɔmmum ru umbi, bɔr umum ibee umbi asarasu ra abin aka aze, na awe abika asheru uvau ra abin aka abewe.

20 Unum uwu ididɔɔr asi ídãrhunga na ajangu Ushaitan atsu ra andaidakmbi. Imimutu Uteijeemɛn Uyesu ima iwe nggu umbi.

21 Utimoti, uwɛrhi itsermum, aghwe umbi, rimi hã Urhushiyu, nu Uyason, nu Usosifata, abimɛn abi Uyahuda.

22 Umum Utartiyu, uwuku utsɛng ubvur uwurɛ, umum ighwe umbi ri itsok Uteijee.

23 Ugayu, uwuku uyɛi umum ri iyanga, umum nu kishoo abika adɔsa iki igũibɛn ri iyaa, ighwe umbi.

Uarasta, uwuku ungwɛ̃ abin itser utepa, nu ungwɛ̃mɛn Ukwartu aghwe umbi.*

25 Àka akpoi Unum uwuruwi aka adɛ̃ɛ̃ atsu umbi aker ru ubok Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu Ukiristo umum iki ĩdzowe. Isarhe iyɛrɛ umbɔ awɔke isha rimɔ̃ɔ̃,

26 bɔr icɛrɛ aka akũ adzeka ra awiya ru ubok itsɛng abika asɔm Arherhu-Num. Unga atsu akɛrɛ ngge itsú abĩã kishoo awuri awe ru imangmang na adɔsa unga.

27 Uzĩ ru Unum uwu itsoi uneke ikpikpoi iwe ru ubok Uyesu Ukiristo ugbagbaa! Iwerimi.

* **16:23** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 24 *Neke imimuta Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo iwe nggu umbi kishoo. Iwerimi.*

Ubvur uwu inggbaashia Uburhu aka atsɛnge abi Ukorinti

Utsutson ri itsi ubvur Ukorinti uwu inggbaashia

Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛnge ubvur uwu inggbaashi uwurɛ ra abi Ukorinti. Unga atsɛng ubvur uwurɛ ri ivangyɛ unga aka asei ru uteu Uafisa, ugɛɛ unga atsɛng umgbɔ ra amɛk aki 55 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ adzowe itsũwã ri itsi ida amɛn irhɛirhɛ nu amɛnkɛ aka asi izeke ra abika adɔsa ha unga aka adzin.

Ri ivang Uburhu, Ukoronti awu uteu ukugɔng ukpurukpi aka ahwɛng ukpɔ nggu ifɛrhɛ iki irhɛirhɛ. Ifɛrhɛ ha iwu, agoi na agoshe nu ikpikpanga, atɛ̃wũ ibee idzursu nu itsoi, atɛ̃wã adɔsa agbeyi, nu itser iyiki itãrhã, undzumunga ikpũ itser anggoyi aki agbeyambɔ.

Nu ngge iki iwe ugɛ abika adɔsa ru Ukorinti awembɔ ri ízũwã iyi Ipfu Isarsatangge, abɔɔ ra abika adɔsa asi iwembɔ ra amɛnkɛ aka amɛ̃ɛ̃ uner uku udɔsa awe ra ake. Rimi hã itsu ubvur uwurɛ udɛ̃ɛ̃ usare ri idzowe itsũwã ri itsi ifɛrhɛ irhɛirhɛ iyiriyɛ iki imɛ̃ɛ̃ abika adɔsa agbisha ra ake. Ubvur ha urherha arherhe ri itsi igigau iki iwe ra abika adɔsa, nu itser itoma-dak abɔɔ ru umbɔ aki ikorhe, nu itsu arherhe adɔka abɔɔ aki itsu ra abika atsu uvau aka asi iwembɔ abika adɔsa, nu igha ubingha Uteijee abika adɔsa abɔɔ aki igha ru udĩkpi uku usi imɛ̃kpɔ. Ubvur ha ikɛi umesuwe imesa ri itsi imesi igbɛrangwĩ ri itsi isisok abika akpe.

Abinkɛ aka awe umɔ

Ighwe nu ifɛn-Num *(1.1-9)*
Igigau ra abika adɔsa *(1.10—4.21)*
Idamɛn ri itsi iwɛrhɛ *(5.1—7.40)*
Abika adɔsu Unum nggu abika adɔsa agberhe *(8.1—11.1)*
Udĩkpi umbɔ aka idzowe igɔng ru Unum *(11.2—14.40)*
Isisok Uyesu ra akpe, nu aki abika adɔsa *(15.1-58)*
Idzidzowe ra abika adɔsa aka awe ru ugbɛr uwu Uyahuda *(16.1-4)*
Arherhe aki imaatak nu ighwe *(16.5-24)*

1 Ubvur uwurɛ udzeku Uburhu, uwuruwi umbɔ aka asɛng unga awu uner itser Uyesu Ukiristo ri ibibemu Unum, nu ungwɛ̃mɛn Usastanisu.
2 Uzĩ ra abika adɔsu Unum ru Ukorinti, abirabɛ aka ayisa umbɔ na atsu umbɔ awe asarkasar ru ubok Uyesu Ukiristo, nggu kishoo abirabɛ ra ananga kishoo aki iyisi itsok Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn, Uteijeembɔ nu uwu umɛn.
3 Imimuta nu ididɔɔr idzeku Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo ima iba ru umbi.

Itar uwɛɛ

4 Ubɛn ivang umum itar uwɛɛ idzowe Unummum ru umbi ri itsi imimutayɛ unga aka adzaa umbi ru ubok iwɛrhɛmbi nggu Uyesu Ukiristo.
5 Ru unga umbi aka awe ru ubɛn abin aka aze nggu kishoo arherhe nu ihwihwɛngmbi,
6 akɛrɛ adɛyiwa umbi ugɛ isarhamɛn ri itsi Ukiristo iwu idzidzɛrhe.
7 Nggee umbi aka akpombi ubɛn izũwũ iyi Ipfu umbi aka atsu amɛnmbi adzɛu idzidzeka Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.
8 Unga awuri idzaa umbi iker utsɛku imimasha, ngge itsú umbi ashimbi ru uvau ru unum ukpu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.
9 Unum awu idzidzɛrhe, unga ayisa umbi ri iwɛrhɛ ibibema nggu ungwɛ̃nga Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn.

Igigau ra abika adɔsa

10 Umum ishɔ̃rhã umbi, angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ri itsok Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, inggɛ kishoo àka abema adɔka ra amɛnmbi utsur igigau iwengge ru umbi, nu umbi agbopa awu unying ra amɛnmbi nu ifɛrhkɔmbi.

11 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
abɔɔ ri iya Ukurhuwi adɛyiwa umum
ugɛ umbi awe ri ifuw nggu adɔkambi.
12 Ubinkpi umum iki irherhe
unggakpi, uwɔɔ ru umbi agɔr agɛ,
<<Umum idɔsu Uburhu,>> uwɔɔ agɛ,
<<Umum idɔsu Uaforho,>> uwɔɔ agɛ,
<<Umum idɔsu Ukefa,>> uwɔɔ ikɛi
agɔr agɛ, <<Umum idɔsu Ukiristo.>>
13 Ukiristo agugau? Umbɔ anya-
pukumbɔ Uburhu ri itsimbi? Umbɔ
asorhuwambɔ umbi ubɔtisima ri it-
sok Uburhu?
14 Umum itar uwɛɛ umum isi
isorhukũ ubɔtisima ru unermbi bɔr
Ukiribu nu Ugayu ukpekũ.
15 Nggee unera asi ígɔra ugɛ umbɔ
asorhuwe unga ubɔtisima ri itsok-
mum.
16 Ĩhĩĩ, umum iyitumum ikɛi
isorhuwe ubɔtisima ra aner iya Uis-
tifanu ukpekũ, umum isi iyitumum
uner uwɔɔ umum iki isorhuwe unga
ubɔtisima.
17 Ukiristo asi idenanga umum
isorhuwe ubɔtisima, bɔr adena
umum idũwũ Isarhe Iyiki Ize. Umum
isi ikũ itsoi anera idũwũmum, utsur
igãrhãmau ucucii Ukiristo ushikpɔ ru
ijee.

Ukiristo ha awu itsoi nu iker Unum

18 Ubinkutsu isarhe iyi igãrhãmau
ucucii ashike ru ugarh ra abirabɛ aka
atsĩm, bɔr ru umɛn abika afɔrh awu
ijee Unum.
19 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Umum iwuri ididakuwe itsoi abi
itsoi,
ihwihwɛng abi isarasu umum
iwuri idzunuwe.>>*
20 Aner itsoi awerɛ umbɔ? Abika
amesuwe Ikpem Umusa awerɛ?
Abika abee ihwihwɛng ru udan
ukpirɛ awerɛ? Asi iwea Unum atsu
itsoi iyi upfung iwe agugge?
21 Unum ri itsoinga atsu anera ru
upfung asi idɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbɔ unga ri
itsoimbɔ. Unum asɛng ifɔrh abika
adzowe imangmang ru unga ri igũ
Isarhe Iyiki Ize umbɔ aka anyanga
ngge iwe itser agugge.
22 Abi Uyahuda arhusa atsar nu at-
sen abi Uyahuda abee itsoi.
23 Bɔr umɛn idũwã isarhe nyinyapu
Ukiristo, ngge iki iwu utarh ukpuku
utsu abi Uyahuda akwɛr itok, ni iwe
abin ugugge ra atsen abi Uyahuda,
24 bɔr ra abirabɛ Unum aka ayisa,
abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda,
Ukiristo awu ijee Unum nu itsoi
Unum.
25 Abin ugugge ru Unum asarasu
anangke itsoi anera, nu ida iker iyi
Unum ikerngge iker anera.
26 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
àka ayita iwiwembi ri ivangyɛ Unum
aka ayisa umbi. Anera ukunjiir ru
umbi aka awe abi isarasu ri inyinyã
iyi upfung. Anera ukunjiir ru umbi
aki awe ru itser iki imor. Anera ukun-
jiir ru umbi aka awe angwɛ̃ abika
amor.
27 Bɔr Unum asɛng abin agugge ru
upfung akũ adzowe atsa ra abin is-
arasu, na asɛng abin aka asheri iker
ru upfung akũ adzowe atsa ra abin
akika aker.
28 Unum akũ abin akika asheru
ugarh ru upfung, nu abinkɛ umbɔ aka
akwɛɛte nu abinkɛ aka ashike. Akũ
afɔrhũwe abinkɛ anera aka anyanga
ake awe ru ugarh,
29 ngge itsú unera asi ífĩrhũnga ra
asunga.
30 Awu Unum atsu umbi awe ru
Ukiristo Uyesu, uwuku uwe itsoi ru
umɛn iki idzeku Unum, ngge iwe
irhirhika, isisar nu ishishɔɔramɛn.
31 Nggee, ru nyaki itsɛng Arherhu-
Num iki igɔr ugɛ, <<Uneke unga aka
afĩrhã, afĩrhã ru Uteijee.>>†

2

Isarhe ri itsi Ukiristo umbɔ aka anyapuwe

1 Ivangyɛ umum iki iba ru umbi,
umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
umum isi ĩbamum nggu ihwɛng
arherhe use nggaa itsoi anera
ĩdɛyiwa umbi ideka Arherhu-Num.
2 Umum isi ĩbeemum ihwɛng use
imesuwe ubin ukpɔɔ ivangyɛ umum
iki iwu nggu umbi bɔr Uyesu Ukiristo

* **1:19** Àka anyã ikɛi: Uish 29.14. † **1:31** Àka anyã ikɛi: Uiri 9.24.

ukpekũ uwuruwi umbɔ aka anya-puwe.
3 Umum ĩba ru umbi ri ida iker nggu nggaa iwei nu izang iyor.
4 Isarhamum nu udũwãmum isi iwengge arherhe ishishɔ̃rhã use isarasu, bɔr awu nggu ikikorhe ijee iyi Ipfu-Num.
5 Ngge itsú imangmangmbi ima in-eke iwe ru itsoi anera, bɔr iwe ru ijee Unum.

Itsoi Unum

6 Umɛn irherha arherhi itsoi ra abika akɔ̃ ri imangmang, bɔr asi iwea ikpũ itsoi iyi ivang iyɛrɛ, use iyi ayɛrhe ivang iyɛrɛ, abirabɛ aka asi íghambɔ iyɛrhe ugbagbaa.
7 Ĩ'ĩ, umɛn irherhe itsoi Unum, iki iwɔk nu Unum aka abee umɛn igasha ri imor iyi Ukiristo ri ivang iyi ingg-baashia.
8 Ayɛrhe abi ivang iyɛrɛ asi ihwɛngmbɔ ngge, ubinkutsu ugɛ umbɔ ahwɛngmbɔ, umbɔ asi ínyapukumbɔ Uteijee uwu imor.
9 Rimi hã itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Ubinkpi Unum aka agbishuwe
abika abema unga
unera anasi inyãã,
unera anasi igũa,
ikɛi unera anasi ikaka ifɛrhkɔngge.>>*
10 Bɔr abin hã akɛ Unum adɛyiwa umɛn ake ru ubok Ipfunga.
Ipfu-Num ngge irhisa abina kishoo, uko abinkɛ aka aghong ihwihwɛng aki Unum.
11 Ungaa ahwɛng ifɛrhkɔ unera? Ipfu uner ha ukpekũ ngge ihwɛng. Iwe rimi hã, unera asi ídɛ̃ɛ̃ ahwɛnga ifɛrhkɔ Unum, bɔr Ipfu-Num ukpekũ.
12 Umɛn isi iyɛimɛn ipfu iyi upfung, bɔr umɛn iyɛi Ipfu iki idzeku Unum, nggee itsu umɛn ihwɛng abinkɛ Unum aka adzaa umɛn izũwã.
13 Ubin hã ukpi umɛn iki irherhe, asi iwea irhɛm iyiriyɛ iki imesuwe ri itsoi anera bɔr irhɛmyɛ Ipfu-Num iki imesuwe. Umɛn ikũ irhɛmyɛ Ipfu iki imesuwa umɛn imesuwe idzidzɛrhe iyi Unum.
14 Unerwi aka ashia ri Ipfu-Num hã, asi íyɛisa abinkɛ aka awe aki Ipfu-Num, ubinkutsu awu abin ugugge ru unga. Unga asi ídɛ̃ɛ̃ ahwɛnga ake, ubinkutsu awu Ipfu-Num itsu ihwihwɛng ake ukpekũ.
15 Unerwi aka awe ru Ipfu-Num awuri idɛ̃ɛ̃ ahwɛnga kishoo abinkɛ Ipfu iki idɛyiwe unga, bɔr abirabɛ aka ashimbɔ ri Ipfu-Num hã asi ídɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbɔ ifɛrhkɔ unerwi aka awe ru Ipfu-Num.
16 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Ungaa ahwɛng amɛn Uteijee?
Ungaa idɛ̃ɛ̃ idzowe unga itsũwã?
>>†
Bɔr umɛn ikaifɛrhkɔ ru nyaku Ukiristo.

3

Awɛrhi itser ri itser Unum

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum isi idɛ̃ɛ̃ irherhuwamum umbi arherhe ru nyaka abirabɛ Ipfu iki idarh umbɔ, bɔr ru nyaka anera ru upfung, írheng awɛkaci ru Ukiristo.
2 Umum ikũ abɛ̃ ifuka umbi, umum isi ikũmum ubingha ukpuku ukpukpɔma, umbi anasi imɛ̃mbi igha ukpɔ. Idzidzɛrhe umbi anasi imɛ̃mbi.
3 Umbi ana awu abirabɛ ayormbi iki idarh umbi. Umbi ana awembi ru unyɛ̃ɛ̃ nu uning ru umbi, umbi asi iwembi abirabɛ ayormbi iki idarh umbi? Umbi asi itɔ̃mbi ikpũ itser ru nyaka abi upfung?
4 Ivang uwɔɔ aka igɔr agɛ, <<Umum idɔsu Uburhu,>> uwɔɔ ikɛi agɔr agɛ, <<Umum idɔsu Uaforho,>> umbi asi iwembi ru nyaka abi upfung?
5 Ungamɔ awu Uaforho? Ungamɔ awu Uburhu? Umbɔ awe agãrhã ukpekũ, abirabɛ umbi aka adzowe imangmang ru ubokmbɔ. Ru ubɛn unera atɔ̃ itseryɛ Uteijee aka adzowe unga.
6 Umum idoi ikpũa, Uaforho atsuyi amɛ̃, bɔr awu Unum atsu ikpũ hã imɛr iseng.
7 Nggee asi iwea unga uwuku udu-doi use unga uwuku utsuyi amɛ̃ awe

* **2:9** Àka anyã ikɛi: Uish 64.4. † **2:16** Àka anyã ikɛi: Uish 40.13.

ubin, awu Unum ukpekũ, uwuruwi aka atsu ikpũa imɛr iseng.
8 Uner uwuku ududoi nu uwuku utsuyi amɛ̃ ifosambɔ iwu unying, nu ubɛn unera awuri ikpoa itosanga ri itseryɛ unga aka atɔ̃.
9 Umɛn iwu awɛrhi itser ri itser Unum, umbi awu icang Unum, nu idzin Unum.
10 Awe ri imimuta Unum aka adzaa umum, umum itsu atarh idzin ugɛɛ uner uwuku uhwɛng idzin, nu uwɔɔ adzin nu ake. Bɔr ubɛn unera angwɛ̃dzɛn na adzin nu ake.
11 Unera asi ídɛ̃ɛ̃ atsuka atarh idzin akɔɔ aka anangke akirakɛ umbɔ aka agbaashia atsu, ake awu Uyesu Ukiristo.
12 Unera aba akũ uzinarhi, uazurhfa, atarh imang, acucii, ubĩĩ use agam adzin ra atarh idzin hã,
13 unuma ubɛn unera awuri inyã ikpũ itseryɛ unga aka atɔ̃. Ivang Uyesu aka ibvui aba, unga awuri itsu anera ahwɛng ake. Awuri ivira ngge nggu urha nu urha ha iwuri iviri ikpũ itser ubɛn unera.
14 Ubinkpi unga aka adzin nu atarh ha uba usi ikpĩĩkpɔ, uner idzin hã awuri ikpoa itosanga.
15 Idzin hã iba ikpĩĩngge, itser uner idzin hã awuri igbabĩ, unga nibikanga awuri ikpoa ififɔrh, bɔr awuri iwe ru nyaku uner uwuku udzeki ikon urha.
16 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ umbi awu Iya-Num nu Ipfu-Num isei ru umbi?
17 Unera aba adakuka Iya-Num, Unum awuri idakuwe unga, ubinkutsu Iya-Num iwu isarsatake, ikɛi umbi awu Iya-Num hã.
18 Niba arhɛmmbi atsimbi. Unera aba akaifɛrhkɔ ugɛ unga asarasu icɛrɛ ru udan ukpirɛ, imɛ̃ngge unga adzipa awe ugugge ngge itsú unga asarasu.
19 Ubinkutsu isarasu upfung ukpirɛ iwu ugugge ra asu Unum. Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<<Unga aka isaka adzui abi isarasu ri itsoimbɔ.>>*
20 Ikɛi itsɛng igɔr igɛ, <<Uteijee ahwɛnga ugɛ ifɛrhkɔ abi itsoi iwu ibɛm.>>†
21 Nggee, unera niba akũ uner afĩrhũnga! Abina kishoo awu akimbi,
22 Uburhu, use Uaforho, use Ukefa, use upfung, use urhɛ, use akpe, use abin aki icɛrɛ, use aki unuma, kishoo awu akimbi,
23 umbi awu abi Ukiristo, Ukiristo ikɛi awu uwu Unum.

4

Uner itser-Yesu Ukiristo

1 Nggee, imɛ̃ngge anera anyanga umɛn iwu abi itser Ukiristo nu abirabɛ Unum aka adzowe umbɔ ijee iyiki idɛyiwe anera idzidzɛrhe abinkɛ Unum aka awɔke.
2 Awu ufang abika adɛyiwe ha awu abi idzidzɛrhe.
3 Bɔr awu ubin ukucii umbi aba avira umum, use umbɔ akũ abi ijee avira umum, umum ĩba isi ivirumum itsimum.
4 Amɛnmum awe uku ushashaki, bɔr ake asi itsu umum ishimum ru uvau. Awu Uteijee unga ivira umum.
5 Nggee niba atsumbi uvau ri ivanga idɔrhi iwe, àka adzɛu ibiba Uteijee. Unga awuri idɛyiwe abinkɛ aka awɔk ru uzĩ ri irhirhang na adɛyiwe abinkɛ aka awe ra amɛn anera. Ri ivang hã ubɛn unera aka iyɛi ikpikpoi ru Unum.
6 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, abina akɛrɛ umum nu Uaforho iki inyanga ake ru ugarhmbi, ngge itsú umbi amesa ru umɛn agben arherha ha aka agɔr agɛ, <<Niba afara atɔngmbi ubinkpi umbɔ aka atsɛng.>> Mɔcɛ unera ru umbi asi íkũ unera afĩrhũnga nggu uwuku umesuwe unga ananga uwɔɔ.
7 Ubinkutsu ungamɔ agɔr ugɛ ungo uwuweɔ nggu abɔɔ? Ungo uwe ru use ungo uku usi iyɛsɔ? Uba ungo uyuyɛi, use utsu ungo ufĩrhã ugɛɛ ungo usi ikpoɔ ake izũwã?
8 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umbi aka akpombi kishoo abinkɛ umbi aka abee! Umbi aka awembi ru ubin!

* **3:19** Àka anyã ikɛi: Uay 5.13. † **3:20** Àka anyã ikɛi: Amb 94.11.

Umbi aka awe ayɛrhe, umɛn isi iwemɛn ubin! Awu ibibemamum umbi awe ayɛrhe ngge itsú umɛn igha iyɛrhe nggu umbi!

9 Bɔr umum inyã ngge riminɛ, ugɛ Unum aka atsu umɛn abi itser Uyesu umɛn iwu amaataka ru ubɛn ubin, ru nyaka abirabɛ iwa iki igha umbɔ, na adɔsa ru undzing abika agha inggbaashi ri ininang, na atsuke umbɔ ufai akpe. Umɛn iwu ubinkpi upfunga kishoo nu ípfu itser-Num nu anera aka itsu asumbɔ ra ake.

10 Abi upfunga anyã ugɛ umɛn iwu agugge ubinkutsu umɛn idɔsu Ukiristo, bɔr umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umbi awe abika awe ru itsoi! Abi upfunga anyã ugɛ umɛn ishimɛn ri iker, bɔr umbi akaifɛrhkɔ umbi awembi ri iker! Anera ani ikpoi umbi, bɔr anera asi idzaambɔ umɛn imor!

11 Icɛrɛ umɛn igũ imerh nu ugɔ amɛ̃, isi itsimmɛn abin aka aze, anu ikwɛr umɛn, ishimɛn ru aya.

12 Umɛn itɛ̃wũ itser nggu abokmɛn. Umbɔ aba arhena umɛn, umɛn itsuke umbɔ idorh. Umbɔ aba idzaa umɛn uver, umɛn ibima ukpɔ.

13 Anera aba arhenumbɔ umɛn, umɛn irherhuwe umbɔ nggu amɛn aka adɔɔr. Umɛn iwe ru nyaka abin ishĩ, ambumbin umbɔ iki iyar ru upfung.

14 Umum isi itsɛngamum umbi arherhe akɛrɛ umbi agũ atsa, bɔr umum igbiita atombi, ru nyaka aze angwɛ̃mum iki ĩbema.

15 Uko abika amesuwa umbi ru Ukiristo awu anaka agɔnga usɔka, umbi ashimbi ra atei arhɛrhɛ. Ubinkutsu ru Ukiristo Uyesu umum iwu utei ru umbi ri ikũwã umbi Isarhe Iyiki Ize.

16 Nggee umum ishɔ̃rhã umbi, aka amesa ru umum na awe ugɛɛ umum.

17 Akɛrɛ ha atsu umum idene Utimoti unga aba ru umbi, ungwɛ̃mum iki ibema, uwu imangmang ru Uteijee. Unga awuri iyituwa umbi ikpũ ibibɛkmum ru Ukiristo Uyesu, iki iwe ru imesayɛ umum iki imesuwe ubɛn anang ri ikikɔng abika adɔsa.

18 Abɔɔ ru umbi aka awu abika aberi itsi, ugɛɛ umum isi ínbamum ru umbi ikɛi.

19 Bɔr umum isi índãrhũmum ni ĩba ru umbi, Uteijee aba abemunga, umum iwuri ĩrhisũ ubin abika aberi itsi ha iki irherhe nu ikpũ ijeeyɛ umbɔ aka awerangge.

20 Ubinkutsu, Iyɛrhe afã isi iwengge arherhe ukpekũ, bɔr iwe ijee.

21 Umbi abee use? Umum ikũ asharhe ĩba, use ibibema nu ipfu iyiki ididɔɔr?

5

Iwayiwe uner amɛn aka atãrhã

1 Umum ĩgũ anera agɛ abika atoma-dak awembɔ ru umbi, ikpũmbɔ iki ishingge uko ra abi uzĩ. Unera adzipu utsɛrha utɛnga awu utsɛ̃nga.

2 Umbi ana afĩrhã! Imɛ̃ngge amɛnmbi aghong nu umbi atsũwe uner ha ru umbi.

3 Uko umum isi iwemum nggu umbi ri iyor, umum iwu nggu umbi ri ipfu. Ru nyaku unerwi aka awu nggu umbi irherɛ, umum iki itsukũ uvau ru unerwi aka akorha akɛrɛ ha.

4 Nggee ivangyɛ umbi aka ikɔng ri itsok Uteijeemɛn Uyesu, umum iwe nggu umbi ri ipfu, nu ijee iyi Uteijeemɛn Uyesu iwu umɔ,

5 àka adzowe uner ha ru Ushaitan, ngge itsú unga aneke amɛn aki arhim, ngge itsú umbɔ afɔrh urhɛnga ru unumkpi Uteijee aka iba.

6 Ififĩrhãmbi isi izengge. Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ ungwɛ̃rhũ uga uku isaku ufuyiwe kishoo akɔ̃ uborodi?

7 Àka atare uga uwuku ugbe uwu arhim hã nu umbi awe uborodi uwuku ufa, uku ushimgbɔ ru uga. Undzumu ubinkpi umɛn iki iwerakpɔ, ubinkutsu Ukiristo ungwɛ̃ itsurhi Irhuwa Iyiki Igar Utɔngmɛn, aka awea idɛm-Num.

8 Nggee umɛn izek Irhowa Iyiki Igar Utɔng hã, ngge niba iwengge nggu uga uwuku ugbe, uga uwu amɛn inyar nu iyiki ibewe, bɔr iwu uborodi ukpurukpi ushikpɔ ru uga, uborodi ukpuku usar nu idzidzɛrhe.

9 Umum iki itsɛngamum umbi ru ubvurmum ĩgɛ àka niba agbopumbi atsi nggu abika atoma-dak abi arhim.

10 Umum isi ĩgɔrmum abi uzĩ abika
atoma-dak abi upfung ukpirɛ, use abi
ikpona, use avɛu, use abika adzowe
igɔng ra agberhe. Iba iwe rimi awu
ufang umbi adzeku upfunga.
11 Bɔr umum itsɛnga umbi ĩgɛ niba
agbopumbi itsi nggu uwuruwi aka
anyangu itsinga awu uner uwuku
udɔsa na awe ra amɛn aka atoma-
dak, aki ikpona, use uner uwuku
udzowe igɔng ra agberhe, use uner
uwuku ukow inyar, use uner uwuku
uhwa abin, use uner uwuku uvɛu
ivɛu. Niba aghambi ubingha nggu
ikpũ uner ha.
12 Awu use utsu umum itsu uvau ra
abi awiya? Asi iwea abirabɛ aka awe
abika adɔsa umbi aka itsu uvau?
13 Awu Unum unga itsu uvau ra abi
awiya. Àka awayiwe uner amɛn aka
abewe ru umbi.*

6

Itsu arherhe abika adɔsa

1 Uwɔɔ ru umbi aba awea ra
arherhe nggu undɔka, asi iwea ubin
atsa unga akũ undɔkanga azĩ atsu
uvau ra abi uzĩ aka asi iwembɔ abika
adɔsa?
2 Use umbi asi ihwɛngmbi ugɛ
abika adɔsa umbɔ awuri itsu uvau
anera ru upfung ukpirɛ? Aba awu
umbi awuri itsu uvau anera ru
upfung, umbi asi imɛ̃mbi itsu uvau
abin akika aci?
3 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ umɛn
iwuri itsu avau ru ípfu itser-Num?
Nggee àka ahwɛng ugɛ umbi adɛ̃ɛ̃
atsumbi uvau ra abin aki upfung
ukpirɛ!
4 Nggee, umbi aba awembi ra
arherhe ikpũ akɛrɛ, awu use utsu
umbi anu ikũ arherhambi azĩ ra abi
uzĩ aka asi iwembɔ ubin ra abika
adɔsa?
5 Umum irherha akɛrɛ ru umbi agũ
atsa. Uner itsoi ashia ru umbi unga
aka idɛ̃ɛ̃ atsu uvau agbishi isisei abika
adɔsa?
6 Bɔr nu ngge iki iwe rimi,
ungwɛ̃mbi aka isaka akũ arherhe
ungwɛ̃mbɔ azĩ iya iyiki itsu uvau,
ra asu abi uzĩ aka asi iwembɔ abika
adɔsa!
7 Arherha adɔkambi umbi iki itsu
ra abi uzĩ, aka awu igbaigba ru umbi.
Awu use utsu umbi asi iyɛimbi uvau?
Awu use utsu umbi asi ineke umbɔ
aghambɔ urhambi?
8 Nu ngge iki iwe rimi umbi
nibikambi agha urha na agbambi, na
ikorhuwe adɔkambi akɛrɛ!
9 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ abirabɛ
aka asi irhikumbɔ asi íkpombɔ ukam
ri Iyɛrhe Unum? Niba arhɛmmbɔ
umbi, abi arhim itoma-dak use abika
adzowe igɔng ra agberhe, use abika
atoma-dak use akatsak abika arha
akatsak,
10 use avɛu use abi ikpona use
abika afĩrhã adɛ use abika ahong in-
yar use abika abvuta anera na ayɛi
abinmbɔ asi ítsĩmbɔ ri Iyɛrhe Unum.
11 Rimi hã abɔɔ ru umbi aka awe
isha. Bɔr aka asorh umbi, aka atsu
umbi asarmbi, Unum aka anyanga
umbi awu abika arhika ri itsok
Uteijee Uyesu Ukiristo nu ru Ipfu-
Nummɛn.

Arhim itoma-dak

12 Umbi agɔr agɛ, <<Abemuwambɔ
umum ikorhe ubɛn ubin,>> bɔr asi
iwea ubɛn ubin uwe ru ugarh. Umbi
agɔr agɛ, <<Abemuwambɔ umum iko-
rhe ubɛn ubin,>> bɔr umum isi iwe-
mum ugãrhã ru ubɛn ubina.
13 Umbi agɔr agɛ, <<Ubingha uwu
ukpu ana, ana awu aki ubingha,>>
bɔr Unum awuri itsĩme iyor nu ub-
ingha. Iyor ha isi iwengge iyi itoma-
dak, bɔr iyor iwu iyiki itɔ̃ itser Uteijee
nu Uteijee awu uwu iyor.
14 Unum akũ ijeenga asoyiwe Utei-
jee ra akpe, rimi hã unga aka isoyiwa
umɛn ikɛi.
15 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ ay-
ormbi awu agau iyor Ukiristo?
Umum idɛ̃ɛ̃ inyãngu agau iyor
Ukiristo ikpangumum ngge nggu
unggoyi? Ĩ'ĩ!
16 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ uwu-
ruwi aka agbopi iyornga nggu ung-
goyi umbɔ aka awu iyora unying
nukpɔ? Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,

* **5:13** Àka anyã ikɛi: Iva 17.7; 19.19; 21.21; 22.21,24; 24.7.
* **6:16** Àka anyã ikɛi: Ing 2.24.

<<Umbɔ ikivarhambɔ awuri iwu iyor unying.>>*

17 Bɔr uwuruwi aka agbopa nggu Uteijee umbɔ aka awu unying ri ipfu ru ukpɔ.

18 Aka atĩmbi arhim itoma-dak. Kishoo arhimkɛ unera iki igba ra ake ashike ri iyornga, bɔr unera aba agbaa ra arhim itoma-dak, uner ha asi itɔ̃ itser iyiriyɛ Unum aka abee nggu iyornga.

19 Use umbi asi ihwɛngmbi ugɛ ayormbi awu aya Ipfu Isarsatangge iyiriyɛ iki iwe ru umbi, ikɛi iyiriyɛ iki idzeku Unum? Ikɛi asi iwea umbi awe ru ijee atsimbi,

20 agugoi umbi nggu izɛɛ. Nggee àka adzowe imor ru Unum nggu ayormbi.

7

Ipfuna

1 Icɛrɛ umum ibee irherhe nu ubinkpi umbi aka atsɛnga umum agɛ, <<Azea unera niba apfununga.>>

2 Bɔr itĩ irha unerwi aka asi iwea utsɛ̃ngo use utsakngo, aze ubɛn utsaknga awe ru utsɛ̃nga, ubɛn ukutsɛrh awe ru utsaknga.

3 Ukutsak ha akorhe ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃ unga akorhuwe utsɛ̃nga, rimi hã utsɛrh ha ru utsaknga.

4 Utsɛrh ha ashia ri ijee iyornga bɔr adzowe ngge ru utsaknga. Rimi hã, utsa ha ashia ri ijee iyornga bɔr adzowe ngge ru utsɛ̃nga.

5 Niba akɛnmbi adɔka bɔr abemuwe adɔka ivanga ukunjiir, ngge itsú umbi ama afɛn-Num, na abvui agbopa ikɛi utsur Ushaitan arhɛma umbi ri itsi ida ikpɔm itsimbi.

6 Umum isi itsukamum umbi ikpem, bɔr umum ineka umbi.

7 Umum ibee anera awe ru nyaka umum iki iwe. Bɔr ubɛn uner awea ri izũwãyɛ Unum aka adzowe unga, uwɔɔ awea ri iyɛrɛ, uwɔɔ awea ri iyɔrɔ.

8 Ra abirabɛ aka anasi ipfunumbɔ nu atsɛ̃rhãpfu, umum inyã azea umbɔ niba apfunumbɔ, bɔr awe ru nyaka umum iki iwe.

9 Bɔr umbɔ aba asi ídɛ̃ɛ̃ abimumbɔ, imɛ̃ngge umbɔ apfuna. Ugba ipfuna nu ikponayɛ iki ihwa itsi unera.

10 Abirabɛ aka apfuna, umum ĩdzaa umbi ikpem, asi iwea umum bɔr Uteijee, awu ufang ukutsɛrh asi ígapa itsɛrh nggu utsaknga.

11 Bɔr unga aba agapa nggu utsaknga, awu ufang unga asi ípfununga utsak uwɔɔ, akpurha abvui agbisha nggu utsaknga. Awu ufang utsak ha asi ítsũwũka utsɛ̃nga.

12 Ra abɔɔ, asi iwea Uteijee bɔr awu umum irherhe ugɛ, ungwɛ̃mɛn aba awea ru utsɛrhwi aka ashia ri imangmang, utsɛrh ha aba abeenga isei nggu unga, awu ufang unga niba awayika unga.

13 Ikɛi utsɛrh uwɔɔ aba awea ru utsak uwuruwi aka ashia ri imangmang, utsa ha abeenga isei nggu unga, awu ufang unga niba adzeka ru unga.

14 Ubinkutsu umum igɔr rimi ru ukutsak uwuku usheri imangmang akpo isisar ru ubok utsɛ̃nga, rimi hã ru ukutsɛrhwi aka ashia ri imangmang awu asarsatawɔ ru ubok utsaknga aka awe ru imangmang. Aba asi iwea rimi, awɛkacimbi asi ísarmbɔ, bɔr icɛrɛ umbɔ awu asarsatambɔ.

15 Bɔr uba uwuku usheri imangmang abee ineke uner uku udɔsa ha, neke unga agau. Ra amɛn akɛrɛ ha, ungwɛ̃mɛn use unapumɛn abika adɔsa, isi íwengge ufang nu atsimbɔ. Unum ayisa umɛn isei ri ididɔɔr.

16 A utsɛrh ha, use ungo uhwɛngo awu ungo uwuri ifɔrhe utsakngo? A utsak ha, use ungo uhwɛngo awu ungo uwuri ifɔrhe utsɛ̃ngo?

Ikpũ isisei iyi Uteijee aka abee

17 Ubɛn unera asisei iyi Uteijee aka abee nu iyi Unum aka ayisa unga asei. Akɛrɛ awu ikpemyɛ umum iki idzowe ri kishoo ikikɔng abika adɔsa.

18 Uwuruwi Unum aka ayisa aka awea ru usorhe? Unga niba abeenga iwe uner uwuku usheru usorhe. Unera ashia ru usorhe ri ivangyɛ Unum aka ayisa unga? Unga niba asorhunga usorhe.

19 Usorhe, use ida usorhe, asi iwea
ubin. Bɔr idɔsi íkpem Arherhu-Num
ngge iwu undzumu ubin.
20 Ubɛn unera imɛ̃ɛ̃ngge unga awe
ru nyaka unga aka awe ri ivangyɛ
Unum aka ayisa unga.
21 Ungo uwu ugãrhã ri ivangyɛ
umbɔ aka ayisa ungo? Niba ugũo
ighong ungo uba udɛ̃ɛ̃ udzekɔ ukam-
ngo, ukorhe rimi hã.
22 Unerwi aka awu ugãrhã ri
ivangyɛ Uteijee aka ayisa unga, awu
uwuku ufɔn ru Uteijee. Rimi hã
unerwi aka awu uwuku ufɔn ri
ivangyɛ Uteijee aka ayisa unga, awu
ugãrhã ru Ukiristo.
23 Umbɔ agoi umbi nggu izɛɛ, àka
niba awembi agãrhã anera.
24 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
ubɛn amɛnkɛ unera aka awerake ri
ivangyɛ umbɔ aka ayisa unga, unga
asei rimi hã nggu Unum.

Andaipfuna nu atsɛ̃rhãpfu

25 Umbi awɛdzɛm nu anadzɛm,
umum ishimum nu ikpem iki idzek
ru Uteijee, bɔr umum ĩdzowe itsũwã
ugɛ unerwi aka awu uner idzidzɛrhe
ru ubok atorh Uteijee.
26 Ra ayetnum akɛrɛ icɛrɛ, umum
ikaifɛrhkɔ ĩgɛ azea umbi asei ru
nyaka umbi aka awe.
27 Ungo uku upfunungo? Niba
ufɛrɔ itsɛrh. Ungo unasi ipfunungo?
Niba upfununngo utsɛrh.
28 Bɔr ungo uba uku upfununngo,
asi iwea arhim. Unadzɛm aba apfu-
nunga, asi iwea arhim. Bɔr abirabɛ
aka apfunumbɔ awuri ihwambɔ
ayetnum arhɛrhɛ ri ibibɛk iyɛrɛ, ikɛi
umum ibee ivina umbi ra akɛrɛ.
29 Agben arherhamum, umbi
angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ĩgɛ ivanga
iwu uku ugbim, udzur icɛrɛ uzĩɔ
abika awe ra atsɛrh aze umbɔ ahwɛng
ugɛ ipfunambɔ isi iwengge iyi ugbag-
baa.
30 Abirabɛ aka awe ri ida amɛn,
asei ugɛ umbɔ ashimbɔ ri ida amɛn,
abika awe ra anggɔm, asei ugɛ umbɔ
ashimbɔ ra anggɔm. Abika agoi abin
asei ugɛ asi iweke akimbɔ.
31 Abika atɔ̃ itser nggu abin upfung,
niba atsumbɔ amɛnmbɔ ra ake.
Ubinkutsu upfung ukpirɛ uwuri
imaa.
32 Umum ibee umbi aneke igũ
ighong. Uwuruwi aka anasi ip-
fununga aka isaka atsu amɛnnga
ra arherhe Uteijee akarhãrhã, atsu
Uteijee agũibɛn unga.
33 Bɔr uwuruwi aka apfuna aka
isaka atsu amɛnnga ra abin upfung,
unga aka itsu amɛn utsɛ̃nga agũibɛn.
34 Nu amɛnnga awuri igasha
agbɛra avaa. Ukutsɛrhwi aka ashia
ru utsak, use unadzɛm, aka isaka
atsu amɛnnga ra Arherhu Uteijee,
unga abee itsu amɛnnga ru Uteijee
awe asarsatake ri iyor nu ipfu. Bɔr
ukutsɛrhwi aka awe ru utsak, anu
itsu amɛnnga ra abin upfung, unga
aka itsu amɛn utsaknga agũibɛn.
35 Umum irherhe rimi ru
ugarhmbi, umum isi ĩkɛn umbi,
umum ibee isiseimbi ize, umbi atɔ̃
itser Uteijee utsur ubin ukɛnkpɔ
umbi.
36 Unera aba awea ru ukarhnga
aka amɛ̃ ipfuna, na akaifɛrhkɔ ra
amɛnnga abinkɛ unga aka ikorhe
asi izeke, na awea ri ikponu una
hã. Imɛ̃ngge umbɔ apfuna adɔka, asi
iwea arhim umbɔ apfuna.
37 Bɔr unerwi aka adɛ̃ɛ̃ ri ifɛrhkɔ
amɛnnga, ubin ha usi iwekpɔ ufang
ru unga, unga aba adɛ̃ɛ̃ abimunga,
utsɛku unga aka anyanga ra amɛnnga
na akpɛ̃ɛ̃ ipfunu una hã, uner ha ako-
rhu ubin uku urhika ikɛi.
38 Nggee, unerwi aka apfunu
ukarhnga, akorhe iyiki irhika. Unga
iganga aka asi ipfununga, ngge iwu
iyiki izea.
39 Ukutsɛrh asi ídzeka ri iya ut-
saknga uba utsaknga anasi ikpea,
bɔr unga aba akpea, unga adɛ̃ɛ̃ apfu-
nunga uwuruwi unga aka abee, bɔr
awu ufang unga apfunu uner uku
udɔsu Uteijee.
40 Bɔr ri itsũwãmum, utsɛrh ha
awuri igũibɛn ananga, unga aba
aseisa ru nyaka ha, umum igamum
ikaifɛrhkɔ ĩgɛ umum iwemum ri Ipfu-
Num.

8

Ubingha idɛm agberhe

1 Ubingha umbɔ aka adzowe idɛm
ra agberhe, umɛn ihwɛngmɛn kishoo
umɛn iwemɛn ri ihwihwɛng. Ih-
wihwɛng iki isaki ikũ iberi itsi, bɔr
ibibema iki isaki idzin.
2 Abirabɛ aka anyã ugɛ umbɔ
ahwɛngmbɔ ubin, anasi ihwɛngmbɔ
ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃ umbɔ ahwɛng.
3 Bɔr unerwi aka abemu Unum,
Unum ahwɛnga unga.
4 Igha ubingha umbɔ aka adzowe
ra agberhe, umɛn ihwɛngmɛn ugɛ
ugberhe usi iwemgbɔ ubin ru up-
fung ukpirɛ, ikɛi umɛn ihwɛngmɛn
ugɛ Unum awu unying uwɔɔ ashia.
5 Abina arhɛrhɛ ra afã nu abĩ umbɔ
aki iyisa anum nu ateijee,
6 bɔr ru umɛn Unum awu unying
ukpekũ. Unga awu Utɛ uwuruwi
aka amuna abina kishoo nu umɛn
ibɛk iwe abinga. Uteijee ikɛi awu
unying ukpekũ, unga awu Uyesu
Ukiristo. Ru uboknga kishoo abina
aka amuna, umɛn ikɛi ibɛk ru
uboknga.
7 Bɔr asi iwea ubɛn unera aka awe
ru ihwihwɛng iyɛrɛ ha. Abɔɔ abika
abayi ihwihwɛng agberhe akaifɛrhkɔ
ugɛ uba umbɔ aghambɔ ubingha
ukpu idɛm ru agberhe umbɔ awu
idɛm ra agberhe, nu amɛnmbɔ aka
asi ikerke, umbɔ aba aghambɔ, umbɔ
agũ ugɛ umbɔ awe ra arhim.
8 Bɔr ubingha usi íkũna umɛn
ukhapukpɔ ru Unum, umɛn ĩba isi
ighamɛn, ubin usi ídzekpɔ ru umɛn,
ikɛi ubin usi ítomukpɔ umɛn ĩba
ighamɛn.
9 Bɔr àka angwɛ̃dzɛn, utsur ifɛrhɛ
ififɔnmbi itsu abirabɛ aka asi ik-
ermbɔ ri imangmang agba ra arhim.
10 Uba abirabɛ aka ashimbɔ ra
amɛn aka aker anyãmbɔ ungo uwu-
ruwi uku uwe ru ihwihwɛng, udɛ̃ɛ̃
igha ubin ri iya ugberhe, akɛrɛ asi ítsu
umbɔ aghambɔ ubinkpi umbɔ aka
adzowe idɛm ra agberhe?
11 Nggee abirabɛ aka ashera amɛn
aka aker ha, abirabɛ Ukiristo aka
akpe ri itsimbɔ, awuri itsĩm ri itsi ih-
wihwɛngngo.
12 Uba ungo ukorhe arhim utsu
abirabɛ aka ashera amɛn aka aker
agũ ighong, ungo uwu uner arhim ru
Ukiristo.
13 Nggee, aba awu ubinghakpi
umum iki igha uwuri itsu ungwɛ̃mɛn
use unapumɛn agba ra arhim, umum
isi ítãimum ijuɛ ikɛi utsur umum itsu
ungwɛ̃mɛn use unapumɛn agbaa ra
arhim.

9

Ijee iyi ungwɛ̃ itser-Yesu

1 Umum isi iwemum uwuku ufɔn?
Umum isi iwemum uner itser-Yesu?
Umum isi inyãmum Uyesu Utei-
jeemɛn? Asi iwea ru ubok itsermum
umbi aka awe abi Uteijee?
2 Umum ĩba isi iwemum uner itser-
Yesu ra abɔɔ, idzidzɛrhe umum iwu
uner itser-Yesu ru umbi! Umbi awu
utsar ugɛ umum iwu uner itser-Yesu
ra asu Uteijee.
3 Ubin hã ukpi umum iki ikũ ikaa
itsimum ra asu abirabɛ aka abee
irhusa ijeemum.
4 Umɛn isi iwemɛn ru ijee iyiki igha
nu ihwa?
5 Umɛn ishimɛn ru ijee iyiki inyãngu
utsɛrh uwuku udɔsa urhɔnga nggu
umɛn, ru nyaka abi itser Uyesu abɔɔ
nu angwɛ̃mbɔ Uteijee nu ikɛi Ukefa
aki ikorhe?
6 Use awu umum nu Ubarnaba
ukpekũ aka awu ufang umɛn itɔ̃ itser
iyiki ifuka atsimɛn?
7 Awu ungamɔ atɔ̃ itser uner
iwa afuku itsinga? Ungamɔ akau
icang inebi, na asi igha ikpũrhãngge?
Ungamɔ idzɛu ukpui ibũ na asi ihwa
abɛ̃?
8 Umum irherhe rimi ri ifɛrhkɔ an-
era? Use Íkpem Umusa irherhungge
rimi hã?
9 Itsɛng ri Íkpem Umusa igɛ, <<Niba
ubvurkɔ angwĩ inak iyiki ikau irham
ri ivangyɛ ngge iki ini itɔ̃ itser iyiki
isɔng abvurh.>>* Awu inak ukpekũ
Unum aka abee umbɔ ifuka ngge?

* **9:9** Àka anyã ikɛi: Iva 25.4.

10 Asi irherhunga arherhe akɛrɛ nggu umɛn? Ĩĩ, awu unga atsɛng akɛrɛ ru umɛn, ubinkutsu abika akau na abika asar abvurh imɛ̃ngge umbɔ afosa igashi itosambɔ ra abin icang.
11 Umɛn iba idoi ikpũ iyi Arherhu-Num ra amɛnmbi, isi imɛ̃ɛ̃ngge umɛn ibɛrh abin upfung ru umbi?
12 Abɔɔ aba awembɔ ri ijee iyiki ikpo akɛrɛ ha ru umbi, umɛn isi iwemɛn ru ijee ha inangmɛn umbɔ?

Umɛn isi ikũmɛn ijee iyɛrɛ ha, bɔr umɛn ibima nggu ubɛn ubin utsur umɛn ikɛnmɛn Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo.
13 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ abi itser ri Iya-Num akposhu ubinghambɔ umɔ? Abika adzowe idɛm-Num nu ubeu idɛm ikɛi, akpo agaumbɔ ri ivangyɛ umbɔ iki idzowe idɛm-Num?
14 Iwe rimi hã, ri ikpem Uteijee ugɛ abi itser Isarhe Iyiki Ize akpo abin aka afɛr itsũwãmbɔ ri itser Isarhe Iyiki Ize.
15 Bɔr umum isi ikũmum ijee iyɛrɛ ha. Ikɛi umum isi itsɛng akɛrɛ ni ifosa umbi akorhuwa umum rimi hã. Ugba umum ikpe nu umbɔ aka ikɛn umum ififĩrhã nggu akɛrɛ ha.
16 Ivangyɛ umum iki idɛ̃ɛ̃ idzowe Isarhe Iyiki Ize, asi iwea ubin umum iki ifĩrhã, ubinkutsu awu ufang umum idzowe Isarhe ha. Atorhmum, umum ĩba ikpɛ̃mum itɔ̃ idzowe Isarhe Iyiki Ize!
17 Umum ĩba idzowe itsimum ri idzowe Isarhe Iyiki Ize, mɔcɛ imɛ̃ngge umbɔ afai umum. Bɔr umum ĩba isi ĩbeemum idzowe Isarhe Iyiki Ize, umum ikpurhi inu ikorhu ubinkpi Unum aka adzaa umum ikorhe.
18 Umum ibee umbɔ afai umum use? Umum ibee ugbɛtɛmum uwe idzowe Isarhe Iyiki Ize nggu ida ifi-fai, nu ri ikorhe rimi hã, umum ikpɛ̃ ubinkpi uku umɛ̃ umum ikpo ru nyaku uner uwuku udzowe Isarhe Iyiki Ize.
19 Umum ihwɛng umum isi iwe-mum ugãrhũ unera, umum itsu itsi-mum iwe ugãrhã ru ubɛn unera, ngge itsú umum igbiir anera arhɛrhɛ ĩba ru Ukiristo.
20 Ra abi Uyahuda umum iwe ru nyaku utsa Uyahuda, ngge itsú umum igbiir abi Uyahuda aba ru Ukiristo. Ra abirabɛ Íkpem Umusa iki iwe ru ijee ra atsimbɔ, umum iwe ru nyaku uwuruwi Íkpem hã iki iwe ru ijee ri itsinga ngge itsú umum igbiira umbɔ aba ru Ukiristo. Bɔr Íkpem ishingge ri ijee ri itsimum.
21 Ra abirabɛ aka ashimbɔ ri Íkpem umum iwe ru nyaku uwuruwi aka ashia ri Íkpem, ngge itsú umum igbiir abirabɛ aka ashimbɔ ri ikpem aba ru Ukiristo. Asi iwea ugɛ Ikpem Unum ishingge ri ijee ri itsimum, bɔr umum iwe ri Ikpem Ukiristo.
22 Ra abirabɛ aka asi ikermbɔ, umum iwe ru nyaku uwuruwi aka ashia ri iker, umum igbiira umbɔ ĩba ru Ukiristo. Umum iwe ikpũa ri kishoo ikpũ anera ngge itsú umum ima ifɔrhe abɔɔ.
23 Umum ikorhe akɛrɛ kishoo ri itser Isarhe Iyiki Ize, ru umum ikpo ugau ri idorhngge.
24 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ ru inuku utser, kishoo abika atĩ utser, atĩmbɔ, bɔr awu unying ukpekũ isaka akpo itosa? Àka atĩ utserkpi umbi aka ikpo itosa.
25 Ubɛn uner ununuka aka isaka atsu itsinga ri imesu uver. Unga akorhe rimi abee ikpo itosayɛ iki isi ídãrhũngge, bɔr umɛn ikorhe ni ikpo itosa iyi ugbagbaa.
26 Nggee umum isi itĩmum utser ru nyaku unerwi aki itĩ ibɛm, umum isi ĩkwɛtũ ikpoi ru nyaku uwuku ukwɛr ugba.
27 Ĩ'ĩ, umum ikwɛr iyormum ni itsu ngge iwu ugãrhã utsur umum ĩba idzowe isarhe ra abɔɔ imaamum, umum nibikami isi ikpomum itosa.

10

Igbiir ato idzek ra arherhe abi Uisrairha

1 Umum isi ĩbeemum umbi awe abika ida ihwɛng idzidzɛrhe, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, agɛ atokamɛn isha kishoo azɛ̃rhã ru

uzirhzĩ amɛɛ ikɛi kishoo agar atɔng ru ukau ukugɔng.
2 Umbɔ kishoo aka asorhu ubɔtisima ru amɛɛ nu ikɛi ru ukau ukugɔng hã, ri idɔsu Umusa.
3 Kishoo agha na ahwambɔ amɛ̃ akirakɛ Unum aka akũ adzeka ru ubok idzeu,
4 ubinkutsu umbɔ ahwambɔ amɛ̃ akirakɛ aka adzeku ifa iyiriyɛ iki izĩ idene umbɔ, ifa ha iwu Ukiristo.
5 Rimi hã, Unum asi igũa ibɛn irhɛɛ ru umbɔ, nggee umbɔ afɛyiwe umbɔ ra arhum.
6 Abin akɛrɛ awu abin imesa ru umɛn, utsur umɛn itsumɛn amɛnmɛn ra abin aka abewe ru nyaka umbɔ aka akorhe.
7 Niba awembi abika adzowe igɔng ra agberhe, ru nyaka abɔɔ ru umbɔ aka awe, ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ, <<Anera asei agha na ahwa na asok azer azer anyɔna.>>*
8 Umɛn niba itsĩmɛn ra amɛn aka atoma-dak, ru nyaka abɔɔ ru umbɔ aka akorhe, utsɛku anera anaka agɔnga isɔka ivaa na ataar akpembɔ ru unuma unying.
9 Umɛn niba ivirumɛn Ukiristo, ru nyaka abɔɔ ru umbɔ aka akorhe, utsɛku íbvui ifɛyiwe umbɔ.
10 Umɛn niba ibvunmɛn arherhe, ru nyaka abɔɔ ru umbɔ aka akorhe, utsɛku ipfu itser-Num iyiki itsĩme iki ifɛyiwe umbɔ.
11 Abin akɛrɛ ha aka akorhe nggu umbɔ awe abin imesa na atsɛng ake nu ake agbiir atomɛn, ri itsuifɛr imimashu undankpi uku iba.
12 Nggee, ungo uba ukaifɛrhkɔ ugɛ ungo udɛ̃ɛ̃ ukerɔ, ukpɔm amɛnngo utsur ungo ugbaɔ igba!
13 Iviviri iyɔɔ ishingge iki ikpo umbi ikpurhi iwe iviviraye iki iviru ubɛn unera. Unum awu uner idzidzɛrhe, asi íneke iviviri inangngge ikermbi. Bɔr umbɔ aba avirumbɔ umbi, unga awuri itsuruwanga utsĩndĩwi umbi aka ibima. Irhowa agberhe nu ubingha Uteijee.

Irhowa agberhe nu ubingha Uteijee

14 Nggee, umbi aze awɛrhamum, àka atĩmbi ri idɔsa agberhe.
15 Umum irherhe nggu abi itsoi, àka arhi anyã nibikambi ubinkpi umum iki irherhe.
16 Ukpɛwa ha umɛn iki ikũ ru Ubingha Uteijee ukpurukpi umɛn iki itar uwɛɛ ru Unum ru ukpɔ, ivangyɛ umɛn iki ihwa ru ukpɔ, umɛn igasha ra adzirh Ukiristo. Nu uborodi ha umɛn iki itsɔka, ivangyɛ umɛn iki itãi ukpɔ, umɛn igasha ri iyor Ukiristo.
17 Ubinkutsu awu ipo uborodi unying, umɛn kishoo, nu umɛn iki iwe irhɛrhɛ, umɛn iwe iyora unying, ubinkutsu umɛn igashi ipoa unying.
18 Àka arhi anyã aner Uisrairha, asi iwea abirabɛ iki itãi abin idɛm-Num atɔ̃ itser ru ubeu?
19 Ude umum igɔr ugɛ idɛmyɛ umbɔ iki idzowe agberhe iwu ubin, use agberhe awu ubin?
20 Ĩ'ĩ, umum ĩgɔr ugɛ idɛm abi uzĩ adzowe ru ípfu iki ibewe, isi iwengge ru Unum, umum isi ĩbeemum umbi awe nggu ípfu iyiki ibewe.
21 Umbi asi íhwambi ru ukpɛwa Uteijee nu ukpɛwa uwu ípfu iki ibewe ikɛi, umbi asi íghambi ubingha nu utebur Uteijee, ikɛi na agha nu iyi ípfu iyiki ibewe.
22 Umɛn ibee itsu Uteijee agũ unyɛ̃ɛ̃? Umɛn ikermɛn unga?

Ijee abi imangmang

23 Umbi agɔr agɛ, <<Abemuwambɔ ubɛn ubin,>> bɔr asi iwea ubɛn ubin uwe ru ugarh. Umbi agɔr agɛ, <<Abemuwambɔ ubɛn ubin,>> bɔr asi iwea ubɛn ubin uyika umbi.
24 Unera niba abeenga iyiki izenga, bɔr abee iyiki ize abɔɔ.
25 Àka atãi ubɛn ubinkpi umbɔ iki igoyiwe ra anang izɛɛ ijuɛ, niba arhusumbi use asi izea umbi atãi ngge.
26 Ubinkutsu itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Upfunga nu kishoo abinkɛ aka awe ru ukpɔ awe aki Uteijee.>>†

* **10:7** Àka anyã ikɛi: Idzi 32.6. † **10:26** Àka anyã ikɛi: Amb 24.1.

27 Abirabɛ aka asi idəsumbɔ Ukiristo aba ayisumbɔ umbi igha ubingha, na abeembi izizĩ, àka agha ubɛn ikpũ ubinkpi umbɔ aka idzaa umbi, niba arhusumbi ugɛ umbi awe ra arhim umbi aba aghambi.
28 Bər uwəɔ aba agəra umbi agɛ, <<Àka adzowe idɛm ra agberhe,>> niba aghambi, ngge itsú umbi akorhe iyiki ize ru uner ha aka adɛyiwa umbi, unera ashia aka ikaifɛrhkɔ ugɛ awu arhim.
29 Umum isi inimum irherhe ri ifɛrhkɔmbi ugɛ umbi awe ra arhim ri ighabin, bər ri itsi ubinkpi uwəɔ aka akaifɛrhkɔ. Awu use utsu umum igwirhuwe ififənmum ri itsi uner uwəɔ aka akaifɛrhkɔ ugɛ awu arhim?
30 Umum iba igha ubingha ri itarwɛɛ, awu use utsu umbɔ acayi umum ru ubinkpi umum iki igha nggu itarwɛɛ ru Unum?
31 Nggee abinkɛ umbi aka igha use umbi aka ihwa use abinkɛ umbi aka ikorhe, àka akorha ake kishoo ri ikpoi Unum.
32 Àka niba atsu unera akwɛr itok, abi Uyahuda, abi Uherhini use abika adəsu Unum.
33 Uko umum iki itɛ̃wã ibee itsu ubɛn unera agũibɛn ru ubɛn atsĩndĩ. Umum isi ĩbeemum iyiki izemum bər iyiki ize anera arhɛrhɛ, nggee umbɔ ama akpo ififərh.

11

1 Àka amesa ru umum, ru nyaka umum iki imesa ru Ukiristo.

Akatsɛrh afəme atsimbɔ ri idzowe igəng

2 Umum ikpoi umbi ri iyita umum ru ubɛn ubin, ikɛi umbi aka akpəm imesa ha uku kpengkpeng ru nyaka umum iki ĩdzaa umbi.
3 Bər umum ibee umbi ahwɛng ugɛ Ukiristo unga awu itsi ubɛn unera, ukutsa ikɛi unga awu itsi utsɛ̃nga, Unum unga awu itsi Ukiristo.
4 Ubɛn ukutsa aka ifɛn-Num use isəm Arherhu-Num na atsim ubin ri itsinga, adzowe atsa ri itsinga.
5 Bər ubɛn ukutsɛrh aka ifɛn-Num use isəm Arherhu-Num na asi ibowpa ubin ri itsinga, adzowe atsa ri itsinga, iwe ru nyaka unga aka ikone igwar itsinga.
6 Uba ukutsɛrh asi íbowpa itsinga, unga akone igwar itsinga, bər uba awu ubin atsa ukutsɛrh aka ikone itsinga, unga abow ubin atsire igwarnga.
7 Isi imɛ̃ngge ukutsak atsire itsinga, unga aka awu uzirhzĩ nu idɛyiwe ikpikpoi Unum, bər ukutsɛrh awu ikpikpoi ukutsak.
8 Ukutsak asi idzeka ri iyor ukutsɛrh, bər ukutsɛrh adzeki iyor ukutsa,
9 ikɛi asi imunumbɔ ukutsak ru ukutsɛrh, bər amunu ukutsɛrh ru ukutsak.
10 Akɛrɛ ha atsu, awu ufang ukutsɛrh ha abow itsinga awe ru utsar ijee ri itsinga, ubinkutsu ípfu itser-Num izɛrhungge unga.
11 Ru Uteijee, ukutsɛrh asi ígapa ukam nggu utsaka, ikɛi ukutsak asi ígapa ukam nggu utsɛ̃nga.
12 Ru nyaku ukutsɛrh aka adzeku ukutsak, rimi hã awu ukutsɛrh amar ukutsak. Bər ubɛn ubina udzeku Unum.
13 Àka arhi anyã. Azea ukutsɛrh afɛn-Num asi ibowpa ubin ni itsinga?
14 Ubɛn unera asi ihwɛnga ugɛ ukutsak aba aneke igwar itsinga ikpusha na asi ikonuka, awu ubin atsa ru unga,
15 bər ukutsɛrh aba awe ru igwar iki ider, iwe ubin imor ru unga? Adzowe unga igwar iyiki ider ngge itsire itsinga.
16 Unera aba abeenga uning ra akɛrɛ ha, umɛn isi ihwɛngmɛn agbeyi akəɔ, rimi hã ikɛi use ru ikikɔng abika adəsu Unum.

Ubingha Uteijee

17 Ra arherhe akɛ umum iki ibee irherhe, isi ikpoishũ umbi, ubinkutsu ikikɔngmbi ikorhe iyiki ibewe inangge iyiki ize.
18 Aki inggbaashia, umum igũ ugɛ ubɛn ivang umbi aki ikɔng iyi ididəsa, igigau iwe ru umbi, umum iwemum ri imangmang ra arherhe ha.

19 Awu ufang igigau iwe ru ngge idɛyiwe uwukusong ru umbi adɛ̃ɛ̃ ahwɛng ubinkpi Unum aka abee.
20 Ubɛn ivangyɛ umbi aki ikɔng, asi iwea Ubingha Uteijee umbi iki igha,
21 umbi aki igha, ubɛn unera asi idzɛupa undɔka. Uwɔɔ nggu imerh, uwɔɔ ahwa afĩrhã.
22 Umbi ashimbi ra ayakɛ umbi aka igha na ahwa umɔ? Use umbi akwɛɛte abika adɔsu Unum na ayɛɛi abirabɛ aka ashimbɔ ru ubin? Umum igɔr uguse nggu umbi? Iwuri ikpoi umbi ra akɛrɛ ha? Ĩ'ĩ, ishingge!

Ingwɛ̃ igha ubingha Uteijee

23 Ubinkpi umum iki iyɛi ru Uteijee awu ubin hã umum iki ĩdzaa umbi. Uteijee Uyesu anyangu uborodi, ru untsuukpi umbɔ aka agha adaknga.
24 Ri ivangyɛ unga aka atar uwɛɛ, unga abvũ ukpɔ na agɛ, <<Uwɛrɛ awu iyormum, iki iwu iyimbi, àka akorhe rimi ri iyita umum.>>
25 Ru nyaka ha, amaa ighigha, unga anyangu ukpɛwa ha agɛ, <<Ukpɛwa uwurɛ uwu ibibemuwe-Num iki ifa ra adzirhmum, àka ikorhe rimi, ivangyɛ umbi aka ihwa ri iyita umum.>>
26 Ubɛn ivang umbi aka itãi uborodi ukpirɛ na ahwa ru ukpɛwa uwurɛ, umbi adũwã akpe Uteijee utsɛku unga aka iba.
27 Nggee, ubɛn unera uwuku utãi uborodi ha use unga ahwa ru ukpɛwa Uteijee ru ida imimɛ̃, unga agba uvau arhim ri iyor nu adzirh Uteijee nukpɔ.
28 Imɛ̃ngge unera amei itsinga na adɔrha atãi uborodi ha na ahwa ru ukpɛwa ha.
29 Ubɛn unera aka atãi na ahwa ru ukpɛwa ha ri ida ihwihwɛng imor iyor Uteijee atãi na ahwa uvau ri itsinga.
30 Ngge itsu irhɛmbi ashimbɔ ri iker na aghong iyor, irhɛ abɔɔ ru umbi aka akpembɔ.
31 Bɔr umɛn ĩba imeimɛn atsimɛn, umɛn isi íngbamɛn ru uvau ufai.
32 Aba awu Uteijee atsu uvaumɛn, umɛn iki ikpomɛn imesa amɛn nukpɔ ngge itsú umbɔ asi ítsĩmkumbɔ umɛn nggu upfunga.
33 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi aba akɔngmbi igha ubingha, umbi adzɛu adɔka.
34 Uwɔɔ aba agũ imerh, unga agha ubingha ri iya, ngge iwe ugɛ ikikɔngmbi isi íkũwãngge umbi uvau.

Ru umum ĩba ĩbamum, umum iwuri imesuwamum abina akɔɔ.

12

Ízũwã Ipfu-Num

1 Ri itsi ízũwã iyi Ipfu-Num, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum isi ĩbeemum umbi asheri ihwihwɛng.
2 Umbi ahwɛngmbi ri ivangyɛ umbi aka awe ru uzĩ, umbɔ arhɛm umbi atsĩmbi idɔsa agberhekɛ aka asi idɛ̃ɛ̃ arherhuke arherhe.
3 Nggee umum ibee umbi ahwɛng ugɛ unera ashia uwuruwi Ipfu-Num iki itsu unga agɔr agɛ, <<Uyesu awu ikponum!>> Ikɛi unera asi ídɛ̃ɛ̃ agɔra agɛ, <<Uyesu awu Uteijee,>> awu Ipfu Isarsatangge itsu unga agɔr.
4 Ízũwã íwiwengge, bɔr Ipfu-Num unying iki isaki idzowe ngge.
5 Atsĩndĩ itser awuweke, bɔr Uteijee awu unying umɛn iki itɔ̃we.
6 Ítser iwiwengge bɔr Unum unying unga aka isaka adzowe ubɛn unera ijee iyiki itɔ̃ɔ̃.
7 Unum aka adzowuka ubɛn unera Ipfunga, ngge itsú umɛn iyike adɔka.
8 Uwɔɔ Ipfu-Num idzowe unga izũwã imesuwe itsoi, uwɔɔ Ipfu-Num idzowe unga izũwã imesuwe ihwihwɛng.
9 Uwɔɔ ikɛi Ipfu-Num idzowe unga izũwã imangmang, uwɔɔ Ipfu-Num idzowe unga izũwã iyiki ikerhuwe anera.
10 Uwɔɔ Ipfu-Num idzowe unga izũwã ijee ikorha abin idzeu, uwɔɔ ikɛi isɔm Arherhu-Num, uwɔɔ ihwɛng ikpũ ípfu iki iwiwengge, uwɔɔ arherha arherhe ri ikpũ idũ, uwɔɔ ihwɛng agben arherhe ha anera aki irherhe ru Ipfu-Num.
11 Kishoo akɛrɛ ha awu itser Ipfu-Num unying ikorha ake,

unga agashuwe ru ubɛn unera ri ibibeeangge.

Iyora unying iwe nggu agau arhɛrhɛ

12 Iyor unera iwu unying, bɔr iwe ru ugau arhɛrhɛ. Agau iyor ha agbopa awu iyora unying. Nggee iwe rimi nggu Ukiristo.
13 Umɛn kishoo akorhuwa umɛn ubɔtisima ri Ipfu-Num unying uzĩ ri iyora unying, abi Uyahuda use atsen abi Uyahuda, use agãrhã use abika afɔn, kishoo atsu umɛn ihwa ri Ipfu-Num unying.
14 Iyor isi iwengge ugapa unying, iwu ra agapa arhɛrhɛ.
15 Uba adak awuri igɔr ugɛ, <<Umum isi iwemum abok, ngge itsu umum isi iwemum ugau iyor,>> akɛrɛ asi íkɛnke ukpɔ iwe ugau iyor.
16 Nu uto aba ugɔr ugɛ, <<Umum isi iwemum usu, ngge itsu umum isi iwemum ugau iyor,>> akɛrɛ asi íkɛnke ukpɔ iwe agau iyor.
17 Uba iyor kishoo iwu usu, ngge ikũ use igũ? Uba iyor kishoo iwu uto, ngge ikũ use inui inuk?
18 Bɔr idzidzɛrhe Unum agbisha ubɛn ugapa ri iyor ru nyaka unga aka abee.
19 Uba iyor iwu ugapa unying, iyor iwerɛngge?
20 Ngge iki iwe agapa arhɛrhɛ, bɔr iyora unying.
21 Usu usi ígɔrkpɔ ubok ugɛ, <<Umum isi ĩbeemum ungo! >> Nu itsi isi ígɔrke adak ugɛ, <<Umum isi ĩbeemum umbi!>>
22 Rimi hã, agau iyor akirakɛ aka asi ikerke, ake awe ru undzumu ugarh.
23 Agau iyor akirakɛ umɛn iki ikaifɛrhkɔ ugɛ asi iweke ru ugarh atsĩke agau akɔɔ, umɛn iki isaki itomuwe imor ra ake. Nu agau akirakɛ aka asi izeke anera anyã, umɛn ingwɛ̃dzɛn ni ifɔme ake.
24 Agau iyormɛn akirakɛ aka amɛ̃ anera anyã, umɛn isi ikorhukumɛn ake ubin. Bɔr awu Unum unga agbishi iyor, atsu agaukɛ aka ashike ru ugarh ake uwu undzumunga.
25 Utsur igigau iwengge ri iyor, bɔr ubɛn ugau unyangu udɔkakpɔ icaica.
26 Ugau ukpɔɔ uba ugũ ighong, kishoo agau ha agũ ighong nggu ukpɔ, ugau ukpɔɔ uba ukpukpoi kishoo agɔm anggɔm nggu ukpɔ.
27 Umbi awu iyor Ukiristo, nu ubɛn unera ru umbi awu ugau iyornga.
28 Ra abika adɔsa Unum agbaashia atsũ abi itser Uyesu, uvaa abika asɔm Arherhu-Num, untaar abika umumesuwe, mɔcɛ abika atɔ̃ itser idzeu, ikɛi abika awe ru izũwã ikikerhuwe, nu abika ayike adɔka, nu abika arhi itser abika adɔsa, nu ikɛi abika arherha arherhe ikpũ idũ.
29 Awu anera kishoo awu abi itser Uyesu? Awu anera kishoo awu abika asɔm Arherhu-Num? Awu anera kishoo awu abika amesuwe? Awu anera kishoo atɔ̃ itser idzeu?
30 Awu anera kishoo awe ru izũwã ikikerhuwe? Awu anera kishoo arherhe idũ iyɔɔ? Use awu anera kishoo ahwɛng agbena?
31 Bɔr àka akponi iyɛi ízũwã iyiki igɔngnga.

Icɛrɛ umum iwuri idɛyiwamum umbi utsĩndĩ uwuku uzea.

13

Ibibema

1 Uba umum irherhe idũ anera nu iyi ípfu itser-Num, bɔr ishimum ru ibibema, umum iwu ru nyaku urhurheng uwuku uwe ru irhak ukpekũ, use unggang uwuku uwe ru irhak.
2 Uba umum iwemum ri izũwã iyiki isɔm Arherhu-Num, ikɛi iyiki ihwɛng abinkɛ aka awɔk kishoo, ikɛi umum iwemum ri ihwihwɛng kishoo, use umum iwemum ri imangmang iyiki igɔpuwe ígũ, bɔr ishimum ri ibibema umum isi iwemum ubin.
3 Uba umum idzowe abinkɛ umum iki iwe ra ake kishoo ra atsũwã, ni idzowe itsimum ri itɔ̃ itser iyiki ighong ru umum ifĩrhã, bɔr umum ishimum ri ibibema, umum isi ighamum ubin.
4 Ibibema iwu idɔngamɛn, ibibema iwu inna. Ishingge ru unyɛ̃ɛ̃, ishingge ri ibemitsi, use ififĩrhã.

5 Ishingge ri ingba, isi ibemungge itsingge, isi ifɛ̃rhũngge igũ avɔm, isi ikpɔmngge uvau ra amɛn.
6 Ibibema isi igũngge ibɛn ibewe bɔr igũibɛn idzidzɛrhe.
7 Ubɛn ivang, ngge ivina, ubɛn ivang, ngge iwe ru imangmang, ubɛn ivang, ngge ififosa, ubɛn ivang, ngge ibima.
8 Ibibema isi ímaangge. Bɔr isɔm Arherhu-Num iwuri imaangge, idũ ikɛi iwuri igwirngge, idzursu ikɛi iwuri imaangge.
9 Umɛn ihwɛng agbɛgbɛra ni isɔm Arherhu-Num agbɛgbɛra,
10 bɔr ivangyɛ undzumu ihwihwɛng iki iba, agbɛra awuri igwir.
11 Ivangyɛ umum iki iwe uwɛkuci, umum irherhe ru nyaku uwɛkuci, ikaifɛrhkɔ ru nyaku uwɛkuci. Ivangyɛ umum iki iwe unera, umum inekukũ amɛn ingwɛ̃nci ra andzing.
12 Icɛrɛ umɛn inyã uzirhzĩ ru nyaki irhi, ru unum hã umɛn iwuri inyãmɛn nggu asumɛn. Icɛrɛ umum ihwɛng ugbɛra, umum iwuri ihwɛng undzumunga, ru nyaka umbɔ aka ahwɛng umum.
13 Icɛrɛ, imangmang, nu ifosa, nu ibibema iki itatake aweke, bɔr uwuku ugɔnga kishoo ra akɛrɛ awu ibibema.

14

Ízũwã isɔm Arherhu-Num nu irhɛm

1 Àka adɔsa atsĩndĩ ibibema na akponi ízũwã iyi Ipfu-Num, undzumunga izũwã isɔm Arherhu-Num.
2 Ubɛn unera uwuku ukũ irhɛm arherhe arherhe, asi irherhuka ra anera, arherhewe Unum. Idzidzɛrhe anera asi íhwɛngmbɔ ubinkpi unga aka arherhe, unga anu irherhe abin aka awɔk ri ijee Ipfu.
3 Bɔr uwuruwi aka asɔm Arherhu-Num ra anera, adzin umbɔ, afituwe umbɔ na adzowe umbɔ ikeramɛn.
4 Uner uwuku urherhe irhɛm idũ adzin itsinga, bɔr uner uwuku usɔm Arherhu-Num adzin abika adɔsa.
5 Umum ibee umbi kishoo arherhi irhɛm idũ iyɔɔ, bɔr ugba umbi asɔm Arherhu-Num anang. Uwuruwi aka asɔm Arherhu-Num ananga uwuku urherha arherhe ri idũ iyɔɔ. Bɔr uwɔɔ aba asɔma agbena, ngge itsú abika adɔsa ama adzin, ni itsu ngge iwu icaica nggu isɔm Arherhu-Num.

6 Umbi ungwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum ĩba iba ru umbi irherhuwa umbi irhɛm idũ iyikise, izea iwu use ru umbi? Akpurha awe azezerawɔ ru umbi umum ĩba idɛyiwa umbi ubinkpi Unum aka adeyiwa umum use ikũwã umbi ihwihwɛng use isɔm Arherhu-Num use irhɛmyɛ iki imesuwa umbi?
7 Uko irhak abin aka abar aka ashike ru urhɛ, ugɛɛ userhuwa use igbɔm írhak, ngge iba isi idzengge, unera akorha aguse na ahwɛng ubom hã?
8 Ikɛi, irhak utsom uba isi idzengge uku kpengkpeng, ungamɔ awuri igbisha abin iwa?
9 Iwu rimi hã nggu umbi. Umbi aba asi irherhe irhɛma idzengge ri idũyɛ umbɔ aka ihwɛng, unera awuri ikorha aguse na ahwɛng ubin umbi aka arherhe? Umbi awuri irherhuwe ugba.
10 Ikpũ irhɛm arherhe iwengge ru upfung, rimi hã ubɛn urhɛma uwekpɔ ra agbenke.
11 Umum iba isi ihwɛngmum agben urhɛm arherhe uwɔɔ aka arherhe, umum iwu utsen ru uner uku urherha ha, nu unga awu utsen ru umum.
12 Ngge iwe rimi nggu umbi. Umbi aka akponi ízũwã iyi Ipfu-Num, àka adzowe itsimbi ri izũwãyɛ iki idzin abika adɔsa.

13 Ubɛn unera aka arherha arherhe ri irhɛm idũ iyɔɔ afɛn-Num ayike unga adɛ̃ɛ̃ asɔm agben arherhanga aka arherhe.
14 Umum ĩba ifɛn-Num ri irhɛm idũ iyɔɔ, awu ipfumum ifɛn-Num, bɔr amɛnmum asi ihwɛngke.
15 Nggee umum ikorhu uguse? Umum ifɛn-Num ri ipfumum, bɔr umum ifɛn-Num ra amɛnmum ikɛi. Umum iwuri itsũ ubom ri ipfumum, bɔr umum iwuri itsũ ubom ra amɛnmum ikɛi.

16 Ungo uba utar uwɛɛ ru Unum ri
ipfu, unerwi aka anu igosha ungo asi
ígũa idũ hã, awuri ikorha aguse na
agɔr agɛ, <<Iwerimi>> ri itarwɛɛ ha
ungo uku utar, unga aba asi ihwɛnga
ubinkpi ungo uku urherhe?
17 Ungo udɛ̃ɛ̃ itarwɛɛ ru Unum
akarhãrhã, bɔr uner uwɔɔ asi íkpoa
idzidzin ra ake.
18 Umum itarwɛɛ ru Unum ĩgɛ
umum irherhi irhɛm idũ iyɔɔ inang
umbi kishoo.
19 Bɔr ri ikikɔng abika adɔsa, aze
umum irherhe irhɛma itõõ anera
aka ahwɛng agbena, nu umum iki
irherhe irhɛm anaka agɔnga usɔka ri
idũyɛ anera aka amɔrmbɔ agbena.
20 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
aka neke ikaifɛrhkɔ ugɛɛ awɛkaci. Àka
awe abika asheru uvau ru nyaka
írheng ubok, bɔr ri ifɛrhkɔmbi, aka
awe akakũ.
21 Íkpem igɔr igɛ,
<<Umum iwuri ikũ anera abika
arherhe irhɛm idũ atsen
nu angwĩ anera ra abĩ akɔɔ
irherha arherhe nggu anera abɛrɛ,
bɔr rimi hã umbɔ asi íkpembɔ ato
ru umum,>>*
Uteijee unga agɔr.
22 Irhɛm idũ iyɔɔ isi iwengge atsar
ra abika adɔsa bɔr ra abika asheri
ididɔsa. Bɔr isɔm Arherhu-Num iwu
iyi abika adɔsa, isi iwengge iyi abika
asheri ididɔsa.
23 Nggee uba abika adɔsa akɔng
nu ubɛn unera arherhe arherhe
nggu irhɛm idũ iyɔɔ, abɔɔ aka asi
ihwɛngmbɔ use abika asheri ididɔsa
atsĩwã, asi ígɔrmbɔ ugɛ umbi azhɔmu
ukpong?
24 Bɔr uner uwɔɔ uwuku usheri
ididɔsa, use uwɔɔ aka asi ihwɛnga
atsĩwã nu anera kishoo adɛ̃ɛ̃ isɔm
Arherhu-Num, unga awuri ibemu-
nga ugɛ unga awu ra arhim ikɛi awuri
itsumbɔ unga uvau ra ake kishoo.
25 Abinkɛ aka awoyi ra amɛnnga
adzeka ra awiya. Nggee unga aka
agba anu na adzowe igɔng ru Unum
agɛ, <<Idzidzɛrhe Unum awea ru
umbi!>>

Adzowe igɔng iki imɛ̃

26 Umɛn igɔr iguse, umbi angwɛ̃mɛn
nu anapumɛn? Ivangyɛ umbi aka
ikɔng ananga unying, ubɛn unera
awea ru ubom, use irhɛm arherhe,
uwɔɔ irhi. Uwɔɔ arherhe ri irhɛm idũ
iyɔɔ, uwɔɔ ikɛi isɔm agbena. Kishoo
abina akɛrɛ akika adzin ididɔsa.
27 Uba inera abee irherhe irhɛm
idũ iyɔɔ, awu ufang unera unying use
ivaa use itaar arherhe unying any-
ing. Awu ufang uwɔɔ ikɛi asɔm ag-
bena.
28 Uner uwuku usɔm agbena
aba ashia, uwuku urherhe ha anu
ukutata ri ikikɔng abika adɔsa, na
arherha arherhe nggu itsinga nu
Unum.
29 Abika asɔm Arherhu-Num ivaa
use itaar aba arherha arherhe, abɔɔ
angwɛ̃dzɛn na amei ubinkpi umbɔ
aka arherhe.
30 Unum aba asɔmuka uwɔɔ aka
akhapa umɔ agbena, uwu ingg-
baashia anu ukutata.
31 Umbi kishoo adɛ̃ɛ̃ asɔmmbi
Arherhu-Num unying anying, utsɛku
ubɛn unera amesu ubin ubɛn unera
akpo ififita.
32 Uner uwuku usɔm Arherhu-
Num unga adɛ̃ɛ̃ akorhunga ake ri
ivanga uku kpengkpeng.
33 Unum asi iwea Unum uwuku
ukũ idzidzuna aba, bɔr unga awu
uwuku ukũwã ididɔɔr.

Ru ikikɔng abika adɔsa kishoo,
34 akatsɛrh anu ukutata ra ateu
ikikɔng abika adɔsa. Ashimbɔ ri
ijee iyiki irherha arherhe, awu ufang
umbɔ adɔsa ru nyaki Íkpem Umusa iki
agɔr.
35 Umbɔ aba abee ihwɛng ubin
ukpɔɔ, umbɔ arhusa atsakmbɔ ri iya,
ubinkutsu awu ubina atsa ukutsɛrh
arherha arherhe ri ikikɔng abika
adɔsa.
36 Use awu ra atsimbi Arherhu-
Num aka atsai? Use awu umbi
ukpekũ ake aka aba atsĩ?
37 Unera aba akaifɛrhkɔ ugɛ unga
awu uner uwuku usɔm Arherhu-
Num, use unga awe ru ízũwã iyɔɔ iyi
Ipfu-Num, unga ahwɛng ugɛ abin hã

* **14:21** Àka anyã ikɛi: Uish 28.11,12.

umum iki itsɛng awu arherhe Uteijee aka atsu.
38 Unerwi aka akpɛ̃ɛ̃ irhi akɛrɛ ha,
unga nibikanga awuri ikpɛ̃mbɔ unga.
39 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu ana-
pumɛn, àka akponi isɔm Arherhu-
Num, na niba akɛnmbi anera irherha
arherhe ri irhɛm idũ iyikise.
40 Bɔr àka akorhe ubɛn abina ru
nyaka ngge iki imɛ̃ unying anying ri
ivanga uku kpengkpeng.

15

Isisok Ukiristo ra akpe

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
umum ibee iyituwa umbi Isarhe Iyiki
Izeyɛ umum iki idɛyiwa umbi, umbi
aka ayɛi na adɛ̃ɛ̃ aker ra ake.
2 Awu ri Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ umbi
aka akpo ififɔrh, umbi aba akpɔmmbi
arherhakɛ umum iki isɔma umbi.
Iba isi iwengge rimi, imangmangmbi
iwu ibɛm.
3 Ubinkpi umum iki iyɛi umum
ĩdzaa umbi ukpɔ uwe ru ugarh
akarhãrhã, ĩgɛ Ukiristo akpe ra
arhimmɛn ru nyaki itsɛng Arherhu-
Num,
4 adzake unga, na asoyiwe unga
ru unum untaar ru nyaki itsɛng
Arherhu-Num,
5 na adzekanga ru Ubitru, nu ikɛi ru
abi itser Uyesu usɔkdũmɛn.
6 Akɛrɛ aka amaa, unga adzeka ra
abika adɔsa, abirabɛ aka anangmbɔ
anaka atõõ ivanga unying. Irhɛmbɔ
ikɛi awu umɔ uba utsĩ icɛrɛ, bɔr abɔɔ
aka akpembɔ.
7 Mɔcɛ unga adzeka ru Uyaku, umɔ
ikɛi ru kishoo abi itser Uyesu.
8 Ri imimasha kishoo, unga adzeka
ru umum, nu umum iki iwe ru nyaku
unerwi umbɔ aka amar ri ivangyɛ iki
isi imɛ̃ngge.
9 Awu umum iwu uku ucia ra abi
itser Uyesu, isi imɛ̃ngge umbɔ ayisa
umum uner itser Uyesu, ubinkutsu
umum idzowukũ uver ra abika adɔsu
Unum.
10 Bɔr imimutu Unum itsu umum
iwe uner itser-Yesu, ikɛi imimu-
tayɛ unga aka akorhuwa umum isi
iwengge ibɛm. Ĩ'ĩ, umum itõ itser
inangmum ubɛn abi itser Uyesu, rimi
hã asi iwea umum, bɔr awu imimutu
Unum iki iwe nggu umum.
11 Nggee, uko awu umum idzowe
isarhe use umbɔ, isarhamɛn iwu
ubina unying, nu ubin umbi aka
adzowe imangmang.

Isisok ra akpe

12 Bɔr umɛn ĩba idzowe isarhe isisok
Ukiristo ra akpe, awu use utsu abɔɔ
ru umbi anu igɔr ugɛ isok ra akpe
ishingge?
13 Uba isok ra akpe ishingge,
Ukiristo asi isok ra akpe nukpɔ.
14 Ukiristo aba asi isoka ra akpe,
idzowe isarhamɛn iwu ibɛm nukpɔ,
imangmangmbi ikɛi iwu ibɛm.
15 Inangngge rimi, Ukiristo aba asi
isoka ra akpe, umɛn idzowe ideka
igbɛrangwĩ ru Unum, ubinkutsu
umɛn idzowukumɛn ideka ru Unum
ugɛ unga asoyiwe Ukiristo ra akpe,
unerwi unga aka asi isoyika, uba awu
idzidzɛrhe, isok ra akpe ishingge.
16 Isok ra akpe iba ishingge, asi
isoyikumbɔ Ukiristo nukpɔ.
17 Ikɛi aba asi isoyikumbɔ Ukiristo,
imangmangmbi iwu ibɛm, utsɛku
icɛrɛ ikɛi umbi awu ra arhimmbi.
18 Mɔcɛ abirabɛ aka akpe ru ubok
iwɛrhɛ nggu Ukiristo, umbɔ aka
atsĩmbɔ nukpɔ.
19 Uba ifosamɛn ru Ukiristo iwe ri
ibibɛk iyɛrɛ ukpekũ, umɛn inangmɛn
ubɛn unera iwe abin atorh.
20 Bɔr awu idzidzɛrhe asoyikumbɔ
Ukiristo ra akpe. Unga awu ugbaashi
uwuku usok ra akpe ra abirabɛ aka
akpe.
21 Ugɛ akpe aka atsĩwã ru ubok
unera unying, rimi hã isok ra akpe
iba ru ubok unera unying.
22 Ugɛ ru ubok Uadamu anera
kishoo aka akpeyi, rimi hã umbɔ
aka isoyiwe umbɔ kishoo ru ubok
Ukiristo.
23 Bɔr awuri isoyiwe ubɛn unera ri
ivangnga. Ukiristo awuri igbaashia
asok, mɔcɛ ivangyɛ unga aka iba
awuri isoyiwe abika awe abinga.
24 Mɔcɛ isok upfung iki iba, ivangyɛ
unga aka ibvui adzowe Iyɛrhe ru

Utɛ Unum, ivangyɛ unga aka isituwe ubɛn iyɛrhe nu ijee, nu abi ijee.
25 Awu ufang Ukiristo awu uyɛrhe utsɛku unga aka itsu anggamtsaknga kishoo ra andaidaknga.
26 Unggamtsak uwu imaataka umbɔ aka itsĩme awu akpe.
27 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Unum atsuke abina kishoo ru andaidaknga.>>* Anangkɛ ngge iki igɔr ugɛ, <<Ubɛn ubin aka atsuke ra andaidaknga,>> akɛrɛ awu ra awiya nukpɔ ugɛ asi itomumbɔ Unum nibikanga, aka atsuke abina ru ubok Ukiristo.
28 Ivangyɛ unga aka imaa ikorha akɛrɛ ha, mɔcɛ Ungwɛ̃ hã aka isei ru ubok Unum aka atsuke abina kishoo ru uboknga, nggee Unum unga awu abina kishoo.
29 Isok ra akpe iba ishingge, abɔrɔ umbɔ aka asorhuwe umbɔ ubɔtisima ri itsi abika akpe, awuri ikorha aguse? Uba abika akpe asi ísokmbɔ ra akpe, awu use utsu anera asorhu ubɔtisima?
30 Ru umɛn, awu use utsu umɛn itsu atsimɛn ru ubin iwei ubɛn ivang?
31 Umum inyã akpe ubɛn unuma, idzidzɛrhe umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn ru nyaka ngge iki iwe idzidzɛrhe ugɛ umum ifĩrhã umbi ru Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn.
32 Umum iba ivoivoi nggu abi Uafisa aka awe ru nyaka íjuɛ arhum iyiki ibewe, ni iwu ifosa iyi anera ukpekũ, umum iwuri ikpo use? Abika akpe aba asi ísokmbɔ,
<<Umɛn igha ni ihwa,
udã umɛn ikpe.>>†
33 Àka niba neke umbɔ arhɛmmbɔ umbi. Isei nggu abika abewe abi amɛn aka atãrhã aka isaka adzunuwe abika arhika.
34 Àka abvui aba ra amɛnmbi, na aneke itsĩ ra arhim, abɔɔ ru umbi amɔrmbɔ Unum. Umum irherhe rimi ru umbi agũ atsa.

Isisok iyor

35 Bɔr uner uwɔɔ awuri irhusa agɛ, <<Akorha aguse na asoyiwe abika akpe? Awuri ikũ iyor iyikisong adzeka?>>
36 A ugugge! Ikpũ abin ungo uku udoi, ngge iwuri ikpe ni idɔrhi imɛr.
37 Ivangyɛ umbi aka adoi, umbi asi idoimbi iyoryɛ ngge iki iwe, bɔr awu ikpũ ukpekũ. Ru nyaki ishaa uarhkama use ishaa abin akɔɔ.
38 Bɔr Unum aka isaka adzowe ngge iyoryɛ unga aka abee, nu ubɛn ikpũ ishaa unga aki isaka adzowe iyorngge.
39 Iyor isi iwengge ubina unying kishoo. Anera awembɔ ri ikpũ ayormbɔ, ijuɛ iya nu ikpũngge, anunu nu ikpũke, abɛrh ikɛi ni ikpũke.
40 Ayor aki afã aweke, ikɛi ayor aki abĩ aweke, bɔr irhirhang ayor aki afã awuweke nggu irhirhang ayor aki abĩ.
41 Ishaa unum iwe ru ikpũ irhirhangngge, ufɛ̃ uwe ri ikpũ irhirhangmgbɔ, idzɛɛr iwe ru ikpũ irhirhangngge, ikɛi ubɛn idzɛɛr irhirhangngge iwiwengge nggu iyɔɔ.
42 Iwe rimi hã nggu isok ra akpe. Iyoryɛ umbɔ aka adoi iki isaki ivɔ̃ɔ̃ngge, iyor ha umbɔ iki isoyiwe ngge isi isaki ivɔ̃ɔ̃ngge.
43 Aka isaka adoi ngge ri ida ikpikpoi, aka isaka asoyiwe ngge ri ikpikpoi. Aka isaka adoi ngge ri isheri ijee, aka isaka asoyiwe ngge ri ijee.
44 Aka isaka adoi ngge ru nyaki iyoryɛ iki ikpe. Aka isaka asoyiwe ngge ru nyaki iyoryɛ iki isi íkpengge ugbagbaa.

Iyoryɛ iki ikpe iba iwengge, mɔcɛ iyoryɛ iki isi íkpengge ugbagbaa iwengge.
45 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Uner uwu inggbaashia Uadamu awe uner uwu urhɛ.>>‡ Ukiristo unga awu Uadamu uwu imaataka, awe ru iyoryɛ iki isi íkpengge na adzowe urhɛ.
46 Iyor ha iki isi íkpengge asi iwea ngge igbaashia iba, bɔr iyoryɛ iki ikpengge igbaashia iba, mɔcɛ iyoryɛ iki isi íkpengge idɔrhi iba.

* **15:27** Àka anyã ikɛi: Amb 8.6. † **15:32** Àka anyã ikɛi: Uish 22.13. ‡ **15:45** Àka anyã ikɛi: Ing 2.7.

47 Uner uwu inggbaashia awu uzurhu abĩ. Uner uwu uvaa adzeka afã.
48 Abi upfung awe ru nyaku uwu ha umbɔ aka amuna nggu uzurhu. Abi afã awe ru nyaku uwuruwi aka adzeka afã.
49 Ru nyaka umɛn iki iwe usaka uwu uner upfung hã, rimi hã ikɛi umɛn iwuri iwe usaka uwu uner afã hã.
50 Umum idɛyiwa umbi, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, inggɛ iyor nu adzirh asi ídɛ̃ɛ̃ akpoke ukam Iyɛrhe Unum, use uwuku uvɔ̃ agha ukam uwuruwi aka asi ívɔ̃ɔ̃.
51 Àka akpeto, umum idɛyiwa umbi iwiwɔk ubin ukpɔɔ! Umɛn kishoo isi íkpemɛn, bɔr umɛn kishoo awuri ifaruwe ayormɛn,
52 kanying, ugɛɛ ri ipisa asu, ri igũ irhak utsom ukpuku umumasha. Awuri ibar utsom asoyiwe abika akpe na ayorkɛ aka asi íkpeke, ikɛi awuri ifaruwe ayormɛn.
53 Awu ufang, iyor iyiki ivɔ̃ atsim itsingge iyor iyiki ishe ivivɔ̃ɔ̃ hã, nu ikpikpe ikɛi itsim uwuku ushe ikpikpe ha.
54 Ivangyɛ iyor iyiki ivɔ̃ iki itsim itsingge iyor iyiki ishe ivivɔ̃ɔ̃ hã, iyor iyiki ikpe ikɛi atsim iyor iyiki ishe ikpikpe ha, mɔcɛ arherhe ha umbɔ aka atsɛng ra Arherhu-Num awuri itsuafɛrke agɛ,

<<Aka unguwukumbɔ akpe,
aka anangmbɔ ake.>>§

55 <<A akpe, ininangngo iwerɛngge?
Ungo akpe unggumango uwerɛmgbɔ?>>*

56 Arhim ake awu ungguma akpe, ijee arhim awu Íkpem.
57 Bɔr umɛn itarwɛɛ ru Unum! Unga iki idzaa umɛn ininang ru ubok Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.
58 Nggee, umbi aze angwɛ̃mɛn nu anapumɛn aka adɛ̃ɛ̃ aker. Niba neke ubin ugɔpukpɔ umbi. Ubɛn ivang aka adzowe atsimbi kishoo ri itser Uteijee, ubinkutsu umbi ahwɛngmbi ayetnummbi ru Uteijee asi íweke ibɛm.

16

Izũwã iyiki iyike abika adɔsa

1 Ra arherhe izũwã iyiki iyike abika adɔsa, àka akorhe ru nyaka umum iki itsuke abika adɔsa ru Ugarhatiya aki ikorhe.
2 Ubɛn unum ukpu inggbaashia ri inuma utɔɔva, ubɛn unera ru umbi atsũ uhwɛk ri ikpikpo ikernga angwɛ̃ adzɛu, ngge itsú ivangyɛ umum iki iba, ikɔng uhwɛk ishingge.
3 Mɔcɛ, ivangyɛ umum iki iba, umum idene abirabɛ umbi aka abema nggu ubvur uwuku udɛyiwe ugɛ umbɔ akũ izũwãmbi azĩ Urusharhima.
4 Iba izengge umum izĩ, umbɔ azĩ adena umum.

Igbisha abin uzɛ̃rhã

5 Umum iwuri itɔng izĩ Umakidoniya, umum ĩba izĩmum, umum iwuri ĩbamum ru umbi.
6 Iba imɛ̃ngge umum iwuri isei idãrhã nggu umbi, utsɛki idoi iki imaa, ngge itsú umbi ayika umum ru uzɛ̃rhãmum.
7 Umum isi ĩbeemum itɔng ru udĩ ni inyã umbi, umum itsu amɛnmum ibee iba imaa inuma nggu umbi, Uteijee aba abemuwanga.
8 Bɔr umum iwuri isei ru Uafisa utsɛku unum Upentiko,
9 ubinkutsu aka atsuruwambɔ nggaa angwĩ ubã itser atɛtɛi nggimi, nu abika akɛn umum awu arhɛrhɛ.
10 Utimoti aba abanga ru umbi, àka atsu unga niba igũa iwei ivangyɛ unga aka awu nggu umbi, ubinkutsu unga ani itõ itser Uteijee ru nyaka umum.
11 Unera niba akwɛɛrka unga. Àka adene unga uku utɔɔ unga ama aba ru umum, umum ifosi inyã unga nggu angwɛ̃mɛn nu anapumɛn.
12 Ra arherhu ungwɛ̃mɛn Uaforho, umum ishɔ̃rhã unga akarhãrhã ĩgɛ unga aba ru umbi nggu abɔɔ abika adɔsa. Unga asi ibeenga ibiba icɛrɛ.

§ **15:54** Àka anyã ikɛi: Uish 25.8. * **15:55** Àka anyã ikɛi: Uho 13.14.

Awuri ibanga ri ivangyɛ unga aka ikpo ugarha.

Arherhe imimasha

13 Àka asei adzɛu, àka adɛ̃ɛ̃ aker ri imangmangmbi, àka aneke igba iwei, aka aker.
14 Àka akorhe ubɛn ubin ri ibibema.
15 Umbi ahwɛngmbi aner iya Uistifanu umbɔ agbaashia akɔrh ra abĩ Uakaya, ikɛi umbɔ adzowe atsimbɔ ri itɔ̃we itser ra abika adɔsa. Umum ishɔ̃rhã umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
16 àka adɔsu ikpũ anera abɛrɛ, nu abirabɛ umɛn iki itɛ̃wã nggu umbɔ.
17 Umum inggɔmanggɔm ivang Uistifanu, nu Ufartunata, nu Uaikaku aka aba atsĩ, ubinkutsu umbɔ adzaambɔ umum iyiyikeyɛ umbi aka asi idɛ̃ɛ̃ ayikambi umum.
18 Umbɔ adɔrhuwa amɛnmum nu akimbi. Ikpũ aner abɛrɛ azea umbɔ adzowe umbɔ imor.
19 Ikikɔng abika adɔsa ra abĩ Uasiya aghwe umbi. Uakirha nu Ubiriskirha aghwe umbi akarhãrhã ri itsok Uteijee, nu abika adɔsa aki ikɔng ri iyambɔ.
20 Kishoo angwɛ̃mɛn nu anapumɛn nggimi aghwe umbi. Àka aghwe adɔka nggu ighwe ibibema.
21 Umum, Uburhu, itsɛng ighwe iyɛrɛ nggu ubokmum.
22 Ubɛn unerwi aka asi ibemunga Uteijee, uneke ikponum iwe ru unga. Uteijeemɛn uba!
23 Imimuta Uteijee Uyesu ima iwe nggu umbi.
24 Umum ĩbema umbi kishoo ru Ukiristo Uyesu. Iwerimi.

Ubvur uwu uvaa Uburhu aka atsɛnge abi Ukorinti

Utsutson ri itsi ubvur Ukorinti uwu uvaa

Uburhu uner itser Uyesu aka amaa itsɛnge abi Ukorinti ubvur uwu inggbaashia, asi idãrhũnga na atsɛng ubvur uwu uvaa. Anu ikaifɛrhkɔ agɛ Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ ri ivangyɛ unga aka awe ru Umakidoniya, ra anangkɛ unga aka atõ itser idzowe Isarhe Iyiki Ize. Atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 55 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Ubvur uwurɛ udɛyiwe abika adɔsa ru Ukorinti ugɛ icicang ishingge Uburhu ana abemunga umbɔ, ikɛi udɛyiwe umbɔ ugɛ umbɔ agbishu isiseimbɔ nggu Unum ru ubok Uyesu. Akɛrɛ aka amaa, Uburhu ashõrhã umbɔ ugɛ umbɔ ama akɔng uhwɛk ukpuku uyike abika adɔsa ru Urusharhima, ubinkutsu unga asi ídãrhũnga na aba ru umbɔ.

Anyãmbɔ ugɛ awe ru ubvur uwurɛ Uburhu aka arherha arherhe ri itsinga ananga abvurnga akɔɔ. Akɛrɛ awe rimi ubinkutsu ri ivangyɛ Uburhu aka atsɛng ubvur uwurɛ idamɛn iwengge akarhãrhã ri itsinga nggu abika adɔsa abɔɔ ru Ukorinti.

Ru ubvur ha, Uburhu akaa itsinga ru urhenakpi abi imesi igbɛrangwĩ aka agɔr ugɛ unga asi iwea uner itser Uyesu.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-11)*
Uburhu nggu abika adɔsa ru Ukorinti *(1.12—7.16)*
Idzidzowe ra abika adɔsa ru ugbɛr uwu Uyahuda *(8.1—9.15)*
Uburhu akaa itsinga *(10.1—13.10)*
Arherhe aki imaatak *(13.11-14)*

1 Umum iwu Uburhu. Unum aka asɛng umum iwe uner itser Uyesu Ukiristo. Umum iwe nggimi nggu ungwɛ̃mɛn Utimoti. Umum itsɛnge ikikɔng abika adɔsa ru Ukorinti nu kishoo abika adɔsa ra abĩ Uakaya.

2 Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi idorh nu ididɔɔr.

Ikpikpoi ru Unum uwu kishoo ifi-fita

3 Ikpikpoi iwe ru Unum nu Utɛ uwu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo! Unga awu Utɛ icicorhe nu Unum uwuku ufituwa umɛn ubɛn ivang.

4 Unga afituwa umɛn ra ayetnummɛn kishoo, ngge itsú umɛn iwuri ifituwe abɔɔ nggu ifififtayɛ umɛn iki iyɛi ru Unum.

5 Ru nyaka ayetnum Ukiristo aka atsĩ ru ibibɛkmɛn akarhãrhã, ikɛi awu ru ubok Ukiristo umɛn iki ikpo ififita ha akarhãrhã.

6 Umɛn ĩba iwu ra ayetnum, awu ififita nu ififɔrhmbi. Umɛn ĩba ikpo ififita, iwe ru ifififtambi, iki ighwɛr ru umbi idɔngamɛn ibibima ra ayetnum hã umɛn iki ihwa.

7 Ifosamɛn ru umbi idɛ̃ɛ̃ iker, ubinkutsu umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ru nyaka umbi aka ahwa ikpũ ayetnummɛn, rimi hã umbi aka ikpo ififitamɛn.

8 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn isi ĩbeemɛn umbi asheri ihwihwɛng ri ikpũ ayetnumkɛ umɛn iki ihwa ra abĩ Uasiya. Ayetnum hã awu arhɛrhɛ umɛn isi idɛ̃ɛ̃ ibimumɛn, umɛn isi ihwɛngmɛn ugɛ umɛn iwuri ĩbɛkmɛn.

9 Idzidzɛrhe, umɛn igũ ugɛɛ atsu umɛn ufai akpe. Bɔr akɛrɛ akorhe ngge itsú umɛn isi ítsumɛn amɛnmɛn ri ititɛ̃wãmɛn, bɔr umɛn itsu amɛnmɛn ru Unum, uwuku usoyiwe abika akpe.

10 Unga ashɔɔta umɛn ra akpe ha*, umɛn ihwɛngmɛn unga awuri ishɔɔta umɛn ikɛi. Umɛn ifosa ugɛ unga awuri ishɔɔta umɛn ubɛn ivang,

11 ru ubokmbi aka ayika umɛn afɛna-Num ru umɛn. Mɔcɛ anera arhɛrhɛ aka itarwɛɛ ru Unum ru umɛn†, ubinkutsu umɛn iwuri

* **1:10** *akpe ha*: Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha awu ru *akpe idikũnga irhɛirhɛ.* † **1:11** *ru umɛn*: Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha awu ru *ru umbi.*

ikpomɛn ishishɔɔr ha ri ifɛn-Num irhɛirhɛ.

Uburhu afaruka ubinkpi unga aka abee ikorhe

12 Ubin hã ukpi umɛn iki ifĩrhã ru ukpɔ, amɛnmɛn adzaa umɛn ideka ugɛ isiseimɛn ru upfung iwe iyi idzidzɛrhe nu iyi irhirhika iki idzeku imimutu Unum. Isi idzekngge ri itsoi upfung ukpirɛ. Umɛn ĩdzumi ikorha akɛrɛ ri isiseimɛn nggu umbi.
13 Umɛn isi itsɛngamɛn ubinkpi umbi aka asi ídɛ̃ɛ̃ avarhumbi use ahwɛngmbi. Umum ifosa ugɛ,
14 ru nyaka umbi icɛrɛ aka ahwɛng umɛn ukunjiir, unuma umbi awuri ihwɛngmbi akarhãrhã. Mɔcɛ umbi adɛ̃ɛ̃ afĩrhũmbi ri itsimɛn, ru nyaka umɛn iki idɛ̃ɛ̃ ifĩrhã ri itsimbi ru unumkpi Uteijee Uyesu aki ibvui aba.
15 Umum ihwɛng rimi hã, ngge itsu umum ibee inggbaashia iyepa umbi, ngge itsú umbi akpo idorh idevaa.
16 Umum ĩbeemum iyepa umbi ni itɔng izĩ Umakidoniya, ni ibvui idzeku Umakidoniya ĩba ru umbi. Umum ikɛi ĩbeemum umbi ayika umum izĩ Uyahudiya.‡
17 Ivangyɛ umum iki ibee ikorhe rimi hã, umbi akaifɛrhkɔ ugɛɛ umum iwe ra amɛn avaa? Use umum ikorhe ru nyaka abi upfung aki ikorhe iki itsu umum ĩgɔr igɛ, <<Ĩĩ, ĩĩ>> bɔr ra amɛnmum iwu, <<Ĩ'ĩ, ĩ'ĩ?>>
18 Ru nyaku Unum aka awu idzidzɛrhe, rimi hã arherhakɛ umɛn iki irherhuwa umbi asi iweke aki <<Ĩĩ>> nu <<Ĩ'ĩ.>>
19 Ungwɛ̃ Unum, Uyesu Ukiristo, umum nu Usirha nu Utimoti iki idũwã ru umbi, asi iwea uner <<Ĩĩ>> nu <<Ĩ'ĩ,>> bɔr awu uner <<Ĩĩ>> ubɛn ivang.
20 Ubinkutsu ibibemuweyɛ Unum aka abemuwa kishoo iwu <<Ĩĩ>> ru Ukiristo. Ngge itsu umɛn ĩgɔr ugɛ, <<Iwerimi>> ru ubok Ukiristo ri ikpoi Unum.
21 Awu Unum atsu umɛn nggu umbi idɛ̃ɛ̃ iker ru Ukiristo. Unga atsũ umɛn,
22 na atsuka umɛn atsar aka adɛyiwe ugɛ umɛn iwe abinga, na atsu Ipfunga ra amɛnmɛn ngge iwe ibow izɛɛ ni idzɛu ubinkpi uku iba ra asu.
23 Umum iyisu Unum unga awu idekamum ugɛ awu ubinkpi uku ikaa umbi utsu umum isi ibvui ĩbamum Ukorinti.
24 Isi iwengge ugɛ umɛn ibee idɛyiwa umbi ijee ri imangmangmbi, ubinkutsu umbi aka adɛ̃ɛ̃ akermbi ri imangmangmbi. Umɛn itɔ̃ itsera urhɔnga, ngge itsú umbi agũibɛn.

2

1 Ngge itsu umum isi ĩbeemum ĩba iyepa umbi ikɛi ni ĩdakuwe amɛnmbi.
2 Umum ĩba itsu amɛnmbi ada, ungamɔ abɔr aka itsu amɛnmum agũibɛn, uba asi iwea umbi umum iki itsu amɛnmbi ada?
3 Ubin hã uku utsu umum itsɛnga umbi rimi, umum isi ĩbeemum ĩba ikpo abirabɛ aka amɛ̃ɛ̃ umbɔ atsu umum inggɔmanggɔm, adakuwe amɛnmum. Umum iwemum ri ikeramɛn ru umbi kishoo, ugɛ umbi kishoo aba awembi ra anggɔm, umum iwuri iwe ra anggɔm.
4 Umum itsɛnga umbi nggu ida amɛn nu anyĩ arhɛrhɛ. Isi ĩbeemum itsu amɛnmbi aghong bɔr umum ibee umbi ahwɛng ighor ibibemamum ru umbi.

Itsũwe uvau uner arhim hã

5 Umum isi ĩbeemum ihwita arherhe ri ivangyɛ umum iki igɔr ĩgɛ uner ha aka atsu amɛn ada, asi idakuka amɛnmum ru nyaka amɛnmbi kishoo.
6 Ufaikpi irhɛɛmbi aka atsuke unga uku umɛ̃ɛ̃ mɔnɔ.
7 Nggee icɛrɛ, àka atsũwe unga na afituwe unga, ngge itsú ighongamɛn ineke ihwa ikernga.
8 Nggee umum ishɔ̃rhã umbi àka adɛyiwe ibibemambi ru unga akarhãrhã.
9 Ubin hã uku utsu umum itsɛnga umbi ubvur uwurɛ ikɛi, umum ibee ivira umbi inyãni use umbi abeembi idɔsa arherhamum kishoo.

‡ **1:16** Àka anyã ikɛi: Aiy 19.21.

10 Umum iwuri itsũwũkũ ubɛn unerwi umbi aka atsũwe. Abirabɛ umum iki itsũwe, umum itsũwe umbɔ ra asu Ukiristo. Unera aba awea umbɔ aki itsũwe, umum ikorha akɛrɛ ha ri iyika umbi.
11 Umum ikorha akɛrɛ ha utsur Ushaitan akpoa ugarh uku urhɛm umɛn, ubinkutsu umɛn ihwɛngmɛn irhirhɛmnga.

Abi itser ibibemuwe-Num iyiki ifa

12 Ivangyɛ umum iki izĩ Utoruwa, Uteijee unga adzaa umum ugarh ukpuku idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo umɔ.
13 Bɔr amɛnmum aghong akarhãrhã, ubinkutsu umum isi inyãmum ungwɛ̃mɛn Utitu umɔ. Nggee umum ibɔre abi Utoruwa ni izĩmum Umakidoniya.*
14 Bɔr umum itarwɛɛ ru Unum, uwuruwi aka agha inggbaashi, unga adarh umɛn ru nyaku ũgbaiwa aki idarh abirabɛ unga aka adzur ri iwa. Unum ani ikũ umɛn atsu ihwihwɛngnga itɛ̃rhã ru ubɛn ananga. Ihwihwɛng hã iwe ru nyaki isung iki itɛ̃rhã.
15 Umɛn iwe ru nyaki isung iyi Ukiristo, iyiriyɛ iki itɛ̃rhã ra abirabɛ umbɔ aka afɔrh umbɔ nu abirabɛ aka awe ru utsĩndĩ uwuku utsutsĩm.
16 Ra abirabɛ aka awe ru utsĩndĩ uwuku utsutsĩm, umɛn iwe inu akpe, ra abika afɔrh, umɛn iwe inu urhɛ. Awu ungamɔ amɛ̃ɛ̃ itɔ̃ itser ha?
17 Umɛn isi iwemɛn ru nyaka abɔɔ arhɛrhɛ, abika adzowe isarhe Arherhu-Num ugɛ umbɔ akpo uhwɛk. Bɔr umɛn irherhi idzidzɛrhe, ubinkutsu awu Unum adena umɛn, ikɛi umɛn iwe abi Ukiristo.

3

Abi itser ibibemuwe-Num iyiki ifa

1 Umbi anyã ugɛɛ umɛn inu ikpoi atsimɛn ikɛi? Use umɛn ibee abvurkɛ aka idɛyiwa umbi ugɛ umɛn itɔ̃ itser iyiki ize, use abvurkɛ umbi aka itsɛng adɛyiwe abɔɔ ugɛ umɛn itɔ̃ itser iyiki ize?
2 Umbi nibikambi awu ubvurmɛn iki itsɛng ra amɛnmɛn, ugɛ ubɛn unera aka adɛ̃ɛ̃ avarhe na ahwɛng.
3 Umbi adɛyiwe ugɛ umbi awu ubvurwi Ukiristo aka atsɛng na adene ru ubok itsermɛn. Asi itsɛngmbɔ umbi nggu ubiro, bɔr nggu Ipfu-Num uwu urhɛ. Isi iwengge ru ubatu utarh bɔr iwu ra amɛn anera.*
4 Umɛn itsu imangmang ru Unum ru ubok Ukiristo ngge itsu umɛn irherha akɛrɛ ha.
5 Umɛn ishimɛn ru ifɛrhkɔ ugɛ umɛn ikũ ikermɛn itɔ̃ itser iyɛrɛ, bɔr awu Unum atsu umɛn idɛ̃ɛ̃ itɔ̃ itser ha.
6 Unga atsu umɛn idɛ̃ɛ̃ iwe abika atɔ̃ itser iyi ibibemuwe-Num iyiki ifa, iyiriyɛ iki isi iwengge iyi ikpem bɔr iwe iyi Ipfu-Num. Ikpem iki isaki ififɛr, bɔr Ipfu-Num ikũwã urhɛ.†

7 Íkpem Umusa iyiriyɛ iki itsɛng ru ubatu utarh ikũwã akpe. Irhirhang Unum idzekangge ri ivangyɛ umbɔ aka adzowe ngge ni itsu unyɛ̃ Umusa urhang akarhãrhã ngge itsu abi Uisrairha asi idɛ̃ɛ̃ arhimbɔ unyɛ̃ɛ̃nga. Irhirhang hã ru unyɛ̃ Umusa itirhi isisata. Uba ikpem hã iba nggu ikpũ irhirhang iyɛrɛ,‡
8 itser iyi Ipfu-Num isi íwe ru irhirhang inangngge irhirhang iyi Ikpem hã?
9 Uba ubinkpi uku ukũwã uvau uwe ubin irhirhang, mɔcɛ ubinkpi uku ukũwã umɛn isheru uvau uwuri iwe ru irhirhang unangkpɔ.
10 Idzidzɛrhe, irhirhang iyi ibibemuwe iki igbe isi itsĩngge irhirhang iyi ibibemuwe iyiki ifa.
11 Uba Ikpem iyiki imimaa uba nggu irhirhang, ubinkpi uku uwe ugbagbaa iwuri ikũwã nggaa irhirhang!

12 Umɛn iwe ru ikpũ ifosa iyɛrɛ, ngge itsu umɛn iwe ru ikeramɛn.
13 Umɛn isi iwemɛn ru nyaku Umusa, aka atsĩme unyɛ̃ɛ̃nga nggu untama utsur Uisrairha anyãmbɔ irhirhang hã iyiki imimaa.§

---

* **2:13** Àka anyã ikɛi: Aiy 20.1. * **3:3** Àka anyã ikɛi: Idzi 24.12; Uiri 31.33; Ueze 11.19; 36.26. † **3:6** Àka anyã ikɛi: Uiri 31.31. ‡ **3:7** Àka anyã ikɛi: Idzi 34.29. § **3:13** Àka anyã ikɛi: Idzi 34.33.

14 Bɔr amɛnmbɔ awu uku undɔ̃ɔ̃, uba utsĩ icɛrɛ untama hã una ukɛnmgbɔ umbɔ inyã idzidzɛrhe ha ri ivangyɛ umbɔ iki ivarhi ibibemuwe-Num iki igbe ha. Awu iwe ru imangmang ru Ukiristo ukpekũ idɛ̃ɛ̃ itsũwe untama hã.
15 Uko irherɛ, ivangyɛ umbɔ iki ivarhu abvur Umusa, untama hã utsirmgbɔ amɛnmbɔ, ni itsu umbɔ asheri ihwihwɛng ra ake.
16 Bɔr unera aba adzipa awe uwu Uteijee, aka atsũwũkumbɔ untama hã.*
17 Uteijee awu Ipfu, anangkɛ Ipfu Uteijee iki iwe, ififɔn iwe umɔ ra anang hã.
18 Umɛn kishoo umbɔ aka asi itsirukumbɔ unyɛ̃mɛn, umɛn ĩdɛyiwe irhirhang Uteijee, ikɛi umɛn itoma iwe ru nyaka unga. Irhirhang ha idɛ̃ɛ̃ itoma. Akɛrɛ awu itser iyi Uteijee, unga awu Ipfu ha.

4

Iwe ru ubin ra anui abĩ

1 Awu ru ubok atorh Unum umɛn iki ikpo itser iyɛrɛ. Nggee, umɛn isi ítsũwũkumɛn amɛnmɛn.
2 Umɛn ikpɛ̃mɛn ikorhu ubin atsa ri iwɔk, umɛn isi irhɛmmɛn anera use umɛn isɔm igbɛrangwĩ nggu Arherhu-Num. Unum awu idekamɛn umɛn iki irherhi idzidzɛrhe ukpekũ, ngge itsú anera awe ru imangmang ru umɛn.
3 Uba Isarhe Iyiki Izeyɛ umɛn iki idũwã iwiwɔk, iwɔk ra abika atsutsĩm.
4 Ushaitan, unum uwu upfung ukpirɛ aka abvurka amɛn abika asheri imangmang, ngge itsú umbɔ asi ínyãmbɔ irhirhang Isarhe Iyiki Ize iki idɛyiwe imor Ukiristo, aka awu usaka Unum.
5 Umɛn isi idzowukumɛn isarhe atsimɛn, umɛn idzowe isarhe ugɛ Uyesu Ukiristo awu Uteijee. Ri itsinga umɛn iki iwe agãrhã ru umbi.
6 Ngge itsu Unum uwuku ugɔr ugɛ, <<Neke irhirhang irhang ru uzĩ,>>* unga atsu irhirhangnga irhang ra amɛnmɛn, itsu umɛn ihwɛng imornga. Anyã imor ha ra asu Ukiristo.
7 Bɔr abin aka awe ru ugarh aki Ipfu ha atsu ake ru umɛn, abirabɛ aka awe ru nyaka anui umbɔ aka akũ abĩ adzin. Unum akorha akɛrɛ adɛyiwe ugɛ ijee iyiriyɛ iki inangngge kishoo íjee iwu iyinga isi iwengge iyimɛn.
8 Umbɔ aka isaka adzaa umɛn ayetnum ru ubɛn afɛn, bɔr umbɔ asi itsu umɛn inekukumɛn itsermɛn. Ivang iyɔɔ umɛn icicang, bɔr umɛn isi itsũwũkumɛn amɛnmɛn.
9 Umbɔ adzaa umɛn uver, bɔr Unum asi ibɔruka umɛn. Umbɔ akwɛr umɛn atar ra abĩ, bɔr umɛn isi ikpemɛn.
10 Ubɛn ivang umbɔ akpurha abɔr ifɛre umɛn ru nyaka umbɔ aka akorhuwe Uyesu, ngge itsú umbɔ ama anyã urhɛwi uku uwe ru nyaku uwu Uyesu ru umɛn.
11 Umɛn abirabɛ iki iwe ru urhɛ, umɛn ishɔɔr ra akpe ubɛn ivang, ubinkutsu umɛn iwe ru imangmang ru Uyesu, nggee umbɔ ama anyã ibibɛknga ra ayormɛn akika akpe.
12 Nggee akpe atɔ̃ itser ru umɛn, bɔr urhɛ utɔ̃itser ru umbi.
13 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Umum iwemum ri imangmang, nggee umum irherha arherhe.>>† Umɛn iwe ru ikpũ imangmang hã, nggee umɛn irherhe igamɛn,
14 ubinkutsu umɛn ihwɛngmɛn ugɛ Unum uwuku usoyiwe Uteijee Uyesu ra akpe, awuri isoyiwanga umɛn nggu Uyesu na akũna umɛn nu umbi aba ra asunga.
15 Kishoo akɛrɛ unga akorhuwa umbi, ngge itsú imimutayɛ idɛ̃ɛ̃ itɛ̃rhã ima itsu anera atoma atar uwɛɛ ru Unum akarhãrhã, iyiriyɛ iki idzowe unga ikpikpoi.
16 Nggee umɛn isi itsũwũkumɛn amɛnmɛn. Ayormɛn anu ikpikpe, bɔr ubɛn unum ípfumɛn ikpo iker.
17 Ayetnummɛn awu ukunjiir asi ídãrhũke, ake awuri ikũwã umɛn ikpikpoi iyi ugbagbaa iyiriyɛ iki inangngge ayetnummɛn hã kishoo.

* **3:16** Àka anyã ikɛi: Idzi 34.34. * **4:6** Àka anyã ikɛi: Ing 1.3. † **4:13** Àka anyã ikɛi: Amb 116.10.

18 Nggee umɛn neke itsu asu ra
abinkɛ umɛn iki idɛ̃ɛ̃ inyã, bɔr umɛn
itsu asu ra abinkɛ umɛn iki isi ídɛ̃ɛ̃
inyãmɛn. Ubinkutsu, abinkɛ umɛn iki
idɛ̃ɛ̃ inyã, asi ídãrhũke, bɔr abinkɛ iki
isi ídɛ̃ɛ̃ inyãmɛn awu aki ugbagbaa.

5

Ayormɛn aka afa

1 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ayormɛn
awe ru nyaka atsurha umɛn iki isei
umɔ ri ivanga ukunjiir. Ikɛi umɛn iba
ikpemɛn nu atsurha akɛrɛ atsĩmke,
umɛn iwemɛn ri aya aka afa umɛn iki
isei umɔ. Asi iwea anera adzin aya
ha. Awu Unum adzin aya ha ra afã,
ake awuri iwe aki ugbagbaa.
2 Umɛn iki izhemɛn nggu ayor akɛrɛ
umɛn iki iwe ra ake icɛrɛ, umɛn ibee
iwe ra ayormɛn aka afa ra afã.
3 Ubinkutsu ivangyɛ umɛn iki itsim
ayor aka afa ha, umɛn isi íwemɛn ípfu
ukpekũ ugɛɛ umɛn iwu igbĩrhĩ.
4 Ivangyɛ umɛn iki iwe ra atsurha
akɛrɛ, umɛn itseng igɔ̃, ubinkutsu,
umɛn isi ĩbeemɛn ikpe iwe igbĩrhĩ, bɔr
umɛn ibee itsim ayor aka afã, ngge
itsú ayorkɛ aka ikpe unuma afare
awe akirakɛ aka asi íkpeke.
5 Awu Unum unga agbishuwa
umɛn akɛrɛ ha, na adzaa umɛn
Ipfunga ngge iwe ibow izɛɛ ubinkpi
uku iba.
6 Nggee ubɛn ivang umɛn iwe ru
ikeramɛn. Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ
umɛn ĩba iwe ru ayor akɛrɛ, umɛn isi
iwemɛn nggu Uteijee.
7 Umɛn isei ri imangmang ru Unum
asi iwea ri inyĩnyã.
8 Umɛn iwemɛn ri ikeramɛn, umɛn
ibee ibɔre ayormɛn ni isei nggu Utei-
jee.
9 Nggee umɛn itsu amɛnmɛn ru
unga agũibɛn umɛn, ri isei ra ay-
ormɛn use ri ida isei ra ake.
10 Ubinkutsu awu ufang umɛn
kishoo iki izĩ ra anang isei aka atsu
uvau Ukiristo. Ra anang isei ha ubɛn
unera awuri iyɛi ugbɛtɛ abinkɛ unga
aka akorhe ri iyor, iyiki ize use iyiki
ibewe.*

Uyike anera agbisha nggu Unum

11 Umɛn ihwɛngmɛn idzowe imor
ru Uteijee, ngge itsu umɛn ibee itsu
anera adzipa azĩ ru unga. Ubinkpi
umɛn iki iwe Unum ahwɛnga ukpɔ,
umum ifosa ugɛ umbi ahwɛngmbi
umɛn igambi.
12 Umɛn isi ibeemɛn ikpoi atsimɛn
ra asumbi ikɛi, bɔr umɛn ĩdzaa umbi
ugarha umbi akũ umɛn afĩrhã. Umɛn
ikorha akɛrɛ ru umbi adɛ̃ɛ̃ agbishuwe
abirabɛ aki ifĩrhã ra abinkɛ umbɔ aki
inyã nggu asu na asi ifĩrhũmbɔ ra abin
aki amɛn.
13 Abɔɔ agɛ umɛn iwe abi ukpong.
Umɛn ĩba iwu abi ukpong, ngge iwu
ru Unum. Bɔr umɛn ĩba isi iwemɛn abi
ukpong, izea iwu iyimbi.
14 Awu ibibemu Ukiristo idarh
umɛn, ubinkutsu umɛn ihwɛngmɛn
ugɛ Ukiristo aka akpea ru anera
kishoo, nggee anera kishoo aka
akpembɔ nggu unga.
15 Unga akpe ru anera kishoo, ngge
itsú abika abubɛk niba abɛkmbɔ ri
igũ ibɛnmbɔ bɔr ri igũna unga aka
akpe umbɔ asoya unga.
16 Nggee udzur icɛrɛ uzĩɔ umɛn isi
írhimɛn unera ugɛɛ ubinkpi upfung
uku unyanga unga. Isha, umɛn isaki
irhimɛn Ukiristo rimi hã, bɔr umɛn isi
ibvui irhimɛn rimi icɛrɛ.
17 Nggee, unera aba awɛrhunga
iwɛrhɛ nggu Ukiristo, awu uner
uwuku ufa. Iyiki igbe iki izĩngge, iyiki
ifa iki ibangge!
18 Kishoo akɛrɛ ha adzeku Unum,
uwuku ugbishuwa iwɛrhɛmɛn nggu
unga ru ubok Ukiristo na adzaa umɛn
itser igbigbisha.
19 Ubinkpi umɛn iki irherhe iwu
ugɛ Unum agbishu upfung nggu it-
sikamnga ru ubok Ukiristo. Asi
ívarhunga arhim anera ra atsimbɔ na
adzaa umɛn itser iyiki ikũ anera ĩba
ru unga.
20 Umɛn iwe afare Ukiristo, ngge
itsu umɛn ini ishɔ̃rhã umbi ri itsok
Ukiristo ugɛɛ Unum unga ani ishɔ̃rhã
umbi ru ubokmɛn, ugɛ umbi agbisha
nggu unga.

* **5:10** Àka anyã ikɛi: Urom 14.10.

21 Unum atsu unga aka ashia ra arhim anyanga arhimmɛn ri itsinga, ngge itsú ru ubok Ukiristo, Unum ama anyanga umɛn iwu abika arhika.

6

1 Umɛn ishɔ̃rhã umbi ri itsimɛn iki iwe awɛrhi itser Unum, ugɛ umbi niba ayɛimbi imimutu Unum ibɛm.
2 Unga aka agɔr agɛ,
<<Ivang umatamum,
umum igũmum umbi,
ru unum ififɔrh ha,
umum iyikamum umbi.>>*
Umum idɛyiwa umbi, icɛrɛ awu ivang Unum aka iyike, icɛrɛ awu unum ififɔrh.

Ayetnum Uburhu

3 Umɛn isi itsumɛn utarh ukpuku ukwɛr itok ru atsĩndĩ anera, ngge itsú anera asi írherhumbɔ arherhe aka abewe ri itsi itsermɛn.
4 Bɔr ru ubɛn ubin umɛn iki ikorhe, umɛn ini ĩdɛyiwe ugɛ umɛn iwe agãrhũ Unum. Umɛn ibima akarhãrhã ri ihwa ayetnum, ri igũ ighong nu ipipare.
5 Anera akwɛr umɛn ugwɛɛ na atsuke umɛn ru ugborzĩ. Anera asoyi unggɔ̃ɔ̃ ifuw nggu umɛn. Umɛn itɔ̃ itser iyiki iker, umɛn isi irhamɛn urhɔ, isi ighamɛn ubingha.†
6 Umɛn iwu abika asar, abi ihwihwɛng, abi idɔngamɛn, abi inna, abi Ipfu Isarsatangge, abi ibibema iyi idzidzɛrhe.
7 Ubɛn ivang umɛn ini irherhi idzidzɛrhe, ijee Unum iwe nggu umɛn. Umɛn iwemɛn ra abin iwa aki irhirhika ru ubok ugha nu ubok ufer.
8 Umɛn iwu agãrhũ Unum ru ubok imor nu ikwikwɛɛte, ra arherhe aka abewe nu akika aze anera aki irherhuwa umɛn. Abɔɔ anyã umɛn ugɛɛ abika arhɛm anera, bɔr umɛn irherhi idzidzɛrhe.
9 Umbɔ asi ihwɛngmbɔ umɛn, bɔr abɔɔ ahwɛngmbɔ umɛn akarhãrhã. Umɛn iwu ra angwĩ akpe, bɔr umɛn iwemɛn ru urhɛ. Umɛn iyɛi ugwɛɛ, bɔr umɛn isi ikpemɛn.
10 Umɛn iwemɛn ri idamɛn, bɔr umɛn iwe ra anggɔm ubɛn ivang. Umɛn iwe ri itsũwã, bɔr umɛn itsu abɔɔ awe ru ubin urhɛrhɛ. Umɛn ishimɛn ru ubin, bɔr ubɛn ubin umɛn iwemɛn ra ukpɔ.
11 Umɛn irherhuwa umbi arherhe isi iwɔkmɛn ubin ru umbi abi Ukorinti. Umɛn iyanguwa umbi amɛnmɛn.
12 Umɛn isi ikpɛ̃mɛn ibema umbi, awu umbi asi iyanga amɛnmbi abemumbi umɛn.
13 Umum irherha arherha akɛrɛ nggu umbi ru nyaku utei iki irherhe nggu angwɛ̃nga, àka ayanga amɛnmbi ikɛi.

Irhirhang nggu uzĩ

14 Niba agbopumbi atsimbi nggu abirabɛ aka asi iwembɔ abika adɔsa. Awu use uwuri igbopu uner uwuku urhika nggu uner arhim? Use awu iwɛrhɛ use iwuri igbopu irhirhang nggu uzĩ?
15 Ukiristo awu uwɛrhu Undenggũ? Use awu use utomu abika adɔsa nggu abirabɛ aka asi iwembɔ abika adɔsa?
16 Awu use uwuri igbopuwe Iya-Num nggu agberhe? Umɛn iwu iya Unum uwu urhɛ. Ru nyaku Unum aka agɔr agɛ,
<<Umum iwuri isei nggu umbɔ
ni izɛ̃rhã ru umbɔ,
umum iwuri iwe Unummbɔ,
umbɔ awuri iwe anermum.>>‡
17 Nggee,
<<Àka adzeka ru umbɔ
na agau atsimbi nggu umbɔ,
Uteijee unga agɔr.
Àka niba abangumbi abinkɛ aka asi isarke,
umum iwuri iyesũ umbi.>>§
18 <<Umum iwuri iwe Utɛ ru umbi,
umbi awuri iwe angwɛ̃mum akatsak nu akatsɛrh,
Unum Uwu Ijee Iyiki Igɔnga Kishoo unga agɔr.>>*

* **6:2** Àka anyã ikɛi: Uish 49.8. † **6:5** Àka anyã ikɛi: Aiy 16.23. ‡ **6:16** Àka anyã ikɛi: Urha 26.12; Uiri 32.38; Ueze 37.27. § **6:17** Àka anyã ikɛi: Uish 52.11; Ueze 20.34,41. * **6:18** Àka anyã ikɛi: 2Usm 7.14.

7

1 Umbi aze awɛrha, umɛn iwemɛn ri ibibemuwe iyɛrɛ kishoo. Nggee, awu ufang umɛn isare atsimɛn ra abinkɛ aki itsu ida isisar ri iyor nu ipfu. Umɛn undzumu iwe abika asar ri igũ iwei Unum.

Anggɔm Uburhu

2 Àka ayanguwa amɛnmbi ru umɛn. Umɛn isi ikorhumɛn iyiki ibewe ru unera. Umɛn isi idakukumɛn itsok unera. Umɛn isi ighamɛn urha unera.
3 Umum iki irherhe rimi hã, umum isi itsukamum umbi uvau. Ru nyaka umum iki idɛyiwa umbi ugɛ umbi awe ra anang ra amɛnmɛn ngge itsú umɛn iwe nggu umbi ru urhɛ nu akpe.
4 Umum itsu amɛnmum ru umbi akarhãrhã. Umum ikũ umbi ifĩrhã akarhãrhã. Umbi afituwa amɛnmum akarhãrhã. Umɛn ihwa ayetnum akarhãrhã, bɔr umum iwe ra anggɔm akarhãrhã.
5 Uko ivangyɛ umɛn iki iba Umakidoniya, ayormɛn asi ikpoke iwiwosha, bɔr ubɛn udĩkpi umɛn iki idzipa umɛn ihwa ayetnum. Ra awiya umbɔ ashɔng umɛn ifuw, ra amɛnmɛn umɛn igũ iwei.*
6 Bɔr Unum uwuku ufituwe abika agũ ighong, afituwa umɛn ri ibiba Utitu.
7 Asi iwea ibibanga ukpekũ, bɔr ififituweyɛ umbi aka akorhuwe unga. Unga adɛyiwanga umɛn ugɛ umbi abeembi inyã umum, na awembi ri ighongamɛn ru ubinkpi umbi aka akorhe, na atsumbi amɛnmbi abeembi iyika umum. Akɛrɛ ha atsu umum igũibɛn akarhãrhã.
8 Uba umum itsu umbi agũ ighongamɛn ru ubvurwi umum iki itsɛnga umbi, umum isi igũmum ighongamɛn. Ivang iyɔɔ amɛnmum aghongke, ubinkutsu umum inyã ubvur ha itsuka umbi ighongamɛn, bɔr ighongamɛnmbi ha iwe ri ivanga ukunjiir ukpekũ.
9 Icɛrɛ umum iwe ra anggɔm, asi iwea ugɛ umbi aka agũ ighongamɛn, bɔr ighongamɛnmbi ngge itsu umbi adzipa. Unum akũ igũ ighongamɛn hã atsu umbi adzipa amɛnmbi, nggee umɛn isi ikorhuwamɛn umbi iyiki ibewe.
10 Ighongamɛn hã Unum aki ikũ, isaki itsu umbi adzipa. Idzidzipa ha ikũwã umbi ififɔrh, ni iwuri ishingge ri ighongamɛn. Bɔr ighongamɛn iyi upfung iki isaki itsu anera akpe.
11 Àka anyã ubinkpi uku ukorhe ru umbi ru ubok ighongamɛn hã Unum aka akũwã. Ngge itsu umbi akponi itõ itser iyiriyɛ iki idɛyiwe ugɛ umbi ashimbi ru uvau, ngge itsu umbi adzeidzeu ri ikpũ arhimkɛ aka awe ru umbi na agũ avɔm nggu ake. Ngge itsu umbi awe ru nggaa ikponi iyiki itsu ubinkpi uku usi irhikukpɔ urhika na atsu uvau ru uner uwuku ukorhe iyiki ibewe. Ru ubɛn anang umbi aka adɛyikumbi ugɛ umbi ashimbi ru uvau ra arherha akɛrɛ.
12 Nggee ivangyɛ umum iki itsɛng ubvur uwɔrɔ, asi iwea ubin uvau unera aka akorhe, use unerwi umbɔ aka akorhuwe unga itsu umum itsɛng umgbɔ. Umum itsɛng umgbɔ ngge itsú umbi anyã nggu asumbi ugɛ umbi abema umɛn akarhãrhã ra asu Unum.
13 Abin akɛrɛ kishoo atsu umɛn iwe ru ififita.

Undzuma abinkɛ aka atoma afituwa amɛnmɛn, umɛn iki inyã Utitu ra anggɔm, ubinkutsu umbi kishoo atsu ipfunga iwosha.
14 Ru ubɛn ififĩrhãmum iki ikorhe ri itsimbi ru Utitu, umbi asi idzaambi umum atsa. Ru nyaka ubɛn ubina umɛn iki irherhuwa umbi awe idzidzɛrhe, rimi hã umbɔ adɛyiwe ugɛ ififĩrhãmɛn ra atsimbi ra asu Utitu iwu idzidzɛrhe.
15 Ibibemayɛ Utitu aka awerangge ru umbi itoma iwe akarhãrhã ivangyɛ unga aka iyita idɔsa arherhambi kishoo nu ikpũ imoryɛ umbi aka adzowe unga ri ivangyɛ umbi aka ayɛi unga nggu iwei nu izang iyor.
16 Umum iwe ra anggɔm icɛrɛ ubinkutsu umum iwemum ri ikeramɛn ru umbi.

* **7:5** Àka anyã ikɛi: 2Uko 2.13.

8

Àka adzowe abinkɛ umbi aka adɛ̃ɛ̃ adzowe

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
umɛn ibee umbi ahwɛng imimutayɛ
Unum aka adzowe ikpui ikikɔng
abika adɔsa ru Umakidoniya.
2 Ra ateu nggaa ayetnummbɔ
nu itsũwãmbɔ, arhɛrha anggɔmmbɔ
itsu umbɔ adzowe ízũwã ra abɔɔ
akarhãrhã.
3 Umum idɛ̃ɛ̃ idɛyiwamum umbi
ugɛ umbɔ adzowe uku kpengkpeng
ri ikermbɔ, utsɛku umbɔ aka adzowe
ngge itɔngngge ikermbɔ. Ri ibibe-
mambɔ,
4 umbɔ ashɔ̃rhã umɛn akarhãrhã
ugɛ umɛn neke umbɔ akpo idorh ri
itsu abokmbɔ atosa ayike abika adɔsa
ru Urusharhima.*
5 Akorha anangmbɔ ubinkpi umɛn
iki ikaifɛrhkɔ. Umbɔ agbaashia ad-
zowe atsimbɔ ru Uteijee mɔcɛ umbɔ
adzaa atsimbɔ ru umɛn ri idɔsu ubin
Unum aka abee.
6 Nggee umɛn ishɔ̃rhũ Utitu ugɛ
unga amina asunga amashu itseryɛ
unga aka atsai na ayika umɛn ri ikɔng
izũwã iyi ibibema ru umbi.
7 Umbi aka akorha anangmbi
ra abina kishoo ri imangmang, ra
arherhe, ri ihwihwɛng, ri ikponi
itɔ̃ itser nu ibibemambi ru umɛn†,
àka akorha anangmbi rimi hã ikɛi
ri idzowe izũwã iyɛrɛ iki idzek ri
ibibema.
8 Umum isi itsukamum umbi ing-
gang, bɔr umum ibee iviri idzidzɛrhe
ibibemambi ri ikpanga ngge nggu
abɔɔ aka awe ru ikponi iki iyiyike.
9 Umbi ahwɛngmbi imimuta Utei-
jeemɛn Uyesu Ukiristo, unga awu
uner abina kishoo, bɔr ri itsimbi
unga awe utsũwã, ngge itsú umbi awe
abika awe ru ubin ru ubok itsũwãnga.
10 Itsũwãmum iyɛ ru ubinkpi uku
uze ru umbi ra arherhe akɛrɛ. Ishaikɛ
umbi awu anggbaashi asi iwea ri
idzidzowe ukpekũ, bɔr nggu amɛn
aka akponi idzowe.
11 Nggee icɛrɛ àka amashi itser ha
nggu amɛn aka akponi idzowe ha
umbi aka atsai na adzowe ubinkpi
umbi aka adɛ̃ɛ̃ adzowe.
12 Umbi aba awembi ra amɛn
aka adzowe, Unum awuri iyɛsa
ubinkpi umbi aka adzowe. Unum
atsu asunga ru ubinkpi unera aka
awerakpɔ, asi iwea ru ubinkpi unera
aka ashe rakpɔ.
13 Asi iwea ibibemamum ugɛ abɔɔ
awosha nu umbɔ apara umbi ri iker,
bɔr umum ibee umbi kishoo awe
icaica.
14 Ri ivang iyɛrɛ umbi aka awe
ru arhɛrha abin, àka akũ ayike abɔɔ
ra abinkɛ umbɔ aka abee, ngge itsú
umbɔ ivangyɛ umbɔ aka awe ra abin
arhɛrhɛ, umbɔ awuri ikũ ayikambɔ
umbi ra abinkɛ umbi aka abee. Mɔcɛ
abina awe icaica.
15 Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num
iki igɔr ugɛ, <<Uwuruwi aka akɔng
arhɛrhɛ, asi irhɛke unga. Uwuruwi
aka akɔng ukunjiir, asi ibɔrkeci ru
unga.>>‡

Utitu nggu awɛrhanga

16 Bɔr umum itar uwɛɛ ru Unum,
unga aka atsu ra amɛn Utitu ru nyaka
amɛnmum aka awe ru umbi.
17 Utitu asi iyɛsa ubinkpi umɛn
iki ishɔ̃rhã ukpekũ, bɔr unga atsu
amɛnnga abee iyika umɛn, ngge itsu
unga asɛng itsinga aba ru umbi.
18 Umɛn ikɛi idene ungwɛ̃mɛn nggu
unga, uwuruwi aka akpo ikpikpoi ri
kishoo ikikɔng abika adɔsa ri idzowe
Isarhe Iyiki Ize.
19 Asi iwea rimi ukpekũ, bɔr awu
umbɔ asɛng unga azɛ̃rhã nggu umɛn
ri ikũ izũwã iyɛrɛ izĩ Urusharhima.
Umɛn ikorha ngge ru umɛn ikpoi
Uteijee ni ĩdɛyiwe ugɛ umɛn iwemɛn
ra amɛn akika ayike.
20 Umɛn isi ĩbeemɛn anera arhena
umɛn ri itser iyiki idzowe urhɛrhi
izũwã hã.
21 Umɛn ibee ikorhe abin aka
arhika ra asu Uteijee nu ra asu anera
ikɛi.

---

* **8:4** Àka anyã ikɛi: Urom 15.26. † **8:7** *ibibemambi ru umɛn*: Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha awu ru *ibibemamɛn iki ikorhuwa umbi.* ‡ **8:15** Àka anyã ikɛi: Idzi 16.18.

22 Ikɛi umɛn idene umbɔ nggu
ungwɛ̃mɛn uwuruwi umɛn iki inyã
ugɛ unga adzowe itsinga atõ itser
ra abina arhɛrhɛ. Icɛrɛ unga abee
ikorha ananga rimi, ubinkutsu unga
awea ri ikeramɛn ru umbi akarhãrhã.
23 Utitu awu uwɛrhi itsermum
uwuku uyika umbi. Angwɛ̃mɛn abɔɔ
aka awu nggu unga, awu abi itser
ikpui ikikɔng abika adɔsa na akowe
imor ru Ukiristo.
24 Nggee aka adɛyiwe aner abɛrɛ
ibibemambi, ngge itsú abika adɔsa
kishoo ahwɛng ugɛ ififĩrhãmɛn ru
umbi iwu idzidzɛrhe.

9

Àka ayike abika adɔsa

1 Ri iyike abika adɔsa ha, asi iwea
ufang umum itsɛnga umbi,
2 ubinkutsu umum ihwɛngmum
itsu amɛnmbi ri iyiyike. Umum ifĩrhã
ri itsimbi ru Umakidoniya. Umum
ĩgɔr umbɔ ugɛ ngge utirhi ishaikɛ
ru Uakaya umbi aka agbisha abinkɛ
umbi aka idzowe amaa. Ikpũ itsu
amɛnmbi hã itsu irhɛɛ abɔɔ ru umbɔ
asok adɛ̃ɛ̃.
3 Ngge itsu umum idene angwɛ̃mɛn
abɛ, ngge itsú umbɔ anyã ugɛ ubinkpi
umum iki ifĩrhã ri itsimbi ra arherhe
akɛrɛ awu idzidzɛrhe. Umum ibee
umbi agbisha adzɛu ru nyaka umum
iki irherhe ugɛ umbi awuri iko-
rhumbi.
4 Bɔr umum ĩba idzeku Umaki-
doniya nggu abɔɔ abika adɔsa ĩba
ikpo umbi anasi igbishumbi ubin,
atsa awuri ifɛr umɛn ri iker amɛnyɛ
umɛn iki iwerangge ru umbi nu umbi
awuri igũmbi atsa ikɛi.
5 Nggee umum inyã azea umum
ishõrhã angwɛ̃mɛn hã aba akɔng
abinkɛ umbi aka abemi idzidzowe
ru umum idɔrhi iba, ngge itsú ake
anu adzɛu ru nyaki izũwãyɛ umbi aka
adzowe ri ibibemambi, isi iwengge ri
inggang.
6 Àka ayita ugɛ ubɛn unera aka adoi
ikpũ ukunjiir, awuri igbɛr ukunjiir,
bɔr unerwi aka adoi ikpũ irhɛirhɛ,
awuri igbɛr abina arhɛrhɛ.
7 Ubɛn unera atsũ ra amɛnnga
ubinkpi unga aka abemi idzowe
na adɔrha adzowe, asi iwea
ri ighongamɛn use ri inggang,
ubinkutsu Unum abemu uner
uwuku udzowe nggu anggɔm.
8 Unum ikɛi adɛ̃ɛ̃ adzaanga umbi
imimutayɛ iki inangngge ubinkpi
umbi aka abee, ngge itsú ubɛn
ivangyɛ umbi aka ikpo kishoo abinkɛ
umbi aka abee, umbi adɛ̃ɛ̃ ako-
rhumbi ubɛn itser iki uze.
9 Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki
igɔr igɛ,

<<Unga aka isaka ayangu uboknga
adzowe ra atsũwã.
Irhirhikanga iwu ugbagbaa.>>*

10 Unga uwuku udzowe ikpũ ru abika
ududoi nu uborodi uwe ubingha,
awuri itoma adzaanga umbi ikpũ na
atsu ngge iwe irhɛrhɛ na atsu umbi
agbɛr abin arhɛrhɛ. Unga awuri iko-
rhe rimi hã, ngge itsú umbi adɛ̃ɛ̃ ad-
zowe abirabɛ aka abee.
11 Unga awuri itsu umbi awe ru ubin
ra atsĩndĩa kishoo, ngge itsú umbi
ayanga abokmbi adzowe ru ubɛn
ifɛrhɛ. Mɔcɛ anera awuri itarwɛɛ ru
Unum ri izũwãyɛ umbi aka adzowe ru
ubokmɛn.
12 Itseryɛ umbi aka atõ isi iyikungge
abika adɔsa ukpekũ, bɔr ini itsu an-
era arhɛrhɛ atar uwɛɛ akarhãrhã ru
Unum.
13 Awu itseryɛ umbi aka atõ iwuri
itsu umbɔ akpoi Unum. Awu idzid-
zoweyɛ umbi aka adzowe ru umbɔ
nu ru abɔɔ kishoo iwuri idɛyiwe ugɛ
umbi awu abika adɔsa arherhe ri Is-
arhe Iyiki Ize iyi Ukiristo.
14 Awu nggaa imimutayɛ Unum aka
adzaa umbi itsu umbi ayike umbɔ.
Akɛrɛ ha atsu umbɔ adɛ̃ɛ̃ ifɛna-Num
ru umbi na abee inyã umbi.
15 Umɛn itarwɛɛ idzowe Unum ru
nggaa izũwãyɛ unga aka akorhuwa
umɛn, iyiriyɛ angwĩ aka asi ídɛ̃ɛ̃ asɔm
amaake!

10

Uburhu akaa itsernga ru Unum

* **9:9** Àka anyã ikɛi: Amb 112.9.

1 Abɔɔ ani igɔr ugɛ umum iwu uner iwei ni ishimum ru ikeramɛn ra asumbi, bɔr umum iwu uner ikeramɛn ri ivangyɛ umum iki ishimum ru umbi!
2 Abɔɔ agɛ ibibɛkmɛn iwe ru nyaka abi upfung. Umum Uburhu, umum ishɔ̃rhã umbi ri ididɔɔr nu irhɛrhi itsi iyi Ukiristo, àka niba atsu umum iwemum uner ikeramɛn nggu umbi ru nyaka umum iki ibee iwu uner ikeramɛn nggu abɔrɔ ha.
3 Nu ngge iki iwe ugɛ umɛn iwe ru upfung, umɛn isi itangmɛn iwa ru nyaku upfung iki ikorhe.
4 Abin iwamɛn asi iweke aki upfung ukpirɛ. Awu aki ijee Unum, akirakɛ umɛn iki ikũ ibupuwe ifɛrhkɔ iyiki iker iki itsu anera ayapa.
5 Umɛn iki isaki itsu ubɛn imesa iyiki iberi itsi iki ikɛn anera ihwɛng Unum iwe ibɛm. Ikɛi umɛn iki isaki ivur ifɛrhkɔ ha kishoo itsu ngge idɔsu Ukiristo.
6 Ivangyɛ umbi aka adɛyiwe ugɛ umbi awu abika adɔsu ubinkpi Ukiristo aka agɔr, mɔcɛ umɛn igbisha idzɛu itsu ufai ru ubɛn unerwi aka akpɛ̃ɛ̃ idɔsu ubɛn ubinkpi Ukiristo aka agɔr.

7 Ubɛn unerwi aka awe ru ikeramɛn agɛ unga awu uwu Ukiristo, aze unga ahwɛng ugɛ umɛn iwu abi Ukiristo igamɛn. Akɛrɛ ha awu uku ukpɛ̃ɛ̃.
8 Uteijee adzaa umum ijee iyiki ikũ idzin umbi ni isi iwengge iyiki ibupuwe umbi. Uko ififĩrhãmum iba irhɛngge ri ijee ha, umum isi ígũmum atsa.
9 Umum isi ĩbeemum umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umum ibee idzaa umbi iwei nggu abvurkɛ umum iki itsɛnga umbi.
10 Abɔɔ agɛ, <<Abvur Uburhu amor na aker, bɔr unga aba awu nggu umɛn nibikanga, asi iwea unerwi iki irherha arherhi iker, ikɛi arherhanga asi iweke ubin.>>
11 Imɛ̃ngge ikpũ anera abɛrɛ ahwɛng ugɛ abinkɛ umɛn iki itsɛng ra abvurmɛn ri ivangyɛ umɛn iki ishimɛn umɔ, abin hã rakɔ umɛn iki ikorhe umɛn ĩba iwemɛn umɔ.
12 Umɛn isi ĩbeemɛn imei use ikpanga atsimɛn nggu abirabɛ aka akpoi atsimbɔ. Bɔr ivangyɛ umbɔ iki imei atsimbɔ nibikambɔ na akpanga atsimbɔ nggu adɔkambɔ, umbɔ ashimbɔ ri ihwihwɛng.
13 Umɛn isi ibeemɛn ifĩrhã inangmɛn ubinkpi uku uwe, bɔr umɛn iwuri ifĩrhã idɛ̃ɛ̃ ru ubinkpi Unum aka adzaa umɛn. Akɛrɛ atoma nggu itseryɛ umɛn iki itɔ̃ ru umbi.
14 Umɛn isi ifari itɔngmɛn ubinkpi Unum aka adzaa umɛn. Umɛn isi ífĩrhũmɛn ri itsimbi, umɛn iba inasi ĩbamɛn ru umbi. Bɔr umɛn igbaashia inyangu uzãrhã uku uder ikũ Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo ĩba ru umbi.
15 Umɛn isi ifĩrhã inangmɛn ubinkpi Unum aka adzaa umɛn. Umɛn isi iyɛimɛn ikpikpoi ri itser abɔɔ. Bɔr ifosamɛn iwe ugɛ imangmangmbi itoma, mɔcɛ itseryɛ umɛn iki itɔ̃ ru umbi iwuri itoma akarhãrhã,
16 ngge itsú umɛn idzowe Isarhe Iyiki Ize ra abĩ akɔɔ aka awe ra asu uteumbi. Umɛn iwuri ikorha ake ni isi ífĩrhũmɛn ri itsi itseryɛ abɔɔ aka atɔ̃.
17 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Uneke uwuku ufufĩrhã, afĩrhã ru Uteijee.>>*
18 Asi iwea uwuruwi aka akpoi itsinga awuri iyɛi imor, bɔr uwuruwi Uteijee aka akpoi.

11

Uburhu nu abi itser Uyesu igbɛrangwĩ

1 Umum ifosa umbi awuri idɔng amɛnmbi ru ungwɛ̃rhũ ugugge ha umum iki ikorhe. Kabɔɔ àka awe nggu umum!
2 Umum ĩbema umbi nggu ibibema iyi Unum. Umum ĩbemuwa utsa uwɔɔ unga awe utsakmbi, utsa ha awu Ukiristo. Umum ibee idzowe umbi ru unga ru nyaku usarkasar unakugbĩrhĩ aka anasi ihwɛnga ukutsak.

* **10:17** Àka anyã ikɛi: Uiri 9.24.

3 Bɔr umum igũ iwei ugɛ awuri irhɛm umbi na atsu umbi ayapa ri idɔsu Ukiristo nggu idzidzɛrhe nu isisar, ru nyaki ibvui iki irhɛm Uhawa'u nggu igbɛrangwĩ.
4 Umum igũ iwei ha ubinkutsu unera aba adzaa umbi isarhe Uyesu uwɔɔ aka asi iwea Uyesu uwu ha umɛn iki ĩdzaa umbi, umbi akpurha ayɛi ngge. Umbi ikɛi abeembi iyɛi ipfu iyɔɔ nu isarhe iyiki ize iyɔɔ, iyiriyɛ iki iwiwengge nggu iyiriyɛ umbi aka ayɛi ru umɛn.
5 Umum isi ikakũ ifɛrhkɔ ugɛ umum ibɔtũci ri iwu icaica nggu abɛrɛ ha umum iki igbaashia ĩba ru umbɔ, abirabɛ aka anyanga atsimbɔ agɛ umbɔ awu nggaa abi itser Uyesu.
6 Nu ngge iki iwe ugɛ umum isi idɛ̃ɛ̃ irherhumum arherhe ugɛɛ abika ahwɛng arherhe, umum iwemum ri ihwihwɛng. Umɛn iki ĩdɛyiwamɛn umbi akɛrɛ ha ru ubɛn utsĩndĩ.
7 Umum ĩdzaa umbi Isarhe Iyiki Ize izũwã. Ri ivangyɛ umum iki ikorha aki ha, umum ikorha arhim ri irhɛrhi itsimum ngge itsú umbi abera afafã?
8 Umum iyɛi uhwɛk ri ikikɔng abika adɔsa abɔɔ ikũ itõwã itser ru umbi.
9 Ivangyɛ umum iki iwe nggu umbi ni ibee ubin, umum isi iparumum unera, ubinkutsu angwɛ̃mɛn abika adzeku Umakidoniya umbɔ ayika umum nggu ubinkpi umum iki ibee. Ri ivang iyɔrɔ, umum isi iparumum umbi, ikɛi umum isi íparumum umbi ru ubɛn utsĩndĩã.
10 Idzidzɛrhe Ukiristo iki iwe nggu umum itsu umum ĩgɔr ugɛ, unera ashia ra abĩ Uakaya aka ikɛn umum ififĩrhã iyɛrɛ.
11 Umum isi ĩbemumum umbi ngge itsu umum irherha akɛrɛ ha? Unum ahwɛnga umum ĩbemumum umbi.
12 Bɔr umum idɛ̃ɛ̃ isarumum ri ikpɛ̃ɛ̃ iyɛi uhwɛk ru umbi, ngge itsú umum ikɛn nggaa abi itser Uyesu ha ugarh ukpuku ufĩrhã ugɛ umbɔ atõ itser icaica nggu umɛn.

13 Ikpũ anera abɛrɛ awe abi itser Uyesu igbɛrangwĩ, awu abika arhɛm anera, atsu atsimbɔ awe abi itser Uyesu Ukiristo.
14 Asi iwea ubin idzeu, ubinkutsu, Ushaitan nibikanga aka isaka ayani itsinga ru umbɔ anyã unga awe ugɛɛ ipfu Itser-Num iyi irhirhang.
15 Asi iwea ubin idzeu ugɛ abi itsernga ikɛi ayana atsimbɔ ru umbɔ anyã umbɔ awe ugɛɛ abi itser iyi irhirhika. Ri imimasha umbɔ awuri ikpombɔ itosayɛ iki iwe uku kpengkpeng nggu itsermbɔ.

Uburhu afĩrhã ru ayetnumnga

16 Umum ibvui irherhe, unera niba agɔra ugɛ umum iwu ugugge. Bɔr umbi aba agɔrmbi rimi hã, mɔcɛ aka ayɛi umum ru nyaka umbi aka ayɛi ugugge, ngge itsú umum ifĩrhã ukunjiir.
17 Asi iwea ugɛ Uteijee atsu umum ifĩrhã, bɔr umum irherhe ru nyaku ugugge.
18 Ngge iki iwe ugɛ abɔɔ afĩrhã ru nyaka anera ru upfung iki ikorhe, umum igamum iwuri ifĩrhũmum.
19 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umbi asarasu, bɔr umbi abima nggu agugge ra anggɔm!
20 Idzidzɛrhe, umbi abimumbi nggu ubɛn unera aka atsu umbi igãrhã use avur abinmbi use unga abvuta umbi, use unga akwɛɛte umbi use akwɛr umbi ra asumbi.
21 Umum isi ĩgũmum atsa ugɛ umɛn ishimɛn ra amɛn aka akorhe abina akɛrɛ ha!

Umum irherhe ru nyaku ugugge. Abinkɛ ubɛn unera aka ifĩrhã, umum ikɛi iwuri ifĩrhũmum ra ake.
22 Umbɔ awe abi Uyahuda? Umum iwe rimi hã. Umbɔ awe abi Uisrairha? Umum iwe rimi hã. Umbɔ awe unang Uibrahim? Umum iwe rimi hã.
23 Umbɔ awu abi itser Ukiristo? Umum inang umbɔ. Umum irherhe ugɛɛ uner ukpong. Umum itõ itser inangmum umbɔ, umum itsĩ ru ugborzĩ inangmum umbɔ, umbɔ akwɛr umum idikunga irhɛirhɛ, ni icɔrha akpe idikunga irhɛirhɛ.*

* **11:23** Àka anyã ikɛi: Aiy 16.23.

24 Idikũnga itõõ anggbaashi abi
Uyahuda aka akwɛr umum asharhe
isɔka itaar nu utɔɔrha†.
25 Idikũnga itaar umbɔ aka akwɛr
umum nggu igbong. Umbɔ aka
atangmbɔ atarh ru umum idikũnga
unying. Idikũnga itaar akhukhɔɔ amɛ̃
aka ayarke ra akau akagɔng nggu
umum. Umum iki iyangmum ru
ukau ukugɔng utsuu nu atenum.‡
26 Ru irhɛ uzɛ̃rhãmum, umum iki
itsĩmum ayetnum arhɛrhɛ. Umum
ikpo ayetnum ra azɛ̃, ru ubok avɛu, ru
ubok abimɛn, ra abok abirabɛ aka asi
iwembɔ abi Uyahuda, ri iteu iki igɔng,
ra arhum, ra akau akagɔng, ikɛi ra
abok angwɛ̃mɛn abi igbɛrangwĩ.§
27 Umum ĩhwa ayetnum ri itser-
mum nu ida urhɔ nu imerh nu ugõ
amɛ̃, ikɛi inuma irhɛirhɛ umum isi
ikpomum ubingha. Umum igũmum
ighɛnga nu atorhamum asi irhɛke.
28 Asi iwea abina akɛrɛ ha ukpekũ,
ubɛn unuma umum iwe ru imor iyiki
irhi ikikɔng abika adɔsa kishoo.
29 Uwukusong asheri iker, umum
isi iwemum ru nyaka ha? Uwuku-
song umbɔ aka atsu unga agba
ra arhim, nu ake asi ighongke
amɛnmum?
30 Aba awu ufang umum iki ifĩrhã,
umum iwuri ifĩrhã nggu abinkɛ aka
adɛyiwa ididɔ̃rhãmum.
31 Unum nu Utɛ Uteijee Uyesu,
uwu umbɔ aka idzowe unga igɔng
ugbagbaa, ahwɛnga ugɛ umum isi
igbɛrmum angwĩ.
32 Ru Udimashku, ugomna uwu-
ruwi aki itõwe itser ru uyɛrhe Uareta
atsu umbɔ adzɛu angwĩ ufɔm uteu
Udimashku kishoo ru unga adzur
umum.
33 Bɔr awɛrhamum atsu umum ru
uzing na acipuwe umum ru angwĩ
ugba ufɔm utepa, umum ishɔɔr ru
uboknga.*

12

Abinkɛ Uyesu aka adɛyiwe

Uburhu ri irhi

1 Ikɛi awu ufang umum ifĩrhã.
Umum ihwɛngmum ugɛ ishingge ru
ugarh, bɔr umum iwuri irherhe ri itsi
irhi nu abin aka awɔkɛ Uteijee aka
idɛyiwa umum.
2 Umum ihwɛng utsawɔɔ aka awu
uner uwuku udɔsu Ukiristo. Aka awu
imɛka usɔka nu anaa icɛrɛ umbɔ aka
ashupa unga azĩ ra afã aki untaar.
Umum isi ihwɛngmum use utsa ha
awea ri iyor use ashia, bɔr Unum
ahwɛnga.
3 Umum ihwɛng ugɛ akũ ut-
sak uwurɛ azĩ ra afã. Umum isi
ihwɛngmum use utsa ha awea ri iyor
use ashia, bɔr Unum ahwɛnga.
4 Unga agũa arherha akirakɛ unera
aka asi ídɛ̃ɛ̃ arherhunga, ikɛi akɛnmbɔ
unera irherha ake.
5 Umum ifĩrhũmum ri itsi unera
ru nyaka ha, bɔr umum isi ídɛ̃ɛ̃
ifĩrhũmum ri itsimum. Umum ikpurhi
ifĩrhã ri ididɔngmum.
6 Umum ĩba iwuri ififĩrhã, umum
isi íwemum ugugge, ubinkutsu umum
iwuri irherhe idzidzɛrhe. Bɔr isi
ífĩrhũmum, utsur unera inyanga
umum ananga ubinkpi unga aka
anyã umum ikorhe na agũ umum
irherhe.
7 Nggaa abin aka awɔkɛ Uteijee aka
adɛyiwa umum adɛ̃ɛ̃ atsuke umum
iberi itsi. Nggee umbɔ adzaa umum
ubin ukpɔɔ uku itsu iyormum ihwa
ayetnum. Akɛrɛ ha akɛn umum iberi
itsi, awu Ushaitan adene ake adzaa
umum ayetnum.
8 Idikunga itaar umum iki ishɔ̃rhũ
Uteijee unga ama anyanguwe ubin
hã ru umum,
9 bɔr unga agɔr umum agɛ, <<Im-
imutamum imɛ̃ mɔnɔ ru ungo,
ubinkutsu ijeemum iwuri itsuifɛr
ri ididɔng.>> Nggee umum iwuri
ifĩrhã nggu anggɔm akarhãrhã ri itsi
ididɔ̃rhãmum, ngge itsú ijee Ukiristo
ima iwe ru umum.
10 Nggee, umum igũmum ibɛn
ididɔ̃rhã, urhena, inyã ayer, uver

† **11:24** *asharhe isɔka itaar nu utɔɔrha*: Akɛrɛ ake awu ufai utsotsorakpɔ umbɔ aka itsuke uner abi Uyahuda. Àka anyã ikɛi: Iva 25.1-3. ‡ **11:25** Àka anyã ikɛi: Aiy 16.22; 14.19. § **11:26** Àka anyã ikɛi: Aiy 9.23; 14.15. * **11:33** Àka anyã ikɛi: Aiy 9.23-25.

nu ikikɔka ri itsi Ukiristo, ubinkutsu umum ĩba ididɔ̃rhã, umum iwe ru iker.

Ighongamɛn Uburhu ru abika adɔsa ru Ukorinti

11 Umum itsu itsimum iwu ugugge, bɔr awu umbi atsu umum iwe. Idzidzɛrhe, irhikungge umbi akpoi umum, ubinkutsu uwɔɔ asi inangnga umum ru nggaa abi itser Uyesu abɛrɛ, nu ngge iki iwe ugɛ umum isi iwemum ubin.
12 Abinkɛ aki idɛyiwe ugɛ unera awu uner itser Uyesu uwu idzidzɛrhe akorha ake ru umbi nggu ibibima akarhãrhã. Ake awu atsar nu abin idzeu nu kishoo itser iki idɛyiwe ijee Unum.
13 Awu ra atsĩndĩ akasong umum iki idɛyiwa ugɛ umbi asi iwembi icaica nggu abika adɔsa abɔɔ? Umum iki isi iparumum umbi idzaa umum ubin. Àka ama atsũwã umum ru igbigba ha!
14 Umum iwuri iba iyepa umbi ide untaar. Umum isi íparumum umbi adzaa umum ubin, ubinkutsu isi ĩbeemum abinmbi bɔr umum ibeea umbi. Asi iwea awɛkaci awuri ikɔng abin adzowe ra ateimbɔ, bɔr ateimbɔ awuri ikɔng abin adzowe ra angwɛ̃mbɔ.
15 Nggee umum iwuri igũibɛn ri ifɛre ubinkpi umum iki iwerakpɔ kishoo ni idzowe itsimum ikɛi ri iyika umbi. Umum ĩba ibema umbi akarhãrhã, umbi awuri ibema umum ukunjiir?

16 Umbi awuri ibemumbi ugɛ umum isi íparumum umbi idzaa umum ubin. Bɔr uwɔɔ agɔr ugɛ umum ĩbvuta umbi, umum ikũ isarasu irhɛm umbi.
17 Umum ighamum urhambi ru ubok abirabɛ umum iki idene umbɔ aba ru umbi?
18 Umum ishɔ̃rhũ Utitu unga aba ru umbi ni idene ungwɛ̃mɛn nggu unga. Utitu aghaa urhambi? Umum nggu unga isi ikorhumɛn ubina unying nggu amɛn unying?

19 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umɛn ikũ uwurɛ ibee ika atsimɛn ru umbi? Umɛn iwu abika adɔsu Ukiristo ni irherhi idzidzɛrhe ra asu Unum. Umbi aze awɛrha, abinkɛ umɛn iki ikorhe kishoo, awu abinkɛ aki itsu umbi aker.
20 Umum igũ iwei ugɛ umum iba ĩbamum, iwuri ikpo umbi asi iwembi ru nyaka umum iki ibee umbi awe, ikɛi umbi awuri inyã umum isi iwemum ru nyaka umbi aka abee umum iwe. Umum igũ iwei ugɛ umum iba ĩbamum, umum iwuri iba ikakũ ifuw, nu unyɛ̃ɛ̃, nu avɔm, nu ibemitsi, nu ivɛrhe, nu iberi itsi, nu isisita.
21 Umum igũ iwei ugɛ umum ĩba ibvui ĩbamum ru umbi, Unum awuri idɛyiwanga umum arhimkɛ aka awe ru umbi nu ngge iwuri itsu umum igũ atsa ri itsimbi ni iciu akpe ra arhɛrhɛ abirabɛ aka agba ra arhim na asi idzipumbɔ ra abinkɛ umbɔ aka akorhe. Abin hã awu ida isisar, irha unerwi aka asi iwea utsɛ̃mbɔ use utsakmbɔ, use ikaifɛrhkɔ ri itsi ake, use ikorha abin ishĩ nu abin atsa amɛnmbɔ aka abee.

13

Itsũwã Uburhu iyiki imimasha

1 Iyɛrɛ iwuri iwe iyiyepamum iyi untaar riyɛ ru umbi. Ru nyaku Itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ, <<Ubɛn arherhe awu ufang inera ivaa use itaar adzowe ideka ru arherhe ha.>>*
2 Umum iki itsɛrhumum umbi ri ivangyɛ umum iki iwe nggu umbi iyi ivaa. Umum icɛrɛ iki isi iwemum nggu umbi ibvui irherhumum, umum ĩba ibvui ĩbamum isi ínekukũ imesuwe amɛn ra abɔrɔ ha nu ubɛn unerwi aka awe ra arhim.
3 Akɛrɛ ha awuri idɛyiwa umbi ugɛ Ukiristo ani irherha arherhe ru ubokmum, ngge iki iwe ugɛ umbi abee ihwɛng. Unga asi imesuwanga umbi amɛn ri isheri iker, bɔr unga adɛyiwa nggaa ijeenga ru umbi.
4 Umbɔ anyapuwe unga ri isheri iker, bɔr unga abɛk ru ubok ijee Unum. Umɛn idɔ̃rhũmɛn igamɛn. Bɔr ru nyaku Ukiristo icɛrɛ aka abɛk ru

* **13:1** Àka anyã ikɛi: Iva 17.6; 19.15.

ubok ijee Unum, umɛn ikɛi iwuri ĩbɛkmɛn ru ubok ijee Unum hã ru umbi.
5 Àka avira atsimbi ahwɛng use umbi awembi ri imangmang iyi idzidzɛrhe ru Ukiristo. Àka avira atsimbi. Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ Ukiristo Uyesu awe ru umbi, umbi aba asi igbambi ivivira ha?
6 Umum ifosa ugɛ umbi awuri ihwɛngmbi ugɛ umɛn isi igbamɛn ivivira ha.
7 Umɛn ifɛn-Num ugɛ umbi niba akorhumbi ubinkpi uku uwe uvau. Asi iwea ugɛ umɛn ibee anera anyã ugɛɛ umɛn itɔ̃ itsermɛn izeizer-hangge, bɔr ngge itsú umbi akorha abin aka aze, uko anera awuri inyã ugɛɛ umɛn iki ĩgbamɛn ri itsermɛn.
8 Umɛn isi ídɛ̃ɛ̃ ikorhumɛn ubinkpi uku ukɛn idzidzɛrhe, bɔr umɛn ikpurhi ikorhu ubinkpi uku itsu idzidzɛrhe igha inggbaashi.
9 Umɛn igũibɛn ivangyɛ umɛn iki ĩdɔ̃rhã bɔr umbi awe akeker. Ifɛn-Nummɛn iwe ugɛ umbi awe undzu-munga.
10 Ngge itsu umum itsɛng akɛrɛ ha ivangyɛ umum iki ishimum umɔ, nggee ivangyɛ umum iki ĩba, umum ima ineke ikũ ijee iyiriyɛ Uteijee aka adzaa umum. Ijee ha iwu iyiki ifi-tuwa umbi, isi iwengge iyiki ibupuwe umbi.

Ighwe iyiki imimasha

11 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ubinkpi umum iki ibee imashi ĩdɛyiwa umbi, àka agɔm anggɔm. Àka atsu amɛnmbi agbishu isiseimbi nggu adɔka. Àka afituwe adɔka. Àka awe amɛn unying. Àka asei uku ughwɔɔw. Umbi aba akorhumbi rimi, Unum uwuku ububema nu ididɔɔr awuri iwe nggu umbi.
12 Àka aghwe adɔka nggu ighwe ibibema.
13 Kishoo abi Unum aghwe umbi.
14 Imimuta Uteijee Uyesu Ukiristo, nu ibibemu Unum, nu iwɛrhɛ Ipfu Isarsatangge ima iwe nggu umbi kishoo.

Ubvur Uburhu aka atsɛnge abi Ugarhati

Utsutson ri itsi ubvur Ugarhati

Uburhu uner itser Uyesu atsɛnge ubvur uwurɛ ri itsi arherhe aka asok ra abika adɔsu Uyesu ru ugbɛr Ugarhati, anangkɛ Uburhu aka adzowe Isarhe.

Ubinkpi uku ukũ isoya arherhe ha iba, iwu abi Uyahuda aka agɔr ugɛ awu ufang abirabɛ aka adzipa ra arhimmbɔ, abirabɛ aka asi iwembɔ abi Uyahuda adɔsu kishoo ikpem abi Uyahuda nu imesu Umusa na akpo ififɔrh. Bɔr Uburhu agɔr umbɔ ugɛ ani ikpo ififɔrh ru ubok imimutu Unum ru Uyesu, isi iwengge ru ubok idɔsu imesu Umusa. Imesu Umusa ini itsu anera awe ru nyaka agãrhã.

Ubvur ha udɛyiwe ugɛ Ipfu-Num ini isei ra abika adɔsa ni itsu umbɔ awe ru iker iyiki ikorhu ubinkpi Unum aka abee. Ipfu Isarsatangge iki isaki imar amɛn aka aze ru nyaki ibibema, nu anggɔm, nu ididɔɔr, nu idɔngamɛn.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-10)*
Ijee Uburhu, iyiriyɛ iki iwu iyi uner itser Uyesu *(1.11–2.21)*
Ififɔrh iwe ru ubok imangmang *(3.1–4.31)*
Ififɔn abika adɔsa nu ubinkpi uku umɛ̃ umbɔ akorhe *(5.1–6.10)*
Imimasha *(6.11-18)*

1 Awu umum Uburhu itsɛng ubvur uwirɛ. Umum iwu ungwɛ̃ itser Uyesu. Asi iwea anera adena umum use atsu umum iwu ungwɛ̃ itser Uyesu, bɔr awu Uyesu Ukiristo nu Unum Utɛ atsu umum iwu ungwɛ̃ itser Uyesu. Nu Unum Utɛ, uwuruwi aka asoyiwe Uyesu Ukiristo ra akpe.

2 Umum nu kishoo abika adɔsu Uyesu umbɔ aka awu nggu umum aghwe ikikɔng abika adɔsa ru Ugarhatiya kishoo.

3 Unum Utɛ nu Uteijee Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi imimuta nu ididɔɔr.

4 Uyesu adzowe itsinga ra arhimmɛn, ngge itsú unga afɔrh umɛn ru upfung uku ubewe ukpirɛ, ri ibibemu Unum Utɛmɛn.

5 Neke ikpikpoi iwe nggu Unum ugbagbaa. Iwerimi.

Isarhe Iyiki Ize iyɔɔ ishingge

6 Umum iwe ru idzeu ugɛ ru ungwɛ̃rhĩ ivang riminɛ umbi abee ineke idɔsu uwuruwi aka ayisa umbi ri imimuta Ukiristo na abvui azĩ ri isarhe iyɔɔ,

7 uko rimi hã Isarhe Iyiki Ize iyɔɔ ishingge. Bɔr abɔɔ abee idzidzunuwe umbi, ikɛi abee idzipuwe idzidzɛrhe Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo.

8 Bɔr uko unying ru umɛn use ipfu itser-Num iyɔɔ idzeka afã iba idzaa umbi isarhe iyiki ize iyɔɔ iki iwiwengge nggu iyiriyɛ umɛn iki ĩdzaa umbi, neke unga atsim ri idzũũ urha!

9 Ru nyaka umɛn iki idɛyiwa umbi, nggee umum ibvui idɛyiwa umbi icɛrɛ ugɛ ubɛn uwuku udzaa umbi isarhe iyiki ize iyɔɔ iki iwiwengge nggu iyiriyɛ umbi aka ayɛi, neke unga atsim ri idzũũ urha!

10 Umum irherhe rimi hã ibee itsu anera agũibɛn umum use Unum agũibɛn umum? Umum ĩba ibee anera agũibɛn umum, umum isi iwemum ugãrhũ Ukiristo.

Unum ayisu Uburhu

11 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum ibee umbi ahwɛng ugɛ Isarhe Iyiki Izeyɛ umum iki ĩdzaa umbi isi idzengge ru unera.

12 Umum isi iyɛisũ ngge ru unera, unera asi imesuwanga umum ngge, bɔr Uyesu Ukiristo nibikanga akũ ngge adzeka ru umum.

13 Umbi aka agũmbi ikpũ isiseimum iyi isha ra agbeyi abi Uyahuda, umum iki idzowe uver akarhãrhã ri

* **1:13** Àka anyã ikɛi: Aiy 22.4-5; 26.9-11.

ikikɔng abika adɔsu Unum ni ibee isituwe umbɔ.*
14 Umum iki izĩ ĩdermum ri imesa ra agbeyi abi Uyahuda inang arhɛrhɛ abi undanmum. Umum itsu amɛnmum akarhãrhã ra agbeyi atokamum akɛrɛ.†
15 Bɔr Unum ri imimutanga asɛng umum umbɔ adɔrha amar umum, ikɛi unga ayisa umum ru ubok imimutanga,
16 ayanguwa asumum na akũ ungwɛ̃nga adzeka ru umum, ngge itsu umum indzowe Isarhe Iyiki Ize ra atsen abi Uyahuda. Ri ivang hã, umum isi ĩbeemum itsũwã ru unera.‡
17 Umum ikɛi isi izĩmum Urusharhima ra abirabɛ aka agbaashia awe abi itser Uyesu ru umum. Nu ngge iki iwe rimi umum izĩ abĩ abi Urharaba, ni ĩdɔrhi ibvui izĩ Udimashku.
18 Mɔcɛ imɛka itaar iki itɔng umum iso izĩmum Urusharhima ibee inyã Ubitru. Umum imaa inuma usɔka ni inuma itõõ nggu unga.§
19 Umum isi inyãmum abi itser Uyesu abɔɔ, umum ikpurhi inyã Uyaku ungwɛ̃mbɔ Uteijee ukpekũ.
20 Abinkɛ umum iki idɛ̃ɛ̃ itsɛnga umbi awu idzidzɛrhe. Unum ahwɛnga asi iweke igbɛrangwĩ.
21 Umum imaa ni izĩ abĩ Usuriya nu aki Ukirhikiya.
22 Bɔr ri ivang iyi ha, ikikɔng abika adɔsu Ukiristo ra abĩ Uyahudiya asi ihwɛngmbɔ umum.
23 Akpurha agũ agɛ, <<Uner ha aki idzaamɛn uver icɛrɛ unga anu idzowe isarhe imangmang Uyesu iyiriyɛ unga aka abee idakuwe ngge isha!>>
24 Umbɔ akpoi Unum ri itsi ubinkpi uku ukpo umum.

2

Abi itser Uyesu ayɛi Uburhu

1 Imɛka usɔka ni imɛka inaa iki imaa umum izĩ Urusharhima. Ivang hã niyɔ umum iki izĩ nggu Ubarnaba nu Utitu ikɛi.*
2 Unum unga adɛyiwa umum ru irhi asu ugɛ umum izĩ Urusharhima. Umum iki izĩ itsĩ, umum ĩdɛyiwe abi itser Uyesu ni ĩdɛyiwe umbɔ Isarhe Iyiki Ize umum iki inũ indzowe ra atsen abi Uyahuda. Bɔr umum ikorhuwe akɛrɛ ha ri iwɔk ra abirabɛ umum iki inyã umbɔ awu anggbaashi, umum ibee ĩdɛyiwe ugɛ itsermum iyi isha nu iyi icɛrɛ isi iwengge ibɛm.
3 Utitu awu nggu umum, bɔr unera asi itsu unga asorhunga usorhe, uko unga aka awu uner Uherhini.
4 Bɔr ubinkutsu arherhe usorhe akɛrɛ asoyi, angwɛ̃mɛn abɔɔ abi igbɛrangwĩ aka akũ umbɔ atsĩwã ri iwɔk. Umbɔ aba inyã ukam hã umɛn iki iwe ru Ukiristo Uyesu na atsu umɛn iwu agãrhã.
5 Bɔr umɛn isi inbemukumɛn uko ivanga unying, ngge itsú idzidzɛrhe iyi Isarhe Iyiki Ize iwe ru umbi.
6 Bɔr abi ha aka awe ru nyaka anggbaashi asi itomumbɔ ubin ri isarhamum. Uko umbɔ awe ungaa, asi ifarukumbɔ ifɛrhkɔmum, ubinkutsu Unum asi inyangu uwɔɔ atɔnga uwɔɔ.†
7 Nu ngge iki iwe, umbɔ anyã Unum aka adzaanga umum itser umum idũwã Isarhe Iyiki Ize ra atsen abi Uyahuda, ru nyaku Unum aka adzowe Ubitru itser unga azĩ adũwũwe Isarhe Iyiki Ize ra abi Uyahuda.
8 Unum uwu ha aka atõ itser ru Ubitru awu abi itser Uyesu ra abi Uyahuda, awu Unum uwu ha ikɛi atõ itser ru umum iwu abi itser Uyesu ra atsen abi Uyahuda.
9 Umbɔ Uyaku nu Ubitru nu Uyohana anera aka anyanga umbɔ awu anggbaashi ri ikikɔng abika adɔsa, ahwɛngmbɔ itser iyɛrɛ Unum aka adzaa ru umum, umbɔ ayɛi Ubarnaba nu umum aboka avaa. Umbɔ abemumbɔ umum nggu Ubarnaba umɛn izĩ ra atsen abi Uyahuda, nu umbɔ azĩ ra abi Uyahuda.
10 Kishoo ubinkpi umbɔ aka abee

† **1:14** Àka anyã ikɛi: Aiy 22.3. ‡ **1:16** Àka anyã ikɛi: Aiy 9.3-6; 22.6-10; 26.13-18. § **1:18** Àka anyã ikɛi: Aiy 9.26-30. * **2:1** Àka anyã ikɛi: Aiy 11.30; 15.2. † **2:6** Àka anyã ikɛi: Iva 10.17.

ugɛ umɛn iyita atsũwã. Ubin hã umum iki ikponi ikikorhe nukpɔ.

Uburhu atsɛrhu Ubitru

11 Bɔr ivangyɛ Ubitru aka aba Uantakiya, umum itsɛrha unga ra asunga ubinkutsu uvaunga uwe ra awiya.
12 Unga aka isaka agha ubingha nggu abika adɔsa aka asi iwembɔ abi Uyahuda. Bɔr ivangyɛ Uyaku aka adene abi Uyahuda abika adɔsa abɔɔ azĩ Uantakiya, Ubitru atsũwũka aboknga ra atsen abi Uyahuda na agapa itsinga ru umbɔ. Unga akorhe rimi ubinkutsu unga agũ iwei abi Uyahuda abi usorhe. Umbɔ akaifɛrhkɔ ugɛ uwuku udɔsu Uyesu awu ufang umbɔ asorhuwe unga usorhe.
13 Abi Uyahuda abɔɔ agbopa nggu unga ru ukpukpeta ha utsɛku Ubarnaba ayapunga.
14 Bɔr ivangyɛ umum iki inyã umbɔ asi izɛ̃rhũmbɔ ri idzidzɛrhe iyi Isarhe Iyiki Ize, umum ĩgɔr Ubitru ra asumbɔ kishoo inggɛ, <<Ungo uwu uner Uyahuda, bɔr ungo ubɛk ru nyaku utsen abi Uyahuda nu usi ibɛkɔ ru nyaku uner Uyahuda. Awu use utsu ungo utsu atsen abi Uyahuda adɔsa agbeyi abi Uyahuda?
15 <<Umɛn abirabɛ umbɔ aka amar umɛn abi Uyahuda isi iwemɛn <atsen abi Uyahuda abi arhim,>
16 umɛn ihwɛng ugɛ Unum asi ínyangu unera awea uner uwuku urhika ru ubok idɔsi Íkpem Umusa, bɔr awu imangmang ru Uyesu Ukiristo. Nggee, umɛn igamɛn iki iwemɛn ri imangmang ru Ukiristo Uyesu, ngge itsú umɛn irhika ra asu Unum ru ubok imangmang ru Ukiristo na asi iwea ri idɔsi Íkpem. Ubinkutsu asi inyangu unera awea uner uwuku urhika ru ubok idɔsi Íkpem.
17 <<Ivangyɛ umɛn iki ibee iwu irhirhika ra asu Unum ru ubok iwe ru imangmang ru Ukiristo, na ahwɛng ugɛ umɛn iwu abi arhim, akɛrɛ ha adɛyiwa ugɛ Ukiristo afituwanga umɛn ri ikorha arhim? Ĩ'ĩ, uko ukunjiir!
18 Umum ĩba ibvui ibee iwu irhirhika ra asu Unum ri idɔsi Ikpem iyi ha umum iki itsĩme ri idɔsu Ukiristo, idzidzɛrhe umum iwu uner uwuku uzharhuwe ikpem nukpɔ.
19 Ubinkutsu ivangyɛ umum iki ibee idɔsi Íkpem, aka atsĩmkumbɔ umum ra akpe. Nggee umum iki inekukumum ibee idɔsi Íkpem, ngge itsú umum ima ibɛk ri idɔsu Unum.
20 Aka anyapukumbɔ umum nggu Ukiristo. Umum isi ibvui ĩbɛkmum, bɔr awu Ukiristo unga abɛk ru umum. Icɛrɛ ibibɛkmum iyi iyor, umum ĩbɛk ri imangmang ru Ungwɛ̃ Unum, uwuku ubema umum na adzowe itsinga ru umum.
21 Umum isi ikpɛ̃mum umatu Unum. Unum aba anyangu unera awu uwuku urhika ri idɔsi Íkpem Umusa, akpe Ukiristo awu ibɛm.>>

3

Imangmang use idɔsi Íkpem Umusa

1 Umbi aguge abi Ugarhati! Ungaa azhɔmuwe umbi? Aka adɛyiwambɔ umbi ukupɛ̃ɛ̃ ugɛ Uyesu Ukiristo unga awu uwuruwi aka akpe ni igãrhãmau ucucii.
2 Umum ibee irhusa umbi ubina unying ukpekũ. Umbi ayɛi Ipfu-Num ri idɔsi Íkpem, use iwe ru imangmangmbi ra arherhakɛ umbi aka agũ?
3 Umbi awu aguge? Umbi atirhi ri idɔsi Ipfu-Num amaa, umbi icɛrɛ abee imasha ri itsu atsimbi ri itser iyi ikermbi?
4 Umbi ahwa arhɛrhɛ ayetnummbi ibɛm nukpɔ? Awe ibɛm?
5 Unum adzaa umbi Ipfunga na akorha abin idzeunga ru umbi. Awu ri idɔsi Íkpemmbi ngge itsu use awu imangmangmbi ru ubinkpi umbi aka agũ?
6 Àka anyã Uibrahim. Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Awe ri imangmang ru Unum, ngge itsu

* **3:6** Àka anyã ikɛi: Ing 15.6.

umbɔ anyanga unga awu uner uwuku urhika.>>*
7 Àka ahwɛng icɛ, ugɛ abi imangmang umbɔ awu unang Uibrahim uwu idzidzɛrhe.†
8 Rimɔ̃ɔ̃ itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ Unum awuri inyanga atsen abi Uyahuda awu abika arhika ru ubok imangmangmbɔ. Unga aka adɛyiwe Isarhe Iyiki Ize ha ru Uibrahim, agɛ <<Idũwã kishoo awuri ikpo idorh ru ubokngo.>>‡
9 Nggee abirabɛ aka awe ru imangmang awuri ikpo idorh urhɔnga nggu Uibrahim, uner imangmang.
10 Kishoo abika akaifɛrhkɔ ugɛ Unum awuri iyɛisa umbɔ ri idɔsi Íkpem Umusa awe abi ikponum, itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Ubɛn uwuruwi aka asi idɔsunga kishoo abinkɛ aka atsɛng ru ubvur Íkpem Umusa, unga awe ru ikponum.>>§
11 Iwu ra awiya ugɛ Unum asi ínyangu unera awea uner uwuku urhika ru ubok idɔsu Íkpem, ubinkutsu, <<Uwuku urhurhika unga awuri ibɛk ri imangmang.>>*
12 Íkpem isi idzengge ri imangmang, bɔr, <<Unerwi aka abee ikpo urhɛ ru ubok idɔsi Íkpem, awu ufang unga adɔsu ubɛn ubinkpi ngge iki irherhe.>>†
13 Ukiristo afasa umɛn indzek ri ikponum Íkpem ri itsĩ ri ikponum nibikanga ru umɛn, ubinkutsu itsɛng Arherhu-Num igɔr ugɛ, <<Awu ikponum ri itsi uwuruwi umbɔ aka anyapuwe unga nu ucucii.>>‡
14 Unga afasa umɛn ngge itsú idorhyɛ umbɔ aka adzowe Uibrahim ngge ima iba ra atsen abi Uyahuda ru ubok Ukiristo Uyesu, ngge itsú umɛn idɛ̃ɛ̃ iyɛi Ipfu ha Unum aka abemuwe ru ubok imangmang.

Ikpem nu ibibemuwe

15 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka aneke umum irherhe ru nyaka umɛn iki ibɛk ubɛn unuma. Ru nyaku unera aka asi ídɛ̃ɛ̃ atomunga use atsũwũka ubin ri ibibemuweyɛ anera aka abemuwe adɔka, ngge iwe rimi hã ra akɛrɛ ha.
16 Unum abemuwe Uibrahim nu unangnga. Itsɛng Arherhu-Num isi igɔrngge ugɛ, <<nu anangnga,>> agbena anera arhɛrhɛ, bɔr ngge igɔr ugɛ, <<nu unangnga,>> agbena unera unying, unga awu Ukiristo.§
17 Agben arherhamum akɛ, Unum aka atsukuka ibibemuwenga ru Uibrahim isha ni Íkpem idɔrhi iba ra amɛka anaka anaa nu isɔka itaar (430), ngge isi itsungge ibibemuwe hã iwengge ibɛm.*
18 Ikpo ukam iba iwe ri idɔsi Íkpem, mɔcɛ ngge isi iwengge ru ubok ibibemuwe. Bɔr Unum ri imimutanga adzowe ngge ru Uibrahim ru ubok ibibemuwe.†
19 Awu use utsu umbɔ akũ Íkpem Umusa adzeka? Unum akũ Íkpem adzeka ngge itsú ngge idɛyiwe ubinkpi arhim aka awe. Unga akũ ngge adzeka ngge itsú umbɔ atɔ̃ itser utsɛku ivangyɛ unang Uibrahim hã uku iba, ri nyaki ibibemuwe hã iki irherhe. Adzowe Íkpem hã ru ubok Umusa, uner uwu ateu. Ípfu itser-Num ngge idzowe Umusa Íkpem hã.
20 Abee unera unying adɛ̃ɛ̃ ra ateu anera avaa, bɔr Unum awu unying.
21 Íkpem idɛ̃ɛ̃ igamtsak nggu ibibemuwe-Num? Ĩ'ĩ, uko ukunjiir! Umbɔ aba adzowe íkpem ru ngge idɛ̃ɛ̃ idzowe urhɛ, mɔcɛ Unum awuri inyangu ubɛn unera awe uner uwuku arhika ri idɔsa ngge.
22 Bɔr itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ upfunga kishoo uwe ru ugborzĩ arhim, ngge itsú ubinkpi umbɔ aka abemuwe awuri idɛ̃ɛ̃ adzowe ngge ra abirabɛ aka awe ru imangmang ru Uyesu Ukiristo.
23 Imangmang iyɛrɛ iki idɔrhi iba,

† **3:7** Àka anyã ikɛi: Urom 4.16. ‡ **3:8** Àka anyã ikɛi: Ing 12.3; 18.18; 22.18. § **3:10** Àka anyã ikɛi: Iva 27.26. * **3:11** Àka anyã ikɛi: Uha 2.4. † **3:12** Àka anyã ikɛi: Urha 18.5. ‡ **3:13** Àka anyã ikɛi: Idzi 21.23. § **3:16** Àka anyã ikɛi: Ing 12.7. * **3:17** Àka anyã ikɛi: Idzi 12.40. † **3:18** Àka anyã ikɛi: Urom 4.14.

umɛn iwe abi ugborzĩ ri Íkpem. Umɛn iwu ri igbigbang utsɛku imangmang iki idzeka.
24 Nggee umbɔ atsu Íkpem ngge idarh umɛn izĩ ru Ukiristo, ngge itsú umbɔ ama anyanga umɛn iwe abika arhika ru ubok imangmang.
25 Icɛrɛ ngge iki iwe ugɛ imangmang iki ibangge, ikpem isi ídarhngge umɛn ikɛi.

Angwɛ̃ Unum

26 Umbi kishoo awu angwɛ̃ Unum ru ubok imangmang ru Ukiristo Uyesu,
27 umbi kishoo umbɔ aka asorhuwa umbi ubɔtisima ngge utsu umgbɔ idɛyiwe ugɛ umbi awu abi Ukiristo. Umbi aka atsu amɛn Ukiristo ru nyaki itsim atorho.
28 Uner Uyahuda ashia use uner Uherhini, ugãrhã use uwuku ufɔn, ukutsak use ukutsɛrh, ubinkutsu kishookambi awu unying ru Ukiristo Uyesu.
29 Umbi aba awe abi Ukiristo, mɔcɛ umbi awu unang Uibrahim, umbi awuri ikpo ukam abinkɛ umbɔ aka abemuwe ru unga.‡

4

1 Ubinkpi umum iki irherhe ugɛ uner ukam aba awu uwɛkuci, unga nggu ugãrhã awu ubina unying, uko abin utɛnga kishoo awu akinga.
2 Unga nu abinnga awu abin adzɛu ru ubok abirabɛ aka akpɔm unga utsɛku ivangyɛ utɛnga aka atsũ.
3 Ngge iwe rimi hã, ivangyɛ umɛn iki iwe awɛkaci, umɛn iwu agãrhã ri íkpem iyi inggbaashia iki igha iyɛrhe upfung ukpirɛ.
4 Bɔr undzumu ivanga iki iba itsuifɛr, Unum adene Ungwɛ̃nga. Amar unga ru ukutsɛrh, umbɔ amar unga ri Íkpem Umusa,
5 ngge itsú unga afase abirabɛ aka awe ri Íkpem. Unga akorhe akɛrɛ ha ngge itsú umɛn ima iwe angwɛ̃ Unum.
6 Umbi awu angwɛ̃nga, ngge itsu Unum adene Ipfu Ungwɛ̃nga ra amɛnmɛn, Ipfu ha iyisa igɛ, <<Abba*, uze Utɛmum.>>
7 Nggee ungo usi ibvui uweɔ ugãrhã, bɔr ungo uwu ungwɛ̃. Ngge iki iwe ugɛ ungo uwu ungwɛ̃, Unum aka atsu ungo uwe uner ukam ru unga.†

Uburhu agũ ighong abi Ugarhati

8 Ivangyɛ umbi aka anasi ihwɛngmbi Unum, umbi awe agãrhã ra abirabɛ aka awe anum igbɛrangwĩ.
9 Bɔr icɛrɛ umbi aka ahwɛng Unum, use izengge umum ĩgɔr ugɛ Unum aka ahwɛnga umbi, awu use utsu umbi abee izĩ ri íkpem iyi inggbaashia iki ishingge ri iker nu ugarh ru umbi? Umbi abee ibvui awe agãrhã ru ngge ikɛi?
10 Umbi adzowe atsimbi ru agbeyi inum iyɔɔ nu afɛ̃ɛ̃ akɔɔ nu imɛk iyɔɔ!
11 Iwei ifɛr umum ugɛ umum ihwa ayetnum ibɛm ru umbi!
12 Umum ishɔ̃rhã umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka awe ru nyaka umum, ubinkutsu umum iwe ru nyaka umbi. Umbi asi ishɔyiwambi umum ubin.
13 Umbi ahwɛngmbi ugɛ irhãrhãmum itsu umum idũwũwa umbi Isarhe Iyiki Ize ri inggbaashia.
14 Umum ihwɛng irhãrhãmum iwe imor ru umbi, bɔr umbi asi ikwɛɛrkumbi umum, asi ikpɛ̃mbi umum. Umbi ayɛi umum ugɛɛ umum iwu ipfu itser-Num, use ru nyaka umbi aka ayɛi Ukiristo Uyesu nibikanga.
15 Awu use utsu umbi asi igɔmmbi ru nyaki iyi inggbaashia? Umum iwemum ri ideka ugɛ, iba imɛ̃ngge, ugɛ umbi aba atsusu ishaa asumbi adzaambi umum!
16 Icɛrɛ umbi anyanga umum iwu unggamtsakmbi ri idɛyiwa umbi idzidzɛrhe?
17 Aner abɛrɛ atsu amɛnmbɔ akarhãrhã abee umbi adɔsa umbɔ, bɔr isi iwengge ri iyiki ize. Abee igau umbi nggu umɛn, ngge itsú umbi abvui atsu amɛnmbi kishoo ru umbɔ.

‡ **3:29** Àka anyã ikɛi: Urom 4.13. * **4:6** Ri idũ Uaramayak agbena utɛ. † **4:7** Àka anyã ikɛi: Urom 8.15-17.

18 Izengge umbi atsu amɛnmbi kishoo awe ru ubin, ukpɔ uba uwe ukpuku uze. Imɛ̃ɛ̃ngge umbi akorhe rimi hã ubɛn ivang, bɔr isi íwengge ri ivangyɛ umum iki iwe nggu umbi ukpekũ.
19 Umbi aze angwɛ̃mum, umum ibvui ĩgũ ighong imar ri itsimbi, utsɛku ikpũ ibibɛk Ukiristo itar isei ru umbi.
20 Oka agɛ umum iwe nggu umbi icɛrɛ ngge itsú umum idzipu irhɛm iki itsoomum, ubinkutsu amɛnmum aghong akarhãrhã ru umbi!

Uhajaratu nu Usaratu

21 Àka adɛyiwa umum, umbi abika abee idɔsi Íkpem Umusa. Umbi asi ihwɛngmbi ubinkpi Íkpem hã iki irherhe?
22 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ Uibrahim awe ra awɛkatsa avaa, unying amar unga ru ugãrhã ukutsɛrh, unying amar unga ru ukutsɛrh uwuku ufɔn.
23 Ungwɛ̃nga uwu ugãrhã ukutsɛrh ha, akpo unga ru nyaki imar iyi iyor. Bɔr ungwɛ̃nga uwu ukutsɛrh uwuku ufɔn hã amar unga ri ibibemuwe.
24 Arherha akɛrɛ awu ikpikpanga, ubinkutsu akatsɛrh ha ikivarhambɔ adɛyiwe ibibemuwe ivaa. Uhajaratu unga awu uwuku umar agãrhã, unga awu ikpikpanga iyi ibibemuweyɛ umbɔ aka akorhe ru Igũ Usinai‡.
25 Uhajaratu unga awu ikpikpanga Igũ Usinai iyiriyɛ iki iwe ra abĩ abi Urharaba. Unga iganga awu ikpikpanga uteu Urusharhima, ubinkutsu unga nu angwɛ̃nga awu agãrhã.
26 Bɔr Urusharhima ukpu afã uwe ififɔn, ukpɔ uwe Uyamɛn.
27 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Ugɔmanggɔm ukpirh ukutsɛrh,
uwuruwi aka asi imara imar,
utsuyi ivum iyi anggɔm
ungo uku unasi igũo ighong imar,
ubinkutsu awɛkaci ukutsɛrh ha utsaka aka aneke unga
anangmbɔ abi utsɛrh ha aka awe ru utsak.>>§
28 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi awe angwɛ̃ ibibemuwe ru nyaku Uishaku aka awe.
29 Ri ivang iyɔrɔ ha ungwɛ̃wi umbɔ aka amar ri iyor adzowuka uver ru ungwɛ̃wi umbɔ aka amar ri ijee Ipfu-Num. Iwe rimi hã icɛrɛ.*
30 Bɔr itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ use? <<Uwayiwe ugãrhã utsɛrh ha nu ungwɛ̃nga, ubinkutsu, ungwɛ̃ ugãrhã hã asi ígashunga ukam nggu ungwɛ̃ utsɛrh uwuku ufɔn hã.>>†
31 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn isi iwemɛn angwɛ̃ ugãrhã ukutsɛrh, bɔr umɛn iwe angwɛ̃ ukutsɛrh uwuku ufɔn.

5

Ififɔn ru Ukiristo

1 Ukiristo afɔna umɛn ngge itsú umɛn isei ri ififɔn, nggee àka adɛ̃ɛ̃ aker na niba abvui atsĩmbi ri igãrhã.

2 Àka akpeto ra arherhamum! Umum Uburhu, idɛyiwa umbi ugɛ umbi aba abvui adɔsi Ikpem ri isorhu usorhe, Ukiristo awuri ishia ru ugarh ru umbi nukpɔ.
3 Umum ibvui irherhe ugɛ ubɛn unera aka aneke itsinga isorhu usorhe, awu ufang unga adɔsa kishoo Íkpem.
4 Umbi abika abee iwe abika arhika ra asu Unum ri idɔsi Íkpem, umbi aka adzembi ru Ukiristo, umbi aka ayapumbi ri imimuta Unum.
5 Bɔr Ipfu-Num itsu umɛn idzɛu nggu ikeramɛn ugɛ Unum awuri inyanga umɛn iwe abika arhika ru ubok imangmangmɛn, irhirhikayɛ umɛn iki ifosa.
6 Ubinkutsu ru Ukiristo Uyesu, usorhe nu ida usorhe ashike ru ugarh. Ubinkpi ukpekũ uku uwe ru ugarh uwu imangmangyɛ iki idɛyiwe ibibemu Unum nu anera.

‡ **4:24** *Igũ Usinai*: Umɔ Unum aka adzowe Ikpemnga ru Umusa.
§ **4:27** Àka anyã ikɛi: Uish 54.1.
* **4:29** Àka anyã ikɛi: Ing 21.9.
† **4:30** Àka anyã ikɛi: Ing 21.10.

7 Ri inggbaashia umbi anu igha inggbaashi. Ungaa adzipuwe amɛnmbi
na akɛna umbi idɔsi idzidzɛrhe?
8 Ikpũ idzidzipa amɛn hã asi idzeke
ru Unum uwuku uyisa umbi.
9 <<Ungwɛ̃rhũ uga uku isaki itsu
akɔ̃ ineu aseng awu arhɛrhɛ.>>*
10 Umum iwe ru ikeramɛn ru Uteijee ugɛ umbi awuri inyãmbi abin
akɛrɛ ha ru nyaka umum iki indɛyiwa
umbi. Uwuruwi aka atsu umbi ri
idzidzuna awuri ikpoa ufai, uko unga
awu ungaa.
11 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
umum ĩba ina inu idzowe isarhe
isorhu usorhe, awu use utsu umbɔ
ana adzaa umum uver? Umum ĩba
inu idzowe umbɔ isarhe akɛrɛ ha,
mɔcɛ abi Uyahuda asi igũmbɔ avɔm ri
itsi isarhe iyi igãrhãmau ucucii umum
iki idũwã.
12 Umum ibee abika asoya
amɛnmbi amashi itsermbɔ na
awɔruwe íkpɔkmbɔ!
13 Umbi, angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
ayisa umɛn iyɛi ififɔn. Bɔr àka aneke
ikũ ififɔnmbi akũ adɔsi ikponi iyormbi ri ikorha amɛn aki arhim. Nu
ngge iki iwe rimi àka akũ ififɔn hã
awu agãrhã ra adɔka ri ibibema.
14 Íkpem Umusa kishoo itsuifɛr
ri ikorhu ubina unying ukpɛrɛ,
agɛ, <<Ubemu undɔkango ru nyaki
itsingo.>>†
15 Bɔr umbi aba anayikumbi adɔka,
na akũ igigau atsĩã ra adɔkambi, àka
angwɛ̃dzɛn utsur umbi atsĩme adɔka!

Ibibɛk ri Ipfu-Num

16 Nggee umum igɔr ugɛ, umbi aba
abɛk ri Ipfu-Num, umbi awuri inekukumbi idɔsi ikponi iyormbi ri ikorha amɛn aki arhim.
17 Ubinkutsu amɛn aki arhim ibee
uwe ri igamtsak nggu ubinkpi Ipfu-Num iki ibee, ikɛi Ipfu-Num ha iwe
ri igamtsak nggu abinkɛ amɛn aki
arhim iki ibee ikikorhe. Akɛrɛ ikivarhake awe ri igamtsak nggu adɔka,
ngge itsu umbi asi ídɛ̃ɛ̃ akorhumbi
ubinkpi umbi aka abee.‡
18 Bɔr aba awu Ipfu-Num idarh
umbi, idɔsi Íkpem isi iwengge ufang.
19 Abinkɛ amɛn aki arhim iki ibee
ikorhe iwu ukupɛ̃ɛ̃. Ake awu irha
nggu unerwi aka asi iwea utsɛ̃ngo use
utsakngo, use ikaifɛrhkɔ ri itsike, use
ikorha abin ishĩ nu abin atsak,
20 nu idzowe igɔng ra agberhe,
idzim, ikpɛ̃na adɔka, ifuw, unyɛ̃ɛ̃,
avɔm, ibemi itsi, nu uning, nu ikũ
igigau,
21 nu unyɛ̃ɛ̃, afĩrhã adɛ, nu ihwa
adɛ utsɛku ikorhe iyiki ibewe, nu
abina akɔɔ rimi hã. Umum inu igbiita
atombi, ru nyaka umum iki irherhe ri
inggbaashia, inggɛ abika akorhi ikpũ
ifɛrha ha asi ítsĩmbɔ Iyɛrha Unum.
22 Bɔr ikpũrhũ Ipfu-Num iwu
ibibema, anggɔm, ididɔɔr, idɔngamɛn,
inna, iyiki ize, idzidzɛrhe,
23 irhɛrhi itsi, nu ikpɔm itsi. Ivang
unera aka akorhunga abin akɛrɛ ha,
unga asi izharhuka ikpem.
24 Abika awu abi Ukiristo Uyesu
aka anyapukumbɔ ikponi iyi iyor nu
amɛn aki arhim, ngge iki iwe iyiki
ibewe nu ikerketangge.
25 Ngge iki iwe ugɛ umɛn ĩbɛk ri
Ipfu-Num, umɛn izɛ̃rhã ri Ipfu-Num.
26 Umɛn niba iwemɛn abi iberi itsi,
use abika asoya amɛn adɔka, use
abika agũ unyɛ̃ɛ̃ adɔka.

6

Ukorhi iyiki ize ri kishoo

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
aba adzurmbɔ unera ra arhim, umbi
aka awu asasar ri Ipfu àka akũna unga
uku utɔɔ aba ru utsĩndĩ. Bɔr àka adzɛu
atsimbi, use umbɔ ikɛi awuri ideya
umbi.
2 Àka atsã ayetnum adɔkambi, rimi
hã umbi aka itsu Íkpem Ukiristo itsuifɛr.
3 Ubɛn unera aba akaifɛrhkɔ ugɛ
unga awu ubin ukpɔɔ, nu unga asi
iwea ubin, anu irhɛm itsinga.
4 Ubɛn unera aviri itsernga. Mɔcɛ
unga adɛ̃ɛ̃ agũa ibɛn itsikamnga, bɔr

* **5:9** Àka anyã ikɛi: 1Uko 5.6. † **5:14** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18. ‡ **5:17** Àka anyã ikɛi: Urom 7.15-23.

unga asi ikpangunga itsinga nggu uner uwɔɔ,
5 ubinkutsu imɛ̃ngge ubɛn unera
atsã imornga.
6 Ubɛn unera aka ayɛi imesa awu
ufang unga agasha abin aka aze nggu
unerwi aka amesuwe unga.
7 Àka niba arhɛmmbi atsimbi. Isi
imɛ̃ɛ̃ngge unera ayɛɛi Unum. Unera
awuri igbɛr ubinkpi unga aka adoi.
8 Unerwi aka adoi ikponi iyornga
iyi amɛn aki arhim, unga awuri igbɛr
itsitsĩm ri idɔsu ikponi iyi iyor ha.
Uwuku udoi abee Ipfu-Num igũibɛn,
ri Ipfu-Num ha awuri igbɛr urhɛ uwu
ugbagbaa.
9 Umɛn ineke igũ azhe ikorhe iyiki
ize, ubinkutsu ivanga niyɔ ibarɔ
umɛn iwuri ikpomɛn ugbɛtamɛn
umɛn iba isi itsũwũkumɛn amɛnmɛn.
10 Nggee, ivangyɛ umɛn iki ikpo
ugarha, umɛn ikorhi iyiki ize ra an-
era kishoo, undzumunga ra abirabɛ
aka awu angwɛ̃mɛn nu anapumɛn ri
imangmang.

Asi iwea isorhu usorhe bɔr imar iyiki ifa

11 Àka arhi anyã nggaa ídzɛu
itsɛngyɛ umum iki itsɛnga umbi ru
ubokmum!
12 Abika abee itsu umbi asorhu
usorhe abee anera anyã umbɔ azeze
ukpekũ ra abika adɔsi Ikpem. Umbɔ
akorhe rimi ubinkutsu, asi ibeembɔ
ihwa uver ri itsi idzowe isarhe
igãrhãmau ucucii Ukiristo.
13 Uko abika asorhu usorhe asi
idɔsumbɔ Íkpem kishoo, bɔr umbɔ
abee umbi asorhu usorhe ngge itsú
umbɔ adɛ̃ɛ̃ afĩrhã ra atsimbi.
14 Bɔr umum isi ĩbeemum ififĩrhã
ru ubɛn ubin, ikpurhi ifĩrhã ru
igãrhãmau ucucii Uteijee Uyesu
Ukiristo, ukpurukpi uku utsu up-
funga uwu ibɛm ru umum nu umum
iwe ibɛm ru ukpɔ.
15 Isorhu usorhe nu ida isorhu
usorhe usi iwekpɔ ubin. Ubin uku
unang unera awu imimuna iyiki ifa.
16 Ididɔɔr nu atorh iwe nggu kishoo
abika adɔsu ikpem iyɛrɛ, abɛrɛ ha
awe Uisrairha idzidzɛrhe abi Unum.
17 Ri imimasha, unera niba
atsukanga umum igũ ighong,
ubinkutsu umum iwe ra abir ri
iyormum aka adɛyiwe ugɛ umum
iwu uwu Uyesu.
18 Imimuta Uteijeemɛn Uyesu
Ukiristo ima iwe nggu ipfumbi
angwɛ̃mɛn nu anapumɛn. Iwerimi.

Ubvur Uburhu aka atsɛnge abi Uafisa

Utsutson ri itsi ubvur Uafisa

Awu Uburhu unga atsɛng ubvur uwirɛ ri ivangyɛ unga aka awe ru ugbor uzĩ ru Uroma. Atsɛng ubvur uwirɛ ugɛɛ ra amɛk aki 60 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Uburhu atsɛnge ubvur uwurɛ ra abi Uafisa ugɛ umbɔ aba avarha amaambɔ, umbɔ adene umgbɔ uzĩ ra abika adɔsa abɔɔ.

Undzumu ubinkpi uku uwe ru ubvur uwirɛ awu ubinkpi Unum aka anyanga ra amɛnnga awuri ikɔng anera ru upfung kishoo atsuke ra anɔnɔr ijee Uyesu Ukiristo, asi íwea anera ukpekũ, bɔr nggu kishoo abin aka amuna ra afã nu abĩ. Ubvur ha uni idɛyiwe udĩkpi Unum Utɛ aka akũ asɛng anernga, unga adɛyiwe imimutanga ru udĩ itsũwe arhimmbɔ, na afɔrhe umbɔ ri ijee arhim ru ubok akpe Uyesu Ukiristo, utsɛku unga aka atsu ibibemuwenga itsuifɛr ri idene Ipfu Isarsatangge. Ubvur ha ufituwe abika adɔsa ugɛ umbɔ asei iseimbɔ ru utsĩndĩwi iki idɛyiwe ugɛ awu idzidzɛrhe umbɔ awu unying. Ikɛi ubvur ha ufituwe abika adɔsa ugɛ umbɔ asisei nggu adɔka ru udĩkpi uku idɛyiwe ugɛ umbɔ awu abika adɔsa.

Ru ubvur uwirɛ awuri ikpombɔ arherhakɛ aka adɛyiwe iwɛrha aner Unum nggu Ukiristo. Akpanga aner Ukiristo nggu iyor unera, Ukiristo iganga awu itsia. Akpanga umbɔ nggu utsɛrh uku ufa, Ukiristo unga awu utsak uku ufa. Akpanga umbɔ nggu idzin, Ukiristo unga awu utarhkpi uku utsu idzina kishoo idɛ̃ɛ̃ iker.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson *(1.1-2)*
Ukiristo nggu ikikɔng abika adɔsa *(1.3—3.21)*
Urhɛ uku ufa ru ubok Ukiristo *(4.1—6.20)*
Arherhe aki imaatak *(6.21-24)*

1 Awu umum Uburhu itsɛng ubvur uwirɛ. Umum iwu uner itser Uyesu Ukiristo. Unum asɛng umum iwu uner itser Uyesu.

Umum itsɛnge ubvur uwurɛ ra abika adɔsa ru uteu Uafisa, abika awe ru imangmang ru Ukiristo Uyesu.

2 Imimuta nu ididɔɔr idzeku Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo iba ru umbi.

Idorh ru ubok Ukiristo

3 Ikpikpoi iwe ru Unum nu Utɛ uwu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, aka atsukanga ri ipfumɛn ubɛn idorh iki idze ra afã ru ubok iwɛrhɛmɛn nggu Ukiristo.

4 Unga aka asɛnga umɛn ru ubok Ukiristo na adɔrha amunu upfunga, ngge itsu umɛn iwe asasar ni ishimɛn ru uvau ra asunga. Ri ibibema

5 unga aka atsũ umɛn isha rimɔ̃ɔ̃ umɛn iwe ru nyaka angwɛ̃nga ru ubok Uyesu Ukiristo. Unum atsũ ikorha akɛrɛ ha nu ake atsu unga agũibɛn.

6 Umɛn ikpoi unga ru nggaa imimutanga aka adzaa umɛn izũwã ru ubok uwu ha unga aka abema.

7 Uyesu afai arhimmɛn nggu adzirhnga. Aka atsũwãmbɔ arhimmɛn na afɔnambɔ umɛn. Unum akorhe rimi ubinkutsu unga awea ru nggaa imimuta iyiriyɛ

8 unga aka adzaa ru umɛn irhɛirhɛ. Nggu itsoi nu ihwihwɛng kishoo,

9 unga aka adɛyiwanga umɛn ubinkpi uku uwe ri iwɔk unga aka abee ikorhe ru ubok Ukiristo.

10 Unum awuri itsu ake atɔ̃ itser ri ivanga uku kpengkpeng ngge itsú abina kishoo ra afã nu abĩ awe ananga unying ru ijee Ukiristo.

11 Unum atsu abina kishoo ru nyaka unga aka abee na asɛng umɛn isha rimɔ̃ɔ̃ iwe abinga ru ubok iwɛrhɛmɛn nggu Ukiristo.

12 Unga akorha akɛrɛ ha ngge itsú umɛn, abika agbaashia ifosa ru Ukiristo, ama akpoi unga ru nggaa irhirhangnga.

13 Nu umbi ikɛi aka atomumbɔ umbi ru Ukiristo ivang umbi aka igũ urhɛm idzidzɛrhe, Isarhe Iyiki Ize iyi ififorhmbi. Ri ivangmbi aka awe ru imangmang, umbɔ aka atsuka umbi Ipfu Isarsatangge iyiriyɛ umbɔ aka abemuwe nu ngge iwe utsar ugɛ umbi awe abi Unum.
14 Ipfu Isarsatangge ha Unum aka adzaa umɛn ngge itsú umɛn ihwɛng ugɛ unga awuri idzaanga ukammɛn unga aka abemuwa umɛn. Umɛn iwuri ikpomɛn abin hã ri ivangyɛ Unum aka idzuma afɔna umɛn abirabɛ iki iwe abinga, ngge itsú umɛn ikpoi unga ru nggaa irhirhangnga.

Itar uwɛɛ nu ifɛn-Num

15 Umum iki igũmum arherhe imangmangmbi ru Uteijee Uyesu nu ibibemambi ra abika adɔsa kishoo.
16 Nggee umum isi inekukũ ifɛn-Num ni itar uwɛɛ ru unga ri itsimbi.
17 Inu irhusa Unum uwu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, Utɛ uwu ikpikpoi, ama adzaa umbi Ipfu itsoi na adɛyiwa itsinga ru umbi, ngge itsú umbi ama ahwɛng unga atai.
18 Umum ifɛn-Num ikɛi ugɛ unga ama ayanguwa amɛnmbi ngge itsú umbi ahwɛng ifosayɛ unga aka ayisa umbi awe. Ifosa hã iwe iyiyɛi nggaa idorhnga aka abemuwe abika adɔsa.
19 Umum ifɛn-Num ikɛi ĩgɛ nu umbi ahwɛng ijeenga iki inangge ubɛn ijee. Ijee ha iyika umɛn abi imangmang ru Ukiristo. Iyɛrɛ ana awe nggaa ijee ha
20 iyiriyɛ Unum aka akũ ri ivangyɛ unga aka asoyiwe Ukiristo ra akpe na atsu unga asei nu ubok ughanga ra afã.
21 Ukiristo agha iyɛrhe ananga ubɛn iyɛrhe, ubɛn ikpũ ípfu iyiki igha iyɛrhe nu iyiki iwe ru ijee akarhãrhã, ípfu itser-Num nu ípfu iyiki ibewe kishoo. Ugaunga unangkpɔ ubɛn ugau. Asi iwea ri ivang iyɛrɛ ukpekũ bɔr nu ivang iyiki ibiba ikɛi.
22 Unum aka atsukuka abina kishoo ra andaidaknga na atsũ unga awe itsia ru ubɛn ubin ri iyike abika adɔsa,
23 aka awe iyornga. Unga atsu atɔke umbɔ na atsu atɔke ubɛn abin ra ananga kishoo.

2

Isisok ra akpe nggu Ukiristo

1 Umbi aka agaumbi nggu Unum ri itsi arhimmbi.
2 Ri ivang hã umbi aka isaka idɔsa atsĩndĩ abi upfung ukpirɛ nu Undenggũ. Unga agha iyɛrhe ípfu iyiki ibewe nu icɛrɛ unga ani itõ itser ra abika akpɛ̃ idɔsu Unum.
3 Umɛn kishoo igamɛn ibɛkmɛn ru nyaka umbɔ ri ivangyɛ umɛn idɔsi nggaa amɛn aki arhim ni ikorha abinkɛ ngge iki ibee ri ifɛrhkɔngge. Ru nyaka umbɔ kishoo ngge itsu Unum awe ra avɔm nggu umɛn. Amar umɛn ru nyaka ha.
4 Bɔr Unum abema umɛn akarhãrhã, nu atorhnga awe arhɛrhɛ.
5 Arhimmɛn atsu umɛn ikpe, bɔr Unum aka asoyiwa umɛn nggu Ukiristo umɛn iwe ru urhɛ. Awu imimuta itsu umɛn ikpo ififorh.
6 Unum asoyiwa umɛn nggu Ukiristo Uyesu na atsu umɛn isei nggu unga ra afã ru ubok iwɛrhɛmɛn nggu unga.
7 Unum akorha akɛrɛ ha ngge itsú unuma unga awuri idɛyiwanga ugɛ imimutanga inangngge abina kishoo. Unga adɛyiwa umɛn akɛrɛ ha ru ubok inna hã Ukiristo Uyesu aka akorhe.
8 Awu ru ubok imimuta umbɔ aka afɔrh umbi, ru ubok imangmangmbi ru Ukiristo. Asi iwea ikikorhambi, awu izũwũ Unum.
9 Asi iwea ru ubok itser iyiki ize, nggee unera asi ídɛ̃ɛ̃ afĩrhũnga.
10 Umɛn iwe abinkɛ Unum aka amuna. Unga agbisha umɛn ru ubok iwɛrhɛmɛn nggu Ukiristo Uyesu nu umɛn itõ itser iyiki ize, iyiriyɛ unga aka abee umɛn itõ isha rimõõ.

Unying ru Ukiristo

11 Nggee, àka ayita ugɛ umbi asi iwembi abi Uyahuda ri imar. Abika ayisa atsimbɔ <<abi usorhe>> ayisa umbi <<abirabɛ aka ashimbɔ nu

usorhe>>. Bɔr usorhe uwe ubinkpi anera aka akũ abok akorhe.

12 Àka ayita ugɛ ri ivang hã umbi aka asi iwembi nggu Ukiristo, umbi asi iwembi aner Uisrairha, umbi awe abirabɛ aka asi íyɛimbɔ ubinkpi Unum aka abemuwe abi Uyahuda. Umbi ashimbi ri ifosa na ashimbi ru Unum ru upfung.

13 Ri ivang hã umbi adermbi ru Unum, bɔr icɛrɛ ru ubok iwɛrhɛmbi nggu Ukiristo Uyesu, umbɔ aka akũna umbi aba akhapa ru ubok adzirh Ukiristo.

14 Ukiristo nibikanga awe ididɔɔrmɛn Unga atsu abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda awe unying na abupuwe ubandzin ukpuku ukpukpɛ̃ɛ̃ uku utsu igigau.

15 Unga akorha akɛrɛ ri ikwɛɛte Íkpem ri ivangyɛ unga aka akpe. Unga akpenuwe ri ifɛna kishoo abinkɛ Íkpem iki igɔr igɛ awu ufang ngge ikorhe. Unga abee itsu abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda awu unying ru ubok iwɛrhɛmbɔ nggu unga, iyiriyɛ iki itsu ididɔɔr.

16 Ru ukpui uku ufa ha, unga agbopa umbɔ ru Unum ru ubok akpenga ri igãrhãmau ucucii na afɛre ikpikpɛ̃ɛ̃mbɔ.

17 Unga aba adũwã Isarhe Iyiki Ize iyi ididɔɔr ru umbi aka awe ukuka ru Unum nu ididɔɔr ra abika akhapa ru unga.

18 Ru uboknga umɛn iki ikpo utsĩndĩ uwuku uzĩ ru Utɛ ri Ipfu-Num unying.

19 Umbi abirabɛ aka asi iwembi abi Unum na awe atsen, umbi asi iwembi rimi icɛrɛ, bɔr umbi awe abi ugau ra aner Unum aka awe abi iyanga.

20 Adzin iya ha nu atarh idzin abi itser Uyesu nu abika asɔm Arherhu-Num, nggu Ukiristo Uyesu nibikanga aka awe utarh ãgboki idzin.

21 Ru unga agbopi iya ha kishoo iwe unying na atsu ike iwe Iya-Num isarsatake ru Uteijee.

22 Ru unga, umbi aka awe atsen abi Uyahuda ikɛi umbɔ anu idzin umbi awe urhɔnga ri iya ra anangkɛ Ipfu-Num iki isei.

3

Uburhu nu atsen abi Uyahuda

1 Akɛrɛ ha utsu umum, Uburhu, ifɛna-Num ru umbi. Umum iwe ru ugborzĩ ru ubok idzowe Isarhe Ukiristo Uyesu ru umbi atsen abi Uyahuda.

2 Idzidzɛrhe umbi aka agũmbi Unum aka acorhuwa umum na adzaa itser iyɛrɛ umum itɔ̃wã umbi.

3 Ngge iwu iwiwɔk Unum unga aka adɛyiwa umum ri irhi, iyiriyɛ umum iki itarzhang itsɛng.

4 Ivangyɛ umbi aka ivarhe itsɛng iyɛrɛ, mɔcɛ umbi awuri idɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbi iwiwe uwu ihwihwɛngmum ri iwiwɔk Ukiristo.

5 Iwiwɔk iyɛrɛ umbɔ asi itsu undankpu isha ahwɛngmbɔ. Icɛrɛ Unum aka atsu Ipfunga itsu ihwihwɛng izĩ ra asarkasar abi itser Uyesu nu abika asɔm Arherhu-Num.

6 Iwiwɔk ha iwu ugɛ ru ubok Isarhe Iyiki Ize atsen abi Uyahuda awe abi ukam nggu Uisrairha. Umbɔ awe iyora unying, na agasha urhɔnga ri ibibemuwe ru ubok imangmang ru Ukiristo Uyesu.

7 Umum iwe uner itser Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ ru ubok ijee Unum nu izũwũ umatanga aka adzaa umum.

8 Umum ihwɛng, umum iwe uku ucia ru kishoo abika adɔsa, bɔr umata ukpirɛ unga aka adzaa umum, iyiriyɛ umum iki idzowe ra atsen abi Uyahuda, isarhe idorh iyi Ukiristo iki isi ímaangge,

9 ni idɛyiwe ubɛn unera ukupɛ̃ɛ̃ iwiwɔk Unum, uwuku umuna abina kishoo aka awɔk isha rimɔ̃ɔ̃.

10 Ubin Unum aka abee ikorhe, abee itsu ayɛrhe nu abi ijee aka awe ípfu ahwɛng nggaa itsoinga icɛrɛ. Unga abee akũ ikikɔng abika adɔsa akorha akɛrɛ ha.

11 Unga abee ikorha akɛrɛ ha na adɔrha amunu upfunga iyiriyɛ unga aka akorhe ru ubok Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn.

12 Ru unga nu ru ubok imang-
mangmɛn ru unga, umɛn idɛ̃ɛ̃ izĩ ru
Unum nggu ififɔn nu ikeramɛn.
13 Umum ishɔ̃rhã umbi ugɛ niba
atsũwũkumbi amɛnmbi ri itsi ayet-
nummum ri itsimbi, ake awe
ikpikpoimbi.

Uburhu afɛne-Num ra abi Uafisa

14 Ngge itsu umum itar arhu ru Utɛ.
15 Ru unga abi iyanga kishoo ra afã
nu abĩ aka akpo itsokmbɔ.
16 Umum ifɛn-Num ugɛ ru nggaa
igɔngnga, unga ama atsuka umbi iker
ru ubok Ipfunga ra amɛnmbi,
17 ngge itsú Ukiristo ama asei
ra amɛnmbi ru ubok imangmang.
Umum ifɛn-Num ugɛ umbi adɛ̃ɛ̃ aker
ri ibibema,
18 na awe ru ijee nggu abika adɔsa
kishoo. Umum ifɛn-Num ugɛ umbi
awuri ihwɛngmbi itɛi nu ider nu
igɔng nu ighor ibibemu Ukiristo iwu
uguse,
19 na ahwɛng ibibemayɛ iki
inangngge ihwihwɛng. Umum ifɛn-
Num ikɛi ugɛ umbi ama adzuma atɔk
nggu ikikorhe iyi Unum.
20 Unum adɛ̃ɛ̃ akorha abinkɛ aka
anangke ubinkpi umɛn iki irhusa
unga use abinkɛ umɛn iki ifɛrhkɔ
unga adɛ̃ɛ̃ akorhunga, ru ubok
ijeenga iki itɔ̃ itser ru umɛn.
21 Abika adɔsa nu Ukiristo Uyesu
ama akowe unga ikpikpoi ru kishoo
andanna ugbagbaa! Iwerimi.

4

Abika adɔsa agbopa ri iyor Ukiristo

1 Nggee, umum Uburhu, iki iwe
uner ugborzĩ ri idɔsu Uteijee, umum
ishɔ̃rhã umbi asei nggu amɛnkɛ aka
amɛ̃ɛ̃ uyisakpi umbɔ aka ayisa umbi
awe aner Unum.
2 Àka awe undzumu abika
arhɛrhitsi nu ididɔɔr, àka adɔng
amɛnmbi, na abima nggu adɔka ri
ibibema.
3 Àka atsu amɛnmbi ri igbopa at-
simbi awu unying ri Ipfu-Num ru
ubok ididɔɔr iki ibow umbi urhɔnga.
4 Umɛn kishoo iwe iyora unying
nggu Ipfu-Num unying. Umbɔ ayisa
umɛn ri ifosi unying.
5 Umɛn iwe ru Uteijee unying,
imangmang unying nu ubɔtisima
unying.
6 Umɛn kishoo iwe ru Unum nu Utɛ
unying. Unga agha iyɛrhe ru umɛn
kishoo, atɔ̃ itser ru ubokmɛn kishoo
na asei ru umɛn kishoo.
7 Bɔr ubɛn unera ru umɛn umbɔ
aka adzaambɔ umɛn imimuta ru
utsĩndĩwi Ukiristo aka abee igasha
ngge.
8 Ngge itsu Arherhu-Num agɔr agɛ,
<<Ivangyɛ unga aka azĩ ra afafã,
unga akũ nggu abɔɔ unga aka
adzui azĩa
na adzowe ízũwã ra anernga.>>*
9 Agben <<unga aka azĩ ra afafã>>
awu use? Agbena awu ugɛ unga aka
agbaashia acipuwanga ru upfung.
10 Unga uwuku ucipuwa awu unga hã
azĩ ra afafã aka anangke afafã kishoo,
ngge itsú unga atɔke inanga kishoo
nggu itsikamnga.
11 Nggee Ukiristo nibikanga asɛng
abɔɔ awe abi itser Uyesu, abɔɔ awe
abika asɔm Arherhu-Num, abɔɔ awe
abika adzowe Isarhe Iyiki Ize, nu
abɔɔ awe abika adarh abika adɔsa na
awu abika amesuwe.
12 Unga akorha akɛrɛ ha ngge itsú
unga agbisha abika adɔsa ru umbɔ
atɔ̃ itser Unum, ngge itsú umbɔ adzin
iyor Ukiristo.
13 Akɛrɛ ha awuri ikorhuke utsɛku
umɛn kishoo iki igbopi iwe unying
ri imangmangmɛn nu ihwɛng Ungwɛ̃
Unum nu iseng iba iwe undzumu
aner ru nyaku Ukiristo ra abina
kishoo.
14 Mɔcɛ umɛn isi íbvui iwemɛn
awɛkaci. Abi atapa aka abee ikorhe
iki ibewe asi írhɛmmbɔ umɛn. Imesi
igbɛrangwĩmbɔ isi íyiingge umɛn izĩ
ra asu ni izĩ ra andzing ru nyaku
ukhukhɔɔ amɛ̃ ibvun amɛ̃ nu ugba iki
iyii.
15 Bɔr ru ubok irherhi idzidzɛrhe
ri ibibema, umɛn iwuri iseng ni iwe
undzumunga ru nyaku Ukiristo aka
awu itsia.

* **4:8** Àka anyã ikɛi: Amb 68.18.

16 Umɛn iwu iyornga nu umɛn kishoo igbopa iwe urhɔnga ri icim. Iyor iyɛrɛ iseng ni idzin itsike ri ibibema, ru nyaku ubɛn ugau ukpɔɔ iki itɔ̃itserkpɔ.

Imesa iyi isisei abika adɔsa

17 Nggee umum idɛyiwa umbi akɛrɛ ni igbiita atombi nggu ijee iyi Uteijee, ugɛ awu ufang umbi aneke ikorhe ru nyaka atsen abi Uyahuda iki ikorhe ri ifɛrhkɔ iyiki itãrhã.

18 Umbɔ awe ru uzĩ ri ihwihwɛngmbɔ na agau atsimbɔ ri ibibɛk iyi Unum ri itsi ida ihwihwɛngmbɔ iki idze ru iker itsimbɔ.

19 Ashimbɔ ra atsa, umbɔ adzowe atsimbɔ ri ikorhe abin iyormbɔ iki ibee ngge itsú umbɔ akorhe ubɛn ikpũ abin ishĩ na abee itoma akorhe.

20 Bɔr umbi asi imesumbi ru Ukiristo ru ikpũ atsĩndĩ hã.

21 Abinkɛ umbi aka agũ ri itsi Ukiristo nu abinkɛ umbɔ aka amesuwa umbi ru unga iwu idzidzɛrhe ha iki idzeku Uyesu.

22 Umbɔ aka amesuwambɔ umbi ugɛ umbi neke ikorhe ikpũ ibibɛkmbi iyiki igbe, iyiriyɛ iki iwe iyiki itãrhã ru ubok irhirhɛm iyi ikponi iyor.

23 Àka neke Ipfu-Num itsu umbi awe abika afa ri ifɛrhkɔ amɛnmbi,

24 na akorhe ru nyaku uner uku ufa, uwuruwi umbɔ aka amuna unga awe ru nyaku Unum ri irhirhika nu isisar iyi idzidzɛrhe.

25 Nggee ubɛn unera ru umbi awu ufang unga neke igbɛrangwĩ na arherhe idzidzɛrhe nggu udɔka, ubinkutsu umɛn kishoo iwu agau ri iyora unying.

26 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Ri igũ avɔm, umbi niba awembi abi arhim.>>† Niba aneke unum utsĩkpɔ nu umbi ana awe ra avɔm.

27 Niba adzowukumbi ugarh ru Undenggũ.

28 Unerwi aka awu uvɛu awu ufang unga neke ivɛu, bɔr atɔ̃ itser. Imɛ̃ngge unga akũ aboknga atɔ̃ itser iyiki iwe ru ugarh, ngge itsú unga ama akpo ubin unga aka idzowe izũwã ra abika abubee.

29 Niba neke irhɛm iyiki itãrhã idzekangge ra angwĩmbi, bɔr aka arherhi irhɛm iyiki ize iyiriyɛ iki iyike ri idzin adɔka ra abinkɛ umbɔ aka abee, ngge ima idzowe iker ra abirabɛ aka ikpeto.

30 Niba adakukumbi amɛn Ipfu Isarsatangge, iyiriyɛ Unum aka akũ atsuka utsar ru umbi, ngge idɛyiwe ugɛ ru unum uku utsu uvau unga awuri ifɔrh umbi.

31 Àka atare kishoo amɛn aka abewe, isa nu avɔm. Àka aneke ifuw nu irhena adɔka nu ubɛn ikpũ ikpikpɛ̃ɛ̃.

32 Àka awe ru inna na agũ atorh adɔka, àka atsũwe adɔka, ru nyaku Unum aka atsũwã umbi ru ubok Ukiristo.

5

1 Umbi awe awɛkaci Unum aka abema, nggee, àka awe abika amesa ru Unum,

2 na asei isei iyi ibibema, ru nyaku Ukiristo aka abema umɛn na adzowe itsinga awe idɛm Unum ru umɛn isung nu idɛm ru Unum.

3 Bɔr ru umbi isi imɛ̃ngge umbɔ agũ arherhe uko irha nggu ubin use unerwi aka asi iwea utsɛ̃ngo use utsakngo, use ikorhu ubɛn abin atsa, use unyɛ̃ɛ̃, ubinkutsu akɛrɛ ha asi imɛ̃ke ra abika adɔsa.

4 Ikɛi isi imɛ̃ngge umbi arherha arherhi ishĩ, arherhe agugge use itsui agwerha aki ishĩ. Abin akɛrɛ ha isi imɛ̃ngge aner Unum akorhe, bɔr àka awe abika atang awɛɛ ru Unum.

5 Umbi ahwɛngmbi akarhãrhã ugɛ uner uwuku urha nggu ubin use unerwi aka asi iwea utsɛ̃nga use utsaknga, uner uwuku ukorhu ubɛn abin atsa, use uner unyɛ̃ɛ̃ ashia ru ugau ru ukam Iyɛrhe Ukiristo nu iyi Unum. Uner unyɛ̃ɛ̃ awu uner uwuku udzowe igɔng ra abin upfung ugɛɛ ake awe Unum.

6 Niba aneke unera arhɛma umbi nggu irhɛm iyiki itãrhã, ubinkutsu

† **4:26** Àka anyã ikɛi: Amb 4.4.

ikpũ iyi ha itsu avɔm Unum iba ra abirabɛ aka akpɛ̃ɛ̃ idɔsa unga.
7 Nggee àka neke iwe nggu umbɔ ri ikorhe akɛrɛ ha.
8 Umbi awe ru uzĩ ri inggbaashia, bɔr icɛrɛ umbi awe ri irhirhang nggu Uteijee. Àka asei ru nyaka awɛ irhirhang,
9 ubinkutsu ikpũrhã irhirhang iwe ri iyiki ize, irhirhika, nu idzidzɛrhe.
10 Àka amesa ahwɛng ubin Uteijee aka abee.
11 Niba akorhumbi abin uzĩ aka asi íghwɛrke ikpũrhã, bɔr aka akũna ake adzeka ra awiya.
12 Awu ubin atsa umɛn irherha arherhe abinkɛ abika akpɛ̃ɛ̃ idɔsu Unum iki ikorhe ri iwɔk.
13 Bɔr ubɛn ubinkpi aka akũ adzeka ri irhirhang anera anyãmbɔ ngge,
14 ubinkutsu awu irhirhang itsu umbɔ anyã ubɛn abin. Ngge itsu itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Uzir, ungo uner urhɔ,
uso ra akpe,
nu Ukiristo arhang ru ungo.>>
15 Àka akpɔm amɛnmbi ri ibibɛkmbi, niba awembi ru nyaka agugge bɔr àka awe ru isarasu.
16 Àka akorhe iyiki ize ubɛn ivang umbi aka idɛ̃ɛ̃ akorhe, ubinkutsu inuma ibewungge.
17 Nggee àka niba awembi agugge, bɔr àka ahwɛng ubin Uteijee aka abee umbi akorhe.
18 Niba afĩrhũmbi nggu adɛ, ake awuri itsu umbi atoma ra arhim. Nu ngge iki iwe rimi, àka awe nggu Ipfu-Num.
19 Àka arherha arherhe nggu adɔka ra ambom aki ubvur Unum nu ambom abika adɔsa aka amuna nu ambom Ipfu Isarsatangge aka atsu ru umbi. Àka atsũ ambom na abar abin ru Uteijee ra amɛnmbi.
20 Ubɛn ivang àka atar uwɛɛ ru Utɛ Unum ru ubɛn ubin, ri itsok Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.

Akatsɛrh nu akatsak

21 Àka adzowe atsimbi ra adɔka ri iwei Ukiristo.
22 Umbi akatsɛrh, àka adzowe atsimbi ra atsakmbi ru nyaka umbi iki ikorhuwe Uteijee.
23 Ubinkutsu ukutsa unga awu itsia ru utsɛ̃nga ru nyaka Ukiristo aka awu itsia ra abika adɔsa, abirabɛ aka awu iyornga nu unga awe uner uwuku ufɔrh umbɔ.
24 Ru nyaka abika adɔsa àka adzowe atsimbɔ ru Ukiristo, rimi hã akatsɛrh imɛ̃ngge umbɔ adzowe atsimbɔ ra atsakmbɔ ra abina kishoo.
25 Umbi akatsak, àka abema atsɛ̃mbi, ru nyaku Ukiristo àka abema abika adɔsa na adzowe urhɛnga ru umbɔ
26 ngge itsú umbɔ asar na atɛn ri isorh umbɔ nggu amɛ̃ ru ubok Arherhu-Num.
27 Unga akorhe akɛrɛ ngge itsú unga akũ abika adɔsa kishoo aba ri itsikamnga ru nyaku usarkasar utsɛrh uku ufa. Umbɔ awuri ishimbɔ na arhim use utau, bɔr awuri iwe asarkasar abika asheru uvau.
28 Rimi hã, akatsak àka abema atsɛ̃mbi ru nyaka ayormbi. Unerwi aka abemu utsɛ̃nga abemi itsinga.
29 Unera asi íkpɛ̃ɛ̃ iyornga, bɔr unga afuka na agbisha ingge, ru nyaku Ukiristo aki ikorhe ra abika adɔsa,
30 ubinkutsu umɛn iwu agau iyornga.
31 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Akɛrɛ ha atsu ukutsa awuri neke utɛnga nu uyanga na agbopa nggu utsɛ̃nga, umbɔ ikivarhambɔ awuri iwe iyora unying.>>*
32 Írhɛm iyɛrɛ ha aghong ihwihwɛng, bɔr umum inu irherhe ake ri itsi Ukiristo nu abika adɔsa.
33 Nggee ikɛi umum igɔr ĩgɛ ubɛn ukutsak awu ufang unga abemu utsɛ̃nga ru nyaka unga aka abemi itsinga, nu ukutsɛrh awu ufang unga adzowe imor ru utsaknga.

6

Awɛkaci nu atei

1 Umbi awɛkaci, irhikungge umbi adɔsa ateimbi, ubinkutsu umbi awe abi Uteijee.

* **5:31** Àka anyã ikɛi: Ing 2.24.

2 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Udzowe imor utɛngo nu uyango.>>
Ngge iwe ikpem iyi inggbaashia iki
iwe nggu ibibemuwe iki igɔr igɛ,
3 <<Ukorhe rimi ngge ima itsu ungo
useisei iyiki ize nu ungo uma ubɛk
imɛka irhɛirhɛ ru upfung.>>*
4 Umbi atei, àka neke isa nggu
angwɛ̃mbi ubɛn ivang, bɔr àka ad-
zowe umbɔ itsũwã na amesuwe umbɔ
ri itsi Uteijee.

Agãrhã nu ateiya

5 Umbi agãrhã, àka adɔsa ateiyambi
abi upfung ru nyaka umbi aka adɔsu
Ukiristo. Àka akorha ake nggu imor
nu iwei ra amɛn unying.
6 Àka adɔsa umbɔ asi iwea ugɛ ri
inyĩnyã ukpekũ na abee umbɔ akpoi
umbi, bɔr ru nyaka agãrhũ Ukiristo,
àka akorhe ubin Unum aka abee ra
amɛnmbi.
7 Àka atɔ̃ itsermbi nggu anggɔm, ugɛ
umbi ani itɔ̃we Uteijee na asi iwea ra
anera.
8 Ubinkutsu umbi ahwɛngmbi agɛ
Uteijee awuri idzowuka itosa ru ubɛn
unera ru ubin uku uze unga aka ako-
rhe, uko ugãrhã use uwuku ufɔn.
9 Umbi ateiya, àka akorhe rimi
hã ra agãrhãmbi. Niba agɔrmbi
agãrhãmbi agɛ, <<Ungo uba usi
itɔ̃ itser iyɛrɛ, umum iwuri ikwɛr
ungo.>> Ubinkutsu umbi ahwɛngmbi
ugɛ uwu ha aka awe uteiyambɔ nu
uwu umbi awu unying ra afã, na
ashia ri itɛngasu.

Abin iwa Unum

10 Ri imimasha, àka adɛ̃ɛ̃ aker ru
Uteijee nu ru nggaa ijeenga.
11 Àka atsim undzumu abin iwa
Unum, ngge itsú umbi adɛ̃ɛ̃ akpɛ̃ɛ̃
irhirhɛm Undenggũ.
12 Umɛn isi itangmɛn iwa nggu an-
era, bɔr iwu nggu ípfu iyiki ibewe
iki iwe ru iyɛrhe nu iker nu ijee ru
uzĩ ukpu upfung ukpirɛ nu ípfu iyiki
ibewe iyiriyɛ iki ishingge ru upfung
ukpirɛ.
13 Nggee àka atsim undzumu abin
iwa Unum, ngge itsú ivangyɛ unum
uku ubewe uku iba, umbi ama adɛ̃ɛ̃
atang iwa. Ivang umbi aka itang iwa
amaa, umbi awuri idɛ̃ɛ̃ akermbi.
14 Àka adɛ̃ɛ̃ aker, nggu ikpɔm
idzidzɛrhe iyiki ibow nu ufurhsĩmbi,
nu irhirhika ngge iwe atorho azɔu aki
ikɔkmbi,
15 àka atsu abadak, abadak ha awu
ru nyaki ididɔɔr iki idzeki Isarhe
Iyiki Ize na atsu umbi agbisha abina
kishoo adzɛu itang iwa.
16 Utoma ra akɛrɛ ha, àka anyangu
imangmang ngge iwe urhɛrɛ aki irhi-
wuwe urha agwee Undenggũ aka
itang umbi
17 Àka atsim ifur azɔu iyi ififɔrh,
na anyangu ikon ikider iyi Ipfu-Num,
ike iwu Arherhu-Num.
18 Na afɛn-Num ubɛn ivang na
aneke Ipfu-Num idarh umbi ru ubɛn
ikpũ ifɛn-Nummbi nu ifɛn. Àka atsu
asumbi na abima ri ifɛn-Nummbi ra
abika adɔsa kishoo.
19 Ikɛi àka afɛna-Num ru umum, àka
afɛn Unum unga ama adzaa umum
irhɛmyɛ umum iki ikũ idɛyiwe anera
abinkɛ umbɔ aka awɔk ri Isarhe Iyiki
Ize nggu ikeramɛn.
20 Umum iwe ru ugborzĩ icɛrɛ ri
idzowe Isarhe Iyiki Ize ha. Àka ifɛn-
Num ru umum ima idzowe ngge ugɛɛ
Unum aka abee nggu isheri iwei.

Imimasha ighwe

21 Utikiku awu ungwɛ̃mɛn umɛn
iki ibema nu uner itser idzidzɛrhe
ru Uteijee. Unga awuri idɛyiwanga
umbi ubɛn ubin, ngge itsú umbi
ikɛi ama ahwɛng iwiwe umum nu
ubinkpi umum iki ikorhe.
22 Umum idene unga aba ru umbi
ra abin akɛrɛ, ugɛ umbi ama ahwɛng
iwiwe umɛn, nu unga ama afituwa
umbi.
23 Unum Utɛ nu Uteijee Uyesu
Ukiristo ama adzaa umbi ididɔɔr,
umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn.
Umbɔ ama atsu umbi atoma ri ibema
adɔka nu iwe ru imangmang ru
Ukiristo.

* **6:3** Àka anyã ikɛi: Iva 5.16.

24 Imimuta iwe nggu kishoo abika abemu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo nggu ibibemayɛ iki isi íkpengge.

Ubvur Uburhu aka atsɛnge abi Ufirhibi

Utsutson ri itsi ubvur Ufirhibi

Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛng ubvur uwurɛ. Iwu ugɛɛ unga atsɛng umgbɔ ra amɛk aki 57-59 use 61 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ ri ivangyɛ unga aka awe ru ugbor uzĩ. Unga atsɛnge abika adɔsa abi inggbaashia unga aka adzin ru Umakidoniya.

Ubin hã uku utsu umbɔ atsɛng ubvur uwurɛ, atsɛng atar uwɛɛ ra abika adɔsa ru uteu Ufirhibi ri itsi iyiyike iyi ízũwã nu ifɛn-Num hã umbɔ aka akorhe ri ivangyɛ Uburhu aka awe ra ayetnum.

Ubvur ha udɛyiwa umɛn ugɛ abɔɔ ani idũwũ Isarhe Iyiki Ize na akpɛ̃mbɔ igbopi itsi nggu Uburhu, bɔr rimi hã, Uburhu awe ra anggɔm ugɛ, << ... Ubinkpi uku uwe ru ugarh kishoo uwe ugɛ adzowe isarhe Ukiristo.>> Ikɛi udɛyiwe ighongamɛn ri itsi imesi igbɛrangwĩ iki isoyi ra abika adɔsa ru Ufirhibi, ikpũ ipipare ha umbɔ aka apara anera ugɛ awu ufang umbɔ adɔsu imesa iyi Umusa na adɔrha akpo ififɔrh. Ubvur ha ufituwe imangmang abi Ufirhibi ugɛ umbɔ amesi iwe ru idɔngamɛn nu irhɛrhi itsi ikpũ iyi Uyesu nu ikpũ ibibima Uburhu aka akorhe, na awu abika agɔm anggɔm ubɛn ivang.

Ri imimasha, ubvur ha idzowe umbɔ itsũwã ugɛ umbɔ asei isei iyiki ize nggu adɔkambɔ.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-11)*
Agben ibibɛk ru Uburhu *(1.12-26)*
Ibibɛk ru ubok Ukiristo *(1.27–2.18)*
Utimoti nu Uabaforiditu *(2.19-30)*
Ififita nu igbiir ato ri itsi abi imesi igbɛrangwĩ *(3.1–4.9)*
Imimasha *(4.10-23)*

1 Ubvur uwirɛ udzeku Uburhu nu Utimoti. Umɛn iwe agãrhũ Ukiristo Uyesu. Umɛn itsɛnge kishoo aner Unum abika adɔsu Ukiristo Uyesu ru uteu Ufirhipi. Umɛn ikɛi itsɛnge anggbaashimbɔ nu adikin.

2 Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi imimuta nu ididɔɔr.

Itarwɛɛ nu ifɛn-Num

3 Umum, Uburhu, itar uwɛɛ ru Unummum ubɛn ivang umum iki ikaifɛrhkɔ umbi.

4 Ubɛn ivang umum ifɛna-Num ru umbi kishoo, umum ifɛn nggu anggɔm akarhãrhã,

5 ubinkutsu umbi aka atõmbi itser nggu umum ri idɛyiwe anera Isarhe Iyiki Ize ha. Umbi aka akorhumbi akɛrɛ utirhi ru unumkpi umbi aka awe ru imangmang uba utsĩ icɛrɛ.

6 Idzidzɛrhe umum ihwɛng ugɛ Unum aka atirhunga ikorhe iyiki ize ra amɛnmbi. Nu unga awuri inua ikorha ngge utsɛku unga aka imasha kishoo ivangyɛ Ukiristo Uyesu aka ibvui aba.

7 Irhikungge umum igũ ri iminɛ ri itsimbi kishoo, ngge iki iwe ugɛ umum ĩbema umbi nggu kishoo amɛnmum. Uko umum iwe ru ugborzĩ use ikake Isarhe Iyiki Ize ni ĩdɛyiwe ugɛ iwe idzidzɛrhe, kishoo umbi agasha nggu umum ri imimuta iyi Unum.

8 Unum awu idekamum ugɛ umum ĩbeemum umbi kishoo akarhãrhã nggu ibibemayɛ Ukiristo Uyesu aka adzaa umum.

9 Umum ifɛn-Num ugɛ umbi awuri itoma abemumbi adɔka na aseng ri ihwihwɛngmbi na adɛ̃ɛ̃ atsũ ri iyiki irhika nu iyiki ida irhika.

10 Umbi aba akorhumbi rimi, umbi awuri idɛ̃ɛ̃ atsũmbi ubinkpi uku uwe uku uze. Umbi ikɛi awuri idɛ̃ɛ̃ aseimbi isei iyiki isar iki ishingge ru uvau utsɛku Ukiristo aka ibvui aba.

11 Umbi ikɛi awuri idɛ̃ɛ̃ akorhumbi abin aka arhika arhɛrhɛ ri ijee Uyesu Ukiristo iki uwuri ikũ ikpikpoi nu itosa iba ru Unum.

Uburhu aka awe ru ugborzĩ itsu Isarhe Iyiki Ize izɛ̃rhã

12 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
umum ibee umbi ahwɛng ugɛ abin
aka abewe ha aka akorhe ru umum
atsu Isarhe Iyiki Ize ha izɛ̃rhã.
13 Icɛrɛ kishoo abi iwa aki idzɛu
udzepurhe uyɛrhe nu kishoo abɔɔ
nggimi aka ahwɛngmbɔ ugɛ umum
iwe ru ugborzĩ ri itsi idzowe isarhe
Ukiristo.
14 Ri itsi umum iki iwe ru ug-
borzĩ, Uteijee atsu irhɛ abika adɔsa
nggimi awe ru ikeramɛn. Umbɔ
ani irherha Arherhu-Num nggu ik-
eramɛn akarhãrhã nu isheri iwei.
15 Awu idzidzɛrhe ugɛ abɔɔ ad-
zowe isarhe Ukiristo umbɔ agũ unyɛ̃ɛ̃
umum na abee abɔɔ anyã umbɔ awe
ru ugarh anangmbɔ umum. Bɔr abɔɔ
adzowe isarhe Ukiristo ra amɛn aka
aze*
16 nu ibibema. Umbɔ ahwɛngmbɔ
ugɛ atsuka umum ru ugborzĩ ngge
itsú umum idɛyiwe anera ugɛ Isarhe
Iyiki Ize iwe idzidzɛrhe.
17 Abɔɔ adzowe isarhe Ukiristo
ngge itsú umbɔ akpo ubin umbɔ
aka abee. Umbɔ asi idzowekumbɔ
ngge nggu amɛn aka asar. Umbɔ
akaifɛrhkɔ ugɛ idzowe isarhembɔ
iwuri itsu ighongamɛn ru umum ri
ivangyɛ umum iki iwe ru ugborzĩ.
18 Bɔr ubinkpi umbɔ aka akaifɛrhkɔ
usi ighongkpɔ amɛnmum. Umbɔ aba
akorha ngge ri ifɛrhkɔ iyiki ibewe use
ifɛrhkɔ iyiki ize, ubinkpi uku uwe
ru ugarh kishoo uwe ugɛ adzowe
isarhe Ukiristo. Ake atsu umum
inggɔmanggɔm.

Ĩĩ umum iwuri inggɔmanggɔm,
19 umum ihwɛng ugɛ ru ubok ifɛn-
Nummbi nu iyiyikeyɛ iki idzeki Ipfu
Uyesu Ukiristo, umum iwuri idze ru
ugborzĩ ukpirɛ.
20 Umum ifosa akarhãrhã ugɛ
umum isi ígũmum atsak ru ubinkpi
umum iki ikorhe. Umum ibee
irherhe ni isheri iwei ngge itsú
umum idɛ̃ɛ̃ ikũ ikpikpoi iba ru
Ukiristo ri ikikorhamum, ru nyaka
ha umum iki iwe ubɛn ivang. Umum
ĩba ĩbɛk use ĩba ikpe, umum ibee ikpoi
unga ubɛn ivang.
21 Umum ĩba ibɛk, umum ikpoi
Ukiristo ukpekũ, ikɛi ivangyɛ umum
iki ikpe, iwuri iwe ru ugarh inangge
ibibɛk ru upfung!
22 Umum ĩba inu ibɛk ri iyor iyɛrɛ,
umum idɛ̃ɛ̃ ikorhumum ubinkpi uku
awe ru ugarh. Bɔr umum iwuri itsũ
ubin ukusong? Umum isi ihwɛng!
23 Umum isi ídɛ̃ɛ̃ itsũmum akpe
use ibibɛk. Umum ibee ineke up-
fung ukpirɛ ni iwe nggu Ukiristo,
ubinkutsu, ngge iwe iyiki izea ru
umum.
24 Bɔr izengge ru umbi umum ĩba
ĩbɛk ri iyormum.

25 Umum ihwɛng izengge ru umbi,
nggee umum ihwɛngmum iwuri iwe
ru urhɛ nu umum iwuri inu itser-
mum ru umbi kishoo. Umum ibee
iyika umbi atoma awe ru imang-
mang ru Unum na awe ra anggɔm ra
ake.
26 Ngge itsú ivangyɛ umum iki iwe
nggu umbi ikɛi umbi awuri itoma
akpoi Ukiristo Uyesu ru ubinkpi unga
aka akorhe ru ubokmum.

Ibibɛkyɛ iki imɛ̃ Isarhe Iyiki Ize

27 Ubinkpi uku unang kishoo, ugɛ
umbi akorhe ru utsĩndĩwi uku urhika
ra abika awe ru imangmang ri Isarhe
Iyiki Ize ri itsi Ukiristo. Mɔcɛ umum
ĩba iba inyã umbi use igũ arherhe
ri itsimbi, umum iwuri ihwɛng ugɛ
umbi adɛ̃ɛ̃ akermbi urhɔnga na ani
itõ itser akarhãrhã ri ikake abin hã
Isarhe Iyiki ize iki imesuwe.
28 Ikɛi umbi asi ígũmbi iwei ru ubɛn
utsĩndĩ abika akpɛ̃na umbi. Ri iko-
rhe ru nyaka ha umbi awuri idɛyiwe
umbɔ ugɛ Unum awuri itsĩme umbɔ,
bɔr awuri ifɔrha umbi.
29 Umum irherha akɛrɛ ubinkutsu
Unum aka adɛyiwanga umbi im-
imuta ri ineka umbi awe ru imang-
mang ru Ukiristo nu ikɛi ahwa
ayetnum ru unga.
30 Ayetnum hã icɛrɛ umbi aka awe
ra ake, awe ru nyaka ayetnumkɛ

* **1:15** Nggu ikeramɛn na aminasu akpo ugarha idɛyiwe abɔɔ arherhe ha izũwã.

umbi aka anyã umum ra ake, nu ayetnumkɛ umbi aka agũ icɛrɛ umum ini iwe ra ake.

2

Àka arhɛrhitsi ru nyaku Ukiristo aka arhɛrhi itsinga

1 Umbi aba afita ri itsimbi aka awe abi Ukiristo, nu umbi aba awembi ri idɔngamɛn ru ibibemanga ru umbi, nu umbi aba awembi ri iwɛrha nggu Ipfu-Num, nu Ukiristo aba awea ri inna nu icicorhe ru umbi,

2 mɔcɛ àka atsu umum igɔmagɔm idzidzɛrhe ri idɔsa arherhamum. Umbi àka akaifɛrhkɔ abin urhɔnga. Àka abema adɔka. Àka awe amɛn unying nggu adɔka na azĩ ra asu urhɔnga.

3 Àka niba akorhumbi ifɛrhɛyɛ iki itsu umbi awe ru ugarh anangmbi abɔɔ use akorhe ubinkpi uku utsu umbi aberi itsi. Bɔr àka irhɛrhi atsimbi àka aneke ubɛn unera anyangu uner uwɔɔ ananga unga.

4 Umbi kishoo àka niba akaifɛrhkɔ na akorha abinkɛ aka iyika umbi ukpekũ, bɔr àka akorha abin aka aze àka iyike abɔɔ.

5 Imɛ̃ngge umbi akaifɛrhkɔ ru nyaku Ukiristo Uyesu.

6 Unga awe ru nyaku Unum ru ubɛn utsĩndĩã,
bɔr asi inyangi itsinga awea icaica nggu Unum.

7 Unga anyangi itsinga asi iwea ubin,
unga awe ugãrhã ri adzeka ri iyor uner.

8 Unga aka adzipa awe unera,
unga arhɛrhi itsinga
na akpe ru nyaka Unum aka adɛyiwe unga.
Unga akpe ru utsĩndĩ uwuku ubewe
ri inyapuwe unga ru igãrhãmau ucucii!

9 Ngge itsu Unum abera unga afafã
ra anangkɛ aka anangke ubɛn anang
na adzowe unga itsokɛ iki inangke ubɛn itsok.

10 Unum akorha akɛrɛ ngge itsú ubɛn unera ra afã nu abĩ use unɔrkang abĩ
awuri itar arhu ri idzowe itsi ru Uyesu,

11 nu ubɛn arhɛm awuri irherhe ukupɛ̃ɛ̃
ugɛ Uyesu Ukiristo awu Uteijee.
Akɛrɛ awuri ikũ imor azĩ ru Unum Utɛ.

Irhang ru nyaki idzɛɛr

12 A aze awɛrhamum, rimi hã, aka adɔsa ru nyaka umbi aka isaka adɔsa ri ivangyɛ umum iki ina iwe nggu umbi, àka adɛ̃ɛ̃ adɔsa na akorhe icɛrɛ anangmbi umum iki isi iwemum nggu umbi. Àka atõ itser adɛyiwe ififɔrhmbi nggu iwei nu izizang.

13 Umbi adɛ̃ɛ̃ akorhumbi akɛrɛ ubinkutsu Unum nibikanga anu itõ itser ru umbi ri iyika umbi abema na akorhe ubinkpi unga aka abee umbi akorhe.

14 Àka niba akorhumbi ifɛrhɛ ri ibvibvun use uning,

15 ngge itsú unera asi írhenunga umbi ri ikorhe iki ibewe, nu umbi awuri iwe asasar. Umbi awuri iwe angwɛ̃ Unum aka asi íkorhumbɔ ubin uvau ra ateu abi amɛn aka atãrhã, umbɔ aka isaka akorhe abin aka abewe. Awu ufang umbi asei isei iyiki ize nggu umbɔ ru nyaka abika arhang ugɛɛ ídzɛɛr ra afafã.

16 Aka adɛ̃ɛ̃ aker ri isarhe idzidzɛrhe iyiki idzowe urhɛ. Mɔcɛ, ru unumkpi Ukiristo aka iba, ngge iwuri itsu umum ifĩrhã ugɛ umum isi itõmum itser iyiki itso ru umbi ibɛm.

17 Abinkɛ umbi aka adzowe na akorhe aki idze ru imangmangmbi ru Uyesu awe ru nyaki idɛm-Num. Uko urhɛmum uba uwe ru nyaku ungwɛ̃rhã abin aka ahwakɛ umbɔ aka awupuwe izũwã ru idɛm-Num, umum iwe ra anggɔm nggu umbi kishoo.

18 Umbi igambi aka agɔm anggɔm nggu umum.

Utimoti nu Uabaforiditu

19 Umum ifosa ugɛ Uteijee Uyesu abemuwa umum idene Utimoti aba ru umbi ifitem, ngge itsú umum ima

igɔmagɔm ivangyɛ umum iki igũ isarhe ra atsimbi.
20 Umum ishimum nu uwɔɔ nggu umum ru nyaku Utimoti. Awu idzidzɛrhe unga abee inyã iker iyormbi.
21 Abɔɔ nggimi akpurha akaifɛrhkɔ abinkɛ umbɔ aka abee na asi ikambɔ ifɛrhkɔ abinkɛ Uyesu Ukiristo aka abee.
22 Bɔr umbi ahwɛngmbi agɛ Utimoti aka adɛyiwanga iwiwenga. Unga atõ itser urhɔnga nggu umum adzowe Isarhe Iyiki Ize ru nyaku ungwɛ̃ aki itõ itser nggu utɛnga.
23 Nggee uba umum igũmum abinkɛ abi ijee Uroma aka ikorhuwa umum, umum iwuri idene unga aba ru umbi.
24 Nu umum iwemum ri ikeramɛn ugɛ Uteijee awuri ineka umum iba ru umbi ifitem.
25 Bɔr umum ikaifɛrhkɔ ugɛ awu ufang umum idene Uabaforiditu abvui aba ru umbi. Unga awu ungwɛ̃mɛn. Unga atõ itser nggu umum na atang iwa ru nyaku uner iwa nggu umum ri idzowe Isarhe Iyiki Ize. Umbi adene unga ru umum ru unga ayika umum nggu ubinkpi umum iki ibee.
26 Umum ibee idene unga aba ru umbi ubinkutsu umbi agũmbi ugɛ aghonga unga, amɛnnga adake. Ngge itsu unga adzuma abee inyã umbi.
27 Idzidzɛrhe irhãrhã ighongge unga akpurha abɔr akpe. Bɔr Unum acorhuwe unga nu umum ikɛi. Unum asi ibeenga umum itoma nggu idɔngamɛn ri idɔng amɛnyɛ umum iki iwerangge.
28 Umum itoma ibee idene unga aba, nggee umbi aba anyãmbi unga ikɛi, umbi ama agɔm nu umum ima itsuwe ighongamɛnmum.
29 Mɔcɛ aka ayɛi unga nggu ibibema iyi Uteijee nggu anggɔm na adzowe imor ra anera ru nyaka unga.
30 Àka akorha akɛrɛ ubinkutsu unga akpurha abɔr akpe ri itser Ukiristo. Unga atsu itsinga ru iyiki ighong ri iyika umum ivangyɛ umbi aka asi idɛ̃ɛ̃ ayikambi umum.

3

Unum anyã umbi ru nyaka abika asusar ru ubok imangmang

1 Arherha akɔɔ akɛ umum iki ibee irherhe. Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, aka agɔm anggɔm ugɛ umbi awe abi Uteijee! Asi íwea ighighong ru umum itsɛnga abin ru umbi akirakɛ umum iki ititi itsɛnga umbi. Ngge iwuri ika umbi ri imangmangmbi.
2 Niba uneke aner ha aki ikorhe ru nyaki íjui akũna umbi ayapumbɔ. Umbɔ akorhe iyiki ibewe ivangyɛ umbɔ iki ibee usorhe uwe utsar ififɔrh, umbɔ akpurha azharhuwe agau ayormbɔ.
3 Umɛn iwe ru usorhe idzidzɛrhe ukpu ipfu, ubinkutsu umɛn idzowe igɔng ru Unum ri Ipfunga, umɛn iwe ru ikeramɛn ru Uyesu Ukiristo, umɛn isi iwemɛn ru ikeramɛn ugɛ ititɛ̃wãmɛn iwuri ifɔrh umɛn.
4 Bɔr umum iwemum nu ubinkpi uku utsu umum ikeramɛn.
Unera aba akaifɛrhkɔ ugɛ ititɛ̃wãnga iwuri ifɔrh unga, mɔcɛ unga ahwɛng ugɛ umum itɛ̃wã inang unga.
5 Asorhuwa umum ru unum ukpu utɔrɔk. Umum iwu uner Uisrairha. Umum iwe ru unang Ubanjami. Umum iwu utsa Uyahuda. Uyamum nu utɛmum awu abi Uyahuda. Umum iwe Ufarisi abika adɔsi Íkpem anangmbɔ ubɛn unera.
6 Umum ĩdɛyiwe itsu amɛnmum ru Unum ri idzowe uver ra abika adɔsu Uyesu. Umum inyangu itsimum irhika ru utsĩndĩwi umum iki udɔsi Íkpem.
7 Bɔr kishoo abinkɛ umum iki ikaifɛrhkɔ ugɛ awu ake atsu umum iwe asasar ra asu Unum, icɛrɛ umum inyã ake asi iweke ubin, ri itsi umum iki iwe ru imangmang ru Ukiristo.
8 Abinkɛ aka anang, umum irhi ubɛn ubin ugɛɛ usi imɛ̃kpɔ ivangyɛ umum iki ikpanga ukpɔ nggu nggaa ugarhkpi ukpuku uhwɛng Ukiristo Uyesu Uteijeemum. Umum iki itarukũ kishoo ubɛn ubinmum ri itsinga. Umum irhi abina ru nyaka

abinkɛ aka ashike ru ugarh ru umum ima ikpo Ukiristo,
9 ni ikpo iwe uwu unga. Unum asi inyanga umum iwemum uner uwuku urhika ri idɔsi Íkpem. Bɔr unga anyanga umum uner uwuku urhika ri iwe ru imangmang ru Ukiristo. Irhirhika ha idzeku Unum ru ubok imangmang.
10 Umum ibee ihwɛng Ukiristo nu ijee iyiki isoknga ra akpe nu igasha ra ayetnumnga, ni iwe ru nyaka unga ra akpenga.
11 Ngge itsú umum ima isok ra akpe ikɛi.

Igɔpa izĩ ra asu

12 Isi iwengge ugɛ umum iki ikpomum akɛrɛ kishoo, umum inasi iwemum ru nyaka Ukiristo, bɔr umum ikpurhi itsu amɛnmum ibee iwe ru nyaku Ukiristo, aki ha atsu Uyesu akpɔm umum.
13 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum isi ikakũ ifɛrhkɔ ugɛ umum iki idzur ikpɔmmum ukpɔ, bɔr umum ikorhu ubina unying. Umum iyiruwe ubinkpi uku utɔngkpɔ ra andzing nu itɔ̃ itser akarhãrhã igɔpa izĩ ra asu ru ubinkpi uku uwuri ikorhe.
14 Umum igɔpa nggu ikermum izĩ ra asu ru ubinkpi uku udzɛu umum ri imimasha. Umum ikorhe rimi ngge itsú umum iyɛi ugbɛtɛ Unum aka ayisa umum ra afã izĩ iyɛi, ru ubok ubinkpi Ukiristo Uyesu aka akorhe.
15 Kishookamɛn iki iseng ri imangmang, imɛ̃ngge umɛn irhi abina ru utsĩndĩ uwɛrɛ. Nu unermbi unying aba akaifɛrhkɔ iyikise ru ubina unying ra abin hã umum iki irherhe, mɔcɛ Unum awuri iyikuka unga anyã ru utsĩndĩ uwuku urhika ikɛi.
16 Bɔr umɛn ima isisei ru nyaka abinkɛ umɛn iki imesa uba utsĩ icɛrɛ.
17 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka agbopa nggu abɔɔ ri ikorhe ru nyaka umum. Àka arhi abirabɛ aka abɛk ru nyaka abinkɛ umɛn iki ĩdzaa umbi.
18 Ubinkutsu anera arhɛrhɛ abɛk ru nyaka anggamtsak igãrhãmau ucucii Ukiristo. Umum iki idɛyiwamum akɛrɛ isha, nu icɛrɛ umum irherhe ake ikɛi nggu anyĩ.
19 Ivangyɛ umbɔ aka ikpe, umbɔ awuri itsĩ ri itsitsĩm. Unummbɔ awu anambɔ. Abinkɛ umbɔ aka agɔm awu abin ishĩ umbɔ aki ikorhe. Amɛnmbɔ awe ra abin upfung.
20 Bɔr umɛn iwe abi afã. Umɛn ini idzɛu uwuku ufɔrh umɛn Uteijee Uyesu Ukiristo, uwuruwi aka idzeku nggɔɔ ha.
21 Unga awea ri ijee iyiki ikũ abina kishoo aba ri ididarhnga. Unga awuri ikũ ijee ha afaruwe ayormɛn aka aghong irhãrhã na akpe icɛrɛ ngge itsú ake awe ru nyaki iyinga iyiki ibɛk ugbagbaa.

4

1 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ngge iwuri itsu umbi adɛ̃ɛ̃ aker ri idɔsu Uteijee. Umbi awe awɛrhamum iki ibema ni idzumi ibee inyã. Umbi atsu umum igɔmagɔm. Umbi awe ru nyaku nggaa itosa iyi itsermum iki itso.

Ishishɔ̃rhũ Uburhu

2 Umum ishɔ̃rhã ungo Uafodiya nu Usintiki umbi akaifɛrhkɔ unying nggu adɔka ubinkutsu umbi awe ru imangmang ru Uteijee.
3 Ĩĩ, ikɛi umum irhusa ungo uwɛrhɛ itsermum uwu idzidzɛrhe uyike akatsɛrh abɛrɛ aka atɔ̃ itser akarhãrhã ayika umum ri idzowe Isarhe Iyiki Ize. Ukirhemen nu abɔɔ aka atɔ̃ itser nggu umum ikɛi nu kishoo atsokɛ umbɔ aka atsɛng ru ubvur uwu urhɛ.
4 Ubɛn ivang àka agɔm anggɔm ugɛ umbi awe abi Uteijee. Umum iwuri irherhumum ikɛi, àka agɔm anggɔm!
5 Àka adɛyiwe ubɛn unera ididɔɔryɛ umbi aka awe. Uteijee asi ídãrhunga na aba.
6 Niba angwãrhũmbi anaa ri itsi ubɛn ubin, bɔr àka arhusu Unum ubinkpi umbi aka abee, àka ashɔ̃rhã unga na atar uwɛɛ ru unga.
7 Nu ididɔɔryɛ Unum aka adzowe, ididɔɔr ha iki inangge kishoo ihwihwɛng iwuri ikake ifɛrhkɔmbi nu ubinkpi umbi aka igũ ra amɛnmbi

ubinkutsu umbi awe ru imangmang ru Ukiristo Uyesu.

8 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ubinkpi uku udɔsa umum iki ibee irherhe unggakpi. Àka adɛ̃ɛ̃ akaifɛrhkɔ ri itsi abinkɛ aka awe idzidzɛrhe na awe ru imor na arhika na asar ru abinkɛ aki itsu amɛn agɔm anggɔm, nu abin aka aze inyĩnyã, nu udzumu ize na amɛ̃ɛ̃ke iyɛi ikpikpoi.

9 Àka akorhe kishoo abinkɛ umbi aka amesa na ayɛi na agũ na anyã ru umum. Unum uwuku udzowe ididɔɔr awuri iwe nggu umbi.

Uburhu atar uwɛɛ ru umbɔ ru iyiyikembɔ

10 Umum iwe ra anggɔm akarhãrhã nggu ikpũ anggɔmkɛ Uteijee aka adzaa ubinkutsu umbi ikɛi aka adɛyiwambi umum ibibemambi. Ngge iwe idzidzɛrhe ugɛ umbi abemumbi umum ubɛn ivang, bɔr umbi asi ikpombi utsĩndĩ uwuku udɛyiwa ingge.

11 Umum isi ini umum irherhe akɛrɛ ugɛ umum ibee ubin, umum iki imesumum igɔmagɔm nggu ubɛn ubinkpi uku ukpo umum.

12 Umum iki imesumum ibɛk nggu ida ubin nu ibɛk nggu iwe ru ubinkpi uku unangkpɔ ubinkpi umum iki ibee. Umum iki imesumum ibima nggu ubɛn ubinkpi uku ukorhe ru umum. Umum iwe ra anggɔm ivang anaamum aka atɔk na ashike ru ubin, ivangyɛ umum iki ikpo inang ubinkpi umum iki ibee nu ivangyɛ umum iki isi ikpomum ubinkpi umum iki ibee.

13 Ukiristo ani adzaa umum iker iyiki igɔmagɔm ru ubɛn ubinkpi uku ukorhe ru umum.

14 Uko rimi hã, aze umbi aka ayika umum nggu ubinkpi umum iki ibee.

15 Awu use anang akɛrɛ ha, ivangyɛ umum iki ibɔre Umakidoniya, abika adɔsu Uyesu abɔɔ asi iyikambɔ umum nggu uhwɛk uku utõitser Unum. Umbi ukpekũ akpurha akorha aki ha ri ivangyɛ umbi abi Ufirhibi aka awe abika afa ri idɔsi Isarhe Iyiki Ize.

16 Uko ivangyɛ umum iki iwe ru Utasarhonika, umbi ayikambi umum anangmbi idiki unying ri ivangyɛ umum iki ibee.

17 Umum isi irherhumum rimi ugɛ umum ibee iyɛi izũwã iyɔɔ. Bɔr umum ibee umbi akpo itosa akarhãrhã ru Unum.

18 Umum iki iyɛisũ abina kishoo umbi aka adene ru ubok Uabaforiditu. Umum ikpo inang abinkɛ umum iki ibee. Iyiyikembi iwe ru nyaki idɛm iyiki iwe ru isung iyiki ize umbɔ aka adzowe ru Unum. Unga ayɛi ngge nggu anggɔm.

19 Unummum awuri idzaanga umbi abina kishoo umbi aka abee ru abinkɛ unga aka awurake ubinkutsu umbi awe ru imangmang ru Ukiristo Uyesu.

20 Unum Utɛmɛn ama awe ru ikpikpoi ugbagbaa nu ugbagbaa. Iwerimi.

Imimashi ighwe

21 Àka aghwe kishoo abika adɔsa, abirabɛ aka awe ru imangmang ru Ukiristo Uyesu. Abika adɔsa aka awe nggu umum nggimi aghwe umbi.

22 Kishoo aner Unum nggimi aghwe umbi, undzumunga abika awe ru udzepurhe Ukaisar.

23 Imimutu Uteijee Uyesu Ukiristo ima iwe nggu umbi kishoo. Iwerimi.

Ukorhosi
Utsutson ri itsi ubvur Ukorhosi

Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛnge ubvur uwurɛ ra abika adɔsa aka awe ru Ukorhosi. Ubvur Ukorhosi nu uwu Uafisa nu uwu Ufirhibi nu uwu Ufirhimon ani iyisa ake abvurkɛ aka adzeku ugbor uzĩ. Uburhu atsɛng abvur akɛrɛ ru uteu Uroma ri ivangyɛ unga aka awe ru ibibow iyi imɛka ivaa (Aiy 28.16-31). Ugɛɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 60 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ ru umgbɔ uwe utsĩndĩ uwuku ugbisha ri itsi imesa igbɛrangwĩ ru Ukorhosi. Imesi igbɛrangwĩ hã igɔr igɛ ikpo ififɔrh iwe ri idɔsu agbeyi anera aki akorhe, utoma nggu idzowe igɔng ri ípfu itser-Num. Nu ikɛi awu ufang unera adɔsu agbeyi ighigha nu ihwihwa nu isorhu usorhe nu akɔɔ.

Ubvur ha udɛyiwe ugɛ ani ikpo ififɔrh ru ubok Uyesu. Ikɛi ugɔr ugɛ Uyesu unga awu undzumu uzirhzĩ Unum. Anyãmbɔ iwiwe Unum ru Uyesu. Ikɛi Uyesu awu uner uwuku umuna abina kishoo, unga awea, ra abina kishoo adɔrha awe. Awu ri itsinga ubɛn ubina uku uwe. Ubvur ha adɛyiwe ugɛ Uyesu unga awu itsi abika adɔsa, unga awu unggbaashi aka asok ra akpe, ikɛi unga awu uner uwuku ugbishuwa isiseimɛn nggu Unum.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson *(1.1-14)*
Uyesu Ukiristo nu itsernga *(1.15-23)*
Itser Uburhu ra abika adɔsa *(1.24—2.7)*
Ibibɛk ru ubok Ukiristo *(2.8—4.6)*
Ighwe iyi imaatak *(4.7-18)*

1 Awu umum Uburhu. Unum unga atsũ umum iwe uner itser Ukiristo Uyesu. Ungwɛ̃mɛn Utimoti awu urhɔnga nggu umum.

2 Umɛn itsɛnge ubvur uwurɛ ra asarkasar anera aka awe ru imangmang ru Ukiristo aka asei ru uteu Ukorhosi.

Unum Utɛmɛn ama adzaa umbi imimuta nu ididɔɔr.

Itar uwɛɛ nu ifɛn-Num

3 Ubɛn ivang umɛn ifɛna Unum ru umbi, umɛn iki isaki itar uwɛɛ indzowe Unum Utɛ uwu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.

4 Umɛn ikorhe rimi ubinkutsu umɛn igũmɛn imangmangmbi ru Ukiristo Uyesu. Ikɛi umɛn igũmɛn ibibemambi aka awerangge ra abika adɔsa.

5 Imangmang nu ibibema hã idzeki ifosambi ra abin aka aze umbɔ aka angwɛ̃wa umbi ra afã. Umbi aka agũmbi ake ri isarhe iyi idzidzɛrhe ngge iki iwe Isarhe Iyiki Ize

6 iki ibangge ru umbi. Ru upfunga kishoo Isarhe Iyiki Ize ha ighwɛrngge ikpũrhã ni isengge. Ngge iki isaki ikorhe rimi hã ru umbi udzur ru unumkpi umbi aka agũ ngge na ahwɛng idzidzɛrha iyi imimutu Unum.

7 Umbi amesa ngge ru Uabafara, uze uwɛrhi itsermɛn. Unga awu uner itser idzidzɛrhe uwu Ukiristo, uwuruwi umɛn iki idene unga aba ru umbi.

8 Unga adɛyiwa umɛn ibibemayɛ Ipfu-Num iki idzaa umbi.

9 Ri itsi akɛrɛ ha, umɛn inasi inekukumɛn ifɛna Unum ru umbi udzur ru unumkpi umɛn iki igũ isarhe ri itsimbi. Umɛn ini ishɔ̃rhũ Unum unga ama adzaa umbi ihwihwɛng nu itsoi iyiriyɛ iki idze ri Ipfunga.

10 Umɛn ifɛna umbi Unum, ngge itsú umbi ama asei isei iyi ibibɛk iki idzowe igɔng ru Uteijee na atsu unga agũibɛn ru ubɛn udĩ, ngge itsú umbi awuri idɛ̃ɛ̃ akorhumbi ikpũ iyiki ize kishoo nu umbi ikɛi atomi ihwɛng Unum akarhãrhã.

11 Unum akũ nggaa ijeenga atsu umbi awe akeker, ngge itsú umbi akpo nggaa ibibima nu anggɔm,

12 ni itsu umbi agɔm anggɔm atar uwɛɛ ru Utɛ, uwu ha aka atsu umbi adɛ̃ɛ̃ amɛ̃ɛ̃ igasha ru ukam ukpu abika adɔsa ri iyɛrhe iyi irhirhang.
13 Unga ashɔɔte umɛn ĩdzek ri iyɛrhe iyi uzĩ, na akũ umɛn atsĩ ri Iyɛrhe iyi Ungwɛ̃ hã unga aka abema.
14 Ru ungwɛ̃ hã umɛn iki ikpo ififɔrh nu itsũwe arhim.

Ukiristo ananga ubɛn ubin

15 Umɛn itsikammɛn isi ídɛ̃ɛ̃ inyãmɛn Unum, bɔr Ukiristo ayika umɛn ihwɛng iwiwe Unum, ubinkutsu unga awe ru nyaku Unum. Unga awu unanyĩ ungwɛ̃ Unum, nu unga awe ru nggaa ijee ri kishoo abinkɛ aka amuna.
16 Ukiristo amuna kishoo abinkɛ aka awe ra afã nu abĩ. Unga amuna abinkɛ umbɔ aki inyã nu akirakɛ umbɔ aka asi ínyãmbɔ, utoma nu kishoo ípfu iyi ijee, nu kishoo íyɛrhe nu ubɛn ubin uku uwe ri ijee. Abina kishoo unga amuna na awe akinga.
17 Unga awea nu abina adɔrha amuna, nu unga atsu abina kishoo agha inggbaashi.
18 Unga awu itsi iyor ha, iyiriyɛ iki idarh iyor ha, ngge iki iwe abika adɔsa. Unga awu unggbaashi ubɛn ubin nu unggbaashi uner uwuku usok ra akpe, ngge itsú unga ananga ubɛn ubin.
19 Unum awe ra anggɔm agɛ Ukiristo awe ru nyaka unga ru ubɛn udĩa.
20 Unum asɛng unga akũ ubɛn ubinkpi unga aka amuna atsĩ ri igbigbisha iyiki ize nggu itsikamnga. Akɛrɛ atoma nggu ubɛn ubin nu abĩ nu afã. Ukiristo akorha akɛrɛ ha ri ikpe nu igãrhãmau ucucii, ngge ikũ ididɔɔr iba ra ateu ubɛn ubin nu Unum.
21 Umbi aka asaka awe ru igigau nggu Unum. Umbi awe abika akpɛ̃ Unum ra amɛnmbi ru nyaka umbi aka idɛyiwe ri itser iyiki ibewambi.
22 Bɔr icɛrɛ ru ubok akpe Ukiristo ri iyor, Unum aka abvui agbisha umbi. Unum akorhe rimi ngge itsú ivangyɛ unga aka irhi umbi, unga awuri inyã umbi ru nyaku undzumu abika asar nu isheru uvau. Umbi ashimbi ru uvau, ikɛi unera ashia ru ubinkpi unga aka ikũ arhena umbi ri ikorhe ubɛn ubin uku ubewe.
23 Akɛrɛ kishoo awuri ikorhuke umbi aba adɛ̃ɛ̃ akermbi ri imang-mangmbi ru Ukiristo na asi ineke ubɛn unera akɛna umbi ifosu ubinkpi uku uwe ukpumbi Isarhe Iyiki Ize iki irherhe. Umbi aka agũmbi Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ nu umbɔ aka adũwũkumbɔ ngge ru ubɛn unera aka awe ra abĩ. Umum Uburhu, iki iwu uner itserngge.

Itser Uburhu ra abika adɔsa

24 Umum iwe ra anggɔm ubinkutsu umum ihwɛng ugɛ ayetnummum aka ayikake umbi. Nu umum ĩbeemum ihwa kishoo ayetnumkɛ Ukiristo aka abee umum ihwa, ngge itsú umum iyike iyornga, iyiriyɛ iki iwe abika adɔsa.
25 Unum adena umum iwu ugãrhã abika adɔsa ri idɛyiwe kishoo ubinkpi urhɛmnga uku uni irherhe.
26 Isarhe iyɛrɛ iwe ri iwɔk ri kishoo anera aka asei rimɔ̃ɔ̃, bɔr icɛrɛ iki idzekangge ukupɛng ra aner Unum.
27 Unum asɛng idɛyiwe anernga agɛ unga awea ru nggaa ibibeanga ra atsen abi Uyahuda. Ibibeanga iwu ugɛ Ukiristo awe ru umbi, nu umbi awe ru ifosa iyiki igasha ri ikpikpoi iyi Unum.
28 Umɛn idɛyiwe anera ri itsi Ukiristo, ni ifituwe ni imesuwe ubɛn unera nggu kishoo itsoiyɛ umɛn iki idɛ̃ɛ̃ ikorhe. Umɛn ikorha akɛrɛ ngge itsú ubɛn unera aka awe ru imangmang ru Ukiristo unga arhika ra asu Unum.
29 Ubin hã nukpɔ uku utsu umum itɔ̃ itser akarhãrhã ikũ nggaa ikeryɛ Ukiristo aka adzaa umum.

2

1 Umum ibee umbi ahwɛng ititɛ̃wãmum akarhãrhã ru umbi nu abirabɛ aka awe ru Urhawudikiya, nu kishoo abirabɛ aka anasi igbopumbɔ nggu umum.
2 Umum itɔ̃ itser akarhãrhã ngge itsú umbi ama akpo ifi-fita ra amɛnmbi na agbopi itsi

ri ibema adɔka. Umum itɔ̃ itser akarhãrhã ngge itsú umbi ama awe nggu undzumu idorh iyiki ihwɛng undzumu isarhe Unum. Umum itɔ̃ itser akarhãrhã ngge itsú umbi ama ahwɛng iwiwɔk Unum ngge iki inasi idzekangge ru anera rimɔ̃ɔ̃. Iwiwɔk ha iwu Ukiristo.

3 Ru unga awɔke kishoo iwu ru ubin iyi itsoi nu ihwihwɛng.

4 Umum idɛyiwa umbi akɛrɛ ngge itsú unera asi írhɛma umbi nggu irhɛm iyiki irhika bɔr ishingge.

5 Umum isi iwemum umɔ̃ nggu umbi ri iyor, bɔr ubɛn ivang umum ini ikaifɛrhkɔ ri itsimbi. Umum iwe ra anggɔm ugɛ umbi agbopi itsi nu imangmangmbi ru Ukiristo idɛ̃ɛ̃ iker.

Ififɔn ru ubok idɔsu Ukiristo

6 Nggee, ru nyaka umbi aka ayɛi Ukiristo Uyesu awu Uteijeembi, aka adɛ̃ɛ̃ awe abika adɔsa unga.

7 Aka adɛ̃ɛ̃ aker na aseng ri iwɛrhambi nggu Ukiristo. Aka adɛ̃ɛ̃ aker amɛn ugɛ abin umarhemmbi aka amesuwa umbi ri itsi Ukiristo awe idzidzɛrhe. Aka atar uwɛɛ ubɛn ivang.

8 Àka angwɛ̃dzɛn utsur unera adzura umbi igãrhã nggu ifɛrhkɔnga iyiki itãrhã iki iwe nggu igbɛrangwĩ. Ikpũ ifɛrhkɔ ha iyurhi ra agbeyi anera nu íkpem ri itsi abin aki upfung ukpirɛ na asi iweke ru Ukiristo.

9 Ubinkutsu ivang Ukiristo aka adzipa awe unera, unga ana awu undzumu Unum.

10 Umbi awu undzumunga ri idɔsu Ukiristo, uwuku uwe itsi ru ubɛn ijee nu iyɛrhe.

11 Ri idɔsu Ukiristo, iwe ru nyaka umbi aka asorhu usorhe, nu amɛn aki arhimmbi aka adzeke. Akɛrɛ asi iweke usorhe anera aki ikũ abokmbɔ akorhe, bɔr awu ikpũ usorhe Ukiristo aki ikorhe.

12 Aka adzakukumbɔ umbi nggu Ukiristo ri isorhu ubɔtisima, ikɛi umbi aka asombi nggu unga ru ubok imangmangmbi ri ijee Unum, uwuruwi aka asoyiwe Ukiristo ra akpe.

13 Umbi aka agaumbi nggu Unum ri itsi arhimmbi, nu ikpona ibee ikorha amɛn arhim idarh ibibɛkmbi, bɔr Unum atsu umbi adzipa abɛk nggu Ukiristo. Unum atsũwe arhimmɛn kishoo.

14 Unga afɔ̃rhũwe arherhe igbigbayɛ umɛn iki ikorhe, akirakɛ aka adɛ̃ɛ̃ irhena umɛn ni itsuka umɛn ufai. Arherhe igbigba ha adɛ̃ɛ̃ igamtsak nggu umɛn, bɔr Unum anyanguwe ake ri inyapuwe ake nu igãrhãmau ucucii.

15 Unga abvure ijee iyi ayɛrhe nu abi ijee na adzowe umbɔ atsak ra awiya ri ikpe nu igãrhãmau ucucii na adzuma ananga umbɔ.

16 Ngge aka niba aneke unera atsuka uvau nu umbi ru ubinkpi umbi aka igha use ubinkpi umbi aka ihwa, use ri inum agbeyambi, use irhowa ufɛ̃ uku ufa, use unum ukpuku uwosha.

17 Akɛrɛ awu azirhzĩ abinkɛ aka iba, bɔr undzumu idzidzɛrhe akpo ngge ru Ukiristo.

18 Àka niba anekukumbi ubɛn unera uwuku ugũibɛn irhɛrhi itsi iyi igbɛrangwĩ na adzowe igɔng ípfu itser-Num atsu umbi asi ikpombi ugbɛtambi. Ikpũ uner ha anu irherha arherhe akarhãrhã ru ubinkpi unga aka anyã. Ihwihwɛnga idzek ra amɛnnga, ni itsu unga aberi itsinga, bɔr idzidzɛrhe unga ashia ru ubinkpi uku itsu unga aberi itsinga.

19 Unga aka nekuka ikpɔm Ukiristo, uwuku uwe itsimɛn. Kishoo abika adɔsu Ukiristo awe ri nyaki iyor iki igbopa urhɔnga nggu icim. Iyor ha iseng ru Ukiristo uwu ha aka awu itsia ru udĩkpi Unum aka abee.

20 Ukiristo akpe na afɔne itsikamnga ri íkpem upfung ukpirɛ. Ri idɔsa unga, umbi aka akpembi ri íkpem hã ikɛi. Ngge awu use utsu umbi akorhe ugɛɛ umbi ana awu abi upfung ukpirɛ ri idɔsi íkpemkpɔ?

21 <<Àka niba akũ ubok anyangumbi! Niba akũ arhɛm abangumbi! Niba akũ ubok abangumbi!>>

22 Ikpũ íkpem iyɛrɛ ha iwu abinkɛ aka asi ídãrhũke. Umɛn ĩba itɔ̃ itser

nggu ake imaamɛn umɛn iwuri itare ake, ubinkutsu ake awe íkpem nu ímesayɛ anera aka amuna ukpekũ.

23 Íkpem hã iwe ru nyaka abirabɛ umbɔ aki inyã umbɔ ugɛɛ umbɔ adzeku ifɛrhkɔ iyi itsoi. Ngge iki isaki imesuwe anera umbɔ akorha atsar akagɔng aki idɛyiwe ugɛ umbɔ abemu Unum ri irhɛrhi itsi igbɛrangwĩ na atsu iyormbɔ ihwa uver, bɔr íkpem hã isi idɛ̃ɛ̃ ikɛnngge ikponi iyor ri itsu ngge igũibɛn.

3

Íkpem ru usarkasar ibibɛk

1 Aka asoyiwa umbi nggu Ukiristo, nggee àka atsu amɛnmbi ra abinkɛ aka awe ra afã, ra anangkɛ Ukiristo aka asei ra anang iseinga ru ubok ugha Unum.

2 Àka atsu amɛnmbi akaifɛrhkɔ ra abinkɛ aka awe ra afã, niba aweke ra abin aki upfung.

3 Ubinkutsu ibibɛkmbi iyiki igbe iki ikpengge, nu urhɛmbi uwuku ufa icɛrɛ uwe nggu Ukiristo. Unum anasi idzuma akũ Ukiristo adzekanga use urhɛ uwuku ufambi.

4 Bɔr ivang Ukiristo aka idzeka, umbi awuri idzeka nggu unga ru nggaa imornga.

5 Nggee àka aneke ikorhe ubɛn abinkɛ ayormbi aka ibee ngge itsu ngge igũibɛn, ru nyaki irha nggu unera use ibee irha nggu unera aka asi iwea utsakngo use utsɛ̃ngo, use ibee ikorhe iyiki ibewe, use ikpona. Ikpona iwu ikpũ idzowe igɔng ru ugberhe.

6 Ri itsi akɛrɛ ha, avɔm itsu ufai Unum aka iba.

7 Umbi akorhumbi abin rimi hã na adɔrha atirhi idɔsu Ukiristo.

8 Bɔr icɛrɛ awu ufang umbi aneke ikorhe kishoo abin akɛrɛ, ubɛn ikpũ avɔm, nu ikpikpɛ̃ɛ̃, nu inyar, nu irherha arherhe aka atãrhã.

9 Àka aneke igbɛrangwĩ atsuke adɔka, ubinkutsu umbi aka atsimukumbi amɛn aka agbembi nggu ikorha arhim,

10 na atsim amɛn aka afa. Amɛn hã ake anu idzipa awe ru usaka uwuku umuna ake ru nyaka umbi aka anu iseng ri ihwɛng unga.

11 Ru urhɛ uwuku ufa ha ri idɔsu Ukiristo, umɛn isi inyã anera awuwembɔ ubinkutsu, umbɔ awe abi Uyahuda use atsen abi Uyahuda, use uner usorhe use uner ida usorhe, use uner arhum use utsen uwuku usheru Unum, use ugãrhã use uwuku ufɔn. Ubin uku unang ugarh kishoo awu Ukiristo, nu unga asei ru kishoo abika adɔsa unga.

12 Umbi awu aner abirabɛ Unum aka asɛng. Unga abema umbi na atsu umbi awe asasar. Nggee, àka awe ra atorh, nu inna, irhɛrhi itsi, ididɔɔr, nu idɔngamɛn.

13 Àka adɔngamɛn nggu adɔka. Àka atsũwe adɔka ra abinkɛ umbi aka akaifɛrhkɔ umbɔ aka asi ikorhumbɔ ru utsĩndĩ uwuku uze. Àka adzuma atsũwe adɔka ru nyaku Uteijee aka atsũwe umbi.

14 Ubinkpi uku uwe ru ugarh unang akɛrɛ ha kishoo, aka abema adɔka. Ri ikorhe rimi hã umbi awuri iwembi ru undzumu igbopi itsi urhɔnga.

15 Àka aneke ididɔɔryɛ Ukiristo aka adzaa umbi idarh kishoo ifɛrhkɔmbi nu ikikorhambi. Àka akorha akɛrɛ ubinkutsu Unum aka asɛng umbi asei urhɔnga uku utɔɔ ru nyaki iyora unying. Na atar uwɛɛ.

16 Àka akaifɛrhkɔ ri itsi isarhe Ukiristo. Àka akaifɛrhkɔ ra ake na amesuwe adɔka na amutuwe adɔka nggu itsoi. Àka arherha arherhe nggu adɔka ra ambom aki ubvur Unum nu ambom abika adɔsa aka amuna nu ambom Ipfu Isarsatangge aka atsu ru umbi. Àka atsũ ambom na abar abin na atar uwɛɛ ru Uteijee ra amɛnmbi.

17 Ru ubɛn ubin umbi aka irherhe na akorhe, aka akorha ake kishoo ri itsok Uteijee Uyesu, ri itar uwɛɛ ru Unum Utɛ ru ubok unga.

Isisei iyiki ize ra aya abika adɔsa

18 Umbi akatsɛrh, aka akorhu ubinkpi atsakmbi aka agɔr umbi ikikorhe, ubinkutsu ubin hã nukpɔ uku umɛ̃ɛ̃ abika adɔsu Uteijee akorhe.

19 Umbi akatsak, aka abema
atsɛ̃mbi na akpɔm umbɔ uku utɔɔ.
20 Umbi awɛkaci, aka akorhe
kishoo abinkɛ ateimbi aka atsu umbi
ikikorhe, ubinkutsu ubin hã nukpɔ
Uteijee aka abee.
21 Umbi atei, aka niba acayimbi
angwɛ̃mbi akarhãrhã utsur umbɔ
atsũwũkumbɔ amɛnmbɔ ru umbi.
22 Umbi agãrhã, àka akorhe kishoo
abinkɛ ateiyambi aka atsu umbi
ikikorhe. Àka niba akorhumbi ri
ivang umbɔ aka anu irhi umbi
ukpekũ na abee itsu umbɔ abema
umbi. Bɔr àka akorha ake nggu amɛn
unying nggu iwei na adɛyiwe imor ru
Uteijee.
23 Ra abina kishoo umbi aki iko-
rhe, àka akorha ake nggu amɛnmbi
kishoo. Àka atɔ̃ itser ugɛɛ umbi atɔ̃we
Uteijee, isi iwengge iyi anera ukpekũ.
24 Ubinkutsu umbi ahwɛngmbi agɛ
umbi awuri iyɛimbi ukam ru Uteijee
ri itsermbi. Awu itser Uteijee Ukiristo
umbi aka anu itɔ̃.
25 Ubɛn unera aki ikorhe iyiki
ibewe, umbɔ awuri ifai unga ri itsi
iyiki ibewanga. Unum asi ínyãngu
uwɔɔ ananga uwɔɔ.

4

1 Abika awe ra agãrhã, aka ad-
zowe ugbɛtambɔ uku kpengkpeng
ubinkpi umbɔ aka atɔ̃, ubinkutsu
umbi ahwɛngmbi agɛ umbi awembi
ru Uteiya ra afã.

Arherha akɔɔ

2 Aka adzowe atsimbi ri ifɛn-Num.
Aka angwɛ̃ amɛnmbi ru ubinkpi
umbi aki irherhe na awe abika atar
uwɛɛ ru Unum.
3 Aka afɛna-Num ru umɛn. Aka
ashɔ̃rhũ Unum ama atsuruwa
utsĩndĩã ri isarhamɛn, ngge itsú umɛn
idɛ̃ɛ̃ indzowe isarhe Ukiristo ukupɛ̃ɛ̃
ra anera. Isarhe ha iwe ri iwɔk rimɔ̃ɔ̃.
Awe ri itsi isarhe iyɛrɛ umum iki
idũwũ itsu umum iwe ri ínyãwã ru
ugbor uzĩ icɛrɛ.
4 Aka afɛn-Num agɛ unga ama
ayika umum idũwã ngge ukupɛ̃ɛ̃ ru
udĩkpi umum iki imɛ̃ɛ̃ ikorhe.
5 Àka atɔ̃ itser nggu itsoi ri ivangyɛ
umbi aka ikorhe ubɛn ubin nggu an-
era aka asi idɔsumbɔ Uyesu. Aka
akorhe ubɛn ubinkpi umbi aka idɛ̃ɛ̃
akorhe ubɛn ivangyɛ umbi aka iwe
nggu umbɔ.
6 Aka atsu arherhambi nggu umbɔ
awe nggu ibibema ubɛn ivang. Aka
atsu ake awu ubinkpi umbɔ aka
igũibɛn, nu ubinkpi uku ibemuwe
irhirhusambɔ.

Imimasha ighwe

7 Utikiku awuri idɛyiwanga umbi
isarhe kishoo ri itsimum. Unga awu
ugãrhã idzidzɛrhe nggu umɛn ru Utei-
jee nu umum ĩbemum unga.
8 Umum idene unga aba ru umbi,
ngge itsú umbi ama ahwɛng ubinkpi
uku ukorhe nggu umɛn, nu unga ama
afituwa umbi.
9 Unga anu iba nggu Uonisimu,
unga aka awe unying ru umbi. Uon-
isimu ungwɛ̃mɛn nu uner idzidzɛrhe
nu umum ĩbemum unga. Umbɔ awuri
idɛyiwambɔ umbi ubɛn ubinkpi uku
ikorhe nggimi.
10 Unerwi umbɔ aki iyisa Uaristaku
awu nggu umum nggimi ru ugbor
uzĩ. Unga aghwe umbi. Rimi hã
Umarku uwuruwi aka awe ungwɛ̃
iyambɔ Ubarnaba aghwe umbi.
Umum idɛyiwamum umbi arherhe ri
itsi Umarku, unga aba abanga, umbi
ayɛi unga nggu aboka avaa.
11 Uyasuwa, uwuruwi umbɔ aki
iyisa Ujustu, ikɛi aghwe umbi. Aner
abɛrɛ ikitatambɔ ukpekũ ra abi
Uyahuda aka atɔ̃ itser iyi Iyɛrhe-Num
nggu umum. Umbɔ aka afituwambɔ
umum akarhãrhã.
12 Uabafara aghwe umbi. Unga
awu unying ru umbi na awu ugãrhã
Uyesu Ukiristo. Ubɛn ivang unga
adɛ̃ɛ̃ ifɛna umbi Unum nggu amɛnnga
kishoo. Unga ashɔ̃rhũ Unum ama
atsu umbi adɛ̃ɛ̃ aker ri ikorhe ubinkpi
Unum aka abee, aka aker ru Ukiristo
na awe ru undzumu ikeramɛn.
13 Umum idɛyiwa umbi ugɛ unga
atɔ̃ itser akarhãrhã iyimbi nu iyi
abirabɛ aka awe ru Urhawudikiya nu
abi Uhirhaforhi.

14 Uze uwɛrhamɛn Irhuka, uner agɔu, nu Udima, aghwe umbi.
15 Àka akũ ighwemum azĩ ra angwɛ̃mɛn nu anapumɛn ru Urhawudikiya, nu ru Unimfa nggu anera abika adɔsa aki ikɔng ri iyanga.
16 Umbi aba avarhu ubvur uwurɛ amaambi, àka akũ azĩ avarhuwe ru abika adɔsu Uyesu ru Urhawudikiya. Na ayɛi ubvur uwu ha umum iki itsɛnge abi Urhawudikiya na avarha umgbɔ ikɛi.
17 Àka adɛyiwe Uarkibu ugɛ, <<Uteijee aka adzaanga ungo itser iyiki itɔ̃. Niba ukpɛ̃ɔ ititɔ̃.>>
18 Umum Uburhu, itsɛng ighwe iyɛrɛ ru ubokmum. Àka ayita afɛna Unum ru umum ru ugborzĩ. Imimuta ima iwe nggu umbi.

Ubvur Uburhu uwu inggbaashia aka atsɛnge abi Utasorhonika

Utsutson ri itsi ubvur Utasorhonika uwu inggbaashia

Uburhu uner itser Uyesu atsɛnge ubvur uwurɛ ra abika adɔsa ru Utasorhonika ra abĩ Umakidoniya. Abɔɔ agɛ Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ ru Ukorinti ra amɛk aki 50-51 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Abika adɔsa ru Utasorhonika awu unying ra abika adɔsa ha Uburhu uner itser Uyesu aka adzin. Unga aka adzin umbɔ asi ikpoa inɛta umbɔ, ubinkutsu abi Uyahuda abee ifuw nggu unga na atsu unga abɔre umɔ (Aiy 17.1-9). Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ afituwe abika adɔsa ugɛ umbɔ adɛ̃ɛ̃ aker ri imangmangmbɔ.

Ri inggbaashia, Uburhu atar uwɛɛ ru Unum ri itsi imangmangmbɔ nu ikikorhambɔ iyi ibibema nu ikɛi ifosayɛ umbɔ aka awerangge ru Ukiristo. Ubvur ha ufituwe abika adɔsa ugɛ umbɔ niba agbambɔ iwei ri itsi ibiba Ukiristo. Ikɛi udɛyiwe umbɔ ikpũ isiseiyɛ iki imɛ̃ umbɔ asei, na amina asumbɔ atɔ̃ itsermbɔ utsɛku Uyesu aka iba.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-3)*
Imangmang abi Utasorhonika *(1.4–3.13)*
Ikpũ ibibɛkyɛ Unum aka abee *(4.1-12)*
Imesa ri itsi ibiba Uteijee *(4.13–5.11)*
Itsũwã iyi imaatak *(5.12-22)*
Imimasha *(5.23-28)*

1 Ubvur uwurɛ udzeku umum Uburhu. Usirha nu Utimoti awu urhɔnga nggu umum umɛn ighwe umbi.

Ubvur uzĩ ri ikikɔng abika adɔsa ru Utasarhonika umbɔ aka awu abi Unum Utɛ nu Uteijee Uyesu Ukiristo.

Imimuta nu ididɔɔr ru umbi.

Itar uwɛɛ abi Utasorhonika ri imangmang

2 Umɛn iki isaki itar uwɛɛ indzowe Unum ru umbi kishoo, iyisa atsokmbi ri ifɛn-Nummɛn.

3 Umɛn idɛ̃ɛ̃ iyita ra asu Unum Utɛmɛn itsermbi iyi imangmang, nu ikikorhambi iyi ibibema, nu ibibimambi iyi ifosa ru Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.

4 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn ihwɛngmɛn awu Unum abema umbi na asɛng umbi,

5 ubinkutsu, Isarhe Iyiki Izemɛn iba ru umbi isi iwengge ri irhɛm ukpekũ, bɔr iwe nggu ijee, nu Ipfu Isarsatangge nu ida icicang. Umbi ahwɛngmbi isiseimɛn iyi inggbaashia ru umbi umɛn iyika umbi.

6 Umbi aka awu abika amesa umɛn nu Uteijee, ubinkutsu umbi ayɛi arherha ha ru nggaa ayetnum nggu anggɔmkɛ Ipfu Isarsatangge iki idzaa.

7 Ngge itsu umbi awe abin aka amesa ra abika adɔsa kishoo ra abĩ Umakidoniya nu Uakaya.

8 Asi iwea Umakidoniya nu Uakaya ukpekũ isarhe Uteijee iki idzeku umbi izĩ, bɔr imangmangmbi ru Unum aka ahwɛngmbɔ ubɛn anang. Nggee umɛn ishimɛn nu ubinkpi umɛn iki irherhe ra ake,

9 ubinkutsu anera nibikambɔ aki isɔm ikpũ amɛnkɛ umbi aka akũ ayɛi umɛn. Umbɔ asɔm ugɛ umbi aka aneke idɔsa agberhe, na adzipa atɔ̃we itser ru Unum uwu idzidzɛrhe uwu urhɛ,

10 na adzɛu Ungwɛ̃nga aka idzeka afã, uwuruwi unga aka azituwe ra akpe, Uyesu uwuku ushɔɔrte umɛn ru uvɔmwi uku iba.

2

Itser Uburhu ru Utasorhonika

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi ahwɛngmbi ugɛ iyiyepamɛn iki ĩba ru umbi isi igbangge abĩ.

2 Umɛn iki ihwamɛn ayetnum nu urhena ru Ufirhipi, ru nyaka umbi aka ahwɛng, bɔr iyiyike Unummɛn itsu umɛn ĩdzaa umbi Isarhe Iyiki

Izenga ra asu uver ukerketakpɔ ukpu ikpikpɛ̃ɛ̃.
3 Ivangyɛ umɛn itsu umbi awe ru imangmang umɛn isi igbamɛn irhak use ida isisar use umɛn ibee ibvuta umbi.
4 Bɔr umɛn iwu abirabɛ Unum aka anyã umɛn imɛ̃ɛ̃mɛn idzowe Isarhe Iyiki Ize. Umɛn isi ĩbeemɛn irherhe abinkɛ anera aka abee bɔr abinkɛ Unum uwuku uvira amɛnmɛn aka abee.
5 Umbi ahwɛngmbi arherhamɛn asi iweke itonga angwĩ, use umɛn ikũ ubin ukpɔɔ itsire atsimɛn ri ibee uhwɛk, Unum unga awu idekamɛn.
6 Umɛn isi ĩbeemɛn anera akpoi umɛn, use umbi use abikase.

Umɛn iwu abi itser Uyesu umɛn iwemɛn ri ijee iyiki ibee ubin ru umbi,
7 bɔr umɛn iwu ru nyaka awɛkaci ru umbi, ru nyaku uyi aki ikpɔm angwɛ̃nga.
8 Umɛn ibema umbi akarhãrhã, ngge itsu umɛn isi ĩdzaamɛn umbi Isarhe Iyiki Ize iyi Unum ukpekũ, bɔr umɛn igũibɛn idzowe urhɛmɛn, ubinkutsu umbi awe azeze ru umɛn.
9 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, idzidzɛrhe umbi ayitumbi ititɛ̃wãmɛn nu ayetnummɛn, umɛn itɔ̃ itser utsuu nu atenum isi igũmɛn azhe utsur umɛn iyɔmmɛn unera ru umbi ivangyɛ umɛn iki idzowe Isarhe Iyiki Ize ru umbi.
10 Umbi nggu Unum awu ideka, ra amɛn aka asar, nu irhirhika nu ida uvau umɛn iki iwe ru umbi abika adɔsa ri inggbaashia.
11 Ubinkutsu umbi ahwɛngmbi umɛn iwe nggu umbi ru nyaka atei aki iwe nggu awɛkacimbɔ.
12 Umɛn ifituwa ni iyika umbi ni itsu umbi asei ra amɛnkɛ Unum aka abee, unga aka ayisa umbi ri Iyɛrhanga nu ikpikpoi.

13 Umɛn isi inekukumɛn itar uwɛɛ ru Unum ra akɛrɛ ha, ubinkutsu, ivangyɛ umbi aka ayɛi Arherhu-Num umbi aka agũ ru umɛn, umbi abema ake asi iweke ru nyaka arherhe anera, bɔr ru nyaka ake aka awe. Awe Arherhu-Num aka atɔ̃ itser ru umbi aka awe ru imangmang.
14 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi awe abika amesu kishoo ikikɔng abika adɔsu Unum ru Uyahudiya, umbɔ aka awe ru Ukiristo Uyesu. Umbi ahwa ayetnum ra anermbi ubina unying nggu abika adɔsa ha aka ahwa ra abok abi Uyahuda,
15 abika afɛre Uteijee Uyesu nu abika asɔm Arherhu-Num ikɛi na awayiwe umɛn idzek. Umbɔ adakuwe amɛn Unum na akpɛ̃mbɔ ubɛn unera
16 ri ititɛ̃wãmbɔ umbɔ akɛnmbɔ umɛn idzowe Isarhe Iyiki Ize ra atsen abi Uyahuda utsur umbɔ akpombɔ ififɔrh. Rimi hã ubɛn unum umbɔ aki itomu ugbiu arhimmbɔ akarhãrhã. Avɔm Unum aka acipuwake nu atsimbɔ.

Uburhu abee ibvui ayepa abi Utasorhonika

17 Bɔr umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ivangyɛ umɛn iki idzipa ineke umbi ri ivanga ukunjiir, igigau ha iwu iyi iyor isi iwengge iyi amɛn, ngge itsu umɛn itsu asumɛn itɛ̃wã ibee ĩba inyã umbi.
18 Ubinkutsu umɛn ibee ĩba ru umbi, udzumunga awu umum Uburhu iki ibee ikɛi nu ikɛi, bɔr Ushaitan akɛna umɛn.
19 Asi iwea umbi awu ifosamɛn, nu igũibɛnmɛn nu ifur iyɛrheyɛ umɛn iki ikũ ifĩrhã ra asu Uteijee Uyesu unga aba abanga?
20 Idzidzɛrhe umbi awu ikpikpoimɛn nu igũibɛn.

3

1 Nggee ivangyɛ umɛn iki ifɔr ibibima idamɛn, umɛn inyã izengge umbɔ aneka umɛn ukpekũ ru Uatina.
2 Umɛn ĩdene Utimoti, aka awu ungwɛ̃mɛn nu uwɛrhu itser Unum ri idũwũ Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo, unga adzaa umbi ikeramɛn na afituwa umbi ri imangmangmbi,
3 ngge itsú unera asi ítsũwũka amɛnnga ri ivivira iyɛrɛ. Ubinkutsu

umbi ahwɛngmbi ugɛ asɛng umɛn ikorha akɛrɛ ha.
4 Idzidzɛrhe, ivangyɛ umɛn iki iwu nggu umbi, ubɛn unuma umɛn isɔma umbi ugɛ umɛn iwuri ihwa uver. Ngge iwe rimi hã, ru nyaka umbi aka ahwɛng.
5 Ngge itsu, ivangyɛ umum iki isi idɛ̃ɛ̃ imɛ̃ɛ̃mum, umum ĩdene unga aba nu umum ima igũ isarhe imangmangmbi. Umum igũ iwei ugɛ use uwuku uvuviri ha aka avirunga umbi, ikɛi ayetnummɛn hã aka awe ibɛm.

Asɔm ififitu Utimoti

6 Bɔr icɛrɛ Utimoti anai idzeku umbi aba ru umɛn, akũwã umɛn isarhe iyi imangmang nu ibibemambi. Unga asɔma umɛn ugɛ ubɛn unuma umbi anu iyita umɛn nggu iki ize na abee inyã umɛn, ru nyaka umɛn iki ibee inya umbi.
7 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ri kishoo igũ ighong nu uvermɛn, umɛn ikpomɛn ififita ri itsi imangmangmbi.
8 Ubinkutsu, icɛrɛ umɛn iwemɛn ri ikeramɛn ikɛi, umbi aba adɛ̃ɛ̃ akermbi akarhãrhã ru Uteijee.
9 Umɛn itarmɛn uwɛɛ ru Unum akarhãrhã ru umbi, ri igũibɛnyɛ umɛn iki iwurangge ra atsimbi ra asu Unummɛn.
10 Nu utsuu nu atenum umɛn ifɛn-Num akarhãrhã ugɛ umɛn ima inyã umbi ikɛi ni ĩdzaa ubinkpi umbi aka ashimbi rakpɔ ri imangmangmbi.
11 Unum Utɛmɛn itsikamnga nu Uteijeemɛn Uyesu ama ayanguwa utsĩndĩ uwuku uba ru umbi.
12 Uteijee ha ama atomuwa ibibemambi ngge itɔk ni ibɔr igba ra adɔka nu ubɛn unera, ru nyaka umɛn iki ikorhuwa umbi.
13 Unga ama atsu umbi awe ru ikeramɛn, ngge itsú umbi awe abika asheru uvau na awu asasar ra asu Unum Utɛmɛn, ivangyɛ Uteijeemɛn Uyesu aka iba nggu kishoo asarkasarnga.

4

Isei isei iyiriyɛ Unum aka abema

1 Ri imimasha, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn imesuwa umbi isei isei iyi ibibemu Unum, ru nyaka umbi aka asei. Icɛrɛ umɛn irhusa ni itsu umbi ri itsok Uteijee Uyesu àka atoma asei rimi hã.
2 Ubinkutsu umbi ahwɛngmbi ubinkpi umɛn iki itsuka umbi ri ijee iyi Uteijee Uyesu.
3 Awu ibibemu Unum umbi asei asasar, na niba akorhumbi kishoo itser itoma-dak.
4 Ubɛn unera ru umbi amesi ikpɔm iyornga ru utsĩndĩ isisar nu imor,
5 isi iwengge iyi ikponi iyor iyiriyɛ atsen abi Uyahuda aka asi ihwɛngmbɔ Unum.
6 Ikɛi ra arherhe itoma-dak ha unera niba agbaa avau ru ungwɛ̃mbɔ use unga akpo utsĩndĩ adakuwe amɛn ungwɛ̃mbɔ. Uteijee awuri itsuka ufai ra anera ru ikpũ arhim akɛrɛ kishoo, ru nyaka umɛn iki isɔma umbi ni igbiita atombi.
7 Ubinkutsu, Unum asi iyisunga umɛn isisei iyiki ida isisar, bɔr umɛn ibɛk ri isisar.
8 Nggee, unga uwuku ukpɛ̃ imesa iyɛrɛ asi ikpɛ̃ɛ̃ unera, bɔr akpɛ̃ Unum, uwuku udzisa umbi Ipfunga Isarsatangge.
9 Umɛn isi íbvui itsɛngamɛn umbi arherhe ibema angwɛ̃mbi, umbi nibikambi Unum aka amesuwanga umbi ibema adɔka.
10 Idzidzɛrhe, umbi aka isaka abemumbi abika adɔsa kishoo ra abĩ Umakidoniya. Rimi hã umɛn ifituwa umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka atoma akorhe rimi hã ikɛi.
11 Àka anyanga ngge iwu ubinkpi umbi aka abee, ri isei isei uku ughwɔɔw ri ibibɛkmbi, aka atsu amɛn ri itsermbi ukpekũ na akũ abokmbi atɔ̃ itser, ru nyaka umɛn iki isɔma umbi.
12 Mɔcɛ inum ibibɛkmbi iwuri ikũ abirabɛ aka asi ihwɛngmbɔ Unum adzaa umbi imor, ngge itsú umbi aneke itsorha atsimbi ra ayor anera.

Ibiba Uteijee

13 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn isi ibeemɛn umbi awe abika

ada ihwɛng ubin ri itsi abɔrɔ aka awu ru urhɔ akpe, use umbi agũ ighong ru nyaka aner abɔɔ, abika ashimbɔ ri ifosa.
14 Umɛn iwemɛn ri imangmang ugɛ Uyesu akpe na asoka ikɛi, nggee umɛn iwemɛn ri imangmang ugɛ Unum awuri ikũ abika adɔsa ha aka akpe aba nggu Uyesu.
15 Ru nyaka Arherhu Uteijee, umɛn idɛyiwa umbi ugɛ umɛn iki ibɛk icɛrɛ, umɛn ibɛk utsɛku ibiba Uteijee, umɛn isi ínggbaashia isomɛn ra abirabɛ aka awu ru urhɔ.
16 Ubinkutsu Uteijee nibikanga awuri idzeka afã acipuwa, nggu uyisa ijee utsotsorakpɔ, nggu urhɛm unggbaashi ípfu itser-Num nu irhak utsom ukpu Unum, abika akpe ru Ukiristo awuri igbaashia asok.
17 Aki ha aba amaake, umɛn abi urhɛ awuri ishupa umɛn nggu umbɔ ra amɛɛ ru umɛn ikpo Uteijee ra afafã. Nu umɛn iwuri iwe nggu Uteijee ugbagbaa.
18 Nggee àka afituwe adɔka nggu irhɛm iyɛrɛ ha.

5

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ri itsi ivang nu inum, umɛn isi ibeemɛn itsɛnga umbi,
2 ubinkutsu umbi ahwɛngmbi uku ushashaki ugɛ unum ukpu Uteijee uwuri iba ru nyaku uvɛu ru untsuuka.
3 Ivangyɛ anera aka ani igɔr agɛ, <<Umɛn isei isei uku ughwɔɔw nu ififorh,>> kanying itsitsim iwuri ikpo umbɔ, ru nyaki ihwashi imar iki ikpo ukutsɛrh uwuku uwu ra anaa, utsĩndĩ ishishɔɔr ushimgbɔ ru umbɔ.
4 Bɔr umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi asi iwembi ru uzĩ, ngge itsú unum hã usi ígbipukpɔ umbi ru nyaku uvɛu.
5 Umbi kishoo awe angwɛ̃ irhirhang na angwɛ̃ atenum. Umɛn isi iwemɛn abi utsuu use abi uzĩ.
6 Nggee, umɛn niba iwemɛn ru nyaka abɔɔ aka awe ru urhɔ, bɔr umɛn isei ĩdzɛu ni ikpɔm atsimɛn.
7 Ubinkutsu abika arharhɔ arha ru untsuu nu abika afĩrhã adɛ afĩrhã ru untsuu.
8 Bɔr umɛn iki iwe abi atenum, awu ufang umɛn ingwɛ̃dzɛn ni ikpɔm atsimɛn, itsim imangmang nu ibibema ru nyaka atorho uzɔu aki ikɔk, ni ifosi ififɔrh ru nyaki ifur uzɔu.
9 Ubinkutsu, Unum asi itsũã umɛn ihwa ayetnum avɔmnga, bɔr atsũ umɛn ikpo ififɔrh ru ubok Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.
10 Unga akpe ri itsimɛn, ngge itsú uko umɛn iwu aka arhi use umɛn iwu ru urhɔ, umɛn ima isei urhɔnga nggu unga.
11 Nggee àka afita adɔka na adzin adɔka, ru nyaka umbi aki ikorhe.

Imimashi imesa

12 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn ishɔ̃rhã umbi, àka adzowe imor ra abika atɛ̃wũ itser ru umbi, anggbaashimbi ru Uteijee, abika adzaa umbi itsũwã.
13 Àka akpɔm umbɔ afafã ri ibibema ri itsi itsermbɔ. Àka asei uku ughwɔɔw nggu adɔka.
14 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn ishɔ̃rhã umbi, àka agbiite ato abi ighɛrha ru umbi, àka afituwe abika asheri ikeramɛn ru umbi, àka ayike abika asheri iker ru umbi, àka adɔng amɛnmbi nggu ubɛn unera.
15 Àka angwɛ̃dzɛn, utsur unera afasa iyiki ibewe nggu iyiki ibewe, bɔr ubɛn ivang àka akorhi iyiki ize nggu adɔka nu ubɛn unera.
16 Àka agɔm anggɔm ubɛn ivang,
17 àka niba anekukumbi ifɛn-Num,
18 àka atar uwɛɛ ri kishoo ubinkpi uku uwe, ubinkutsu ngge iwu ibibemu Unum ru umbi ru Ukiristo Uyesu.
19 Àka niba arhĩwukumbi Ipfu-Num.
20 Àka niba akwɛɛrkumbi itser iyiki isɔm Arherhu-Num,
21 àka avira abina kishoo, na akpɔm akirakɛ aka awe aka aze,
22 àka atĩmbi ubɛn iyiki ibewe.
23 Unum nibikanga, Unum uwu ididɔɔr, ama asare umbi undzumunga, ipfumbi nu urhɛmbi nu

ayormbi kishoo ima isheru uvau ru unumkpi Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo aka iba.
24 Unga awuri ikorhunga ake, ubinkutsu unga uwuku uyisa umbi awu uner idzidzɛrhe.
25 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn àka afɛna-Num ru umɛn.
26 Àka aghwe adɔka nggu ighwe ibibema.
27 Umum ishõrhã umbi ri itsok Uteijee, àka avarhuwe ubvur uwurɛ ra angwɛ̃mɛn nu anapumɛn kishoo.
28 Imimuta Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo ima iwe nggu umbi.

Ubvur Uburhu uwu uvaa aka atsɛnge abi Utasorhonika

Utsutson ri itsi ubvur Utasorhonika uwu uvaa

Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛng ubvur uwurɛ ru uteu Ukorinti ra amɛk aki 51 use 52 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Asi idera ri ivangyɛ umbɔ aka amaa itsɛng ubvur uwu inggbaashia uzĩ ra abi Utasorhonika na atsɛng ubvur uwurɛ.

Atsɛng *Ubvur Uburhu uwu Uvaa aka Atsɛnge Abi Utasorhonika* ubinkutsu isoyamɛn hã abika adɔsa aka awe umɔ. Nu abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ hã ri itsi ibiba Uyesu iwu idzidzuna ra amɛn abika adɔsa. Uburhu adɛyiwe abirabɛ aka agɔr ugɛ Uyesu aka abanga ugɛ Uyesu asi íbanga utsɛku abin akɔɔ aka iwe kata. Iyiki ibewe iwuri itoma ru ubok <<Uner uwuku usheri ikpem>>, iwuri itsĩ ikpũ iyiriyɛ umbɔ aka anasi ikorhumbɔ ngge. Ubvur ha ugɔr abika adɔsa ugɛ umbɔ niba aneke unera arhɛma umbɔ nggu imesi igbɛrangwĩ ri itsi arherha ha.

Ubvur ha udzowe nggaa ififita ra aner Unum ugɛ umbɔ amina asumbɔ na adɛ̃ɛ̃ aker akarhãrhã ri imangmangmbɔ, nu ngge iki iwe ugɛ ayetnum nu uver uwu urhɛrhɛ. Ri imimasha, Uburhu agbiite atombɔ ugɛ umbɔ niba aseimbɔ isɛ, bɔr umbɔ atɔ̃ itser anɛti itsikambɔ ugɛɛ umbɔ Uburhu nggu awɛrhanga aki ikorhe.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-2)*
Imesa ri itsi ibiba Uyesu *(1.3–2.12)*
Isisei iyiki ize *(2.13-17)*
Nggaa ififita ri itsi igũ atsa *(3.1-15)*
Imimasha *(3.16-18)*

1 Ubvur uwurɛ udzeku umum Uburhu. Usirha nu Utimoti awu urhɔnga nggu umum umɛn ighwe umbi. Ubvur uzĩ ri ikikɔng abika adɔsa ru Utasarhonika umbɔ aka awu abi Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo.

2 Unum Utɛ nu Uteijee Uyesu Ukiristo, ama adzaa umbi imimuta nu ididɔɔr.

Itar uwɛɛ nu ifɛn-Num

3 Awu ufang ubɛn ivang umɛn itar uwɛɛ ru Unum ru umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, irhikungge rimi hã. Ubinkutsu imangmangmbi idɛ̃ɛ̃ isiseng akarhãrhã, nu ibibema ubɛn unera ru umbi inu ititoma nggu adɔka.

4 Nggee, umɛn ikũ umbi ifĩrhã ra ateu ikikɔng abika adɔsu Unum kishoo, ru ibibimambi nu imangmangmbi ru uvermbi kishoo, nu ayetnumkɛ umbi aka abima.

5 Akɛrɛ kishoo awu utsar ugɛ izharha Arherhu-Num irhika nu ngge iwuri itsu umbi amɛ̃ɛ̃ isei ri Iyɛrhe-Num, aki ha umbi aka ahwa ayetnum ake.

6 Unum awu uner uwuku urhika, unga awuri ibvui afase ayetnum ra abirabɛ aka isaka adzaa umbi ayetnum,

7 na awoshuwa umbi abika awu ru uver, nggu umɛn igamɛn. Akɛrɛ awuri idzeka ru unumkpi Uteijee Uyesu aka idzeka afã aba nggu nggaa ípfu itsernga iyi ijee,

8 nu ikon urha. Unga awuri itsu ufai ra abirabɛ aka asi ihwɛngmbɔ Unum na asi idɔsumbɔ Isarhe Iyiki Ize iyi Uteijee Uyesu.

9 Awuri itsu umbɔ ufai ukpuku utsĩme umbɔ ugbagbaa na atang umbɔ adzek ra asu Uteijee nu nggaa ijeenga.

10 Unumkpi unga aka iba, asarkasarnga awuri ikpoi unga nu kishoo abika awe ru imangmang ru unga. Umbi igambi awuri iwe nggu umbɔ, ubinkutsu umbi awembi ri imangmang ri idekamɛn iki ĩdzaa umbi.

11 Nggu akɛrɛ ra amɛn, ubɛn unuma umɛn ifɛna-Num ru umbi, ugɛ Unum ama avarha umbi amɛ̃ɛ̃ uyisakpi unga aka ayisa umbi, na akũ ijeenga atsu umbi adɛ̃ɛ̃ akorhe kishoo abinkɛ

aka awe aka aze umbi aka abee ri imangmangmbi.
12 Umɛn ifɛna-Num ru umbi rimi, ngge itsú itsok Uteijee Uyesu ima iwe ru imor ru umbi, nu umbi igambi ama awe ru imor ru unga, ru nyaki imimuta Unummɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo.

2

Uner uwuku usheri ikpem

1 Ra arherhe ibiba Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo nu ikikɔngmɛn ru unga, umɛn ishɔ̃rhã umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn.
2 Àka niba afɛ̃rhũmbi idzidzuna use amɛnmbi agũ ighong ru ubin ipfu iyɔɔ iki irherhe, use udũwã, use ubvur uwuku use umbɔ aki igɔr agɛ umgbɔ udzeku umɛn aki igɔr ugɛ unum ukpu Uteijee uku ubakpɔ.
3 Àka niba neke ubɛn unera arhɛma umbi uko ru use, ubinkutsu, unum hã usi íbakpɔ utsɛku ivang hã umbɔ aka ikpɛ̃ Unum, nu uner uwuku uzharhuwe ikpem hã adzeka, uwuruwi umbɔ aka agbishuwe unga itsitsĩm.
4 Unga awuri ikpɛ̃ɛ̃ ubinkpi anera aka anyanga ukpɔ uwe Unum, use ubinkpi umbɔ aka adzowe igɔng, na aberi itsinga ananga ake. Unga awuri isei ri Iya-Num, anu igɔr agɛ unga awu Unum.
5 Umbi asi iyitumbi ivangyɛ umum iki iwe nggu umbi, umum iki isaki idɛyiwa abin akɛrɛ?
6 Icɛrɛ umbi ihwɛngmbi ubinkpi uku uni ikpɔm unga, ngge itsú unga ama adzek ri ivanga uku kpengkpeng.
7 Ubinkutsu ijee iyiki izharhuwe ikpem hã iki itirhungge itser ri iwɔk, bɔr uwuku ukɛn ngge awuri idɛ̃ɛ̃ ikikɛn ngge utsɛku umbɔ aka inyãnguwe uwuku ukɛn hã.
8 Mɔcɛ uwuku uda ikpem hã aka idzeka, uwuruwi Uteijee Uyesu aka ikũ uwoi angwĩnga afɛre unga na awuri iba nggu nggaa ijee na atsu unga ashia ri ijee.
9 Ibiba uwuku uda ikpem hã iwu ri itser Ushaitan, ri kishoo nggaa ijee ru ubok abin idzeu nu atsar nu igbigba awe ibɛm,
10 nu ubɛn ikpũ iyiki ibewe iki irhɛm abirabɛ aka awuri itsitsim. Ubinkpi uku utsu umbɔ atsim, asi ibemumbɔ idzidzɛrhe na akpo ififɔrh.
11 Ngge itsu Unum awuri idene ijee iyiki irhɛm umbɔ, ngge itsú umbɔ awuri iyɛimbɔ igbɛrangwĩ hã.
12 Ikɛi, ngge itsú umbɔ awuri itsu uvau ri kishoo abirabɛ aka akpɛ̃ ihwɛng idzidzɛrhe ha, bɔr àka awe ru igũibɛn iyiki ibewe.

Àka adɛ̃ɛ̃ aker

13 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn abirabɛ Uteijee aka abema, awu ufang ubɛn ivang umɛn itar uwɛɛ indzowe Unum ru umbi, ubinkutsu Unum asɛng umbi agbaashia akpo ififɔrh ru ubok isisare iyi Ipfu-Num nu imangmang ri idzidzɛrhe.
14 Unga ayisa umbi ra akɛrɛ ha ru ubok Isarhe Iyiki Izemɛn, ngge itsú umbi ama akpo imor ru Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.
15 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka adɛ̃ɛ̃ aker na akpɔm imesayɛ umɛn iki imesuwa umbi, uko ra angwĩ use ri itsɛng ubvur.
16 Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo nibikanga nu Unum Utɛmɛn uwuku ubema umɛn, nu uwuku udzaa umɛn ififita iyi ugbagbaa ni ifosa iyiki ize ri imimutanga,
17 unga ama afituwa amɛnmbi, na adzaa umbi iker ru ubɛn itser iyiki izembi nu arherha aka azembi.

3

Ibee ifɛn-Num

1 Ri imimasha, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka afɛna-Num ru umɛn ugɛ isarhe Uteijee ima itɛ̃rhã ifetem ni iwe ru imor, ru nyaka ngge iki iwe nggu umbi.
2 Na afɛn-Num ugɛ umɛn ima ishɔɔr ra abok abi amɛn aka abewe, ubinkutsu, asi iwea ubɛn unera awe ru imangmang.

3 Bɔr Uteijee awe idzidzɛrhe, na
awuri idzaanga umbi iker na akaa
umbi ru ubok uwuku ubewe ha.
4 Umɛn iwemɛn ri ikeramɛn ru
Uteijee ugɛ umbi aka akorhumbi na
awuri idɛ̃ɛ̃mbi ikikorha abinkɛ umɛn
iki itsu umbi.
5 Uteijee ama adarh amɛnmbi ri
ibibemu Unum nu ibibimu Ukiristo.

Awu ufang itser itɔ̃

6 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
umɛn itsuka umbi ri itsok Uteijee
Uyesu Ukiristo, àka agau atsimbi
nggu ubɛn uner uku udɔsa aka
awu ughɛrha na asi iseisa ru nyaku
ubinkpi umbi aka amesa ru umɛn.
7 Ubinkutsu umbi nibikambi
ahwɛngmbi imɛ̃ngge umbi amesa
iwe ru nyaka umɛn. Umɛn ishimɛn
ri ighɛrha ivangyɛ umɛn iki iwe nggu
umbi,
8 use umɛn igha ubin unera ni isi
ifaimɛn ukpɔ. Umɛn itɛ̃wã utsuu
nu atenum, utsur umɛn itsukukumɛn
ubɛn unermbi imor.
9 Umɛn iwemɛn ri ijee iyiki itsu
umbi ayika umɛn, bɔr umɛn isi
ikũmɛn ngge, ngge itsú umbi amesa
ru umɛn na adɔsa.
10 Ubinkutsu ivangyɛ umɛn iki iwe
nggu umbi, umɛn idzaa umbi ikpem
iyɛrɛ, <<Unera aba asi itɔ̃ɔ̃ itser, unga
asi íghaa ubin.>>
11 Umɛn igũmɛn ugɛ abɔɔ ru umbi
awe ru ighɛrha. Asi itɔ̃mbɔ itser,
akpurha anu iyarhe ighɛta azɔki itser
abɔɔ.
12 Ikpũ abɛrɛ ha umɛn itsu umbɔ
ni ishɔ̃rhã ri itsok Uteijee Uyesu
Ukiristo, umbɔ asei isei uku utɔɔ na
atɔ̃ itser abee ubinkpi umbɔ aka igha.
13 Ru umbi angwɛ̃mɛn nu ana-
pumɛn, àka niba agũmbi azhe ri iko-
rhe iyiki ize.
14 Unera aba asi idɔsunga arher-
hamɛn ru ubvur uwurɛ, àka
angwɛ̃dzɛn nggu unga. Niba awembi
nggu unga, ngge itsú unga agũ atsa.
15 Àka niba anyanga unga awea
unggamtsakmbi kata, bɔr àka agbiite
atonga ru nyaku ungwɛ̃mbi.

Imimasha ighwe

16 Uteijee uwu ididɔɔr nibikanga
ama adzaa umbi ididɔɔr ubɛn ivang
ra atsĩndĩã kishoo. Uteijee ama awe
nggu umbi kishoo.
17 Umum Uburhu, itsɛng ighwe
iyɛrɛ ru ubokmum, ngge iwu
undzumu utsar ra abvurmum
kishoo. Umum iki isaki itsɛng ri
iminɛ.
18 Imimuta Uteijeemɛn Uyesu
Ukiristo ima iwe nggu umbi kishoo.

Ubvur uwu inggbaashia Uburhu aka atsɛnge Utimoti

Utsutson ri itsi ubvur Utimoti uwu inggbaashia

Awu Uburhu uner itser Uyesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ agɛ atsɛng ubvur uwurɛ ru Umakidoniya ra amɛk aki 63-67 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Uburhu amesuwe Utimoti ru udĩ Uteijee. Unga abɔre Utimoti ru Uafisa, ru Utimoti afituwe abika adɔsa na amesuwe umbɔ imesi idzidzɛrhe utsur abɔɔ arhɛm umbɔ nggu imesi igbɛrangwĩ. Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ amesuwe Utimoti udĩkpi unga aka atɔ̃ itser umɔ.

Ru ubvur ha, Uburhu agbaashia amesuwe imesa ri itsi imesi igbɛrangwĩ iyiriyɛ iki iwiwengge nggu imesi idzidzɛrhe unga aka amesuwe. Ubvur ha umesuwe imesa ri itsi idzowe igɔng, ni imesuwe ikpũ itseryɛ iki imɛ̃ɛ̃ anggbaashi ra abika adɔsa atɔ̃, nu ikɛi ikpũ amɛnkɛ aka amɛ̃ɛ̃ umbɔ awe ra ake. Ri imimasha, umbɔ adzowe Utimoti itsũwã ri itsi udĩkpi unga aka iwu uner uku utɔ̃itser idzidzɛrhe iyi Ukiristo nu itseryɛ unga aka awerangge ri ikikɔng abika adɔsa.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-2)*
Imesa ri itsi abika adɔsa nu anggbaashimbɔ *(1.3—3.16)*
Imesa ru Utimoti ri itsi itsernga *(4.1—6.21)*

1 Ubvur uwirɛ udzeku umum, Uburhu, uner itser Ukiristo Uyesu ri itsitsu Unum Uwuku Ufɔrh umɛn nu Ukiristo Uyesu ifosamɛn.

2 Uzĩ ru Utimoti, uze ungwɛ̃mum uwu idzidzɛrhe ri imangmang.

Unum Utɛ nu Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn ama adzaa ungo imimuta, nu atorh nu ididɔɔr.

Itsitsɛrhe izĩ ra abi imesa igbɛrangwĩ

3 Ru nyaka umum iki ishɔ̃rhã ungo ri ivangyɛ umum iki iwuri izĩ Umakidoniya, usei ru Uafisa, nu utsu anera abɔɔ aneke imesuwe igbɛrangwĩ.

4 Udɛyiwe umbɔ niba atsumbɔ amɛnmbɔ ra atsutson nu idɔsa atsutsok aka asi imaake. Ikpũ arherhe akɛrɛ isi itsu umbɔ atɔ̃mbɔ itser Unum iki iwe ru ubok imangmang, bɔr iwuri ikũ uning aba.

5 Ubinkutsu umum itsuka umbi akɛrɛ ha umum ibee abika adɔsa kishoo awe ru ibibema, iki idzek ra amɛn aka atɛn nu amɛn aka aze nu imangmang idzidzɛrhe.

6 Abɔɔ aka abɔrukumbɔ akɛrɛ ha na atsimbɔ idɔsa arherhe aka atãrhã.

7 Umbɔ abee iwe abika amesuwe Íkpem Umusa. Awu abika amesuwe nggu ikeramɛn ugɛɛ ahwɛngmbɔ ubinkpi umbɔ aka ani imesuwe, bɔr nggayɛ umbɔ asi ihwɛngmbɔ abinkɛ umbɔ aki irherhe.

8 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ Íkpem ize anera aba atɔ̃mbɔ itser nggu ngge ru utsĩndĩ uku uze.

9 Umɛn ikɛi ihwɛngmɛn ugɛ asi ingwɛ̃mbɔ Íkpem ra abika arhurhika bɔr ra abika akpɛ̃ idɔsi Íkpem, na asoyi amɛn, abirabɛ aka asi idɔsumbɔ Unum, nu abika akorha arhim, asi isarmbɔ na ashimbɔ ri iwei Unum, nu abika afɛyi atei use ayisumbɔ, abika afɛr aner,

10 nu abika atoma-dak, nu akatsak abika arha akatsak nu akatsɛrh abika arha akatsɛrh, abika agoyi na agoyiwe agãrhã, nu abi igbɛrangwĩ, nu abi ideka igbɛrangwĩ, nu kishoo abinkɛ aka awuweke nggu imesa iyi idzidzɛrhe.

11 Imesa ha idzek ri Isarhe Iyiki Ize ri itsi ikpikpoi Unum uwu idorh aka atsuka ru ubokmum.

Imimutu Uteijee ru Uburhu

12 Umum itar uwɛɛ ru Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn, uwuku udzaa umum iker, unga anyanga umum iwe uner idzidzɛrhe, unga atsuka umum ri itsernga.

13 Nu ngge iki iwe ugɛ umum irhenumum Unum, idzowukũ uver ra abika adɔsu Uyesu ni iwe atsotso

ru umbɔ ishaa, bɔr unga adɛyiwa umum atorh ubinkutsu umum ikorhe ri ida ihwihwɛng nu isheri imangmang.
14 Imimuta Uteijeemɛn iwupa ru umum akarhãrhã, urhɔnga nggu imangmang nu ibibema akirakɛ aka awe ru Ukiristo Uyesu.
15 Arherhe idzidzɛrhekɛ aka imɛ̃ɛ̃ anera kishoo ayɛi nggu aboka avaa. Ukiristo Uyesu aba ifɔrh abi arhim ru upfung, nu umum iki iwu undzumu uner arhim.
16 Bɔr ngge itsú Ukiristo Uyesu agũ atorh umum, umum iki iwu ra arhim inang ubɛn unera ru umbɔ, ngge itsú ru umum unga awuri idɛyiwe undzumu idɔng amɛnnga ru umum ima iwu utsar ri kishoo abirabɛ aka awe ru imangmang ru unga na akpo urhɛ uwu ugbagbaa.
17 Unum aka awu Uyɛrhe ugbagbaa, uwuruwi aka asi íkpea, asi ínyãmbɔ unga, unga aka awu Unum ikiyikanga, uneke igɔng nu ikpikpoi iwe nggu unga ugbagbaa nu ugbagbaa. Iwerimi.
18 A ungwɛ̃mum Utimoti, abinkɛ umum iki idɛyiwa ungo, awu uku kpengkpeng nggu abinkɛ anera abɔɔ aka agũ ru Unum na arherhe ri itsingo. Ungo uba udɔsungo ake, ungo udɛ̃ɛ̃ utango iwa iyiki ize ha,
19 nu ukpɔm imangmango ri ifɛrhkɔyɛ iki itsu ungo ukorhu ubin uku uze. Abɔɔ akpɛ̃mbɔ abin akɛrɛ ha na adakuwe imangmangmbɔ.
20 Ra abi ha awu Uhimeniyu nu Uarhekzanda, abirabɛ umum iki idzowe umbɔ ru Ushaitan umbɔ amesi ineke irhenu Unum.

2

Itsũwã ri idzowe igɔng

1 Nggee ubin uku unang, umum ifituwa ugɛ, àka afɛne-Num ra adɔka ru ubɛn utsĩndĩã, na atang awɛɛ ru Unum ru ubɛn unera.
2 Àka afɛn-Num riminɛ ra ayɛrhe nu kishoo abi ijee, ugɛ umɛn ima isei uku ughwɔɔw ri ibibɛk idɔngamɛn, ri iwei Unum nu isisar.
3 Akɛrɛ ha aze, nu Unum Uwuku Ufɔrh umɛn agũibɛn ake.
4 Unga abee anera kishoo akpo ififɔrh na aba ahwɛng idzidzɛrhe.
5 Ubinkutsu Unum awu unying, na akpurha awu unying aka awe ra ateu Unum nu anera, uner ha unga awu Ukiristo Uyesu.
6 Unga adzowe itsinga ifi-fai ra anera na ashɔɔte kishoo. Unum adekuwa umɛn akɛrɛ uku kpengkpeng ri ivang hã.
7 Akɛrɛ ha atsu umbɔ asɛng umum iwu uner udũwã ni iwu uner itser Uyesu. Nu ikɛi iwu uner uwuku umesuwe imangmang idzidzɛrhe ra atsen abi Uyahuda. Umum irherhe idzidzɛrhe isi igbɛrmum angwĩ.
8 Umum ibee anera ubɛn ananga abera abok aka asar ri ifɛn-Num, akorha ake ri ishera avɔm use uning.
9 Ikɛi umum ibee akatsɛrh atsim atorhakɛ aka imɛ̃, na akpɔm imormbɔ na akpɔm atsimbɔ. Niba afɛrmbɔ uhwɛk akarhãrhã ri igbisha atsimbɔ, uzinarhi use abinato use atorho imang,
10 bɔr umbɔ akorhe iyiki ize, iyiriyɛ iki iwu uku kpengkpeng ru nyaku akatsɛrh abɛ aka iwe ri iwei Unum.
11 Neke ukutsɛrh ayɛi imesa ukutata nu undzumu idzowe itsinga.
12 Umum isi inekukũ ukutsɛrh ijee iyiki imesuwe use awe ru ijee ni itsi ukutsak, awu ufang unga anukutata.
13 Ubinkutsu agbaashia amunu Uadamu mɔcɛ Uhawa'u.
14 Ikɛi asi irhɛma Uadamu, bɔr arhɛm ukutsɛrh ha na awe uner arhim.
15 Bɔr awuri ifɔrh ukutsɛrh ru ubok imar awɛkaci, umbɔ aba azɛ̃rhũmbɔ ri imangmang, ibibema nu isisar, nggu ikpɔm itsi.

3

Uwuku umɛ̃ɛ̃ iwe unggbaashi ri ididɔsa

1 Arherha akɛrɛ awu idzidzɛrhe, unera aba abee iwu unggbaashi ri ikikɔng abika adɔsu Uyesu, abee itser iyiki ize.

2 Awu ufang unggbaashi ashia ru ubin umbɔ aka ichaia unga, awu uner utsɛrha unying, awu uner uwuku ukpɔm itsinga ra abina kishoo, awu unerwi anera aki idzowe unga imor, awu uner uwuku uyɛi atsen, uwuku uhwɛng imimesuwe.
3 Asi íwea uner uwuku udzowe itsinga ra adɛ, asi íwea uner uwuku ufɛmbok bɔr awu uner uwuku ududɔɔr, asi íwea ru uning, ikɛi asi íwea uner uwuku ubemu uhwɛk.
4 Awu ufang unga awu unerwi aka idɛ̃ɛ̃ akpɔm iyanga, na atsu awɛkacinga adɔsa arherhenga na adzowe imor ru unga.
5 Unera aba asi idɛ̃ɛ̃ akpɔma iyanga, awuri ikorha aguse na adɛ̃ɛ̃ akpɔm abika adɔsu Unum?
6 Awu ufang asi íwea uner uwuku ufa aka ani idzipa, use unga awe ru iberi itsinga umbɔ atsu unga uvau ru nyaka Undenggũ ha.
7 Awu ufang unga awu unerwi aka awe ru ideka iyiki ize ra asu abirabɛ aka asi idɔsumbɔ Uyesu, utsur ngge itsu unga awea ubin atsa na agbaa ru unggurhi Undenggũ.

8 Rimi hã ikɛi udikin awu uner imor ra anera, asi íwea uner ingwĩa avaa. Ikɛi asi íwea unerwi aka inyangi itsinga adzowe ra adɛ, use abika abee uhwɛk ru udĩ uku ubewe.
9 Awu ufang umbɔ akpɔm imesa idzidzɛrheyɛ Unum aka adeyiwa nu ifɛrhkɔmbɔ iyiki itɛn iki idɛyiwe ugɛ ashimbɔ ra avau.
10 Awu ufang umbɔ avira umbɔ. Ubin uvau uba ushimgbɔ ru umbɔ, uneke umbɔ atɔ̃ itser ha.

11 Rimi hã atsɛ̃mbɔ awu abika amɛ̃ iyɛi imor, asi íwembɔ abika anyata anera, na abirabɛ aka akpɔm atsimbɔ, awe ru idzidzɛrhe ra abina kishoo.

12 Uwuku utɔ̃itser udikin awu ufang unga awu ru utsɛrha unying na ahwɛng ikpɔm awɛkacinga nu aner iyanga arhika.
13 Abika atɔ̃ itser iyiki ize aka isaka akpombɔ atsok aka aze na aker amɛn arherhi imangmangmbɔ ru Ukiristo Uyesu.

14 Umumwi ifosi iba ru ungo ifetem, bɔr umum itsɛnga ungo ubvur uwurɛ ngge itsú,
15 umum ĩba isi ĩbamum ifetem, ungo uwuri uhwɛngo abinkɛ anera aka ikorhe ra abi iya Unum. Ikirikɛ iki iwu ikikɔng abika adɔsu Unum uwu urhɛ, aka awe ugban na atarh idzidzɛrhe.
16 Irhirhusa ishingge, abinkɛ Unum aka adɛyiwa umɛn awu abin idzeu, ugɛ,
Ukiristo adzeka ri iyor,
Ipfu-Num idɛyiwa igɛ unga arhika,
ípfu itser-Num inyãngge unga,
abika adɔsa adzowe isarhanga ra anera ri idũa kishoo,
awe ru imangmang ru unga ru upfunga,
ashupa unga afafã ri ikpikpoi.

4

Imesa izĩ ru Utimoti

1 Ipfu-Num irherhe ra awiya igɛ ivanga niyɔ ibarɔ abɔɔ awuri inekukumbɔ imangmang. Awuri idzowe atsimbɔ ri Ípfu igbɛrangwĩ nu imesa iyiki idzeki ípfu iyiki ibewe.
2 Ikpũ imesa ha idzeku abi ukpukpeta abika agbɛrangwĩ, abirabɛ ifɛrhkɔmbɔ iyiki ihwɛng iyiki ize nu iyiki ibewe iki ikpengge.
3 Umbɔ atsu anera akpɛ̃mbɔ ipfuna na atsu umbɔ aneke igha abingha akɔɔ. Akirakɛ Unum amuna umbɔ aka iyɛi ake nggu itar uwɛɛ ra abika awe ru imangmang na ahwɛng idzidzɛrhe.
4 Bɔr ubɛn abinkɛ Unum aka amuna awu azeze, niba akpɛ̃mbɔ ubɛn ubin, umbɔ aba ayɛimbɔ ake nggu itar uwɛɛ,
5 ubinkutsu aka asare ake nggu Arherhu-Num nu ifɛn-Num.
6 Ungo uba umesukɔ angwɛ̃mɛn akɛrɛ ha, ungo uwuri iwu uner itser uku uze uwu Ukiristo Uyesu, uwuruwi umbɔ aka amesuwe ri irhɛm idzidzɛrhe iyi imangmang nu imesa iyiki ize iyiriyɛ ungo uku udɔsa.

7 Niba ukhapungo nggu atsutson
aka asi idzowuke imor ru Unum, bɔr
umesuwe itsingo uwe uwu Unum.
8 Ungo uba umesuwe iyorngo iwe
ikerketangge, iwengge ru ungwɛ̃rhũ
ugarh, bɔr, ungo uba umesuwe
itsingo ri idɔsu Unum iwu ru ugarh ra
abina kishoo. Awuri iyikake ungo ri
ibibɛk icɛrɛ nu ibibɛk iyi unuma ungo
uba ukpeɔ.
9 Akɛrɛ awu idzidzɛrhayɛ iki imɛ̃
iyiyɛi kishoo.
10 Umɛn itɔ̃ ni itɛ̃wã, ubinkutsu
umɛn ifosa ru Unum uwu urhɛ, uwu-
ruwi aka awu ififɔrh anera kishoo,
undzumunga ra abirabɛ aka awe ru
imangmang.
11 Utsu nu umesuwe akɛrɛ ha.
12 Niba uneke unera akwɛɛrka
ungo ubinkutsu ungo uwu ungwɛ̃dzɛm,
bɔr uwu ubin ukpuku umesa ra abika
adɔsa ru arherhango, ru ibibɛkngo,
ru ibibemango, ru imangmango, nu
isisarngo.
13 Utsɛku umum iki ĩba, utsu itsingo
ri ivarhuwe Arherhu-Num ra anera
ra awia, udzowe isarhe nu umesuwe.
14 Niba ukwɛɛrkɔ izũwãyɛ Unum
aka adzaa ru ungo ri isɔm Arherhu-
Num ri ivang anggbaashi akakũ aka
atsorhuwa abok nu ungo.
15 Udzowe itsingo ri ikorhe akɛrɛ
ha, ngge itsú anera kishoo anyã igha
inggbaashingo.
16 Ungwɛ̃dzɛn nggu ibibɛkngo
nu imesango ikɛi. Ubima ra ake,
ubinkutsu ungo uba ukorhungo,
ungo uwuri ifɔrhɔ itsingo nu abika
agũna ungo.

5

Idzowe itsũwã ra atsɛ̃rhãpfu, akakũ na agãrhã

1 Niba utsɛrungo ukukũ ri itsoo, bɔr
urherhe nggu unga ru nyaka ungo
uku irherhe nggu utɛngo. Unyanga
awɛdzɛm ru nyaka angwɛ̃mbi,
2 nu unyanga ayɛtsɛrhkũ ru nyaka
ayii, akatsɛrh ru nyaka anapumbi
nggu undzumu isisar.
3 Udzowe imor ra atsɛ̃rhãpfu
abirabɛ aka ashimbɔ ra abika iyike.
4 Bɔr utsɛ̃rhãpfu aba awea ra
awɛkaci use angwɛ̃nungwɛ̃, umbɔ
amesi idɛyiwe idzowe atsimbɔ ru
Unum ri iyike abi iyambɔ. Ikorhe
rimi hã umbɔ afase atesmbɔ ngge
idɔɔte amɛn Unum.
5 Utsɛ̃rhãpfuwi aka awe ri ibibee na
ashia ru uner, unga afosa ru Unum
na anu ifɛn-Num utsuu nu atenum,
na arhusu Unum ayike.
6 Bɔr utsɛ̃rhãpfuwi aka atsu
amɛnnga ri ibee igũibɛn aka akpea ri
ipfu, uko unga awu nggu urhɛ.
7 Udzowe anera arherhe akɛrɛ
igambɔ, ngge itsú umbɔ akorha abin
aka arhika.
8 Ubɛn unera aba asi iyikuka an-
ernga, nu undzuma abi iyanga, unga
aka atsɛyi imangmang hã. Ikpũ abi
ha abewe anangmbɔ abi aka asheri
imangmang.
9 Ungo ukpurhu utsɛng itsok
utsɛ̃rhãpfu ha ra atsok atsɛ̃rhãpfu
imɛknga iba iki itsĩngge isɔka utɔ̃ĩ
(60). Ikɛi na asisei idzidzɛrhe nggu
utsaknga,
10 na ahwɛngmbɔ itsernga iyiki ize,
ru nyaki ikpɔm angwɛ̃nga ru utsĩndĩ
uku uze, ayɛi atsen, asorhuka adak
abika adɔsa, ayikuka abika abubee,
ikɛi adzowe itsinga ri ikorhi iyiki ize.
11 Anadzɛm aka awu atsɛ̃rhãpfu,
niba utsukɔ atsokmbɔ ra atsok akɛrɛ,
ubinkutsu ivang anyɔna akatsak aki
igashuwe amɛnmbɔ nggu Ukiristo,
umbɔ akpurha abee ipfuna.
12 Akɛrɛ ha atsu umbɔ atsuyiwe
atsimbɔ uvau, ubinkutsu, umbɔ aka
azharhukumbɔ ibibemuwembɔ iyi
inggbaashia.
13 Asi iwea rimi ukpekũ, akɛrɛ ha
atsu umbɔ aka isaka amesumbɔ isei
ibɛm, na ayarhe atsĩrhã aya. Asi
iwea isei ibɛm ukpekũ bɔr awu imesi
ivɛrhe na atsĩrhã angwĩ arherhe abin
aka asi imɛ̃ɛ̃ke.
14 Nggee umum ibee anadzɛm
atsɛ̃rhãpfu apfuna atsak, amar
awɛkaci, akpɔm ayambɔ na akɛn
anggamtsakmɛn ugarh ukpuku
urherhi iyiki ibewe ra atsimɛn.
15 Idzidzɛrhe abɔɔ aka adzipa adɔsu
Ushaitan.

16 Ubɛn ukutsɛrh uwuku udɔsawi
aka awea ru utsɛ̃rhãpfu ra abi
iyambɔ, unga ayike umbɔ utsur umbɔ
atsukukumbɔ imor ri ikikɔng abika
adɔsa. Ngge itsú abika adɔsa akpo
ugarh ayike atsɛ̃rhãpfu abika abubee
aka ashimbɔ ru uner.
17 Akakũ abika adarh itser ikikɔng
abika adɔsa izeize amɛ̃mbɔ iyɛi imor
idiki ivaa, undzumunga abirabɛ it-
sermbɔ iki iwu iyi udũwã nu imesa.
18 Ubinkutsu itsɛng Arherhu-Num
igɔr igɛ, <<Niba ubvurkɔ angwĩ inak
iyiki itsak ri ivangyɛ ngge iki idɛ̃ɛ̃
isung abin,>>* ikɛi <<Uner itser amɛ̃ɛ̃
iyɛi ugbɛtanga.>>†
19 Niba uyɛsɔ arherhe aka abewe
umbɔ aka itsu ri itsi ukukũ uwu
ikikɔng abika adɔsa. Ungo ukpurhu
uyɛi nggu ideka anera avaa use ataar.
20 Ukukũ hã aba akorhunga arhim
utsɛrha unga ra asu anera. Ngge itsú
abɔɔ agũ iwei.
21 Umum ĩdzaango itsũwã, ra asu
Unum nu Ukiristo Uyesu nu ípfu itser-
Numyɛ umbɔ aka asɛng, udɔsa akɛrɛ
niba utsukɔ itɛngasu, use ibemu uwɔɔ
unango uwɔɔ.
22 Niba uzango itsorhuwe abok nu
unera ri itsũ unga awu unggbaashi,
ikɛi niba utsukɔ itsingo ra arhim abɔɔ.
Utsam itsingo asarsatawɔ.
23 Uneke ihwa amɛ̃ ukpekũ, bɔr
uhwa amɛ̃ inebi ukunjiir ri itsi
anango nu írhãrhãyɛ iki ighong ungo
ubɛn ivang.
24 Arhim abɔɔ awu ra awiya, aka
ahwɛngmbɔ ake ru umbɔ adɔrha
aviri ikikorhambɔ. Bɔr arhim abɔɔ
ana awuwɔk utsɛku ivang iyɔɔ ake
awuri idzekake.
25 Rimi hã, itser iyiki ize abɔɔ iwu
ra awiya, uko itser iyiki izeyɛ iki iwɔk,
ngge iwuri idzekangge ri irhirhang.

6

1 Kishoo abika awe ru ukhɔɔ igãrhã
adzowe ateiyambɔ undzumu imoryɛ
iki imɛ̃, ngge itsú anera aneke irherhe
iki ibewe ri itsok Unum nu ime-
samɛn.
2 Agãrhãbɛ ateiyambɔ aka awu
abika adɔsa, niba ikwɛɛrkumbɔ
ateiyambɔ ugɛ umbɔ awu abika
adɔsa. Nu ngge iki iwe rimi, imɛ̃ngge
umbɔ atoma atɔ̃ itser iyiki ize,
ubinkutsu abika agha ugarh it-
sermbɔ awu abika adɔsa ikɛi abirabɛ
umbɔ aka abema. Awu ufang ungo
umesuwe nu udzowe itsũwã ra abina
akɛrɛ.

Ibemu uhwɛk

3 Uba ubɛn unera aka amesuwe
igbɛrangwĩ iyɔɔ iki isi iwengge ishaa
arherhu Uteijee Uyesu Ukiristo nu
imesayɛ iki iwe ri idɔsu Unum,
4 uner ha awuri iberi itsi, asi
íhwɛnga ubin. Awu ra amɛn aka
abewe, ibee uning nggu irhɛm iyiki
itsu unyɛ̃ɛ̃, nu uning, nu inyar nu
ifɛrhkɔ iyiki ibewe ri itsi abɔɔ.
5 Unga abee uning nggu abirabɛ
ifɛrhkɔmbɔ iki ikpengge, idzidzɛrhe
ikɛi ishingge ru umbɔ. Ikpũ abɛrɛ ha
anyã idɔsu Unum iwu utsĩndĩ uwuku
ukpo uhwɛk.
6 Bɔr idɔsu Unum nggu ashur iwu
ighigha,
7 ubinkutsu, umɛn isi ikũ ubin
itsĩwãmɛn ru upfung, ikɛi umɛn isi
ídɛ̃ɛ̃ ikũ ubin idzemɛn ru ukpɔ.
8 Bɔr umɛn ĩba iwemɛn ru ubingha
nu atorho aka atsim, akɛrɛ ha amɛ̃ɛ̃
mɔnɔ.
9 Abirabɛ aka abee iwu ru ubin aka
isaka atsĩ ra andeya nu unggurhi, atsĩ
urhɛrhɛ ikponi iyiki itãrhã, iki ikũ
umbɔ izĩ itsitsim.
10 Ubinkutsu ibemu uhwɛk ngge
iwu usu irhɛ ikpũ iki ibewe. Ikponu
uhwɛk itsu abɔɔ ayapumbɔ ri imang-
mangmbɔ utsɛku umbɔ aka atsu at-
simbɔ ri ighongamɛn irhɛirhɛ.

Itsũwã Uburhu ru Utimoti

11 Bɔr ungo, uner Unum, utĩɔ abina
akɛrɛ kishoo. Utsu itsingo ubee
irhirhika, ni idɔsu Unum, imang-
mang, ibibema, ibibima, nu ididɔɔr.
12 Nu ununuka uwuku uze uwu
imangmang. Ukpɔm itosa iyi urhɛ
uwu ugbagbaa uwuruwi umbɔ aka

* **5:18** Àka anyã ikɛi: Iva 25.4. † **5:18** Àka anyã ikɛi: Irh 10.7.

ayisa ungo udzowe ideka iyiki ize ra asu abi ideka arhɛrhɛ.
13 Umum itsu ungo ra asu Unum, uwuku udzowe urhɛ ra abina kishoo, nu Ukiristo Uyesu uwuruwi ri idekanga ra asu Ubuntu Ubirhatu aka arherhi idzidzɛrhe,
14 udɔsu ubin hã Unum aka arherhe uku kpengkpeng utsɛku ibiba Uteijee Uyesu Ukiristo.
15 Unum awuri ikũ unga adzeka ri ivanga iki irhika. Unum uwu idorh ha, unga ukpekũ awu ru ijee kishoo, awu Uyɛrhe ayɛrhe nu Uteijee ateijee.
16 Unga ikiyikanga asi íkpea, unga awu ri irhirhangyɛ unera asi ídɛ̃ɛ̃ akhapunga umɔ, unera anasi inyãã use adɛ̃ɛ̃ anyãã. Ru unga imor nu iyɛrhe iwu ugbagbaa. Iwerimi.

Abika adɔsu Uyesu abika awu ru ubin

17 Udɛyiwe abika awu ru ubin ru upfung ukpirɛ umbɔ niba aberumbɔ atsimbɔ use atsumbɔ amɛnmbɔ ri iwu ru ubin, akirakɛ aka asi ídãrhũke. Bɔr atsu amɛnmbɔ ru Unum, unga iki idzaa umɛn abina kishoo izũwã umɛn igũibɛn.
18 Utsuke umbɔ akorhe iyiki ize, na awu ru ubin ri ikorhi iyiki ize, na awu abika ayanga abokmbɔ adzowe izũwã ayike abɔɔ.
19 Ikorhe rimi hã umbɔ angwɛ̃we abinmbɔ akika awu atarh idzin ibibɛkmbɔ ru urhɛ uwuku iba unuma, ngge itsú umbɔ akpɔm urhɛwi uku uwu ishaa urhɛ.

Imimasha arherhe

20 A Utimoti, ukpɔm ubinkpi umbɔ aka adzaa ungo idzɛu. Utsũwe itsingo ra arherhe aka atãrhã aka ashike ri iwei Unum, aki abɔɔ aka anyanga ugɛ awu idzursu bɔr isi iwengge rimi.
21 Abɔɔ aka ayapumbɔ ru utsĩndĩ imangmang ri idɔsa arherha akɛrɛ.
Imimuta ima iwe nggu umbi.

Ubvur uwu uvaa Uburhu aka atsɛnge Utimoti

Utsutson ri itsi ubvur Utimoti uwu uvaa

Uwɛrɛ awu ubvur uwu uvaa Uburhu aka atsɛnge Utimoti, ungwɛ̃nga ri imangmang. Unga atsɛng umgbɔ ri ivangyɛ unga aka awe ru ugborzĩ ru uteu Uroma ri ivang iyiki imashi itsernga, ri ivangyɛ unga aka abɔr ikpikpe ra amɛk aki 66-67 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Atsɛng ubvur ha amesuwe Utimoti na afituwe unga ugɛ unga abima ra asu ayetnum, nu ikɛi amina asunga na atɔ̃ itseryɛ Uburhu aka akorhe ri itsi Ukiristo.

Ri inggbaashia, ubvur ha ufituwe Utimoti ugɛ unga amina asunga na amesuwe imesayɛ unga aka ayɛi akarhãrhã, ikɛi ugɛ unga abima ra ayetnum, na akpɛ̃ɛ̃ imesi igbɛrangwĩ. Ikɛi ubvur ha umesuwe unga imesa ri itsi inum iyiki imimasha.

Uburhu amashu ubvur ha nggu anggɔm nu ikeramɛn ugɛ Uteijee awuri itsũwũka unga ru ubɛn ikpũ iyiki ibewe na akũ unga azĩ ri iyɛrha afãnga (4.18).

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-2)*
Ikpikpoi nu ififita *(1.3–2.13)*
Imesa nu itsũwã *(2.14–4.5)*
Arherhe ri itsi Uburhu *(4.6-18)*
Imimasha *(4.19-22)*

1 Ubvur uwurɛ udzeku umum, Uburhu, uner itser Ukiristo Uyesu ri ibibee Unum. Adena umum idze idũwã ibibemuwe urhɛ uku udze ri imangmang ru Ukiristo Uyesu.

2 Uzĩ ru Utimoti, uze ungwɛ̃mum. Unum Utɛ nu Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn ama adzaa ungo imimuta, nu atorh nu ididɔɔr.

Ififita nu itar uwɛɛ

3 Umum itar uwɛɛ ru Unum, uwuruwi umum iki itɔ̃ itsernga, ru nyaka atokamum aki ikorhe, ri itɛna amɛn, ivang umum iki iyita ungo ru utsuu ra atenum ubɛn ivang ri ifɛn-Nummum.

4 Umum iki iyita anyĩngo, umum ibee inyã ungo, ngge itsú umum ima igɔmanggɔm.

5 Umum iyitu imangmango iyi idzidzɛrhe, iki inggbaashia iwe nggu ukokango Urhoyi nu uyango Uyuni, iyiriyɛ umum iki ihwɛng ungo nggu ngge.

6 Akɛrɛ ha atsu umum iyituwa ungo utɔ̃itser nggu izũwãyɛ Unum aka adzaa ungo ri ivangyɛ umum iki itsorhuwa ungo abok.

7 Ubinkutsu, Unum asi idzaanga umɛn amɛn iwei, bɔr amɛn ijee, iyi ibibema nu ikpɔm itsi.

8 Nggee niba ugũo atsa ideku Uteijeemɛn, use atsa umum ru ugborzĩ. Bɔr uwe nggu umum ri ihwa ayetnum urhɔnga ri Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ, ri ijee Unum.

9 Unga afɔrh umɛn na ayisa umɛn iwe ru urhɛ uwuku usar. Asi iwea ubin ukpɔɔ umɛn iki ikorhe, bɔr awu ibibeeanga nu imimuta. Imimuta ha adzaa umɛn ru Ukiristo Uyesu ri ivang iyi inggbaashia idɔrhi itirhi,

10 bɔr icɛrɛ aka adɛyiwa ngge ri idzidzeka uwuku ufɔrh umɛn, Ukiristo Uyesu, uwuku unyanguwe akpe na adɛyiwa urhɛ uwu ugbagbaa ri Isarhe Iyiki Ize.

11 Nu Unum asɛng umum iwu uner udũwã, nu uner itser, nu ikɛi uner uwuku umesuwe ri Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ.

12 Ngge itsu umum ihwa uverkpi umum iki iwe ru ukpɔ. Rimi hã umum isi igũmum atsa, ubinkutsu, umum ihwɛng unerwi umum iki iwe ru imangmang ru unga, ikɛi umum ihwɛng ugɛ unga adɛ̃ɛ̃ adzɛpa kishoo abinkɛ umum iki idzowe ru unga utsɛku unum hã.

13 Ungo udɔsa akarhãrhã imesa iyiki izeyɛ ungo uku ugũ ru umum nggu imangmang nu ibibema ru Ukiristo Uyesu.

14 Udzɛu abin aka aze ha umbɔ aka aneka ake ru ungo. Udzɛu ake nggu

iyiyike Ipfu Isarsatangge iki iwe ru umɛn.
15 Ungo uhwɛngo ugɛ ubɛn unera
ra abĩ Uasiya aka adzipu undzingmbɔ
ru umum. Ru umbɔ ha awu Ufaijerhu
nu Uhamojeni.
16 Neke Uteijee ama adɛyiwe atorh
ru aner iya Uonesiforu, ubinkutsu,
inuma irhɛirhɛ unga aki atsuka
umum iker, asi igũa atsa umum iki
iwe ungwɛ̃ ugborzĩ.
17 Nu ngge iki iwe rimi, unga aka
atsĩ ru Uroma, unga abeea umum
akarhãrhã utsɛku unga aka akpo inyã
umum.
18 Uteijee ama atsu ru unum ibiba
Ukiristo Uonesiforu akpo atorh ru
unga! Ungo uhwɛngo ikpũ itser
irhɛirhɛ unga aka akorhuwa umum
ru Uafisa.

2

Uner iwa uwuku urhurhika uwu Ukiristo

1 A ungwɛ̃mum, udɛ̃ɛ̃ uker ri im-
imuta iyi Ukiristo Uyesu.
2 Ra abinkɛ ungo uku ugũ ru
umum iki irherhuwe ra asu abi
ideka arhɛrhɛ, umesuwe ake ra abi
idzidzɛrhe abirabɛ aka amɛ̃ imesuwe
abɔɔ.
3 Ubima ayetnum nggu umɛn ru
nyaku uner iwa uwuku uze uwu
Ukiristo Uyesu.
4 Uner iwa uwuku uze asi ídɛ̃ɛ̃
itser na atsuka itsinga ra arherhe
upfung, ubinkutsu unga abee itɛne
amɛn uteiya abi iwa.
5 Ru nyaka ha, ubɛn unera aba awe
ru ununuka itĩtser nu itengasha, unga
asi íkpoa itosa, unga aba asi idɔsunga
ikpem ununuka ha.
6 Uner irham uwuku uker itser,
unga awuri agbaashia ayɛi ugarh
abin icang.
7 Ukaifɛrhkɔ ra abinkɛ umum iki
irherhe, ubinkutsu Uteijee awuri
idzaanga ungo ihwihwɛng ra abin
akɛrɛ kishoo.
8 Uyita Uyesu Ukiristo, aka asok ra
akpe, aka awu unang Udauda. Akɛrɛ
awu Isarhe Iyiki Izemum
9 iki ihwa uver ngge. Umbɔ abow
umum nggu inyãwã ugɛɛ uner ugbau,
bɔr Arherhu-Num asi ibowke.
10 Nggee umum ibima abina kishoo
ubinkutsu abirabɛ umbɔ aka asɛng
ama akpo ififɔrh ha iki iwe ru
Ukiristo Uyesu, nggu ikpikpoi iyi
ugbagbaa.
11 Awu arherhe idzidzɛrhe ugɛ,
Umɛn ĩba ikpemɛn nggu unga,
umɛn ikɛi iwuri ĩbɛkmɛn nggu
unga.
12 Umɛn ĩba ibimumɛn,
umɛn ikɛi iwuri ighamɛn iyɛrhe
nggu unga.
Umɛn ĩba itsɛyimɛn unga,
Unga ikɛi awuri itsɛyinga umɛn.
13 Umɛn ĩba ishimɛn ri imangmang,
unga awu uner imangmang,
ubinkutsu, unga asi ídɛ̃ɛ̃
atsɛyinga itsikamnga.

Uner itserwi Unum aka abee

14 Udɛ̃ɛ̃ uyituwe umbɔ abin akɛrɛ.
Utsɛrha umbɔ ra asu Unum ra
arherhu uning ru irhɛm. Ashia
ru ugarh, akpurha idakuwe abika
akpeto.
15 Umina asungo nu utsu itsingo
ru Unum nu uwe uwuruwi unga
aka abee, uner itserwi aka ashia
ra atsa na arhika ri idɛyiwe irhɛm
idzidzɛrhe.
16 Uneke irherhi irhɛm iyiki itãrhã
iki ishingge ri iwei Unum, ubinkutsu
abika atsu atsimbɔ ru ngge awuri iwe
abika atoma azĩ adermbɔ ru Unum.
17 Imesambɔ iki isaki itɛ̃rhã ru
nyaki inor. Ru umbɔ ha awu Uhi-
meniyu nu Ufirhetu,
18 abika aneke utsĩndĩ idzidzɛrhe.
Agɔr ugɛ isok ra akpe iki iwengge na
idakuwe imangmang abɔɔ.
19 Bɔr atarh idzin aki Unum hã adɛ̃ɛ̃
akeketake, nggu itsɛng iyiki inyapa
umɔ igɛ, <<Uteijee ahwɛnga abirabɛ
aka awe abinga*,>> nu <<Ubɛn unera
aka agɔr agɛ unga awu uwu Uteijee
awu ufang unga aneke ikorhe iyiki
ibewe.>>
20 Ri iya iki igɔng asi iwea abin uz-
inarhi nu uazurhfa ukpekũ, bɔr aki
acucii nu aki abĩ aweke. Akɔɔ awe aki

* **2:19** Àka anyã ikɛi: Uva 16.5.

itser iyiki idzowe imor, akɔɔ awu aki itseryɛ iki ishingge ri imor.
21 Unera aba atsũwũka itsinga ri itser iyiki ibewe, unga awuri iwe ubinkpi umbɔ aka ikũ atɔ̃ itser iyiki idzowe imor. Unga awuri iwu atɛtɛn na adzɛu Uteiya aka ikũ unga atɔ̃ ubɛn itser iyiki ize.
22 Utĩɔ ri itser ikpona iyiki ibewe iyi iwɛdzɛm, bɔr ubee irhirhika, imangmang, ibibema, nu ididɔɔr, nggu abirabɛ aki afɛn-Num ru Uteijee ra amɛn aka atɛn.
23 Niba neke ubɛn ubin utomukpɔ ungo nggu uning uwuku utãrhã uwu ida ihwihwɛng, ubinkutsu ungo uhwɛngo umgbɔ usaki ikũ ifuw uba.
24 Uner itser Uteijee awu ufang asi ífupunga ifuw. Nu ngge iki iwe rimi, awu ufang unga awe ru inna ru ubɛn unera, awuri idɛ̃ɛ̃ amesuka na awu uner idɔngamɛn.
25 Awu ufang unga angwɛ̃dzɛn na udzowe abika ikpɛ̃ unga itsũwã na afosa use Unum awuri nekuka umbɔ adzipa ra arhimmbɔ na adarh umbɔ ahwɛng idzidzɛrhe ha,
26 nu umbɔ awuri ibvui atsĩ ra amɛnmbɔ, na ashɔɔr ru unggurhi Undenggũ, aka idzur umbɔ adɔsu ubinkpi unga aka abee.

3

Idɔsu Unum ri inum iyiki imimasha

1 Aze ungo uhwɛng ugɛ ri inum iyiki imasha ayetnum awuri iwe akarhãrhã.
2 Anera awuri ibema atsimbɔ, awuri ibemu uhwɛk, awuri iwu abika afufĩrhã, abika akwɛr ikɔ, abika ahong inyar, asi ídɔsumbɔ arherhe ateimbɔ, asi ítarmbɔ uwɛɛ, asi ísarmbɔ,
3 awuri ishimbɔ ri ibibema, asi ítsũwũkumbɔ adɔka ra amɛnmbɔ, abika adakuwe atsok abɔɔ, asi íkpɔmmbɔ atsimbɔ, abi amɛn aka atsoo, asi íbemumbɔ iyiki ize,
4 abika agha-dak, abika ashera amɛn, abi iberi itsi, abika abee igũibɛn anangmbɔ ibemu Unum,
5 abika adɔsa ra asu anera, bɔr atsɛyimbɔ ijeengge. Niba ukorhungo ubin nggu ikpũmbɔ.
6 Ru umbɔ ha awu ikpũ abika akpo atsĩndĩ itsĩ ra aya anera na arhɛm akatsɛrh abika asheri itsoi, abirabɛ arhim aka awe ra atsimbɔ, nu ubɛn ikpũ ikponi iyiki ibewe iyiki ikũ amɛnmbɔ iyarhe.
7 Akatsɛrh abɛrɛ ha awu abirabɛ ubɛn unum umbɔ adɛ̃ɛ̃ imimesa, bɔr asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩmbɔ ri ihwɛng idzidzɛrhe.
8 Ru nyaka Ujeni nu Ujambra aka akpɛ̃ Umusa, rimi hã aner abɛrɛ aka akpɛ̃ idzidzɛrhe. Aner abɛrɛ akaifɛrhkɔ abin aka abewe. Aka agbambɔ ri imangmangmbɔ.
9 Bɔr asi ízĩ adermbɔ, ubinkutsu anera kishoo awuri ihwɛngmbɔ aguggembɔ, ru nyaka anera aka ahwɛng agugge umbɔ Ujeni nu Ujambra.

Uburhu atsu Utimoti

10 Bɔr ungo, uku udɔsungo kishoo imesamum, ikpũ ibibɛkmum, nu ubinkpi umum iki ibee ikorhe ri ibibɛkmum. Nu imangmangmum nu idɔng amɛnmum, nu ibibemamum, nu ibibimamum.
11 Umbi ahwɛngmbi uverkpi nu ayetnumkɛ aka akpo umum ru Uantakiya, nu Uikoniya nu Urhistira. Umum iki ibima ru uver ha. Rimi hã, Uteijee ashɔɔrka umum ra ake kishoo.
12 Idzidzɛrhe, ubɛn uwuku ubee ibibɛk iyi Unum aka abee ru Ukiristo Uyesu awuri ihwaa uver.
13 Bɔr abika abewe nu abika arhurhɛm awuri itoma agha inggbaashe, utirhi ri iyiki ibewe azĩ atsĩ nggaa iyiki ibewe. Awuri irhɛm abɔɔ nu awuri irhɛmbɔ umbɔ.
14 Bɔr ungo, udɛ̃ɛ̃ ru ubinkpi ungo uku umesa nu udzowe imangmang ru ukpɔ, ubinkutsu ungo uhwɛngo abirabɛ ungo uku umesa ru umbɔ.
15 Ungo uhwɛngo ugɛ udzur ri ivangyɛ ungo uku una uwu uwɛkuci nu uhwɛng usarkasar itsɛng Arherhu-Num. Akirakɛ aka adɛ̃ɛ̃ amesuwa ungo utsĩndĩ uwuku ukpo ififɔrh ru ubok imangmang ru Ukiristo Uyesu.
16 Kishoo itsɛng Arherhu-Num awu irhɛmyɛ unga aka atsu ra amɛn abika

atsɛng ngge na aze ri imimesuwe nu itsitsɛrhe, nu igbigbisha ru igbaigba nu imimesuwe ri irhirhika,
17 ngge itsú uner Unum ama adzuma agbisha akorhe ubɛn itser iyiki ize.

4

1 Umum idɛyiwa ungo ra asu Unum nu Ukiristo Uyesu, uwuruwi aka itsu uvau abi urhɛ nu abika akpe, uwuruwi aka ibvui aba awu Uyɛrhe ivangyɛ unga aka idzeka,
2 udzowe isarhe Arherhu-Num hã. Udɛ̃ɛ̃ udzɛu uko ivanga izengge uko ivanga isi izengge. Ugbishuwe anera, utsɛrha umbɔ, nu ufituwe umbɔ nggu idɔngamɛn akarhãrhã nu ungwɛ̃dzɛn nu imesuwe umbɔ.
3 Ubinkutsu, ivanga niyɔ ibarɔ anera asi íbeembɔ igũ imesa iyi idzidzɛrhe. Nu ngge iki iwe rimi, awuri itsu atsimbɔ adɔsa ikpona amɛnmbɔ, awuri ikɔng abika amesuwe arhɛrhɛ adziira umbɔ na amesuwe abinkɛ atombɔ aka agho abee igigũ.
4 Umbɔ awuri idzipa atombɔ akpɛ̃mbɔ idzidzɛrhe, na atsu amɛnmbɔ ri igosha atsutson aka atãrhã.
5 Bɔr ungo, ukpɔm itsingo ri kishoo abina, ubima ra ayetnum, utɔ̃itser iyi uner udũwã Isarhe Iyiki Ize, utsufɛr itserngo iyi ugãrhã Unum.
6 Ubinkutsu awupuwe urhɛmum ru nyaku ugwiya idɛm-Num, ivanga iki ibangge umum iki ibɔre upfung.
7 Umum iki itĩtser ununuka uwuku uze. Umum iki imaamum ununuka ha, umum ina ikpɔmmum imangmang hã.
8 Icɛrɛ itosa irhirhika ngge idzɛu umum, iyiriyɛ Uteijee, uwuku urhika ri itsu uvau, aka idzaa umum ru unum hã unga aka iba. Unga asi ídzaanga umum ukpekũ, bɔr nggu kishoo abirabɛ aka atsu asumbɔ akarhãrhã abemi inyã idzidzekanga.

Utsar ukpumum

9 A Utimoti, ubee udĩkpi ungo uku idɛ̃ɛ̃ ukorhe nu uba ru umum ifetem,
10 ubinkutsu Udima, aka abemu upfung ukpirɛ, aka nekuka umum aka adzek azĩã Utasarhonika. Ukirzen aka azĩã Ugarhatiya. Utitu aka azĩã Udarhmatiya.
11 Irhuka ukpekũ awu nggu umum. Ukpo Umarku umbi aba nggu unga, ubinkutsu unga awuri iyika umum ri itsermum.
12 Umum iki idene Utikiku azĩã Uafisa.
13 Ivangyɛ ungo uku iba, ukũ nggu untamamum iki ineke ru ubok Ukarbu ru uteu Utoruwa. Nu ikɛi ukũ nggu abvurmum akɔrɔ, undzumunga abvur aki itsɛng hã.
14 Uarhekzanda uner unai uwɔrɔ akorhuwa umum iki ibewe akarhãrhã. Uteijee awuri ifasanga ubinkpi unga aka akorhe.
15 Ungo igango udzɛu itsingo ru uboknga, ubinkutsu unga awe ru igamtsak akarhãrhã nggu isarhamɛn.
16 Ivangyɛ umum iki itirhi ikaa itsimum, unera asi itsiranga undzingmum, bɔr ubɛn unera abɔra umum iki iyikami. Unum ama aneke ivarha akɛrɛ ha ra atsimbɔ.
17 Bɔr Uteijee adɛ̃ɛ̃ nggu umum na adzaa umum iker, ngge ítsu umum ima idũwã kishoo isarhe ha nu kishoo atsen abi Uyahuda ama agũ ngge. Nu unga aka ashɔɔrka umum ra angwĩ utɛ̃rhĩmi.
18 Uteijee awuri ishɔɔrka umum ru ubɛn iyiki ibewe na awuri ishɔɔrka umum azĩ uku utɔɔ ri Iyɛrhe afã. Ru unga ikpikpoi iwe ugbagbaa nu ugbagbaa! Iwerimi.

Imimasha ighwe

19 Ughwea Ubiriskirha nu Uakirha nu aner iya Uonesiforu.
20 Uarastu asei ru Ukorinti, nu umum ineke Uturofimu ri irhãrhã ru Umirhetu.
21 Ubee udĩkpi ungo uku uba ri nggimi ri ivang ighɛnga idɔrhi iwe. Uyaburhu nu Ufuden, nu Urhainu, nu Ukarhaudiya nu kishoo abika adɔsa aghwe ighwe.
22 Uteijee ama awe nggu ipfumbi, nu imimutanga ima iwe nggu umbi.

Ubvur Uburhu aka atsɛnge
Utitu
Utsutson ri itsi ubvur Utitu

Awu Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛnge ubvur uwurɛ ru Utitu uwɛrhi itsernga uwuruwi aka awu ru Ukirit. Abɔɔ agɛ Uburhu atsɛng ubvur ha ru Umakidoniya, ri ivangyɛ unga aka awe ru udĩ uku uzĩ Unikaforhi ru Uakaya ra amɛk aki 65 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Ri inggbaashia Uburhu ayituwe Utitu ikpũ amɛnkɛ aka amɛ̃ɛ̃ anggbaashi abika adɔsa awe ra ake, akirakɛ aka awuweke akarhãrhã nggu ikpũ amɛnkɛ abi Ukirit aka awe ra ake. Adzowe itsũwã ru Utitu ri itsi udĩkpi unga aka imesuwe ikikɔng abika adɔsa. Ri imimasha, Uburhu adzowe itsũwã ru unga ri itsi ikpũ ibibɛkyɛ iki imɛ̃ɛ̃ abika adɔsa abɛk ra ake.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-4)*
Anggbaashi ra abika adɔsa *(1.5-16)*
Itser iyi ikikɔng abika adɔsa *(2.1-15)*
Imesa nu igbiir ato *(3.1-11)*
Imimasha *(3.12-15)*

1 Idzeku Uburhu ugãrhã Unum nu ungwɛ̃ itser Uyesu Ukiristo. Asɛng umum na adena umum ifituwe abi imangmang ru Unum aka asɛng ni ĩdarh umbɔ ahwɛng idzidzɛrhayɛ iki ikũ izĩ idɔsu Unum,
2 ngge iki isei ri ifosa iyi urhɛ uwu ugbagbaa. Unum uwuruwi aka asi igbɛrangwĩ, aka abemuwa umɛn urhɛ ha na adɔrha angwɛ̃ ivang.
3 Ri ivanga uku kpengkpeng Unum akũ idzidzɛrhanga adzeka ri irhirhang ri idzowe isarhe, iyiriyɛ umbɔ aka adzaa ru umum agɛ umum ĩdũwã ri itsitsu Unum uwuku ufɔrh umɛn.
4 Ubvur uwurɛ uzĩ ru Utitu ungwɛ̃mum uwu idzidzɛrhe ri imangmang. Imimuta nu ididɔɔr idzeku Unum Utɛ nu Ukiristo Uyesu Uwuku Ufɔrh umɛn.

Itser Utitu ru Ukirit

5 Umum ĩbɔra ungo ru Ukirit ru ungo umashuwe itseryɛ iki ibɔr nu usɛng anggbaashi ri ikikɔng abika adɔsa ru ubɛn utepa, ru nyaka umum iki itsuka ungo.
6 Awu ufang unggbaashi awu unerwi aka ashia ru uvau, awe ru utsɛrha unying ukpekũ, uwuruwi angwɛ̃nga aka awe ru imangmang ru Uyesu na asi iwembɔ abi ishera amɛn use ida igũ arherhe.
7 Unggbaashi ri ikikɔng abika adɔsa adzɛu aner Unum na awu ufang unga ishia ru uvau ru ubɛn unera, asi íwea uner iberi itsi use afɛ̃rhĩ igũ avɔm, asi ídzowuka itsinga ra adɛ, use uner itsoo, use uner ikponu uhwɛk.
8 Nu ngge iki iwe rimi awu ufang unga awu uner uwuku uyɛi atsen, unerwi aka abemu iyiki ize, uwuku ukpɔm itsinga, uwuku urhurhika, uwuku usar na adɔɔr.
9 Arherhu-Num awu idzidzɛrhe, awu ufang unga akpɔm Arherhu-Num akarhãrhã uku kpengkpeng ru nyaka umbɔ aka amesuwe. Ngge ítsu unga afituwe abɔɔ abika adɔsi imesa ha na adɛyiwe igbigba abika akpɛ̃na ngge.
10 Ubinkutsu abika asoyi amɛn awu arhɛrhɛ, abi arherhe aka atãrhã nu abika arhurhɛm, undzumunga ru ukpui abi Uyahuda abika adɔsu ikpem usorhe.
11 Awu ufang umbɔ atsɛrha umbɔ anukutata, ubinkutsu umbɔ asoyi amɛn aya anera arhɛrhɛ nggu imesa iyɛ iki isi imɛ̃ngge umbɔ amesuwe ri ibee iwu ru uhwɛk.
12 Uko nggaa uwuku umesuwe umbɔ agɔr agɛ, <<Abi Ukarita ubɛn ivang awu abi igbɛrangwĩ, íjuɛ iyiki ibewe, abi ighɛrha abika akponi ighabin urhɛrhɛ.>>
13 Ideka iyɛrɛ iwu idzidzɛrhe. Nggee, utsɛrha umbɔ akarhãrhã, ngge itsú umbɔ awuri imangmang iyi idzidzɛrhe.

14 Umbɔ awuri inekukumbɔ ikpeto
ra atsutson akatãrhã abi Uyahuda
nu idɔsi ikpem abirabɛ aka akpɛ̃mbɔ
idzidzɛrhe.
15 Ra abika asar, abina kishoo
awu asarsatake, bɔr ra abirabɛ aka
asi isarmbɔ na ashimbɔ ri imang-
mang, ubin usi isarkpɔ. Idzidzɛrhe,
ifɛrhkɔmbɔ iyiki ihwɛng iyiki ize nu
iyiki ibewe iki ikpengge.
16 Agɔr agɛ umbɔ ahwɛngmbɔ
Unum, bɔr ri itsermbɔ atsɛyimbɔ
unga. Umbɔ awu abin ishĩ, abika
akpɛ̃ ididɔsa, asi ídɛ̃̃ atɔ̃mbɔ itser iyiki
ize.

2

Ubin uku uwe ufang umbɔ amesuwe anera

1 Bɔr ungo, awu ufang ungo ume-
suwe ubin uku uwe uku kpengkpeng
ri imesa iyi idzidzɛrhe.
2 Umesuwe akakũ akatsak umbɔ
angwɛ̃dzɛn nggu atsimbɔ, amɛ̃ iyɛi
imor, akpɔm atsimbɔ, na adɛ̃̃ aker ri
imangmang, na awe ru ibibema nu
ibibima akarhãrhã.
3 Rimi hã, umesuwe akakũ
akatsɛrh umbɔ asei iseiyɛ iki idzowe
imor ru Unum, asi ínyatumbɔ inyar,
use anyanga atsimbɔ adzowe ra adɛ,
bɔr amesuwe abin aka aze.
4 Umbɔ amesuwe akatsɛrh abika
awe ru iker umbɔ abema atsakmbɔ
nu angwɛ̃mbɔ,
5 na awe abika akpɔm atsimbɔ na
asar, abika atɔ̃ itser ra aya, abika
awu ra amɛn, abika adɔsa arherhe at-
sakmbɔ, ngge itsú anera asi írhenumbɔ
Arherhu-Num.
6 Rimi hã, ufituwe awɛdzɛm umbɔ
akpɔm atsimbɔ.
7 Ru ubɛn ubin ukorhu ubinkpi
uku idɛyiwe umbɔ itser iyiki ize.
Ungwɛ̃dzɛn nu utsu amɛnngo
8 nu urherhe irhɛm iyi idzidzɛrhe
ri imesango anera aka asi ídɛ̃̃ acay-
imbɔ. Ukorha akɛrɛ ngge ítsu abika
akpɛ̃ ungo ama agũ atsa ubinkutsu
umbɔ asi íkpombɔ iyiki ibeweyɛ umbɔ
aka irherhe ra atsimɛn.
9 Umesuwe agãrhã umbɔ adɔsa
arherhe ateiyambɔ ru ubɛn ubin, na
atsu umbɔ agũibɛn. Niba awembɔ ru
uning nggu umbɔ,
10 niba avɛumbɔ ivɛu ra aya
ateiyambɔ, bɔr adɛyiwe atsimbɔ ri
idzidzɛrhe ra abina kishoo. Ikorhe
rimi hã ngge ítsu imesa iyɛrɛ iyi Unum
Uwuku Ufɔrh umɛn iwe ru izama ru
ubɛn utsĩndĩã.
11 Imimutu Unum iyiki ikũ ififɔrh
iki idzekangge ra anera kishoo.
12 Imesuwa umɛn igɛ umɛn ĩgɔr
ugɛ <<Ĩ'ĩ>> ri ikpona abin upfung nu
ikorha abinkɛ Unum aka asi ibemu-
nga. Imesuwa umɛn igɛ umɛn ĩgɔr
ugɛ <<Ĩĩ>> ri ibibɛk ri ikpɔm atsimɛn,
iwe abika arhurhika, ni ibɛk ru nyaka
Unum aka abee umɛn ibɛk ru upfung
ukpu irherɛ.
13 Umɛn ikorhe rimi ri idzɛu ifosa
iyi Unum aka atsuke idorh, ngge iwu
ibiba ikpikpoi iyi nggaa Unummɛn
nu Uwuku Ufɔrh, Uyesu Ukiristo.
14 Unga adzowe itsinga na afai na
afɔna umɛn ri kishoo iyiki ibewemɛn
na asare anerabɛ aka awu abinga,
abika atsu amɛn atɔ̃ itser iyiki ize.
15 Umesuwe abin akɛrɛ. Ufituwe nu
utsɛrhe nggu ijee kishoo. Niba uneke
unera akwɛɛrka ungo.

3

Ikorhe ubin uku uze

1 Uyituwe anera umbɔ adɔsa
arherhe abi ijee, na agbisha adzɛu itɔ̃
ubɛn itser iyiki ize.
2 Niba arherhumbɔ arherhe
urhena ri itsi ubɛn unera, asei
uku ughwɔɔw, awe abika adɔɔr na
arhɛrhe atsimbɔ ra anera kishoo.
3 Isha umɛn iwu aguge, iwemɛn
ru ida idɔsa arherhe, abina akɔɔ aka
arhɛm umɛn. Ni iwe agãrhã ri ikpona
ru ikpũ abina arhɛrhɛ ru upfung.
Ibibɛkmɛn iwu ibewe nu unyɛ̃̃, abɔɔ
akpɛ̃mbɔ umɛn nu umɛn ikpɛ̃mɛn
abɔɔ.
4 Bɔr ivangyɛ inna nu ibibemu
Unum Uwuku Ufɔrh umɛn iki idzeka,
5 unga afɔrh umɛn, isi iwengge
ubin ukpuku urhurhika umɛn iki
ikorhe, bɔr awu atorhnga atsu.
Unga afɔrh umɛn ru ubok Ipfu

Isarsatangge aka asorh arhimmɛn, na adzaa umɛn urhɛ uwuku ufa.
6 Unum awupuwa Ipfu Isarsatangge ru umɛn izũwã ru ubok Uyesu Ukiristo Uwuku Ufɔrh umɛn.
7 Unga anyanga umɛn iwu abika arhika ru ubok imimutanga, ngge itsú umɛn iwe abi ukam urhɛ uwu ugbagbaa umɛn iki ifosa.
8 Akɛrɛ ha awu arherhe idzidzɛrhe. Umum ibee ungo udɛ̃ɛ̃ uker ra abin hã, ngge itsú abirabɛ aka uwe ru imangmang ru Unum adzowe atsimbɔ ri itɔ̃ itser iyiki ize. Abin hã awu azeze na awu ru ugarh ru ubɛn unera.
9 Bɔr niba utsĩɔ̃ uning uwu ibɛm nu uning anang atokamɛn nu uning aki Ikpem abi Uyahuda, ubinkutsu ashike ru ugarh na asi íyikuke unera.
10 Ugbiite ato uner uning idiki unying nu ide uvaa. Akɛrɛ aba amaake, ugau itsingo nggu unga.
11 Uhwɛng ugɛ ikpũ uner ha aka ayapunga ru utsĩndĩ, anu ikorha arhim, unga aka atsĩmka itsinga.

Arherhe aka umumasha

12 Kanying umum ĩba idenukũ Uartima use Utikiku ru ungo, ubee udĩã uba ru umum ru Unikaforhi, ubinkutsu umum iwuri isei umɔ ri ivang ighɛnga.
13 Ubee udĩã uyike Uzena urhoya ha nu Uaforho ru utsĩndĩ nu uhwɛng ugɛ umbɔ akpombɔ ubɛn ubinkpi umbɔ aka abee.
14 Awu ufang anermɛn amesi idzowe atsimbɔ ri ikorhe abin aka aze, nggee umbɔ ama adɛ̃ɛ̃ ayike ifɛr itsũwãmbɔ na niba aseimbɔ isei iyiki isheru ugarh.
15 Ubɛn unera nggu umum ighwe ungo. Ughwe abika abema umɛn ri imangmang.

Imimutu Unum ima iwe nggu umbi kishoo.

Ubvur Uburhu aka atsɛnge Ufirhimon

Utsutson ri itsi ubvur Uburhu aka atsɛnge Ufirhimon

Awu Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛnge ubvur uwurɛ ru Ufirhimon ri itsi Uonisimu aka awu ugãrhũ Ufirhimon. Abɔɔ agɛ Uburhu atsɛng ubvur ha ri ivangyɛ unga aka awe ru ugborzĩ, ugɛɛ atsɛng ra amɛk aki 60 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Atsɛng ubvur uwurɛ ngge itsú Ufirhimon agbishu isiseimbɔ nggu ugãrhãnga Uonisimu, ubinkutsu Uonisimu ashɔi arherhe ri itĩ abɔre uteiyanga Ufirhimon. Anera akaifɛrhkɔ ugɛ unga avɛpa ubin uteiyanga ikɛi.

Abinkɛ aka awe umɔ

Ighwe *(1-3)*
Imangmang nu ibibema Ufirhimon *(4-7)*
Ishishɔ̃rhã ri itsi Uonisimu *(8-22)*
Imimasha *(23-25)*

1 Ubvur uwirɛ udzeku umum Uburhu, uner ugborzĩ ubinkutsu umum ĩdũwã ri itsi Ukiristo Uyesu, nu ungwɛ̃mɛn Utimoti. Umɛn itsɛnge ubvur uwurɛ ru Ufirhimon uze uwɛrhamɛn nu undɔka itsermɛn,
2 nu Uafiya unapumɛn, nu Uarkibu uwuku utɛ̃wã ru udũwã nggu umɛn nu ikikɔng abika adɔsa aki ikɔng ri iyango.
3 Unum Utɛ nu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi imimuta nu ididɔɔr.

Uwɛɛ nu ifɛn-Num

4 Ubɛn ivang umum ifɛna-Num ru umbi, umum itar uwɛɛ ru Unum,
5 ubinkutsu umum igũ isarhe imangmango ru Uteijee Uyesu nu ibibemango ru kishoo asarkasar.
6 Umum ifɛn-Num ungo uma udɛ̃ɛ̃ ugashi imangmango, ngge itsú undzumu ihwihwɛngmbi ra abin aka aze kishoo aka awe akimɛn ri idɔsu Ukiristo.
7 A ungwɛ̃mɛn ibibemango iki idzaangge umum anggɔm akarhãrhã nu ififita, ubinkutsu ungo uku utɛnukɔ amɛn abika adɔsa.

Uburhu ashɔ̃rhũ Ufirhimon ri itsi Uonisimu

8 Nu ngge iki iwu ugɛ Ukiristo adzaanga umum ijee umum itsu ungo ukorhu ubinkpi uku imɛ̃ɛ̃ ungo ukorhe,
9 bɔr ibibemamum ru ungo itsu umum ibee ishɔ̃rhã ungo. Umum Uburhu iki iwu ukukũ, ikɛi icɛrɛ umum iki iwu ru ugborzĩ ri itsi imangmangmum ru Ukiristo Uyesu.
10 Umum ishɔ̃rhã ungo ri itsi ungwɛ̃mum Uonisimu, uwuruwi aka adzipa awu ungwɛ̃mum ri imangmang ri ivangyɛ umum iki iwu ri inyãwã.
11 Ri inggbaashia unga ashia ru ugarh ru ungo, bɔr icɛrɛ unga awu ru ugarh ru ungo nu umum.
12 Umum idene unga abvui aba ru ungo, uwuruwi umum iki ibema akarhãrhã.
13 Umum ibee iden unga nggu umum ru unga anyangu ugarhngo ayika umum ivangyɛ umum iki iwe ri inyãwã ubinkutsu ri idũwũ Isarhe Iyiki Ize.
14 Bɔr umum isi ĩbeemum ikorhu ubinkpi ungo uku usi ibemungo, ngge itsú iyiki izeyɛ ungo uku ikorhe awu ungo ubee ikorhe asi iwea umum itsu ungo.
15 Ungaa ahwɛng use ibibɔre Uonisimu ru ungo ivanga ukunjiir ngge itsú ungo ubvui uyɛi unga ugbagbaa?
16 Asi íbvui awea ugãrhã ukpekũ, bɔr awuri inanga ugãrhã, awuri iwe ru nyaku uze ungwɛ̃mbi. Umum ibema unga, bɔr ungo uwuri ibema unga unango umum ru nyaku ugãrhã nu unerwi aka awe ru imangmang ru Uteijee.
17 Nggee ungo uba unyanga umum iwemum uwɛrhitser, uyɛi Uonisimu ru nyaka ungo uku iyɛi umum.

18 Unga aba ashɔyinga ungo use angwɛ̃ɛ̃ uvɛrhngo, uvarhe kishoo ri itsimum.
19 Umum, Uburhu, itsɛng itsɛng iyɛrɛ ru ubokmum. Umum ibvui ifasamum ungo, umum iyituwa ungo ugɛ umum idɔsa ungo uvɛrh urhɛngo.
20 A ungwɛ̃mɛn, umum ibee ungo ukorha akɛrɛ ubinkutsu umɛn kishoo idɔsu Uteijee. Utɛna amɛnmum ru Ukiristo.
21 Umum itsɛnga ungo ubinkutsu umum ihwɛng ungo ikorhungo ubinkpi umum iki ĩgɔr ungo. Idzidzɛrhe umum ihwɛng ungo ikorhe unango ubinkpi umum iki ĩgɔr.
22 Ubina unying uku utoma ikɛi, kabɔɔ uma ugbishuwa ubã umum iki iba itsĩ, ubinkutsu umum ifosa ugɛ ri ifɛn-Nummbi, Unum awuri ikũ umum ibvui ĩbamum ru umbi.

Imimashi ighwe

23 Uabafara uwuruwi aka awe ru ugborzĩ nggu umum ri idɔsu Ukiristo Uyesu, aghwe ungo.
24 Umarku, nu Uaristaku, nu Udima, nu Irhuka abirabɛ aka awe awɛrhi itsermum, ikɛi aghwe ungo.
25 Imimuta iyi Uteijee Uyesu Ukiristo iwe nggu umbi.

Ubvur umbɔ aka atsɛnge abi Uibrani

Utsutson ri itsi ubvur Uibrani

Anasi ihwɛngmbɔ unerwi aka atsɛng ubvur uwurɛ. Anera akaifɛrhkɔ ugɛ aka atsɛngmbɔ ubvur uwurɛ ri Iya-Num ru Urusharhima idɔrhi isipa ra amɛk aki 70 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Atsɛng ubvur ha ri ivangyɛ abika adɔsa abɔɔ, abi Uyahuda, aka atirhi ikorhe ikpũ amɛn rakɔ ugɛɛ ani irhɛm umbɔ ugɛ umbɔ abɔre imangmangmbɔ. Idɛ̃ɛ̃ iwengge ugɛ abika adɔsa ha awe ru uver. Atsɛng ubvur uwurɛ afituwe ikpũ aner abɛrɛ.

Ubvur uwurɛ udɛyiwe ugɛ igɔng nu ijee Uyesu inangngge iyi ípfu itser-Num, nu Umusa, nu abika asɔm Arherhu-Num, nu Akagɔng Abika Adzowe Idɛm-Num uwu ibibemuwe iyiki igbe. Itser ififɔrhyɛ Unum aka atsu ngge itsuifɛr ru ubok akpe Uyesu ngge iwu udĩ ififɔrh ha Unum aka agbisha udzur ri inggbaashia. Idzowe idɛm-Num nu ízũwã iyi ibibemuwe iyiki igbe kishoo iwe nyaka ri itsi akpe Uyesu. Awu ru ubok ibiba Uyesu umbɔ aka adzowe ibibemuwe iyiki ifa, iyiriyɛ iki iwu iyiki izea. Ri imimasha, ubvur ha ikɛi ufituwe imangmang abika adɔsa nggu iker akarhãrhã ru nyaku nggaa abi imangmang aka akorhe ru utsutson abi Uisrairha.

Abinkɛ aka awe umɔ

Uyesu adɛyiwe iwiwe Unum *(1.1-3)*
Uyesu ananga ípfu itser-Num *(1.4—2.18)*
Uyesu ananga abika asɔm Arherhu-Num *(3.1—4.13)*
Itser iyiki idzowe idɛm-Num iyi Uyesu inangge iyi Uharuna *(4.14—7.28)*
Ibibemuwe iyiki ifa inangge iyiki igbe *(8.1—10.18)*
Ugar imangmang *(10.19—12.29)*
Imimasha *(13.1-25)*

Ungwɛ̃wi aka ananga ípfu itser-Num

1 Isha, Unum arherhe arherhe nggu atokamɛn ra angwĩ abika asɔm Arherhu-Num ri ivanga irhɛirhɛ ra atsĩndĩã arhɛrhɛ.
2 Bɔr ri ivang iyiki imimasha iyɛrɛ unga arherhuwa umɛn arherhe ra angwĩ Ungwɛ̃nga. Unga aka atsũ unga awe uner ukam abina kishoo. Ru ubok ungwɛ̃ hã Unum aka amunu upfunga ikɛi.
3 Ungwɛ̃ hã unga adɛyiwe irhirhang Unum na awe uzirhzĩ Unum, na awu icaica nggu unga. Unga akpɔm abina kishoo ra arherhanga aki ijee. Unga aka amaa igbishu utsĩndĩ uwuku usorhe arhim, unga aseisa ru ubok ugha Uwuku Ugɔnga ra afã.
4 Nggee unga ananga ípfu itser-Num, rimi hã, itsokyɛ umbɔ aka adzowe unga inangke ikimbɔ.
5 Awu ipfu itser-Num iyikisong Unum aka ayisa ngge agɛ,
<<Ungo uwu Ungwɛ̃mum,
irherɛ umum iwu Utɛngo?>>*
Use ikɛi unga agɔr ngge agɛ,
<<Umum iwuri iwu Utɛnga
nu unga awu ungwɛ̃mum?>>
6 Nu ikɛi, ivangyɛ Unum aka akũ ukã ungwɛ̃nga aba ru upfung, unga agɔr agɛ,
<<Uneke kishoo ípfu itser-Num idzowe unga igɔng.>>†
7 Arherhi ípfu itser-Num, unga agɔr agɛ,
<<Unga atsu ípfu itsernga ngge iwe ru nyaku ugba,
na atsu umbɔ awe ru nyaki ikonrha
ri itseryɛ umbɔ aki itɔ̃we unga.>>‡
8 Bɔr ru Ungwɛ̃nga unga agɔr agɛ,
<<A Unum, Iyɛrhango iwuri iwu ugbagbaa,
nu ungo uwuri ikũ igbong iyiki igha Iyɛrhango

* **1:5** Àka anyã ikɛi: Amb 2.7. † **1:6** Àka anyã ikɛi: 2Usm 7.14; 1Ats 17.13. ‡ **1:7** Àka anyã ikɛi: Amb 104.4.

ukũ ugha Iyɛrhe idzidzɛrhe.
9 Ungo uku ubemu ubɛn irhirhika nu
ukpɛ̃ɔ ubɛn iki ibewe,
nggee, Unumngo aka atsu ungo
unango awɛrhango
ri idzukuwa ungo atsei anggɔm.>>§
10 Ikɛi unga agɔr agɛ,
<<Utirhi ri inggbaashia, A Uteijee,
awu ungo udzin atarh idzin abĩ,
nu afã awu itser abokngo.
11 Umbɔ awuri itsĩme ake,
bɔr ungo uwuri iwe umɔ ubɛn
ivang.
Umbɔ awuri ishaka ugɛɛ atorho
aka agbe.
12 Ungo uwuri ifeta ake ugɛɛ atorho,
awuri ifara ake ru nyaka umbɔ
iki ifaru untama.
Bɔr ungo uwe ru nyaka ungo uku
uwe,
nu imɛkngo isi ímaangge.>>*
13 Ipfu itser-Num iyikisong Unum aka
agɔr ngge agɛ,
<<Usei nu ubok ughamum
utsɛku umum iki itsu anggamt-
sakngo
awe ubin uku utsorhe andaidakngɔ
>>†
14 Bɔr ípfu itser-Num kishoo
akpurha awu awɛ itser Unum aka
adene ngge iyike abirabɛ aka igha
ukam ififɔrh.

2

Igbiir ato ri ingwɛ̃ amɛnmɛn

1 Ri itsi akɛrɛ ha awu ufang umɛn
ingwɛ̃dzɛn ni ingwɛ̃ amɛnmɛn ra
abinkɛ umɛn iki igũ, utsur abin akɔɔ
atsu umɛn iyapumɛn.
2 Isarheyɛ umbɔ aka adzaa umɛn ra
angwĩ ípfu itser-Num idɛ̃ɛ̃ ikerngge,
nu ubɛn uwuku uzharhuwe ngge use
asi idɔsunga ngge, akpo ufaikpi uku
umɛ̃ɛ̃.
3 Ngge iba iwe rimi, umɛn iko-
rhi iguse ni ishɔɔr umɛn ĩba isi
ingwɛ̃mɛn amɛnmɛn ru nggaa ififɔrh
ha umɛn iki igũ? Ififɔrh iyɛrɛ, Uteijee
nibikanga agbaashia adũwã ngge,
abirabɛ aka agũ ngge agɔr umɛn agɛ
iwu idzidzɛrhe.
4 Unum ikɛi atomuwe ngge ideka
ra atsar nu abin igbigba nu idzeu nu
ízũwã iyi Ipfu Isarsatangge unga aka
agasha ru nyaka unga aka abee.

Uyesu awu udzumu uner

5 Upfung ukpuku uba, ukpurukpi
umɛn iki irherhe ri itsi ukpɔ, Unum
asi ítsu ípfu itser-Num agha iyɛrhakpɔ.
6 Bɔr anang akɔɔ aweke uner uwɔɔ
aka adzowe ideka ri itsɛng Arherhu-
Num agɛ,
<<Anera awu use ungo uku utsu
umbɔ ri ifɛrhkɔngo,
awɛkaci anera awu use ungo uku
udzɛu umbɔ rimi?
7 Ungo utsu umbɔ awe abirabɛ ípfu
itser-Num inangngge umbɔ ri
ivanga ukunjiir.
Ungo ukare umbɔ ikpikpoi nu
imor,
8 nu utsuke ubɛn ubin ra andaidakmbɔ.>>*
Ivangyɛ Unum aka itsuke abina
kishoo ra andaidakmbɔ, unga asi
ínekuka ubin ukpɔɔ uku usi iwekpɔ ri
ijeembɔ. Bɔr icɛrɛ umɛn isi inyãmɛn
ubɛn ubin uwekpɔ ri ijeembɔ.
9 Bɔr umɛn inyãmɛn Uyesu uwu-
ruwi umbɔ aka atsu ípfu itser-Num
inangngge unga ri ivanga ukunjiir.
Icɛrɛ umbɔ aka akare unga ikpikpoi
nu imor ubinkutsu unga ahwa
uver akpe, ngge itsú unga ru ubok
imimutu Unum unga akpe ri iyike
ubɛn unera.
10 Unum unga amuna abina kishoo,
abina kishoo awu akinga. Imɛ̃ɛ̃ngge
unga akũ anera arhɛrhɛ aba ru umbɔ
agasha ri ikpikpoinga. Unga akorha
akɛrɛ ri itsu Uyesu awe undzumunga
ri ihwa ayetnum na adarh umbɔ azĩ
ri ifiɔrh.
11 Uwuku utsu anera awu asarsa-
tambɔ nggu abirabɛ aka atsu umbɔ
asar, Utɛmbɔ awu unying. Nggee
Uyesu asi igũa atsa iyisa umbɔ agɛ,
<<Umbi awu angwɛ̃mɛn nu ana-
pumɛn.>>
12 Unga agɔr agɛ,

§ **1:9** Àka anyã ikɛi: Amb 45.6,7. * **1:12** Àka anyã ikɛi: Amb 102.25-27. † **1:13** Àka anyã ikɛi: Amb 110.1. * **2:8** Àka anyã ikɛi: Amb 8.4-6.

<<Umum iwuri idũwũ itsokngo ra
angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
ra asu ikikɔng anerngo
umum iwuri itsũ ubom ukpuku
ukpoi ungo.>>†
13 Na agɛ,
<<Umum iwuri itsu imangmang-
mum ru unga.>>‡
Ikɛi unga agɔr agɛ,
<<Umum uwi nggu anerabɛ Unum
aka adzaa umum.>>§
14 Iki iwe ugɛ abi ha awe ru ijuɛ
nggu adzirh, unga awe ubina un-
ying nggu umbɔ ri iyor, ngge itsú
unga ru ubok akpenga, awuri atsĩme
Undenggũ, uwuruwi aka akpɔm ijee
akpe.
15 Na awuri ifɔnuka abirabɛ iwei
akpe iki itsu umbɔ igãrhã ru kishoo
ibibɛkmbɔ.
16 Awu idzidzɛrhe ugɛ unga asi
ibanga iyike ípfu itser-Num, bɔr ayike
anang Uibrahim.
17 Ngge itsu awu ufang unga awe
ru nyaka angwɛ̃mbɔ nu anapumbɔ
ra atsĩndĩã kishoo, ngge itsú unga
awu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-
Num uwuku utɔ̃itser Unum nggu
idzidzɛrhe nu atorh, na awe idɛm
iyiki itsũwe arhim anera.
18 Unga imɛ̃ɛ̃ iyike kishoo abirabɛ
umbɔ aka avira umbɔ, ubinkutsu
unga nibikanga ahwaa ayetnum ri
ivang iviviranga.

3

Uyesu ananga Umusa

1 Nggee, asarkasar angwɛ̃mɛn nu
anapumɛn, abirabɛ umɛn iki iwu
awɛrhɛ ru ubok iyiyisa iyi Unum, àka
atsu ifɛrhkɔmbi ru Uyesu, uwuruwi
umɛn iki ĩdekuwe ugɛ unga awu nggaa
uner itser Unum na awu Ukugɔng
Uwuku Udzowe Idɛm-Num.
2 Unga akorhunga kishoo abinkɛ
uwuku usɛng unga aka abee unga
akorhe, ru nyaku Umusa aka akorhe
abinkɛ aka amɛ̃ɛ̃ unga akorhe ri iyike
abi Unum.
3 Uyesu amɛ̃ɛ̃ ikpo nggaa imor
ananga Umusa, ru nyaku uner
uwuku udzin iya aka awe ru imor
ananga iya ha.
4 Ubɛn iya awu unera adzin ike, bɔr
Unum unga adzin ubɛn ubin.
5 Umusa akorhe abinkɛ aka amɛ̃ɛ̃
ugãrhã akorhe ri iyike abi Unum, ri
adzowe ideka ra abinkɛ Unum aka
irherhe unuma.
6 Bɔr Ukiristo ani ikorhe ubɛn
ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃ Ungwɛ̃ akorhe ra
abi Unum kishoo. Nu umɛn iwe abi
Unum, umɛn ĩba ikpɔmɛn ubinkpi
umɛn iki ifosa nggu ikeramɛn nu
isheri iwei.

Igbiite ato abika asheri imang-mang

7 Nggee, Ipfu Isarsatangge igɔr igɛ,
<<Irherɛ, umbi aba agũmbi urhɛm
Unum,
8 àka niba awembi abi ikertsi
ru nyaka atokambi aka akorhe ri
ivang isoyi amɛn hã,
ri ivang iviviri ra arhum.
9 Nggɔɔ ha atokambi aka avira umum,
imɛka isɔka inaa, umbɔ anyãmbɔ
ubinkpi umum iki ikorhe.
10 Ngge itsu umum igũ avɔm nggu
udan ukpɔrɔ ha,
umum igɔr igɛ, <Ubɛn ivang
amɛnmbɔ ani iyapa,
na asi ihwɛngmbɔ atsĩndĩmum.>
11 Nggee umum itsu ra avɔmmum
iyirh ĩgɛ, <Umbɔ asi ítsĩmbɔ ri
iwiwoshamum.> >>*
12 Àka angwɛ̃dzɛn, umbi angwɛ̃mɛn
nu anapumɛn, utsur unera ru umbi
awe ra amɛn aka abewe akika isheri
imangmang atsu unga adzipu undz-
ingnga ru Unum uwu urhɛ.
13 Bɔr àka afituwe adɔka ubɛn
unum, ubɛn unumkpi umbɔ iki iyisa
<<Irherɛ,>> ngge itsú unying ru umbi
asi íwea uner ikertsi ri itsi irhirhɛm
iyi arhim.
14 Umɛn iwu awɛrha nggu Ukiristo
umɛn ĩba ikpɔmmɛn imangmangmɛn
iyi inggbaashia izĩ itsĩmɛn imimasha.
15 Ru nyaka ngge iki igɔr ugɛ,

† **2:12** Àka anyã ikɛi: Amb 22.22. ‡ **2:13** Àka anyã ikɛi: Uish 8.17. § **2:13** Àka anyã ikɛi: Uish 8.18.
* **3:11** Àka anyã ikɛi: Amb 95.7-11.

<<Irherɛ, umbi aba agũmbi urhɛm Unum,
àka niba awembi abi ikertsi
ru nyaka atokambi aka akorhe ri ivang isoyi amɛn hã.>>†

16 Awu umbɔ ungamɔ agũ urhɛm Unum na asoyi amɛn? Asi iwea umbɔ ha kishoo Umusa aka akũna umbɔ adzek ra abĩ Umasar?
17 Awu nggu umbɔ ungamɔ unga aka agũ avɔm imɛka isɔka inaa? Asi iwea nggu abika akorha arhim, ayormbɔ aka akpe ra arhum?
18 Awu umbɔ ungamɔ Unum aka ayirh uyirh ugɛ umbɔ asi ítsĩmbɔ ri iwiwoshanga? Asi iwea umbɔ abika akpɛ̃ ididɔsa?
19 Nggee umɛn inyãmɛn umbɔ asi idɛ̃ɛ̃ atsĩmbɔ, ubinkutsu ida imangmangmbɔ itsu.

4

Ivang iwiwosha aner Unum

1 Nggee, ngge iki iwe ugɛ ibibemuwe ivang iwiwosha iki idɛ̃ɛ̃ngge iba itsĩ icɛrɛ, umɛn ingwɛ̃dzɛn utsur uwɔɔ ru umbi asi ikpoa itsitsĩ ru ngge.
2 Umɛn iki ĩgũmɛn Isarhe Iyiki Ize umbɔ aka adzaa umɛn, ru nyaka umbɔ aka agũ, bɔr isarhe ha umbɔ aka agũ ishingge ru ugarh ru umbɔ, ubinkutsu, umbɔ asi iyɛimbɔ ngge nggu imangmang ru nyaka abika adɔsa.
3 Umɛn iki iwe ru imangmang umɛn itsĩ iwiwosha ha, ru nyaku Unum aka agɔr agɛ,
<<Nggee umum iki itsu ngge nu uyirh nggu avɔmmum ĩgɛ,
<Umbɔ asi ítsĩmbɔ ri iwiwoshamum.> >>*
Nu ngge iki iwe ugɛ unga amaa itsernga udzur ri ivangyɛ unga aka amunu upfunga.
4 Itsɛng Arherhu-Num irherha arherhe ri itsi unuma utɔɔva igɛ, <<Ru unum ukpu utɔɔva Unum aka awosha ri itsernga kishoo.>>†
5 Bɔr ru ubvur ha Unum arherhe agɛ, <<Umbɔ asi ítsĩmbɔ anang iwiwoshamum.>>
6 Inang iwengge ugɛ abɔɔ awuri itsĩmbɔ iwiwosha ha, bɔr abirabɛ aka agbaashia agũ Isarhe Iyiki Ize ha asi itsĩmbɔ, ubinkutsu, ida idɔsumbɔ itsu.
7 Nggee Unum ikɛi abvui atsu unum ukpɔɔ, ayisa agɛ, <<Irherɛ.>> Unga arherha akɛrɛ ra angwĩ Udauda ri ivangyɛ imɛka irhɛirhɛ iki itɔng, agɛ,
<<Irherɛ umbi aba agũmbi urhɛmmum,
àka niba awembi abi ikertsi.>>‡
8 Ujoshuwa asi idɛ̃ɛ̃ adzowuka umbɔ iwiwosha, ngge itsu Unum arherha arherhe ri itsi unum ukpɔɔ uku iba.
9 Nggee, unum ukpuku uwosha ra aner Unum una uwe umɔ ru nyaku Unum aka awosha ru unum ukpu utɔɔva.
10 Ubɛn unerwi aka atsĩ ri iwiwoshu Unum unga akpowe itsinga iwiwosha ri itsernga, ru nyaku Unum aka akorhe ri iyinga.
11 Nggee, awu ufang umɛn ikorhu ubɛn ubinkpi umɛn iki idɛ̃ɛ̃ ikorhe ri ikpo itsĩ ri iwiwosha ha, ngge itsú anera niba atsĩmmbɔ ri itsi ida ididɔsa ru nyaka abi Uisrairha aka akorhe.
12 Ubɛn arherhakɛ Unum aka arherhe, aweke ru urhɛ nu iker. Agha anangke ubɛn ikon ikider iyi angwĩã avaa. Ngge idɛ̃ɛ̃ izharhe igashuwe ipfu nu urhɛ, ikɛi agau icim nggu apfupfu. Adɛ̃ɛ̃ ahwɛngke ubɛn ifɛrhkɔ nu amɛn anera.
13 Ubin ushikpɔ ra abinkɛ aka amuna kishoo aka awɔk ru Unum. Abina kishoo awu ukupɛ̃ɛ̃ ra asunga. Awu ufang umɛn iki ivarhuwe unga abinkɛ umɛn iki ikorhe kishoo.

Uyesu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num

14 Iki iwe ugɛ umɛn iwemɛn ru ukugɔnga ra Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num aka atsĩã ra afã, Uyesu Ungwɛ̃ Unum, nggee umɛn ikpɔm imangmangmɛn iker.
15 Umɛn isi iwemɛn ru Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num aka asi igũa atorh ru ida ikermɛn, bɔr umɛn iwemɛn ru uwɔɔ uwuruwi umbɔ aka avira unga ra atsĩndĩã kishoo, ru

† **3:15** Àka anyã ikɛi: Amb 95.7,8. * **4:3** Àka anyã ikɛi: Amb 95.11. † **4:4** Àka anyã ikɛi: Ing 2.2.
‡ **4:7** Àka anyã ikɛi: Amb 95.7,8.

nyaka umbɔ aka avira umɛn, bɔr unga ashia ra arhim.
16 Nggee umɛn ĩba nggu ikeramɛn ru Unum uwuruwi aka awe ru inna, ngge itsú umɛn iyɛi atorh nu umata ukpuku uyika umɛn ri ivang iyiki ibibee.

5

1 Aka isaka asɛng ubɛn Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num ra akatsak na atsu unga awe asumbɔ ri itser-Num, unga awuri iyɛruwe izũwã nu idzowe idɛm-Num ri itsi arhim.
2 Unga idɛ̃ɛ̃ angwɛ̃dzɛn nggu abika asheri ihwihwɛng abika ayapa, ubinkutsu unga awea ru ida iker iganga.
3 Akɛrɛ ha atsu awu ufang unga adzowe idɛm-Num ra arhimnga, nu arhim anera ikɛi.
4 Unera asi ídɛ̃ɛ̃ asɛnga itsinga ri imor iyɛrɛ, bɔr awu Unum ukpekũ awuri idɛ̃ɛ̃ asɛng unga, ru nyaka unga aka asɛng Uharuna.
5 Rimi hã ikɛi Ukiristo asi ibeeka itsinga ikpikpoi iyiki iwe Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Bɔr awu Unum agɔr unga agɛ,
<<Ungo uwu ungwɛ̃mum,
irherɛ umum iwu Utɛngo.>>*
6 Unga abvui arherhe ra anang akɔɔ agɛ,
<<Ungo uwu uner uwuku udzowe
idɛm-Num uwu ugbagbaa,
ri itɔ̃ itser iyi Unum ru nyaku
Umarhkizadak.>>†
7 Ri ivang Uyesu aka awe ri iyor ru upfung, unga afɛn-Num nggu iciu akpe atsotsorake nu anyĩ, afɛn uwuruwi aka amɛ̃ɛ̃ ifɔrhe unga ra akpe, agũmbɔ unga ubinkutsu unga awu uner uwuku udɔsu Unum na adzowe unga imor.
8 Unga awu Ungwɛ̃ Unum, bɔr unga amesi ididɔsa ru utsĩndĩ ayetnumkɛ unga aka ahwa,
9 unga aka amaa ihwa ayetnumnga kishoo, umbɔ atsu unga awe utsĩndĩ ififɔrh iyi ugbagbaa ru kishoo abika adɔsa unga.
10 Unum atsu unga awe Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num ri itɔ̃ itser iyi Unum ru nyaku Umarhkizadak.

Igbiir ato ri idzipu undzing ri imangmang

11 Umɛn iwe ra abin arhɛrhɛ umɛn iki irherhe ra akɛrɛ ha, bɔr aghong umɛn iki idɛyiwa umbi agbena, ubinkutsu, umbi asi ifɛ̃rhũmbi idzursu.
12 Icɛrɛ imɛ̃ngge umbi awe abika umumesuwe, bɔr utsɛku icɛrɛ umbi abee unera abvui amesuwa umbi angwɛ̃rhã abina akɔɔ ra Arherhu-Num. Umbi abee abɛ̃, ubinkutsu, umbi asi ídɛ̃ɛ̃ aghambi ubingha akakũ!
13 Ubɛn uwuruwi abɛ̃ aka awe ubinghanga awu irheng ungwɛ̃, asi ihwɛnga imesa iyiki irhika.
14 Bɔr ubingha akakũ uwu ukerketakpɔ. Akakũ hã adɛ̃ɛ̃ asɛngmbɔ iyiki ize ri iyiki ibewe, ubinkutsu umbɔ ubɛn unum ani ikũ ihwihwɛngmbɔ iyiki irhika.

6

1 Nggee, umɛn itsu amɛnmɛn ri iwe akakũ, asi iwea irherha arherhe ri itsi abinkɛ umɛn iki imesa ri itsi Ukiristo ri inggbaashia ukpekũ, akirakɛ aka awu atar idzin aki imangmangmɛn. Ake awu idzidzipa ri ifɛre iki ikũ umɛn izĩ ra akpe ni iwe ru imangmang ru Unum,
2 arherhi imesa iyi ubɔtisima, nu itsorhuwe abok, nu isisok ra akpe, nu itsu uvau iyi ugbagbaa.
3 Imɛ̃ɛ̃ngge umɛn iwe akakũ, Unum aba abemunga.
4 Abirabɛ aka anyãmbɔ irhirhang iyi idzidzɛrhe Unum na aka abanga agũmbɔ izũwãnga, abirabɛ aka akpombɔ iwu awɛrhu uzãrhã Ipfu Isarsatangge,
5 na aka abangumbɔ ize Arherhu-Num nu ijee ivangyɛ uku iba unuma,
6 na abvui adzipu undzingmbɔ ru Unum, isi ídɛ̃ɛ̃ iwengge ugɛ umbɔ abvui akũ umbɔ adzipa aba ru Unum. Akɛrɛ awu idzidzɛrhe, ubinkutsu iwu ugɛɛ umbɔ aka abvui anyapuwe

* **5:5** Àka anyã ikɛi: Amb 2.7. † **5:6** Àka anyã ikɛi: Amb 110.4.

Ungwɛ̃ Unum na adzowe unga atsa ra awiya.
7 Abĩkɛ aki ihwa inai ubɛn unum
ngge idoi nu ake aka isaka amɛrke
abin aka awe ru ugarh ra abirabɛ iki
ikau ake, abĩ hã rakɔ iki iyɛi idorh
Unum.
8 Bɔr abĩ aka amɛr ididɔk nu undzi,
ashike ru ugarh nukpɔ. Abĩ hã Unum
aka ayoka itsu ake ikponum. Ri imi-
maa ikɛi awuri ikpĩĩwe ake.
9 Umbi awɛrhamɛn umɛn iki ĩbema
akarhãrhã, umɛn irherhumɛn rimi
hã, bɔr umɛn iwemɛn ri ikeramɛn ugɛ
umbi awe ru udĩ uku uze, udĩ hã uwu
ukpu ififɔrh.
10 Unum asi iwea ri ida irhirhika,
unga asi íyiruka itsermbi nu ibibe-
mayɛ umbi aka adɛyiwe unga ri
iyiyikeyɛ umbi aka akorhuwe abika
adɔsa, ru nyaka umbi aki ikorhe.
11 Umɛn ibee ubɛn unera ru umbi
atsu asunga ri idɛyiwe ikikorhe ha azĩ
atsĩ imimasha, ngge itsú umbi akpo
ubinkpi umbi aka afosa.
12 Umɛn isi ibeemɛn umbi awe ru
ighɛrha, bɔr àka akorhe ru nyaka
abirabɛ aka iyɛi ubinkpi Unum aka
abemuwe ru ubok imangmang nu
ibibimambɔ.

Itsufɛr ibibemuwe-Num

13 Ivangyɛ Unum aka abemuwe
Uibrahim, uwɔɔ aka ananga Unum
ashia, nggee unga ayirh nggu itsinga,
14 agɛ, <<Awu idzidzɛrhe umum
iwuri itsuka ungo idorh, umum iwuri
itsu unangngo uwe urhɛrhɛ.>>*
15 Mɔcɛ Uibrahim aka abima adzɛu,
ayɛisa ubinkpi Unum aka abemuwe
unga.
16 Anera aka isaka ayirh ri itsok
unerwi aka ananga umbɔ, uyirh
ha udɛyiwe ugɛ arherhanga awu
idzidzɛrhe na akɛnke ubɛn uning.
17 Unum abee idɛyiwe ukupɛ̃ɛ̃ ra
abirabɛ aka awe abi ukam ra abinkɛ
unga aka abemuwe ugɛ abinkɛ unga
aka abee ikorhe asi ífaruke. Nggee
unga atsuafɛr nggu uyirh.
18 Ibibemuwe nu uyirh ha asi
ífaruke, ubinkutsu, Unum asi ídɛ̃ɛ̃
agbɛrangwĩ. Unum atsu ibibemuwe
nu uyirh ha ngge itsú umɛn abirabɛ
iki itĩ izĩ ru unga akaa umɛn, umɛn
idɛ̃ɛ̃ ikpɔmmɛn ifosayɛ umbɔ aka atsu
ra asumɛn na adzaa umɛn ififita
akarhãrhã.
19 Umɛn iwe ru ifosa iyɛrɛ ngge
iwe ubinkpi uku ukpɔm urhɛmɛn,
ake ashike ni iwei nggu icicang.
Ake anu itsĩrhã ru unɔrkang andz-
ing urhaburhe anangkɛ aka asar
anangke ananga kishoo,
20 anangkɛ Uyesu aka agbaashia
azĩ ri itsimɛn. Unga awu Ukugɔng
Uwuku Udzowe Idɛm-Num uwu ug-
bagbaa ri itɔ̃ itser iyi Unum ru nyaka
Umarhkizadak.

7

Umarhkizadak uwuku udzowe idɛm-Num

1 Umarhkizadak ha awu uyɛrhu Us-
arhim na awu uwuku udzowe idɛm-
Num uwu Unum Uwuku Ugɔnga.
Agbopu Uibrahim aka adzeki iwayɛ
unga aka atang nggu ayɛrhe arhɛrhɛ
agha inggbaashi, Umarhkizadak at-
suke unga idorh.
2 Uibrahim adzowe unga unying
ra abina usɔka ru ubɛn abinnga.
Agben Umarhkizadak awu, <<Uyɛrhe
irhirhika.>> Ikɛi unga awu Uyɛrhe
Usarhim, agbena awu, <<Uyɛrhe
ididɔɔr.>>
3 Asi idɛyiwambɔ umɛn ubin ri
itsi utɛ Umarhkizadak use uyanga
use atokanga. Asi idɛyiwambɔ umɛn
unum imarnga use unum akpenga.
Unga awu uwuku udzowe idɛm-
Num uwu ugbagbaa ru nyaku Ungwɛ̃
Unum.
4 Àka arhi anyã ikpũ imornga. Uko
Uibrahim utokamɛn adzowuka unga
unying ra abinnga usɔka ra abinkɛ
unga aka akpo ri iwa!
5 Ri Íkpem awu ufang abi Urhawi
aka awe abika adzowe idɛm-Num
ayɛi ubina unying ra abina usɔka
ra abin aner Uisrairha aka awe, nu
ngge iki iwe ugɛ umbɔ awu unang
Uibrahim.
6 Umarhkizadak aka asi iwea
unang Urhawi, bɔr unga ayɛisa ugau

* **6:14** Àka anyã ikɛi: Ing 22.17.

unying ra abina usɔka ru Uibrahim,
na atsukuka idorh ru Uibrahim
uwuku uwe ru ibibemuwe iyi Unum.
7 Icicang ishingge uwuku utsuke
idorh ananga uwuku uyɛi idorh.
8 Ru utsĩndĩ uwɔɔ, abi Urhawi
abirabɛ aka ikpe ayɛimbɔ ugau
unying ra abina usɔka, bɔr ru utsĩndĩ
uwɔɔ, Umarhkizadak uwuruwi umbɔ
aka agɔr agɛ unga awe nggu urhɛ ayɛi.
9 Urhawi nibikanga ani iyɛi ubina
unying ra abina usɔka ha, bɔr adɛ̃ɛ̃
agɔrmbɔ agɛ unga aka afasa ubin
ukpunga ru ubok Uibrahim ivangyɛ
Uibrahim aka adzowe unying ra
abina usɔka ru Umarhkizadak.
10 Urhawi ana awu ri iyor
Uibrahim ri ivangyɛ Uibrahim aka
adzowe unying ra abina usɔka ru
Umarhkizadak.

Uyesu awu ru nyaku Umarhkizadak

11 Idzidzɛrhe, umbɔ aka adzowe
anera Ikpem hã, adzowe umbɔ nggu
ikpem itser iyiki idzowe idɛm-Num
Urhawi nu unangnga aka akorhe.
Anera aba adɛ̃ɛ̃ awembɔ abika arhika
ru ubok idzowe idɛm-Num urhawi
nu unangnga aka akorhe, awu use
utsu umbɔ abee uwuku udzowe
idɛm-Num uwɔɔ aka iba, uwuruwi
aka awu uner uwuku utɔ̃itser iyi
Unum ru nyaka Umarhkizadak, isi
iwengge ru nyaku Uharuna?
12 Ivangyɛ umbɔ aka afaruwe ikpũ
idzowe idɛm-Num, awu ufang umbɔ
afaruwe Íkpema.
13 Uyesu uwuruwi umbɔ aka
arherhe abin hã ri itsinga, asi iwea
unang Urhawi, unera unying ra
atokanga anasi iwea uner uwuku
udzowe idɛm-Num.
14 Iwu idzidzɛrhe Uteijeemɛn
adzeku unang Uyahuda, abirabɛ
Umusa aka asi irherhunga ugɛ umbɔ
awe abika adzowe idɛm-Num.
15 Umbɔ awuri igbisha ahwɛngmbɔ
ubinkpi umɛn iki irherhe uba uwɔɔ
uwuku udzowe idɛm-Num ru nyaku
Umarhkizadak adzekanga.
16 Asi isɛngmbɔ uner ha ri itsi
ikpem atokanga, bɔr iwe ri itsi
urhɛnga uku usi ídɛ̃ɛ̃ umaamgbɔ.
17 Ubinkutsu umbɔ adzowe ideka ri
itsinga ra Arherhu-Num ugɛ,
<<Ungo uwu uner uwuku udzowe
idɛm-Num uwu ugbagbaa,
ri itɔ̃ itser iyi Unum ru nyaka
Umarhkizadak.>>*
18 Angwɛ̃we ikpem iyi isha ri
ibanga ubinkutsu ngge ishingge ri
ijee nu ugarh,
19 ubinkutsu Íkpem isi itsu anera
arhikumbɔ. Bɔr ifosa iyiki izea iki
idzekangge, ru uboknggе umɛn iki ĩba
ikhapa ru Unum.
20 Unum atsu ngge nggu uyirh!
Abika adzowe idɛm-Num abɔɔ asi
itsĩmbɔ itser nggu uyirh.
21 Bɔr unga awu uwuku udzowe
idɛm-Num nggu uyirh ri ivangyɛ
Unum aka agɔr unga agɛ,
<<Uteijee aka ayirha,
asi ífarunga amɛnnga agɛ,
<Ungo uwu uwuku udzowe idɛm-
Num ugbagbaa.> >>†
22 Uyirh ha udɛyiwe ugɛ Uyesu
awuri itsu ibibemuwe-Num iyiki izea
iwe.
23 Abika adzowe idɛm-Num hã awu
arhɛrhɛ, ubinkutsu akpe aka isaka
akɛn umbɔ itsermbɔ.
24 Bɔr Uyesu awu uwuku udzowe
idɛm-Num ugbagbaa, ubinkutsu
unga awe ru urhɛ uwu ugbagbaa.
25 Nggee icɛrɛ nu ugbagbaa unga
imɛ̃ɛ̃ ifɔrhe kishoo abirabɛ aka aba
akhapa ru Unum ru ubok unga,
ubinkutsu unga abɛk ugbagbaa na
afɛne-Num ru umbɔ.
26 Ikpũ Ukugɔng Uwuku Udzowe
Idɛm-Num uwɛrɛ ha umɛn iki ibee,
unga awu asarsatawɔ, ashia ru uvau,
aka atsũwũkumbɔ unga ra anang abi
arhim na akũ unga azĩmbɔ ra anang
ikpikpoi akagɔnga ra afã.
27 Unga asi iwea ru nyaka Ukugɔng
Uwuku Udzowe Idɛm-Num abɔɔ,
abirabɛ aki idzowe idɛm-Num inuma
ni inuma, agbaashia adzowe idɛm-
Num iyi arhimmbɔ, mɔcɛ na adzowe

* **7:17** Àka anyã ikɛi: Amb 110.4. † **7:21** Àka anyã ikɛi: Amb 110.4.

iyi arhim anera. Bɔr Uyesu adzowe itsinga awe idɛm-Num ru arhim anera idiki unying ugbagbaa ri ivangyɛ unga aka adzowe itsinga akpe.
28 Anera kishoo ani ikorha arhim na akpe. Íkpem Umusa ini isɛng Akagɔng Abika Adzowe Idɛm-Num ra aner ha, bɔr uyirh ha uku uba ru undzing Íkpem, usɛng Ungwɛ̃wi umbɔ aka atsu unga awu undzumu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num uwu ugbagbaa.

8

Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num uwu ibibemuwe-Num iyiki ifa

1 Itsi arherhamɛn ru ubinkpi umɛn iki irherhe unggakpi, umɛn iwemɛn ru Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, aka asei nu ubok ugha anang isei Uwuku Ugɔnga ra afã.
2 Unga hã ikɛi ani itɔ̃ itser ri Iya-Num, utsurha idzidzɛrhe uwu Unum, akirakɛ Uteijee unga adzin, asi iwea abok anera.
3 Ubɛn Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num asɛng unga idzowe izũwã nu idɛm-Num, nggee awu ufang Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Nummɛn hã ikɛi awe ru ubinkpi unga aka idzowe.
4 Unga aba awe ru upfung, unga asi íwea uwuku udzowe idɛm-Num, ubinkutsu ishaisha umbɔ atsu abɔɔ awe abika adzowe ízũwã ri igigɔr Íkpem Umusa.
5 Atɔ̃ itser ri Iya-Num, ikirikɛ iki iwu uzirhzĩ anangkɛ aka awe ra afã. Akɛrɛ ha atsu umbɔ avange Umusa ri ivangyɛ unga aka awuri itar utsurha Unum. Umbɔ agɔr agɛ, <<Ukorhu ubɛn ubina uwe ru nyaka umbɔ aka adɛyiwa ungo ni igũ hã.>>*
6 Bɔr itseryɛ Uyesu aka ayɛi inangge iyi abika adzowe idɛm-Num ru nyaki ibibemuwe-Num iyiki ifa ha unga aka atsu ngge iwe, inangge iyiki agbe ha, ubinkutsu ibibemuwe-Num iyiki ifa ha ikũwa umɛn abin aka azea.
7 Agɛ ibibemuwe-Num iyi ing-gbaashia isi igbangge, umbɔ asi íbeembɔ iyɔɔ.
8 Bɔr Unum anyã igbigba ra anera na agɛ,
<<Uteijee unga agɔr agɛ, ivanga niyɔ
ibarɔ,
umum iwuri ĩbemuwe abi iya Uis-
rairha
nu iya Uyahuda ibibemuwe-
Num iyiki ifa.
9 Isi íwengge ru nyaki ibibemuwe
iyiriyɛ umum
iki ĩbemuwe nggu atokambɔ,
ri ivangyɛ umum iki ikpɔm ubokmbɔ
ikũna umbɔ ĩdzek ra abĩ Umasar.
Umbɔ asi ikorhumbɔ ubinkpi umum
iki ibee ri iyɛi ibibemuwe-
mum,
ngge itsu umum ĩdzipu undzing-
mum ru umbɔ,
Uteijee unga agɔr.
10 Iyɛrɛ iwu ibibemuweyɛ
umum iki ĩbemuwe aner Uis-
rairha ivang iyi ha iba itɔ̃ngge,
Uteijee unga agɔr.
Umum iwuri itsuke Íkpemmum ra
amɛnmbɔ,
ikɛi umum iwuri itsɛnge ngge ra
amɛnmbɔ.
Umum iwuri iwu Unummbɔ,
umbɔ awu anermum.
11 Asi ímesukumbɔ adɔkambɔ,
use uwɔɔ agɔr ungwɛ̃mbɔ use un-
apumbɔ agɛ,
<Uhwɛng Uteijee,>
ubinkutsu kishoo awuri ihwɛngmbɔ
umum,
udzur ra abika awe ru ugarh
ukunjiir uba utsĩ abika awe ru
ugarh urhɛrhɛ.
12 Umum iwuri itsũwũkũ iyiki
ibewambɔ,
ni isi íbvui iyitumum arhimmbɔ.>>†
13 Ivangyɛ unga aka arherha arherhe ibibemuwe-Num iyiki ifa ha, unga aka atsu iyi inggbaashia iwe iyiki igbe, ikɛi ubɛn ubin ukpuku ugbe uku ukɔ̃kpɔ usi ídãrhũkpɔ nu ugwir.

* **8:5** Àka anyã ikɛi: Idzi 25.40. † **8:12** Àka anyã ikɛi: Uiri 31.31-34.

9

Idzowe igɔng ru Utsurha-Num uwu upfung

1 Ibibemuwe-Num iyi inggbaashia
iwengge ra atsĩndĩkɛ aka awu ufang
ru umbɔ adɔsa ri idzowe igɔng ru
Unum nu ikɛi ra anangkɛ aki ikorha
ake ru upfung.
2 Atar utsurha Unum. Anang idɛ̃ɛ̃
irhirhang nu utebur iyi uborodi
ukpuku unɛmuwe ru Unum awu ru
udãwunga. Anang akɛrɛ ha umbɔ
ayisa ake Anang Akika Asar.
3 Ru undzing urhaburhe umbɔ
aka ayapuwe ru untana uba utai ra
abĩ awu ubã ukpɔɔ umbɔ ayisa ake
Anangkɛ Aka Asar Anangke Ananga
Kishoo.
4 Ubã hã uwekpɔ ru ubeu uzinarhi
umbɔ iki ikpĩĩ isung umɔ, nu ikɛi akɔti
ibibemuwe-Num umbɔ aka afuruwe
ake nggu uzinarhi. Akɔti ha awe
nggu igbong Uharuna iyiki ipfum ay-
erhe nu abata atarh avaa aka awe ru
Íkpema usɔka Unum aka adzowe ru
Umusa nu undzoma uzinarhi ukucii
uku uwe ru umanna.
5 Ímimuna iyiki iwe ra afɛ, iyiriyɛ
irhirhang Unum iki icipuwa ru ake,
adɛ̃ɛ̃ ni itsi akɔti ha na adzowe uzirhzĩ
ru utsĩmwi umbɔ aki itsũwe arhim.
Bɔr icɛrɛ umɛn isi ídɛ̃ɛ̃ irherhumɛn
arherhe ri itsi abin hã unying anying.
6 Umbɔ aka amaa igbisha abin
hã rimi, abika adzowe idɛm-Num
atsĩrhã ru udãwã hã atɔ̃ itsermbɔ.
7 Bɔr Ukugɔng Uwuku Udzowe
Idɛm-Num ukpekũ awuri itsĩ ru
unɔrkãn uwu uvaa, idiki unying ra
amɛka. Unga awuri itsĩ nggu adzirh,
unga aka iyɛruwe ru arhimnga
nu arhim anera aka akorhe ri ida
ihwihwɛng.
8 Ru ubok abin hã kishoo Ipfu
Isarsatangge idɛyiwa igɛ umbɔ asi
ihwɛngmbɔ utsĩndĩ uwuku utsĩ
Anankɛ Aka Asar Anangke Ananga
Kishoo, akirakɛ aka awu ra afã, ri
ivangyɛ utsurha Unum uwu ingg-
baashia aka ana adɛ̃ɛ̃ umɔ.
9 Akɛrɛ ake adɛyiwa umɛn abin ri
itsi ivang iyɛrɛ. Ake adɛyiwa umɛn
ugɛ ízũwã nu idɛm-Num umbɔ iki
iyɛruwe isi ídɛ̃ɛ̃ itsungge amɛn abika
adzowe igɔng aweke uku urhirhiki.
10 Akɛrɛ ha awu arherhe ighigha nu
ihwihwa nu ikpũ isisorh nggu amɛ̃,
awu agbeyi utsɛku unumkpi Unum
aka itsu ake awe aka afa.

Adzirh Ukiristo

11 Bɔr ivangyɛ Ukiristo aka aba ugɛɛ
Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num
uwu abin aka aze umbi aka ayɛi,
unga atsĩ ru utsurha uwuku uzea
uwu Unum, uwuku uwe ru imor
unangmgbɔ uwu upfunga, uwuruwi
asi iwea unera atar, asi iwea ikpũ
imimuna iyɛrɛ.
12 Asi itsĩa nggu adzirh ishur use aki
inak. Bɔr unga atsĩ ra Anankɛ Aka
Asar Anangke Ananga Kishoo nggu
adzirhnga. Unga akorha akɛrɛ ha
idiki unying ugbagbaa akpowa umɛn
ififorh iyi ugbagbaa.
13 Adzirh ishur nu aki inak iyiki
itsak nu atɔɔ ungwɛ̃ inak umbɔ aka
isaka akũ amisuwe ra anerabɛ aka
asi itɛnmbɔ ngge itsú umbɔ awe abika
atɛn ra asu Unum.
14 Adzirh Ukiristo awuri ikorhe
anangke aki ha akarhãrhã! Unga
uwuruwi ru ubok Ipfu-Num iyi
ugbagbaa adzowe itsinga uwuku
usheru uvau ru Unum. Adzirhnga
adɛ̃ɛ̃ asorhke arhimmɛn akirakɛ aki
ikũna umɛn azĩ ra akpe na atsu
amɛnmɛn arhika, ngge itsú umɛn ima
itɔ̃ itser Unum uwu urhɛ.
15 Akɛrɛ ha atsu Ukiristo awe
uwuruwi aka atsu ibibemuwe-Num
iyiki ifa iwe, ngge itsú abirabɛ
umbɔ aka ayisa ama ayɛi ukam
ukpu ugbagbaa ukpurukpi umbɔ
aka abemuwe. Akɛrɛ adɛ̃ɛ̃ aweke,
ubinkutsu unga aka akpe akpekɛ aka
ifɔrhe anera ra arhimkɛ umbɔ aka
akorhe ri izharhuwe ibibemuwe-
Num iyi inggbaashia.
16 Unera aba abemuka awɛkacinga
ukamnga, awu ufang umbɔ adzɛu
unga akpe kata nu umbɔ adɔrha ayɛi,
17 ubinkutsu, ibibemuwe iyi ukam
isi íwengge utsɛku uner ha aka ikpe.
Ibibemuwe ukam ha isi ídɛ̃ɛ̃ iwengge
uba uner uku ubemuwe ha ana awu
nggu urhɛ.

18 Ngge itsu umbɔ akũ adzirh atsu
ibibemuwe-Num iyi inggbaashia itɔ̃
itser.
19 Ivangyɛ Umusa aka amaa isɔme
ubɛn Íkpem ra anera ha kishoo, unga
anyangu adzirh íbũ nu angwɛ̃ inak,
atoma nggu amɛ̃ na anyangu ayerhe
umbɔ iki iyisa uizob nggu igwar idɔi
umbɔ aka atsu ngge iwu iyiki ibãrhã
akũ amisa adzirh ha ru ubvur Íkpem
hã nu atsi anera.
20 Agɔr agɛ, <<Akɛrɛ ake awu adzirh
ibibemuwe-Num, ibibemuwe iyiriyɛ
Unum aka adɛyiwa umbi adɔsa.>>*
21 Rimi hã ikɛi, unga amisuwe
adzirh ri itsi Utsurha-Num hã nu
kishoo abinkɛ umbɔ iki ikũ akpoi
Unum.
22 Idzidzɛrhe, ri Íkpem Umusa,
abina ukunjiir umbɔ aka asi ikũ
adzirh atsu ake asar. Asi ídɛ̃ɛ̃
atsũwũkumbɔ arhim, adzirh aba asi
igbake.
23 Ngge itsu awu ufang abina
kishoo ru Utsurha-Num akirakɛ aka
awe ru nyaka abin ra afã, umbɔ
asorh ake nggu adzirh íjuɛ. Bɔr abin
aki afã awu ufang umbɔ asorh ake
nggu idɛm iyiki izea iki inangngge iyi
adzirh íjuɛ ha.
24 Ngge itsu Ukiristo asi itsĩa anang
akika asar anera aka adzin aka awe
usaka uwuruwi uku uwe ra afã. Bɔr
unga atsĩ ra afã hã ngge itsú unga
adɛ̃ɛ̃ ra asu Unum icɛrɛ ri itsimɛn.
25 Ikɛi unga asi itsĩ ra afã adzowuka
itsinga idikunga irhɛirhɛ, ru nyaku
Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num
aki itsĩ ra Anankɛ Aka Asar Anangke
Ananga Kishoo ubɛn amɛka nggu
adzirhkɛ aka asi iweke akinga.
26 Iba iwe rimi, Ukiristo awuri ihwa
ayetnum arhɛrhɛ udzur ru unumkpi
umbɔ aka amunu upfunga. Bɔr ngge
iki iwe, unga akpurha adzeka idiki
unying ukpekũ ri imimaa upfunga
atsũwe arhim ri idzowe itsinga awe
idɛm-Num.
27 Ru nyaku unera aka awu ufang
unga aka ikpe idiki unying, akɛrɛ aba
amaa umbɔ awuri avarhuwe arher-
henga,
28 rimi hã Ukiristo awu idɛm-Num
idiki unying ugbagbaa anyanguwe
arhim anera arhɛrhɛ. Unga awuri
ibvui adzekanga idevaa, asi íbanga
itsũwe arhim, bɔr akũ ififɔrh aba ru
abirabɛ aka adzɛu ibibanga.

10

Ukiristo awu idɛm-Num idika unying ru kishoo

1 Íkpem Umusa iwu usaka abin
aka aze aka iba ukpekũ, isi iwengge
undzumu abin hã. Nggee idɛm-Num
ri Íkpem hã, iyiriyɛ umbɔ iki ikorhe
ubɛn amɛka, isi idɛ̃ɛ̃ itsũwũkũngge
arhim abika azĩ akhapa ru Unum.
2 Uba idɛm-Num imɛ̃ngge itsũwe
arhim, abika adzowe idɛm-Num asi
ínekukumbɔ idzowe idɛm-Num hã?
Ubinkutsu abika adzowe igɔng ru
Unum adɛ̃ɛ̃ ikpombɔ isisar idika
unying ugbagbaa, na asi ígũmbɔ
ighong arhimmbɔ.
3 Bɔr idɛm-Num hã iwu utsĩndĩ
uwuku uyituwe arhim ubɛn amɛka.
4 Ubinkutsu, adzirh ínak nu aki íbũ
asi ídɛ̃ɛ̃ atsũwũke arhim.
5 Nggee ivangyɛ Ukiristo aka atsĩwã
ru upfung, unga agɔr Unum agɛ,

<<Ídɛm-Num nu ízũwã ungo usi
ibeengo,
bɔr ungo uku udzaango umum
iyoryɛ umum iki inɛ̃muwe.

6 Ídɛm-Num iyiki ikpikpĩĩ nu ídɛm-
Num iyiki itsũwe arhim
ungo usi igũo ibɛn ngge.

7 Mɔcɛ umum igɔr igɛ, <A Unummum,
umum uwi iki ĩba ikorhuwa
ungo ubinkpi ungo uku ubee,
ru nyaka umbɔ aka atsɛng ru ub-
vurngo ri itsimum.> >>*
8 Ri inggbaashia unga agɔr agɛ,
<<Ídɛm-Num nu ízũwã nu ídɛm-Num
iyiki ikpĩĩ nu ídɛm-Num iyiki itsũwe
arhim ungo usi ibeengo, ungo usi
igũo ibɛn ngge.>> Bɔr awu Íkpem itsu
umbɔ akorha akɛrɛ ha.
9 Mɔcɛ unga agɔr agɛ, <<Umum uwi,
umum iki ĩba ikorhuwa ungo ubinkpi

* **9:20** Àka anyã ikɛi: Idzi 24.8. * **10:7** Àka anyã ikɛi: Amb 40.6-8.

ungo uku ubee.>> Unga adene ídɛm-Num hã iyi inggbaashia ri ifɛna ngge itsú unga aden idɛm-Num iyi uvaa.
10 Ivangyɛ Uyesu Ukiristo aka akorhu ubinkpi Unum aka abee unga akorhe, umbɔ atsu umɛn iwe asasar ru ubok unga aka adzowe itsinga awe idɛm-Num hã idiki unying ugbagbaa.
11 Ubɛn uwuku udzowe idɛm-Num adɛ̃ɛ̃ itser ubɛn unum adzowe ídɛm-Num idikũnga irhɛirhɛ, bɔr ngge isi ídɛ̃ɛ̃ itsũwũkũngge arhim.
12 Bɔr ivangyɛ Ukiristo aka adzowe idɛm-Num idiki unying ri itsuwe arhim ugbagbaa, unga asei ru ubok ugha Unum.
13 Udzur ri ivang hã unga anu idzɛu utsɛku umbɔ aki itsu anggamtsaknga awe ubin uku utsorhe andaidaknga.
14 Idɛm-Num iyi idiki unying hã ngge itsu anera awu asarsatambɔ na awu undzumunga ugbagbaa.
15 Ipfu Isarsatangge ikɛi idzaangge umɛn ideka ra akɛrɛ ha. Ni inggbaashia igɔr igɛ,
16 <<Uteijee agɔr agɛ,
ibibemuwe ha iyɛ umum iki ikorhe nggu umbɔ
inum hã iba imaangge,
umum iwuri itsuke Íkpemmum ri ifɛrhkɔmbɔ,
ikɛi umum iwuri itsɛnge ngge ra amɛnmbɔ.>>†
17 Mɔcɛ unga atoma agɛ,
<<Umum isi íbvui iyitumum arhimmbɔ nu iki ibewambɔ.>>‡
18 Ivangyɛ umbɔ aka atsũwe abin akɛrɛ ha, asi íbvui abeembɔ idɛm-Num iyiki atsũwe arhim.

Uyisa ukpuku ububima

19 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn iwemɛn ri ikeramɛn iyiki iwe nggu Unum ugɛɛ umɛn iki itsĩ ra Ankɛ Aka Asar Anangke Ananga Kishoo ri ijee adzirh Uyesu.
20 Unga atsuruwa umɛn utsĩndĩ uwuku ufa uku ukũwã umɛn urhɛ. Utsĩndĩ hã uwe ru ubok urhaburhe ha ungo iki itɔng utsĩ ra Anangkɛ Aka Asar Anangke Ananga Kishoo. Urhaburhe ha uwu usaka iyor Uyesu.
21 Umɛn iki iwemɛn ru nggaa uwuku udzowe idɛm-Num uwuruwi iki idzɛu abi Unum kishoo.
22 Nggee, umɛn ĩba ikhapa ru Unum nggu amɛn aki idzidzɛrhe nu imangmang iyiki iker nu amɛnkɛ aka atɛn na ashike ru ifɛrhkɔ iyiki idɛyiwa umɛn igɛ umɛn ikorhe iyiki ibewe nu ayormɛn umbɔ aka asorh nggu amɛ̃ aka atɛn ikɛi.
23 Umɛn idɛ̃ɛ̃ iker ri ifosayɛ umɛn iki irherhe, ubinkutsu uwu ha aka abemuwa umɛn awu uner idzidzɛrhe.
24 Umɛn ikaifɛrhkɔ atsĩndĩkɛ umɛn iki ifituwe adɔka umbɔ awe ru ibibema na akorha abin aka aze.
25 Umɛn niba inekukumɛn ikikɔngmɛn abika adɔsa ru nyaka abɔɔ aka aneke ikikɔng hã, bɔr umɛn itoma ri ifituwe adɔka, ubinkutsu umɛn inyãmɛn unum ibiba Ukiristo uku uyokpɔ.

26 Umɛn iba idzum ikorha abin arhim umɛn iki imaa iyɛi ihwihwɛng idzidzɛrhe, idɛm-Num iyiki itsũwe arhim ibvui ishingge.
27 Bɔr umɛn ikpurhi iwe ru iwei itsu uvau nu nggaa urhakpi uku ikpĩĩwe abirabɛ aka akpɛ̃mbɔ Unum.
28 Ubɛn uwuku ukpɛ̃ɛ̃ Íkpem Umusa, umbɔ adɛ̃ɛ̃ afɛrmbɔ unga asi ígũmbɔ atorh uba inera ivaa use itaar adzowukumbɔ ideka ri itsinga.
29 Uba umbɔ atsu ufai akpe ru unerwi aka akpɛ̃ɛ̃ Ikpem, ri ifɛrhkɔmbi, awuri ikorha aguse ru unerwi aka akwɛɛte Ungwɛ̃ Unum, na anyanga adzirh ibibemuwe-Num ha umbɔ aka akũ asare umɛn awe aka atãrhã, na arhenu Ipfu-Num iyi imimuta? Awuri ikorha anangmbɔ rimi hã.
30 Ubinkutsu umɛn ihwɛngmɛn unga uwuku ugɔr agɛ, <<Ififai iwu iyimum, awu umum iwuri ibvui ifase umbɔ iyiki ibeweyɛ umbɔ aka akorhe.>>§ Abvui agɔr agɛ, <<Uteijee unga awuri itsu uvau anernga.>>*

† **10:16** Àka anyã ikɛi: Uiri 31.33. ‡ **10:17** Àka anyã ikɛi: Uiri 31.34. § **10:30** Àka anyã ikɛi: Iva 32.35.
* **10:30** Àka anyã ikɛi: Iva 32.36; Amb 135.14.

31 Awu ubin iwei unera agba ra
abok Unum uwu urhɛ.
32 Àka ayita inum iyi isha umbi
aka agbaashia anyã irhirhang Unum
amaa, ivangyɛ umbi aka abima atɛ̃wã
akarhãrhã nggu ayetnum ru ubok
abɔɔ.
33 Ivang iyɔɔ umbɔ arhena umbi
na adzaa umbi uver ra awiya, ivang
iyɔɔ umbi agbopa atsimbi nggu abika
ahwa ikpũ ayetnum hã.
34 Umbi agũmbi atorh abirabɛ
aka awe ru ugborzĩ na awembi
ru itɛnamɛn ivangyɛ umbɔ aka
avur abinmbi, ubinkutsu umbi
ahwɛngmbi agɛ umbi awembi ru
ubin ukpuku uze unangkpɔ nu uwe
ugbagbaa.
35 Nggee àka niba atarkumbi iker
amɛnmbi, ngge iwuri idzaa umbi ng-
gaa itosa.
36 Imɛ̃ngge umbi abima, ngge itsú
ri ivangyɛ umbi aka imaa ikorhu
ubinkpi Unum aka abee, umbi awuri
iyɛimbi ubinkpi unga aka abemuwa
umbi.
37 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Ri
ivanga ukunjiir,
unga uwuku ububa ha awuri
ibibanga,
asi ídãrhũnga.
38 Bɔr unermum uwuku urhika
awuri ibɛk ru utsĩndĩ imang-
mang.
Amɛnmum asi ígũke ibɛn unga,
unga aba agũ iwei abvui azĩa ra
andzing.>>†
39 Bɔr umɛn isi iwemɛn ikpũ abika
agũ iwei na abvui azĩ ra andzing azĩa
atsim, bɔr umɛn iwe abika awe ru
imangmang na akpo ififorh.

11

Abi imangmang

1 Imangmang iwu ikeramɛn ru
ubinkpi umɛn iki ifosa, ihwɛng
abinkɛ asu aka anasi inyãke ugɛ awu
idzidzɛrhe.
2 Iwe ru ubok imangmang hã
Unum aka ayɛi abi isha.
3 Awe ri imangmang umɛn iki
ihwɛng ugɛ Unum akũ irhɛm amunu
upfunga, ngge itsú abinkɛ umɛn iki
inyã, asi imunumbɔ ake ru ubok
abinkɛ umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ anyã.
4 Awe ru ubok imangmang
Uhabirha aka adzowe Unum idɛm-
Num iki izeyɛ iki inangngge iyi Ukay-
inu. Awe ru ubok imangmang umbɔ
aka anyã unga arhiku uner, ivangyɛ
Unum aka arherhi iyiki ize ri itsinga
ri iyɛi ízũwãnga. Unga aka akpea, bɔr
icɛrɛ ru ubok imangmangnga unga
ana arherha arherhe.
5 Awe ru ubok imangmang umbɔ
aka ashupu Uenɔk nggu urhɛ ngge
itsu unga asi inyãã akpe. Asi inyãmbɔ
unga, ubinkutsu, Unum aka ashupa
unga azĩa. Anera ahwɛngmbɔ ugɛ
Uenɔk atsu Unum agũibɛn, umbɔ
adɔrha ashupa unga.
6 Imangmang iba ishingge, asi ídɛ̃ɛ̃
atsu Unum agũa ibɛn, ubinkutsu awu
ufang kishoo uwuku uba ukhapa ru
Unum awe ru imangmang ugɛ Unum
awea, ikɛi unga ani idzowe itosa ru
kishoo abika abeea unga.
7 Awe ru ubok imangmang, Unuhu
aka agbishu ukhukhɔɔ amɛ̃ ukugɔng
ngge itsú unga afɔrh aner iyanga
ri itsi abin aka abewe Unum aka
adɛyiwe unga agɛ awuri ibake. Unga
akorha akɛrɛ ha ubinkutsu unga
awea ri iwei Unum akarhãrhã. Ri iko-
rha akɛrɛ unga atsu uvau ru upfunga
nu unga awe uner uwuku ukpo ukam
irhirhika iki iba ri imangmang.
8 Awe ru ubok imangmang,
Uibrahim aka adɔsu Unum ri ivangyɛ
Unum aka adɛyiwe unga azĩ abĩ
akase, akirakɛ unga aka abemuwe
unga aka iwe uner ukam ake. Unga
adɔsa azĩã, unga uwi anasi ihwɛnga
anangkɛ unga aka izĩ.
9 Awe ru ubok imangmang unga
aka awu utsen asei ra abĩ hã Unum
aka abemuwe, unga asei ru atsurha,
unga nu Uishaku nu Uyakubu, aka
akpo ukam ibibemuwe ha ru unga.
10 Uibrahim adɛ̃ɛ̃ idzɛu uteukpi
Unum aka igbisha na adzin, uteu ha

† **10:38** Àka anyã ikɛi: Uha 2.3,4.

uwe ru atarh idzin aki ugbagbaa.
11 Awe ru ubok imangmang Usaratu aka adɛ̃ɛ̃ amar ungwɛ̃ ri ikɔ̃ner, nu ngge iki iwe ugɛ unga awu ukpirh. Unga adɛ̃ɛ̃ amara ubinkutsu awea ri imangmang ugɛ uwuku ubemuwe ha awu uner idzidzɛrhe.
12 Nggee ru ubok Uibrahim, uwuruwi aka akɔ̃ɔ̃ akpurha abɔr akpe, umbɔ amar anang arhɛrhɛ ru nyaki ídzɛr afã use ru nyaku uzuzeu ra abang ukau ukugɔng umbɔ aka asi ídɛ̃ɛ̃ avarhumbɔ.
13 Kishoo aner abɛrɛ asei ri imangmang. Ivangyɛ umbɔ aka akpe, asi iyɛimbɔ abinkɛ Unum aka abemuwe umbɔ, bɔr umbɔ anyãmbɔ abin hã uku ukaa na agũmbɔ ibɛn inyã ake. Ikɛi umbɔ abemumbɔ ugɛ umbɔ awu atsen na asi iwembɔ abi upfung.
14 Abirabɛ iki idzowe ikpũ ideka iyɛrɛ adɛyiwe ra awiya ugɛ umbɔ abee abĩ akimbɔ.
15 Umbɔ aba adɛ̃ɛ̃ ikaifɛrhkɔ ri itsi anangkɛ umbɔ aka abɔre, umbɔ awuri ikpombɔ ivang iyiki ibvui izĩ.
16 Nu ngge iki iwe rimi, umbɔ atsu amɛnmbɔ abee abĩ aka azea, akirakɛ aka awe ra afã. Nggee, Unum asi igũa atsa umbɔ ayisa unga ugɛ unga awu Unummbɔ, ubinkutsu unga aka agbishuka uteu ru umbɔ.
17 Awe ru ubok imangmang ivangyɛ Unum aka aviru Uibrahim, unga anɛmuwe Uishaku awu idɛmNum. Unga aka ayɛi ibibemuwe ha, ibɔr uku ukpɛɛ unga afɛre unanyĩ ungwɛ̃nga,
18 nu ngge iki iwe ugɛ Unum aka arherhunga nggu Uibrahim agɛ, <<Awu ru ubok Uishaku ungo uku ikpo unangwi umum iki ĩbemuwa ungo.>>*
19 Uibrahim avarhe ra amɛnnga agɛ awu idzidzɛrhe Unum adɛ̃ɛ̃ azituka unga ra akpe. Unera adɛ̃ɛ̃ agɔra agɛ ungwɛ̃nga aka akpea na abvui aba ru unga.
20 Awe ru ubok imangmang Uishaku aka atsuke idorh ru Uyakubu nu Isuwa ra abinkɛ aka iba ra asu.
21 Awe ru ubok imangmang Uyakubu, ivangyɛ unga aka abee ikpe, unga atsuke idorh ra angwɛ̃ Uyusuf ikivarhambɔ. Unga asũrhĩ itsinga ri igbongnga na adzowe igɔng ru Unum.
22 Awe ru ubok imangmang, ivang akpe Uyusuf iki iyo, unga arherha arherhe akika adzek abi Uisrairha ru Umasar, na adɛyiwe umbɔ ubinkpi umbɔ aka ikorhe nggu apfupfu iyornga.
23 Awe ru ubok imangmang umbɔ abika amar Umusa awɔke unga afɛ̃ɛ̃ ataar, ubinkutsu umbɔ anyã ungwɛ̃ hã awuwea, ngge itsu umbɔ asi igũmbɔ iwei arherhe uyɛrhe.
24 Awe ru ubok imangmang Umusa aka aseng, unga akpɛ̃ɛ̃ umbɔ ayisa unga agɛ ungwɛ̃ unapa Ufir'auna.
25 Unga asɛng ihwa ayetnum nggu aner Unum nu unga aka igũibɛn arhim ri ivang iyiki ici.
26 Unga abemu iyiyɛi ri itsok Ukiristo nu unga aka iwe ru kishoo abin akagɔng ru Umasar, ubinkutsu unga atsu amɛnnga ri itosanga.
27 Awe ru ubok imangmang unga aka abɔre abĩ Umasar, asi igũa iwei avɔm uyɛrhe, abimunga ubinkutsu, unga anyã uwuruwi umbɔ aka asi idɛ̃ɛ̃ anyãmbɔ nggu asu.
28 Awe ru ubok imangmang Umusa aka aden Irhowa Iyiki Igar Utɔng, unga akũ adzirh amisuwe, ngge itsú uwuruwi aka ifɛr akã angwɛ̃ asi íbangunga abi Uisrairha.
29 Awe ru ubok imangmang abi Uisrairha aka agar Ukau Ukpuku Ubãrhã ru nyaka abĩ aka akoyi, bɔr ivangyɛ abi Umasar aka abee igar, amɛ̃ afɛre umbɔ.
30 Awe ru ubok imangmang ufɔm uteu Ujeriko uku ugba ru uzɛ̃rhãmbɔ aka adzipu ufɔm hã inuma utɔɔva.
31 Awe ru ubok imangmang Urahab unggoyi ha, umbɔ aka asi ifɛrmbɔ unga nggu abika akpɛ̃ɛ̃ Unum, ubinkutsu unga ayɛisa abika azĩ arhi abĩ hã ri iwɔk.

* **11:18** Àka anyã ikɛi: Ing 21.12.

32 Nu umum ibvui irherhu use? Ishimum ri ivang iyiki irherha arherhe ri itsi Ugidiyon, Ubarak, Usamson, Ujefta, Udauda, Usamairha, nu abika asɔm Arherhu-Num hã.
33 Awe ru ubok imangmang abɛrɛ ha aka agha unggbaashi nu íyɛrhe, atõ itser iyiki irhika, ayɛi abinkɛ umbɔ aka abemuwe, abvure angwĩ utɛ̃rhĩmi,
34 irhiwuwe igigar ikon urha, umbɔ ashɔɔr ri ighigha akon akika ader, atsu ighɛpa iwu iker ru umbɔ, awe abika aker ri iwa, na atsu abi iwa abĩ akase atĩ.
35 Akatsɛrh ayɛimbɔ anermbɔ aka akpe na asok nggu urhɛ. Abɔɔ akwɛre umbɔ ugwɛɛ. Abika ayɛi ugwɛɛ ha asi ibeembɔ umbɔ atsũwe umbɔ ngge itsú umbɔ abvui asok nggu urhɛ uku uzea.
36 Arhena abɔɔ na akwɛre umbɔ ugwɛɛ nggu asharhe, umbɔ akũ inyãwã abow umbɔ na atsuke umbɔ ru ugborzĩ.
37 Atang atarh ru umbɔ, akũ ikon iki izharha acucii agasha umbɔ agbɛra avaa, na afɛre umbɔ nggu akon aka ader. Atsim abvur itsurhi nu aki ibũ, ashimbɔ ru ubin. Asei ra ayetnum nu anera akorhuwe umbɔ iyiki ibewe,
38 ayarhe ri inang uzuzeu nu ikɛi atsi igũ nu atai nu ingwĩ aki iwe ra abĩ. Irhirhika anera ru upfunga isi iyongge iyi abɛrɛ ha.
39 Nu ngge iki iwe ugɛ Unum adzowuka ideka iyiki ize ri imangmangmbɔ, umbɔ asi iyɛimbɔ ubinkpi Unum aka abemuwe.
40 Unum agbisha abin aka azea ru umɛn, ngge itsú umɛn nggu umbɔ iwe uku kpengkpeng urhɔnga.

12

1 Abɛrɛ ha kishoo aka adɛyiwe ugɛ umbɔ awembɔ ri imangmang ru Unum, ikɛi umbɔ ani izɛrha umɛn kishoo. Nggee umɛn itare abina kishoo aka ikɛn umɛn, nu ikɛi ubɛn arhimkɛ aka akpɔm umɛn uku ugbong. Umɛn ibima ni ikorhu ubɛn abinkɛ Unum aka adzaa umɛn ikorhe.
2 Umɛn itsu asumɛn ru Uyesu, unga awu uwuruwi aka adzaa umɛn imangmang ikɛi unga awuri iyika umɛn ngge itsuifɛr. Unga asi ibemunga atsa igãrhãmau ucucii ha, bɔr unga abima ngge, ubinkutsu unga ahwɛnga anggɔmkɛ aka iba. Icɛrɛ unga asei nu ubok ugha anang isei Unum.
3 Àka arhi anyã utsak uwurɛ aka abima ikpikpɛ̃ɛ̃ abi arhim, ngge itsú umbi asi ígũmbi azhe use atsũwũkumbi amɛnmbi.

Unum amesuwe amɛn ra angwɛ̃nga

4 Ri ititɛ̃wãmbi nggu arhim, umbi anasi itɛ̃wã atsĩmbi iyi akpe.
5 Umbi aka ayirukumbi ifififitayɛ umbɔ aka akorhuwa umbi ru nyaka angwɛ̃nga ri itsɛng Arherhu-Num? Unga agɔr agɛ,

<<A ungwɛ̃mum, niba ukwɛɛrkɔ imesuwe amɛn iyi Uteijee.
Niba utsũwũkɔ amɛnngo unga aba atsɛrhunga ungo.

6 Ubinkutsu Uteijee aka isaka amesuwe amɛn ru abirabɛ unga aka abema,
na amesuwe amɛn ra abirabɛ unga aka ayɛi umbɔ awu angwɛ̃nga.>>*

7 Àka abima nggu ayetnum, ubinkutsu, ake awe imesuwe amɛn Unum aka akorhuwa umbi ru nyaka angwɛ̃. Ungwɛ̃ uwukusong utɛnga asi imesuka unga amɛn?
8 Awuri imesukumbɔ amɛn ru ubɛn uwɛkuci. Uba umbɔ asi imesuwambɔ umbi amɛn, umbi awu abirabɛ umbɔ aka amar ru ugba, umbi asi iwembi angwɛ̃nga abi idzidzɛrhe.
9 Ikɛi, umɛn iwemɛn ra atesmɛn abi upfung umbɔ iki imesuwa umɛn amɛn, umɛn iki isaki idzowe umbɔ imor. Imɛ̃ngge umɛn igbishi iyɛi imesa iyi Utei uwu ípfu inangmɛn iyi upfung ru umɛn iwe ru urhɛ.
10 Atesmɛn abi upfung amesuwa umɛn amɛn ri ivanga ukunjiir ru ubinkpi umbɔ aka anyã ukpɔ urhika,

* **12:6** Àka anyã ikɛi: Uny 3.11,12.

bɔr Unum amesuwa umɛn amɛn ru iyiki ize umɛn, ngge itsú umɛn ima ikpo ugau ri isisar iyinga.
11 Ri ivang imesa amɛn hã umɛn isi isaki ĩgũmɛn ibɛn, umɛn ini igũ ighong. Bɔr akɛrɛ ha aba amaake, abirabɛ aka ayɛi imesuwe amɛn hã, irhirhikayɛ umbɔ aka akpo ri imesuwe amɛn hã iwuri itsu umbɔ akpo ididɔɔr.
12 Nggee, àka abera abokmbi akika agũ azhe na atsu atsurhukmbi akika agũ azhe aker.
13 Àka avi atsĩndĩmbi arhika, ngge itsú andaidakmbi akika asheri iker niba akhɔruke, bɔr awuri ikerhuke.

Igbiir ato nu ififita

14 Àka abee utsĩndĩ uwuku asei uku ughwɔɔw nggu anera kishoo na awu asasar, ubinkutsu isisar iba ishingge unera asi ínyãã Uteijee.
15 Àka angwɛ̃dzɛn utsur unera asi ikpoa imimutu Unum na niba neke ikpere iseng itsu ayetnum ni idakuwe amɛn anera arhɛrhɛ.
16 Unera niba awea ra anyɔna use uwuku usheri iwei Unum ru nyaku Uisuwa, uwuruwi aka agoshe ugau ukam ikɔ̃ner ukã ungwɛ̃ ngge itsú unga ayɛi utubin ubingha unying.
17 Ru nyaka umbi aka ahwɛng, unga aka abee iyɛi ukam idorh ha iyi ukã ungwɛ̃, bɔr umbɔ akpɛ̃mbɔ unga. Unga asi ikpoa ivang iyiki igbisha, nggayɛ unga abee idorh ha nggu anyĩ.

Igũ iyi iwei nu igũ iyi anggɔm

18 Umbi anasi ibambi ri Igũ Usinai iyiriyɛ umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ abanga, iyiriyɛ iki ikpĩĩ nggu urha nu uzĩ uku ugburhuk nu ufin inai nu ugba uku uker
19 nu ibar utsom nu urhɛmkpi uku itsu abika agũ ukpɔ ashɔ̃rhã agɛ ukpɔ niba ubvui urherhukpɔ arherhe nggu umbɔ.
20 Ubinkutsu, umbɔ asi idɛ̃ɛ̃ abimumbɔ nggu itsitsu ha iki igɔr igɛ, <<Uko ijuɛ iba ibangungge igũ hã, awu ufang umbɔ afɛr ngge nggu atarh.>>†
21 Abin hã umbɔ aka anyã awu abin iwei akarhãrhã utsɛku Umusa aka agɔr agɛ, <<Iwei itsu iyormum izang.>>‡

22 Bɔr umbi aba ri Igũ Usihiyona, ru uteu Unum uwu urhɛ ukpurukpi uku uwe Urusharhima uwu afã, anangkɛ ikikɔng ípfu itser-Num anera aka asi ídɛ̃ɛ̃ avarhumbɔ iki igɔmanggɔm.
23 Anang hã awu anangkɛ ikikɔng akã angwɛ̃ abika adɔsa aka awe, abirabɛ atsokmbɔ aka atsɛng ra afã. Umbi aba ru Unum uwuku utsu uvau anera kishoo, nu ípfu abika arhika umbɔ aka awu uku kpengkpeng.
24 Umbi aba ru Uyesu uwuruwi aka atsu ibibemuwe-Num iyiki ifa iwe ru ubok adzirhnga hã umbɔ aka amisuwe ake ri itsũwe arhim. Adzirh ha arherha arherhe aka aze anangke adzirh Uhabirha.

25 Àka arhi utsur umbi akpɛ̃mbi unga uwuku urherha arherhe. Ubinkutsu umbɔ aba asi ishɔɔrmbɔ ri ivangyɛ umbɔ aka akpɛ̃ uwuku udzowe umbɔ isarhe iyiki igbiir ato ru upfung, umɛn isi íshɔɔrmɛn, umɛn ĩba ikpɛ̃mɛn uwu ha aka adzaa umɛn isarhe ha iyiki idzeka afã.
26 Ri ivang hã Unum aka arherha arherhe ri Igũ Usinai, urhɛmnga uzusuwe abĩã, bɔr icɛrɛ unga aka abemuwanga agɛ, <<Umum izusu abĩã idiki unying, ikɛi asi íwea abĩ ukpekũ, bɔr nggu afã.>>§
27 Irhɛm hã, <<Idiki unying ikɛi,>> idɛyiwa itsũwe abinkɛ umbɔ aka amuna aka adɛ̃ɛ̃ izusa awuri itsũwe ake. Ngge itsú abinkɛ aka asi ízusuke ama abɔr.
28 Nggee, umɛn itar uwɛɛ ubinkutsu, umɛn iki iyɛimɛn Iyɛrhayɛ iki isi ízusungge. Ikɛi umɛn idzowe igɔng Unum nggu iwei nu imoryɛ unga aka abee,
29 ubinkutsu <<Unummɛn awu urha ukpuku ukpĩĩwe.>>*

† **12:20** Àka anyã ikɛi: Idzi 19.12,13. ‡ **12:21** Àka anyã ikɛi: Iva 9.19. § **12:26** Àka anyã ikɛi: Uhag 2.6. * **12:29** Àka anyã ikɛi: Iva 4.24.

13

Ififita iyiki imasha

1 Àka abema adɔka ru nyaka angwɛ̃
uyi.
2 Niba ayirukumbi iyɛi atsen,
ubinkutsu ikorhe rimi hã itsu abɔɔ
ayɛi ípfu itser-Num na asi ihwɛngmbɔ.
3 Àka ayita abi ugborzĩ ugɛɛ abow
umbi urhɔnga, nu abika ahwa ayet-
num ugɛɛ umbi anu ihwa urhɔnga.
4 Umbi kishoo àka adzowe imor ri
ipfuna. Ukutsɛrh nggu ukutsak awe
ru idzidzɛrhe ra adɔka, ubinkutsu
Unum awuri itsu uvau ru ubɛn
unerwi aka atoma-dak use irha nggu
unerwi unga aka asi ipfununga.
5 Àka atsũwe amɛnmbi ri ibemu
uhwɛk, àka ashur nggu ubinkpi umbi
aka awerakpɔ. Ubinkutsu, Unum aka
agɔra agɛ,

<<Umum isi ínekamum umbi,
isi ítsũwãmum umbi.>>*

6 Nggee umɛn irherhe nggu ikeramɛn
igɔr igɛ,

<<Uteijee unga awu uwuku iyika
umum, umum isi ígũmum iwei.
Unera adɛ̃ɛ̃ akorhuwa umum
use?>>†

7 Àka ayita anggbaashimbi abika
amesuwa umbi Arherhu-Num. Àka
arhi ikpũ isiseimbɔ na amesi imang-
mangmbɔ.
8 Uyesu Ukiristo asi ífarunga! Unga
awe ru nyaka ha arhɛkɛ nu irherɛ nu
ugbagbaa.
9 Niba neke imesa iyikise inyan-
gungge amɛnmbi. Azea umbi akpo
ifififita ri imimutu Unum, asi iwea ri
imesa ri itsi abingha, iyiriyɛ iki isi
iyikungge abika atsu amɛnmbɔ ru
ngge.
10 Umɛn iwemɛn ru ubeu ha
abika adzowe idɛm-Num ru utsurha
ashimbɔ ri ijee iyiki igha ubin umɔ.
11 Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-
Num aka isaka akũ adzirh atsĩ ra
Anankɛ Aka Asar Anangke Ananga
Kishoo awe idɛm-Num arhim, bɔr
ijuɛɛ umbɔ akpĩĩwe ru undzing utepa.
12 Ngge itsu Uyesu ikɛi aka ahwa
ayetnum ru undzing utepa atsu an-
era asar nggu adzirhnga.
13 Awu ufang umɛn idze izĩ ru unga
ru undzing utepa ni igasha ra atsakɛ
unga aka abima.
14 Ubinkutsu umɛn ishimɛn ru uteu
ukpu ugbagbaa ru upfung ukpirɛ, bɔr
umɛn itsu asumɛn idzɛu uteukpi uku
iba.
15 Nggee, umɛn idzowe ikpikpoi
ru Unum ru nyaki idɛm-Nummɛn ru
ubok Uyesu, iyiriyɛ iki iwe izũwãyɛ
umbɔ aka adzowe ra angwĩ na agɔr
agɛ unga awu Uteijeemɛn.
16 Na niba ayirukumbi ikorhe iyiki
ize na agashu ubinkpi umbi aka aw-
erakpɔ nggu adɔka, ubinkutsu ikpũ
idɛm-Num iyɛrɛ itsu Unum agũibɛn.
17 Àka adɔsa anggbaashimbi na
akorhu ubinkpi umbɔ aka agɔr, ngge
itsú umbɔ akorha akɛrɛ nggu anggɔm,
asi íwea nggu ibvun arherhe, iyiriyɛ
iki isi íyikangge umbi. Ubinkutsu
umbɔ anu idzɛu umbi nu umbɔ awuri
avarhuwe irhɛ itsermbɔ ru Unum.
18 Àka afɛna-Num ru umɛn. Umɛn
ihwɛngmɛn umɛn ishimɛn ru uvau ru
ubɛn utsĩndĩã, nu umɛn ibee ikorha
abinkɛ aka arhika ra abina kishoo.
19 Umum ĩdzumi ibee afɛn-Num ĩgɛ
Unum ama atsu umum ibvui ĩba ru
umbi ifififitem.

Idorh nu imimasha ighwe

20 Unum uwu ididɔɔr unga asoyiwe
Uteijeemɛn Uyesu ra akpe, uner idzɛu
idɔi uwuku ugɔng, ru ubok adzirh
ibibemuwe-Num iyi ugbagbaa.
21 Unga ama adzaa umbi kishoo
abina akaze ngge itsú umbi akorha
abinkɛ unga aka abee, na atɔ̃ itser ru
umɛn iki itsu unga agũibɛn, ru ubok
Uyesu Ukiristo. Ikpikpoi izĩ ru unga
ugbagbaa. Iwerimi.
22 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
umum ishɔ̃rhã umbi aka akpeto
ri ifififitayɛ umum iki itsɛnga umbi,
ubinkutsu umum itsɛnga umbi ukun-
jiir.
23 Umum ibee umbi ihwɛng ugɛ
ungwɛ̃mɛn Utimoti aka adzeka ru

* **13:5** Àka anyã ikɛi: Iva 31.6. † **13:6** Àka anyã ikɛi: Amb 118.6,7.

ugborzĩ. Unga aba abanga nggimi ifitem, umum uwuri ikũ nggu unga ivangyɛ umum iki iba iyepa umbi.

24 Àka aghwe anggbaashimbi kishoo nu kishoo abika adɔsa ungɔmɔ. Abika adɔsa ra abi Uitarhiya aghwe umbi.

25 Imimutu Unum ima iwe nggu umbi kishoo.

Ubvur uwu Uyaku
Utsutson ri itsi ubvur Uyaku

Awu Uyaku Atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 45-50 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Utsutson udɛyiwe ugɛ Uyaku uner uwuku utsɛng ubvur uwurɛ awu ungwɛ̃mbɔ Uyesu (Umat 13.35; Umar 6.3).

Uyaku atsɛng ubvur uwurɛ amesuwe <<abika adɔsu Uyesu anui usɔkdũmɛn hã aka asita amaa upfunga.>> Uner uwuku utsɛng ubvur ha akũ irhɛm arherhe arhɛrhɛ amesuwe imesi itsoi nu imesi iyiki ikpɔm amɛn abika adɔsa nu ikikorhambɔ. Unga amesuwe itsi arherhe arhɛrhɛ ri itsi abika adɔsa. Itsi arherhe ha iwu iwe ru ubin nu isheru ubin, iviviri, amɛn aka aze, amɛn aka abewe, imangmang nu ikikorhe, itser arhɛm, itsoi, ifuw, iberi itsi nu irhɛrhi itsi, itsu uvau ra abɔɔ, igbana, idɔngamɛn, nu ifɛn-Num.

Ubvur ha idɛyiwe ugarh ukpu imangmang nggu itser, nu imesi iyi ibibɛk iyi abika adɔsa.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1)*
Imangmang nu itsoi *(1.2-8)*
Iwe ru ubin nu isheru ubin *(1.9-11)*
Iviviri *(1.12-18)*
Igigũ nu ikikorhe *(1.19-27)*
Igbiir ato ri itsi isɛng asu *(2.1-13)*
Imangmang nu itser *(2.14-26)*
Uner uwuku udɔsa nu urhɛmnga *(3.1-18)*
Uner uwuku udɔsa nu upfung *(4.1–5.6)*
Imesa iyɔɔ *(5.7-20)*

1 Ighwe idzeku Uyaku ugãrhã Unum nu uwu Uteijee Uyesu Ukiristo. Izĩ ra abika adɔsu Uyesu anui usɔkdũmɛn hã aka asita amaa upfunga.

Iviviri nu andeya

2 Àka anyanga ake awe abin anggɔm, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ivangyɛ ikpũ andeya arhɛrhɛ aka ikpo umbi,
3 ubinkutsu umbi ahwɛngmbi iviviri imangmangmbi ngge itsú ibibimambi.
4 Àka amesa ibima ru ubɛn ubin ngge itsú umbi akõ na awe undzumunga, asi íshembi ru ubin.
5 Unera ru umbi aba abeenga itsoi, unga arhusu Unum, uwuku udzowe izũwã ru kishoo na asi ibeenga uvau, awuri idzowuka unga.
6 Bɔr ivangyɛ unga aka irhusa, awu ufang unga awe ru imangmang asi ícanga. Ubinkutsu, uner uwuku ucang awe ru nyaki ibɔrh amɛ̃ ukau ukugɔng, ukukom iki iyii ni idzui ukau ha.
7 Ikpũ uner ha niba akaka ifɛrhkɔ iyɛi ubɛn ubin ru Uteijee.
8 Unga awu uner amɛn avaa, asi ingwɛ̃ɛ̃ amɛnnga ananga unying ri ikikorhanga.

Iwe ru ubin nu itsũwã

9 Uneke uwuku udɔsu Uyesu aka awu utsũwã afĩrhã ugɛ ra asu Unum unga awu nggaa uner.
10 Bɔr uwuku uwe ru ubin afĩrhã ugɛɛ unga asi iwea ubin ra asu Unum, ubinkutsu unga awuri ikikoyi ru nyaka ífur ubĩĩ.
11 Ivang ishaa unum iba idzek imani iki isaki itsu ífur ubĩĩ ukoyi igba nu izengge igwirngge. Rimi hã uner ubin aka ikpe ru uzɛ̃rhãnga ukpu igoyi igoi.

Ayetnum nu iviviri

12 Idorh iwe iyi unerwi aka abima ri iviviri, ubinkutsu unga aba ananga ivivira ha, awuri iyɛsa itosa urhɛ Unum aka abemuwe kishoo abika abema unga.
13 Ivang undeya uba uwemgbɔ, unera niba agɔra agɛ, <<Unum unga andeya umum.>> Ubinkutsu, asi íkũ iki ibewe adeyimbɔ Unum, ikɛi unga nibikanga asi ídeyinga unera.
14 Bɔr undeya iwuri ibamgbɔ ru unera ri ivangyɛ ikponi iyiki ibewe iki irhɛm unga, ihwa itsinga.

15 Mɔcɛ ikponi iyiki ibewe iba itsĩ ru unera, iki isaki imar arhim. Ivang arhim aka iseng amaa, ake amar akpe.
16 Umbi aze angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, niba arhɛmmbɔ umbi.
17 Ubɛn izũwã iyiki ize nu undzumu izũwã idzeka afafã, idzeku Utɛ uwuku umunu írhirhang ra afã. Unga asi ífarunga ru nyaku uzirhzĩ uku idziu.
18 Unga asɛng imarmɛn ri irhɛm idzidzɛrhe, ugɛ umɛn ima iwe íkpũrhã inggbaashi ugarh ra abina kishoo unga aka amuna.

Ikpe ato nu ikikorhe

19 Umbi aze angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka ahwɛng ugɛ ubɛn unera afɛ̃rhĩ igigũ, bɔr niba azanga arherhe, na azanga igũ avɔm.
20 Ubinkutsu, unera asi íkũ avɔmnga akorhunga abin aka arhurhika Unum aka abee.
21 Nggee, àka atare ubɛn amɛn ishĩ hã aki arhim nu urhɛrhɛ ibewe iki imaa ananga, àka angwɛ̃dzɛn na ayɛi irhɛm hã umbɔ aka adoi ra amɛnmbi, iki idɛ̃ɛ̃ akũ umbi izĩ ififɔrh.
22 Niba agũ irhɛm ukpekũ na arhɛmmbi atsimbi. Àka atõ itser nggu ngge.
23 Ubɛn uner uwuku ugũ urhɛm na asi itõõ itser nggu ukpɔ, awu ru nyaku unerwi aki irhi asunga ri irhi.
24 Unga anyã itsinga na azɛ̃rhã azĩã, kanying na ayiruka ikpũ unyɛ̃ɛ̃nga uku uwe.
25 Bɔr unerwi aka angwɛ̃dzɛn na arhi uku kpengkpeng ikpem iyiki idzowe ukam, na akorha ake, asi iyiruka ubinkpi unga aka agũ, bɔr atõ itser nggu ake, awuri itsukukumbɔ unga idorh ru ubinkpi unga aka ikorhe.
26 Unera aba akaifɛrhkɔ ugɛ unga awu uner agbeyi na asi ikpɔma arhɛmnga, arhɛm itsinga, agbeyanga awu ibɛm.
27 Agbeyakɛ Unum Utɛmɛn aka iyɛi ru nyaki isisar aki idzidzɛrhe awu riminɛ, akika afuka atsɛ̃rhãpfu, nu angwɛ̃rhãpfu ra ayetnummbɔ, na asi ineke abin upfung adakuke unga.

2

Àka aneke itɛngasu

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ru nyaka abi imangmang ru Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, Uteijee ikpikpoi, àka aneke itɛngasu.
2 Agɛ unera atsĩwã ri ikikɔngmbi, atsu imang uzinarhi ri itoknga nu atorho aka aze nu utsũwã ikɛi atsĩwã nggu ashaka atorho.
3 Umbi aba adzowe uner uwuku utsim atorho aka aze ha imor ugɛ, <<Uba usei ra anang isei aka azea,>> bɔr umbi agɔr utsũwã hã agɛ, <<Udɛ̃ɛ̃ nggɔɔ,>> use <<Useisa abĩ ukhapa ra andaidakmum,>>
4 umbi asi itɛngmbi asu nukpɔ na awu abika atsu uvau adɔkambi nggu ifɛrhkɔ iyiki ibewe?

5 Àka akpeto, aze angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, Unum asi isɛng atsũwã ra asu upfunga umbɔ awe abi ubin ri imangmang na anyangu ukam Iyɛrhe afã hã unga aka abemuwe abika abema unga?
6 Bɔr umbi arhena atsũwã. Asi iwea abika awe ru ubin ayɔm umbi? Asi iwea umbɔ aka isaka akũna umbi azĩ ukotu?
7 Asi iwea umbɔ aka isaka arheni itsok Uteijeembi uwuku uwu ru ugarh?

8 Umbi aba adɔsumbi Íkpem Iyɛrha ha ri itsɛng Arherhu-Num, aki igɔr igɛ, <<Ubemu udɔkango ru nyaki itsingo,>>* ungo ukorhe uku urhirhiki nukpɔ.
9 Bɔr umbi aba atɛngmbi asu, umbi awu ra arhim, umbi aka agba uvau izharhuwe Íkpem.
10 Ubɛn unerwi aka adɔsi Íkpem kishoo aba azharhuka unying, aka agba uvau azharhuwe kishoo nukpɔ.
11 Ubinkutsu uwuku ugɔr agɛ, <<Niba utomungo-dak,>>† ikɛi agɔr agɛ, <<Niba ufɛrɔ uner.>>‡ Ungo uba

* **2:8** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18. † **2:11** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.14; Iva 5.18. ‡ **2:11** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.13; Iva 5.17.

usi itomungo-dak, bɔr ufɛrɔ unera, ungo uku uzharhuwe Íkpem nukpɔ.

12 Àka arherhe na akorhe ru nyaka abirabɛ aka itsu umbɔ uvau ri ikpem iyiki idzowe ukam.

13 Ubinkutsu Unum awuri izharha arherhe iyiki isheru atorh ra abirabɛ aka ashimbɔ ra atorh. Bɔr atorh awuri inangke itsu uvau.

Imangmang nu ikikorhe

14 Awu use uwu izea, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, unera aba agɔr ugɛ unga awea ri imangmang bɔr asi ikorhunga ngge? Ikpũ imangmang hã iwuri ifɔrhngge unga?

15 Uba ungwɛ̃mbi use unapumbi ashia ra atorho use ubingha,

16 unying ru umbi aba agɔr unga agɛ, <<Uzĩ uku utɔɔ, Unum ama adzaa ubinkpi ungo uku itsim nu ugha,>> bɔr asi ikorhukanga ubinkpi unga aka abee, awu use izea?

17 Rimi hã, imangmang nibikangge, unera aba asi ikũ atõ̃ itser nggu ngge, iki ikpengge.

18 Bɔr uwɔɔ awuri igɔr agɛ, <<Ungo uwe ru imangmang, umum iwe ru ikikorhe.>> Udɛyiwa imangmango iyiki ishingge ri ikikorhe, umum idɛyiwa imangmangmum ri ikikorhamum.

19 Ungo uweɔ ri imangmang ugɛ Unum awu unying. Aze! Uko ípfu iyiki ibewe iwengge ri imangmang rimi hã, na atsu umbɔ agũ iwei ayormbɔ azang.

20 Ungo ugugge uner, ungo ubee umbɔ adɛyiwa ungo imangmang iki ishingge ri itser iwu ibɛm?

21 Asi iwea itser utokamɛn Uibrahim aka adzowe ungwɛ̃nga Uishaku ru ubeu idɛm-Num, itsu umbɔ anyanga unga awu uner uwuku urhika?

22 Ungo unyaɔ imangmangnga iki izɛ̃rhã nggu ikikorhanga itsu imangmangnga iwe undzumunga ri ikikorhanga.

23 Ngge itsuifɛr itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ, <<Uibrahim aka awe ru imangmang ru Unum itsu Unum anyanga unga awu uner uwuku urhika.>>§ Ngge itsu umbɔ ayisa unga uwɛrhu Unum.

24 Umbi anyãnɛ, asi ínyangu unera awea uner uwuku urhika ru ubok imangmang ukpekũ, bɔr ru ubok itsernga ikɛi.

25 Rimi hã, umbɔ aka anyangu Urahab unggoyi ha awu uner uwuku urhika ru ubok ubinkpi unga aka akorhe, ri ivangyɛ unga aka awɔke abika arhi anang hã, na adene umbɔ adɔsu utsĩndĩ uwukuse

26 Ru nyaka iyor iki ishingge ru ipfu ngge iki ikpengge, iwe rimi hã imangmang iki ishingge ri ikikorhe iki ikpengge.

3

Ikpɔm arhɛm

1 Asi iwea irhɛmbi aka iwe abika amesuwe, umbi aze angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ubinkutsu umbi ahwɛngmbi ugɛ umɛn abika amesuwe awuri izharha arherhamɛn anangmbɔ abɔɔ.

2 Umɛn kishoo igbeimɛn irhak ra atsĩndĩã arhɛrhɛ. Unera aba asi igbaa irhak ru ubinkpi unga aka arherhe, unga awu undzumu uner uwuku udɛ̃ɛ̃ akpɔm iyornga kishoo.

3 Nggu ungwɛ̃rhũ unangga umɛn iki itsu ra angwĩ inyãwã, ni idɛ̃ɛ̃ idzui iyorngge kishoo izĩ anangkɛ umɛn iki ibee.

4 Use unyangu akhukhɔɔ amɛ̃ akpanga. Nggakɛ ake awu agɔgɔngake, ugba ukerketakpɔ iki isaku ukũna ake uzɛ̃rhũ uzɛ̃rhã. Uko rimi hã, nggu ungwɛ̃rhũ igbong ukunjiir uner uwuku ukpai ukhukhɔɔ amɛ̃ hã aka isaka adzipa umgbɔ akũ azĩ ubɛn anangkɛ unga aka abee izĩ.

5 Rimi hã arhɛm unera ukunjiir aka awe ra agau iyor, bɔr awu ru nggaa ififĩrhã. Àka anyã ishi urha ukunjiir iki ikpĩĩwe akoi kishoo!

6 Arhɛm ikɛi awu urha. Awu nggu iki ibewe ra agau iyor. Aka isaka adakuwe unera kishoo. Aka isaka atsu ibibɛknga kishoo itsĩ ru urha.

§ **2:23** Àka anyã ikɛi: Ing 15.6.

Urhakpi arhɛm aka awe adzeki idzũũ urha isok upfung.
7 Unera adɛ̃ɛ̃ akpɔma ikpũ íjuɛ kishoo, nu anunu akika asoyi afafã nu abin aka akaikai nu abɛrh ra ukau ukugɔng,
8 bɔr unera asi ídɛ̃ɛ̃ akpɔma arhɛmnga. Arhɛm awu ubin uku ubewe asi iwoshuke. Atɔk nggu ungguma uwuku ufɛr uner.
9 Nggu arhɛm umɛn iki ikũ ikpoi Uteijee aka awu Utɛmɛn, nu nggu ake umɛn iki ikũ irhena anera Unum aka amuna ru uzirhzĩnga.
10 Nggu angwĩã unying umɛn iki ikũ ikpoi ni irhena. Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, akɛrɛ isi imɛ̃ngge ngge iwe.
11 Akwiu amɛ̃ unying udɛ̃ɛ̃ udzowukpɔ amɛ̃ aka aze nu amɛ̃ aka akpere?
12 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ucucii uvorhvo udɛ̃ɛ̃ ughwɛrmgbɔ ikpũrhã uzaitun use ucucii inebi udɛ̃ɛ̃ ughwɛrmgbɔ ikpũrhã uvorhvo? Rimi hã akwiu amɛ̃ aka awu uku ukpere asi ídɛ̃ɛ̃ adzeke amɛ̃ aka aze.

Itsoi ikpũa ivaa

13 Ungamɔ awe ru itsoi nu ihwihwɛng ru umbi? Uneke unga adɛyiwengge ri ibibɛknga iyiki ize, nu itser iyiki ize nggu ididɔɔryɛ iki idzeki itsoi.
14 Bɔr uba ra amɛnmbi unyɛ̃ɛ̃ akarhãrhã nggu ibemitsi iwengge, àka aneke ikũ ngge afĩrhã use atsɛyi idzidzɛrhe.
15 Ikpũ itsoi iyɛrɛ isi idzengge ra afã. Idzeku upfung. Isi iwengge iyi Ipfu Isarsatangge, bɔr iwu iyi Undenggũ.
16 Ubinkutsu anangkɛ unyɛ̃ɛ̃ uku uwe nu ibemitsi, umɔ ishɔng arherhe nu ubɛn iyiki ibewe iki iwe.
17 Bɔr itsoiyɛ iki idzeka afã itirhi iwu isaisar, ikɛi ibemungge ididɔɔr, itɛnamɛn, irhɛrhi itsingge, itɔk nggu atorh nu ikikorhe iyiki ize. Ishingge ri itɛngasu use igha urha.
18 Uner uwuku ududɔɔr adoi ididɔɔr na aka isaka agbɛr irhirhika.

4

Udzowe itsingo ru Unum

1 Awu use ukũ ifuw nu uning uba ru umbi? Asi idzekake ri ikponi iyiki ibewambi iki itang iwa ru umbi?
2 Umbi abee ubin bɔr asi ikpombi ukpɔ. Umbi afɛr na akãrhã, bɔr umbi asi idɛ̃ɛ̃ akpombi ubinkpi umbi aka abee. Umbi awu ru uning na afupa. Umbi asi ikpombi, ubinkutsu, umbi asi irhusumbi Unum.
3 Ivangyɛ umbi aka irhusa, umbi asi iyɛimbi, ubinkutsu, umbi arhusa nggu ifɛrhkɔ iyiki ibewe, ngge itsú umbi afɛre ngge ri igũibɛnmbi.
4 Umbi abi itser itoma-dak, umbi asi ihwɛngmbi ugɛ iwɛrhɛ nggu upfung iwu igamtsak nggu Unum? Ubɛn unera aka abee iwe ri iwɛrhɛ nggu upfung awu unggamtsak Unum.
5 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ awu ibɛm itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ, <<Unum akpɔm Ipfu ha unga aka atsu ru umɛn?
6 Bɔr unga aka isaka adzaa umɛn imimuta irhɛirhɛ. Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ,
<<Unum akpɛ̃ɛ̃ uwuku ufĩrhã,
bɔr adzowe imimuta ru uwuku urhɛrhi itsi.>>*†
7 Nggee, àka adzowe atsimbi kishoo ru Unum. Àka akpɛ̃ Undenggũ, unga awuri itĩã umbi.
8 Àka aba akhapa ru Unum unga awuri iba akhapunga ru umbi, àka asorh abokmbi, umbi abi arhim, àka asare amɛnmbi, umbi abi amɛn avaa.
9 Àka agũ ighongamɛn, aciu na adɔng. Àka afaru unyĩrhãmbi uwe akpe, nu anggɔmmbi abvui awe idamɛn.
10 Àka arhɛrhuwe atsimbi ra asu Uteijee, unga awuri iberuwa umbi.
11 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, niba acayimbi adɔka. Ubɛn unera aka acayi ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ, use atsu uvau ru unga, acayi Íkpem Unum nukpɔ na atsu uvau ru ngge. Ivangyɛ ungo uku utsu uvau ri Íkpem,

* **4:6** <<Unum akpɛ̃ɛ̃ uner uwuku uberitsi.>> † **4:6** Àka anyã ikɛi: Uny 3.34.

ungo usi idɔsungo ngge, bɔr ungo utsu uvau ri ngge.
12 Unum ikiyikanga adzowe Ikpem na atsu uvau, unga ikiyikanga adɛ̃ɛ̃ afɔrh na atsĩme. Bɔr ungo uwe ungamɔ ungo uku itsu uvau ru udɔkango?

Ififĩrhã nggu udãã

13 Àka akpeto, umbi abika agɔr agɛ, <<Irherɛ use udãã umɛn izĩ uteu ukpɛrɛ use ukpɔrɔ, izĩ imaa amɛka umɔ, igoyi igoi ni ikpo uhwɛk.>>
14 Umbi asi ihwɛngmbi ubinkpi uku iwe udã. Awu use uwu urhɛmbi? Awu ubinkpi uku uwe ru nyaku uziu uku idzeka ri ivanga ukunjiir nu ugwirkpɔ.
15 Nu ngge iki iwe rimi, imɛ̃ɛ̃ngge umbi awuri igɔr agɛ, <<Uteijee aba abemunga, umɛn ibɛk, umɛn ikorhe akɛrɛ use akɔrɔ.>>
16 Bɔr nggayɛ icɛrɛ, umbi afĩrhã na abera atsimbi. Ikpũ ififĩrhã hã iwu iyiki ibewe.
17 Ubɛn unera aka ahwɛnga ubin uku uze unga aka ikorhe na asi ikikorhunga, awu arhim ru unga.

5

Agbiite ato abika awe ru ubin

1 Àka akpeto, umbi abika awu ru ubin, àka aciu akpe na adɔng ri itsi ayetnumkɛ aka iba ru umbi.
2 Abinmbi aka avɔ̃ke, nu ughɛ̃ɛ̃ uku ughamgbɔ atorhambi.
3 Uzinarhimbi nu uazurhfambi aka adzurhke. Idzidzurhngge iwuri iwu ideka ra atsimbi, iwuri ikpĩĩwe iyor umbi ru nyaku urha. Umbi akɔnge atsimbi abin ri imimasha ínum.
4 Àka anyã! Ugbɛta ha umbi aka akpɛ̃ ifai abi itser ri icangmbi, aka adɛ̃ɛ̃ iciu akpe ra atsimbi. Akpe abika agbɛra abin icangmbi aka atsĩke ra ato Uteijee uwu ijee kishoo.
5 Umbi asei igũibɛn ru upfung, umbi agha na ahwa ri ibibemambi. Umbi afuka atsimbi atsu ayormbi aseng agɔgɔng ru nyaki ijuɛ iki itsĩ unum ukpuku ungũngwã.
6 Umbi atsu ufai na afɛre anera aka ashimbɔ ru uvau, aka asi ikpɛ̃mbɔ ra umbi.

Idɔngamɛn ra ayetnum

7 Àka adɔng amɛnmbi, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, utsɛku ibiba Uteijee. Àka anyã uner irham aki idzɛu icangnga iki ighwɛr abin unga aka adoi, nggu urhɛrhɛ idɔngamɛn unga adzɛu inai iyiki idoi abin utsɛku inai iyi imaataka.
8 Umbi igambi, àka adɔng na adɛ̃ɛ̃ aker, ubinkutsu ibiba Uteijee iki iyongge.
9 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka niba ibvun arherhe ri itsi adɔka, utsur umbɔ atsumbɔ uvau ru umbi. Uner uwuku utsu uvau ha adɛ̃ɛ̃ ra angwĩ ubã!
10 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka anyã abika asɔm Arherhu-Num aki irherhe ri itsok Uteijee aka abima ra ayetnum. Àka amesa ru umbɔ.
11 Ru nyaka umbi aka ahwɛng, umɛn iki isaki iyisa abika abubima awu abi idorh. Umbi agũmbi ikpũ ibibima Uayuba na anyãmbi abinkɛ Uteijee aka akorhuwe ri imaatak. Uteijee atɔk nggu atorh.
12 Ubin uku unang kishoo, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka niba ayirhmbi uyirh nggu afã, use nggu abĩ, use ubin ukpɔɔ. Àka agɔr agɛ, <<Ĩĩ>>, iba iwu <<Ĩĩ>> na agɔr agɛ <<Ĩ'ĩ>> iba iwu <<Ĩ'ĩ,>> iba isi iwengge rimi, umbi awuri itsĩmbi ufai ukpu Unum.
13 Uner ayetnum awea ru umbi? Unga afɛn-Num. Uner anggɔm awea? Neke unga atsũ ubom ikpikpoi.
14 Uner irhãrhã awea ru umbi? Unga ayisa akakũ ikikɔng abika adɔsa umbɔ afɛne-Num ru unga, na adzukuwe atsei ru unga ri itsok Uteijee.
15 Ikpũ ifɛn-Num ri imangmang iwuri ikerhukungge uner irhãrhã. Uteijee awuri iberuka unga. Unga aba awea ra arhim awuri itsitsũwũkumbɔ ake.
16 Nggee àka asɔme adɔkambi arhimmbi, na ifɛne-Num ra adɔka

nu umbɔ ama akerhuwa umbi. Ifɛn-Num iyi uner uwuku urhika iwe ru ijee nu iker iyiki itɔ̃ itser.

17 Uirhiya awu unera ru nyaka umɛn. Unga ifɛn-Num akarhãrhã utsur inai idoingge, ikɛi inai isi idoingge nu abĩ utsɛku imɛka itaar nu utenga.

18 Ikɛi unga afɛn-Num, afã adzowe inai, nu abĩ aghwɛr ikpũrhã.

19 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, uba ubɛn unera ru umbi nekuka utsĩndĩ idzidzɛrhe, ubɛn unera ru umbi aba azĩ akũna unga abvui aba

20 àka ayita ugɛ ubɛn uwuku ukunu uner arhim abvui aba ru utsĩndĩ idzidzɛrhe, unga awuri ifɔrhuka uner ha ra akpe na akũ utsĩndĩ uwuku utsũwe arhɛrha arhim.

Ubvur uwu inggbaashia Ubitru aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur uwu inggbaashia Ubitru aka atsɛng

Awu Ubitru uner itser Uyesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 60-68 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Atsɛnge ubvur uwurɛ abika adɔsa, abirabɛ aki iyisa <<abirabɛ Unum aka asɛng umbɔ>>. Unga adzuma atsɛng ubvur ha afituwe abika avarhe, abirabɛ aka awe ru uver nu ayetnum ri itsi imangmangmbɔ. Ubitru atsɛng ubvur ha ayituwe umbɔ Isarhe Iyiki Ize ri itsi Uyesu Ukiristo, uwuruwi akpenga, isisoknga nu ibibemuwe iyiki ibibanga iki iwu ubin ifosa ra abika adɔsa. Unga agɔr agɛ aze umbɔ abima ra ayetnummbɔ na awe ru ikeramɛn ugɛ iwu iviviri iwuri idɛyiwe imangmangmbɔ na agɛ umbɔ awuri iyɛimbɔ ugbɛta ri <<ivangyɛ Uyesu Ukiristo aka idzeka.>>

Ikɛi uner uku utsɛng ubvur ha afituwe abika adɔsa agɛ asei isei ru nyaka abirabɛ aka awu abi Ukiristo.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-2)*
Iyiyituwe ififɔrh iyi Unum *(1.3-12)*
Imesa ri itsi ibibɛk iyiki irhika *(1.13–2.10)*
Itser abika adɔsa ri ivang ayetnum *(2.11–4.19)*
Irhɛrhi itsi nu itser abika adɔsa *(5.1-11)*
Imimasha *(5.12-14)*

1 Ubvur uwurɛ udzeku Ubitru uner itser Uyesu Ukiristo.

Umum itsɛnge abirabɛ Unum aka asɛng umbɔ aka awu atsen ru upfung, asita asei ri inang ra abĩ Ufontu, nu Ugarhatiya, nu Ukafadokiya, nu Uasiya, nu Ubitiniya.

2 Unum Utɛ ri ihwihwɛngnga, unga asɛng umbi ru Ipfunga isare umbi, ngge itsú umbi adɔsu Uyesu Ukiristo, nu isisar ra adzirhnga.

Imimuta nu ididɔɔr irhɛirhɛ iwe nggu umbi.

Ifosa iyi urhɛ

3 Ikpikpoi iwe ru Unum, Utɛ Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo! Ru nggaa atorhnga, unga aka amar umɛn iwe abika afa ru ubok isok ra akpe Uyesu Ukiristo, ngge itsú umɛn iwe ru ifosa iki iwe ru urhɛ.

4 Nu ukam hã uku usi íkpekpɔ, usi ídakpɔ use usatukpɔ, uwu ukpumbi ra afã.

5 Ru ubok imangmangmbi Unum akũ ijeenga avina umbi utsɛku umbi ayɛi ififɔrh iyɛrɛ, unga aka iwuri idɛyiwe ngge ri imimasha inum.

6 Ra akɛrɛ ha àka agɔm akarhãrhã, nggayɛ umbi awuri ihwambi ayetnum icɛrɛ ivanga ukunjiir, ri kishoo ikpũ iviviirayɛ umbi aka iwe.

7 Akɛrɛ ha aba, ngge itsú imangmangmbi iwe ru ugarh inangge uzinarhi ukpuku utsutsĩm. Nggakpi umbɔ aka isaka agbisha ukpɔ ru urha ru nyaka umbɔ aki iviri igbishu uzinarhi, nggayɛ imangmangmbi inangge uzinarhi. Nggee ivang imangmangmbi iki idɛ̃ɛ̃ iker ru iviviri irhɛirhɛ, ngge iwuri ikũwã umbi ukpoi urhɛrhɛ nu imor ri ivangyɛ Uyesu Ukiristo aka idzeka.

8 Nggayɛ umbi anasi inyãmbi unga, bɔr umbi abemumbi unga. Nggayɛ umbi asi inyãmbi unga icɛrɛ bɔr umbi awembi ri imangmang ru unga, umbi awembi ri itɛnamɛn akarhãrhã,

9 ubinkutsu umbi ayɛimbi ugbɛtɛ imangmangmbi, ififɔrh ipfumbi.

10 Arherhi ififɔrh iyɛrɛ, abika asɔm Arherhu-Num aka angwɛ̃dzɛn na arhisa na arhusa, ivang umbɔ aka arherhe imimuta ha iki iba ru umbi.

11 Ipfu Ukiristo iwe ru umbɔ ni idɛyiwe umbɔ ikpũ ayetnumkɛ Ukiristo aka ihwa nu nggaa imoryɛ umbɔ aka idzowe unga. Nggee umbɔ abee ihwɛng Ukiristo awu ungaa, ikɛi ukang akɛrɛ ha aka ikorhe.

12 Adɛyikumbɔ agɛ umbɔ asi itɔ̃mbɔ itser atsimbɔ bɔr atɔ̃ itser umbi. Icɛrɛ

Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ umbɔ aka arherhuwa umbi ra abirabɛ aka adũwã ri ijee Ipfu Isarsatangge umbɔ aka adene ngge idzeka afã. Uko ípfu itser-Num ibeengge inyã ake.

Àka awe asasar

13 Nggee, àka agbisha amɛnmbi atõ itser, àka akpɔm atsimbi, àka atsu ifosambi kishoo ru umata umbɔ aka idzaa umbi ru unum Uyesu Ukiristo aka idzeka.
14 Àka awe ru nyaka awɛkaci abika adɔsa arherhe, àka niba aneke ikpona abin ake anyanguke amɛnmbi ru nyaka umbi aka awe ru ida ihwihwɛng.
15 Bɔr ru nyaka unga uwuku uyisa umbi awu asasar, àka awe asasar ri itsermbi kishoo.
16 Itsɛng Arherhu-Num igɔrngge ugɛ, <<Àka awe asasar, ubinkutsu umum iwu asasar.>>*
17 Umbi aba ayisa ugɛ Utɛ uwu afã uwuku utsu uvau ru ubɛn unera ashia ri itɛngasu, nggee àka asisei iwei iyi atsen nggimi.
18 Ubinkutsu, umbi ahwɛngmbi ugɛ asi ikũmbɔ abin aka atsutsim ugɛɛ uazurhfa use uzinarhi agoimbɔ umbi ra agbeyi atokambi aki ibɛm,
19 bɔr nggu adzirh aka awe ru ugarh aki Ukiristo, uwuruwi aka awe ru nyaku ungwẽ itsurhi iyi idɛm, iyiriyɛ iki ishingge ru uvau use utauu.
20 Atirha asɛng unga na adɔrha amunu upfunga, bɔr unga adzeka ri imimasha ivang iyɛrɛ ri itsimbi.
21 Iwe ru uboknga umbi aka awe ru imangmang ru Unum, uwuku usoyiwe unga ra akpe na akpoi unga, nggee imangmangmbi nu ifosambi iwe ru Unum.
22 Icɛrɛ ri idɔsu idzidzɛrhe umbi awe asasar ngge itsú umbi abema adɔkambi. Àka adzuma abema adɔkambi ra amɛnmbi.
23 Amar umbi imar iyiki ifa ikɛi, asi iwea ri ikpũ imar urhɛ uwuku ukpe, bɔr udzeku ikpũ urhɛ uwu ugbagbaa, ru ubok Arherhu-Num uwu urhɛ ri ibibima.
24 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Kishoo anera awu ru nyaku ubĩĩ,
nu kishoo ikpikpoimbɔ iwu ru nyaki ifur ubĩĩ idɛɛ,
ubĩĩ uku isaku ukoyi nu ifurngge igba,
25 bɔr Arherhu Uteijee adɛ̃ɛ̃ ugbagbaa.>>†
Arherha ha awu Isarhe Iyiki Izeyɛ umbɔ aka arherhuwa umbi.

2

1 Nggee, àka atsũwe atsimbi ru ikpũ amɛn aka abewe, ukpukpeta, unyɛ̃ɛ̃ nu urhena ukpu ubɛn ikpũa.
2 Ru nyaka írheng awɛkaci iki ikponi iyam abɛ̃, Àka akponu ihwɛng Arherhu Unum, ake itsu umbi aseng ri ififɔrhmbi,
3 icɛrɛ umbi aka abanga agũ ugɛ Uteijee awu azeze.

Utarh urhɛ nu aner umbɔ aka asɛng

4 Àka aba ru unga, utarh urhɛ ha anera aka akpɛ̃mbɔ, bɔr Unum asɛng ukpɔ uwe ru ugarh ru unga.
5 Umbi ikɛi, awe ru nyaka atarh, Unum unga awu uner idzin, unga ani ikũ umbi akũ adzin iyanga. Ru ubok Uyesu Ukiristo, umbi awe asarkasar abika idzowe idɛm-Num iyiriyɛ iki itsu Unum agũibɛn.
6 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Unyã, umum itsu utarh ru Usihiyona,
utarh ukpuku uwu ru ugarh umbɔ aka asɛng
ukpu angboki idzin,
kishoo uwuku uwe ru imangmang ru unga,
asi ígũa atsa.>>*
7 Nggee ru umbi abi imangmang, utarh ukpirɛ uwu ru ugarh. Bɔr ra abika asheri imangmang,
<<Utarhkpi abi idzin aka akpɛ̃,
ukpɔ uwu utarh angboki idzin.>>†
8 Nu,

* **1:16** Àka anyã ikɛi: Urha 11.44,45; 19.2; 20.7. † **1:25** Àka anyã ikɛi: Uish 40.6-8. * **2:6** Àka anyã ikɛi: Uish 28.16. † **2:7** Àka anyã ikɛi: Amb 118.22. ‡ **2:8** Àka anyã ikɛi: Uish 8.14.

<<Utarhkpi uku utsu anera akwɛr itok,
nu ifa iki itsu umbɔ agbaigba.>>‡
Unum atsu umbɔ akwɛr itok, ubinkutsu, asi idɔsumbɔ isarhe iyiki ize.
9 Bɔr umbi awu abirabɛ umbɔ aka asɛng, abika adzowe idɛm-Num ri iya uyɛrhe, asarkasar abĩ, anerabɛ aka awe abi Unum, agɛ umbi ama akũ ikpikpoinga adzeka unga aka ayisa umbi ru uzĩ adzek atsĩ ri idzeu irhirhangnga.
10 Isha umbi asi iwembi aner Unum, bɔr icɛrɛ umbi awe aner Unum. Isha umbi asi iyɛimbi atorh, bɔr icɛrɛ umbi ayɛimbi atorh.

Àka adɔsa arherha abi ijee

11 A aze awɛrhamum, umum ifituwa umbi, ru nyaka atsen ru upfung, àka neke idɔsa abin ikponi iyor, aki itang iwa ri ipfumbi.
12 Àka asei nggu amɛn aka arhurhika ra ateu anera aka asi ihwɛngmbɔ Unum, nggayɛ umbɔ ani irhena umbi, umbɔ ama anyã irhirhikambi na akpoi Unum ru unumkpi unga aka iba ayepa umɛn.
13 Àka adɔsa arherhe ubɛn abi ijee ri itsi Uteijee, ra ayɛrhe use ubɛn ijee ra anernga kishoo,
14 use agomna, unga aka adene umbɔ atsu ufai ra abi uvau, na akpoi abika arhika.
15 Ubinkutsu, awu ubinkpi Unum aka abee nukpɔ, umbi akorhe iyiki ize ngge itsú aguge aneke irherha arherhe ida ihwihwɛngmbɔ.
16 Àka asei isei ru nyaka abika afɔn, bɔr àka niba anyangu ififɔn atsirmbi iyiki ibewe, bɔr àka asei ru nyaka agãrhã Unum.
17 Àka adzowe undzumu imor ru ubɛn unera, àka abemu ukpui abika adɔsa, àka agũ iwei Unum na adzowe imor ru uyɛrhe.
18 Umbi agãrhã, àka adɔsa arherhe ateiyambi ri idzowe undzumu imor, niba iwengge ra ateiya abi amɛn aka aze nu ididɔɔr ukpekũ, bɔr ikɛi nggu abi amɛn aka atsoo.
19 Unera aba abimunga ri igũ ighong ayetnum aka ada irhika, na ahwɛnga Unum, awu ubin ukpoi.
20 Bɔr umbɔ aba akwɛr umbi ra avaumbi, ibibimambi iwu use? Bɔr umbi aba ahwa ayetnum ri ikorhu iyiki ize na abima, awu ibibemu Unum niyɔ.
21 Ubinkutsu ayisa umbi ri ikpũ akɛrɛ ha, Ukiristo ahwa ayetnum ri itsimbi na aneka umbi utsĩndĩwi umbi aka idɔsa adaknga.
22 <<Unga asi ikorhunga arhim
na asi irherhunga igbɛrangwĩ ra angwĩnga.>>§
23 Ivangyɛ umbɔ aka arhena unga, unga asi irhena afasa, ivangyɛ unga aka ahwa ayetnum, asi ifasa. Bɔr unga atsu amɛnnga ru uwuku uvarhe arherhe idzidzɛrhe.
24 Unga nibikanga atsã arhimmɛn ri iyornga ni igãrhãmau ucucii, ngge ima itsu amɛnmɛn aki arhim akpe nu umɛn ĩbɛk ri irhirhika, ru ubok isɔɔnga umbi akpo ikikerhe.
25 Umbi aka agwirmbi ru nyaku ídɔi, bɔr icɛrɛ umbi aka abambi ru uner ughãwã nu uwuku udzɛu ipfumbi.

3

Akatsɛrh nu akatsak

1 Ru nyaka ha, umbi akatsɛrh àka adɔsa arherhe atsakmbi ngge itsú ubɛn ukutsak ru umbɔ aba akpɛ̃ɛ̃ Isarhe Iyiki Ize, umbi adɛ̃ɛ̃ adarhmbi umbɔ, asi íwea irhɛm bɔr ri ikpũ isiseimbi,
2 ivangyɛ umbɔ aka inya itɛn amɛnmbi nggu idzowe imor ri ibibɛkmbi.
3 Niba atsumbi amɛnmbi ri igbɛr idzam iyi iyor awia, ru nyaka umbɔ itsɛrhi itsi, nu itsu abin uzinarhi, nu itsim atorho aka aze.
4 Nu ngge iki iwe rimi, àka aneke idzammbi iwe amɛn aka aze, idzam iyiriyɛ iki isi ísatungge iyiki ikpɔm atsi, iyiriyɛ iki iwu ru undzumu ugarh ru Unum.
5 Ubinkutsu akɛrɛ ha aweke ishaa ri ivang asarkasar akatsɛrh abika atsu ifosambɔ ru Unum aki igbɛr idzam

§ **2:22** Àka anyã ikɛi: Uish 53.9.

awu azeze. Umbɔ aki isaka adɔsa arherhe atsakmbɔ,
6 ru nyaku Usaratu aka adɔsa arherhe utsaknga Uibrahim, na ayisa unga uteiyanga. Umbi awu anapu Usaratu, umbi aba akorha arhikumbi na asi igũmbi iwei.
7 Umbi akatsak, rimi hã àka adzowe imor ra atsɛ̃mbi na anyanga ra amɛnmbi ugɛ umbɔ asi ikermbɔ ru nyaka umbi na ahwɛng ugɛ umbi awu abika ayɛi ukam umata Unum urhɔnga, nggee utsur ubin ukpɔɔ ukɛnkpɔ ifɛn-Nummbi.

Ayetnum ri ikorhe iyiki ize

8 Ri imimasha, neke kishoo amɛnmbi awu unying, àka agũ atorh adɔka, àka abema adɔka ru nyaka angwɛ̃yi, àka ayike adɔka nggu irhɛrhi itsi.
9 Niba afaimbi iyiki ibewe nggu iki ibewe, use urhena nggu urhena, bɔr àka afai nggu itsuke idorh, ubinkutsu awu akɛrɛ ha atsu Unum ayisa umbi, ngge itsú umbi awe abika akpo ukam igũibɛn.
10 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Ubɛn unera aka abemi ibibɛk
na anyã inum iyiki ize
awu ufang unga aneke irherhi iyiki
ibewe ra angwĩnga
na aneke irhɛm iyi igbɛrangwĩ.
11 Awu ufang unga aneke ikorhe iyiki
ibewe
na akorhi iyiki ize,
awu ufang unga abee ididɔɔr na
adɔsa ngge.
12 Ubinkutsu asu Uteijee arhi abika
arhika
na akpe atonga ri ifɛn-Nummbɔ,
bɔr asu Uteijee awe ri igamtsak nggu
abika akorhe iki ibewe.>>*
13 Bɔr umbi aba atsu amɛnmbi abee ikorhe iyiki irhika, ungaa awuri ikorhuwa umbi iyiki ibewe?
14 Bɔr uko umbi aba ahwa ayetnum ri ikorhe abin aka arhika, umbi awu abi idorh. Nggee àka niba agũmbi ighong use agũmbi iwei umbɔ.†
15 Bɔr ra amɛnmbi àka atsu Ukiristo awe Uteijee. Ubɛn ivang àka adzɛu idɛyiwe ubɛn unera aka irhusa ri itsi ifosayɛ umbi aka awerangge, bɔr àka akorhe nggu ididɔɔr nu idzowe imor.
16 Àka angwɛ̃ itɛnamɛn. Ngge ítsu abika arhena umbi ri ikorhi iyiki izembi ru Ukiristo agũ atsak ru urhenambɔ.
17 Aba awu ibibee Unum, azea umbi ahwa ayetnum ri ikorhe iyiki ize nu umbi aka ihwa ayetnum ri ikorhe iyiki ibewe.
18 Ukiristo akpe idikunga unying ri itsi arhimmɛn kishoo, uwuku urhurhika akpe ra abirabɛ aka asi irhikumbɔ, ngge itsú unga akũna umbi aba ru Unum. Atsu iyornga ra akpe nu Unum atsu urhɛnga uwe ru Ipfunga.
19 Ru uboknggе unga aka azĩ adzowe isarhe ru ípfuyɛ iki iwe ru ugborzĩ,
20 umbɔ aka akpɛ̃mbɔ idɔsu Unum ishaisha ivang Unum aka adɔng amɛnnga adzɛu ri inum Unuhu ivangyɛ unga aka adɛ̃ɛ̃ igbishu ukhukhɔɔ. Ri ivang hã inera utɔrɔk ukpekũ ru kishoo, aka abɛk ra amɛ̃.
21 Amɛ̃ hã awu utsar isorhu ubɔtisima uwuku ufɔrh umbi icɛrɛ, asi iwea isorhi iyor bɔr awu ibibemuwe iyi amɛn aka aze ra asu Unum. Ngge ifɔrha umbi ri isok ra akpe Uyesu Ukiristo,
22 uwuruwi aka azĩã ra afã na awu ru ubok ugha Unum, nu ípfu itser-Num nu ípfu iyi iyɛrhe nu iyi ijee kishoo iwu iyinga.

4

Isisei abika adɔsu Ukiristo

1 Ru nyaku Ukiristo aka ahwa ayetnum ri iyor, nggee àka abema ihwa ayetnum aki ikpũ hã, ubinkutsu ubɛn uwuku uhwa ayetnum ri iyor aka agau itsinga nukpɔ nggu arhim.
2 Ubinkutsu, ibibɛknga ru upfung isi iwengge iyiki ibewe iyi ikponi iyor ri inum iyiki ibɔr, bɔr iwu iyi ibibemu Unum.
3 Ubinkutsu umbi aka aghawukumbi ivangmbi ri iyi isha ri ikorha abinkɛ

* **3:12** Àka anyã ikɛi: Amb 34.12-16. † **3:14** Àka anyã ikɛi: Uish 8.12.

abika asheri ihwɛng Unum aka isaka ikorhe, awu ikorhe iyiki itãrhã, ikpona iyi iyor, nu afĩrhã, nu ikikɔng ihwa abin, nu idzowe itsi ra abin ishĩ.
4 Icɛrɛ abika ashe ihwɛng Unum ani idzeu idzeu umbi aka asi igbopumbi atsi nggu umbɔ ri ikorha abin aka abewe ha ru nyaki isha, umbɔ arhena umbi.
5 Bɔr umbɔ awuri ivarhukumbɔ abinkɛ umbɔ aka akorhe ru unga aka itsu uvau ra abi urhɛ nu abika akpe.
6 Ubin hã ukpi uku utsu umbɔ adzowe Isarhe Iyiki Ize ra abika akpe, ngge itsú umbɔ atsu uvau ru umbɔ ri iyor ru nyaka anera, bɔr adɛ̃ɛ̃ abɛkmbɔ ru Unum ru nyaki ipfu.
7 Imimasha abina kishoo iki iyongge. Nggee àka angwɛ̃dzɛn na akpɔm atsimbi ngge itsú umbi adɛ̃ɛ̃ afɛn-Num.
8 Ubinkpi uku unang kishoo, àka atoma abema adɔka ra amɛnmbi kishoo, ubinkutsu ibibema iki isaki ifɔme arhim arhɛrhɛ.
9 Àka ayɛi adɔka ra ayambi nggu ida ibvibvun.
10 Ubɛn unera akũ izũwãyɛ unga aka ayɛi akũ ayike abɔɔ, ri idzidzɛrhe akũ atɔ̃ itser ra atsĩndĩ imimutu Unum.
11 Unera aba adzowuka isarhe, unga akorha ngge ugɛ unerwi Unum aki irherha arherhe ra angwĩnga. Unera aba atɔ̃ɔ̃ itser, unga atɔ̃ ngge nggu ikeryɛ Unum aka adzowe unga. Ngge itsú abina kishoo awe aki ikpikpoi ru Unum ru ubok Uyesu Ukiristo. Ru unga ikpikpoi iwe nu ijee ugbagbaa nu ugbagbaa. Iwerimi.

Ayetnum ri idɔsu Ukiristo

12 Umbi aze awɛrhamum, àka niba adzeumbi idzeu ra ayetnum akarhãrhã aki ivira umbi, ugɛɛ abin aka afa akpo umbi.
13 Bɔr àka agɔm ugɛ umbi ahwambi ayetnum ru nyaka Ukiristo, ngge itsú umbi awu ra anggɔm arhɛrhɛ ri ivangyɛ unga aka ikũ ikpikpoinga adzeka.
14 Umbɔ aba arhena umbi ri itsi Ukiristo, umbi awu abi idorh, ubinkutsu Ipfu-Num iyi ikpikpoi isei nggu umbi.
15 Umbi aba ahwambi ayetnum, niba aweke aki ifɛr uner use ivɛu use iyiki ibewe iyɔɔ use uwuku ushɔng urherhe.
16 Bɔr umbi aba ahwa ayetnum akika awe abi Ukiristo, àka niba agũmbi atsa, àka akpoi Unum, ugɛ ayisa umbi nggu itsok ha.
17 Ubinkutsu ivanga iki iwengge umbɔ aka itirhi ivarha arherhe abi iya Unum. Umbɔ aba atirhi nggu umɛn, iwuri iwu uguse nggu abirabɛ aka akpɛ̃mbɔ igũ Isarhe Iyiki Izeyɛ iki idzeku Unum?
18 Nu,
<<Ngge iba ighongge uner uwuku urhurhika aka ifɔrh,
iwuri iwu uguse ra abirabɛ aka asi igũmbɔ iwei Unum nu abi arhim?>>*
19 Nggee umbi aba ahwa ayetnum ri ibibemu Unum, àka atsu atsimbi ru Unum uwuku umuna umbi na akorhu iyiki ize ubɛn unuma.

5

Izĩ ra anggbaashi nu awɛdzɛm

1 Izĩ ra anggbaashi ru umbi, umum ishɔ̃rhã ru nyaku unggbaashi ikɛi uwu ideka ayetnum Ukiristo nu uwuruwi aka ikpo ugau ri ikpikpoiyɛ iki idzeka.
2 Àka adzɛu ukpui idɔi ukpu Unum umbɔ aka adzaa umbi ididen, àka atɔ̃ itser ru nyaka abi ughãwã, niba iwengge ri inggang, bɔr awu ubinkpi umbi aka abee ikikorhe, ashia iyi ikponu uhwɛk, bɔr aka abee itɔ̃ itser.
3 Niba awembi abi ijee ra anera Unum aka adzaa umbi, bɔr àka awe abinkɛ umbɔ aka imesa ru ukpui ha.
4 Ivangyɛ Unggbaashi abi Ughãwã hã aka idzeka, umbi awuri iyɛimbi ifur ikpikpoi iki isi ísatungge.
5 Umbi awɛdzɛm, rimi hã àka adɔsa arherhe anggbaashi. Àka arhɛrhe atsimbi ra adɔka, ubinkutsu, itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Unum awe ri igamtsak nggu abika aberi itsi,

* **4:18** Àka anyã ikɛi: Uny 11.31.

bɔr unga aka isaka amutuwe
abika arhɛrhi itsi.>>*
6 Nggee, àka arhɛrhuwe atsimbi ru
Unum uner ijee, ngge itsú unga
aberuwa umbi ri ivangyɛ unga aka
abee.
7 Àka atsuke kishoo abinkɛ aka
aghong umbi ru unga, ubinkutsu
unga awu uner uwuku ukpɔm umbi.
8 Àka akpɔm atsimbi na adzɛu.
Unggamtsakmbi Undenggũ ani
ayarhe ighau ru nyaku utɛ̃rhĩmi, abee
uwuruwi unga aka itãiwe.
9 Niba abɔrkumbi ugarh ru unga,
àka idɛ̃ɛ̃ aker ri imangmangmbi,
ubinkutsu umbi ahwɛngmbi angwɛ̃mbi
abika adɔsa ru upfunga adɛ̃ɛ̃ izɛ̃rhã ri
ikpũ ayetnum hã.
10 Nu Unum uwu umata kishoo,
aka ayisa umbi atsĩ ri ikpikpoinga iyi
ugbagbaa ru ubok Ukiristo, umbi aka
imaa ayetnum ukunjiir, unga awuri
ishɔɔrka umbi na afituwa umbi, adɛ̃ɛ̃
aker.
11 Ijee iwu iyinga ugbagbaa nu ug-
bagbaa. Iwerimi.

Imimasha ighwe

12 Nggu iyiyike Usirha, uwu-
ruwi umum iki inyanga unga awu
ungwɛ̃mɛn uwu idzidzɛrhe, umum
itsɛnga umbi ubvur uwirɛ uku utsɛɛu,
ifituwa umbi ni idekuwa umbi ugɛ
iyɛrɛ iwu idzidzɛrhe imimutu Unum.
Àka adɛ̃ɛ̃ aker ru ngge.
13 Ukpui abika adɔsa ri nggimi ru
Ubabirha nu ungwɛ̃mum Umarku,
umbɔ aka asɛng ru nyaka umbi,
aghwe umbi.
14 Àka aghwe adɔka nggu ibibema
iyi abika adudɔsa. Ididɔɔr iwe nggu
umbi kishoo umbi abika awu ru
Ukiristo.

* **5:5** Àka anyã ikɛi: Uny 3.34.

Ubvur uwu uvaa Ubitru aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur uwu uvaa Ubitru aka atsɛng

Awu Ubitru uner itser Uyesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 65-68 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Ubitru atsɛng ubvur uwurɛ agbiite ato abika adɔsa ri itsi abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ nu abin aka abewe ha umbɔ iki ikorhe. Ubitru amesuwe anera ugɛ umbɔ adɛ̃ɛ̃ aker ri iwe ru ihwihwɛng iyi idzidzɛrhe iyi Unum nu iyi Uteijee Uyesu Ukiristo, ihwihwɛng iyiriyɛ iki idzek ra abirabɛ aka agũ na anyã Uyesu nggu asumbɔ. Uner uku utsɛng ubvur uwurɛ awe ru ighongamɛn ikɛi ri imesayɛ abɔɔ aka amesuwe ugɛ Ukiristo asi íbvui abanga. Unga agɔr ugɛ ubin hã uku utsu Ukiristo anasi ibanga, awu Unum <<asi ibeenga unera atsim, bɔr ubɛn unera adzipa.>>

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-2)*
Uyisa nu itser abika adɔsa *(1.3-21)*
Abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ *(2.1-22)*
Ibiba Ukiristo iyi imaataka *(3.1-18)*

1 Ubvur uwirɛ udzeku Usiman Ubitru, ugãrhã nu uner itser Uyesu Ukiristo, uzĩ ra abika ayɛi imangmang ru nyaka umɛn ru ubok irhirhika Uyesu Ukiristo Unum uwuku ufɔrh umɛn.
2 Umata nu ididɔɔr irhɛirhɛ ima iwe nggu umbi ri ihwihwɛng Unum nu Uyesu Uteijeemɛn.

Useng ri imangmang

3 Nggu nggaa ijee Unum aka adzaa umɛn ubɛn ubin umɛn iki ibee ri ibibɛkmɛn iyi iwei Unum. Umɛn iyɛi akɛrɛ kishoo ri ihwihwɛngnga, unga aka ayisa umɛn izĩ ru unga ru ubok ikpikpoinga nu iyiki izenga.
4 Ra akɛrɛ ha unga aka adzaanga nggaa uzeze ibibemuwenga, ngge itsú ru ubokngge umbi adɛ̃ɛ̃ awe ru nyaka unga, na ashɔɔte umbi ri ididakuwe iyi ikpona iyiki ibewe iki ikũ iba ru upfung.
5 Nggee, àka atsu amɛnmbi atoma ri imangmang atɔ̃ itser iyiki ize, itser iyiki izembi aka atoma nggu ihwihwɛng,
6 nu ihwihwɛng aka atomi ikpɔm atsi, ri ikpɔm atsi aka atomu ibibima, ri ibibima aka atoma iwei Unum.
7 Ri iwei Unum, aka atomu inna nggu adɔka, ri inna nggu adɔka aka atomu ibibema.
8 Umbi aba awembi ri ikpũ amɛn akɛrɛ ha irhɛirhɛ, ihwihwɛng Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo iwuri itsu umbi ashimbi ri ighɛrha nu ida ighwighwɛr.
9 Bɔr ubɛn unera aka asi ikpoa ikpũ amɛn akɛrɛ ha, asi ikpang anyãã, awu uner ibvuta, na ayiruka ugɛ umbɔ aka asare unga ra arhimnga aka agbe.
10 Nggee, umbi aze angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, awu ufang umbi akorhe ubɛn ubinkpi uku idɛyiwe ugɛ idzidzɛrhe Unum unga ayisa umbi na asɛng umbi. Umbi aba akorhumbi akɛrɛ ha umbi asi ígbambi igba.
11 Nu umbi awuri iyɛimbi nggaa udɔrhi ri itsĩ Iyɛrhe iyi ugbagbaa iyi Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo uwuku ufɔrh umɛn.

Ikpeto ra Arherhu-Num

12 Nggee ubɛn ivang umum iwuri iyituwa umbi abin akɛrɛ, umum ihwɛng umbi ahwɛngmbi ake. Umbi aka atar aseimbi icɛrɛ ra arherhe idzidzɛrhekɛ umbi aka awe.
13 Umum inyã irhikungge umum iyituwa umbi ubɛn ivang utsɛku umum iki ineke iyor iyɛrɛ,
14 ubinkutsu, umum ihwɛng isi índãrhũmum ni itsuke ngge ri ibanga, ru nyaka Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo aka adɛyiwa umum.
15 Nggee, ubɛn ubinkpi umum iki ikorhe, umum iwuri imina asumum ni ikorhe, ngge itsú umbi ayitu ake

ri ivangyɛ umum iki ibɔre upfung ukpirɛ.
16 Ubinkutsu, umɛn isi ĩdɔsumɛn
atsĩndĩ atsutson itsoi aka atãrhã
ivangyɛ umɛn iki isɔma umbi ijee
nu ibiba Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo,
bɔr umɛn inyãmɛn ikpikpoinga ra
asumɛn.
17 Ivangyɛ unga aka ayɛi ikpikpoi
nu imor idzeku Unum Utɛ ra anang
hã, umɛn ĩgũmɛn irhak iki idzeku
unga uner ikpikpoi igɔr igɛ, <<Uwɛrɛ
awu Ungwɛ̃mum, uwuruwi umum
iki ibema. Amɛnmum agũibɛn unga
akarhãrhã.>>*
18 Umɛn ĩgũmɛn irhak ha iki idzeka
afã ri ivang hã umɛn iki iwu nggu
unga ni itsi usarkasar igũ hã.
19 Akɛrɛ kishoo atsu umɛn itoma
iwe ru ikeramɛn ra arherhe abika
asɔm Arherhu-Num aka arherhe
awu idzidzɛrhe. Imɛ̃ngge umbi
akpeto ra arherha ha aka awe ru
nyaki irhirhang iki irhange anang
uzĩ, utsɛku ukpee iki isar nu idzɛɛr
ukpee idɛ̃ɛ̃ ra amɛnmbi.
20 Ri kishoo, awu ufang umbi
ahwɛng ugɛ abika asɔm Arherhu-
Num hã umbɔ aka atsɛng ra abvur
ha, asi isɔmmbɔ ake ri itsoimbɔ.
21 Ubinkutsu, isɔm Arherhu-Num
asi ibake ri ibibee unera, bɔr Ipfu
Isarsatangge ngge itsĩ ra amɛn anera
ngge itsu umbɔ asɔm Arherhu-Num.

2

Abi imesa igbɛrangwĩ nu itsitsimmbɔ

1 Bɔr abika asɔm Arherhu-Num
igbɛrangwĩ ikɛi awembɔ ra anera,
ru nyaka abi imesi igbɛrangwĩ aka
idzeka ru umbi. Umbɔ awuri ighɔ̃rhã
akũwã umbi imesa iyɔɔ ri iwɔk iyiki
itsitsim, uko umbɔ atsɛyimbɔ ihwɛng
Uteijee uwuku ugoi umbɔ. Ikorhe
rimi hã iwuri iyar umbɔ ikũ izĩ itsitsime.
2 Anera arhɛrhɛ aka idɔsa atsĩndĩ
atsakmbɔ. Atsu abɔɔ akwɛɛte utsĩndĩ
idzidzɛrhe.
3 Ri ikponambɔ abi imesa ha awuri
ikũ arherhe igbɛrangwĩ ha umbɔ
aka akorhe akũ akpo ubin ru umbi.
Ufaimbɔ uku udãrhũkpɔ uku uyurhi
ra atsimbɔ nu itsitsimmbɔ iwuri iba
ifetem.
4 Ubinkutsu, Unum asi inekuka
arhim ípfu itser-Num ivangyɛ ngge iki
igba, bɔr atsukuka ngge ru ughwee
urha ru uzĩ, utsɛku unum uku utsu
uvau.
5 Unga asi inekuka arhim abi up-
fung ukpu isha, ivangyɛ unga aka
akũ inai atsime anera ru upfung aka
asi idɔsumbɔ Unum. Bɔr aganuwe
Unuhu ukpekũ uner isarhe irhirhika,
nu inera utɔɔva abɔɔ.
6 Unga atsĩmka nggaa iteu Usɔdɔm
nu Ugomora akpĩĩwe ukpɔ uwe
atɔɔ, na atsu umbɔ awe ru nyaka
abinkɛ aka ikorhe ra abirabɛ aka asi
idɔsumbɔ Unum.
7 Unga afɔrhuka Urhutu, uner
uwuku urhurhika ha, aka agũ ighong
akarhãrhã ri itser itoma-dak aner
Usɔdɔm abirabɛ aka asi idɔsumbɔ
ikpem.
8 Ubinkutsu uner uwuku urhurhika
ha aka asei ra ateumbɔ ubɛn
unuma, amɛn irhirhikanga aghong
akarhãrhã unga aka anyã na agũ ida
idɔsi ikpemmbɔ.
9 Akɛrɛ ha aba awe rimi, mɔcɛ Utei-
jee ahwɛnga udĩkpi unga aka ishɔɔte
abika arhurhika abi Unum ri iviviri
na ahwɛnga udĩkpi unga aka itsu ufai
ra abi amɛn aka abewe utsɛku unum
ukpuku uvarha arherhe.
10 Akɛrɛ awu undzumu idzidzɛrhe
ri itsi abika adɔsi ikpona amɛn aki
arhim na arheni iyɛrhe.

Abɛrɛ abika amesuwe igbɛrangwĩ
hã ashimbɔ ra atsak! Atsã itsi. Umbɔ
asi igũmbɔ iwei umbɔ iki irhena abi
ikpikpoi.
11 Uko ípfu itser-Num iki iwe iker-
ketangge ni iwe ru ijee akarhãrhã, isi
irhenungge urhena ra abi ikpikpoi ra
asu Uteijee.
12 Bɔr aner abɛrɛ arhena abinkɛ
umbɔ aka asi ihwɛngmbɔ. Awe ru
nyaka íjuɛ arhum iki ishingge ri
ifɛrhkɔ. Amar ngge ukpekũ umbɔ
adzui na atsĩme ngge. Rimi hã awuri
itsĩme umbɔ ru nyaka íjuɛ arhum.

* **1:17** Àka anyã ikɛi: Umat 17.5; Umar 9.7; Irh 9.35.

13 Awuri idzowe ugbɛtambɔ ukpu
ayetnum, ri itsi ayetnumkɛ umbɔ aka
adzowe abɔɔ. Anyanga ugɛ awu
abin aka aze, umbɔ niba ikorhe iki
ibewembɔ ra atenum. Isiseimbɔ ru
umbi iwu ubin ishĩ. Agha na ahwa
nggu umbi na akorha abin ibemi at-
simbɔ aka abee ra asumbi.
14 Nggu asu aki itoma-dak, umbɔ
asi inekukumbɔ ikorha arhim, umbɔ
arhɛm abika asheri iker ri imang-
mang, awu abika ahwɛng atsĩndĩ
ikpona, ikpũmbɔ asei ri ikponum.
15 Umbɔ aka abɔrukumbɔ utsĩndĩ
idzidzɛrhe, adɔsu utsĩndĩ Ubarha'am
ungwɛ̃ Ubeyor, uwuku ubemu itosa
iki ibewe.
16 Bɔr uzhika atsɛrha unga ri
iyiki ibewanga utsɛku uzhika uku
urherha, ijuɛ irherha arherhe nggu
unera ru urhɛm uner, itsu amɛn
uwuku usɔm Arherhu-Num hã aneke
izhɔ̃ma.
17 Abi ha awu ru nyaka akwiukɛ
aka ashike ra amɛ̃ na awu ru
nyaki iburyɛ ugba iki ikɛn. Aka
agbishukumbɔ anang iseimbɔ ru uzĩ
ukpuku ufĩrhã.
18 Ubinkutsu aner abɛrɛ, ru ug-
bugbuwa uku atãrhã umbɔ iki
idɛyiwe iberi itsimbɔ, umbɔ abee
ikũ ikpũ amɛnmbɔ akika atãrhã
aki ikponi iyor igbiir abirabɛ aka
anasi idãrhũmbɔ ri ishishɔɔr ra abika
ababɛk ra amɛn arhim.
19 Umbɔ abemuwe umbɔ ififɔn, bɔr
umbɔ abɛ awu agãrhã ri ikorhe iyiki
itãrhã. Unera awu ugãrhã ra arhim
nu iki itãrhã iki idzur amɛnnga.
Ubinkutsu umbi awu agãrhã ru ubɛn
ubin uku udarh umbi.
20 Umbɔ aba ashɔɔrmbɔ ri itser
iki itãrhã iyi upfung ri ihwɛng
Uteijee Uyesu Ukiristo Uwuku Ufɔrh
umɛn, bɔr adzeka ri itser aner abika
adakuwe upfung ukpirɛ, unga abvui
ikɛi atsĩã ra abin aka abewe ha,
utsɛku ake aka ahwawe itsinga,
idzidzɛrhe uner ha asei iseinga iyi
inggbaashia izengge iyi imaataka.
21 Azea anera abɛrɛ aba asi
ihwɛngmbɔ utsĩndĩ uwuku urhurhika
ri inggbaashia, nu umbɔ aka ihwɛng
utsĩndĩ hã na abvui azĩ ra andz-
ing anekukumbɔ idɔsa asarkasar
arherhe ha umbɔ aka adzowe umbɔ.
22 Ru umbɔ nyaka arherhe ha
iwu idzidzɛrhe, ugɛ, <<Ijui igoi ugoi
ni ibvui irhɛne ugoi ha.>>* Nu aki
umbɔ iki igɔr agɛ, <<Arhede umbɔ
aka asorhuwe iyorke abvui atsĩ ru
ughɛ̃ɛ̃.>>

3

Unum ukpu Uteijee ukpɔ ubarɔ

1 Ubvurmum uwu uvaa uwi, uba
ru umbi aze awɛrhamum. Ra abvur
ha ikivarhake umum itsɛng iyituwa
umbi abinkɛ umbi aka ikaifɛrhkɔ
idzidzɛrhe.
2 Umum ibee umbi ayitu irhɛm
asarkasar abika asɔm Arherhu-Num
abi isha aka arherhe ra arherhu Utei-
jee Uwuku Ufufɔrh aka atsuka ra
angwĩ abi itser Uyesu.
3 Undzumu ubinkpi umum iki ibee
iyituwa umbi ĩgɛ ri imimasha up-
fung anera abika ayɛɛi idzidzɛrhe
awuri idzeka, awuri idɔsi ikponi iyiki
ibewambɔ.
4 Umbɔ awuri igɔr agɛ, <<Ibiba ha
iwuri iwu ukang, Uyesu aka abe-
muwa? Uko rimɔ̃ɔ̃ atokamɛn aka
akpembɔ, bɔr abina awu ru nyaka
ake aka awe asi ifaruke udzur ri ingg-
baashia umbɔ aka amunu upfung.>>
5 Bɔr umbɔ adzum ayiruwe ugɛ isha
rimɔ̃ɔ̃ awu ri irhɛm Unum aka akũ
amuna afã nu abĩ ake adzek ra amɛ̃
na adziirte ake nggu amɛ̃.
6 Mɔcɛ akũ amɛ̃ akɛrɛ ha ikɛi adɛke
na atsĩme upfung hã nggu nggaa inai.
7 Awe ri irhɛm hã afã nu abĩkɛ umɛn
iki inyã icɛrɛ aka adɛ̃ɛ̃ idzɛu urha, ru
unum ukpuku utsu uvau umbɔ aka
itsĩme abika asheri iwei Unum.
8 Bɔr ubina unying àka niba
ayirukumbi, aze awɛrhamum, nggu
Uteijee unuma unying uwe ru nyaki
imɛka unaku ugɔnga, nu imɛka
unaku ugɔnga iwe ru nyaku unuma
unying.
9 Uteijee asi idɔ̃rhũnga ri itsuifɛr
ubinkpi unga aka abemuwe, ru
nyaka abɔɔ aka akaifɛrhkɔ. Unga

* **2:22** Àka anyã ikɛi: Uny 26.11.

adɔngamɛn nggu umbi, asi ibeenga unera atsim, bɔr ubɛn unera adzipa.
10 Bɔr unum ukpu Uteijee uwuri iba ru nyaku uvɛu. Afã awuri igwirke ru nggaa ubvun, abin afã nggu abĩ awuri ikpikpĩĩ atsim, nu abĩ nu ubɛn ubin uku uwe ru ake awuri igwigwir.
11 Ngge iki iwe ugɛ ubɛn abinkɛ aka adziira umɛn awuri itsĩme riminɛ, imɛ̃ngge umbi anera awu agusembi? Imɛ̃ngge umbi asei asasar ri ibibɛk iwei Unum.
12 Umbi àka isei na afosi ibiba unum ukpu Unum na abee ukpɔ uba ifetem. Unum hã afã awuri ikpĩĩ ru urha, na abin afã nu abĩ awuri itit̃ɛ̃ ri imani urha.
13 Bɔr ri idɔsi ibibemuwenga, umɛn ifosa afã aka afa nu abĩ aka afa, anangkɛ irhirhika iki iwe umɔ.
14 Nggee, aze awɛrhamum, àka adzɛu akɛrɛ ha, àka atsu asumbi na asei iseimbi ra asu Unum iyiki isheru uvau, àka adɔɔr nggu unga.
15 Àka ayita ra amɛnmbi ugɛ idɔngamɛn Uteijee ri ibiba ugɛ ra anera akpo ififɔrh. Ru nyaku uze ungwɛ̃mɛn Uburhu aka atsɛnga umbi ri itsoiyɛ Unum aka adzowe unga.
16 Atsɛng ikpũ arherhe unying ra abvurnga kishoo. Abvurnga hã awe ra abina akɔɔ aka aghong ihwihwɛng, abika asheri ihwihwɛng ashimbɔ ri imangmang iyiki iker, umbɔ iki idzipuwe agbenke ru nyaka umbɔ aki idzipuwe abvur Arherhu-Num akɔɔ, rimi hã ikowe umbɔ itsitsim.
17 Nggee, aze awɛrhamum, ngge iki iwe ugɛ umbi aka ahwɛngmbi akɛrɛ ha, àka angwɛ̃dzɛn nggu ikpũ anerabɛ aka abɔrukumbɔ idɔsu Unum, utsur imesambɔ iyi igbɛrangwĩ idarhngge amɛnmbi, itsu umbi agbambi igba ri ididɛ̃ɛ̃mbi.
18 Bɔr àka aseng ri imimutu nu ihwihwɛng Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo uwuku ufɔrh umɛn. Ikpikpoi iwu iyi unga icɛrɛ nu ugbagbaa. Iwerimi.

Ubvur uwu inggbaashia Uyohana aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur uwu inggbaashia Uyohana aka atsɛng

Awu Uyohana uner itser Uyesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 85-95 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Uyohana atsɛng undzumu itsi arherhe avaa ru ubvur uwurɛ. Unga afituwe abika avarhu ubvur ha umbɔ asisei ri iwɛrhɛ nggu Unum nu Ungwɛ̃nga Uyesu Ukiristo, nu ikɛi igbiir ato umbɔ ri itsi abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ iyiriyɛ iki idakuwe iwɛrhɛmbɔ nggu Unum. Imesa iyɛrɛ ha imesuwe ugɛ abinkɛ aka awe ru upfung anera aka adɛ̃ɛ̃ abanga, awu abin arhim, ikɛi igɛ Uyesu, Ungwɛ̃ Unum asi iwea unera. Abika amesuwe imesa ha agɛ ififɔrh iwu ri itsũwe amɛn ru ibibɛk ru upfung ukpirɛ, ikɛi imesuwe igɛ ififɔrh isi iwengge iyi amɛn aka aze use ibema adɔka.

Bɔr uner uwuku utsɛng ubvur uwurɛ amesuwe ugɛ Uyesu awu unera, ikɛi agɛ ubɛn unerwi aka awe ru imangmang ru Uyesu na abemunga Unum awu ufang umbɔ abema adɔka ikɛi.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-4)*
Irhirhang nggu uzĩ *(1.5—2.29)*
Awɛkaci Unum nggu awɛkaci Undenggũ *(3.1-24)*
Idzidzɛrhe nggu igbɛrangwĩ *(4.1-6)*
Ibibema adɔka *(4.7-21)*
Ikpũ imangmang *(5.1-21)*

Urhɛm urhɛ

1 Umɛn ĩdũwũwa umbi Urhɛm ukpuku udzowe urhɛ, uwu ha aka awe ri inggbaashia, uwu ha umɛn iki igũ, uwu ha umɛn iki inyã ra asumɛn, uwu ha umɛn iki inyã ni ibanga nggu abokmɛn.

2 Urhɛ ha udzeka. Umɛn inyãmɛn umgbɔ ni idzowe ideka umgbɔ. Umɛn ĩdũwũwa umbi urhɛ uwu ugbagbaa, uku uwe nggu Utɛ nu udzeka ru umɛn.

3 Umɛn ĩdũwũwa umbi ubinkpi umɛn iki inyã ni igũ, ngge ima itsu umbi awe ri ikikɔng iwɛrhɛ nggu umɛn. Iwɛrhamɛn iwu nggu Utɛ nu Ungwɛ̃nga Uyesu Ukiristo.

4 Umɛn itsɛng akɛrɛ ngge itsú anggɔmmɛn atsuafɛr.

Uzɛ̃rhã ri irhirhang

5 Isarhe ha iyɛ umɛn iki igũ ru unga ni ĩdũwũwa umbi, Unum awu irhirhang. Ru unga uzĩ ushikpɔ uko ukunjiir.

6 Umɛn ĩba ĩgɔr ugɛ umɛn iwemɛn ri iwɛrhɛ nggu unga bɔr ni izɛ̃rhã ru uzĩ, umɛn igbɛrangwĩ ni isi ikorhumɛn idzidzɛrhe.

7 Bɔr umɛn ĩba izɛ̃rhã ri irhirhang, ru nyaka unga aka awe ri irhirhang, umɛn iwemɛn ri iwɛrhɛ nggu adɔka, nu adzirh Uyesu, Ungwɛ̃nga, asorh umɛn ra arhimmɛn kishoo.

8 Umɛn ĩba ĩgɔr ugɛ umɛn ishimɛn ra arhim, umɛn irhɛm atsimɛn nu idzidzɛrhe ishingge ru umɛn.

9 Bɔr umɛn ĩba isɔmmɛn arhimmɛn, Unum awu uner idzidzɛrhe na arhika, awuri itsũwũka arhimmɛn na asorhuwa umɛn ri kishoo ida irhirhikamɛn.

10 Umɛn ĩba igɔr ugɛ umɛn isi ikorhumɛn arhim, umɛn itsu unga awu uner igbɛrangwĩ nu arherhanga ashike ra amɛnmɛn.

2

1 A aze angwɛ̃mum, umum itsɛnga umbi akɛrɛ utsur umbi agbambi ra arhim. Bɔr unera aba agba ra arhim, umɛn iwemɛn ru uwuku urherha arherhe nggu Utɛ, uwuku ukaa umɛn, Uyesu Ukiristo uwuku urhurhika ha.

2 Unga awu idɛm-Num iyiki itsũwe arhimmɛn, asi iwea akimɛn ukpekũ nu aki anera kishoo ru upfunga ikɛi.

3 Umɛn ĩba ĩdɔsumɛn ikpem Unum,
mɔcɛ umɛn ihwɛngmɛn ugɛ umɛn
ihwɛngmɛn unga.
4 Unera aba agɔr agɛ, <<Umum
ihwɛng unga,>> bɔr asi ikorhunga
ubinkpi ikpemnga iki irherhe, unga
agbɛrangwĩ, nu idzidzɛrhe ishingge
ru unga.
5 Bɔr unera aba adɔsunga urhɛm
Unum, idzidzɛrhe ibibemu Unum
ighwɛrngge ikpũrhã ru unga. Akɛrɛ
atsu umɛn ihwɛng ugɛ umɛn iwemɛn
ru unga.
6 Ubɛn unera aka agɔr agɛ unga
abɛk ru unga, awu ufang unga azɛ̃rhã
ru nyaka Uyesu aka akorhe.
7 A aze awɛrhamum, umum isi
itsɛngamum umbi ikpem iyiki ifa bɔr
iyiki igbe, iyi ha umbi aka ayɛi ri
inggbaashia. Ikpem iki igbe ha iwu
isarhayɛ umbi aka agũ ri nyaku iki ifa
ha.
8 Ikpem hã ikɛi iwu iyiki ifa.
Idzidzɛrhangge anyã ngge ru unga
nu umbi, ubinkutsu uzĩ uni ititɔng nu
irhirhang idzidzɛrhe iki ini irhang.
9 Ubɛn unera aka agɔr agɛ unga
awe ru irhirhang hã bɔr unga akpɛ̃ɛ̃
ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ, ana awe
ru uzĩ.
10 Uwuruwi aka abemu ungwɛ̃mbɔ
use unapumbɔ awu ri irhirhang hã,
nu utarh ukpuku ukwɛr itok ushikpɔ
ru unga.
11 Bɔr uwuruwi aka akpɛ̃ɛ̃
ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ awe ru
uzĩ, azɛ̃rhã akɔn ru uzĩ. Asi ihwɛnga
anangkɛ unga aka izĩ, ubinkutsu uzĩ
uku utsu unga itapa.
12 Umum itsɛnga umbi, aze awɛkaci,
ubinkutsu aka atsũwãmbɔ
arhimmbi ri itsinga.
13 Umum itsɛnga umbi, atei,
ubinkutsu umbi ahwɛngmbi
unga uwu ha aka awe ri
inggbaashia.
Umum itsɛnga umbi, awɛdzɛm,
ubinkutsu umbi aka anangmbi
uwuku ubewe ha.
Umum itsɛnga umbi, aze awɛkaci,
ubinkutsu, umbi ahwɛngmbi Utɛ
ha.
14 Umum itsɛnga umbi, atei,
ubinkutsu, umbi ahwɛngmbi
unga uwu ha aka awe ri
inggbaashia.
Umum itsɛnga umbi, awɛdzɛm,
ubinkutsu, umbi awu akerke-
tambi,
na Arherhu-Num asei ru umbi,
nu umbi aka anangmbi uwuku
ubewe ha.
15 Àka niba abemumbi upfung use
abinkɛ aka awe ru upfung. Ubɛn
unera aka abemu upfung, ibibemu
Utɛ ha ishingge ru unga.
16 Ubɛn ubinkpi uku uwe ru upfung
ru nyaki ikponi iyor, nu unyɛ̃ɛ̃ asu
nu ifĩrhã abinkɛ umɛn iki iwu ra ake,
ake asi idzeke ru Utɛ, bɔr adzeka ru
upfung.
17 Upfung nu abin ikponi iyorke
awuri itɔng, bɔr uwuruwi aka akorha
abinkɛ Unum aka abee, awuri ibɛka
ugbagbaa.

Igbiir ato ra abika akpɛ̃ Ukiristo

18 A aze angwɛ̃mum, ivang iyiki im-
imasha riyɛ. Ru nyaka umbi aka agũ
agɛ, uwuku ukpɛ̃ Ukiristo uwɔ abarɔ,
uko icɛrɛ arhɛrha abika akpɛ̃ Ukiristo
aka abambɔ. Ngge itsu umɛn ihwɛng
ivang imimasha iyɛrɛ.
19 Umbɔ adzeku umɛn, bɔr asi
iwembɔ abimɛn. Agɛ umbɔ awe
abimɛn, umbɔ asei nggu umɛn, bɔr
uzɛ̃rhãmbɔ udɛyiwe ukupɛ̃ɛ̃ ugɛ uko
unying ru umbɔ asi iwea uwu umɛn.
20 Bɔr umbɔ aka adzaambɔ umbi
Ipfu Isarsatangge, nu kishoo umbi
ahwɛngmbi idzidzɛrhe.
21 Umum itsɛnga umbi akɛrɛ,
asi iwea ugɛ umbi asi ihwɛngmbi
idzidzɛrhe, bɔr umbi ahwɛngmbi
ngge, ikɛi umbi ahwɛngmbi ugɛ
idzidzɛrhe isi isaki imarngge
igbɛrangwĩ.
22 Ungamɔ awu uner igbɛrangwĩ?
Awu uner ha aka atsɛyi ugɛ Uyesu
asi iwea Ukiristo. Ikpũ uner ha awu
uwuku ukpɛ̃ Ukiristo, unga atsɛyinga
Utɛ nu Ungwɛ̃.
23 Unera ashia aka itsɛyi Ungwɛ̃, na
awea ru Utɛ. Bɔr ubɛn unera aka
ayɛisa Ungwɛ̃, aka ayɛi Utɛ nukpɔ.

24 Àka atsu amɛnmbi ri imesayɛ umbi aka agũ ri inggbaashia iwe ru umbi. Iba iwengge, umbi awuri iseimbi ru Ungwɛ̃ nu Utɛ.
25 Akɛrɛ ha ake awe ibibemuwe ha unga aka abemuwa umɛn uko urhɛ uwu ugbagbaa.
26 Umum itsɛnga umbi akɛrɛ ra arherhe abirabɛ aka abee itsu umbi ayapa.
27 Bɔr umbi aka ayɛimbi Ipfu Isarsatangge, unga asei ru umbi, nu umbi asi ibeembi uner uwɔɔ amesuwa umbi. Bɔr Ipfu ha imesuwangge umbi ubɛn ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃ umbi ahwɛng, nu abinkɛ unga aka amesuwa awu idzidzɛrhe, asi iweke igbɛrangwĩ. Ru nyaka unga aka amesuwa umbi, àka asei ri iwɛrhɛ ru Ukiristo.

Angwɛ̃ Unum

28 Icɛrɛ umbi aze awɛkaci, àka asei ru Ukiristo, ngge itsú ivangyɛ unga aka idzeka, umɛn ima iwe ru ikeramɛn isi ígũmɛn atsa ra asunga.
29 Umbi aba ahwɛngmbi agɛ unga arhiku uner, umbi ahwɛngmbi agɛ ubɛn unera aka akorhi ifɛrhɛ iyiki irhirhika, awu Ukiristo amar uner ha.

3

1 Àka anyã nggaa ibibema iyɛ Utɛ aka abema umɛn, ngge itsu umbɔ ayisa umɛn angwɛ̃ Unum! Umɛn iwe rimi hã! Upfung usi ihwɛngkpɔ unga, ngge itsu ukpɔ usi ihwɛngkpɔ umɛn.
2 A aze awɛrhɛ, icɛrɛ umɛn iwu angwɛ̃ Unum, anasi idɛyiwambɔ umɛn ubinkpi umɛn iki iwe. Bɔr umɛn ihwɛngmɛn ugɛ Ukiristo aba adzekanga, umɛn iwuri iwe ru nyaka unga, ubinkutsu, umɛn iwuri inyãmɛn unga aka awe.
3 Ubɛn unera aka awe ru ifosa iyɛrɛ ru unga, aka isaka asare itsinga ru nyaka unga aka awe asasar.
4 Ubɛn unera aka awe ra arhim azharhuwe ikpem, idzidzɛrhe arhim awu ida ikpem.
5 Bɔr umbi ahwɛngmbi ugɛ unga adzeka, ngge ítsu unga ama asorhuwa arhimmɛn. Ikɛi ru unga arhim ashike.
6 Unera ashia aka isei ru unga na anu ikorha arhim. Uner uwuku unu ikorha arhim anasi inyãã unga use ahwɛnga unga.
7 A aze awɛkaci, àka niba aneke unera adarha umbi ayapumbi. Uwuruwi aki ikorhi iyiki irhika unga awu uner uwuku urhurhika, ru nyaka Ukiristo aka awu uner uwuku urhurhika.
8 Unga uwuku unu ikorhe abin arhim unga awe uwu Undenggũ, ubinkutsu, Undenggũ awu ra arhim utsɛku ri inggbaashia. Ubin hã nukpɔ uku utsu Ungwɛ̃ Unum adzeka ru upfung, unga aba itsĩme itser Undenggũ.
9 Unerwi Unum aka amar asi ídɛ̃ɛ̃nga itser arhim, ubinkutsu, ikpũ iyi Unum iwengge ru unga. Asi ídɛ̃ɛ̃ akorhumbɔ itser arhim, ubinkutsu Unum amar unga.
10 Ubin hã uku itsu umɛn ihwɛng abikasong awe angwɛ̃ Unum nu abikasong awe angwɛ̃ Undenggũ. Ubɛn unera aka asi ikorhunga abinkɛ aka arhika asi iwea ungwɛ̃ Unum, nu ubɛn unera aka asi ibemunga ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ.

Ibema adɔka

11 Isarhe ha iyɛ umbi aka agũ ri inggbaashia ugɛ, umɛn ibema adɔka.
12 Niba awembi ru nyaka Ukayinu, aka awe uwu undenggũ na afɛruka ungwɛ̃mbɔ. Awu use utsu unga afɛre unga? Ubinkutsu, itsernga iwu iyiki ibewe bɔr iyi ungwɛ̃mbɔ iwe iyiki irhika.
13 Niba agũmbi idzeu, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, upfung uba ukpɛ̃kpɔ umbi.
14 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ umɛn iki itɔng akpe izĩmɛn urhɛ, ubinkutsu, umɛn ibemumɛn angwɛ̃mɛn nu anapumɛn. Ubɛn unera aka asi ibemunga undɔka, awu ra akpe.
15 Ubɛn unera aka akpɛ̃ɛ̃ ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ, unga awu uwuku ufɛr aner. Umbi ahwɛngmbi agɛ uner uwuku ufɛr aner ashia ru urhɛ uwu ugbagbaa ru unga.

16 Umɛn ihwɛngmɛn ibibema iki
iwe, ubinkutsu Uyesu Ukiristo ad-
zowe urhɛnga ri itsimɛn. Imɛ̃ngge
umɛn indzowe urhɛmɛn ri itsi
angwɛ̃mɛn nu anapumɛn.
17 Unera aba awea ra abin aki up-
fung na anyã ungwɛ̃mbɔ use una-
pumbɔ aka abee na asi igũa atorh
unga, ibibemu Unum ikorhu uguse
iwe ru unga?
18 A aze awɛkaci, umɛn niba
ibemumɛn nggu irhɛm arherhe ra
angwĩ ukpekũ, bɔr umɛn ikũ itser nu
idzidzɛrhe indɛyiwe.
19 Akɛrɛ ha awuri itsu umɛn ihwɛng
ugɛ umɛn iwemɛn ri idzidzɛrhe,
umɛn idɛ̃ɛ̃ itsu amɛnmɛn awoshuke
ra asunga,
20 amɛnmɛn aba atsukake umɛn
uvau. Unum ananga amɛnmɛn, na
ahwɛnga abina kishoo.
21 Umbi awɛrhɛ, amɛnmɛn aba asi
itsukake umɛn uvau, umɛn iwemɛn ri
ikeramɛn ra asu Unum
22 ni iyɛi ubɛn ubinkpi umɛn iki
irhusa unga, ubinkutsu umɛn idɔsi
ikpemnga ni ikorhu ubinkpi unga
aka abema.
23 Ikpemnga hã iyɛ, iwe ru imang-
mang ru Ungwɛ̃nga Uyesu Ukiristo,
ni ibema adɔka ru nyaka unga aka
atsu ri ikpem.
24 Abika adɔsi ikpemnga asei ru
unga, nu unga asei ru umbɔ. Umɛn
ihwɛng ugɛ unga awe ru umɛn,
ubinkutsu, Ipfunga ha unga aka
adzaa umɛn.

4

Aviri ípfu

1 A aze awɛrhɛ, àka niba awembi
ri imangmang ru ubɛn ipfu, bɔr àka
aviri ípfu ha anyã use idzeku Unum.
Ubinkutsu abika asɔm Arherhu-Num
igbɛrangwĩ arhɛrhɛ aka adzeka ru
upfunga.
2 Umbi awuri ihwɛng Ipfu-
Num riminɛ, ubɛn ipfuyɛ iki id-
zowukungge ideka igɛ Uyesu Ukiristo
adzeka ri iyor, ipfu ha idzeku Unum,
3 bɔr ubɛn ipfuyɛ iki isi id-
zowukungge ideka ru Uyesu, isi
idzengge ru Unum. Iyɛrɛ ha iwu iyiki
ikpɛ̃ Ukiristo, iyiriyɛ umbi aka agũ
ngge iki iwuri iba, icɛrɛ iki iwengge
ru upfung.
4 Umbi, aze awɛkaci, umbi adzeku
Unum, umbi aka anangmbi umbɔ,
ubinkutsu uwu ha aka awe ru umbi
ananga uwuku uwe ru upfung.
5 Umbɔ awe abi upfung nggee umbɔ
arherhe arherhe aka adzeku upfung,
upfung ukpeto ru umbɔ.
6 Umɛn indzeku Unum. Abirabɛ
aka ahwɛng Unum, akpeto ru umɛn,
bɔr abirabɛ aka asi idzembɔ ru Unum,
asi ikpembɔ ato ru umɛn. Akɛrɛ ha
atsu umɛn ihwɛng Ipfu iyi idzidzɛrhe
nu ipfu iyi igbɛrangwĩ.

Ibibemu Unum nu iyimɛn

7 A aze awɛrhɛ, awu ufang umɛn
ĩbema adɔka, ubinkutsu, ibibema
idzeku Unum. Ubɛn uwuku
ububema, awu Unum amar unga nu
unga ahwɛnga Unum.
8 Ubɛn unera aka asi ibemunga
asi ihwɛnga Unum, ubinkutsu, Unum
awu ibibema.
9 Udĩ hã ukpi Unum aka adɛyiwa
ibibemanga ru umɛn, unga aka
adene unanyĩ Ungwɛ̃nga aba ru up-
fung ugɛ umɛn ima ibɛk ru uboknga.
10 Undzumu ibibema iyɛ, Unum
abema umɛn utsɛku unga aka adene
Ungwɛ̃nga awu idɛm-Num iyiki
itsũwe arhimmɛn, asi iwea umɛn
ibemu Unum.
11 A aze awɛrhɛ, ngge iki iwe ugɛ
Unum abema umɛn, imɛ̃ngge umɛn
ibema adɔka.
12 Unera anasi inyã Unum,
bɔr umɛn ĩba ibemumɛn adɔka,
Unum asei ru umɛn, ibibemanga
ighwɛrngge ikpũrhã ru umɛn.
13 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ umɛn isei
ru unga, nu unga asei ru umɛn,
ubinkutsu, unga aka adzaanga umɛn
Ipfunga.
14 Umɛn inyãmɛn ni idekuwe ugɛ
Utɛ unga adene Ungwɛ̃, unga awe
uner Uwuku Ufɔrh upfunga.
15 Unera aba adekuka ugɛ Uyesu
awu Ungwɛ̃ Unum, Unum asei ru
unga nu unga asei ru Unum.

16 Nggee umɛn ihwɛngmɛn ni
iwemɛn ri imangmang ru ibibemu
Unum ru umɛn.
Unum awu ibibema. Ubɛn unera
aka asei ri ibibema asei ru Unum, nu
Unum ru unga.
17 Ru udĩ ukpirɛ, ibibema
ighwɛrngge ikpũrhã ru umɛn. Ngge
ítsu umɛn iwe ru ikeramɛn ru unum
ukpuku uvarha arherhe, ubinkutsu,
ru upfung ukpirɛ umɛn iwe ru nyaka
unga.
18 Nggee, iwei ishingge ri ibibema.
Bɔr ibibema iki ighwɛr ikpũrhã
iwayiwe iwei, ubinkutsu, iwei iwu
nggu imesuwe amɛn. Unerwi aka
awe ru iwei, ibibema isi ighwɛrngge
ikpũrhã ru unga.
19 Umɛn ibema, ubinkutsu, unga
agbaashia abema umɛn.
20 Ubɛn unerwi aka agɔr agɛ,
<<Umum inbemu Unum,>> na akpɛ̃ɛ̃
ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ, uner ha
agbɛra angwĩ. Ubinkutsu, ubɛn
unera aka asi ibemunga ungwɛ̃mbɔ
use unapumbɔ unga aka anyã, asi ídɛ̃ɛ̃
abemunga Unum, unga aka asi inyãã.
21 Unga aka adzaanga umɛn ikpem
iyɛrɛ, ubɛn unera aka ubemu Unum,
awu ufang unga abemu ungwɛ̃mbɔ
nu unapumbɔ.

5

Imangmang ru Ungwɛ̃ Unum

1 Ubɛn uwuku uwe ru imangmang
agɛ Uyesu awu Ukiristo, awu Unum
amar unga, nu ubɛn unerwi aka
abemu Utɛ abema ungwɛ̃nga ikɛi.
2 Ubin hã ukpi uku itsu umɛn
ihwɛng ugɛ umɛn inbemumɛn angwɛ̃
Unum, ri ibemu Unum nu idɔsi
ikpemnga.
3 Idɔsi íkpem Unum ngge iwu
ibibema ru Unum. Ikpemnga isi
ighongge,
4 ubɛn unerwi Unum aka amar aka
ananga upfunga. Imangmangmɛn
ngge itsu umɛn inang upfung hã.
5 Ungamɔ adɛ̃ɛ̃ anang upfunga?
Awu uwuruwi aka awe ru imang-
mang agɛ Uyesu awu Ungwɛ̃ Unum.

Ideka ri itsi Ungwɛ̃ Unum

6 Uyesu Ukiristo adzeka ru nyaku
Ungwɛ̃ Unum ri isorhu ubɔtisima ra
amɛ̃ nu itare adzirhnga. Unga asi
ibanga ra amɛ̃ ukpekũ, bɔr aba ra
amɛ̃ nu adzirh. Awu Ipfu-Num ngge
ideka, ubinkutsu, Ipfu-Num ha ngge
iwu idzidzɛrhe.
7 Abina awu ataar aka adekuwe,
8 awu Ipfu-Num, amɛ̃, nu adzirh ha,
aki itatake arherhe ubina unying.
9 Umɛn ibemumɛn ideka anera,
bɔr ideku Unum inangge, ubinkutsu,
ideka ha iwu iyi Unum iyiriyɛ unga
aka adekuwe ri itsi Ungwɛ̃nga.
10 Ubɛn unera aka awe ru imang-
mang ru Ungwɛ̃ Unum, awea ri ideka
ha ra amɛnnga. Ubɛn unera aka
ashia ri imangmang ru Unum, unga
atsu Unum awe uner igbɛrangwĩ,
ubinkutsu, unga asi iwea ri imang-
mang ri ideka ha Unum aka adekuwe
ri itsi Ungwɛ̃nga.
11 Urhɛ uwu ugbagbaa Unum aka
adzaa umɛn umgbɔ uwu ideka ha, nu
urhɛ ha udzeku Ungwɛ̃nga.
12 Unga uwuku uwe ru Ungwɛ̃ hã
awea ru urhɛ, bɔr uwuku usheru
Ungwɛ̃ Unum, ashia ru urhɛ.

Imimasha itsɛng

13 Umum itsɛng abin akɛrɛ ru umbi
abika awe ru imangmang ri itsok
Ungwɛ̃ Unum, ngge ítsu umbi ama
ahwɛng agɛ umbi awembi ru urhɛ
uwu ugbagbaa.
14 Umɛn iwemɛn ri ikeramɛn iyiki
izĩ ru Unum, ugɛ umɛn ĩba ifɛna
unga ubɛn ubina ri ibibemanga, unga
awuri igũa umɛn.
15 Nu umɛn ĩba ihwɛngmɛn ugɛ
unga agũã umɛn ri ivangyɛ umɛn iki
ifɛna unga, umɛn ihwɛng ugɛ umɛn
ikpomɛn ru ubin hã umɛn iki ifɛna ru
unga.
16 Ubɛn unera aba anyã ungwɛ̃mbɔ
use unapumbɔ akorhunga arhimkɛ
aka asi ikũna unga azĩke akpe, unga
afɛne-Num. Unum awuri idzowuka
unga urhɛ. Umum ĩgɔr abirabɛ
arhimmbɔ aka asi ikũ umbɔ azĩke
akpe. Arhim akɔɔ akũ azĩke akpe.
Umum isi irherhumum ugɛ unga
afɛne-Num ru ikpũ aki ha.

17 Kishoo ida irhirhika awu arhim,
bɔr arhim akɔɔ asi íkũ unera atsĩke ra
akpe.
18 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ubɛn
unerwi Unum aka amar, asi ídɛ̃ɛ̃nga
itser arhim. Uyesu uwu Unum aka
amar, adzɛu uner ha, uwuku ubewe
ha asi ídɛ̃ɛ̃ akorhunga ubin ru unga.
19 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ umɛn iwe
angwɛ̃ Unum, nu upfunga kishoo
uwu ru ubok uwuku ubewe ha.
20 Umɛn ikɛi ihwɛngmɛn ugɛ Ungwɛ̃
Unum aka aba adzaanga umɛn ih-
wihwɛng, ngge ítsu umɛn ihwɛng
unga aka awe idzidzɛrhe. Nu umɛn
iwe ru unga aka awe idzidzɛrhe, ru
Ungwɛ̃nga Uyesu Ukiristo. Unga awe
Unum uwu idzidzɛrhe nu urhɛ uwu
ugbagbaa.
21 A aze awɛkaci, àka aneke idɔsa
agberhe.

Ubvur uwu uvaa Uyohana
aka atsɛng
Utsutson ri itsi ubvur uwu uvaa Uyohana aka atsɛng

Awu Uyohana uner itser Uyesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 85-95 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Ru ubvur uwurɛ, Uyohana ayisi itsinga agɛ, <<ukukũ hã>>. Unga atsɛnge ubvur uwurɛ ru <<utsɛrh ha umbɔ aka asɛng nu angwɛ̃nga,>> ugɛɛ agbena agburh ikikɔng abika adɔsa nu abimbɔ. Ungwɛ̃rhũ ubvur uwurɛ udɛ̃ɛ̃ ishɔ̃rhã ugɛ umɛn ibema adɔka nu ikɛi igbiite ato abika adɔsa ri itsi abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1-3)*
Ugarh ibibema *(4-6)*
Igbiir ato ru abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ *(7-11)*
Imimasha *(12-13)*

1 Ubvur udzeku ukukũ hã, uzĩ ru utsɛrh ha umbɔ aka asɛng unga nu angwɛ̃nga,* abirabɛ umum iki ĩbema ri idzidzɛrhe, asi iwea umum ukpekũ, bɔr abika ahwɛng idzidzɛrhe.
2 Idzidzɛrhe iyɛ iki isei ru umɛn itsu umɛn ĩbema umbi, ikɛi idzidzɛrhe ha iwuri iwe nggu umɛn ugbagbaa.
3 Imimuta, atorh nu ididɔɔr idzeku Unum Utɛ nu Uyesu Ukiristo, Ungwɛ̃ Utɛ ha, iwuri iwe nggu umɛn ri idzidzɛrhe nu ibibema.
4 Umum inggɔmanggɔm akarhãrhã umum iki inyã awɛkacimbi abɔɔ aka azɛ̃rhã ri idzidzɛrha ha, ru nyaku Utɛ aka atsuka umɛn.
5 Icɛrɛ, uze ukutsɛrh, umum isi itsɛngamum ungo ikpem iyiki ifa, bɔr iyimɛn iki igũ ri inggbaashia. Umum ifɛn umbi ugɛ umɛn ĩbema adɔka.
6 Ibibema hã iyɛ, ugɛ umɛn izɛ̃rhã ri itsitsuk Utɛ. Ru nyaka umbi aka agũ ri inggbaashia, itsitsuknga igɔr igɛ umbi azɛ̃rhã ri ibibema.
7 Abika arhurhɛm arhɛrhɛ aka ashimbɔ ri imangmang ugɛ Uyesu Ukiristo aka aba ri iyor, àka adzek amaa upfunga. Ubɛn ikpũ abɛrɛ ha awu abika arhurhɛm na awe abika akpɛ̃ Ukiristo.
8 Àka arhi utsur itsermɛn iwengge ibɛm, bɔr umbi ama akpo undzumu itosa itsermbi.
9 Ubɛn unera aka atoma akase na asi idɛ̃ɛ̃nga ri imesa Ukiristo, asi iwea ru Unum, uwuruwi aka adɛ̃ɛ̃ ri imesa ha awea ru Utɛ nu Ungwɛ̃.
10 Unera aba abanga ru umbi na asi ikũwãnga imesa iyɛrɛ, àka niba akũna unga atsĩmbi ra ayambi use ayɛimbi unga.
11 Ubɛn unera aba ayɛisa ikpũnga, agashi itser iyiki ibewanga.
12 Umum iwu ra abina arhɛrhɛ umum iki itsɛnga umbi, bɔr umum isi ĩbeemum itsɛng ake ru ubvur. Nu ngge iki iwe rimi, umum ifosa ĩba iyepa umbi ru umɛn irherhe ri inyinyã adɔka, nggee ra anggɔmmɛn ama atsuafɛr.
13 Awɛkaci unapumbi abi Unum aka asɛng, aghwe ungo.

* **1:1** Utsɛrh ha awu ikikɔng abika adɔsa nu angwɛ̃nga awu abika adɔsa.

Ubvur uwu untaar Uyohana aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur uwu untaar Uyohana aka atsɛng

Awu Uyohana uner itser-Yesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 85-95 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Ru ubvur uwurɛ, Uyohana ayisi itsinga agɛ, <<ukukũ hã>>. Unga atsɛnge ubvur uwurɛ ru Ugayu, unggbaashi uwu ikikɔng abika adɔsa. Uyohana akpoi Ugayu akarhãrhã, ubinkutsu Ugayu ayikuka abika adɔsa abɔɔ. Unga ikɛi agbiite ato Ugayu akarhãrhã ri itsi utsa uwɔɔ itsoka igburh Udiyitarifi.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1-4)*
Akpoi Ugayu *(5-8)*
Agbiite ato Ugayu ri itsi Udiyitarifi nu Udimitiriyu *(9-12)*
Imimasha *(13-15)*

1 Ubvur udzeku ukukũ hã, uzĩ ru uze uwɛrhamum Ugayu, uwu ha umum iki ĩbema ri idzidzɛrhe.
2 A uze uwɛrhamum, umum ifɛn-Num ugɛ kishoo ima iwe uku kpengkpeng nggu ungo, nu ungo uma ugũibɛn iyorngo, uko ipfungo iki iwe ikerketangge.
3 Umum inggɔmanggɔm akarhãrhã ivangyɛ abɔɔ abika adɔsa aka aba adekuwa ugɛ ungo uni izɛ̃rhũ uzɛ̃rhã idzidzɛrhe.
4 Anggɔm akɔɔ asi inangke igũ ugɛ angwɛ̃mum azɛ̃rhã ri idzidzɛrhe ha.
5 A uze uwɛrhamum, ungo unu itɔ̃ itser iyi imangmang ra abinkɛ ungo iki ikorhuwe abika adɔsa, nggabɛ awu atsen ru ungo.
6 Umbɔ aka adɛyikumbɔ ikikɔng abika adɔsa arherhe ibibemango. Kabɔɔ uyike umbɔ ru uzɛ̃rhãmbɔ ru nyaka ngge iki iwe ibibemu Unum.
7 Awu ri itsok Ukiristo umbɔ aka adzek, asi iyɛimbɔ ubin ra abi uzĩ.
8 Nggee imɛ̃ngge umɛn abika adɔsa iyike anera abɛrɛ, ngge itsú umɛn itɔ̃ itser urhɔnga ri idzidzɛrhe.
9 Umum itsɛnge ubvur ru ikikɔng abika adɔsa, bɔr Udiyitarifi, aka abee iwe unggbaashi, asi ikpea ato ru ubinkpi umɛn iki irherhe.
10 Nggee umum ĩba ĩbamum, umum iwuri iyare igoinga, ru ubɛn unera ahwɛng ivɛrhe nu iyiki itãrhã iyɔɔ unga aka anu irherhe ra atsimɛn. Iyiki ibeweyɛ unga aka anu ikorhe, akpɛ̃ɛ̃ iyɛi abika adɔsa aka awu atsen. Ikɛi unga akɛna anera iyɛi umbɔ, na awayiwe abirabɛ aka abee iyiyɛi ha adzembɔ ri ikikɔng abika adɔsa.
11 A uze uwɛrhamum, niba umesungo amɛn aka abewe, bɔr umesa amɛn aka aze. Ubɛn unera aka akorhe iyiki ize adzeku Unum, ubɛn unera aka akorhe iyiki ibewe anasi inyaa Unum.
12 Kishoo anera adzowukumbɔ ideka iki ize ri itsi Udimitiriyu, uko idzidzɛrhe nibikangge idekungge. Umɛn ikɛi idzowukumɛn idekanga. Ungo uhwɛngo idekamɛn hã iwe idzidzɛrhe.
13 Umum iwe ra abina arhɛrhɛ umum iki ibee itsɛnga ungo, bɔr umum isi ĩbeemum itsɛnga ake ru ubvur.
14 Umum ifosi inyã ungo ifefetem, nu umɛn irherhe ra asu adɔka.
15 Ididɔɔr iwe nggu ungo. Awɛrhɛ nggimi adene ighwembɔ. Ughwe awɛrhango nggɔɔ, unying anying nggu atsokmbɔ.

Ubvur uwu Uyahuda aka atsɛng Utsutson ri itsi ubvur Uyahuda

Uyahuda unga atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 65-67 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Unga atsɛng ubvur uwurɛ agbiite ato abika adɔsa ri itsi abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ, abirabɛ aka anyanga atsimbɔ ugɛɛ umbɔ awu abika adɔsa. Ru ungwɛ̃rhũ ubvur uwurɛ, uwuruwi uku uwe ru nyaka abinkɛ aka awe ru 2 Ubitru, Uyahuda afituwe abika avarha umgbɔ ugɛ umbɔ, <<akaa idzidzɛrhayɛ Unum aka adzowe abika adɔsa kishoo idikunga unying.>>

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur Uyahuda *(1-2)*
Ifɛrhɛ, imesa, nu itsitsĩm iyi abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ *(3-16)*
Uyisa ukpuku ububima *(17-23)*
Ifɛn-Num iyiki imimasha *(24-25)*

1 Ubvur udzeku Uyahuda, ugãrhũ Uyesu Ukiristo, ungwɛ̃mbɔ Uyaku.

Izĩ ra abirabɛ umbɔ aka ayisa, abirabɛ Unum Utɛ aka abema, abirabɛ Uyesu Ukiristo aka aden.

2 Uneke Unum ama adzaa umbi atorh, ididɔɔr nu ibibema irhɛirhɛ.

Arhim nu itsitsĩm abika asheru Unum

3 Umbi aze awɛrhɛ, nggayɛ umum ĩbeemum itsɛnga umbi arherhe ififɔrh ha umɛn iki inggasha, bɔr umum inyã awu ufang umum itsɛng ifituwa umbi ru umbi akaa idzidzɛrhayɛ Unum aka adzowe abika adɔsa kishoo idikunga unying.

4 Ubinkutsu, aner abɔɔ, abirabɛ itsitsĩm iki itsɛng ra atsimbɔ ishaisha, aka aghɔ̃rhã atsĩwãmbɔ ru umbi. Umbɔ ashimbɔ ru Unum, abika adzipu imimutu Unummɛn ngge iwe udĩ ikorhe itser iki itãrhã na atsɛyi Uyesu Ukiristo, unga iki iyikanga aka awu Uteiyamɛn nu Uteijeemɛn.

5 Umum ihwɛng umbi aka ahwɛngmbi akɛrɛ ha kishoo, umum ibee iyituwa umbi ĩgɛ Uteijee aka afɔrhe anernga adzek ra abĩ Umasar, na abvui atsĩme abirabɛ aka ashimbɔ ri imangmang ra anernga hã.

6 Àka ayita ikɛi ípfu itser-Num iyɔɔ iki isi idɛ̃ɛ̃ngge ra anang ijeengge, na abɔrukumbɔ anang iseimbɔ. Uteijee afɔme ngge ru uzĩ, abow ngge nggu inyãwã iyi ugbagbaa adzɛu unum ukpuku uzharha arherha ha.

7 Ru nyaka ha, Usɔdɔm nu Ugomora nu iteu iyiki ikhapa nggu ngge, adzowe atsimbɔ ru kishoo itser iyiki itoma-dak nu nggaa ikponi iyor iyiki ibewe. Umbɔ awu ru nyaku utsar abirabɛ aka ahwa ayetnum urha ukpu ugbagbaa.

8 Iwe rimi hã ikɛi ra abirabɛ aka aghɔ̃rhã atsĩwã ru umbi, irheyirhɔ idarh umbɔ, atsuke ayormbɔ ishĩ, akpɛ̃mbɔ idɔsa abi ijee, na ayɛɛi abi ikpikpoi afã.

9 Bɔr uko Umika'irhu unggbaashi Ípfu itser-Num, unga asi ikeramɛn anyatunga Undenggũ use arhenunga unga, bɔr agɔr agɛ, <<Uteijee atsɛrha ungo!>> Akɛrɛ akorhe ri ivangyɛ ngge iki idɛ̃ɛ̃ uning nggu Undenggũ ru ukom iyor Umusa.

10 Bɔr aner abɛrɛ aka aghɔ̃rhã atsĩwã ru umbi, arhena kishoo ubinkpi umbɔ aka asi ihwɛngmbɔ, nu abinkɛ umbɔ aka ahwɛng awe ri iyor, ru nyaki ijuɛyɛ iki ishingge ra amɛn, ikpũ abin hã ikũna umbɔ izĩ itsitsĩme.

11 Atorhmbɔ! Adɔsu utsĩndĩ Ukayinu. Azang abee ighigha azĩ agbambɔ ri igbairha ikpũ iyi Ubarha'am. Umbɔ atsim ri ikpũ iyi isoyamɛn Ukora.

12 Aner abɛrɛ adakuwe ikikɔngmbi iyi irhowa ibibemambi, aghesha abin nggu umbi ashimbɔ ra atsa, ashimbɔ ri iwei. Imɛ̃ngge umbɔ adzɛu anera bɔr umbɔ afukuwe atsimbɔ ukpekũ. Awu ru nyaki irhifin, ugba iki ikɛn, bɔr inai ishingge ru ukpɔ. Awu ru nyaka acuciiakɛ aka ashike

ri ikpũrhã ri ivang iki igbɛr, na abvurhuwe ake akpe undzumunga.
13 Umbɔ awu ru nyaki ibɔrh amɛ̃ ukau ukpuku ugɔng iki itengasha, umbɔ akũwe abin atsak akirakɛ aka akpɛta ru nyaku ufuu. Umbɔ awu ru nyaki ídzɛɛr iyiriyɛ iki iyarhe izĩ itsĩ ru uzĩ ukufĩrhã uku ugbagbaa.
14 Uenɔk awe ru undankpu utɔɔva udzur ru Uadamu, unga asɔm Arherhu-Num ri itsi anera abɛrɛ agɛ, <<Unyã! Uteijee uwɔɔ abarɔ nggu asarkasar ípfu itser-Numnga anaka agɔnga irhɛirhɛ,
15 aba itsu izharha arherhe ri itsi anera kishoo. Awuri idɛyiwe igbigba abirabɛ aka asi idɔsumbɔ Unum, ri kishoo umbɔ aka akorhe ru udĩ ida iwei Unum, nu kishoo irhɛm iki it-sooyɛ abi arhim aka ashimbɔ ri iwei Unum aka arherhe ri itsinga.>>
16 Aner abɛrɛ awu abika abvun arherhe, abee inyã uvau abɔɔ. Umbɔ aka isaka adɔsi ikpona iyiki ibewambɔ, umbɔ afĩrhã akpoi at-simbɔ na akũ irhɛm iyiki ize abee ikpo ighigha.

Uyisa ukpuku ububima

17 Bɔr umbi, aze awɛrhɛ, àka ayita abinkɛ abi itser Uteijee Uyesu Ukiristo aka atiti irherhe.
18 Agɔr umbi agɛ, <<Ri imimashu upfung, abika ayuyɛɛi awuri ibambɔ. Umbɔ awuri idɔsi ikpona iyiki ibewambɔ.>>
19 Aner abɛrɛ agashuwe umbi, abika adɔsi ikponi iyor na ashimbɔ ri Ipfu-Num.
20 Bɔr umbi, aze awɛrhɛ, àka aseng atoma ru asarkasar imangmangmbi na afɛn-Num ri ijee Ipfu Isarsa-tangge.
21 Àka akpɔm atsimbi ri ibibemu Unum, na adzɛu ibiba atorh Utei-jeemɛn Uyesu Ukiristo aka ikũna umbi atsĩ urhɛ uwu ugbagbaa.
22 Àka agũ atorh abika acucang.
23 Àka atsũwe abɔɔ ru urha na afɔrhe umbɔ, àka agũ atorh abɔɔ nggu iwei, utsur umbi atammbi arhimmbɔ bɔr àka agũ ishĩ uko atorhambɔ, umbɔ aka adakuwe nggu itser arhim aki iyor.

Ifɛn-Num iyiki ikpikpoi

24 Ikpikpoi iwe nggu uwuruwi aka awe ru ijee iyiki ivina umbi ri ig-baigba, na atsu umbi awe abika asheru uvau ra asu ikpikpoinga nu nggaa anggɔm.
25 Ikpikpoi nu nggaa imor, nu ijee izĩ ru Unum, unga awu Unum ikiyikanga Uwuku Ufɔrh umɛn, ri itsok Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn, udzur ri imimunu upfung, uba utsĩ icɛrɛ nu ugbagbaa! Iwerimi.

Ubvur
Irhi Uyohana

Utsutson ri itsi ubvur Irhi

Uner uwuku utsɛng ubvur uwurɛ awu ukukũ itsoka iki igburh Uyohana. Abɔɔ ikaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ugɛɛ ra amɛk aki 95 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Unga atsɛng ubvur ha ri ivangyɛ abika adɔsa aka awe ra ayetnum utsɛku umbɔ aka ashupa unga ri iker akũ unga azĩmbɔ ru umpfũwã Ubatmo adene unga umɔ. Ra anang hã unga aka ayɛi irhi iyɛrɛ.

Unga atsɛng ubvur uwurɛ afituwe abika adɔsa ugɛ umbɔ adɛ̃ɛ̃ aker ri imangmang ri ivang ayetnum. Ubvur ha udɛyiwe agben irhi unying anying, akirakɛ abika adɔsa ri ivang hã aka adɛ̃ɛ̃ ahwɛng, bɔr awuri iwu aghoghong ra abirabɛ aka asi iwembɔ abika adɔsa. Nu ngge iki iwe ugɛ anera anyangu agben irhi ha ra atsĩndĩa arhɛrhɛ, bɔr rimi hã undzumu agbena awe ra awiya, iwu ugɛ ru ubok Uteijee Uyesu Ukiristo, Unum awuri itsĩme anggamtsaknga kishoo idikũnga unying, nggu Ushaitan. Agãrhãnga awuri ikpombɔ idorh iyi afã aka afa nu abĩ aka afa ri ivangyɛ igha inggbaashe ha iki itsuifɛr.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-3)*
Ighwe ri ikikɔng abika adɔsa utɔɔva *(1.4-8)*
Irhi Ukiristo *(1.9-20)*
Abvur azĩ ri ikikɔng abika adɔsa utɔɔva *(2.1–3.22)*
Idzowe igɔng ra afã *(4.1-11)*
Ubvur uwuku ufeta nggu Ungwɛ̃ Itsurhi *(5.1–8.1)*
Atsom utɔɔva *(8.2–11.19)*
Ukutsɛrh nggu ibvui *(12.1-17)*
Íjuɛ ivaa *(13.1-18)*
Irhi irhɛirhɛ *(14.1–15.8)*
Itɛ̃rhĩ utɔɔva iyi avɔm Unum *(16.1-21)*
Igha inggbaashi ri itsi anggamtsak Unum *(17.1–20.10)*
Itsu ufai ukpu imaatak *(20.11-15)*
Afã aka afa nu abĩ aka afa nu Urusharhima uku ufa *(21.1–22.5)*
Arherhe aki imaatak *(22.6-21)*

Ididɛyiwe

1 Irhi Uyesu Ukiristo, iyiriyɛ Unum
aka adzowe unga, adɛyiwe agãrhãnga
abinkɛ aka awu ufang asi ídãrhũke na
akorhe. Unga atsu umbɔ ahwɛng ake
ri idene ipfu itsernga ru ugãrhãnga
Uyohana,
2 uwuku uwe ideka ra abina kishoo
unga aka anyã, ake awe Arherhu-
Num nu ideka Uyesu Ukiristo.
3 Idorh iwe nggu unerwi aka
avarhuwe Arherhu-Num akɛrɛ ra
anera, nu idorh iwe iyi abirabɛ aka
agũ na atɔ̃ itser nggu ake, ubinkutsu
ivanga iki iyongge.

Ighwe nu ifɛn-Num

4 Umum Uyohana, itsɛnge ikpui
ikikɔng abika adɔsa utɔɔva ra abĩ
Uasiya.
Imimuta nu ididɔɔr iwe nggu umbi
idzeku unga aka awe icɛrɛ, nu uwu
ha aka awe isha, nu uwu ha aka iba,
ni idzeku ípfu utɔɔva iki idɛ̃ɛ̃ ra asu
anang isei Unum,
5 ni idzeku Uyesu Ukiristo. Unga
awu uwuruwi aka awe idzidzɛrhe ri
ideka ha, unga awu uner unggbaashi
uwuku usok ra akpe, nu uwuruwi
aka agha iyɛrhe ra ayɛrhu upfung.
Unga abema umɛn na afɔrh umɛn
ra arhimmɛn nggu adzirhnga.
6 Unga atsu umɛn iwe abi
Iyɛrhanga na atsu umɛn iwe abika
adzowe idɛm-Num abika atɔ̃ itser
Unum nu Utɛ. Ru unga ikpikpoi
nu ijee iwe ugbagbaa nu ugbagbaa!
Iwerimi.
7 Unyã, unga anu iba nggu amɛɛ,
ubɛn asu awuri inyãke unga,
uko abika atar unga ikon.
Nu kishoo idũa ru upfung
awuri idɔngmbɔ amɛn ru unga.
Ngge iwe rimi hã! Iwerimi.
8 Uteijee Unum unga agɔr, <<Umum
iwu ititirhi ha nu imimasha ha,
umum hã iwe icɛrɛ, umum hã iwe

isha, umum hã iwe uwuku ububa ha,
Unum Uwu Ijee hã.>>

Uwɔɔ ru nyaku Ungwɛ̃-Ner

9 Umum Uyohana, ungwɛ̃mbi,
umɛn iwu urhɔnga ra ayetnum, umɛn
iwu urhɔnga ri Iyɛrhe-Num, ikɛi
ri idɔngamɛn nu ibibimayɛ umɛn
iki iwe ru Uyesu. Atsuke umum
ru umpfũwã Ubatmo ri itsi idzowe
isarhe Arherhu-Num nu ideka ri itsi
Uyesu.
10 Ru Unum ukpu Uteijee, Ipfu-
Num iwengge ru umum, ni
inggũmum urhɛm ukerketakpɔ ru
undzingmum ru nyaki ibar atsom,
11 uku ugɔr ugɛ, <<Utsɛng ru ub-
vur uku ufeta abinkɛ ungo uku unyã
nu udene umgbɔ uzĩ ru ikpui ikikɔng
abika adɔsa ha utɔɔva, abi Uafisa,
nu abi Usimirina, nu abi Ubirga-
mum, nu abi Utiyatira, nu abi Us-
ardi nu abi Ufirhadefiya, nu abi
Urhawudikiya.>>
12 Umum idzipa ibee inyã urhɛm
hã uku urherhe nggu umum. Umum
iki idzipa umum inyã anang idɛ̃ɛ̃
irhirhang uzinarhi utɔɔva.
13 Ra ateu anang idɛ̃ɛ̃ irhirhang
hã umum inyã uwɔɔ awu ru nyaku
Ungwɛ̃-Ner, atsim atorho akika ader
aka atsĩ andaidaknga, unga abow
uyim uzinarhi ri ikɔknga.*
14 Igwar itsinga iwu uku upɛ̃rhɛ̃ng
ru nyaka aghwitu urhurhu, iwu iki
iterha ugɛɛ ibur, nu ishaa asunga iwu
ugɛɛ ikon urha.
15 Adaknga arhang ugɛɛ uzɔu uku
ubãrhã umbɔ aka avum ru urha ug-
bor unai uku umani uku uzhãĩ. Nu
urhɛmnga uwu ru nyaku ubvun amɛ̃
azɛ̃ akagɔng.
16 Akpɔm nggu idzɛɛr utɔɔva ru
ubok ughanga, ra angwĩnga ikon iki
ider ighaigharake ibanga ivaa iki
idzeka. Unyɛ̃ɛ̃nga urhang ru nyaki
ishaa unum iki irhang kishoo nggu
ijee ra atenuma.
17 Ivangyɛ umum iki inyã unga,
umum igba inũ ra adaknga ru nyaku
ukom. Mɔcɛ unga atsorhu ubok
ughanga nu umum na agɛ, <<Niba
ugũo iwei. Awu umum iwe Ingg-
baashia nu Imaataka.
18 Awu umum ibɛk nggu urhɛ,
umum iki ikpemum, bɔr icɛrɛ umum
iwemum ru urhɛ uwu ugbagbaa!
Umum ikpɔm atsak umukurhi akpe
nu anang isei abika akpukpe.
19 <<Nggee, utsɛng abinkɛ ungo uku
unyã, abinkɛ aka awe icɛrɛ nu abinkɛ
aka ikorhe unuma.
20 Unyã agben ídzɛɛr utɔɔva ha ungo
uku unyã ru ubok ughamum nu
anang idɛ̃ɛ̃ irhirhang uzinarhi utɔɔva
ha. Idzɛɛr utɔɔva ha iwu ípfu itser-
Num utɔɔva iyi ikpui ikikɔng abika
adudɔsa utɔɔva ha, ra anang idɛ̃ɛ̃
irhirhang uzinarhi utɔɔva ha iwu
ikpui abika adudɔsa utɔɔva.

2

Ubvur ha uzĩ ru ukpui ikikɔng abika adɔsa ru Uafisa

1 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi ukpui
ikikɔng abika adɔsa ru Uafisa ugɔr
ugɛ,
<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku uwu ha
aka akpɔm idzɛɛr utɔɔva ru ubok
ughanga, na azɛ̃rhã ra ateu anang
idɛ̃ɛ̃ irhirhang uzinarhi utɔɔva ha.
2 Umum ihwɛng ikikorhango,
ititɛ̃wãngo nu ibibimango. Umum
ihwɛng ungo usi ídɛ̃ɛ̃ unekukɔ abi
amɛn aka abewe. Ungo uku uvirungo
abirabɛ iki iyisa atsimbɔ abi itser
Uyesu, na asi iwembɔ rimi, nu ukpo
umbɔ agbɛrangwĩ.
3 Ungo uku ubima ra ayetnum ri
itsokmum, nu usi igũo azhe.
4 <<Bɔr umum isi igũmum ibɛn
abin akɔɔ ru ungo, ubinkutsu, ungo
uku unekukɔ abinkɛ ungo uku
ubema ri inggbaashia.
5 Uyita anang idɛ̃ɛ̃ngo aki ing-
gbaashia aka awe ru ungo udɔrhu
ugba! Udzipa ra arhimngo ubvui
ukorhe abinngo aki inggbaashia.
Ungo uba usi idzipungo, umum iwuri
ĩba ru ungo ni itsũwe anang idɛ̃ɛ̃
irhirhangngo ra anangke.

* **1:13** Àka anyã ikɛi: Udan 7.13.

6 Bɔr ungo uweɔ ru ubin uku uze
ru ungo, ungo uku ukpɛ̃ɔ itser abi
Unikorhata, ru nyaka umum iki ikpɛ̃.
7 <<Uner ato akika agũ, uneke
unga agũ ubinkpi Ipfu-Num iki
irherhuwe kishoo ikikɔng abika
adɔsa ha. Uwuruwi aka abima adɛ̃ɛ̃
nggu umum, umum iwuri idzowe
unga ijee iyiki igha ikpũrhũ ucucii
uwu urhɛ, uwuku uwe ru uzeze
icang Unum.

Ubvur ha uzĩ ru ukpui ikikɔng abika adɔsa ra abi Usimirina

8 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi ukpui
ikikɔng abika adɔsa ru Usimirina
ugɔr ugɛ,
<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku uwu
ha aka awu inggbaashia nu imaata,
aka akpea na abvui abɛka ikɛi.
9 Umum ihwɛng ayetnumngo nu
itsũwãngo, bɔr ungo uwu uner ubin!
Umum ihwɛng urhena ukpu anera
aki irherhuwa ungo ugɛ umbɔ awu
abi Uyahuda, na asi iwembɔ abi
Uyahuda, bɔr umbɔ awu abi ubã ifɛn
Ushaitan.
10 Niba ugũo iwei ayetnumkɛ
ungo iki ihwa. Umum indɛyiwa ungo,
Undenggũ hã awuri itsu abɔɔ ru
ugborzĩ avira umbi, nu umbi awuri
ihwa uver inuma usɔka. Àka adɛ̃ɛ̃
aker ri imangmangmbi, uko umbi
atsĩ ra akpe, umum iwuri idzaamum
umbi ifur iyɛrhe iyi urhɛ.
11 <<Uner ato akika agũ, un-
eke unga agũ ubinkpi Ipfu-Num
iki irherhuwe kishoo ikikɔng abika
adɔsa ha! Uwuruwi aka abima
adɛ̃ɛ̃ nggu umum, akpe aki uvaa asi
íkpoke unga.

Ubvur ha uzĩ ru ukpui ikikɔng abika adɔsa ru Ubirgamum

12 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi ukpui
ikikɔng abika adɔsa ru Ubirgamum
ugɛ,
<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku uwu
ha aka akpɔm ikon iki ider
ighaigharake iki afɛna avaa.
13 Umum ihwɛng anang iseingo,
anangkɛ aka awu anang isei Ushai-
tan. Rimi hã ungo una udɛ̃ɛ̃ usare ri
itsokmum. Ungo usi itsɛyingo imang-
mango ru umum, uko ru unum Uan-
tifa, uwuruwi aka awe idekamum
uwu idzidzɛrhe umbɔ aka afɛre ru
uteumbi, anangkɛ Ushaitan aka asei.
14 <<Bɔr umum iwemum ru
angwɛ̃rhã abin aka abewe akɔɔ
ri itsingo. Aner abɔɔ ru umbi
adɔsu imesa Ubarha'am, uwuruwi
aki imesuwe Ubarhak unga atsu
abi Uisrairha agba ra arhim igha
ubinghakpi umbɔ aka adzowe
idɛm ra agberhe, nu arhim itoma-
dak.
15 Rimi hã ungo uku uweɔ ra an-
era aki idɔsu imesa abi Unikorhata.
16 Udzipa ra arhimngo! Iba ish-
ingge rimi, umum ĩba iki ifefetem ru
ungo, umum iwuri ikũ ikon iki ider
iki idzek ra angwĩmum itang iwa nggu
umbɔ.
17 <<Uner ato akika agũ, un-
eke unga agũ ubinkpi Ipfu-Num
iki irherhuwe kishoo ikikɔng abika
adɔsa ha. Uwuruwi aka abima adɛ̃ɛ̃
nggu umum, umum iwuri indzowe
umannakpi umbɔ aka awɔke. Ikɛi
umum iwuri idzowe utarh ukpuku
uterhakpi umbɔ aka atsɛng itsok
iki ifa ni itsikpɔ, ukpurukpi uwuku
uyuyɛi ukpekũ ahwɛng itsok ha.

Ubvur ha uzĩ ru ukpui ikikɔng abika adɔsa ru Utiyatira

18 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi ukpui
ikikɔng abika adɔsa ru Utiyatira ugɔr
ugɛ,
<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku Ungwɛ̃
Unum, uwuruwi asunga aka awe
ru nyaki ikon urha, adaknga aka
arhang ugɛɛ uzɔu uku ubãrhã umbɔ
aka avum.
19 Umum ihwɛng ikikorhango,
ibibemango nu imangmango, it-
serngo nu ibibimango, umum
ihwɛng itserngo iyi icɛrɛ inangge iyi
inggbaashia.
20 <<Bɔr uvau uwuruwi umum
iki ikpo ungo nggu umgbɔ uwi,
ungo uku uneke utsɛrh ha Ujeze-
berh, aka ayisi itsinga ugɛ unga
awu utsɛrh uwuku usɔm Arherhu-
Num. Ri imesanga, arhɛm
agãrhãmum umbɔ atoma-dak ikɛi

na agha abinghakɛ aka awu idɛm ra agberhe.
21 Umum iki idzowukũ unga ivang unga adzipa ri itser iyiki itomadaknga, bɔr unga akpɛ̃ɛ̃.
22 Nggee umum iwuri itsuke unga aghong irhãrhã ayetnum ru ukomanga, ikɛi ni itsu abika atomadak nggu unga ahwa ayetnum akarhãrhã, umbɔ aba asi idzipumbɔ ri itser iki itãrhãnga.
23 Umum iwuri ifɛre angwɛ̃nga. Mɔcɛ kishoo ikikɔng abika adɔsa awuri ihwɛngmbɔ ugɛ awu umum uwuku unyã ifɛrhkɔ nu amɛn ubɛn unera, ni iwuri ifai anera ri itseryɛ umbɔ aki itɔ̃.
24 <<Umum idɛyiwe abɔɔ ru umbi abika asei ru Utiyatira, umbi abirabɛ aka asi idɔsumbi imesanga nu iyiki ibewa ha umbɔ iki iyisa agɛ, <Iwiwɔk Ushaitan iki iwu ighorghotangge.> Umum isi ítsukamum umbi imor iyɔɔ,
25 bɔr àka akpɔm itsermbi utsɛku umum iki ĩba.
26 <<Uwuruwi aka abima adɛ̃ɛ̃ nggu umum na akorha abinkɛ umum iki ibee utsɛku imimasha, umum iwuri idzowe ijee abĩã kishoo,
27 ru nyaka umum iki iyɛi ijee ru Utɛmum.
<Unga awuri idam umbɔ nggu igbong uzɔu,
awuri iyatuwe umbɔ ru nyaki inui abĩ.>*
28 Umum ikɛi iwuri idzowe unga idzɛɛr iyi igɔ̃ ukpee.
29 Uner ato akika agũ, uneke unga agũ ubinkpi Ipfu-Num iki irherhuwe kishoo ikikɔng abika adɔsa ha.

3

Ubvur ha uzĩ ru ukpui ikikɔng abika adɔsa ru Usardi

1 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi ukpui ikikɔng abika adɔsa ru Usardi ugɔr ugɛ,
<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku uwu ha aka akpɔm ipfu utɔɔva iyi Unum nu idzɛɛr utɔɔva ha. Umum ihwɛng ikikorhango, anera akaifɛrhkɔ ugɛ ungo uweɔ ru urhɛ, bɔr ungo uku ukpeɔ.
2 Uzir! Nu ufituwe abinkɛ aka abɔr, aka awuri ikpe, ubinkutsu, umum isi inyã itserngo imaangge ra asu Unummum.
3 Nggee, uyita ubinkpi ungo uku uyɛi nu ugũ, udɔsa ake, nu udzipa. Ungo uba usi izirɔ, umum iwuri ĩba ru nyaku uvɛu, ungo usi íhwɛngo ivangyɛ umum iki ĩba ru ungo.
4 <<Bɔr ungo uweɔ ra anera ukunjiir ru Usardi umbɔ aka anasi itsu atorhambɔ adzurke arhim. Umbɔ awuri izɛ̃rhã nggu umum, awuri itsim atorho aka aterha, ubinkutsu, umbɔ amɛ̃mbɔ.
5 Uwuruwi aka abima adɛ̃ɛ̃ nggu umum, awuri itsime unga atorho akaterha ru nyaka umbɔ. Umum isi ítsũwũkũ itsokmbɔ ru ubvur urhɛ. Bɔr umum iwuri indɛyikũ Utɛmum nu ípfu itsernga ugɛ umbɔ awu abimum.
6 Uner ato akika agũ, uneke unga agũ ubinkpi Ipfu-Num iki irherhuwe kishoo ikikɔng abika adɔsa ha.

Ubvur ha uzĩ ru ukpui ikikɔng abika adɔsa ru abi Ufirhadefi

7 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi ukpui ikikɔng abika adɔsa ru Ufirhadefiya ugɔr ugɛ,
<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku asarkasar uner idzidzɛrhe ha, unga aka akpɔm utsak umukurhi Udauda. Uwuruwi iki itsuri uwuku ufɔme ashia, ikɛi unga aba afɔmuka uwuku utsutsuri ashia.
8 Umum ihwɛng ikikorhango. Unyã, umum iki itsuruwamum ungo angwĩ ubã akirakɛ unera asi ídɛ̃ɛ̃ afɔmuka. Umum ihwɛng ikerngo iwu ukunjiir, rimi hã ungo ukpɔm arherhamum nu usi itsɛyingo itsokmum.
9 Abika awu ru ubã ifɛn Ushaitan, abika ayisa atsimbɔ ugɛ umbɔ awe abi Uyahuda na asi iwembɔ, umbɔ agbɛrangwĩ, umum iwuri itsuke umbɔ aba agba ra adakngo na ahwɛng agɛ umum ibema ungo.

* **2:27** Àka anyã ikɛi: Amb 2.9.

10 Ngge iki iwe ugɛ ungo ubimu udəsungo ubinkpi umum iki itsuk. Umum iwuri ikakamum ungo ri ivang iyiki iviraygɛ iki ibawe upfunga kishoo, umbə aki ivira anera aka asei nu abĩ.

11 <<Umum isi índãrhũmum ni ĩba. Ukpəm ubin uku uwe ukpungo, utsur unera avura ifur iyɛrhango.

12 Uwuruwi aka abima adɛ̃ɛ̃ nggu umum, umum iwuri itsuke unga awu ugban ri Iya-Nummum. Asi íbvui nekuka anang hã. Umum iwuri itsɛng itsok Unummum ni itsi uner ha nu itsok uteu Unummum, Urusharhima uku ufa, ukpurukpi uku idzeku Unummum ra afã ucipuwa. Ikɛi umum iwuri itsɛng itsokmum iki ifa ni itsinga.

13 Uner ato akika agũ, uneke unga agũ ubinkpi Ipfu-Num iki irherhuwe kishoo ikikəng abika adəsa ha!

Ubvur ha uzĩ ru ukpui ikikəng abika adəsa ru abi Urhawudiki

14 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi ukpui ikikəng abika adəsa ru abi Urhawudikiya ugər ugɛ,

<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku Iwerimi, uwu ha aka awu idzidzɛrhe ri ideka, uwuku ugha iyɛrhe abin Unum aka amuna.

15 Umum ihwɛng ikikorhango, ungo usi ighɛngungo, ungo usi imanungo. Umum ibee ungo uwe uku ughɛɛng use uku umani!

16 Ubinkutsu, ungo uwu ra ateu, ungo usi iweə uku ughɛɛng, ungo usi imanungo, umum iwuri itare ungo udzeka ra angwĩmum.

17 Ungo ugər ugɛ, <Umum iwu uner ubin, umum iwu ra abin upfung, umum isi ĩbeemum ubin.> Bər ungo umərə ungo uwu uner ida ugarh, ubin atorh, uner itsũwã, uner ibvuta, nu uwu igbĩrhĩ.

18 Nggee, umum ĩdzaa ungo itsũwã ugoi uzinarhi ru umum, uzinarhi uku uterhakpi umbə aka asui ru urha, ngge itsú ungo ukpo iwu ru ubin, nu ugoi atorho aka aterha ungo iki itsime igbĩrhãngo utsir atsak, nu ugoi agəu usu utsu ra asungo, ngge itsú ungo udɛ̃ɛ̃ unyãə.

19 <<Umum iki isaki itsɛrhe ni imesuwe amɛn ra abirabɛ umum iki ibema. Nggee utsu amɛnngo, nu udzipa.

20 Umumwi! Idɛ̃ɛ̃ ra angwĩ ubã ni ikwɛr. Unera aba agũa urhɛmmum na atsurunga angwĩ ubã hã, umum iwuri itsĩmum igha nggu unga, nu unga nggu umum.

21 <<Uwuruwi aka abima adɛ̃ɛ̃ nggu umum, umum iwuri itsuke unga asei nggu umum nu anang iseimum, ru nyaka umum iki ibima ru upfung ni isei nggu Utɛmum ra anang iseinga icɛrɛ.

22 Uner ato akika agũ, uneke unga agũ ubinkpi Ipfu-Num iki irherhuwe kishoo ikikəng abika adəsa ha.>>

4

Anang isei ra afã

1 Akɛrɛ ha aka amaa kishoo umum irhi, inyã angwĩ ubã aka atsuri adɛ̃ɛ̃ ra asumum ra afã. Urhɛm ukpu ha umum iki igũ uni irherhe nggu umum, uwu urhɛm hã umum iki igũ ugɛɛ ibar utsom ri inggbaashia, ugər ugɛ, <<Ufũwã nggɛɛ, nu umum idɛyiwa ungo ubinkpi uku uwu ufang ukpə uku ikorhe akɛrɛ ha ake aba amaake.>>

2 Kanying Ipfu-Num iwengge ru umum, umum inyã ra asumum anang isei ra afã uner uwəə aka asei umə.

3 Uwuku usei ra anang isei ha arhang ru nyaka amasarha akika awu ru ugarh, aki ujasfa nu ukanorhiya.* Ikon inai ngge ini idziirte anang isei ha nggu irhirhang ru nyaku utarh uzumurudu.†

4 Udziirte ra anang isei ha ikɛi anang isei akəə isəka ivaa nu anaa, akirakɛ akakũ isəka ivaa nu anaa aka asei nu ake. Atsim nggu atorho aka aterha nu ifur iyɛrhe uzinarhi nu atsimbə.

* **4:3** Ujasfa nu ukanorhiya awe atarhkɛ aka awe ru ugarh ru nyaki ibãrhã. † **4:3** Uzumurudu uwe utarhkpi uku uwe ru ugarh ukpu amɛ̃ ubĩĩ.

5 Ra anang isei ha irhirhang nu
irhirhare inai iki idzeyiwa. Udika
asu anang isei ha, irhirhang utɔɔva
iki idɛ̃ɛ̃ igar, akɛrɛ ha awu ípfu-Num
utɔɔva ha.
6 Udika asu anang isei ha ikɛi ubina
nukpɔ ru nyaku ukau ukugɔng umbɔ
aka agbisha ukpɔ nggu irhi, urhang
ukupɛ̃rhɛ̃ng ru nyaku irhi nú unum.
Akan udziirte ra ateu anang isei ha
ubɛn ubanga, abin akika amumuna
anaa aki urhɛ nggu isha asu irhɛirhɛ
iki iwe ra asu nu andzingngge.
7 Ubin urhɛ ukpu inggbaashia uwe
ru nyaku utɛ̃rhĩmi, ukpu uvaa uwe ru
nyaki inak iki itsak, ubin ukpu untaar
asuke awe ru nyaka aki unera, ubin
ukpu unaa ikɛi uwe ru nyaki isew
iyiki isoka afɛk.
8 Ubɛn abin akika amumuna aki
urhɛ ha ikinanake awu ra afɛka utɔ̃ĩ,
akan udziirte iyormbɔ awe nggu íshaa
usu nggu afɛkmbɔ. Nu utsuu nu
atenum umbɔ asi inekukumbɔ itsusa
ambom agɛ,
<<Usarkasar, usarkasar, usarkasar,
Uteijee Unum Uner Ijee!
Unga awu isha nu icɛrɛ,
nu uwuku ububa.>>
9 Abin urhɛ akika amumuna hã aki
isaka ikpoi, adzowe igɔng nu itanga
awɛɛ ru uwuku usei nu anang isei
ha, uwu ha aka awe ru urhɛ uwu
ugbagbaa.
10 Mɔcɛ akakũ isɔka ivaa nu anaa hã
aka isaka agba anu ra asu uwuku usei
nu anang isei ha, adzowe unga igɔng,
unga aka abɛk ugbagbaa. Umbɔ aka
isaka angwɛ̃we ifur iyɛrhambɔ ra abĩ
ra asu anang isei ha, na agɛ,
11 <<A Uteijee Unummɛn, ungo
umɛ̃ngo,
uyɛi ikpikpoi, nu imor, nu ijee.
Ubinkutsu, awu ungo umuna abina
kishoo,
ikɛi awu ibibemango ake aka
awe
na awe ru iyor.>>

5

Ubvur uku ufeta nu Ungwɛ̃ Itsurhi

1 Mɔcɛ umum inyã ubvur uku ufeta
ru ubok ughanga unga aka akpɔm
ra anang iseinga ha uku ufeta nggu
itsɛng ru ubɛn ibanga iki ivarhangge
na aborhe nggu ibiborh utɔɔva.
2 Ni inyã nggaa ipfu itser-Num iki
itsarhi irhakngge idũwã igɛ, <<Ungaa
adɛ̃ɛ̃ amɛ̃ ibuur ibiborh ha na ayangu
ubvur ha?>>
3 Bɔr unera ashia ra afã use nu abĩ
use ru unɔrkang abĩ aka idɛ̃ɛ̃ ayangu
ubvur ha use avarha umgbɔ.
4 Umum iciu akpe ni iciu
ubinkutsu, asi ikpombɔ unera aka
idɛ̃ɛ̃ amɛ̃ɛ̃ iyangu ubvur ha use adɛ̃ɛ̃
avarha umgbɔ.
5 Mɔcɛ ukukũ uwɔɔ agɔr umum agɛ,
<<Niba uciupɔ akpe! Unyã, Utɛ̃rhĩmi
uwu unui Uyahuda, Unang Udauda,
aka ananga anggamtsaknga. Unga
adɛ̃ɛ̃ amɛ̃ɛ̃ ibuur ibiborh utɔɔva ha na
ayangu ubvur ha.>>
6 Mɔcɛ umum inyã Ungwɛ̃ Itsurhi
iki idɛ̃ɛ̃ ugɛɛ aka angwã ngge, idɛ̃ɛ̃
ikhapa ra anang isei ha, nggu abin
urhɛ akika amumuna ikinanake nu
akakũ ha aka akan adziira unga.
Unga awu ra atsom utɔɔva nu asu
utɔɔva akirakɛ aka awe ípfu utɔɔva
iyi Unum aka adene ngge ru upfunga
kishoo.
7 Ungwɛ̃ Itsurhi ha azĩ ayɛi ubvur
uku ufeta ha ru ubok ugha uwu ha
aka asei ra anang isei ha.
8 Ivangyɛ aka ayɛi ubvur uku ufeta
ha, abin akika amumuna aki urhɛ
ha ikinanake nu akakũ isɔka ivaa
na anaa hã agba anu ra asu Ungwɛ̃
Itsurhi ha. Ubɛn unera ru umbɔ
akpɔm igbɔm nu itɛ̃rhĩ iyi uzinarhi
nggu abin isung, ake awu ifɛn-Num
abika adɔsa.
9 Atsũ ubom uku ufa agɛ,
<<Imɛ̃ngge ungo uyɛi ubvur uwuku
ufeta ha,
nu ubuute ibiborh ake,
ubinkutsu, aka afɛrmbɔ ungo,
nggu adzirhngo, ungo uku ukũ
ufai anera ru Unum
ru ubɛn anuisa nu idũa nu anera nu
abĩã.
10 Ungo utsu umbɔ awe abi iyɛrhango
nu abika adzowe idɛm-Num,
na atɔ̃ itser Unummɛn,
na agha iyɛrhe ra abĩ.>>

11 Məcɛ umum inyã ni igũ irhɛm
ípfu itser-Num irhɛirhɛ, iki iwe anaka
agɔnga arhɛrhɛ. Akan adziir anang
isei ha, nu abin akika amumuna ha
aki urhɛ nu akakũ ha ikɛi.
12 Atsarhi irhakmbɔ atsusa ambom
agɛ,
<<Ungwɛ̃ Itsurhi ha umbɔ aka afɛre,
imɛ̃ngge unga ayɛi ijee, ni iwe ru
ubin,
nu itsoi, nu iker,
nu igɔng, nu ikpikpoi!>>
13 Məcɛ umum igũ kishoo abinkɛ
umbɔ aka amuna ra afã nu abĩ, nu
unɔrkang abĩ, nu akau akagɔng, nu
kishoo abin urhɛ aka awe ra ake, at-
susa ambom agɛ,
<<Ru unga uwuku usei ra anang isei
ha nu Ungwɛ̃ Itsurhi ha,
ikpikpoi nu igɔng, nu imor nu
ijee iyi ugbagbaa!>>
14 Abin akika amumuna aki urhɛ ha
ikinanake agɔr ugɛ, <<Iwerimi!>> Nu
akakũ hã agba anu na adzowe igɔng.

6

Ibiborh utɔɔva

1 Umum iki inyã Ungwɛ̃ Itsurhi ha
iki ikhor ibiborh unying ru utɔɔva ha,
ri imimuna hã ikinanake umum igũ
unying iki itsarhi irhaknggе ru nyaki
inai iki irhare igɛ, <<Uba!>>
2 Məcɛ umum inyã inyãwã iyiki
iterha! Uwuku ufũ ngge akpɔm nggu
utɔɔ, aka adzowe unga nggu ifur
iyɛrhe. Unga adzek ru nyaku ung-
gang, abee iwu ungganga.
3 Ivang Ungwɛ̃ Itsurhi ha iki ikhor
ibiborh iyi uvaa, umum igũ uwu
uvaa ra abin akika amumuna aki
urhɛ ha ikinanake agɔr ugɛ, <<Uba!>>
4 Məcɛ inyãwã iyɔɔ idzeka, iwu iyiki
ibãrhã. Umbɔ adzowe uwuku ufũ
ngge ijee iyiki inyãnguwe ididɔɔr ru
upfung, ngge itsú anera agbɛyi adɔka.
Adzowe unga nggaa ikon iki ider.
5 Ivang Ungwɛ̃ Itsurhi ha iki ikhor
ibiborh iyi untaar, umum igũ im-
imuna iyi untaar ra abin akika amu-
muna hã ikinanake aki urhɛ ha iki
igɔr ugɛ, <<Uba!>> Məcɛ umum inyã
inyãwã iyiki ifĩrhã. Uwuku ufũ ngge
akpɔm nggu ubin ukpuku umei imor
abin ru uboknga.
6 Məcɛ umum igũ ubin ukpɔɔ
ru nyaku urhɛm uku udzeki im-
imuna hã ikinanake aki urhɛ ugɔr
ugɛ, <<Imang ugbiu itsem unying
iwu imang itser unuma unying,
imang ugbiu ishaa abvur ataar iwu
imang itser unuma unying, bɔr niba
udakukɔ atsei uzaitun nu amɛ̃ inebi!
>>
7 Ungwɛ̃ Itsurhi ha aka akhor ibi-
borh iyi unaa, umum igũ urhɛm im-
imuna iyi urhɛ ikinanake igɔr ugɛ,
<<Uba!>>
8 Məcɛ umum irhi inyã inyãwã iyɔɔ
iyorngge iki isatungge! Uwuku ufũ
iyi ha itsoknga igburh Akpe, anang
isei abika akpukpe ikɛi adɔsa ru unga.
Umbɔ adzowe umbɔ ijee ri itsi uk-
pusha unying ra anaa (1/4) aki up-
fung, umbɔ afɛyiwe nggu ikon iki
ider, nu imerh, nu ikpo, nu íjuɛ
arhum iyiki ibewe iyi upfung.
9 Ungwɛ̃ Itsurhi ha aka akhor ibi-
borh iyi untõõ, umum inyã ra anɔnɔr
ubeu ha ípfu abirabɛ umbɔ aka afɛr
ra Arherhu-Num nu idekambɔ aka
abima.
10 Umbɔ atsarhi irhakmbɔ agɛ,
<<A Uteijee uner ijee kishoo, us-
arkasar uner idzidzɛrhe, ukang
ungo uku udɔrhu utsu uvau ru aner
upfung ukpirɛ, nu utsuke umbɔ afai
ubinkutsu, umbɔ afɛre umɛn?>>
11 Məcɛ umbɔ adzowe ubɛn unera
ru umbɔ atorho aka ader aka
aterha, na asɔme umbɔ adãrhã
ukunjiir utsɛku umbɔ aka imaa ifɛre
angwɛ̃mbɔ nu anapumbɔ, abirabɛ
aka awu andɔki itsermbɔ ru nyaka
umbɔ aka afɛr umbɔ.
12 Umum iki inyã Ungwɛ̃ Itsurhi ha
iki ikhor ibiborh iyi utõĩ, umɔ nggaa
izizusa abĩ iki ikorhe. Ishaa unum
idzipa iwu iki ifĩrhã ru nyaki igwar
ibũ, ufɛ̃ udzipu uwe uku ubãrhã ru
nyaka adzirh.
13 Ídzɛɛr afã igbei ra abĩ, ru nyaki
ikpũrhã uvorhvoyɛ iki ibĩ akarhãrhã,
ugba uku uker uzung ngge nu ucuci-
iangge, ngge ipupi igba.

14 Afã afeta ru nyaka umbɔ iki ifetu
ufar, atsusuwe igũ nu ampfũwã ra
anangke.
15 Məcɛ ayɛrhe upfung ukpirɛ, nu
anggbaashi anera, nu anggbaashi abi
iwa abika agɔng, nu abika awe ru
ubin, nu abi ijee, nu kishoo anera,
agãrhã nu abirabɛ aka asi iwembɔ
agãrhã, awoyi ra atai nu ífa iyi ígũ.
16 Anu iyisi ígũ nu ífa agɔr agɛ,
<<Àka agbei nu atsimɛn na atsire
umɛn ra asu uwu ha aka asei nu
anang isei ha, nu avɔm Ungwɛ̃ Itsurhi
ha.
17 Ubinkutsu, nggaa unum avɔm
uku ubakpɔ, ungaa idɛ̃ɛ̃ abɛk?>>

7

Anaka agɔnga unaka nu anaka agɔnga isɔka inaa nu anaka agɔnga anaa (144,000) umbɔ aka atsuke atsar

1 Akɛrɛ aka amaa umum inyã ípfu
itser-Num inaa iki idɛ̃ɛ̃ nu angg-
bokunga anaa aki upfung. Ikɛnngge
ubɛn ugba ififɛu nu abĩ ru angg-
bokunga anaa hã, use ukau ukugɔng
use acucii.
2 Məcɛ umum inyã ipfu itser-Num
iyɔɔ iki idze udiku igɔ̃kpee ifũrhũwa,
ikpɔm nggu utsar ukpu Unum uwu
urhɛ. Ayisu ípfu itser-Num inaa hã
iyiriyɛ Unum aka adzowe ijee ngge
idakuwe abĩ nu ukau ukugɔng hã.
3 Ipfu itser-Num hã igɔr igɛ, <<Niba
adakukumbi abĩ use ukau ukugɔng
use acucii, utsɛku umum iki itsuke
agãrhũ Unum atsar ra ashimbɔ.>>
4 Məcɛ umbɔ asɔma umum irhɛ
abirabɛ umbɔ aka atsuke atsar ha,
Anaka agɔnga unaka nu anaka
agɔnga isɔka inaa nu anaka agɔnga
anaa (144,000). Umbɔ aka adzeka ri
idũa usɔkdũmɛn aki Uisrairha kishoo.
5 Atsuke atsar ra anera, anaka
agɔnga usɔkdũmɛn (12,000) ri idũ
iyi Uyahuda.
Atsuke anaka agɔnga usɔka nu
anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ
iyi Uruben.
Atsuke (12,000) ri idũ iyi Ugad.
6 Atsuke anaka agɔnga usɔka nu
anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ
iyi Uasher.
Atsuke anaka agɔnga usɔka nu
anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ
iyi Unaftarhi.
Atsuke anaka agɔnga usɔka nu
anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ
iyi Umanase.
7 Atsuke anaka agɔnga usɔka nu
anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ
iyi Usimiyon.
Atsuke anaka agɔnga usɔka nu
anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ
iyi Urhawi.
Atsuke anaka agɔnga usɔka nu
anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ
iyi Uisakar.
8 Atsuke anaka agɔnga usɔka nu
anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ
iyi Uzeburhun.
Atsuke anaka agɔnga usɔka nu
anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ
iyi Uyusuf.
Atsuke anaka agɔnga usɔka nu
anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ
iyi Ubanjami.

Nggaa ikikɔng anera iki itsim atorho aka aterha aka ader

9 Akɛrɛ aka amaa, umum inyã ng-
gaa ikikɔng irhɛirhɛ unera aka asi ídɛ̃ɛ̃
avarhunga, iki idzeka ru abĩã, nu an-
era, nu anuisa, nu idũa kishoo, adɛ̃ɛ̃
ra asu anang isei ha nu Ungwɛ̃ Itsurhi
ha. Umbɔ atsim atorho aka ader aka
aterha na akpɔm nggu angbɔk irhek
ra abokmbɔ.
10 Atsarhi irhakmbɔ agɛ,
<<Ififɔrh iwe iyi Unummɛn
uwuku usei nu anang isei ha,
nu iyi Ungwɛ̃ Itsurhi ha ikɛi!>>
11 Kishoo ípfu itser-Num idɛ̃ɛ̃ idziirte
anang isei ha, nu akakũ ha, nu im-
imuna abin urhɛ ha ikinanake. Umbɔ
agba anu ra asu anang isei ha, ad-
zowe igɔng ru Unum,
12 agɛ,
<<Iwerimi!
Ikpikpoi, nu imor,
nu itsoi, nu itar uwɛɛ, nu igɔng,
nu ijee, nu iker
iwe ru Unummɛn

ugbagbaa nu ugbagbaa.
Iwerimi!>>
13 Məcɛ unying ra akakũ hã arhusa
umum agɛ, <<Abɛrɛ abika atsim
atorho aka aterha aka ader ha, awu
umbɔ ungaa? Ikɛi umbɔ adzeki inɛ̃ɛ̃?
>>
14 Umum ĩgɔr inggɛ, <<A uteiya
ungo uhwɛngo.>>
Unga agɔr umum agɛ, <<Anera
abɛrɛ adzeka ru nggaa uver ayetnum,
umbɔ asorh atorha aka adermbɔ ra
adzirh Ungwɛ̃ itsurhi ha, ake awu aka
aterha.
15 Nggee,
<<Umbɔ adɛ̃ɛ̃ ra asu anang isei Unum,
anu itɔ̃we unga itser ru untsuu
nu atenum
ri Iya-Num.
Unga uwuku asei nu anang isei ha
awuri itar utsurhanga atsire
umbɔ.
16 Asi íbvui agũmbɔ imerh,
asi íbvui agũmbɔ ugɔ̃ amɛ̃.
Asi íbvui agũmbɔ imani unum
use imani iyɔɔ.
17 Ubinkutsu, Ungwɛ̃ Itsurhi ha
aka asei akhapa ra ateu anang
isei ha
unga awuri idzɛu umbɔ,
unga awuri ikũna umbɔ azĩ ra akwiu
amɛ̃ urhɛ.
Unum awuri ifiruka kishoo anyĩ ra
asumbɔ.>>

8

Ibiborh iyi utɔɔva nu umoshu uzinarhi isung

1 Ivang Ungwɛ̃ Itsurhi ha iki ikhor
ibiborh iyi utɔɔva, afã asei ukutata
utsɛku uteng ukara unying.
2 Məcɛ umum inyã ípfu itser-Num
utɔɔva iki idɛ̃ɛ̃ ra asu Unum, umbɔ
adzowe umbɔ atsom utɔɔva.
3 Ipfu itser-Num iyɔɔ, ikpɔm nggu
umoshu uzinarhi isung, iba idɛ̃ɛ̃ ra
asu ubeu ha. Umbɔ adzowe unga
isung irhɛirhɛ unga aka itoma nggu
ifɛn-Num iyi abika adɔsa, unga aka
adzowe umgbɔ nu ubeu uzinarhi
uwuku uwe ra asu anang isei ha.
4 Azoo isung hã nggu ifɛn-Num
abika adɔsa ha adzeku ubok ipfu
itser-Num hã, afũ azĩke ra asu Unum.
5 Məcɛ ipfu itser-Num inyãngu
umoshu uzinarhi uwu isung hã, itsũ
urha nu ubeu ha itsu ru umosha ha ni
itare umgbɔ ru upfunga. Umgbɔ ukũ
irhirhang inyaka, nu irhare inai, nu
izizusa abĩ.

Atsom hã

6 Məcɛ ípfu itser-Num hã utɔɔva iki
ikpɔm atsom hã idzɛu ibar ake.
7 Ipfu itser-Num iyi inggbaashia
ibar utsomngge, umɔ atarh inai nu
urha ukayi nggu adzirh na atare ru
upfung. Urha ukpĩĩwe ugbɛra uny-
ing ra agbɛra ataar (1/3) aki upfung,
ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3)
aki acucii, nu kishoo ubĩĩ uku usum
ukpĩĩkpɔ.
8 Ipfu itser-Num iyi uvaa ibar ut-
somngge, ubin ukpɔɔ ru nyaku ng-
gaa igũ ikpĩĩ urha, umbɔ atare ngge
ru ukau ukugɔng. Ugbɛra unying ra
agbɛra ataar (1/3) aki ukau ukugɔng
hã udzipa uwu adzirh,
9 ugbɛra unying ru agbɛra ataar
(1/3) aki imimuna abin aki urhɛ aka
awe ru ukau ukugɔng hã akpeke,
nu akhukhɔɔ amɛ̃ ugbɛra unying ra
agbɛra ataar (1/3) atsĩmke.
10 Ipfu itser-Num iyi untaar ibar
utsomngge, nggaa idzɛɛr iyiki irhang
ugɛɛ urha iki idzeka afã icipuwa, iba
igba ru ugbɛra unying ra agbɛra ataar
(1/3) aki azɛ̃ nu akwiu amɛ̃.
11 Itsok idzɛɛr ha igburh <<Ikpere.>>
Atsu ugbɛra unying ra agbɛra ataar
(1/3) aki amɛ̃ hã awu uku ukpere,
anera arhɛrhɛ abika ahwa amɛ̃
ikpere ha akpeyimbɔ.
12 Ipfu itser-Num iyi unaa ibar ut-
somngge, umbɔ akwɛr ugbɛra uny-
ing ra agbɛra ataar (1/3) aki ishaa
unum, ugbɛra unying ra agbɛra ataar
(1/3) aki ufɛ̃, nu ugbɛra unying ra
agbɛra ataar (1/3) aki ídzɛɛr. Ngge
itsú irhirhangmbɔ idzipa iwe uzĩ, nu
ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3)
aki atenum asi irhangke, rimi hã
ugbɛra unying ra agbɛra ataar aki ut-
suu asi irhangke.
13 Umum iki irhi inyã, umum igũ
isew iyɔɔ iyiki itĩ ra afɛk afafã iciu
akpe ikerketangge, igɔr igɛ, <<Atorh!

Atorh! Atorh ra abirabɛ aka asei ru upfunga kishoo, ubinkutsu atsom akirakɛ ípfu itser-Num ikitatangge iki ibɔr, umum ibee ibar atsomngge!>>

9

Utsom ukpu untõõ

1 Ipfu itser-Num iyi untõõ ibar utsomngge, umum inyã idzɛɛr iki idzeka afã iba igba ra abĩ. Umbɔ adzowe ngge utsak umukurhi utsim angwĩ aka awe aghoghotake.
2 Ivangyɛ ngge iki itsuri angwĩ hã, azoo adzek ru nyaka akirakɛ aki idzek ru nggaa ugbor unai, utsɛku azoo ha atsu ishaa unum nu amɛɛ awu uzĩ.
3 Ru azoo ha asusu adzek acipuwa nu abĩ, umbɔ adzowe ake ijee iyiki ititang ru nyaki ínna ra abĩ.
4 Agɔr ake agɛ ake niba atsĩmkuke ubĩĩ use acucii use ubɛn ubin ukpuku umumɛr ra abĩ, bɔr akpurha atang anera aka ashimbɔ ru utsar ideka iyi Unum nu ashimbɔ.
5 Asi idzowukumbɔ ijee iyiki ifɛre anera, bɔr adzowe umbɔ uver ukpekũ ukpu afɛ̃ɛ̃ atõõ. Uver ha uwe ru nyaki inna iki itar unera.
6 Ri inum hã anera akpurha abee akpe, bɔr umbɔ asi íkpombɔ akpe ha. Umbɔ awuri ikpona akpe, bɔr akpe ha awuri ikpɛ̃ke ibiba.
7 Asusu ha awu ru nyaki ínyãwã iyiki ibee itang iwa, ra atsi ake atsim ífur iyɛrhe uzinarhi, unyɛ̃ɛ̃ke awe ru nyaku unyɛ̃ɛ̃ anera.
8 Igwarke iwe ru nyaki igwar akatsɛrh, anyĩke awe ru nyaka aki utɛ̃rhĩmi.
9 Atsime abina ni ikɔkuke ugɛɛ atorho uzɔu, irhak afɛkuke iwe ru nyaki ínyãwã iyiki iwe ru íkar utser ri iwa.
10 Aweke ra asĩ na atang ru nyaki ínna, ra asĩke aweke ri ijee iyiki idzowe anera uver afɛ̃ɛ̃ atõõ.
11 Aweke ru uyɛrhe, unga awu ipfu itser-Num hã umbɔ aka adzowe ijee nu angwĩ aka aghor ha. Itsoka ri idũ abi Uyahuda igburh, <<Uabaddo.>> Ri idũ abi Uherhini igburh, <<Uaforhiyon,>> agbena <<Uwuku udakuwe.>>
12 Atorh aki inggbaashia aka atɔngke, abɔr atorh akɔɔ avaa aka iba.

Utsom ukpu utõĩ

13 Mɔcɛ ipfu itser-Num iyi utõĩ ibar utsomngge, umum igũ urhɛm uku udzeka ra atsom anaa hã aki ubeu uzinarhi ra asu Unum.
14 Urhɛm hã ugɔr ipfu itser-Num iyi utõĩ hã iki ikpɔm atsom hã ugɛ, <<Ugarhuwe ípfu itser-Num hã ikinanangge umbɔ aka abow ru nggaa azɛ̃ Uyuferiti!>>
15 Umbɔ agarhuwe ípfu itser-Num hã ikinanangge iyiriyɛ umbɔ aka aden adzɛu ivang iyɛrɛ iyi unum ukpirɛ ukpu ufɛ̃ uwurɛ nu amɛka akɛrɛ, atsũwe umbɔ afɛre ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) ru kishoo angwɛ̃ anera.
16 Irhɛ abi iwa aka afũ ínyãwã itsĩngge andena inaka ivaa (200,000,000). Umum igũmum irhɛmbɔ.

17 Ínyãwã hã nu abika afũ ngge, umum inyã ri irhi iwe ri iminɛ, atorho ikɔkmbɔ awu uku uzhãĩ, ru nyaku amɛ̃ imũrhũm, nu undzuna. Atsi inyãwã hã awe ru nyaka atsi atɛ̃rhĩmi, urha nu azoo nu urha uku uterha adzeyiwa ra angwĩngge.
18 Ugbɛra unying ra ataar (1/3) aki anera umbɔ afɛre nggu ikpo urha, nu azoo, nu urha uku uterha ha uku udzeyiwa ra angwĩ inyãwã hã.
19 Ijee ínyãwã hã iwu ra angwĩngge nu asĩngge. Asĩngge awu ru nyaka íbvui iyiki iwu ra atsi, akũ ake anayiwe anera.

20 Anera abɔɔ aka asi ikũ ikpo ha afɛrmbɔ umbɔ, ana akpɛ̃mbɔ idzipa aneke abinkɛ umbɔ aka akũ abokmbɔ akorhe, asi inekukumbɔ idzowe igɔng ri ípfu iyiki ibewe, nu agberhe uzinarhi, uazurhfa, uzɔu uku ubãrhã, atarh, acucii, abinkɛ aka asi idɛ̃ɛ̃ anyãke use agũke use azɛ̃rhuke uzɛ̃rhã.
21 Use adzipumbɔ ri ifɛre anera, use idzimmbɔ, use amɛn aka atomadakmbɔ use ivɛu umbɔ iki ivɛu.

10

Ipfu itser-Num nggu ungwɛ̃rhũ ubvur uku ufeta

1 Məcɛ umum inyã nggaa ipfu itser-Num iyəə ikerketangge, ngge idzeka afã icipuwa. Atsire ngge nggu amɛɛ, nggu ikon inai ni itsingge, asungge awe ru nyaki ishaa unum, adakngge ikɛi awe ru nyaka agban aki urha.
2 Akpəm nggu ungwɛ̃rhũ ubvur uku ufeta, uwuruwi unga aka ayanga akpəm, udak ughanga unga aden nu ukau ukugəng, udak ufer nu abĩ.
3 Atsarhi irhaknga ikerketangge ayisa ru nyaka akpe utɛ̃rhĩmi. Ivangyɛ unga aka ayisa amaa, írhak iyiki irhirhare ha utəəva irherha arherhe.
4 Ivang írhak utəəva iyiki irhirhare ha iki irherhe, umum ibee itsitsɛng, bər umum igũ urhɛm uku urherha arherhe ra afã ugɛ, <<Uborhe arherhe irhirhare ha utəəva iki irherhe, niba utsɛngo ngge!>>
5 Məcɛ ipfu itser-Num hã umum iki inyã ngge idɛ̃ɛ̃ ru ukau ukugəng nu abĩ hã iberu ubok ughangge ra afã.
6 Ni iyirh nggu itsok uwuku ubɛk ugbagbaa, uwuruwi aka amuna afã nu kishoo abinkɛ aka awu ra ake, nu abĩ nu kishoo abinkɛ aka awe ra ake, nu ukau ukugəng nu kishoo abinkɛ aka awe ru ukpə, igər ugɛ, <<Ididãrhã ishingge!
7 Bər ru inum ipfu itser-Num iyi utəəva ha iki iwuri ibar utsomngge, ngge iki itsuifɛr ubinkpi Unum aka awək ra amɛnnga abee ikorhe, ru nyaka unga aka adɛyiwe agãrhãnga abika asəm Arherhu-Num.>>
8 Məcɛ urhɛm hã umum iki igũ ra afã ubvui urherha arherhe nggu umum ugɛ, <<Uzĩ, uyɛi ubvur uku ufeta ha uku uwe ru ubok ipfu itser-Num hã iki idɛ̃ɛ̃ nu ukau ukugəng nu abĩ hã.>>
9 Nggee umum izĩ ri ipfu itser-Num hã igər ngge ugɛ udzaa ungwɛ̃rhũ ubvur uku ufeta ha. Ngge igər umum igɛ, <<Uyɛi utãi, umgbə uwuri iwu uku ukpere ra anango, bər ra angwĩngo umgbə uwuri iwu uku utoong ru nyaku utoo.>>
10 Nggee umum izĩ iyɛi ungwɛ̃rhũ ubvur uku ufeta ha ru ubok ipfu itser-Num hã itãiwe. Umgbə uwe uku utoong ugɛɛ utoo ra angwĩmum, bər umum iki inguwe, umgbə udzipu uwe uku ukpere ra anaamum.
11 Məcɛ umbə adɛyiwa umum agɛ, <<Awu ufang ungo iki isəm Arherhu-Num ru anera arhɛrhɛ, nu abĩã arhɛrhɛ, nu idũa irhɛirhɛ, nu ikɛi ra ayɛrhe.>>

11

Abi ideka avaa

1 Adzaa umum igbong iyiki imei ider nu ikpina, agər agɛ, <<Uzĩ umei Iya-Num nu ubepa, nu uvarhi irhɛ anera aki idzowe igəng umə.
2 Bər niba umeisə ufəma, ubinkutsu aka adzowe ukpə ra atsen abi Uyahuda. Abirabɛ aka idzowe uver ru usarkasar uteu ha utsɛku afɛ̃ɛ̃ isəka inaa nu avaa (42).
3 Umum iwuri idzowe ijee ru inera ivaa abika adeka umum, umbə awuri itsim atorho aki ifakpe na asəm arherhamum inuma unaku ugənga unying nu inaka ivaa nu isəka utə̃ĩ (1,260).>>
4 Abi ideka avaa ha awu acucii uza-itun hã nu anang idɛ̃ɛ̃ irhirhang hã ikivarhake iki idɛ̃ɛ̃ ra asu Uteijee uwu abĩ kishoo.
5 Unera aba abeenga inayiwe umbə, urha udzeka ra angwĩmbə ukpĩĩwe anggamtsakmbə. Rimi hã ubɛn unera aka abee inayiwe umbə awu ufang unga akpe.
6 Anera abɛrɛ awembə ri ijee iyiki ifəme afã utsur inai idoingge ri inumyɛ umbə aka idɛ̃ɛ̃ isəm Arherhu-Num, awembə ri ijee iyiki idzipa amɛ̃ ake awe adzirh na atsuke abĩã nggu ubɛn ikpũ ikpo ubɛn ivang umbə aka abee.
7 Ivangyɛ umbə aka amaa ideka ha, ijuɛ arhum iyiki ibewe ha iwuri idzek ru ughorkaghor angwĩ aka ash-eri imimasha ha, iwuri itang iwa nggu umbə, ni inangge umbə, ni ifɛre umbə.

8 Ikommbɔ iwuri inũ ru utsĩndĩ
nggaa uteu Urusharhima, umbɔ aki
iyisa Usɔdɔm nu Umasar, anangkɛ
umbɔ aka anyapuwe Uteijeembɔ.
9 Inuma itaar nu utenga anera ru
ubɛn abĩã, anuisa, idũa, awuri itsu
asumbɔ ri ikom hã, na akpɛ̃mbɔ idzak
ake.
10 Aner upfung awuri igɔmanggɔm
ru akpe abi ideka ha ikivarhambɔ,
awuri izek irhowa na adzise ízũwã
ra adɔka, ubinkutsu uver abika asɔm
Arherhu-Num hã ikivarhambɔ aka
akũwe upfunga uku umaakpɔ.
11 Bɔr inuma itaar nu utenga iki
imaa, uwoi ukpuku udzowe urhɛ
udzeku Unum uba utsĩ ru umbɔ,
umbɔ akata asok adɛ̃ɛ̃ ra adakmbɔ, na
abika anyã umbɔ agũ iwei akarhãrhã.
12 Mɔcɛ abi ideka ha ikivarhambɔ
agũ urhɛm ukerketakpɔ uku udzeka
afã urherha arherhe nggu umbɔ ugɛ,
<<Àka afũã nggɛɛ! >> Umbɔ afũmbɔ
ra afã ru amɛɛ, na anggamtsakmbɔ
azɛrhe izizĩmbɔ.
13 Kanying nggaa izizusa izusu abĩ
ugbɛra unying ra agbɛra usɔka (1/10)
aki uteu ha abupa atsĩke ra abĩ, afɛrke
inera anaka agɔnga utɔɔva (7,000).
Aner abika abɔr agũ iwei akarhãrhã,
akpoi Unum uwu afã.
14 Atorh aki uvaa aka atɔngke, bɔr
atorh aki untaar asi ídãrhũke na aba.

Utsom ukpu utɔɔva

15 Ipfu itser-Num iyi utɔɔva ibar ut-
somngge, irhɛm ikerketangge ra afã,
igɔr igɛ,
<<Ijee iyɛrhe upfunga
iki iwe iyi Uteijeemɛn nu iyi
Ukiristonga,
unga awuri igha iyɛrhe ugbag-
baa!>>
16 Nu akakũ isɔka ivaa na anaa hã
aka asei nu anang iseimbɔ ha ra asu
Unum, agba anu na adzowe igɔng ru
Unum,
17 agɛ,
<<Umɛn itar uwɛɛ ru ungo,
Uteijee Unum Uwu Ijee,
Uwuruwi aka awe icɛrɛ,
awu unga awe isha.
Ubinkutsu ungo uku utirhungo itser
nggu ijee iyiki igɔngngo,
nu uku utirhungo igha iyɛrhe.
18 Abĩã agũ avɔm,
nu avɔmngo aka abake.
Ivanga iki iwengge iyiki itsu uvau ra
abi akpe,
nu udzowe itosa ra agãrhãngo abika
asɔm Arherhu-Num
nu abika adɔsa nu kishoo abika awe
ri iwei ri itsokngo,
akagɔng nu akaci.
Ivanga iki iwengge umbɔ aka itsĩme
abirabɛ aka atsĩme upfunga.>>
19 Mɔcɛ Iya-Num ra afã itsuri, ri Iya-
Num hã umbɔ aka anyã akɔti ibibe-
muwenga. Ra anang hã inyĩnyaka
irhang, nggaa irhirhare, nu izizusa
abĩ nu nggaa atar inai.

12

Utsɛrh uwɔɔ nu ibvui

1 Nggaa utsar idzeu udzeka ra
afã, utsɛrh uwɔɔ umbɔ aka anyangu
ishaa unum atsire unga, nggu ufɛ̃ ru
andaidaknga, nu ifur iyɛrhe ídzɛɛr
usɔkdũmɛn ni itsinga.
2 Utsɛrh ha awu ra anna na ihwashi
imar aciu akpe uver imar.
3 Mɔcɛ utsar ukpɔɔ udzeka ra afã,
nu nggaa ibvui iki ibãrhã nggu atsi
utɔɔva, nu atsom usɔka, nu ífur iyɛrhe
utɔɔva nu atsingge utɔɔva ha.
4 Usĩngge ugbiir ugbɛra unying ra
agbɛra ataar (1/3) aki ídzɛr ra afã
itare ngge ra abĩ. Ibvui ha idɛ̃ɛ̃ ra
asu utsɛrh uwuku uhwashi imar, nu
ngge ima inguwe ungwɛ̃ utsɛrh ha
aka imar.
5 Utsɛrh ha amar uwɛkutsa, uwu-
ruwi aka iwu uyɛrhe abĩã kishoo
nggu igbong uzɔu. Bɔr umbɔ avur
ungwɛ̃nga azĩmbɔ ru Unum ra anang
iseinga.
6 Utsɛrh ha atĩ azĩã ra arhum ra
anang akɔɔ Unum aka agbishuwe
unga, umbɔ ama afuka unga inuma
unaku ugɔnga unying nu inaka ivaa
nu isɔka utõĩ (1,260).
7 Mɔcɛ iwa isongge ra afã.
Umika'irhu nggu ípfu itser-Num itang
iwa nggu ibvui ha, ibvui ha nu ípfu
itser-ngge itang ifai.

8 Bɔr iwa ighangge ibvui ha,
awayiwe ngge idzekngge, akɛnmbɔ
ngge anang isei ra afã.
9 Nggaa ibvui ha, ibvui iyi isha
ha umbɔ iki iyisa ngge Undenggũ,
use Ushaitan, aki idzunuwe upfunga
kishoo ukpɔ uyapa, umbɔ atare unga
igba ra abĩ nggu ípfu itsernga.
10 Mɔcɛ umum ĩgũ urhɛm ukerke-
takpɔ ra afã ugɔr ugɛ,
<<Icɛrɛ ififɔrh nu ijee nu Iyɛrhe
Unummɛn iki ibangge,
nu ijee Ukiristonga.
Ubinkutsu uner uwuku utsu arherha
angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
uner uwuku utsu arherhambɔ ra
asu Unum ra atenum nu utsuu,
aka atarkumbɔ unga ra abĩ.
11 Umbɔ anangmbɔ unga
ra adzirh Ungwɛ̃ Itsurhi ha
nu ijee irhɛm idekambɔ.
Umbɔ asi ibemumbɔ urhɛmbɔ
akarhãrhã
na abeembɔ idzowe urhɛmbɔ
akpe.
12 Nggee àka agɔm anggɔm,
umbi afã nu umbi abika asei
umɔ!
Bɔr atorh abĩ nu akau akagɔng,
ubinkutsu Undenggũ hã aka
acipuwanga ru umbi!
Unga awu nggu avɔm
ubinkutsu unga ahwɛnga
ivangnga iwu iki ikpina.>>
13 Ivang ibvui ha iki inyã ugɛ aka
atare ngge nu abĩ, ngge idɔsu utsɛrh
ha aka amar uwɛkutsa ha.
14 Bɔr adzowe utsɛrh ha afɛk avaa
aki nggaa isew iyiki igɔng, nu unga
ama asoka afɛk afafã izĩ ra anangkɛ
umbɔ aka agbisha ra arhum, umbɔ
aka ifuka unga utsɛku imɛka itaar nu
utenga ra anangkɛ ibvui iki isi ídɛ̃ɛ̃
ibangungge unga.
15 Mɔcɛ ibvui ha iwupa amɛ̃ ra
angwĩngge ru nyaka azɛ̃ ru utsɛrh ha,
ibvui ha ibee ikũ azɛ̃ hã idzɛ̃rhã unga.
16 Bɔr abĩ ayike utsɛrh ha. Ayanga
angwĩke ahwawe amɛ̃ hã ibvui ha iki
iwupa ra angwĩngge.
17 Mɔcɛ ibvui ha igũ avɔm nggu
utsɛrh ha akarhãrhã ni idzek
idɛ̃ɛ̃ngge iwa nggu unang utsɛrh
ha, kishoo abirabɛ aka adɔsi Íkpem
Unum, na akpɔm ideka Uyesu.*

13

1 Ibvui ha idɛ̃ɛ̃ngge ru ubang ukau
ukugɔng hã.

Ijuɛ arhum iyiki ibewe ha iki idzeka ru ukau ukugɔng

Ikɛi umum inyã ijuɛ arhum iyiki
ibewe iki idzeka ru ukau ukugɔng
hã. Iwu ra atsom usɔka, nu atsia
utɔɔva. Ubɛn utsoma uwekpɔ ru ífur
iyɛrhe, ikɛi ubɛn itsia iweke ri itsok
iki irhenu Unum.
2 Ijuɛ arhum iyiki ibewe ha umum
iki inyã iwu ru nyaki igbĩ, bɔr
iwu ru nggaa agbarh itok adede-
take, angwĩngge awu ru nyaka aki
utɛ̃rhĩ̃mi. Ibvui ha idzowe ikerngge ri
ijuɛ arhum iyiki ibewe hã, nu anang
iseingge, nu ijee iyiki igɔng.
3 Itsia unying ra atsi ijuɛ arhum
iyiki ibewe ha iwe ru nggaa usɔɔ, bɔr
nggaa usɔɔ ha uku ukerhukpɔ. Up-
funga kishoo udzeidzeu nu udɔsukpɔ
ijuɛ ha.
4 Anera adzowe igɔng ri ibvui ha
ubinkutsu ngge iki idzowe ijeengge
ri ijuɛ arhum iyiki ibewe hã, umbɔ
ikɛi adzowe igɔng ri ijuɛ arhum iyiki
ibewe hã na arhusa agɛ, <<Ungaa
awu ru nyaki ijuɛ arhum iyiki ibewe
iyɛrɛ? Ungaa adɛ̃ɛ̃ atang iwa nggu
ngge?>>
5 Adzowe ijuɛ arhum iyiki ibewe hã
angwĩ aki irhena ibemi itsi nu irhenu
Unum, na adzowe ngge ijee iyiki iko-
rhu ubinkpi ngge iki ibee afɛ̃ɛ̃ isɔka
inaa nu afɛ̃ɛ̃ avaa.
6 Ngge iyanga angwĩngge irhenu
Unum, ni irhenu itsoknga, nu
anangkɛ unga aki isei, nu kishoo
abika asei ra afã.
7 Adzowe ngge iker, ngge itang iwa
nggu abika adɔsa ni inangge umbɔ.
Na adzowe ngge ijee ra anuisa, nu
anera, idũa, nu abĩã.

* **12:17** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 18*Mɔcɛ ibvui ha idɛ̃ɛ̃ngge nú ubang ukau ha.*

8 Kishoo anera abika asei ra abĩ
awuri idzowe igɔng ru ijuɛ arhum
iyiki ibewe ha, bɔr abirabɛ udzur
ri imimunu upfunga umbɔ aka
atsɛng atsokmbɔ ru ubvur urhɛ uwu
Ungwɛ̃ Itsurhi ha umbɔ aka afɛr, asi
ídzowukumbɔ igɔng ru ijuɛ arhum hã.
9 Uner ato akika agũ, uneke unga
agũ!
10 Ubɛn unera aka izĩ igãrhã,
igãrhã unga aka izĩ.
Ubɛn unera umbɔ aka ifɛr nggu ikon
iki ider,
akũ ikon iki ider afɛre unga.
Akɛrɛ abee idɔngamɛn ibibima nu
imangmang ra abika adɔsa.

Ijuɛ arhum iyiki ibewe ha iki idzeka ra abĩ

11 Mɔcɛ umum inyã ijuɛ arhum iyiki
ibewe iyɔɔ, iki idzeka ra abĩ. Iwu ra
atsom avaa ru nyaku ungwɛ̃ itsurhi,
bɔr irherha arherhe ru nyaki ibvui.
12 Ngge ikũ kishoo ijee iyi ijuɛ
arhum iyiki ibewe iyi inggbaashia ni
itɔ̃we ngge itser. Ni itsu upfunga nu
abika asei umɔ adzowe igɔng ri ijuɛ
iyi inggbaashia iyi ha usɔɔngge uku
ukerhukpɔ.
13 Ijuɛ arhum iyiki ibewe iyi
uvaa ha ikorhe nggaa abin idzeu,
utsɛku ngge iki itsu urha udzeka afã
acipuwa ra abĩ ra asu anera.
14 Ngge irhɛm anera kishoo aka
asei ra abĩ ri itsi atsar idzeu ha
umbɔ aka adzowe ngge ijee ru ubok
ijuɛ arhum iyiki ibewe iyi inggbaashi
ha. Ngge itsú umbɔ adzin usaka ijuɛ
arhum iyiki ibewe iyi inggbaashi ha
adzowe ngge igɔng, iyi ha umbɔ aka
akũ ikon iki ider anayiwe ngge, ngge
inang ibɛk.
15 Adzowe ijuɛ iyɛrɛ iyi ivaa ha ngge
idzowe uwoi ukpu urhɛ ru usaka ijuɛ
hã iyi inggbaashia. Ngge ítsu usaka
ha udɛ̃ɛ̃ urherha arherhe, ni ifɛre
kishoo abirabɛ aka akpɛ̃mbɔ idzowe
ngge igɔng.
16 Itsu ubɛn unera inggang,
akagɔng nu aka aci, abi ubin nu
atsũwã, ateiya nu agãrhã, atsɛnge
umbɔ idzɛu ra abokmbɔ use ra
ashimbɔ.
17 Ngge itsú unera asi ígosha use
agoshuka ubin, unga aba ashia ri
idzɛungge, iyi ha iki iwe itsok ijuɛ ha
use utsar itsokngge.
18 Akɛrɛ ha abee itsoi. Ubɛn unera
aba awea ri ihwihwɛng awuri idɛ̃ɛ̃
akũ agben utsar ijuɛ arhum iyiki
ibewe ha adzekanga. Ubinkutsu ut-
sar ha udɛ̃ɛ̃ ri itsok unera. Utsar ha
uwu anaka utɔ̃ĩ nu isɔka utɔ̃ĩ nu utɔ̃ĩ
(666).

14

Ungwɛ̃ Itsurhi ha nu anaka agɔnga unaka unying nu anaka agɔnga isɔka inaa nu anaka agɔnga annaa (144,000)

1 Mɔcɛ umum iki irhi, umum inyã
Ungwɛ̃ Itsurhi ha, iki idɛ̃ɛ̃ ni itsi Igũ
Usihiyona nu aner ha anaka agɔnga
unaka unying nu anaka agɔnga
isɔka inaa nu anaka agɔnga annaa
(144,000) nggu itsok Ungwɛ̃ Itsurhi
nu iki Utɛ aka atsɛng nu ashimbɔ.
2 Umum igũ irhak iyɔɔ ra afã irhaka
ugɛɛ arhɛrha amɛ̃ iki idzɛ̃rhã, ru
nyaku nggaa irhirhare inai. Irhak
ha umum iki igũ irhaknggе iwu ugɛɛ
abar igbɔm.
3 Atsũ ubom uku ufa ukpɔɔ ra asu
anang isei ha, ra asu imimuna abin
hã ikinanake aki urhɛ, nu ra asu
akakũ hã. Unera asi ídɛ̃ɛ̃ amesunga
ubom hã, inera anaka agɔnga unaka
unying nu anaka agɔnga isɔka inaa
nu anaka agɔnga annaa hã (144,000)
ukpekũ, abirabɛ aka akpo ififai ra abĩ.
4 Abi ha abɛ aka anasi itsĩmbɔ ra
arhim akatsɛrh, umbɔ atsu atsimbɔ
asasar. Umbɔ adɔsu Ungwɛ̃ Itsurhi ha
atsĩ ubɛn anang unga aka azĩ. Abɛrɛ
ha umbɔ afai umbɔ ru anera umbɔ
awu ru nyaki ikpũrhã abin irham aki-
rakɛ aka agbaashia akɔ̃ umbɔ aka id-
zowe ru Unum nu Ungwɛ̃ Itsurhi ha.
5 Asi igũmbɔ igbɛrangwĩ ra
angwĩmbɔ, umbɔ ashimbɔ ru uvau.

Ípfu itser-Num itaar

6 Mɔcɛ umum inyã ipfu itser-Num
iki itĩ afafã, ikpɔm nggu Isarhe Iyiki
Ize iyi ugbagbaa idɛyiwe anera aka

asei nu abĩ uzĩ ubɛn abĩã, unuisa, idũa nu anera.
7 Ngge itsarhi irhaknggе ugɛ, <<Àka agũ iwei Unum na akpoi itsoknga, ubinkutsu ivang iyiki izharha arherhanga iki ibangge. Àka adzowe unga igɔng unga uwuku umuna afã, nu abĩ, nu akau akagɔng, nu akwiu amɛ̃!>>
8 Ipfu itser-Num iyi uvaa idɔsa ni igɔr ugɛ, <<Ubabirha ukugɔng, uku ugbakpɔ, uku ugbakpɔ, ukpuku utsu abĩã kishoo afĩrhã nggu amɛ̃ inebi akatãrhã amɛn itoma-dak!>>
9 Ipfu itser-Num iyi untaar idɔsa umbɔ ni itsarhi irhaknggе igɔr igɛ, <<Ubɛn unera aba adzowuka igɔng ru ijuɛ arhum iyiki ibewe ha nu usakangge na ayɛisa idzɛu ni ishinga use uboknga,
10 unga iganga, awuri ihwa amɛ̃ inebi avɔm Unum akirakɛ umbɔ aka akũ ikernga kishoo agbisha ru ukpɛwa avɔm Unum. Awuri idzowe uver ru unga ru urha, nu urha uku uterha, ra asu asarkasar ípfu itser-Num ra asu Ungwɛ̃ Itsurhi ha.
11 Azoo urhambɔ aki uver adɛ̃ɛ̃ isisoyi ugbagbaa nu ugbagbaa. Iwiwosha ishingge ra abirabɛ aka adzowe igɔng ri ijuɛ ha nu usakangge na ayɛi idzɛu itsoknggе ru untsuu nu atenum.>>
12 Akɛrɛ abee idɔngamɛn ibibima ru abika adɔsu Íkpem Unum na awe ru imangmang ru Uyesu.
13 Mɔcɛ umum igũ urhɛm uku udzeka afã ugɔr ugɛ, <<Utsɛng, idorh iwu iyi abirabɛ aka akpe ru Uteijee udzur icɛrɛ uzĩɔ!>>
Ipfu-Num igɔr igɛ, <<Ĩĩ, umbɔ awuri iwoshumbɔ ri itsermbɔ, ubinkutsu itosi itsermbɔ idɔsa umbɔ!>>

Igbɛr abin aki abĩ

14 Umum irhi, umum inyã amɛɛ akaterha, nu uwɔɔ ugɛɛ Ungwɛ̃-Ner* aka asei ra amɛɛ ha, awu nggu ifur iyɛrhe uzinarhi ni itsinga, akpɔm nggu ikon ighaigharake ru uboknga.
15 Mɔcɛ ipfu itser-Num iyɔɔ idzek ri Iya-Num itsarhi irhaknggе iyisu uwu ha aka asei ru amɛɛ ha igɔr igɛ, <<Ukũ ikonngo ugbɛr, ubinkutsu ivang igbɛr abin iki iwengge, abin abĩ aka akɔ̃ke.>>
16 Nggee uwu ha aka asei ru amɛɛ ha atare ikonnga nu abĩ, umbɔ akũ agbɛr abin abĩ.
17 Ipfu itser-Num iyɔɔ idzeki Iya-Num ra afã, ngge igangge iwengge ri ikon ighaigharake.
18 Ikɛi ipfu itser-Num iyɔɔ, iyiriyɛ iki idzɛu urha ubeu idzeka ru ubeu ha itsarhi irhaknggе iyisu ipfu itser-Num iyiki ikpɔm ikon hã, igɔr igɛ, <<Ukũ ikonngo ugbɛr inebi ra abĩã, ubinkutsu ikpũrhãngge iki ikɔ̃ngge.>>
19 Ipfu itser-Num hã itare ikonngge nu abĩã, ngge igbɛr ikpũrhũ inebi ni utsuke ru nggaa ughwee ukpuku upayi amɛ̃ inebi aki avɔm Unum.
20 Umbɔ anu ipayi umbɔ ru unɔrkang nggaa ughwee ukpuku upayi amɛ̃ inebi ru undzing utepa. Adzirh atengasha adzek afũrhã afafã idernggе itsĩngge angwĩ inyãwã itɛisa itsĩngge akirhomita anaka ataar (300 km).

15

Ípfu itser-Num utɔɔva nu íkpo utɔɔva

1 Umum inyã nggaa utsar ukpɔɔ ra afã ugɔgɔngakpɔ, ípfu itser-Num utɔɔva nu íkpo utɔɔva iyiki imimasha, ubinkutsu ngge iwuri idɛyiwe avɔm Unum akika amumasha.
2 Umum inyã ubin ukpɔɔ uku uwe ugɛɛ ukau ukugɔng umbɔ aka agbisha ukpɔ nggu irhi ukayi nggu urha. Awu abirabɛ aka anangmbɔ ijuɛ hã, nu usaka ha, nu atsar itsok ha, umbɔ adɛ̃ɛ̃ akhapa ru ukau ukugɔng. Akpɔm nggu igbɔm Unum aka adzowe umbɔ.
3 Atsũ ubom Umusa ugãrhũ Unum nu ubom Ungwɛ̃ Itsurhi ha agɛ,
<<A Uyɛrhe undanna kishoo!
Itserngo iwu idzeu igɔigɔng,
Uteijee Unum Uwu Ijee!
Ikɛi, atsĩndĩngo awu akika arhurhika
aki idzidzɛrhe.
4 Ungaa asi ígũa iweingo, A Uteijee,
na akpoi itsokngo?

* **14:14** Àka anyã ikɛi: Udan 7.13.

Ungo ikiyikango uwu usasar.
Abĩã kishoo awuri iba
na adzaa ungo igɔng,
ubinkutsu itser irhirhikango iki
idzekangge.>>
5 Akɛrɛ aka amaa, umum inyã ra
afã Iya-Num, iki iwu Utsurha-Num
udɛ̃ɛ̃ iyɛm.
6 Ri Iya-Num hã ípfu itser-Num
utɔɔva iki idzeka nggu íkpo utɔɔva.
Atsim atorho urhini atɛtɛnake na
arhang, abow nggu ayim uzinarhi ri
ikɔkmbɔ.
7 Mɔcɛ unying ri imimuna abin ha
aki urhɛ ha ikinanake adzowe ípfu
itser-Num utɔɔva ha itɛ̃rhã azɔu uzi-
narhi utɔɔva atɔk nggu avɔm Unum,
unga aka abɛk ugbagbaa nu ugbag-
baa.
8 Umɔ azoo adzeki ikpikpoi Unum
nu ijeenga atɔke Iya-Num hã. Unera
asi idɛ̃ɛ̃ atsĩã ri Iya-Num hã utsɛku
íkpo ha utɔɔva iyi ípfu itser-Num hã iki
imaa.

16

Atɛ̃rhĩ utɔɔva aki avɔm Unum

1 Mɔcɛ umum igũ urhɛm ukpɔɔ
ukeker uku urherha arherhe ri Iya-
Num hã udɛyiwe ípfu itser-Num hã
utɔɔva ugɛ, <<Àka akũ atɛ̃rhã akɛrɛ
utɔɔva aki avɔm Unum azĩ awupuwe
nu abĩ.>>
2 Ipfu itser-Num iyi inggbaashia
izĩ iwupuwe ubinkpi uku uwe ri
itɛ̃rhĩ ake ra abĩ, isɔɔ inor iyiki ibewe
idzeyiwa ra ayor aner ha aka awu
ri idzɛu ijuɛ ha na adzowe igɔng ru
usakangge.
3 Ipfu itser-Num iyi uvaa iwupuwe
ubinkpi uku uwe ri itɛ̃rhĩ ake ru ukau
ukugɔng, amɛ̃ adzipa awe adzirh ru
nyaku unerwi aka akpea, nu ubɛn
imimuna abin urhɛ aka awu ru ukau
ha akpeke.
4 Ipfu itser-Num iyi untaar
iwupuwe ubinkpi uku uwe ri itɛ̃rhĩ
ake ra azɛ̃ nu akwiu amɛ̃, ake adzipa
awe adzirh.
5 Mɔcɛ umum igũ ipfu itser-Numyɛ
amɛ̃ aka awe ru uboknggе iki igɔr ugɛ,
<<Ungo urhika ri itsu uvaungo hã,
Usarkasar uwuku urhika ha,
ungo uku uwe icɛrɛ, nu uwe isha.
6 Ubinkutsu umbɔ afɛre abika adɔsa
ungo,
nu abika asɔm Arherhu-Num,
nggayɛ icɛ ungo udzowe umbɔ
inyã ayer umbɔ ahwa ubin uku
umɛ̃ɛ̃ ru umbɔ!>>
7 Umum igũ urhɛm uku udzeku ubeu
ha ubema ugɛ,
<<Ĩĩ, Uteijee Unum Uwu Ijee,
izharha arherhango iwu
idzidzɛrhe ni irhika.>>
8 Ipfu itser-Num iyi unaa iwupuwe
ubinkpi uku uwe ri itɛ̃rhĩ ake ri ishaa
unum, na adzowe ishaa unum ijee
ngge ikpĩĩwe anera nggu urha.
9 Imani unum hã inũ ikpĩĩ an-
era, utsɛku umbɔ aka arheni itsok
Unum, uwuruwi aka awu ri ijee ni
itsi íkpo ha, bɔr akpɛ̃mbɔ idzipa akpoi
igɔngngа.
10 Ipfu itser-Num iyi untõõ
iwupuwe ubinkpi uku uwe ri itɛ̃rhĩ
ake nu anang isei ijuɛ hã, ikpo uzĩ
utsirkpɔ iyɛrhe ijuɛ ha, anera ashang
arhɛmmbɔ ru uver.
11 Arhenu Unum uwu afã
ubinkutsu uvermbɔ ukpu isɔɔ in-
ormbɔ, bɔr umbɔ akpɛ̃mbɔ idzipa ra
abinkɛ umbɔ aka akorhe.
12 Ipfu itser-Num iyi utõĩ iwupuwe
ubinkpi uku uwe ri itɛ̃rhĩ ake ru ng-
gaa azɛ̃ Uyuferiti, azɛ̃ hã akoyike,
umbɔ agbishuwe utsĩndĩ ra ayɛrhe
aka idzek udiki igɔ̃kpee aba itang
iwa.
13 Mɔcɛ umum inyã ípfu iyiki ibewe
itaar iki iwe ru nyaka aghwerh
adzeka ra angwĩ ibvui ha, ni idzeka
ra angwĩ ijuɛ hã, ikɛi idzeka ra angwĩ
uner uwuku usɔm Arherhu-Num
igbɛrangwĩ.
14 Ípfu iyiki ibewa ha iwu ípfuyɛ iki
ikorhe nggaa atsar idzeu, ngge idzek
izĩngge ra ayɛrhe upfunga kishoo,
ikɔng umbɔ itang iwa ru nggaa unum
hã ukpu Unum Uwu Ijee.
15 <<Àka anyã, umum iba ru nyaku
uvɛu! Idorh iwe iyi unerwi aka
asei adzɛu na atsim atorhanga, utsur
unga azĩã igbĩrhĩ na agũã atsak ra
ateu anera.>>

16 Məcɛ ípfu iyiki ibewe ha ikɔng
ayɛrhe ha ananga unying ra anangkɛ
umbɔ iki iyisa ugɛ Uarmagedon ri idũ
abi Uyahuda.
17 Ipfu itser-Num iyi utɔɔva
iwupuwe ubinkpi uku uwe ri itɛ̃rhĩ
ake ru ugba afafã, urhɛm ukpɔɔ
ukeker udzek ra anang isei ha ri Iya-
Num, ugɔr ugɛ, <<Iki imaangge!>>
18 Məcɛ irhirhang inyaka, nu irhak,
nu irhirhare, nu nggaa izizusa abĩ,
iyiki ibeweyɛ iki inasi ikorhungge
udzur ri imimunu unera ru upfunga,
iwu nggaa izizusa abĩ akarhãrhã.
19 Nggaa uteu ha ugasha agbɛra
ataar, iteu iki igɔng ra abĩã kishoo
itsĩmngge. Unum ayitu nggaa uteu
Ubabirha, atsu ukpɔ uhwa ukpɛwa
avɔmnga aka atsoo kishoo.
20 Ubɛn umpfũwã usitumgbɔ, ígũ
ikɛi irhusa inungge.
21 Nggaa atar inai imorke iki
iwe akirhograma isɔka itɔ̃ɔ̃, idzeka
afã igbei nu atsi anera. Anera
arhenu Unum ri ikpo atarh inai ha,
ubinkutsu ikpo ha ibewungge.

17

Ukutsɛrh nu ijuɛ hã

1 Unying ri ípfu itser-Num utɔɔva
ha iyiki ikpɔm atɛ̃rhãzɔu utɔɔva ha
iba igɔr umum igɛ, <<Uba, umum
idɛyiwa ungo itsu uvau uwi umbɔ aka
itsuke nggaa unggoyi utsɛrh uwurɛ,
unga aka asei ra amɛ̃ arhɛrhɛ.
2 Ayɛrhe upfunga atoma-dak nggu
unga nu anera ru upfung ikɛi itoma-
dakmbɔ nggu unga itsu umbɔ afĩrhã
ru nyaka afĩrhã adɛ.>>
3 Məcɛ ipfu itser-Num hã ikũna
umum ri Ipfu-Num izĩngge ra arhum.
Umɔ umum inyã ukutsɛrh aka asei ni
ijuɛ iyiki ibãrhã iki iwe ra atsok akika
arhenu Unum aka atsɛng ri iyorngge,
ikɛi iwe ra atsi utɔɔva nu atsom usɔka.
4 Utsɛrh ha atsim abin aka abãrhã,
nu ikɛi agbɛr idzam nggu uzinarhi,
nu ikpũ amasarha akika awu ru
ugarh. Akpɔm nggu ukpɛwa uzinarhi
atɔk nggu abin ishĩ nu iyiki ibewe iyi
itoma-daknga.
5 Ni ishinga umbɔ atsɛng itsok iyɛ
agbena aka awe iwiwɔk agɛ,

NGGAA UBABIRHA,
UYI ANGGOYI AKATSƐRH KISHOO,
NU UWU ABIN ISHĨ UPFUNGA.

6 Umum inyã utsɛrh ha aka afĩrhũnga
nggu adzirh abika adɔsa, adzirh
abirabɛ umbɔ aka afɛre ri idekuwe
Uyesu.
Ivangyɛ umum iki inyã unga,
umum idzedzeu akarhãrhã.
7 Məcɛ ipfu itser-Num hã igɔr
umum igɛ, <<Awu use utsu
ungo udzeidzeu? Umum iwuri
idɛyiwamum iwiwɔk agben utsɛrh
uwurɛ nu aki ijuɛ hã unga aka afũ,
iyiki iwu ra atsia utɔɔva nu atsom
usɔka.
8 Ijuɛ ha ungo uku unyã, iwengge
isha, bɔr icɛrɛ ngge ishingge, ngge
iwuri ipfudzeka ra angwĩ aka aghor
ha izĩ ra anangkɛ umbɔ aka itsĩme
ngge. Anera abika asei ru upfung,
abirabɛ atsokmbɔ aka ashike ru ub-
vur urhɛ udzur ri imimunu upfung,
awuri idzedzeu ivangyɛ umbɔ aka
inyã ijuɛ ha, ubinkutsu ngge iwengge
isha, icɛrɛ ngge ishingge, ngge ibvui
ibangge.
9 <<Abin akɛrɛ ayisa umɛn nggu it-
soi. Atsi utɔɔva ha awu igũ utɔɔva aki
utsɛrh ha aka asei.
10 Ake ikɛi awe ayɛrhe utɔɔva.
Abirabɛ atɔ̃ɔ̃ ru ayɛrhe ha aka
akpembɔ, unying awu umɔ, unying
anasi ibanga kata. Unga aba abanga,
awu ufang unga awuri iwe uyɛrhe
ivanga ukunjiir.
11 Ijuɛ iyiki iwu ru urhɛ isha, ni
ishingge icɛrɛ, ngge iwu uyɛrhe uwu
utərɔk. Ngge iwe ru utɔɔva ha iki
idzeka, ngge izĩ ra anangkɛ ngge iki
ikpe.
12 <<Atsom hã usɔka ungo uku
unyã, awu ayɛrhe usɔka aka anasi
iyɛimbɔ ijee iyɛrhe kata, bɔr umbɔ
awuri iyɛi ijee iyɛrhe iyi ukara uny-
ing nggu ijuɛ ha.
13 Amɛnmbɔ awe unying na awuri
idzowe ijuɛ ha ijeembɔ nu iyɛrhambɔ.
14 Awuri itangmbɔ iwa nggu Ungwɛ̃
Itsurhi ha, Ungwɛ̃ Itsurhi ha awuri
inanga umbɔ, ubinkutsu unga awu

Uteijee ateijee nu Uyɛrhe ayɛrhe.
Nggu unga awu abirabɛ aka adɔsa
unga, unga aka ayisa na asɛng, umbɔ
awe abi imangmang.>>
15 Mɔcɛ ipfu itser-Num hã igɔr
umum igɛ, <<Amɛ̃ hã ungo uku unyã
aka awu anang isei unggoyi utsɛrh
ha, awu ikpũ anera, nu ikikɔng
irhɛirhɛ, nu abĩã nu idũa.
16 Atsom hã usɔka ungo uku unyã
nu ijuɛ ha awuri ikpɛ̃mbɔ inyã ung-
goyi utsɛrh ha. Awuri igarhuwe
ubinkpi unga aka awu ra ukpɔ na
abɔre unga igbĩrhĩ, awuri itãiwe ijuɛ
iyornga, na akpĩĩwe unga nggu urha.
17 Ubinkutsu Unum atsu umbɔ atõ
itseryɛ amɛnnga aka abee, ra amɛn
unying umbɔ abemi idzowe ijuɛ ha
ijee iyɛrhambɔ utsɛku Arherhu-Num
aka itsuafɛr.
18 Utsɛrh ha ungo uku unyã unga
awu nggaa uteu ha, unga agha iyɛrhe
ra ayɛrhe abĩã.>>

18

Itsitsĩm uteu Ubabirha

1 Akɛrɛ aka amaa umum inyã ipfu
itser-Num iyɔɔ iki idzeka afã icipuwa.
Iwu nggu nggaa ijee, ikɛi izengge
irhange abĩã.
2 Itsarhi irhakngge itsui ivum igɛ,
<<Ubabirha ukugɔng, uku ugbakpɔ,
uku ugbakpɔ!
Ukpɔ uku uwu anang isei ípfu
iyiki ibewe
nu anang awoyambɔ,
nu ununu uwuku ubewe, uwu
ishĩ.
3 Ubinkutsu kishoo abĩã aka ah-
wambɔ
amɛ̃ inebi akatãrhã aki itoma-
daknga.
Ayɛrhe abĩã ikɛi atomumbɔ-dak nggu
unga,
awɛ izɛɛ abĩã awe abi ubin
ri ikponi iyiki ibewanga.>>
4 Mɔcɛ umum igũ urhɛm ukpɔɔ uku
udzeka afã ugɔr ugɛ,
<<Àka apfudzeka ru unga umbi aner-
mum,
nggee utsur arhimnga agarke
umbi,
nggee utsur umbi ayɛimbi
ikponga.
5 Ubinkutsu ivɔ̃ arhimnga iki itsĩke ra
afã,
Unum aka ayitunga iyiki
ibewanga.
6 Àka abvui adzowe unga ru nyaka
unga aka adzaa,
ubinkpi unga aka adzowe,
àka afase idiki ivaa ubinkpi unga
aka akorhe.
Ru ukpɛwawi unga aka adaka amɛ̃
inebi
umgbɔ ha umbi aka ikũ adaka
idikunga ivaa.
7 Àka adzowe unga uver
ru nyaki ikpikpoi ni igũibɛnyɛ
unga aka adzowe itsinga.
Ra amɛnnga, unga aka isaka afĩrhã
agɛ,
<Umum isei isei iyɛrhe ukutsɛrh,
umum isi iwemum utsɛ̃rhãpfu,
umum isi íseisũ ifakpe!>
8 Nggee ru unuma unying umbɔ
awuri ikwɛr unga nggu ikpo,
akpe, ifakpe, nu imerh.
Awuri ikpĩĩwe unga nggu urha,
ubinkutsu Uteijee Unum uwuku
utsu uvau unga
awu nggaa uner ijee.
9 <<Ivangyɛ ayɛrhe abĩã aka atoma-
dak nggu unga na agashi igũibɛn,
umbɔ aba inyãmbɔ azoo ikpikpĩĩanga,
umbɔ awuri idɔng na aciu akpenga.
10 Iwei itsu umbɔ adɛ̃ɛ̃ ukuka ru
ayetnumnga, awuri idɛ̃ɛ̃ ukuka na
aciu agɛ,
<< <Atorh! Atorh, nggaa uteu,
Ubabirha, uteu ijee!
Ri ivanga unying umbɔ aka atsuka
ungo uvau!>
11 <<Awɛ izɛɛ abĩã ikɛi aciu akpe na
agũ ighongnga, ubinkutsu, unera asi
igosha abinmbɔ ikɛi.
12 Unera asi igosha uzinarhimbɔ,
nu uazurhfambɔ, nu ikpũ amasarhambɔ
akika awu ru ugarh, nu uzeze atorho
umbɔ aki iyisa urhini nu usirhiki, nu
akika awu aka abãrhã, nu ikpũ acucii
isung, nu arhɛrhɛ abin aki anyĩ ini, nu
acuciiakɛ umbɔ aka atsɛ̃ aki uhwɛk,

nu abin azɔu aka abãrhã, nu abin
azɔu, nu abin atarh aka aze,
13 nu ikpũ abin akɔɔ aki ibɔ̃ɔ̃, nu
atsei umbɔ aki iyisa umur nu ufi-
rankisen, nu amɛ̃ inebi, nu atsei uza-
itun, nu akɔ̃ itsem, nu ínak, nu ídɔi, nu
ínyãwã, nu íkar inyãwã, nu igãrhã ngge
iki iwe ípfu anera.
14 <<Awɛ izɛɛ agɔr unga agɛ,
<Kishoo abin aka aze iyi ha ungo uku
utsu amɛnngo iki igwirngge ru ungo.
Kishoo abin akika arhang akika awu
ru ugarh aka agwirke, ungo usi íbvui
ukpoɔ!>
15 Awɛ izɛɛ aki ikpo ubin ri izɛɛmbɔ
nggu unga, adɛ̃ɛ̃ ukuka, awuri igũ
iwei ayetnumnga. Aciu akpe na
adɔng,
16 awuri iciu akpe agɛ,
<< <Atorh! Atorh, oka nggaa uteu ha,
ukpurukpi uku itsim uzeze atorho
umbɔ aki iyisa urhini,
nu ikɛi atorho aka abãrhã,
ikɛi na agbɛr idzam nggu uzinarhi,
nu ikpũ atarh akika awu ru
ugarh!
17 Ri ivanga unying kishoo nggaa
abin akɛrɛ atsĩmke!>
<<Ubɛn abi ukhukhɔɔ akau
akagɔng nu abika atsutsĩa nu abika
akpayinga nu kishoo abika atɔ̃ it-
sermbɔ ra akau akagɔng, adɛ̃ɛ̃ ukuka.
18 Ivangyɛ umbɔ aka anyã azoo
urha ukpuku ukpĩĩwe uteu ha, agɔr
agɛ, <Uteu ukpɔɔ uwekpɔ ru nyaku
uteu ukpirɛ?>
19 Umbɔ atsuyi uzurhu nu atsimbɔ
na aciu akpe, amɛnmbɔ aghong, at-
suyi ivum agɛ,
<< <Atorh! Atorh, oka nggaa uteu!
Uteukpi abi nggaa ukhukhɔɔ amɛ̃
kishoo
iki ikpo ubin ra abinkpɔ!
Bɔr ivanga unying ukpɔ utsĩmkpɔ!
20 Àka agɔm anggɔm ru ukpɔ umbi
afã!
Àka agɔm anggɔm, umbi abika
adɔsa nu abi itser Uyesu
nu abika asɔm Arherhu-Num!
Unum atsu uvau ru ukpɔ ru nyaka
ukpɔ uku uyɔm umbi!> >>
21 Mɔcɛ nggaa ipfu itser-Num iyɔɔ
ikerketangge inyãngu nggaa utarh
ukpɔɔ ru nyaku nggaa ukɔ igɔ, itare ru
ukau ukugɔng, igɔr igɛ,
<<Nggu nggaa avɔm riminɛ umbɔ aka
itare Ubabirha nggaa uteu ha,
asi íbvui akpombɔ ukpɔ.
22 Umbɔ asi íbvui agũmbɔ ibar igbɔm
nu abika atsusa ambom,
ibar userhwa nu ibar atsom ru
ungo ikɛi.
Asi íbvui anyãmbɔ abi itser abok umɔ,
asi íbvui agũmbɔ irhak igɔ ru ungo
ikɛi.
23 Irhirhang usi íbvui irhangngge ru
ungo ikɛi.
Asi íbvui agũmbɔ urhɛm utsa uku ufa
use utsɛrh uku ufa ru ungo ikɛi.
Ubinkutsu isha awɛ izɛɛngo umbɔ
awe ru ijee ru upfunga kishoo.
Ikɛi ungo urhɛm abĩã kishoo
nggu itser igokango!
24 Ru atsĩndĩngo umbɔ aka akpo
adzirh abika asɔm Arherhu-
Num
nu aki abika adɔsa ha
nu abɔɔ umbɔ aka afɛr ru up-
funga.>>

19

Akpoi Unum ra afã

1 Akɛrɛ aka amaa umum igũ abin
akɔɔ irhak ake ikeker ugɛɛ nggaa
ikikɔng ra afã atsu ivum agɛ,
<<Ukpoi Unum!
Ififɔrh, nu igɔng, nu ijee,
iwu iyi Unummɛn.
2 Ubinkutsu izharha arherhanga iwe
idzidzɛrhe ni irhika.
Unga aka atsĩme nggaa unggoyi
utsɛrh ha
aka adakuwe abĩã nggu itoma-
daknga.
Unga utsuke ufai ru utsɛrh ha
ri ifɛre agãrhã Unum.>>
3 Ikɛi umbɔ abvui atsu ivum agɛ,
<<Ukpoi Unum!
Azookɛ iki idzeyiwa ru unga
awuri ifũrhã afafã ugbagbaa nu
ugbagbaa.>>
4 Akakũ isɔka ivaa na anaa hã nggu
imimuna abin urhɛ ha ikinanake
agba anu na adzowe igɔng ru Unum,

uwuku usei nu anang isei ha. Aciu agɛ,
<<Iwerimi! Ukpoi Unum!>>
5 Məcɛ urhɛm udzek ra anang isei
ha ugɔr ugɛ,
<<Àka akpoi Unummɛn,
kishoo umbi agãrhãnga,
umbi abika agũ iwei unga,
abika agɔng nu abika aci.>>
6 Məcɛ umum igũ irhak ru nyaki
ikikɔng iyiki igɔng, ru nyaka amɛ̃
azɛ̃ akagɔng aki itĩ, ru nyaku nggaa
irhirhare inai, itsu ivum agɛ,
<<Ukpoi Unum!
Ubinkutsu Uteijee Unum Uner
Ijee awu Uyɛrhe.
7 Umɛn igɔmanggɔm ni igũibɛn,
ni ikpoi unga!
Ubinkutsu ipfunu Ungwɛ̃ Itsurhi iki
iwengge,
nu utsɛrh uwuku ufanga aka ag-
bisha amaanga.
8 Uzeze atorho umbɔ aki iyisa urhini,
aka aterha atɛtɛnake,
umbɔ aka adzowe unga atsim.>>
Uzeze atorho ha ake awu itser
irhirhika iyi abika adɔsa.
9 Məcɛ ipfu itser-Num hã igɔr
umum igɛ, <<Utsɛng, <Idorh iwe
iyi abirabɛ umbɔ aka aghwi umbɔ
izĩ ipfuna Ungwɛ̃ Itsurhi ha! > >>
Ngge itoma igɔr igɛ, <<Akɛrɛ ake awe
Arherhu-Num aki idzidzɛrhe.>>
10 Məcɛ umum igba inũ ra adaknga
idzowe unga igɔng, bɔr unga agɔr
umum agɛ, <<Niba ukorhungo rimi!
Umum iwu undɔki itser ru ungo nu
angwɛ̃mbi nggu anapumbi, abirabɛ
aka akpɔm ideka Uyesu. Udzowe
igɔng ru Unum! Ubinkutsu ideku
Uyesu ngge idzowe ijee iyiki isɔm
Arherhu-Num.>>

Uwɔɔ nu inyãwã iyiki iterha

11 Umum inyã afã adɛ̃ɛ̃ iyɛm umum
inyã inyãwã iyiki iterha itsok uwuku
ufũ ngge igburh Uner Imangmang
nu Uner Idzidzɛrhe. Nggu irhirhika
unga aka atsu uvau na itang iwa.
12 Ishaa asunga iwu ru nyaki
ikon urha, ífur iyɛrhe iwu irhɛirhɛ
ni itsinga. Ikɛi awea ri itsok iki
itsɛng, unera asi ihwɛnga bɔr unga
ikiyikanga ahwɛng.
13 Atsim atorho akagɔng aka abii
ra adzirh, itsoknga igburh, Urhɛm
Unum.
14 Ukpui abi iwa ra afã udɔsa unga,
atsim azeze atorho umbɔ aki iyisa
urhini akaterha na awu atɛtɛnake,
afũ inyãwã iyiki iterha.
15 Ra angwĩnga ikon iki ider ikɔɔ
ighaigharake unga aka akũ azharha
abĩã agba. Unga awuri ikũ igbong
uzɔu awe Uyɛrhambɔ. Unga awuri
ipayi ru nggaa ughwee ukpuku upayi
amɛ̃ inebi aki uver avɔm Unum uwu
ijee kishoo.*
16 Nu atorha akagɔnga nu ijeng
adaknga umbɔ atsɛng itsoknga agɛ,
<<UYƐRHE AYƐRHE NU UTEIJEE
ATEIJEE.>>
17 Ni inyã ipfu itser-Num iki idɛ̃ɛ̃
ri ishaa unum, itsarhi irhaknggе iy-
isa anunu kishoo aka atĩna ra afafã
agɛ, <<Àka aba akɔng ra anang nggaa
irhowa iyi Unum.
18 Ngge itsú umbi atãiwe ijuɛ
ayɛrha, nu iyi anggbaashi abi iwa,
nu iyi aner abika aker, nu iyi inyãwã,
nu iyi abika afũrhã ngge, nu ikɛi ijuɛ
anera kishoo, agãrhã nu abika afɔn,
nu abika agɔng nu abika aci!>>
19 Məcɛ umum inyã ijuɛ arhum iyiki
ibewe hã nu ayɛrhe abĩã nu abi iwa
umbɔ aka akɔng, abee itang iwa nggu
uwu ha aka asei nu inyãwã hã, unga
nu abi iwanga.
20 Bɔr umbɔ adzur ijuɛ arhum
iyiki ibewe ha nggu abika asɔm
Arherhu-Num igbɛrangwĩ abirabɛ
aka akorhuwe ijuɛ arhum iyiki ibewe
hã nggaa atsar abin idzeu. Akũ
abin idzeu ha arhɛm abika awe ru
idzɛu ijuɛ arhum iyiki ibewe hã, nu
abirabɛ aka adzowe igɔng ru usaka
ijuɛ arhum iyiki ibewe hã. Umbɔ
adzur ijuɛ arhum iyiki ibewe hã
nggu uwuku usɔm Arherhu-Num
igbɛrangwĩ na atsuke umbɔ ru ukau
urha uku uterha.
21 Afɛre abi iwambɔ kishoo nggu
ikon iki ider iki idzeka angwĩ uwu ha

* **19:15** Àka anyã ikɛi: Amb 2.9.

aka asei ni inyãwã hã, anunu kishoo atãiwe ijuɛ iyormbɔ utsɛku ake iki ishur akarhãrhã.

20

Imɛka unaku ugɔnga

1 Umum inyã ipfu itser-Num iki idzeka afã icipuwa, ikpɔm nggu atsak umukurhi ughorkaghor angwĩ hã nu nggaa inyãwã ru uboknggе.
2 Ngge idzur ibvui ha, ibvui iyi isha ha iyiriyɛ iki iwu Undenggũ use Ushaitan, abow ngge nggu inyãwã imɛka unaku ugɔnga.
3 Ipfu itser-Num hã itare ngge ra angwĩ aka aghor ha na agbanguka angwĩã na aborhuka ngge, utsur ngge ibvui irhɛmngge abĩã, utsɛku imɛka unaku ugɔng hã utɔng. Akɛrɛ aka imaa, awu ufang umbɔ atsũwe ngge ivanga ukunjiir.
4 Ivang hã niyɔ umum inyã anang isei arhɛrhɛ, aki abirabɛ umbɔ aka adzowe umbɔ ijee ivarha arherhe, umbɔ asei umɔ. Ikɛi umum inyã ipfu abirabɛ umbɔ aka azharhuwe atsimbɔ ri idzowe ideku Uyesu nu Arherhu-Num. Awu umbɔ aka asi idzowukumbɔ igɔng ri ijuɛ arhum iyiki ibewe ha use usakangge, ikɛi asi iyɛimbɔ idzɛu ukpu ijuɛ arhum iyiki ibewe hã ra ashimbɔ use abokmbɔ. Awu umbɔ abvui abɛk nggu urhɛ na agha iyɛrhe nggu Ukiristo imɛka unaku ugɔnga.
5 Akɛrɛ ake awu inggbaashi isisok ra akpe. Abɔɔ aka akpe asi ibvui abɛkmbɔ, utsɛku imɛka unaku ugɔng hã iki imaa.
6 Idorh nu isisar iwe iyi abirabɛ aka akpo ugau ri isisok ra akpe aki inggbaashi ha. Akpe aki uvaa ashike ri ijee ri atsimbɔ, bɔr umbɔ awuri iwe abika adzowe idɛm-Num abi Unum na abi Ukiristo, awuri igha iyɛrhe nggu unga imɛka unaku ugɔnga.

Ininang ni itsi Undenggũ

7 Ivangyɛ imɛk unaku ugɔng hã iki itɔng, umbɔ awuri itsũwe Ushaitan ra anangkɛ umbɔ aka agbange unga.
8 Unga ikɛi adzek arhɛm anera aka asita asei ra angboka anaa aki upfunga, abĩã umbɔ aki iyisa Ugog nu Umagog. Awuri ikɔng umbɔ itang iwa, irhɛmbɔ iwuri iwe ru nyaku uzuzeu ubang azɛ̃ akagɔng.
9 Umbɔ adzek azɛ̃rhã atɔng ru upfunga kishoo, adziirte anang isei aki asarkasar aner Unum, uteukpi unga aka abema. Bɔr urha udzeka afã ukpĩĩwe umbɔ.
10 Nu Undenggũ hã, uwuku urhɛm umbɔ, atare unga ru ukau urha ukpuku ukpĩĩ nggu urha uku uterha, anangkɛ umbɔ aka atare ijuɛ arhum iyiki ibewe ha nggu uner uwuku usɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ. Umɔ, umbɔ awuri ihwa ayetnum ru untsuu nu atenum ugbagbaa nu ugbagbaa.

Atsu uvau ra abika akpe

11 Mɔcɛ umum inyã nggaa anang isei aka aterha nu uwuku usei umɔ. Abĩ nu afafã agwirke ra asunga, ikɛi asi ibvui anyãmbɔ ake.
12 Nu umum inyã abika akpe, ukugɔng nu uku uci, aka adɛ̃ɛ̃ ra asu anang isei ha. Umbɔ ayanga abvur akɔɔ, ikɛi ayangumbɔ ubvur urhɛ. Atsu uvau nu abika akpe ru ubinkpi umbɔ aka akorhe ru nyaka ngge iki itsɛng ra abvur ha.
13 Azɛ̃ akagɔng akũ abirabɛ aka akpe ra ake adzeka, akpe nu anang isei abika akpukpe adzowe abika akpe aka awe ra ake, nu ubɛn unera umbɔ atsu uvaunga ru ubinkpi unga aka akorhe.
14 Mɔcɛ akpe nu anang isei abika akpukpe, umbɔ atare ake ru ukau urha. Ukau urha ha uwu akpe aki uvaa.
15 Ubɛn unerwi aka asi itsɛngmbɔ itsoknga ru ubvur urhɛ, awuri itare unga ru ukau urha ha.

21

Urusharhima uku ufa

1 Mɔcɛ umum inyã afã aka afa nu abĩ aka afa, ubinkutsu afã aki inggbaashia nu abĩ aki inggbaashia aka agwirke, nu akau azɛ̃ akagɔng ashike.

2 Umum inyã usarkasar uteu ukugɔng hã, Urusharhima uku ufa, udzeka ra anang Unum ra afã ucipuwa, agbisha ukpɔ ru nyaku utsɛrh uku ufa aki igbɛr idzam ru utsaknga.
3 Umum igũ urhɛm ukeker uku udzeka anang isei ha ugɔr ugɛ, <<Icɛrɛ anang Unum awe nggu anera! Unga awuri isei nggu umbɔ. Umbɔ awuri iwe anernga, Unum iganga awuri iwe nggu umbɔ, na awe Unummbɔ.
4 Unga awuri ifire ubɛn anyĩ ra asumbɔ. Akpe awuri ishike use idamɛn use iciu akpe, use ighighong, ubinkutsu abin aki isha aka atɔngke.>>
5 Unga uwuku usei ra anang isei ha agɔr agɛ, <<Umum iwuri itsu abina kishoo awe akika afa! >> Mɔcɛ unga agɔr agɛ, <<Utsɛng akɛrɛ ha, ubinkutsu arherhe akɛrɛ awe idzidzɛrhe icicang ishingge.>>
6 Unga agɔr umum agɛ, <<Aka akorhuke. Umum iwe Uarhfa nu Umega, itirhi nu imimasha. Uwuku ugũ ugɔ̃ amɛ̃, umum iwuri indzowukũ ijeea unga ahwa ra akwiu amɛ̃ urhɛ izũwã.
7 Uwuruwi aka abima adɛ̃ɛ̃ nggu umum, awuri inyãngu ukam abin akɛrɛ kishoo, nu umum iwuri iwe Unumnga nu unga awe ungwɛ̃mum.
8 Bɔr abika asheri ikeramɛn, abika asheri imangmang, nu abi amɛn akatãrhã, nu abika afɛr aner, nu abika atoma-dak, nu abika atɔ̃ itser idzim, nu abika adzowe igɔng ra agberhe, nu abi igbɛrangwĩ, anangmbɔ awe ru ukau urha uku uterha. Akɛrɛ ake awe akpe aki uvaa.>>
9 Unying ri ípfu itser-Num hã utɔɔva iyiki ikpɔm atɛrhã azɔu aka atɔk nggu íkpo ha iyi imaataka, iba igɔr umum igɛ, <<Uba umum idɛyiwa utsɛrh uwuku ufa ha, utsɛrha Ungwɛ̃ Itsurhi ha.>>
10 Ipfu-Num icipuwa ni itsimum, ipfu itser-Num hã ikũna umum izĩngge ni itsi nggaa undender igũ, idɛyiwa umum Urusharhima, usarkasar uteu ukpuku ugɔng ukpu Unum ra afã uku ucipuwa.
11 Urhang nggu ikpikpoi Unum, irhirhangge iwu ru nyaku utarh ukpuku uwu ru ugarh, uku uwe uzeze ni irhang ru nyaki irhi iki irhang.
12 Uteu ha uwu ru nggaa ubandzin udedetakpɔ, nggu angwĩ ubãke usɔkdũmɛn ípfu itser-Num usɔkdũmɛn iki idzɛu ingwĩ ubandzin hã. Atsɛng atsok anang usɔkdũmɛn iyi Uisrairha nu ingwĩ ubandzin hã.
13 Ingwĩ ubandzin hã iwu itaar udiki igɔ̃kpee, itaar udiku unɔr, itaar udiku ufã, itaar udiku urhɛɛ.
14 Ikɛi adzin ubandzin uteu ha nu atarh idzin usɔkdũmɛn, umbɔ atsɛng atsok abi itser Uyesu usɔkdũmɛn aki Ungwɛ̃ Itsurhi ha.

15 Ipfu itser-Num hã iki irherha arherhe nggu umum iwe ru igbong iyiki imei ider nu ikpina ukpu uzinarhi iyiriyɛ aka akũ amei uteu ha, nu angwĩke, nu abandzinke.
16 Uteu ha uwu ra angboka anaa, iderngge nggu itɛingge iwu icaica. Ipfu itser-Num ikũ igbong iyiki imei ider nu ikpina ha amei uteu hã, akpo iderngge, akirhomita anaka agɔnga avaa na anaka anaa (2,400) iderkpɔ, nu itɛikpɔ, nu ikpinakpɔ kishoo iwu icaica.
17 Ipfu itser-Num hã imei ubandzinkpɔ, ikpo iderkpɔ adaka anaka avaa (200) ru ubin ukpuku umumei ukpu anera aki ikũ amei abin.
18 Akũ atarh aka awu ru ugarh aki ujasfa adzin ubandzin hã, akũ uzinarhi uku usar adzin uteu ha, ukpɔ urhang ru nyaki irhi.
19 Agbɛre idzam nu atarh idzin hã nggu ubɛn ikpũ atarh aka awu ru ugarh. Atsu atarh aki ujasfa ri inggbaashia, aki uvaa atarh usaffaya, aki untaar atarh uagat, aki unaa atarh uzumurudu,
20 aki untõ̃ɔ̃ atarh ubani, aki utõ̃ĩ atarh ukarnerhiyan, aki utɔɔva atarh ukirisorhat, aki utɔrɔk atarh ubirirh, aki utɔɔrha atarh utofa, aki usɔka atarh ukirisofura, aki usɔka nu unying atarh ujasin, aki usɔka na avaa

atarh uameti.
21 Angwĩ ubã ubandzin hã
awu usɔkdũmɛn awe urhu'urhu
usɔkdũmɛn, akũ urhu'urhu unying
agbisha ubɛn angwĩ ubandzin hã.
Akũ uzinarhi uku usar agbisha
atsĩndĩ uteu ha, ake arhang ru nyaki
irhi.
22 Umum isi inyãmum Iya-Num ru
uteu ha, ubinkutsu, Uteijee Unum
Uner Ijee nu Ungwɛ̃ Itsurhi ha, umbɔ
awu Iya-Num uteu ha.
23 Uteu ha usi ibeekpɔ ishaa unum,
use ufɛ̃ iki irhange ukpɔ, ubinkutsu,
ikpikpoi Unum ngge irhange ukpɔ,
nu Ungwɛ̃ Itsurhi ha unga awu
irhirhang uteu ha.
24 Abĩã awuri izɛ̃rhã ri irhirhang
uteu ha, ayɛrhe abĩã ikɛi awuri ikũ
abinmbɔ akũwe ukpɔ.
25 Asi ífɔmmbɔ ingwĩ uteu ha,
ubinkutsu, utsuu ushikpɔ umɔ.
26 Awuri ikũ abin ikpikpoi nu igɔng
iyi abĩã, akũ aba ru uteu ha.
27 Bɔr abin arhim asi ítsĩke ru uteu
ha, use uwɔɔ uner uwuku ukorha
abin ishĩ, use uner igbɛrangwĩ.
Akpurha awu abirabɛ atsokmbɔ aka
atsɛng ru ubvur uwu urhɛ uwu
Ungwɛ̃ Itsurhi ha umbɔ awuri itsĩ ru
uteu ha.

22

Azɛ̃ aki urhɛ

1 Mɔcɛ ipfu itser-Num hã idɛyiwa
umum azɛ̃ amɛ̃ aki urhɛ, akika
arhang ugɛɛ irhi, adzeka anang isei
Unum nu aki Ungwɛ̃ Itsurhi ha,
2 adzɛ̃rhã ra ateu utsĩndĩ nggaa
uteu ha. Ubɛn ubang azɛ̃ hã acucii
urhɛ adɛ̃ɛ̃ umɔ, ake aka isaka aghwɛr
ikpũ ikpũrhã usɔkdũmɛn, aka isaka
aghwɛr idikunga unying ru ubɛn
ufɛ̃ɛ̃. Ayerhe acuciia awu akika
akerhuwe abĩã.
3 Asi íkpombɔ ikponum ru uteu ha.
Anang isei Unum nu aki Ungwɛ̃ It-
surhi ha awuri iwe ru uteu ha, nu
agãrhãnga awuri itɔ̃we unga itser.
4 Awuri inyãmbɔ asunga, itsoknga
iwuri itsɛng nu ashimbɔ.
5 Utsuu usi íwekpɔ. Asi íbeembɔ
irhirhang, ubinkutsu Uteijee Unum
unga awuri iwe irhirhangmbɔ. Umbɔ
awuri igha iyɛrhe ugbagbaa nu ug-
bagbaa.
6 Ipfu itser-Num hã igɔr umum igɛ,
<<Arherha akɛrɛ awe idzidzɛrhe, ici-
cang ishingge. Uteijee ha, Unum
hã uwuku ukpɔm ípfu abika asɔm
Arherhu-Num, adene ipfu itsernga
ngge idɛyiwe agãrhãnga ubinkpi uku
usi ídãrhũkpɔ nu ukorhe.>>

Uyesu uwɔ abarɔ

7 <<Nggayɛ umum iwuri ĩba iki ife-
fetem! Idorh iwe iyi abirabɛ aka
adɔsa arherhe abika asɔm Arherhu-
Num ru ubvur uwurɛ.>>
8 Umum, Uyohana, umum igũ ni
inyã abin akɛrɛ. Ivangyɛ umum
iki igũ ni inyã ake, umum igba inũ
ra adak ipfu itser-Num hã ngge iki
idɛyiwa umum ake ni ibee indzowe
ngge igɔng.
9 Bɔr ngge igɔr umum igɛ, <<Niba
ukorhungo rimi! Umum iwu undɔka
itser nggu ungo nu angwɛ̃mbi abika
asɔm Arherhu-Num, nu kishoo abika
adɔsa arherhe ubvur uwurɛ. Udzowe
igɔng ru Unum!>>
10 Mɔcɛ ngge igɔr umum igɛ,
<<Niba uwɔkɔ arherhu uwuku asɔm
Arherhu-Num akɛrɛ ru ubvur uwurɛ,
ubinkutsu ivanga iki iyongge.
11 Uneke uwuku ukorhe iyiki
ibewe, adɛ̃ɛ̃ akorhe iki ibewe, ikɛi
uwuku ukorhe abin ishĩ, adɛ̃ɛ̃ ako-
rhe abin ishĩ, uwuku ukorhe iyiki
irhika, adɛ̃ɛ̃ akorhe iyiki irhika,
uwuku ususar, adɛ̃ɛ̃ akorha abin aka
asusar.>>
12 Uyesu agɛ, <<Àka anyã umum
isi índãrhũmum ni ĩba! Umum ikpɔm
nggu itosa ru ubokmum, umum
iwuri idzowe ubɛn unera ri itseryɛ
unga aka atɔ̃.
13 Umum iwu Uarhfa nu Umega,
inggbaashi nu imaata, ititirhi nu imi-
masha.
14 <<Idorh iwe iyi abirabɛ aka
asorh atorha aka adermbɔ, ngge itsú
umbɔ ama akpo ijee iyiki izĩ ru ucucii
urhɛ na atsĩ ra angwĩ ubandzin uteu
ha.
15 Bɔr abi awiya awu íjui, abika ako-
rhi idzim, nu abika atoma-dak, nu

abika afɛr anera, nu abika adzowe igɔng ra agberhe, nu abika abemi igbɛrangwĩ.

16 <<Umum Uyesu, umum idene ipfu itsermum ngge iwuri idzaangge umbi ideka abina akɛrɛ ri ikikɔng abika adɔsa kishoo. Awu umum iwu Unang nu Ungwɛ̃ Udauda, nu irhirhang Idzɛɛr Igɔ̃kpee.>>

17 Ipfu-Num nu utsɛrh uwuku ufa ha agɔr agɛ, <<Uba!>> Uneke uwuku ugũ akɛrɛ ha, unga agɔr agɛ, <<Uba! >> Ubɛn uwuku ugũ ugɔ̃ amɛ̃ uneke unga aba, ubɛn uwuku ububee, uneke unga ayɛi amɛ̃ urhɛ izũwã.

Imimaa arherhe

18 Umum Uyohana, ĩgbiite ato ubɛn uwuku ugũ arherhe ru ubvur isɔm Arherhu-Num uwurɛ, unera aba atomunga urhɛm nu ake, Unum awuri itomuwe unga ikpo umbɔ aka atsɛng ru ubvur uwirɛ.

19 Nu unera aba abɔruka urhɛm ru ubvur isɔm Arherhu-Num uwurɛ, Unum awuri iyɛisuka ugau ukpu uner ha ri ikpũrhũ ucucii urhɛ, nu ukpu asarkasar uteu, ru nyaka umbɔ aka asɔm ru ubvur uwurɛ.

20 Uner uwuku udzowe ideka ra abin hã agɔr agɛ, <<Ĩĩ, umum isi índãrhũmum ni ĩba!>>

Iwerimi. Uba, Uteijee Uyesu!

21 Uneke imimuta Uteijee Uyesu iwe nggu aner Unum. Iwerimi!